Ο ΑΤΙΘΑΣΟΣ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ

Στου Γράμμου και του Βίτσι τη ράχη περπατώντας η δόξα μονάχη

Αυτοβιογραφικόέργο του
Αργύρη Κοβάτση ή Δημητρίου

Ο Καστοριανός ασυμβίβαστοςαντάρτης

Ο ΑΤΙΘΑΣΟΣ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ
Στου Γράμμου και του Βίτσι τη ράχη περπατώντας η δόξα μονάχη…….

Αυτοβιογραφικό έργο
του **Αργύρη Κοβάτση** ή **Δημητρίου**

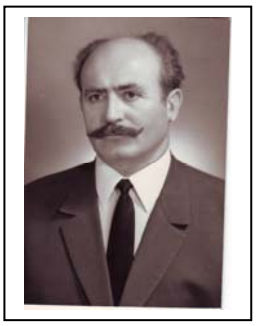

Ο Καστοριανός ασυμβίβαστος αντάρτης

Το Καθήκον: «Μια Ζωή με Σκοπό»

1) Στρατιώτης στο οχυρό Εχίνος Ξάνθης 1940-41.

2) **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-44. Η απαγωγή του Αντώνη Νταϊλιάνη από την Καστοριά τη νύχτα της 30ης Απριλίου 1944.

3) Εμφύλιος 1946-49: Ένας «ατίθασος» Ταγματάρχης του ΔΣΕ.

4) **Π**ολιτικός **Π**ρόσφυγας 1949-87. Η «Οδύσσεια» Επιστροφής στην Πατρίδα και τα Προβλήματα προσαρμογής με την «αθάνατη» γραφειοκρατία.

Εισαγωγή

Αγαπητέ Αναγνώστη,

Στις σελίδες που ακολουθούν θέλησα, όσο ακόμη μου επιτρέπουν οι δυνάμεις μου, λόγω ηλικίας, μια και βαδίζω ήδη στην 9η δεκαετία της ζωής μου, να καταγράψω όσα έζησα σε δύσκολα χρόνια, τους αγώνες και τις δυσκολίες στο χωριό μου, στους Αμπελόκηπους Καστοριάς, στο Νομό, στην Δυτ. Μακεδονία, στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό, σε τέσσερις συνοπτικά ιστορικές περιόδους. Για τις περιόδους αυτές έχουν γραφεί πολλά βιβλία και από άλλους που τα έζησαν και ήξεραν περισσότερα γράμματα από μένα.

Δεν αποβλέπω σε καμιά συγγραφική αξιοποίηση των όσων έζησα, με παρότρυναν όμως σ' αυτό φίλοι και γνωστοί και συναγωνιστές απ' τα παλιά, να δημοσιοποιήσω τις σημειώσεις και τα ημερολόγιά μου που ήξεραν ότι κρατούσα πάντα, γιατί αυτό θα βοηθούσε τους μελετητές της Ιστορίας της περιόδου αυτής, να συμπληρώσουν τυχόν κενά της βιβλιογραφίας. Κάποιες πτυχές των γεγονότων δεν έχουν αναφερθεί σε όσα βιβλία έχουν γραφεί, κάποιες αναφέρονται με άλλη οπτική γωνία. Άλλωστε είναι γνωστό πως όταν το ίδιο γεγονός το περιγράφουν 2-3 άτομα που το έζησαν, εμφανίζονται διαφορές, ελλείψεις ή άλλη αιτιολόγηση.

Στην προσπάθειά μου αυτή επιδίωξα την εξιστόρηση των γεγονότων μακριά από στείρους δογματισμούς, περιορίζοντας προσωπικές απόψεις, αφήνοντας την κρίση στους Ιστορικούς και τις επόμενες γενιές που έχουν ίσως σφαιρικότερη άποψη και ειδικότερες γνώσεις. Δεν ξέρω αν το κατάφερα, όμως γράφω για ό,τι έζησα και αγωνίστηκα:

1. Στον Πόλεμο του '40, υπηρετώντας στον Ελληνικό Στρατό, στην 1η Γραμμή πυρός υπερασπιζόμενος την Πατρίδα στην Επίθεση των Γερμανικών Στρατευμάτων, στα οχυρά του Εχίνου στα Ελληνοβουλγαρικά Σύνορα.

2. Στην Περίοδο της Εθνικής Αντίστασης, 1941-44 μετέχοντας στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση, στην 1η αντιστασιακή ομάδα στο Νομό Καστοριάς με τον ΕΛΑΣ. Σε διάφορες δράσεις, όπως η απαγωγή του προδότη Νταϊλιάνη από τη Γερμανική Φρουρά Καστοριάς το 1944, ενέδρες και δολιοφθορές στα στρατεύματα Κατοχής κ.ά.

3. Στην περίοδο του Εμφυλίου 1946-49, με την 1η Ομάδα στο Γράμμο, από την 7η Ιούλη 1946, με τον Γιαννούλη και Πετκανά, τη δράση του ΔΣΕ (Γράμμος-Βίτσι), την άμυνα στο Βίτσι ως ταγματάρχης του ΔΣΕ, διοικητής τομέα Βίγλα-Λούντζερ, τις μάχες με τον αδελφοκτόνο σπαραγμό στη Δυτ. Μακεδονία, φεύγοντας τελευταίος το '49, επικεφαλής με Διαταγή του Γεν. Αρχηγείου του ΔΣΕ, περισυλλέγοντας όσους είχαν απομείνει στα βουνά, με διέξοδο την Αλβανία, τις επαφές με το Ν. Ζαχαριάδη σε διάφορες φάσεις.

4. Στην περίοδο της Πολιτικής Προσφυγιάς στις Ανατολικές Χώρες με τις περιπέτειες της επανέναρξης μιας νέας ζωής, (Κολχόζ, κομματικές περιπέτειες ανά χώρα, «συντροφικά μαχαιρώματα», κομματικά γεγονότα, ίντριγκες, διώξεις, διαγραφή Ζαχαριάδη, διασπάσεις κλπ). Η νοσταλγία της Πατρίδας. Οι Επαφές και συζητήσεις μου με το Ν. Ζαχαριάδη για τα Κολχόζ στην Πολωνία. Η περιπέτεια στη Βουλγαρία και στη συνέχεια στη Γιουγκοσλαβία. Οι προσπάθειες Επιστροφής στην Ελλάδα μέχρι το 1987 που γύρισα. Αναφορά στους **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες (**Π**.**Π**.) και ειδικά

στους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, όπως με επίσημη θέση του κόμματος (ΚΚΕ) τότε αναφέρονταν οι **Π**.**Π** από τη Δυτ. και Κεντρ. Μακεδονία καθώς και το πρόβλημα επιστροφής τους στην Ελλάδα.

Ζητώ την επιείκεια του αναγνώστη για τον τρόπο γραφής, καθώς οι βασικές μου γνώσεις είναι του Δημοτικού, εμπλουτισμένες από τα κομματικά σχολειά που παρακολούθησα τόσα χρόνια, την αυτομόρφωση με διάβασμα βιβλίων και την κοινωνική μόρφωση μέσα από τους κοινωνικούς αγώνες μιας ζωής.

Ζητώ την επιείκεια από φίλους και συναγωνιστές για αναφορές μου ή παραλείψεις σε πρόσωπα ή γεγονότα. Ο δημοκρατικός αντίλογος είναι πάντα ευπρόσδεκτος.

Τέλος, ευχαριστώ όλους όσοι βοήθησαν διορθώνοντας τα γραφτά μου κυρίως συντακτικά, αλλά και με τις πολλές ανορθογραφίες μου, ώστε αυτά να πάρουν τη μορφή αυτού του βιβλίου.

Ειδικότερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους:

1. Τσεπενέκα Στάθη, Δάσκαλο-Θεσ/νίκη, για την πρώτη προσπάθεια ταξινόμησης και περιορισμένης δακτυλογράφησης των χειρογράφων.

2. Μάλλιο Λάζο, Πολ.επιστήμονα, **Π**ολ.**Π**ρόσφυγα (από το Άργος Ορεστικό) στην Τσεχοσλοβακία που με βοήθησε και με ενθάρρυνε αρχικά στην συγγραφή.

3. Τον Κουλούρη Νίκο, Κοινωνιολόγο-Ιστορικό στην Αθήνα, για την πολύτιμη προσφορά του στην επεξεργασία των γραφόμενών μου καθώς και τη μεταφορά των χειρογράφων σε αρχεία **Η**λεκτρονικού **Υ**πολογιστή (Η/Υ).

4. Τον Νικόπουλο Χρήστο, Πολ.Μηχ., ανιψιό μου για τη βοήθεια ενοποίησης όλων των αρχείων στον Η/Υ αλλά και τις συμπληρώσεις, διορθώσεις στα κείμενα.

5. Τον Νίκο Σακελλάριο από τα Καϊλάρια – Θεσ/νίκη, ερευνητή, γνώστη όλης αυτής της περιόδου, που με προσωπικό ενδιαφέρον και μεράκι αγκάλιασε την εκδοτική προσπάθεια αυτού του βιβλίου.

Όμως την τελική ευθύνη την έχω εγώ για τα γραφόμενα γιατί ζήτησα να μην μου αλλοιώσουν τα γραπτά μου και τα τήρησαν ως ένα βαθμό. Πολλά γραπτά που τα έγραψα τώρα τελευταία και λόγω της περιορισμένης όρασής μου μόνο με αποκρυπτογράφηση θα μπορούσαν να γραφούν στο κομπιούτερ.

Αμπελόκηποι Καστοριάς
Σεπτέμβριος 2008
Κοβάτσης Αργύρης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1941-1944 ΑΝΤΕΞΕ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΕΜΠΝΕΕΙ

Πριν προχωρήσω στην περιγραφή της συμμετοχής του συναγωνιστή Αργύρη Κοβάτση στην Εθνική Αντίσταση του 1941-1944 και στους κατοπινούς αγώνες για τα ιδανικά και τις διακηρύξεις της, θα ήθελα εν συντομία να αναφερθώ στην σχεδόν 60χρονη διαδρομή της. Στην απήχηση και την επίδρασή της στο ιστορικό γίγνεσθαι και τη θέση που κατέχτησε στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας.

Δεν θα θεωρούσα περιττό να σημειώσω ότι η αξιολόγηση του περιεχομένου και της σημασίας αυτού του πρωτόγνωρου παλλαϊκού κινήματος δεν περιορίζεται στην ηρωική ένοπλη δράση και στους πολύμορφους μαζικούς αγώνες για την απελευθέρωση της χώρας από την ξενική κατοχή και την φασιστική τυραννία. Το κυριαρχικό στοιχείο που ενέπνευσε και εμψύχωνε διαρκώς τον απελευθερωτικό, αντιφασιστικό αγώνα ήταν και παραμένει αναμφίβολα το όραμα που επαγγέλθηκε μιας ανανεωμένης, εκσυγχρονισμένης μεταπολεμικής Ελλάδας της Ελευθερίας, της δημοκρατίας και της κοινωνικής προόδου.

Αυτό το όραμα συγκίνησε τα ευρύτατα στρώματα του ταλαιπωρημένου από την μακρόχρονη φαυλοκρατία λαού, από την κραυγαλέα κακοδιαχείριση, τον απροκάλυπτο θεσμοποιημένο νεποτισμό και τις πελατειακές σχέσεις, από την χρόνια εσωτερική αστάθεια και την εξωτερική εξάρτηση της καθυστερημένης προπολεμικής Ελλάδας με θλιβερή κατάληξη την ανεκδιήγητη μεταξική δικτατορία. Αφύπνισε ειδικότερα το παραγνωρισμένο (ξεχασμένο) πληθυσμό της υπαίθρου, που για πρώτη φορά μετά το 1821 κλήθηκε να πάρει ενεργό μέρος στην αναζήτηση και τη διαμόρφωση ευτυχέστερου μέλλοντος. Ανταποκρίθηκε σ' αυτό με τον πιο εντυπωσιακό τρόπο και μετεξελίχτηκε σε μια νέα οντότητα με το ειδικό βάρος της στις εξελίξεις του τόπου.

Βγήκαν από την αναχρονιστική αφάνεια οι γυναίκες. Η μεγάλη τους συνεισφορά κατέδειξε τον δυναμισμό τους, απαξιώνοντας τις υποτιμητικές ηθικοπλαστικές προκαταλήψεις των πολέμιων της ισοτιμίας τους.

Η θετική αποδοχή και η πετυχημένη λειτουργία των νέων αυτοδιοικητικών θεσμών, το καινοτόμο νομοθετικό έργο της ΠΕΕΑ αποτέλεσαν πειστικά τεκμήρια για την αρμονία λόγων και έργων, πρακτική απόδειξη ότι ο αγωνιζόμενος λαός έπαιρνε πια στα χέρια του τις τύχες και το μέλλον μας.

Στην ένδοξη τετραετία της 5ης δεκαετίας του 20ού αιώνα διαμορφώθηκε μια καινούργια εθνική συνείδηση, η μέγιστη σύμπλευση και συστράτευση κοινωνικών δυνάμεων, που σηματοδότησε την απαρχή μιας αναγεννητικής ιστορικής πορείας, που άντεξε στις σκληρές δοκιμασίες που συνάντησε στο διάβα της. Δοκιμασίες που εμφανίστηκαν πριν ακόμα ο λαός προλάβει να γιορτάσει την απελευθέρωσή του από τη φασιστική σκλαβιά.

Οι απόντες, οι πολέμιοι της Εθνικής Αντίστασης (Ε.Α), οι νοσταλγοί της επαναφοράς της προπολεμικής κατάστασης πραγμάτων, δεν δίστασαν να ρίξουν τη χώρα σε νέες επώδυνες περιπέτειες. Ούτε καν πέρασε από το νου τους η οφειλόμενη επιβράβευση των αγωνιστών της Ε.Α, όπως έγινε σε άλλες χώρες. Στις προτεραιότητες τους ήταν ακριβώς η αποκατάσταση του προπολεμικού κατεστημένου. Από την πρώτη στιγμή που πάτησαν το ελληνικό έδαφος με τους ξένους προστάτες και ποδηγέτες τους πέταξαν στον κάλαθο των αχρήστων τη συμφωνία του Λιβάνου, εξώθησαν αδίστακτα τα πράγματα στα Δεκεμβριανά και στις θλιβερές εξελίξεις που επακολούθησαν.

Μπορούμε όμως ανενδοίαστα να πούμε ότι το φως και η ακτινοβολία της Ε.Α δεν έσβησαν με τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ και την εκβιασμένη συνθηκολόγηση της Βάρκιζας.

Το μεταβαρκιζικό καθεστώς, έχοντας, προφανώς, επίγνωση αυτής της αλήθειας, αποκομμένο από την εθνική πλειοψηφία, επιδόθηκε «δια πυρός και σιδήρου» να σιγουρευτεί για το μέλλον της εξουσίας του. Επικουρούμενο από τους πάνοπλους άνδρες του Σκόμπι (που αποσπάστηκαν για το σκοπό αυτό, από του συνεχιζόμενου ακόμα 2ου Παγκοσμίου Πολέμου).

Και κατόπιν από τους διαδόχους των Άγγλων, Αμερικανούς χωρίς κανένα ηθικό φραγμό για τα χρησιμοποιούμενα μέσα, προσπάθησε να ενοχοποιήσει, να καταπνίξει και να ρίξει στο βάραθρο της λησμονιάς το παλλαϊκό οραματικό κίνημα. Εξαπέλυσε το αχαλίνωτο τρομοκρατικό όργιο. Μετέτρεψε τη μεταπολεμική Ελλάδα σε απέραντο στρατόπεδο συγκέντρωσης, που, με τον μελανότερο τρόπο, δυσφήμησε διεθνώς τη χώρα και την οδήγησε τελικά στο δράμα του εμφυλίου με τις τραγικές του συνέπειες.

Το αδίστακτο αστυνομικό καθεστώς, που ενσωμάτωσε στους κατασταλτικούς του μηχανισμούς τους συνεργάτες των καταχτητών, η γραφειοκρατία, τα στρατοδικεία και τα άλλα «δικαστήρια» του τρόμου, η παρουσία οπλισμένων παρακρατικών ομάδων και στους μικρότερους οικισμούς της χώρας, η αναγόρευση της διεστραμμένης έννοιας της εθνικοφροσύνης σε πιστοποιητικό του «νομοταγή και ευνοούμενου πολίτη», για τον εθνικόφρονα, και στον αποστερημένο της «τιμής» αυτής αντιφρονούντα, η επιτήρηση και ο απόλυτος έλεγχος από τον εξωτερικό παράγοντα σε όλες τις βαθμίδες

της διοίκησης και της λειτουργίας του κράτους, είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά του ανώμαλου καθεστώτος, που χώρισε τον πληθυσμό της χώρας στις δυο αυτές κατηγορίες των υπηκόων της.

Συνταράζεται κανείς έστω και να απαριθμήσει μονάχα τις μορφές της ανομίας, να περιγράψει τον εφιάλτη του τρόμου και τα ανοσιουργήματα που διαπράχθηκαν στη μαύρη αυτή περίοδο της ιστορίας μας σε κάθε γωνιά της Ελλάδας.

Αισθάνεται εύλογη αναταραχή όταν θαυμάζοντας λ.χ. τις ομορφιές της Κέρκυρας και τα ιστορικά μνημεία της, επαναφέρει στην μνήμη του ότι εκεί κοντά «εκατοντάδες μελλοθάνατοι» αγωνιστές της Ε. Α. περίμεναν να τους ανακοινωθεί η τελευταία μέρα της ζωής τους για να προστεθούν στον μακροσκελή κατάλογο των προγενέστερα εκτελεσθέντων συγκρατουμένων τους.

Απολαμβάνοντας τα καταγάλανα νερά του Αιγαίου και την πανέμορφη λάμψη των νησιών του, αναστατώνεται από τη σκέψη ότι στον ιστορικό αυτό χώρο των εθνικών αγώνων, υπήρχαν διάσπαρτα, ανήκουστης βαρβαρότητας, κολαστήρια δημοκρατικών πολιτών.

Κανένα αντιφασιστικό κίνημα στην Ευρώπη δεν γνώρισε τις περιπέτειες του αντιστασιακού κινήματος της Ελλάδας.

Οι πανηγυρισμοί των «νικητών» μετά την αποχώρηση του **Δ**ημοκρατικού **Σ**τρατού (ΔΣ) άφηναν να φανεί η πεποίθησή τους ότι εξαφανίστηκαν οριστικά από το πολιτικό προσκήνιο οι πολιτικές δυνάμεις που αμφισβητούσαν το μονοπώλιο της εξουσίας τους και την αντιλαϊκή κυριαρχία τους.

Δεν είναι συνεπώς δύσκολο να εξηγηθεί η δυσθυμία που προκάλεσε στη συντηρητική παράταξη στη Βουλή του 1951 με τους εκπροσώπους της «ηττημένης» παράταξης, πρώην, αντιστασιακών, θυμάτων της διωκτικής μανίας, μάλιστα μόλις δυο χρόνια μετά, το τέλος του εμφυλίου. Και ακόμα περισσότερο όταν το 1958 κατέλαβαν τα έδρανα της λεγόμενης αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Γι' αυτό και συνεπής στην αντιδημοκρατική της παράδοση και πραγματική η αφηνιασμένη από τον κόλαφο συντηρητική παράταξη κατέφευγε στο δόλιο εκλογικό πραξικόπημα του 1961 απογυμνώνοντας το γνήσιο προφίλ των μεγαλόσχημων αυτουργών του.

Παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειές της η δεξιά δεν κατόρθωσε να ενισχύσει τη θέση της. Η ταπεινωτική της εκπαραθύρωση από την εξουσία το 1963 επέτρεψε να ανοίξουν επιτέλους οι σιδερένιες πόρτες των φυλακών, να κοπούν τα συρματοπλέγματα των στρατοπέδων της κόλασης και να

ξαναβρούν τη λευτεριά τους οι δεκάδες χιλιάδες των βασανισμένων θυμάτων της έξαλλης τυραννίας.

Δύο δεκαετίες ακατάπαυτων διωγμών, άγριας εκδικητικής ψύχωσης και βίας, δεν αποδείχθηκαν ικανές να σπάσουν το φρόνημα των δημοκρατικών πολιτών που ενέπνευσε η Εθνική Αντίσταση και οι συνεχιστές του έργου της.

Οι εθισμένοι στη βία και στην αντιδημοκρατική πρακτική παράγοντες αντιδραστικής δεξιάς, μη θέλοντας να συμβιβαστούν με τις αρνητικές για την παράταξη εξελίξεις, με την αυξανομένη παρεμβολή του επίσης ανησυχούντος ξένου παράγοντα, δρομολόγησαν νέα περίοδο πολιτικής αστάθειας. Με την εξαγορά φιλόδοξων και καιροσκοπικών κοινοβουλευτικών αποστατών της Κεντροδεξιάς και με την σύμπραξη του στέμματος πραγματοποίησαν το γνωστό «Βασιλικό Πραξικόπημα», υποδαυλίζοντας την έννομη τάξη και δίνοντας φτερά στα εξτρεμιστικά στοιχεία, κυρίως στο στρατό για να επιβληθεί στη χώρα τον Απρίλη του 1967 η αποκρουστική επταετία της δικτατορίας των συνταγματαρχών, γνήσιων αποβρασμάτων της μακρόχρονης πολιτικής ανωμαλίας και των ξένων μυστικών και κατασκοπικών υπηρεσιών, κυρίως των ΗΠΑ.

Άνοιξαν και ξαναγέμισαν τα κολασμένα κάτεργα και λειτούργησαν με επαυξημένη και απαράμιλλη ωριμότητα και ασυδοσία.

Τα σύννεφα του τρόμου επεκταθήκαν παντού.

Εξαφανίστηκαν και τα τελευταία ψήγματα της «Βασιλευόμενης Δημοκρατίας». Ανεβήκαν στα ύψη οι εθνικιστικές κορώνες. Από τα μεγάφωνα τα πολεμικά εμβατήρια εξυμνούσαν το στράτευμα και τους χουντικούς αρχηγούς του. Η προπαγανδική αλχημεία και χυδαιότητα δηλητηρίαζε καθημερινά την ατμόσφαιρα, καλλιεργώντας τη σύγχυση, την καχυποψία μεταξύ των πολιτών, με βασική επιδίωξη να περάσει το απατηλό μήνυμα ότι η κυριαρχία τους είναι οριστική και αμετάκλητη.

Στο διεθνές προσκήνιο η απομονωμένη χουντική Ελλάδα, «Ελλήνων Χριστιανών», λειτούργησε την περίοδο εκείνη σαν παράδειγμα προς αποφυγήν, ειδικότερα έντονα αποδοκιμασμένη στην Ευρώπη.

Και σ' αυτές τις εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες η αντίσταση στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό του κέρδισε την αλληλεγγύη των δημοκρατικών και προοδευτικών δυνάμεων πολυαρίθμων χωρών, οργανισμών και οργανώσεων, επιφανών προσωπικοτήτων, έδινε στο λαό την ελπίδα για την ανατροπή του τυχοδιωκτικού τρομοκρατικού και προσβλητικού για την χώρα καθεστώτος της χουντικής μαφίας και των ξένων εμπνευστών και προστατών της.

Το εγχείρημα να βελτιώσουν το αποκρουστικό προσωπείο τους με την προσέλκυση πολιτικών παραγόντων της προδικτατορικής περιόδου απέτυχε οικτρά (περίπτωση Μαρκεζίνη).

Οι ένδοξες μέρες του πολυτεχνείου πέρασαν αυτοδίκαια στις χρυσές μέρες της ιστορικής μνήμης και σαν προτροπή για την άγρυπνη περιφρούρηση των δημοκρατικών ελευθεριών και θεσμών και για τους αδιάκοπους αγώνες για την κοινωνική πρόοδο και αλληλεγγύη.

Το σαθρό οικοδόμημα της αμαρτωλής χούντας κατέρρευσε κάτω από το βάρος των εγκλημάτων της, ανήμπορο να αντέξει στη νικηφόρα επέλαση της ξεσηκωμένης γενιάς και του αγανακτισμένου λαού μας.

Οι αναγνώστες της ιστορίας της μεταπολεμικής Ελλάδας θα συναντήσουν τους αγωνιστές της Ε.Α. του 1941-1949 σε όλα τα προαναφερόμενα γεγονότα και στάδια των εξελίξεων απτόητους στα κάτεργα, πιστούς στα ιδανικά και τα οράματά της, στις πρώτες γραμμές των αγώνων, που έσπαζαν τα φράγματα της συντήρησης και της μισαλλοδοξίας και κρατούσαν αναμμένη τη λαμπάδα της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον του τόπου. Τη νίκη κατά της χούντας την καρπώθηκε η δεξιά συντηρητική παράταξη.

Να σημειώσουμε εδώ το γεγονός ότι η τυπική (νομοθετική) αναγνώριση της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης (η ουσιαστική υπήρχε στη συνείδηση του λαού) έγινε με το πέρασμα της εξουσίας σε πολιτικές δυνάμεις που στις πολιτικές τους επιλογές είναι πλησιέστερες προς τις προγραμματικές θέσεις της Ε.Α.

Με την αλλαγή αυτή έκλεισε ουσιαστικά και ο φαύλος κύκλος του παλαιοκομματισμού και των αιωνόβιων κομματικών βαρόνων. Σε «επίτιμους» αναγορεύονται οι απερχόμενοι ηγέτες.

Στις μέρες μας ακούγεται και από τα στόματα πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων, πολιτειολόγων και δημοσιολόγων ότι η δημοκρατία στη χώρα μας διανύει την ευτυχέστερη περίοδό της από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους.

Διάφορες παρατάξεις και ειδικότερα οι παραδοσιακά μεγαλύτερες συναγωνίζονται στη διεκδίκηση της μεγαλύτερης μερίδας συνεισφοράς τους σ' αυτή την όντως θετική εξέλιξη. Διακηρύσσουν επίσης η κάθε μία ότι μπορεί να εργαστεί με τον αποδοτικότερο τρόπο για την παραπέρα προαγωγή της. Ακριβώς η ουσιαστική προαγωγή της δημοκρατίας είναι το στοιχείο που έχει ζήσει τις εμπειρίες του αμαρτωλού παρελθόντος και το επιθυμεί να αντιμετωπιστούν με θετικό τρόπο και τα σημερινά πολλαπλά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι στη συγκυρία αυτή οι αγωνιστές της Ε.Α. και των κατοπινών αγώνων για τη δημοκρατία και την πρόοδο μπορούν να νιώθουν σαν δικαίωση των θυσιών τους ότι λ.χ.

στις επετειακές εκδηλώσεις για την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου άρχισαν να συμμετέχουν τώρα και εκείνοι που δεν το καταδέχονταν ολόκληρες δεκαετίες στο παρελθόν. Που δηλώνουν επίσης προθυμία συμμετοχής στις πρωτοβουλίες για την μετατροπή σε μουσεία των μαρτυρικών τόπων της κράτησης, της κακομεταχείρισης και της φυσικής εξόντωσης δημοκρατικών πολιτών.

Αναγνωρίζουν μάλιστα και την «προσφορά της αριστεράς» στις θετικές εξελίξεις, υπονοώντας προφανώς, ότι είναι δεδομένη η δική τους μεγαλύτερη «προσφορά».

Αυτό όμως που είναι δύσκολα κατανοητό είναι ότι αποφεύγουν επιμελώς να αναφερθούν στο επιβαρυμένο τους παρελθόν, απαιτώντας, δηλαδή, μία εν λευκώ άφεση αμαρτιών τους. Φωνάζουν βροντερά για το «σπάσιμο των διαχωριστικών γραμμών», «απευθυνόμαστε σε όλους» κ.τ.λ.

Αρνούνται να κατονομάσουν την πολιτική τους ταυτότητα, ενώ σε διεθνές επίπεδο συντάσσονται με τα πολιτικά κόμματα που αυτοπροσδιορίζονται ως συντηρητικά, δεξιά κόμματα. Χωρίς κανένα ηθικό δικαίωμα απαιτούν ουσιαστικά τη λήθη της ιστορικής μνήμης.

Είναι όμως το λιγότερο αφελείς να περιμένουν από το λαό μας να συναινέσει σ' αυτή την προτεινόμενη εθνική αυτοκτονία, δηλ. να ξεχάσει και να ξεγράψει από τη μνήμη του τις μαύρες μέρες του εθνικού διχασμού και της καταστρατήγησης των ελευθεριών και των δικαιωμάτων του.

Τη στιγμή, μάλιστα, που από τα στόματα των αυτοαποκαλούμενων «αυθεντικών» εκφραστών της ιδεολογίας της συντηρητικής παράταξης «μαθαίνουμε» ότι ο Ι. Μεταξάς υπήρξε ο μεγαλύτερος «αναμορφωτής» της νεότερης Ελλάδας και ο Μανιαδάκης «πρότυπο κρατικού λειτουργού ευρείας αποδοχής» (Καρατζαφέρης). Τη στιγμή που παράγοντες αυτού του χώρου εκμεταλλεύονται κάθε ευκαιρία για να παραδώσουν τις «φιλοφρονήσεις» τους προς τον πρώην «Ντι Γκρέτσια», ενώ στα μνημόσυνα των πεσόντων που στάλθηκαν να πολεμούν τα αδέλφια τους αναβιώνουν οι κραυγές της μισαλλοδοξίας και της αντιδημοκρατικής νοοτροπίας.

Η ιστορική εξέλιξη κατέδειξε ότι η Εθνική Αντίσταση άντεξε στο χρόνο, τα οράματά της ρίζωσαν βαθειά στη συνείδηση του έθνους και οποιαδήποτε προσπάθεια δημαγωγικής παραπλάνησης και πισωγυρίσματος είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

Υ.Γ. Είναι πολύ ευχάριστο το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης με τις γραπτές μαρτυρίες τους συμπληρώνουν το έργο των ιστοριογράφων, προσφέροντας στο αγωνιστικό κοινό πολύτιμες πληροφορίες για διάφορες πτυχές της πολύπλευρης αντιστασιακής πάλης και δραστηριότητας γενικά και ειδικότερα σε περιφερειακό επίπεδο.

Είναι επιθυμητό και ευκταίο να πολλαπλασιαστούν οι συνεισφορές και άλλων αγωνιστών, ώστε να καταγραφούν όσο το δυνατόν περισσότερα, μεγαλύτερα ή μικρότερα, γεγονότα και εμπειρίες απ' αυτήν τη μεγάλη στιγμή της εθνικής μας ιστορίας.

Δεν αποτελεί αυτό πράξη αυτοπροβολής, η οποία θα ήταν, εξάλλου, ασυμβίβαστη με την αγνότητα και την ηθική διάσταση αυτής της ηρωικής αγωνιστικής έξαρσης του λαού μας. Σε αντίθετη περίπτωση υποβιβάζεται η παρορμητική αξία της ιστορικής παράδοσης και εμπειρίας.

Υπήρξαν όμως και τέτοιες περιπτώσεις.

Από τον πειρασμό της αυτοπροβολής δεν προφυλάχτηκε, δυστυχώς, αντιστασιακός με άφθονη παρουσία σε σχετικά δημοσιεύματα, λ.χ. στις σελίδες εφημερίδων της Καστοριάς ο αναγνώστης δύσκολα θα μπορούσε να συγκρατήσει στη μνήμη του το πλήθος των δραστηριοτήτων και αντιστασιακών πράξεων του Αχιλλέα Παπαϊωάννου και του περιγραφόμενου «πρωταγωνιστικού» του ρόλου στο αντιστασιακό κίνημα του νομού Καστοριάς. Ούτε να αμφισβητήσει την «βασιμότητα» των παραπόνων του ότι του στερήθηκε πρόσθετη δόξα, διότι δεν του ανατέθηκε η διοίκηση επιχειρήσεων που αυτός θα εξασφάλιζε την νικηφόρα έκβασή τους και θα αποφευγόταν η αποτυχία των αντιστασιακών δυνάμεων. Πιθανόν να έβρισκε ίσως και ανεπαρκή την βαθμολογική κλίμακα του Ελληνικού Στρατού για να αξιολογηθούν δεόντως τα διοικητικά του προσόντα και η στρατηγική του διαίσθηση.

Ωστόσο με δεδομένο το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού για την ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944 και άλλοι αγωνιστές θα γράψουν για τις εμπειρίες τους απ' αυτήν την ένδοξη περίοδο της νεότερης ιστορίας μας.

Λάζος Μάλλιος

Το εισαγωγικό αυτό σημείωμα το έγραψε ο Λάζος Μάλλιος διαβάζοντας το αρχικό αυτοβιογραφικό κείμενο του ήδη υπερήλικα Αργ. Κοβάτση εκεί στην Τσεχία. Ο Λάζος Μάλλιος δεν πρόλαβε να δει το τελικό αυτοβιογραφικό βιβλίο και πέθανε στις 24-2-2000. Ο Λάζος είναι αδελφός του Μιχάλη Μάλλιου που είχε γράψει το βιβλίο «Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΦΑΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 4η έκδοση, Αθήνα, 1986. Αν και γνήσια τέκνα της Καστοριάς και του Κομμουνιστικού Κινήματος η φασιστικού τύπου υπουργική απόφαση του Γεννηματά και Σκουλαρίκη του 1982 περί «Ελλήνων το γένος» τους στέρησαν την ευκαιρία να πεθάνουν στη γενέτειρά τους.

Σακ. Νίκος

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΤΡΙΩΤΗ, «ΑΤΙΘΑΣΟΥ» ΑΓΩΝΙΣΤΗ, ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΤΟΥ Δ.Σ.Ε.:
ΠΟΛΕΜΟΣ '40, ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ '41-'44, ΓΡΑΜΜΟΣ-ΒΙΤΣΙ (1946-1949), ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ '49-'87, ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ '87

Εγώ ο Αργύρης Κοβάτσης ή Δημητρίου, γεννήθηκα στο χωριό Αμπελόκηποι Καστοριάς στις 21/5/1918 από γονείς γεωργούς. Τελείωσα το Δημοτικό Σχολείο του χωριού μου.

Ασχολήθηκα από μικρός με τη γεωργία, βοηθώντας τους γονείς μου. Η οικογένειά μου ήταν φτωχή, αλλά τίμια και υπερήφανη.

Πατέρας μου ήταν ο Θανάσης Κοβάτσης και μητέρα μου η **Γιάννα** ή **Άννα** (**Νάτσαινα**, από το όνομα του πατέρα μου, όπως συνηθιζόταν στο χωριό. Οι γυναίκες εκείνη την εποχή σχεδόν ξεχνούσαν το όνομά τους), το γένος Παπαχρήστου. Ο παππούς μου, ο πατέρας της μάνας μου, ήταν παπάς στο χωριό Αυγή Καστοριάς. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν ένοπλος και προσέφερε πολλά στον απελευθερωτικό αγώνα. Από τις ιστορίες και τις διηγήσεις της μητέρας μου έμαθα από μικρός να αγαπώ αυτόν τον τόπο και τους ανθρώπους του. Το επώνυμο Δημητρίου επιβλήθηκε στην οικογένειά μου από το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά το 1936, όταν έγινε εκτεταμένη αλλαγή επωνύμων στις περιοχές μας.

ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ (ΑΠΡΙΛΗΣ 1941)

ΣΤΟ ΟΧΥΡΟ ΤΟΥ ΕΧΙΝΟΥ

Το Μάρτη του 1939 παρουσιάστηκα κληρωτός στο 27ο Σύνταγμα Κοζάνης. Το καλοκαίρι του 1940 το Σύνταγμα μετακινήθηκε στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στη γραμμή Φαλτσάτα-Ιεροπηγή της επαρχίας Καστοριάς. Στις 28 Οκτ. 1940 βρίσκεται στην πρώτη γραμμή του πολέμου με τη φασιστική Ιταλία. Μια ομάδα δέκα περίπου καλών σκοπευτών -ανάμεσά τους και εγώ- μας γύρισαν πίσω στην Κοζάνη για να εκπαιδευτούμε στα βαριά πολυβόλα τύπου Σεντ Ετιέν. [Saint Etienne, πόλη της Γαλλίας]

Μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης στα νέα όπλα, το Δεκ. του 1940, η διμοιρία στέλνεται στο οχυρό Εχίνος της Ξάνθης, στη «Γραμμή Μεταξά». Τον Απρ. του 1941 είμαι σκοπευτής πολυβόλου στο προωθημένο πολυβολείο της διάταξης Νο 32. Δεξιά ήταν το συγκρότημα πολυβολείων

Νο «Μ» και αριστερά το συγκρότημα Νο «Σ».

Το προωθημένο πολυβολείο Νο 32 είχε άμεσο στόχο το δημόσιο δρόμο στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα Εχίνος-Ξάνθη. Μια γέφυρα συνέδεε τις όχθες του ποταμού που διέκοπτε το δρόμο. Το πολυβολείο έπρεπε με κάθε θυσία να σταματήσει την προέλαση του εχθρού-εισβολέα. Η θέση ήταν στρατηγικά επιλεγμένη. Το βάρος της ευθύνης μεγάλο. Έπρεπε οπωσδήποτε να εμποδιστεί η εύκολη πορεία των Γερμανών στην Ελλάδα. Στις 5 Απρ.1941 οι Γερμανοί επέδωσαν το τελεσίγραφό τους. Το βράδυ ο διοικητής τού λόχου μας, ένας υπολοχαγός από τον Πειραιά, μάς συγκέντρωσε και μας πληροφόρησε για το τελεσίγραφο των Γερμανών. Ενημερωθήκαμε για τη σπουδαιότητα της αποστολής μας, τη μεγάλη ευθύνη που είχαμε και τη σκληρή πραγματικότητα που θα αντιμετωπίζαμε. Μερικά από τα λόγια του διοικητή μου δεν θα τα ξεχάσω ποτέ:

«...Αύριο το πρωί θα μας επιτεθούν οι Γερμανοί. Με πυροβολικό και αεροπορία θα βομβαρδίζουν ανελέητα ... Γνωρίζουν τη σημασία της γραμμής άμυνας, τη γέφυρα, την αξία των οχυρών... Θα πέφτουν πάνω μας οβίδες και βόμβες από τα αεροπλάνα και το βουνό θα πυρακτωθεί. Από τη φωτιά θα λιώνουν και οι πέτρες. Με αυτή την ισχύ του πυρός κατάφεραν ως τώρα να κάμψουν το ηθικό όλων των ευρωπαϊκών λαών. Στον ουρανό θα φανούν φωτεινές επιγραφές που θα λένε: Έλληνες παραδοθείτε...». Προς στιγμή τα λόγια του μας έκαναν όλους να τα χάσουμε. Πιστέψαμε πως θα αντιμετωπίζαμε ανθρώπους της κόλασης και του ολέθρου. Στο τέλος φώναξε: *«Τώρα θα καταλάβουν ποιους έχουν μπροστά τους. Ουαί και αλίμονο σ' εκείνους που θα θελήσουν να εισβάλουν στο πάτριο έδαφος!»*. Ανέβηκε το ηθικό μας. Με νέα δύναμη και φλόγα στην ψυχή τραβήξαμε για τις θέσεις μας. Όμως από εκείνη τη στιγμή και μετά ο διοικητής μας δεν επανεμφανίστηκε.

Ξημέρωσε η 6^{η} του Απρίλη, αλλά δεν παρατηρείται καμία κίνηση του εχθρού στον τομέα μας. Παντού επικρατεί ηρεμία. Η ηρεμία στους αμυνόμενους γεννά αγωνία. Δεν γνωρίζουμε πού βρίσκεται ο εχθρός. Τα μάτια μας και η προσοχή μας είναι καρφωμένα στο δημόσιο δρόμο που έρχεται από τη Βουλγαρία. Δεν βλέπουμε τίποτα. Έχουμε και μια φοβία. Στην Ευρώπη επικρατεί η αντίληψη ότι οι Γερμανοί είναι αήττητοι, άτρωτοι στις σφαίρες και τρομεροί στις επιθέσεις. Ο ήλιος πήρε τον ανήφορο. Μας ειδοποιεί το παρατηρητήριο πως φάνηκε η φάλαγγα των πρώτων Γερμανών να έρχεται με ποδήλατα σε τριάδες. Στα διακόσια μέτρα από τη γέφυρα το σχέδιό μας προέβλεπε να δράσουμε με πυρά όταν οι εισβολείς εμφανιστούν στη στροφή του δρόμου. Σε λίγο διακρίναμε κι εμείς τη φάλαγγα. Προχωρούσε στο δρόμο χωρίς προφυλάξεις. Τέθηκε σε εφαρμογή το σχέδιο. Οι σαμποτέρ μας, ανατίναξαν τη γέφυρα. Η φάλαγγα πέρασε τη στροφή και

έρχεται συντεταγμένη. Το χέρι μας στη σκανδάλη. Εκείνη την ώρα ένιωσα την ευθύνη που είχα, τη σπουδαιότητα της θέσης του πολυβολείου μου. Χρειαζόταν ψυχραιμία. Ήμουν ο πολυβολητής του προωθημένου πολυβόλου που έπρεπε να έχει γερά νεύρα. Το σχέδιο πρόβλεπε να εκδηλωθούν πυρά όταν φθάσουν στην γέφυρα. Έπρεπε να αιφνιδιαστούν. Μπροστά στην ανατιναγμένη γέφυρα μαζεύτηκε μεγάλη δύναμη Γερμανών. Τότε τράβηξα τη σκανδάλη του πολυβόλου που σκόπευε τη γέφυρα. Μετά την πρώτη ριπή σταμάτησα για να δω το αποτέλεσμα της βολής. Οι Γερμανοί ατάραχοι μένουν στις θέσεις τους όρθιοι. Κάνω κάποιες διορθώσεις στο κλεισιοσκόπιο. Ξαναδοκιμάζω με μεγαλύτερη ριπή. Ξανακοίταξα και βλέπω ότι οι Γερμανοί ανακατεύτηκαν και πολλοί ήταν πεσμένοι στο έδαφος. Τότε παίρνω βαθιά ανάσα και συνεχίζω τα δραστικά πυρά μέχρι που κατάλαβα ότι υπερθερμάνθηκε η κάνη του πολυβόλου.

Μαύρισε ο τόπος από νεκρούς και τραυματίες, ενώ οι άλλοι Γερμανοί ψάχνουν θέσεις στο απυρόβλητο. Σε λίγα λεπτά έφεραν δύο πυροβόλα που τα έσερναν άλογα, και έβαλαν εναντίον του πολυβολείου μου. Τα βλήματα έσκαγαν από πάνω μας, ήταν όμως ακίνδυνα. Εντόπισα τη θέση βολής των πυροβόλων τους. Τότε άλλαξα στόχο και με διακεκομμένες ριπές, για καλύτερη στόχευση, τούς ανάγκασα να τραβήξουν πίσω, σε άλλη θέση, τα πυροβόλα.

Έπεσε η νύχτα. Το σκοτάδι έκρυβε τις κινήσεις του εχθρού. Είχαν όλο τον καιρό να ανασυνταχθούν. Ο αιφνιδιασμός και οι απώλειες που είχαν, τους ανάγκασε να δουν διαφορετικά την επιχείρησή τους. Αυτό φάνηκε τη δεύτερη μέρα όταν οι Γερμανοί επιχείρησαν την κατάληψη του οχυρού.

Εκμεταλλεύτηκαν το σκοτάδι και πλησίασαν τη θυρίδα του πολυβολείου «Μ». Αχρήστευσαν με φλογοβόλο το πολυβόλο και από τη θυρίδα έριξαν χειροβομβίδα με καπνογόνα. Τύφλωσαν τους στρατιώτες μας. Μπήκαν στο οχυρό και αιχμαλώτισαν ολόκληρη τη διμοιρία των τριών πολυβολείων. Χάθηκε η επαφή μας με το συγκρότημα «Μ».

Τα οχυρά επικοινωνούσαν μεταξύ τους και είχαν αλληλοκάλυψη. Η διοίκηση έστειλε μια ομάδα για να εξακριβώσει τι έγινε στο συγκρότημα «Μ». Εμείς έπρεπε να τους καλύψουμε με πυρά. Πράγματι, η ομάδα έφτασε στο οχυρό. Μπαίνοντας στο διάδρομο του οχυρού συγκρούστηκε με τους πρώτους Γερμανούς. Με τις ξιφολόγχες τούς επιτέθηκαν και προχώρησαν προς το εσωτερικό. Οι Γερμανοί αιφνιδιάστηκαν και άρχισαν πανικόβλητοι να βγαίνουν από το οχυρό. Γρήγορα όμως διαπίστωσαν ότι η δύναμη των δικών μας ήταν μικρή και αντεπετέθηκαν. Η ομάδα μας δεν άντεξε στην αντεπίθεση των Γερμανών και επέστρεψε. Παρακολουθούσαμε αυτή την επιχείρηση διότι την υποστηρίζαμε. Μετά το πάθημα στο συγκρότημα «Μ»

πήραμε μέτρα. Έπρεπε να προφυλαχθούμε πλευρικά επειδή το πολυβόλο δεν έχει μεγάλη κλίση. Με πρωτοβουλία μου πήρα το ατομικό μου όπλο. Με αυτό θα μπορούσα να καλυφθώ αν δεχόμουν πλευρική επίθεση.

Τη δεύτερη προς τρίτη ημέρα οι Γερμανοί πλησίασαν το δικό μου πολυβολείο, εκμεταλλευόμενοι το σκοτάδι. Αντιλήφθηκα ένα Γερμανό και τον πυροβόλησα με το τουφέκι μου. Πέφτοντας εξερράγη η χειροβομβίδα που κρατούσε και τον αποτελείωσε. Μερικά θραύσματα βρήκαν και εμένα. Ένα απ' αυτά με χτύπησε στο αριστερό μάτι. Το θραύσμα το έχω ακόμα. Έχασα με το χρόνο το φως από αυτό το μάτι. Τρεις μέρες και νύχτες πολεμούσαμε παλικαρίσια. Τα οχυρά δεν παραδίνονταν. Οι Γερμανοί αδυνατούσαν να τα καταλάβουν. Και όμως, μας είπαν ότι ήταν περιττή παραπέρα αντίσταση. Τα οχυρά, τα όπλα και οι μαχητές έπρεπε να παραδοθούν. Γιατί; Γιατί οι Γερμανοί προχωρούσαν προς τη Θεσσαλονίκη. Υπογράφτηκε η συνθηκολόγηση.

Παρεμπιπτόντως, αναφέρω ότι για τις επιτυχείς βολές στο οχυρό του Εχίνου και την εξουδετέρωση του Γερμανού που προσπάθησε να ρίξει χειροβομβίδα στο πολυβολείο μας, μου ανακοίνωσαν ότι η διοίκηση του οχυρού πρότεινε να μου απονεμηθεί παράσημο για ανδραγαθία και ο βαθμός του λοχία. Δεν προλάβαμε. Αργότερα, λόγω της συμμετοχής μου στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-44 και στο Δ.Σ.Ε. (1946-49) μου στέρησαν αυτό το δικαίωμα.

Η ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ

Αφήσαμε όλο το βαρύ οπλισμό και πήραμε μόνο τα τουφέκια μας. Βγήκαμε συντεταγμένοι, όλο το Τάγμα, στη διασταύρωση του δρόμου του οχυρού και του δημόσιου δρόμου προς Ξάνθη. Δύο-τρεις Γερμανοί μάς ζήτησαν να ρίξουμε τα όπλα μας στα χαντάκια του δρόμου. Το ύφος τους ήταν αυταρχικό. Μας συνόδεψαν με προταγμένα τα αυτόματά τους μέχρι το χωριό Εχίνος. Όλοι νοιώσαμε την ταπείνωση μέσα μας. Τα συναισθήματα ήταν ανάμεικτα. Εκείνο όμως που ήταν φανερό στα πρόσωπα όλων ήταν η οργή και η αγανάκτηση. Τρεις στρατιώτες να συνοδεύουν ένα τάγμα ηρώων που δεν φοβήθηκαν, δεν λύγισαν, δεν διανοήθηκαν να παραδοθούν. Τρεις μέρες στα οχυρά κανένας δεν σκεφτόταν τη ζωή ή το θάνατο. Όλοι ήθελαν να στέκονται με ψηλά το κεφάλι. Έτσι τους μεγάλωσαν οι μανάδες τους και οι παππούδες τους, με τις ιστορίες της φυλής. Και τώρα; Τι να πει κανείς… Σε ποιόν να μιλήσει! Όλοι ήταν βουβοί.

Στον Εχίνο μας έκλεισαν στο τζαμί. Μας έδωσαν να φάμε κουρκούτι με αλεύρι, λες και μπορούσε να κατέβει τροφή στο στομάχι μας. Τις επόμενες μέρες το μαρτύριο της ταπείνωσης συνεχίστηκε. Μας υποχρέωσαν να ξαναφτιάξουμε τη γέφυρα που είχαμε ανατινάξει για να τους κόψουμε τη διέλευση. Δουλεύοντας στη γέφυρα διαπιστώσαμε ότι οι Γερμανοί είχαν πολύ μεγάλες απώλειες. Δίπλα στη γέφυρα ένα χωράφι το είχαν κάνει νεκροταφείο. Μετά από λίγες μέρες μας μετέφεραν στην Ξάνθη σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως αιχμαλώτων. Όσο ήμουν στο στρατόπεδο ζητούσα μια απάντηση: Έπεσαν τα οχυρά μας; Ναι ή όχι; Όχι, άκουσα μέσα μου μια φωνή. Όταν οι ψυχές είναι όρθιες τα κάστρα δεν πέφτουν. Αυτό το «Όχι» θα με συνοδεύει για πολύ στη ζωή μου. Είναι η ανθρώπινη τραγωδία. «Ζει όποιος δεν συμβιβάζεται». Αποφασίζω να δραπετεύσω από το στρατόπεδο. Σ' αυτό βρήκα σύμφωνο και το Βασίλη Μαλέα. Τα μέτρα φρούρησης δεν ήταν και πολύ αυστηρά και έτσι δραπετεύσαμε εύκολα.

Στο δρόμο προς Καστοριά είδαμε εικόνες τελείως διαφορετικές. Γερμανικές φάλαγγες με τάξη και ασφάλεια. Όλοι είχαν το αλαζονικό ύφος του νικητή-κατακτητή. Φαινόταν να πιστεύουν ότι νίκησαν. Αυτή ήταν η δική τους τραγωδία. Αδιαφορούσαν για τους νεκρούς, τους τραυματίες, τους αγνοούμενους, τις εγκαταλειμμένες τους οικογένειες, τις σπουδές τους, την ανθρωπιά τους. Και το χειρότερο είναι ότι αγνοούσαν τι τους περιμένει. Δεν συνειδητοποιούσαν ότι στο πέρασμά τους σκορπούσαν τον όλεθρο και το θάνατο. Η προπαγάνδα τούς είχε πείσει πως ήταν η εκλεκτή φυλή που επέβαλε τη «Νέα Τάξη Πραγμάτων» στην Ευρώπη. Όλοι και τα πάντα έπρεπε να υποταχτούν σ' αυτούς. Οι δικοί μας στρατιώτες, διαλυμένοι, κουρασμένοι, κουρελήδες, σέρνονταν στους δρόμους αποφεύγοντας όσο μπορούσαν τους Γερμανούς. Προσπαθούσαν να γυρίσουν στον τόπο τους, στα χωριά τους. Όλοι ελπίζουν ότι θα αξιωθούν να δουν το σπίτι τους, τους δικούς τους, να ξαποστάσουν, να ζεσταθούν, ν' αλλάξουν, να βάλουν κάτι στο στόμα τους. Στα χωριά και στους δρόμους όπου περνούσαμε, οι γέροι, οι γριές, γυναίκες και άνδρες κάθε ηλικίας, ρωτούσαν με αγωνία για κάποιο δικό τους. Ήθελαν ν' ακούσουν αν τον είδαμε, αν ζει, αν ήμασταν μαζί, αν έρχεται. Η ανασφάλεια ήταν χαραγμένη έντονα στο λαό μας. Όλοι μιλούσαν για τη μεγάλη συμφορά που ήρθε.

Χαρακτηριστική ήταν σ' όλη τη διαδρομή η μέριμνα των συμπατριωτών μας. Πρόθυμοι να μας βοηθήσουν. Να μας προσφέρουν τροφή, στέγη και προπαντός περίθαλψη και κουράγιο στους τραυματίες που ήταν αναγκασμένοι να σέρνουν τα κορμιά τους.

Στο στράτευμα είχε περάσει μυστικά το μήνυμα πως όποιος ήθελε μπορούσε να διαφύγει από το λιμάνι της Καβάλας μυστικά στη Μέση Ανα-

τολή για να συνεχίσει τον πόλεμο στο πλευρό των άλλων συμμάχων ενάντια στον Άξονα. Πολλοί πήραν την απόφαση και έφυγαν. Πολλοί απ' αυτούς προτίμησαν ν' αποβιβασθούν στην Κρήτη και να συνεχίσουν εκεί τον αγώνα.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ (1941-1944) ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ήταν αρχές Ιουνίου του 1941 όταν έφτασα στο σπίτι μου και βρήκα τον πατέρα μου βαριά άρρωστο στο κρεβάτι. Μας υποδέχτηκε η μάνα μου με δάκρυα χαράς. Για δύο μήνες ο πατέρας και η μάνα κλαίγανε για μένα, πιστεύοντας πως σκοτώθηκα.

Αφού ξεπροβοδίσαμε τον φίλο μου Β. Μαλέα για το χωριό του, την Τσάκωνη Καστοριάς, με πήρε η μάνα μου από το χέρι και με οδήγησε στον αχυρώνα, όπου υπήρχε ένα ολόκληρο οπλοστάσιο. Είχαν πρόχειρα κρυμμένα 57 όπλα, ένα οπλοπολυβόλο, μερικά κιβώτια με σφαίρες και ένα κιβώτιο χειροβομβίδες. *«Τα μαζέψαμε στον κάμπο παιδί μου, εγώ με τον πατέρα σου. Όλος ο τόπος ήταν γεμάτος με όπλα και άλλα στρατιωτικά είδη. Με τη βοϊδάμαξα τα φέραμε εδώ»,* είπε η μάνα μου. *«Τώρα πάρε τα όπλα και να τα κρύψεις σε καλό μέρος, να μη σκουριάσουν. Θα μας χρειαστούν παιδί μου, όπως μας χρειάστηκαν το 1912 για την Τουρκιά ...».*

Ο πατέρας μου πέθανε μετά από μερικές μέρες. Αρχηγός της οικογένειας είμαι τώρα εγώ, αλλά μπροστάρης στο νοικοκυριό μας παραμένει η μάνα.

Κατά τα μέσα του Ιούνη 1941, ήρθαν στο σπίτι μου μια νύχτα ο Κώστας Πάτσιος ή «Κώτσιος» από το Δισπηλιό και ο Βαγγέλης Βάμβας, χωριανός μου, γνωστοί μου και οι δύο. Ο Κώτσιος ήταν καταζητούμενος από την ιταλική Καραμπινιερία, προδομένος σαν κομμουνιστής. Γι' αυτό και ζούσε στην παρανομία. Αφού μου είπε μερικά λόγια περί αντίστασης ενάντια στους κατακτητές, ζήτησε από εμένα και τον Β. Βάμβα να βρούμε μέρος για κρυψώνα των τοπικών καθοδηγητών του ΚΚΕ που καταζητούνταν από τους Ιταλούς. Η μάνα μου, όταν άκουσε τα λόγια αυτά του Κώτσιου, ήρθε και κάθισε δίπλα μας. Πήρε αμέσως το λόγο: «Για ρωτήστε και εμάς που ζήσαμε αυτά τα πράγματα επί Τουρκιάς και κρύβαμε τους επαναστάτες αγωνιστές που πολεμούσαν τους Τούρκους. Μη φοβάστε τα σκυλιά. Δεν θα δεχτούμε καινούρια σκλαβιά» βροντοφώναξε. «Τώρα έχουμε πολλά όπλα και θα τους πολεμήσουμε. Εδώ στο δικό μας σπίτι θα φτιάξουμε τον κρυψώνα-γιάφκα».

Τα λόγια της μάνας μου μας άφησαν άφωνους και τους τρεις μαζί για λίγα λεπτά. Αυτό το κουράγιο της μας έδωσε φτερά, γιατί περιμέναμε κάποια άλλη αντίδραση. Μήπως δηλαδή από φόβο αρνηθεί κάθε επαναστατική δραστηριότητα στο σπίτι μας. Το ίδιο βράδυ καταστρώσαμε το σχέδιο του κρυψώνα. Ένα μικρό παρακείμενο σπιτάκι θα πρωτοδεχόταν τους παράνομους. Από υπόγειο κανάλι αυτοί θα περνούσαν στο μεγάλο σπίτι και στο πίσω μέρος, σε δύο δωμάτια, θα μένανε κρυμμένοι την ημέρα. Σε περίπτωση κινδύνου, υπήρχε σκάλα καλυμμένη με κληματαριά και από εκεί θα κατέβαιναν στο υπόγειο αμπρί στο προαύλιο. Δεκάδες καθοδηγητές των οργανώσεων του ΚΚΕ, ΕΑΜ (**Ε**θνικό **Α**πελευθερωτικό **Μ**έτωπο), ΕΛΑΣ (**Ε**λληνικός **Λ**αϊκός **Α**πελευθερωτικός **Σ**τρατός) και ΕΠΟΝ (**Ε**νιαία **Π**ανελλαδική **Ο**ργάνωση **Ν**έων, ιδρύθηκε 23 Φλεβάρη του 1943), κρύφτηκαν εδώ σ' αυτόν τον κρυψώνα στα χρόνια 1941-1945. Μερικοί απ' αυτούς ήταν ο Κώστας Πάτσιος, η Ευγενία Πάτσιου, ο γραμματέας της Αχτίδας Θανάσης Πετκανάς, ο Λάζαρος Δόλλας, ο Κώστας Παπαδημητρίου, ο Μιχάλης Γκέτσιος, ο Θανάσης Ρακκάς, ο Βασίλης Παπαδόπουλος, κ.ά. Εδώ οργανώθηκε και η απαγωγή του Γιάννη Νταϊλιάνη από την Καστοριά τη νύχτα της 30ης Απρ.1944. Σε αυτή τη επιχείρηση συμμετείχαν οι Θ. Πετκανάς, Κ. Παπαδημητρίου, Αργ. Κοβάτσης, Θ. Ρακκάς και Γιώργης Πέιος.

Μοναδικός άνθρωπος που διατηρούσε τη γιάφκα ήταν η Άννα (Γιάννα) Κοβάτση, η «Νάτσαινα», με τη βοήθεια της Αθηνάς Κοβάτση, της «Χρίσταινας». Με τον Κ. Πάτσιο και τον Β. Βάμβα συναντιόμασταν κρυφά. Σε μια συζήτηση, ο Κώστας μού είπε: *«Δεν υπάρχει καιρός για χάσιμο. Αποφάσισα να οργανωθούμε και να χτυπήσουμε το θεριό. Αυτό καταλαβαίνετε ότι πρέπει να γίνει με απόλυτη μυστικότητα. Οι Ιταλοί και Γερμανοί παρακολουθούν κάθε κίνηση. Υπάρχουν όμως και χαφιέδες που θα θελήσουν να φανούν αρεστοί στους κατακτητές. Το σχέδιο της οργάνωσης θ' αρχίσει πρώτα από τα δικά μας χωριά, τους Αμπελόκηπους, το Δισπηλιό και τη Μηλίτσα, έχουμε δικούς μας πολλούς, αλλά και πολλούς που μας συμπαθούν»*. Δεχτήκαμε με ευχαρίστηση το σχέδιο. Ήπιαμε ένα κρασί για να πάνε όλα καλά και χωριστήκαμε. Γνώριζα τον Κ. Πάτσιο (Κώτσιο) από το 1938. Ήταν παλιός κομμουνιστής. Τότε οργάνωσε εμένα και το Βάμβα στην ΟΚΝΕ (**Ο**μοσπονδία **Κ**ομμουνιστικών **Ν**εολαιών **Ε**λλάδας). Στην περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά έκανε δήλωση γιατί πίστευε ότι έπρεπε να είναι ελεύθερος και να οργανώνει το λαό ενάντια στη δικτατορία. Η θέση της ηγεσίας του ΚΚΕ ήταν τελείως αντίθετη. Το αποτέλεσμα ήταν πολλά ικανά και δυναμικά στελέχη να χαρακτηριστούν από το Κόμμα «δηλωσίες». Αυτό είχε σαν συνέπεια να αποφεύγονται αυτά τα στελέχη γιατί η εντολή ήταν ρητή: «μακριά από τους δηλωσίες». Εκείνο που εγώ προσωπικά γνώρισα στην περιο-

χή μου είναι ότι αυτοί που πρώτοι οργάνωσαν την Αντίσταση ήταν δηλωσίες της περιόδου Μεταξά. Αναφέρω τα ονόματά τους: 1) Κ. Πάτσιος, 2) Χρυσούλης Πάτσιος, 3) Θωμάς Πάτσιος, 4) Μιχάλης Πάτσιος, 5) Γρηγόρης Πάτσιος, 6) Θεανώ Πάτσιου, 7) Ευγενία Πάτσιου (σύζυγος του Κ. Πάτσιου). Και οι έξι όλοι αδέλφια από το Δισπηλιό. 8) Τάσος Μιχαλόπουλος από το Δισπηλιό, 9) Λάζαρος Δόλλας, δάσκαλος από το Κωσταράζι, 10) Γιώργος Βασίλκος, δάσκαλος από τη Μηλίτσα. Υπάρχουν και πολλοί άλλοι δηλωσίες κομμουνιστές που πρωτοστάτησαν στον ξεσηκωμό της Αντίστασης. Όταν ξανασυναντηθήκαμε, ο Κ. Πάτσιος μάς ανέλυσε το σχέδιο οργάνωσης. Έπρεπε να προσέξουμε τρία βασικά ζητήματα: 1. Απόλυτη μυστικότητα. 2. Αναδιοργάνωση των διαλυμένων οργανώσεων στην περίοδο του Μεταξά. 3. Κρύπτη για τα στελέχη που ήταν αποκηρυγμένα. Έτσι άρχισαν οι μυστικές επαφές με ανθρώπους που ήταν σίγουρο ότι θα συμφωνούσαν και θα αποφάσιζαν να σηκώσουν αυτό το βάρος.

ΕΤΣΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΑΓΩΝΑ

Στους **Αμπελόκηπους**: κομματικός γραμματέας ο Β. Βάμβας και στρατιωτικός υπεύθυνος ο Αργ. Κοβάτσης.

Στο **Δισπηλιό**: Η τριμελής επιτροπής αποτελέστηκε από τον Μιχάλη Πάτσιο, τον Τ. Μιχαλόπουλο και το Χρ. Πάτσιο.

Στη **Μηλίτσα**: κομματικός υπεύθυνος ο Μανιός Στεργιόπουλος, ο έφεδρος αξιωματικός Γ. Βασίλκος και ο Ιωάννης Μπλιάγκας στην **Ε**θνική **Α**λληλεγγύη (Ε.Α.)

Σιγά-σιγά έρχονται στην οργάνωση πολλοί. Ο κίνδυνος γίνεται μεγαλύτερος ν' αποκαλυφθούμε. Οι Ιταλοί παρακολουθούσαν τον Κ. Πάτσιο. Είχαν κάποιες πληροφορίες γι' αυτόν από τις ελληνικές αστυνομικές αρχές. Αυτές γνώριζαν τα στελέχη του ΚΚΕ από την περίοδο Μεταξά και κατά περίπτωση τα κατέδιδαν στους Ιταλούς. Αντιληφθήκαμε ότι ήθελαν να τον συλλάβουν. Αμέσως ο Κώστας πέρασε στην παρανομία. Δρούσε τώρα πια με απόλυτη μυστικότητα, γιατί ήταν συντονιστής όλης της περιοχής Βασιλειάδας-Βογατσικού. Έγινε η αρχή. Μας βασάνιζε όμως πού θα κρύβαμε τα στελέχη που δρούσαν παράνομα και διώκονταν. Όποιος έκρυβε παράνομους κινδύνευε ακόμη και με την ποινή του θανάτου. Έτσι αποφασίστηκε για κρύπτη η «γιάφκα» που κρατούσε η μάνα μου η Νάτσαινα. Ο πρώτος που φιλοξενήθηκε στην κρύπτη ήταν ο Πάτσιος όταν πέρασε στην παρανομία και μετά η γυναίκα του Ε. Πάτσιου. Στη συνέχεια πέρασαν δεκάδες στελέχη της Αχτίδας Βασιλειάδας-Βογατσικού που κινδύνευαν να συλληφθούν και να εκτελεστούν από τις δυνάμεις κατοχής. Εδώ κρύφτηκε το 1944

ο Γιάννης Νταϊλιάνης από τη Θεσσαλονίκη, διορισμένος δάσκαλος σε χωριά της Καστοριάς, ο οποίος ήταν στέλεχος του ΕΑΜ και μετά λιποτάκτησε, δυστυχώς, στους Γερμανούς.

Από το καλοκαίρι του 1942 δρούσαν παράνομες ομάδες που θα συγκροτούσαν τον ΕΛΑΣ. Μέχρι τότε δεν είχε εκδηλωθεί ένοπλη σύγκρουση με τις δυνάμεις κατοχής. Ακούγαμε για αντάρτες στη Νότια Ελλάδα με πρωτοκαπετάνιο τον Άρη Βελουχιώτη και στην Ήπειρο με το στρατηγό Ναπολέοντα Ζέρβα. Μαθαίναμε για επιτυχίες. Η ανησυχία των στρατευμάτων κατοχής ήταν ορατή. Έπαιρναν αυστηρά μέτρα και τα αντίποινα ήταν φοβερά. Πολλές περιοχές της Ελλάδας πλήρωναν ακριβά τα γερμανικά αντίποινα. Και όμως όλο και περισσότεροι νέοι και νέες, αλλά και άνθρωποι κάθε ηλικίας έτρεχαν να ενταχθούν στις τάξεις του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΠΟΝ.

Ενθουσιασμένος απ' αυτές τις ειδήσεις που έφθαναν από τις άλλες περιοχές, ο Γ. Βασίλκος αποφασίζει με τέσσερα άλλα παλικάρια να εκδηλωθεί ανοικτά, στα μέσα του 1942, και ν' ανάψει τη φωτιά στην περιοχή μας. Ήταν αυτό που λέμε αποκοτιά! Χωρίς την έγκριση του Κόμματος. Μόνος του με τέσσερις άλλους γενναίους πιάνουν τη θέση Κορτσί, στη διασταύρωση του Αλιάκμονα με παραπόταμο της λίμνης Καστοριάς. Δυστυχώς προδόθηκε. Η δύναμη ήταν μικρή. Στήριξη δεν είχε από πουθενά και από κανέναν. Κυκλώθηκε. Οι Ιταλοί συνέλαβαν τους τέσσερις αντάρτες. Ο Βασίλκος διέφυγε. Το Κόμμα έκρινε αυστηρά το τόλμημά του. Η ενέργεια του «δηλωσία» Βασίλκου θεωρήθηκε «προβοκάτσια» και η διαφυγή του ύποπτη. Αμέσως η **Π**εριφερειακή **Ε**πιτροπή (Π.Ε) εξέδωσε την ανακοίνωση: *«Ο Βασίλκος είναι απείθαρχος, αποκηρυγμένος, και δεν θα έχετε καμιά επαφή μαζί του»*. Ο Βασίλκος πέρασε στην αφάνεια. Επανήλθε μετά το Μάρτη του 1943 στα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ στο Γράμμο.

ΠΕΦΤΕΙ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΤΟ ΑΡΓΟΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟ

Η πρώτη εμφάνιση οργανωμένου ΕΛΑΣ έγινε στο Νεστόριο Καστοριάς στις 3 Μάρτη 1943. Τρία συγκροτήματα ένοπλων ανταρτών του ΕΛΑΣ υπήρχαν στην περιοχή Νεστορίου Καστοριάς (περιοχή Γράμμου).

1^{ο} Συγκρότημα: Πασχάλης Μιχαλόπουλος από την Αγία Άννα Καστοριάς, έφεδρος ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού.

2^{ο} Συγκρότημα: Γιώργος Ριζόπουλος από τη Λάγκα Καστοριάς, έφεδρος ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού.

3^{ο} Συγκρότημα: Χρήστος Καρακάσης από το Νεστόριο, λοχίας.

Υπήρχαν επίσης οι ένοπλες ομάδες Αμπελοκήπων, Μηλίτσας, Δισπηλιού, Βογατσικού και άλλων χωριών. Διοικητής όλων ο Γιώργος Γιαν-

νούλης. Παράλληλα, στο Βόιο Κοζάνης έχουμε το συγκρότημα ανταρτών με διοικητή τον Αριστοτέλη Χοτούρα (Αρριανός), έφεδρο ανθυπολοχαγό του ελληνικού στρατού από το Βόιο. Η παρουσία του ΕΛΑΣ ήταν πλέον φανερή. Το συγκρότημα Αρριανού, το συγκρότημα Γ. Ριζόπουλου από το Γράμμο και οι ανταρτομάδες Αμπελοκήπων - Μηλίτσας - Δισπηλιού - Βογατσικού αποφάσισαν να χτυπήσουν την ιταλική φρουρά του Άργους Ορεστικού στις 11/3/1943. Έγινε κατανομή αποστολής και επίθεση από τρία μέτωπα. Η ιταλική φρουρά αιφνιδιάστηκε και τράπηκε σε φυγή εγκαταλείποντας τα πάντα. Δεν εκδηλώθηκε καμία αντίσταση, ούτε τουφεκιά ακούστηκε. Το χτύπημα και η νίκη είχαν μεγάλη απήχηση. Πουθενά στην Ελλάδα ή και αλλού δεν είχε πέσει στα χέρια των ανταρτών μια τέτοια κωμόπολη σαν το Άργος Ορεστικό. Ο ΕΛΑΣ έγινε θρύλος. Το ηθικό του λαού αναπτερώθηκε. Από παντού τρέχουν να καταταγούν στον ΕΛΑΣ. Μετά από τρεις μέρες κινήθηκαν προς Άργος Ορεστικό δύο ιταλικές φάλαγγες. Μια προερχόμενη από την Αλβανία και η δεύτερη από την Κοζάνη. **Στη δύσκολη αυτή στιγμή λιποτάκτησε ο Γιώργης Γιαννούλης**, διοικητής των συγκροτημάτων, και τη θέση του παίρνει ο Νίκος Θεοχαρόπουλος, γνωστός σαν «**Καπετάν Σκοτίδας**» από το Βόιο.

Μετά από 15 μέρες ο Γιαννούλης επέστρεψε. Ζήτησε συγνώμη για τη στάση του. Ακολούθησε δίκη. Δικάστηκε επιεικώς σε αργία 40 ημερών με το ελαφρυντικό ότι δεν προσχώρησε στην ομάδα των εθνικιστών αξιωματικών με επικεφαλής τον Κιουρτσιδάκη, αξιωματικό του ελληνικού στρατού, και τον Πασχάλη Μπασκάκη, αξιωματικό Χωροφυλακής, που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή μας. Μετά από 40 ημέρες ο Γιαννούλης επανεντάσσεται στον ΕΛΑΣ σαν διοικητής ομάδας.

Αφήσαμε το Άργος Ορεστικό και περάσαμε τον Αλιάκμονα και εκεί δημιουργήσαμε την ελεύθερη περιοχή Καστανοχώρια - Βόιο - Γράμμος. Απ' αυτή τη στιγμή μένω μόνιμα στον ΕΛΑΣ, αρχικά στο συγκρότημα του Αρριανού.

Με αίτημα του Α΄ γραμματέα της Αχτίδας Θανάση Πετκανά έπρεπε να κινηθώ προς τα καμποχώρια. Ο Σκοτίδας μού είπε ότι θα φύγω για να αναλάβω τη διοίκηση τμήματος που σαν αποστολή θα είχε νυχτερινές ενέδρες, συγκρούσεις και προπαντός να εμποδίσουμε την ίδρυση του Κομιτάτου από τους Ιταλούς στα καμποχώρια Βασιλειάδας-Βογατσικού. Οι Ιταλοί, μετά το πάθημά τους στο Άργος Ορεστικό, προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να πάρουν με το μέρος τους τούς σλαβόφωνους κατοίκους, για να τους στρέψουν εναντίον του ΕΛΑΣ και των άλλων οργανώσεων.

Επικράτησε πανικός στα εξεγερμένα χωριά. Οι Ιταλοί δυνάμωσαν την τρομοκρατία και υιοθέτησαν μια νέα ταχτική. Πρώτα προσεταιρίστηκαν

παλιούς Βλάχους που ταίριαζε και η γλώσσα τους και τους χρησιμοποίησαν σαν διερμηνείς. Βρήκαν την ευκαιρία να εκμεταλλευθούν τη δυσαρέσκεια του ντόπιου σλαβόφωνου πληθυσμού από τη συμπεριφορά εθνικιστών προβοκατόρων που χτυπούσαν και δολοφονούσαν τους σλαβόφωνους κατηγορώντας τους ως Βουλγάρους.

Ένα τέτοιο έγκλημα έκανε ο Γιάννης Νταϊλιάνης στο χωριό Κρύα Νερά Καστοριάς. Συνέλαβε τέσσερις πολίτες και τους σκότωσε ο ΕΛΑΣ ως Βουλγάρους. Αυτό ήταν για τους Ιταλούς ό,τι χρειαζόταν για να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς τους, δηλαδή να παρασύρουν τον κόσμο να πάρει όπλα ενάντια στον ΕΛΑΣ.

Η προπαγάνδα στηρίχτηκε στο σκληρό διωγμό των σλαβόφωνων από τη δικτατορία του Μεταξά. Προέτρεπαν τον ντόπιο πληθυσμό, για να σωθεί από τους διωγμούς και την καταπίεση, να συνεργαστεί με τους Ιταλούς, να οπλιστούν. Εκείνη την περίοδο έρχεται στην Καστοριά ο Βούλγαρος **Άντον Κάλτσεφ**, ενταγμένος στο γερμανικό στρατό, αξιωματικός. Ήξερε καλά τη γλώσσα των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων (Σ/Μ).

Οι Ιταλοί δημιούργησαν μια Επιτροπή με επικεφαλής τον μητροπολίτη Νικηφόρο της Καστοριάς. (Ήταν ο αρχηγός της ΠΑΟ και επικεφαλής της επταμελούς επιτροπής του κομιτάτου. Καταγόταν από το Δισπηλιό και όταν οι Ιταλοί τον έστειλαν στο Νεστόριο για να πει στους αντάρτες να παραδώσουν τα όπλα, ο Πατσιούρας του είπε «*Ε, όχι, Δέσποτα, και να παραδώσουμε τα όπλα! Θα πρέπει να τα ευλογήσετε τα όπλα*!».) Τον υποχρέωσαν μεταξύ άλλων να πάρει στην Επιτροπή (κομιτάτο) τον Πασχάλη Καλιμάνη από το Καλοχώρι, τον Βασίλη Γιαννάκη από το Μανιάκι, τον Κοσμά Κυριαζόπουλο από την Αγία Άννα και άλλους τέσσερις. Σκοπός της Επιτροπής ήταν ο αγώνας ενάντια στον κομμουνισμό του ΕΛΑΣ. Η προπαγάνδα τους στα χωριά των Σ/Μακεδόνων ήταν *«να πάρουν όπλα για να προστατευθούν από τους Έλληνες αντάρτες κομμουνιστές, για να μην τους σκοτώσουν».*

Στην Καστοριά ο Βούλγαρος Κάλτσεφ επέδρασε πολύ στο να παρασυρθούν πολλοί **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και να οπλιστούν εναντίον του ΕΛΑΣ. Μόλις κατάφεραν να οπλίσουν τους πρώτους, τους έπαιρναν οι Ιταλοί μαζί τους σε επιχειρήσεις και τους ωθούσαν σε πλιάτσικο στα «ελληνικά χωριά». Ελληνικά χωριά θεωρούνταν αυτά που δεν είχαν κομιτατζήδες, ανεξάρτητα τι πληθυσμός ζούσε σε αυτά. Σε πολλά χωριά οι κομιτατζήδες «ξεγύμνωναν» τον κόσμο. Έπαιρναν τα ζώα και ό,τι τους άρεσε από τα σπίτια, όπως ραπτομηχανές, ενδύματα, μαγειρικά σκεύη κ.ά.

Το ΚΚΕ έστειλε σε πολλά χωριά διαφωτιστές να εξηγήσουν στον κόσμο τους σκοπούς του Κομιτάτου και να μην δεχτούν όπλα. Αυτοί που πήραν να τα καταθέσουν ή να έρθουν στον ΕΛΑΣ μαζί με τα όπλα τους.

Έτσι άρχισε να ξεφουσκώνει η προπαγάνδα των καταχτητών Ιταλών. Φυσικά δίπλα στον «αγιασμό» με λόγια, εμείς επιλέξαμε και στόχους με φανατισμένους οπλισμένους κομιτατζήδες και τους χτυπήσαμε με τα όπλα. Με το συνδυασμό διαφώτισης και ρόπαλου άρχισε το Κομιτάτο να διαλύεται. Ένα παράδειγμα είναι το Κομιτάτο της Πολυκάρπης. Ο επικεφαλής του ήταν έντιμος, είχε αριστερές και δημοκρατικές ιδέες. Όταν διαπίστωσαν ότι είχαν παρασυρθεί σε πλιάτσικο, με τη διαφώτιση του Κώστα Πάτσιου, όλοι οι οπλισμένοι της Πολυκάρπης παρέδωσαν τα όπλα στον ΕΛΑΣ. Έτσι μέχρι το Μάη του 1944 τα χωριά αφοπλίστηκαν, εκτός από ένα χωριό, τη Λιθιά.

Οι Γερμανοί κράτησαν στη Λιθιά το οπλισμένο Κομιτάτο γιατί τους χρειαζόταν ως προστασία από χτυπήματα του ΕΛΑΣ στο δρόμο Καστοριάς προς Θεσσαλονίκη. Το καλοκαίρι του 1944 έφεραν επίσης από την Έδεσσα και πεντακόσιους οπλισμένους, τους οποίους τοποθέτησαν στα χωριά Βέργα, Βασιλειάδα, Κορησσό, Δισπηλιό. Στο Δισπηλιό μάλιστα τοποθέτησαν εκατό περίπου κομιτατζήδες της Έδεσσας στο σχολείο του χωριού. Δεν πέρασαν πολλές μέρες και τους χτυπήσαμε, με αποτέλεσμα να τους αιχμαλωτίσουμε όλους. Τους στείλαμε στην ελεύθερη περιοχή του ΕΛΑΣ στο Γράμμο να δικαστούν. Με την υποχώρηση των Γερμανών από την Καστοριά στις 3 Σεπτ. του 1944 αφοπλίσαμε την ίδια ημέρα τους κομιτατζήδες στη Λιθιά, το μοναδικό ίσως χωριό που έμεινε οπλισμένο μέχρι τέλους. Ο πολιτικός γραμματέας Θ. Πετκανάς διέταξε τον καπετάνιο του Συντάγματος «Μακεδόνα» να μην ενοχληθεί ο άμαχος πληθυσμός. Οι ένοχοι κομιτατζήδες ακολούθησαν τους Γερμανούς και έφυγαν βρίσκοντας άσυλο στη Βουλγαρία. Για το Κομιτάτο πολλά ειπώθηκαν, πολλά γράφτηκαν, πολλοί χαρακτηρισμοί δόθηκαν, με μοναδικό σκοπό να κατηγορηθεί, να σπιλωθεί, να κατασυκοφαντηθεί όλος ο σλαβόφωνος πληθυσμός της ελληνικής Μακεδονίας, μέχρι την τελική εξόντωσή του και το διώξιμο όλων των σλαβόφωνων από τις εστίες τους. Σε αυτή την προκατάληψη έχει τις ρίζες της και η υπουργική απόφαση του Δεκέμβρη 1982: «*Να επιστρέψουν οι πολιτικοί πρόσφυγες μόνο του ελληνικού γένους*». Όταν δεκάδες χιλιάδες «ελληνόφρονες» οπλίστηκαν, φόρεσαν τη γερμανική στολή και κατακρεούργησαν τον ελληνικό λαό, αντί να δικαστούν έγιναν αργότερα ευνοούμενοι του μεταπολεμικού ελληνικού κράτους. **Όλοι οι γερμανοντυμένοι από το Κιλκίς, την Πτολεμαΐδα, την Κοζάνη, περίπου 25.000, πήραν το συγχωροχάρτι της «εθνικοφροσύνης»**. Για μερικές όμως εκατοντάδες κομιτατζήδες, καταδικάστηκαν όλοι οι σλαβόφωνοι, ενώ μερικοί παράγοντες της Δεξιάς πρότειναν για τους Σ/Μ της Ελλάδας να έχουν την ίδια τύχη με τους Σουδήτες της Τσεχοσλοβακίας.

Έλαβα μέρος στις παρακάτω μάχες εναντίον των Ιταλών και Γερμανών:

● Στις 11 Μάρτη 1943 στο Άργος Ορεστικό.

● Τον Φεβρουάριο 1943 στην Κλεισούρα εξοντώσαμε τη γερμανική φρουρά μέσα στο χωριό.

● Στις 25 Μάρτη 1944 στη θέση λατομείο Κορησσού, κάψαμε γερμανικά αυτοκίνητα και οι Γερμανοί είχαν απώλειες.

● Πολλές ενέδρες στο δημόσιο δρόμο Καστοριάς - Θεσσαλονίκης.

● Μάχες στην καταδίωξη των Γερμανών όταν αποχωρούσαν. Στην τελευταία μάχη στις 4 Νοέμβρη 1944 πολέμησα μέσα από τις τάξεις του 28^{ου} Συντάγματος ΕΛΑΣ, όπου και ανήκαμε διοικητικά.

Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΟΥ Γ. ΝΤΑΪΛΙΑΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΣΤΟΡΙΑ ΤΗ ΝΥΧΤΑ ΣΤΙΣ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1944

Ένα σημαντικό επεισόδιο της δράσης μου στον ΕΛΑΣ είναι η συμμετοχή μου στην απαγωγή από την Καστοριά του Γ. Νταϊλιάνη που λιποτάχτησε στους Γερμανούς.

Ο Γιάννης Νταϊλιάνης (Αντώνης - ψευδώνυμο) ήταν δάσκαλος στο επάγγελμα και τον καιρό της Κατοχής ήταν διορισμένος στα χωριά Αυγή και Κρύα Νερά του Νομού Καστοριάς. Όταν φούντωσε το 1943 το κίνημα της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης (**Ε**.**Α**) στη Δυτ. Μακεδονία, ο Νταϊλιάνης προσχώρησε στο ΕΑΜ και γρήγορα κατάφερε να αναδειχτεί σε υψηλό πόστο στη **Ν**ομαρχιακή **Ε**πιτροπή του ΕΑΜ Καστοριάς. Πονηρός και με ευχέρεια λόγου, παρά το ότι ήταν γερμανόφιλος, εθνικιστής, προσποιήθηκε τον κομμουνιστή. Δοξολογώντας και χαϊδεύοντας τους καθοδηγητές της **Π**εριφερειακής **Ε**πιτροπής (**Π**.**Ε**) του ΚΚΕ Καστοριάς, κατάφερε να αποκτήσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη τους. Συνεχώς προωθούνταν και σύντομα αναρριχήθηκε στη γραμματεία της **Π**.**Ε** του ΕΑΜ Καστοριάς. **Στις πρώτες ακόμη ημέρες της ανάδειξής του στην καθοδήγηση διέπραξε το πρώτο έγκλημα. Σκότωσε τρεις αθώους πολίτες από το χωριό Κρύα Νερά, δήθεν ως Βούλγαρους κομιτατζήδες**. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλοί σλαβόφωνοι κάτοικοι να ενταχθούν στο Κομιτάτο. Ο Νταϊλιάνης έντεχνα και με προβοκατόρικη τακτική, ωθούσε τους σλαβόφωνους να πάρουν ενεργό μέρος ενάντια στον ΕΛΑΣ, έτσι ώστε τα οπλισμένα χωριά να αντιμετωπίζουν την απειλή του ΕΛΑΣ, γεγονός που ανάγκαζε όσο το δυνατόν περισσότερους σλαβόφωνους να προσχωρήσουν από φόβο στο Κομιτάτο.

Ο Νταϊλιάνης, παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ στα χωριά, δημιουργεί και οργανώσεις της ΠΑΟ (**Π**ανελλήνιος **Α**πελευθερωτική **Ο**ρ-

γάνωση), οργάνωση συνεργατών των Γερμανών. Πείθει την καθοδήγηση να του επιτραπεί να έρθει στον τομέα του λεκανοπεδίου Βασιλειάδας-Βογατσικού, γιατί εδώ υπήρχε έδαφος για τη δημιουργία βάσεων της ΠΑΟ, κυρίως στα κεφαλοχώρια Μαυροχώρι, Γέρμα, Βογατσικό, όπου υπήρχε γερή αντίδραση. Πέτυχε τον σκοπό του. Με μεγάλο κύρος και περιβεβλημένος με την εμπιστοσύνη της καθοδήγησης του ΕΑΜ, έρχεται ο Νταϊλιάνης στην Αχτίδα Βασιλειάδας-Βογατσικού. Η εντολή της Π.Ε Καστοριάς στον πρώτο γραμματέα της Αχτίδας Θ. Πετκανά είναι να παράσχει κάθε βοήθεια στον Νταϊλιάνη για να επισκεφτεί όλα τα χωριά και να εμψυχώσει τις οργανώσεις του ΕΑΜ.

Ο Θ. Πετκανάς σεβάστηκε την εντολή της Π.Ε του ΚΚΕ. Ο Νταϊλιάνης γρήγορα προσαρμόστηκε στο περιβάλλον. Ζήτησε να του δοθούν λεπτομερείς πληροφορίες για όλα τα χωριά, για τις οργανώσεις του ΕΑΜ και για τους αντιδραστικούς ύποπτους παοτζήδες ονομαστικά. Έτσι είχε συγκεκριμένα στοιχεία για να οργανώσει τη δράση του. Σύντομα άρχισε να δημιουργεί οργανώσεις της ΠΑΟ, παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ. Πρώτα οργάνωσε ΠΑΟ στο Βογατσικό. Έπεισε τον μεγαλοκτηματία Τακαντζά, ο οποίος τουφεκίστηκε αργότερα από τον ΕΛΑΣ. Μετά δημιούργησε ΠΑΟ στο Μαυροχώρι. Από την ΠΑΟ Μαυροχωρίου πήρε σύνδεση με την ΠΑΟ της Καστοριάς και της Θεσσαλονίκης, οπότε και συνδέθηκε με τη γερμανική Γκεστάπο. Άρχισαν να γίνονται προδοσίες στην πόλη και η **Κ**ομματική **Ο**ργάνωση (**Κ**.**Ο**) του ΚΚΕ και του ΕΑΜ Καστοριάς πληροφόρησε τη γραμματεία της ΠΕ του ΚΚΕ Καστοριάς ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά. Γίνονται προδοσίες από την κορυφή της καθοδήγησης του ΕΑΜ και ΚΚΕ της περιοχής. Η υποψία για τον Νταϊλιάνη γεννήθηκε και σε εμένα. Δρούσα τότε σαν διοικητής του ανεξάρτητου λόχου του ΕΛΑΣ και είχα εντολή από την Αχτίδα να δίνω φρουρά στον Νταϊλιάνη για να τον συνοδεύει στα χωριά που περιόδευε. Μερικές φορές ήμουν στη συνοδεία του. Από συζητήσεις που κάναμε διαπίστωσα ότι ο Νταϊλιάνης διαπνεόταν από εθνικιστικές και αντιδραστικές απόψεις. Είπα τις υποψίες μου στον Θ. Πετκανά. Η Π.Ε του ΚΚΕ έστειλε στην Αχτίδα μας τον Κώστα Παπαδημητρίου (Φώτης), δεύτερο γραμματέα. Κάλεσε σύσκεψη της Αχτίδας στην οποία έλαβα μέρος. Μου ζήτησαν να εκθέσω λεπτομερώς τις επαφές που είχε ο Νταϊλιάνης στα χωριά. Σε ποιά σπίτια έμενε και με ποιούς ανθρώπους σχετιζόταν. Ανέφερα όσα συγκεκριμένα πράγματα γνώριζα για σπίτια, ονόματα, τις εθνικιστικές απόψεις του. Είπα ότι προσπαθούσε να μας πείσει να χρησιμοποιήσουμε τρομοκρατία ενάντια στους σλαβόφωνους που τους αποκαλούσε Βουλγάρους κλπ. Ύστερα από πλατιά συζήτηση αποκαλύφθηκε ο ρόλος του Νταϊλιάνη.

Ήταν αρχές Απρ 1944. Ο Νταϊλιάνης είχε προχωρήσει τη δουλειά του και τους δεσμούς του με την ΠΑΟ. Στις συσκέψεις της ΠΕ του ΚΚΕ Καστοριάς στην ελεύθερη Ελλάδα υπήρχαν πολλά ενοχοποιητικά στοιχεία που φανέρωναν την προδοτική στάση του. Ανατέθηκε στο Φώτη και τον Πετκανά να κάνουν επιτόπια έρευνα και σε περίπτωση που τα στοιχεία επαληθευτούν, τότε να συλληφθεί.

Την ίδια νύχτα ξεκίνησαν από το Καστανόφυτο, όπου ήταν η έδρα της ΠΕ, ο Φώτης με τον Πετκανά να έρθουν στους Αμπελόκηπους. Ο Νταϊλιάνης βρισκόταν στην κρυψώνα της μάνας μου. Εκείνη την ημέρα ο Νταϊλιάνης είχε ετοιμαστεί προτού νυχτώσει να πάει στο Μαυροχώρι, δίχως συνοδεία. Είχα τότε την έδρα του λόχου μου στο Κωσταράζι. Εκείνη την ημέρα ειδοποιήθηκα από τον Νταϊλιάνη ότι βρισκόταν στους Αμπελόκηπους και οπωσδήποτε έπρεπε να πάω να τον συναντήσω. Πήγα, αλλά τούτη τη φορά ο Νταϊλιάνης μου φάνηκε άλλος άνθρωπος. Δεν θέλησε καμιά συνοδεία για το Μαυροχώρι, λέγοντας πως έμαθε καλά το δρόμο και τα κατατόπια και θα πήγαινε μόνος του. Την τελευταία φορά που φάγαμε μαζί στην κρυψώνα της μάνας μου, παρουσία και αυτής, ο Νταϊλιάνης μιλούσε με κάπως διαφορετικό τόνο για τον αγώνα και πιο ανοιχτά καταφερόταν ενάντια στο σλαβισμό, μιλούσε για επικίνδυνους Βουλγάρους, για εξόντωση όλων κλπ. Υπήρχε φυσικά το Κομιτάτο της Καστοριάς από ένοπλους παρασυρμένους, αυτό όμως δεν θα πει ότι έπρεπε να εξοντώσουμε όλο τον πληθυσμό. Θέση μας ήταν να διαφωτίσουμε τις μάζες των **σ**λαβο**μ**ακεδόνων (σ/μ) και όταν χρειαζόταν θα χτυπούσαμε παραδειγματικά τους πρωτοστάτες του Κομιτάτου και της ΠΑΟ. Όχι όμως εξόντωση του σλαβόφωνου στοιχείου, όπως ζητάει τώρα ανοιχτά ο Νταϊλιάνης. Ξαφνιάστηκα από τα λόγια του. Το ίδιο και η μάνα μου. Κούνησε το κεφάλι της απελπισμένα και βγήκε έξω από την κρυψώνα βουβή. Μπήκαν και στο δικό της μυαλό οι υποψίες. Σηκώθηκε ο Νταϊλιάνης, φόρεσε την καμπαρτίνα του, την οποία του προμήθευσα εγώ, και μας αποχαιρέτησε. Ιδιαίτερα ευχαρίστησε τη μάνα μου για την φιλοξενία που του πρόσφερε και της είπε επί λέξει: *«Όταν νικήσουμε γιαγιά, τον πρώτο άνθρωπο που θα παρασημοφορήσουμε με το μεγαλύτερο βραβείο θα είσαι εσύ. Η νίκη θα είναι δική μας»*. Αυτά ήταν τα τελευταία λόγια του Νταϊλιάνη. Ήταν μορφωμένος και σαν τέτοιος, είπα από μέσα μου, λέγει τέτοια κομπλιμέντα, όπως κάνει ο κάθε μορφωμένος. Ο Νταϊλιάνης τράβηξε για το Μαυροχώρι για να κάνει δουλειά του ΕΑΜ, έτσι όπως εμείς ξέραμε. Αλλά αυτός έφυγε για πάντα από κοντά μας. Πήγε στο Μαυροχώρι και από εκεί με βάρκα στην Καστοριά. Δύο-τρεις ώρες μετά από την ώρα που ο Νταϊλιάνης έφυγε για το Μαυροχώρι, φτάσανε στους Αμπελόκηπους ο Φώτης και ο Πετκανάς. Ήρθαν βιαστικά στο σπίτι της μάνας

μου. Εγώ βρισκόμουν ακόμα εκεί. Καθυστερούσα για να καταπραΰνω τη σύγχυση της μάνας μου από τα λόγια του Νταϊλιάνη. Γάβγισε σιγανά το σκυλάκι μας και καταλάβαμε ότι ήρθαν αντάρτες. Το σκυλάκι καταλάβαινε όταν ερχόταν Ιταλοί καραμπινιέροι ή Γερμανοί και γαύγιζε ασταμάτητα. Ενώ, όταν ερχόταν αντάρτες γάβγιζε σιγανά και κουνούσε την ουρά του, χτυπώντας την στην πόρτα. Βγήκα εγώ πρώτος έξω και είδα μπροστά μου το Φώτη και τον Πετκανά. Ήταν οργισμένοι και έντονη ανησυχία υπήρχε στα πρόσωπά τους. Όπως άνοιξα την πόρτα γλίστρησαν κρυφά μέσα. Οι πρώτες λέξεις που μας είπαν ήταν: *«Ο Αντώνης εδώ είναι;»*. *«Όχι»* απάντησα, *«τώρα τράβηξε για το Μαυροχώρι μόνος»*. Τότε πετάχτηκε όρθιος ο Πετκανάς και φώναξε *«Έφυγε! Εμπρός για το Μαυροχώρι»*. Εγώ είχα μαζί μου μια διμοιρία αντάρτες. Είχαν περάσει όμως τρεις περίπου ώρες από την αναχώρηση του Νταϊλιάνη. Ο χρόνος ήταν αρκετός για να φτάσει μέσω του Μαύροβου στην Καστοριά, όπως και έγινε. Με ολόκληρη τη διμοιρία τραβήξαμε όλοι μαζί για το Μαυροχώρι. Τρέχαμε σ' όλη τη διαδρομή για να τον προλάβουμε. Υποθέσαμε πως το βράδυ θα έμενε σε κάποιο σπίτι, και την άλλη μέρα θα πήγαινε στην Καστοριά, αν φυσικά είχε αποφασίσει να πάει εκεί. Ωστόσο, μόνο υποθέσεις κάναμε. Ποτέ δεν φανταστήκαμε πως αυτός είχε τόσο καλά οργανωμένη τη δουλειά για τη φυγή του. Για να αποφύγει την αποκάλυψη των οργανώσεων της ΠΑΟ, την τελευταία φορά δεν συναντήθηκε με αυτούς. Απευθείας τράβηξε στη σκάλα, όπου ανέμενε βάρκα από την Καστοριά, για να τον παραλάβει. Ο Νταϊλιάνης έφυγε στην Καστοριά. Σαν αστραπή έπεσε στο ν. Καστοριάς η είδηση για τη φυγή του. Ο Φώτης με τον Πετκανά είχαν μείνει εκείνο το βράδυ στο Μαυροχώρι για να αξιολογήσουν τις πληροφορίες και την επόμενη βραδιά ξαναγύρισαν στους Αμπελόκηπους. Στοιχειοθετήθηκε με λεπτομέρειες η λιποταξία του Νταϊλιάνη. Ο Νταϊλιάνης, ο Αντώνης, ο καθοδηγητής του ΕΑΜ, με τρανό όνομα! Σε ολόκληρο το νομό σχολιαζόταν η λιποταξία του. Δεν έμενε τίποτα άλλο παρά να πάρουμε τα απαραίτητα μέτρα. Ειδοποιήσαμε όλες τις οργανώσεις που ήξερε ο Νταϊλιάνης για να προφυλαχτούν. Αμέσως πήραμε μέτρα να προστατέψουμε τη μάνα μου και τον κρυψώνα στους Αμπελόκηπους. Εκείνο όμως που δεν προλάβαμε να κάνουμε ήταν να ειδοποιήσουμε τη Βασίλαινα και τη Βαγγελή Γκρόσδου από το Δισπηλιό, οι οποίες προδόθηκαν από τον Νταϊλιάνη και την επόμενη ημέρα συνελήφθηκαν από τους Γερμανούς. Η Βαγγελή, χάρη στην αποφασιστικότητά της, ξεγέλασε τους Γερμανούς, μπήκε δήθεν να ντυθεί στο δωμάτιό της και από το παράθυρο πήδηξε και διέφυγε. Όταν οι Γερμανοί εξάντλησαν την υπομονή τους να περιμένουν, μπήκαν στο δωμάτιο και βρήκαν το παράθυρο ανοιχτό. Έτρεξαν πάνω-κάτω, αλλά δεν τη βρήκαν. Έτσι, γλίτωσε η Βαγγελή, ενώ η μάνα

της μεταφέρθηκε στο Νταχάου, όπου χάθηκε. Όπως φαίνεται ο Νταϊλιάνης με αυτήν την προδοσία θέλησε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των Γερμανών. Κράτησε όμως το μυστικό της άλλης γιάφκας που κρατούσε η μάνα μου στους Αμπελόκηπους. Αυτό το στοιχείο ο Νταϊλιάνης ήθελε ίσως να το κρατήσει για να το χρησιμοποιήσει μετά την αποχώρηση των Γερμανών, οπότε και θα παρουσιαζόταν σαν ήρωας, ότι δεν πρόδωσε.

Ο Νταϊλιάνης στην Καστοριά έμεινε έναν περίπου μήνα, προστατευόμενος και φρουρούμενος από τους Γερμανούς στο σπίτι του Κρασά, δίπλα στο υδραγωγείο, στο κέντρο της πόλης. Συγκλήθηκε σύσκεψη με κύριο θέμα τη λιποταξία του Νταϊλιάνη. Πολλά ειπώθηκαν, εκ των υστέρων φυσικά, για το Νταϊλιάνη. Μεταξύ των ομιλητών ήταν και ο πρώτος γραμματέας της ΠΕ Αντώνης Χαλκιάς (Περικλής) από τη Χαλκιδική. Ο Περικλής πήρε το λόγο και με μια υπερεπαναστατική έξαρση είπε πολλά κατά του Νταϊλιάνη και στο τέλος δήλωσε: *«Ο Νταϊλιάνης σε λίγες μέρες θα βρίσκεται εδώ μπροστά σε όλους μας ζωντανός, επαναλαμβάνω ζωντανό θα τον φέρουμε...»*. Παρατεταμένα χειροκροτήματα! Η προφητεία αυτή του γραμματέα επιβεβαιώθηκε μερικώς. Ο Νταϊλιάνης όπως έφυγε με τη βάρκα, έτσι και τον απαγάγαμε πάλι με τη βάρκα. Ο Νταϊλιάνης στην Καστοριά παραμένει προστατευμένος της Γκεστάπο. Διαμένει σε ένα σπίτι δίπλα στο υδραγωγείο, στο Αϊβαλί, όπου υπάρχει μόνιμη φρουρά των Γερμανών που φρουρεί το υδραγωγείο της πόλης. Γι' αυτό και θα επιλέχτηκε το σπίτι αυτό, καλό σπίτι, αλλά και ασφαλές για τον προδότη. Στην Καστοριά ο Νταϊλιάνης συναντήθηκε με τους **παο**τζήδες συνεργάτες των Γερμανών, χάραξαν κοινή γραμμή πάλης μαζί με τους Γερμανούς ενάντια στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΠΟΝ και βιαζόταν να φύγει για τη Θεσσαλονίκη, όπου η ζωή του θα ήταν πιο ασφαλής και θα τον περίμεναν οι ταγματασφαλίτες και οι ΠΑΟτζήδες. Η παράνομη οργάνωση του ΚΚΕ Καστοριάς πήρε τα κατάλληλα συνωμοτικά μέτρα, ενώ συνεχώς παρακολουθούσε τις κινήσεις του. Μας είχε έρθει πληροφορία από την Καστοριά ότι προετοιμαζόταν η μεταφορά του στη Θεσ/νίκη. Τα τάγματα ασφαλείας είχαν αναλάβει την υπόθεση. Η οργάνωση της Καστοριάς κάπως συγκεχυμένα μας πληροφόρησε ότι η μεταφορά του θα γινόταν με τρία φορτηγά αυτοκίνητα σε καθορισμένη ημερομηνία και με συνοδεία χωροφυλάκων. Εμείς αποφασίσαμε να στήσουμε ενέδρα, έτσι ώστε με κάθε θυσία να συλλάβουμε τον Νταϊλιάνη στο δρόμο Καστοριάς-Αμυνταίου.

Από το βράδυ πήγαμε στο δημόσιο δρόμο κοντά στη γέφυρα, στο Γκιόλι. Έγινε η κατάλληλη επιλογή του εδάφους για την ενέδρα. Κατασκευάσαμε ειδικές θέσεις, βαθιές τρύπες στο έδαφος, για να εξασφαλίσουμε αφάνεια. Μόνο τα κεφάλια μας θα ήταν έξω. Τις πρωινές ώρες τοποθέτησα

την ενέδρα κατά μήκος του δρόμου, κοντά στη γέφυρα. Επτά άνδρες ανά πενήντα μέτρα απόσταση ο ένας από τον άλλο. Όλοι με αυτόματα. Στα διακόσια μέτρα απόσταση από το δημόσιο δρόμο είχα τοποθετήσει δύο οπλοπολυβόλα για βάση πυρός, έτσι ώστε σε κάθε περίπτωση κινδύνου τα οπλοπολυβόλα θα άνοιγαν πυρ. Ξημέρωσε καλά. Ο ήλιος ανέβαινε στον ουρανό και ακόμα καμιά κίνηση δεν φάνηκε. Ένας τσοπάνος με το κοπάδι του από το Δισπηλιό έφτασε στις θέσεις μας και τα σκυλιά του άρχισαν να γαβγίζουν προς εμάς. Έδωσα εντολή σε έναν αντάρτη να συλλάβει τον τσοπάνο και να τον οδηγήσει πίσω από τη βάση πυρός, ενώ τον τσοπάνο θα παρίστανε ο αντάρτης Κ. Πάτσιος. Είχε εντολή να φοράει την κάπα στον ώμο και το αυτόματό του κάτω από την κάπα να στριφογυρίζει το κοπάδι δίπλα στο δημόσιο δρόμο. Μόλις θα έβλεπε τη φάλαγγα που θα ερχόταν, εάν ήταν χωροφύλακες θα ξάπλωνε κάτω στη γη με την κάπα του και αν ήταν Γερμανοί θα έκανε πως ξεμακραίνει τα πρόβατα από το δημόσιο δρόμο. Η απόσταση του κοπαδιού από εμάς ήταν περίπου τετρακόσια μέτρα. Μέχρι εδώ όλα πήγαν καλά. Στο χώρο της ενέδρας πάνω από το δημόσιο δρόμο, ήταν διάσπαρτοι και άλλοι αγωνιστές. Εγώ, ο Πετκανάς, ο Κ. Πάτσιος, ο Τάσιος κ.ά. Όσοι πολίτες περνούσαν από κοντά μας, οι αντάρτες τους μάζευαν και τους πήγαιναν πίσω για να μην φύγει κανένας και προδώσει την παρουσία μας και χαλάσουν τα σχέδιά μας. Δεν πέρασε πολλή ώρα και ακούστηκε το βουητό των αυτοκινήτων, που έρχονταν από την Καστοριά. Τα είδαμε καθώς μπαίνανε στο Δισπηλιό. Δεν άργησαν να φτάσουν στη θέση του «τσοπάνου». Τα αυτοκίνητα προχωρούσαν πολύ αργά διότι παρατηρούσαν το δρόμο για νάρκες. Για μια στιγμή πέφτει ο «τσοπάνος» κάτω στη γη και εμείς χαρήκαμε γιατί πιστέψαμε ότι σίγουρα θα τους εξοντώναμε και ο Νταϊλιάνης θα ήταν πια στα χέρια μας.

Ο Θ. Πετκανάς, ασυγκράτητος, θέλησε να πεταχτεί στο δημόσιο δρόμο πριν ακόμα πλησιάσει στις θέσεις μας το πρώτο αυτοκίνητο. Του φώναξα αμέσως *«Μην κουνιέσαι, ακόμα είναι νωρίς...»*. Τα τρία αυτοκίνητα, γεμάτα με χωροφύλακες, μπήκαν τελικά στο χώρο της ενέδρας. Αιφνιδιαστικά πεταχτήκαμε όλοι μαζί στη μέση του δρόμου και προτείνοντας τα αυτόματα φωνάξαμε αποφασιστικά *«Αλτ! Πάνω τα χέρια»*. Στα αυτοκίνητα επέβαιναν 36 χωροφύλακες. Ούτε ένας δεν αντιστάθηκε. Όλοι τους παραδόθηκαν χωρίς να πέσει πυροβολισμός ούτε από εμάς ούτε από εκείνους.

Εδώ στη δημοσιά δεν υπήρχε χρόνος για λεπτομερή έλεγχο. Στα γρήγορα αναζητήσαμε τον Νταϊλιάνη, αλλά δυστυχώς εκείνος δεν ήταν ανάμεσά τους. Οι χωροφύλακες συνόδευαν άλλους, χωρίς τον προδότη Νταϊλιάνη, για τη Θεσ/νίκη. Διατάξαμε τους χωροφύλακες να αφήσουν όλοι τα όπλα κάτω στα πόδια τους και ανεβήκαμε στα φτερά των αυτοκινήτων.

Τραβήξαμε το δρόμο προς Κορησσό και από το λατομείο στρίψαμε δεξιά το χωραφόδρομο προς Αϊ Νικόλα, στο βουνό βορειοανατολικά των Αμπελοκήπων. Στα ριζά του Αϊ Νικόλα κατεβάσαμε τους χωροφύλακες και καμιά δεκαριά αντάρτες αιχμαλώτους που τους απελευθερώσαμε. Ξεφορτώσαμε τα λάφυρα από τα αυτοκίνητα και επιτρέψαμε στους οδηγούς να φύγουν με τα αυτοκίνητά τους. Στείλαμε τους χωροφύλακες στο Κωσταράζι και από εκεί στο Γράμμο. Φωνάξαμε τους κατοίκους του Κωσταράζι να έρθουν με ζώα για να φορτώσουν τα λάφυρα. Έγινε μεγάλος ντόρος στην Καστοριά για την ενέδρα μας. Την άλλη μέρα ειδοποιηθήκαμε από την Καστοριά πως ο Νταϊλιάνης ετοιμάζεται να φύγει για τη Θεσ/νίκη με γερμανική φάλαγγα. Μάλιστα μας είπαν πως το αργότερο τις πρώτες μέρες του Μάη η φάλαγγα θα αναχωρούσε για Θεσ/νίκη και μαζί της ο προδότης. Με βάση τις καινούριες πληροφορίες καταστρώθηκε άλλο σχέδιο. Λαμβάνεται απόφαση να απαχθεί ζωντανός ο Νταϊλιάνης από την Καστοριά.

Η απόφαση πάρθηκε στην έδρα της Π.Ε, στο χωριό Καστανόφυτο Καστοριάς, στην ελεύθερη Ελλάδα των ανταρτών. Ανατέθηκε στον Φώτη, οργανωτικό γραμματέα της ΠΕ του ΚΚΕ να έρθει στην Αχτίδα και να οργανώσει την αποστολή που θα έμπαινε στην Καστοριά. Όταν ήρθε ο Φώτης στους Αμπελόκηπους, κάλεσε σύσκεψη με τους παρακάτω, στο σπίτι της Νάτσαινας:

1. **Φώτης (Κώστας Παπαδημητρίου)** - οργανωτικός γραμματέας της Π.Ε.
2. **Θανάσης Πετκανάς** – αχτιδικός.
3. **Αργύρης Κοβάτσης** - διοικητής λόχου του ΕΛΑΣ.
4. **Γιώργης Πέιος** από το Νεστόριο, οργανωτικός της Αχτίδας.
5. **Θανάσης Ρακκάς**, από το Βογατσικό-σύνδεσμος της Π.Ε. Έμπαινε και έβγαινε παράνομα στην Καστοριά και συνδέονταν με την Οργάνωση της Καστοριάς.

Στη σύσκεψη αυτή πήρε επίσης μέρος η μάνα μου και ο Γεώργιος Ζησιάδης (Μπομπότας). Η μάνα μου ήταν πάντοτε ενήμερη για όλα διότι συμμετείχε στο μηχανισμό του ΚΚΕ, του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ όλο το διάστημα 1941-1944.

Η σύσκεψη αυτή έγινε την παραμονή της αποστολής μας στην Καστοριά. Προηγουμένως μεσολάβησαν και άλλες απαραίτητες προετοιμασίες. Ένα από τα βασικότερα που έπρεπε να εξασφαλιστεί ήταν η βάρκα. Τον καιρό αυτό όλες οι βάρκες ήταν υπό τον έλεγχο των Γερμανών και οι ψαράδες τις παίρνανε σε καθορισμένη ώρα και τις επέστρεφαν επίσης σε καθορισμένη ώρα στο χώρο της συγκέντρωσης και φρουρούνταν από τους Γερμανούς στο Μαυροχώρι. Το πρόβλημα της βάρκας έλυσε ο Μπομπότας με τη

βοήθεια της ΕΠΟΝ από το Μαυροχώρι. Έκλεψαν τη βάρκα από το Γερμανό σκοπό που τις φρουρούσε, αφού τον είχαν μεθύσει με ρακί. Μετέφεραν τη βάρκα κοντά στις πόρτες στο Γκιόλι και τη βούλιαξαν στο νερό με πέτρες, να μην φαίνεται μέσα στα καλάμια. Ο Θ. Ρακκάς ήταν ο συνοδός. Αυτός θα μας πήγαινε στο σπίτι που κατοικούσε ο προδότης. Είχε κάνει και σχεδιάγραμμα με την τοποθεσία του σπιτιού, τη θέση της φρουράς με τις σκοπιές, την είσοδο του σπιτιού κ.ά. Είχε εξοικονομήσει μια εκατοντάδα κλειδιά για να ταιριάξουμε κάποιο στην κλειδαριά. Είχαμε ετοιμάσει τσεκούρι, σκεπάρνι, σχοινιά, διαμάντι για τα τζάμια και ναρκωτικό για να υπνώσουμε τον προδότη.

Μας έλειπαν τα τσαρούχια. Το πρόβλημα των τσαρουχιών λύθηκε επίσης από τον Μπομπότα. Πήγε στο στάβλο και έφερε το γαϊδούρι. Το σφάξαμε και μπροστά στα μάτια μας το έγδαρε βιαστικά. Με αλάτι και στάχτη κατεργάστηκε το δέρμα. Μ' αυτό τον τρόπο κατασκεύασε τα τσαρούχια. Ήταν δύσκολο να γίνουν καλά τσαρούχια από φρέσκο δέρμα, αλλά άλλος τρόπος δεν υπήρχε. Το δέρμα ήταν πολύ μαλακό και υπολογίσαμε ότι αθόρυβα θα βαδίζαμε στα καστοριανά καλντερίμια. Βάλαμε τα τσαρούχια στους γυλιούς και θα τα φορούσαμε στη Καστοριά, μόλις κατεβαίναμε από τη βάρκα. Φορτωθήκαμε όλα τα πράγματα και κάναμε δοκιμαστική εξάσκηση συνυπολογίζοντας φανταστικά μερικές εκδοχές, που θα μπορούσαν κάλλιστα να συμβούν. Ο πιο δραστήριος και ευκολοκίνητος ήταν ο Πετκανάς. Αυτός ήταν πολύ αστείος και είχε πολύ χιούμορ. Έτσι, όπως κάναμε την δοκιμαστική άσκηση, ο Πετκανάς με διάφορες κινήσεις έλεγε στην μάνα μου *«Ε! γιαγιά, αύριο το βράδυ εδώ θα τον φέρουμε τον Αντώνη έτσι, μπροστά να τον βλέπεις, που τόσο πολύ τον φύλαγες, τον καλοτάιζες, τον φρόντιζες»*. Η μάνα μου μόνο κουνούσε το κεφάλι. Θέλησε να γελάσει αλλά δεν μπορούσε, μα ούτε και απαντούσε, μόνο είπε *«ο Θεός να σας βοηθήσει παιδιά μου να γυρίσετε όλοι πίσω εδώ πάλι»*. Τελείωσαν όλα και ήρθε η ώρα για την αναχώρηση. Μας ξεπροβόδισαν ο Μπομπότας και η μάνα μου. Ευχήθηκαν καλή επιτυχία, να επιστρέψουμε όλοι σώοι και αβλαβείς. Τελευταίος εγώ αποχαιρέτησα την μάνα μου. Τα μάτια της είχαν βουρκώσει και παρά το ότι θέλησε να το κρύψει, φαινόταν η συγκίνησή της. Γνώριζε πως και ο γιος της φεύγει από κοντά της σε αποστολή που ήταν μάλλον δύσκολο να γλιτώσει κανείς. Η μάνα μου νοιαζόταν εξίσου για όλους, όλους τους είχε σαν παιδιά της, διότι τους έκρυβε, τους τάιζε, τους καθάριζε επί χρόνια στην παρανομία, στην κρύπτη της. Αποχαιρετιστήκαμε και μέχρι τη στροφή του δρόμου όλοι κοιτούσαμε το σπίτι, ώσπου χάθηκε από τα μάτια μας. Τραβάμε ολοταχώς το δρόμο για το Γκιόλι. Φτάνουμε στο δημόσιο δρόμο και σταματάμε, ως συνήθως, για να κάνουμε έλεγχο. Περάσαμε προσεχτικά

το δρόμο και κατευθυνθήκαμε προς τη λίμνη. Όταν φτάσαμε στην τοποθεσία όπου ήταν η βάρκα βουλιαγμένη ξεφορτώσαμε τα πράγματα. Ο Πετκανάς και εγώ μαζί πηδήξαμε στη λίμνη και βγάλαμε τη βάρκα στη στεριά, αφού πρώτα πετάξαμε τις πέτρες από μέσα. Την καθαρίσαμε και μεταφέραμε τα πράγματα. Τότε ανακαλύψαμε ότι είχαμε παραλείψει να πάρουμε ένα δοχείο για να βγάζουμε το νερό από την βάρκα. Κάναμε αυτή τη δουλειά με τα καπέλα μας. Ο καιρός ήταν συννεφιασμένος και γρήγορα άρχισε να βρέχει με δυνατό βοριά. Όταν ανεβήκαμε στη βάρκα θέριεψε ο βοριάς με τη βροχή. Το σκοτάδι ήταν πίσσα. Τα κύματα άρχισαν να υψώνονται και έπρεπε γρήγορα να περάσουμε ανοιχτά της λίμνης προς την Μαυρώτισσα (είναι ιστορική εκκλησία). Δύο ήταν οι κωπηλάτες, ο Ρακκάς και ο Πετκανάς. Πρώτος πήρε τα κουπιά ο Ρακκάς και τράβηξε τη βάρκα στα βαθιά της λίμνης. Τα αστεία με τον Πετκανά δεν σταμάτησαν. Όλο και έβρισκε να πει κάτι για να ξεσπάσει το γέλιο. Αν μας άκουγε κανείς θα έλεγε πως πηγαίναμε εκδρομή και όχι στο στόμα του λύκου. Τα κύματα μας χτυπούν καταπρόσωπο μαζί με τη δυνατή βροχή. Δύσκολη η κωπηλασία όταν δέχεσαι τη βροχή με τον πολύ δυνατό άνεμο, ενώ η πλώρη της βάρκας είναι ανορθωμένη. Ξαφνικά ένα πολύ δυνατό κύμα ζάλισε το Ρακκά και έγειρε τη βάρκα πλάγια. Για δευτερόλεπτα τα νερά εισόρμησαν στη βάρκα. Πετάχτηκε ο Πετκανάς, άρπαξε τα κουπιά στα χέρια του και αμέσως επανέφερε τη βάρκα κατά μέτωπο στο κύμα. Μπροστά μας αντικρίσαμε το βουνό της Καστοριάς και στις λάμψεις των αστραπών προσδιορίσαμε και τη θέση που έπρεπε να προσαράξουμε, για να μην περιπλανηθούμε στο σκοτάδι και βγούμε αλλού. Μετά από μεγάλους κόπους και κινδύνους, τραβώντας τελικά λίγο δυτικότερα, άρχισε το κύμα να λιγοστεύει, διότι μας προστάτευε το βουνό της Καστοριάς. **Ο Πετκανάς, γερός κωπηλάτης, ήταν λιμνήσιος άνθρωπος από το Μαυροχώρι**. Από παιδί γνώριζε τη λίμνη, ήξερε και κολύμπι και τη βάρκα να κουμαντάρει. Ο Φώτης και ο Πέιος, βουνίσιοι άνθρωποι, για να μην βλέπουν τα κύματα σκέπαζαν τα κεφάλια και κάθονταν σκυμμένοι στη βάρκα. Κάπου-κάπου όμως ο Φώτης φώναζε *«Μην φοβάστε, βγήκαμε, νικήσαμε την πρώτη δυσκολία»*.

Πιάσαμε την ακρολιμνιά δίπλα στη Μαυριώτισσα. Σ' εκείνο το σημείο η λίμνη ήταν ήσυχη και ο αέρας δεν μας χτυπούσε. Τη βροχή δεν την φοβόμασταν πια γιατί δεν υπήρχε τίποτα άλλο να μας μουσκέψει. Μόνο η γλώσσα μας δεν είχε βραχεί από το νερό της λίμνης και τη βροχή. Φτάσαμε κοντά στα πρώτα σπίτια της Καστοριάς στην παραλία. Κάπου-κάπου, όταν άστραφτε, βλέπαμε καθαρά όλη την νότια πλευρά της Καστοριάς που την είχαμε μπροστά μας. Οι αστραπές μας βοηθούσαν να προσδιορίζουμε και την πορεία μας προς τον Αϊ Θανάση, όπου έμενε ο Νταϊλιάνης.

Σταματήσαμε τη βάρκα κοντά σε έναν πάσσαλο που υπήρχε στην άκρη της λίμνης, όπου έδεναν τις βάρκες οι καστοριανοί ψαράδες. Κατεβήκαμε όλοι στη στεριά και πήραμε τα πράγματά μας. Όλοι μαζί τραβήξαμε τη βάρκα όσο μπορούσαμε στη στεριά και τη δέσαμε γερά στον πάσσαλο.

Το σκοτάδι ήταν πυκνό, αλλά και η βροχή συνέχιζε να πέφτει με το καρδάρι, όπως λένε. Ο άνεμος δεν μας πιάνει τώρα γιατί μας προστατεύει ολόκληρη η Καστοριά σαν φρούριο που στεκόταν μπροστά μας. Σε όλη τη διαδρομή μάς συνόδευαν οι σκέψεις και οι ευχές του Μπομπότα και της μάνας μου. Η μάνα μου είχε πάει στη γειτονιά που μαζεύονταν πολλές γυναίκες σε ένα δωμάτιο και κάνανε το σταυρό τους. Παρακαλούσαν το Θεό να σταματήσει τη φουρτούνα. Η θεία μου Κώσταινα περισσότερο από τις άλλες γυναίκες προσεύχονταν στο Θεό και έλεγε *«Απόψε κακό θα γίνει ή θαύμα»*. Από τις αστραπές ξάπλωναν όλες οι γυναίκες κάτω στο πάτωμα. Η μάνα μου, που μόνο αυτή ήξερε για την αποστολή μας, επανέλαβε τα λόγια της θείας μου Κώσταινας: *«Ε! μπρε γυναίκες, αλήθεια, απόψε θαύμα θα γίνει και αύριο θα το μάθουμε... Μόνο να βοηθήσει ο Αϊ Νικόλας, το κακό να πάει στους εχθρούς μας...»* και έκαναν όλες μαζί το σταυρό τους. Όλα αυτά μας τα ομολόγησε η μάνα μου στην επιστροφή μας.

Αφού βγάλαμε τα παπούτσια και φορέσαμε τα τσαρούχια, πήραμε τα όπλα και τραβήξαμε τον ανήφορο. Επειδή ήταν φρέσκο το δέρμα και από την βροχή τα τσαρούχια γλιστρούσαν στα πόδια μας, συχνά σταματούσαμε και σφίγγαμε τα σχοινιά, διότι τα τσαρούχια όλο και μεγάλωναν.

Οδηγός ήταν ο Ρακκάς. Προπορευόταν αυτός και σε φάλαγγα κατ' άνδρα ακολουθούσαμε όλοι οι υπόλοιποι. Βαδίζαμε κοντά-κοντά εξαιτίας του πυκνού σκοταδιού. Προχωρούμε στα στενά σοκάκια της Καστοριάς, στρωμένα με πέτρες ανώμαλες, ιδανικές για εμάς επειδή δεν γλιστρούσαμε. Η βροχή και τα νερά που έτρεχαν στους δρόμους της Καστοριάς έκαναν μεγάλο θόρυβο και άλλο τίποτα δεν άκουγες παρά ένα συνεχές βουητό. Εγώ προχωρούσα κοντά στον Ρακκά και στον ανήφορο προσπαθούσα τακτικά να τον ακουμπάω με το χέρι μου για να μην τον χάσω.

Ξαφνικά ο Ρακκάς σταμάτησε και απλώνοντας το χέρι του προς εμένα έκανε νόημα προς τα δεξιά να βγούμε από το δρόμο. Το νόημα το έκανα και εγώ στο διπλανό και στη συνέχεια όλοι καταλάβαμε. Βγήκαμε από το δρόμο και απομακρυνθήκαμε. Πέσαμε κάτω. Τι είχε συμβεί; Ο Ρακκάς αντιλήφθηκε πρώτος τη γερμανική περίπολο, η οποία κατέβαινε από τον ίδιο δρόμο που εμείς ανεβαίναμε. Παρά λίγο να συγκρουστούμε. Αφήσαμε και πέρασε η γερμανική περίπολος, αλλά για να βεβαιωθούμε καλύτερα έπρεπε να γίνει ανίχνευση. Ο Ρακκάς αμέσως μας οδήγησε μέσα στην εκκλησία που βρισκόταν δίπλα μας. Εμείς μείναμε μέσα στην εκκλησία και ο

Ρακκάς βγήκε και ανίχνευσε τους δρόμους. Παρακολούθησε την περίπολο καθώς αυτή απομακρυνόταν και μετά γύρισε και μας πήρε για να συνεχίσουμε την πορεία μας. Έκλεισε την πόρτα της εκκλησίας, όπως αυτή ήταν πριν μπούμε μέσα. Όταν ο Ρακκάς επέστρεψε μάς είπε ότι οι Γερμανοί σταμάτησαν σε ένα μπαλκόνι, λίγο πιο κάτω από τη θέση μας, και άναψαν τσιγάρο. Περίμενε μέχρι να φύγουν και μετά ήρθε να μας βρει, γι' αυτό και άργησε.

Συνεχίσαμε το δρόμο στην ανηφόρα και τελικά φτάσαμε κοντά στο σπίτι που έμενε ο Νταϊλιάνης. Σταματήσαμε και πάλι. Ο Ρακκάς έκανε την ανίχνευση. Μετά μάς πήρε και μάς οδήγησε στο σπίτι από την κάτω πόρτα. Μπήκαμε στο προαύλιο και ακουμπήσαμε στον τοίχο. Ο Ρακκάς μάς κατατόπισε για τη θέση της σκοπιάς των Γερμανών, του καταλύματος της φρουράς, και τη θέση του υδραγωγείου δίπλα από το σπίτι στο πάνω μέρος. Ο Φώτης που ήταν και ο επικεφαλής της αποστολής είπε *«Ο Πετκανάς και ο Αργύρης να εξουδετερώσουν το σκοπό».* Αυτή η ενέργεια αν πραγματοποιούταν με επιτυχία θα έκρινε την επιτυχία της αποστολής. Σκαρφαλώσαμε αμέσως από κάτι ντουβάρια και ανεβήκαμε στο υδραγωγείο. Είδαμε στον ορίζοντα τη σκοπιά. Εδώ όμως ο αέρας θέριζε και όταν σηκωθήκαμε όρθιοι μας έσπρωξε προς τα πίσω. Ευτυχώς προλάβαμε και πιάσαμε τα καπέλα μας. Πολύ δυνατά φυσούσε ο αέρας στον Αϊ Θανάση, διότι είναι το ψηλότερο σημείο της Καστοριάς. Δεν μπορούσαμε να ορθώσουμε το κορμί μας από το δυνατό αέρα. Προχωρήσαμε έρποντας και φτάσαμε στη σκοπιά. Περιμέναμε να ακούσουμε θόρυβο για να εντοπίσουμε το σκοπό. Τίποτα δεν ακουγόταν. Ο Πετκανάς έκανε μια χειρονομία με το μαχαίρι μέσα στη σκοπιά, αλλά σκοπός δεν υπήρχε. Παραπέρα από τη σκοπιά φαινόταν η πόρτα, που έμενε η φρουρά, αλλά αυτό εμάς δεν μας χρειαζόταν. Πήραμε τα μέτρα μας αν τυχόν οι Γερμανοί μάς έκαναν επίθεση. Τότε θα τους χτυπούσαμε. Στη σκοπιά αφήσαμε το Γιώργη Πέιο να επιτηρεί. Σε περίπτωση που θα έβγαιναν οι Γερμανοί, θα τους πυροβολούσε με το αυτόματο. Εγώ με τον Πετκανά κατεβήκαμε πάλι στην κάτω πόρτα του σπιτιού, όπου ήταν ο Φώτης με το Ρακκά. Τους ενημερώσαμε και κάναμε μια προσπάθεια να μπούμε στο σπίτι. Ο Ρακκάς ήταν εκείνος που θα μας άνοιγε την πόρτα με τα πολλά κλειδιά που είχε μαζί του. Δυστυχώς κανένα κλειδί του Ρακκά δεν ταίριαζε εδώ, γιατί η πόρτα ήταν κλειδωμένη από μέσα με σιδερένια αγκωνάρια και δεν ήταν δυνατό να ανοίξει από έξω. Τη στιγμή εκείνη ο Ρακκάς μας έκανε νόημα με το χέρι *«Καθίστε εκεί»* και έφυγε προς το πίσω μέρος του σπιτιού. Δεν πέρασαν ούτε πέντε λεπτά και ακούσαμε από μέσα να ανοίγει η πόρτα. Ο Ρακκάς βρήκε το παράθυρο του υπογείου, αφαίρεσε το τζάμι, μπήκε από το υπόγειο στο εσωτερικό του σπιτιού και άνοιξε την πόρτα. Αφού η πόρτα

άνοιξε διάπλατα, μας είπε ο Ρακκάς *«Η δική μου δουλειά τελείωσε. Εσείς τώρα έχετε το λόγο»*. Με γρήγορες κινήσεις ο Πετκανάς, ο Φώτης και εγώ αρχίσαμε να ψάχνουμε τα δωμάτια. Στο κάτω πάτωμα δεν βρήκαμε κανέναν. Ανεβήκαμε τα σκαλιά και αρχίσαμε να ψάχνουμε τα δωμάτια στο πάνω πάτωμα. Στο πρώτο δωμάτιο δεν υπήρχε επίσης κανείς. Στο δεύτερο όμως δωμάτιο κοιμόταν τρία κορίτσια στο πάτωμα. Πλησίασε ο Πετκανάς, τα ξεσκέπασε και αφού τις είδαμε καλά και διαπιστώσαμε ότι ήταν γυναίκες τις σκεπάσαμε. Ξύπνησαν τρομαγμένες. Ο Πετκανάς τις προειδοποίησε να μην σηκωθούν και φωνάξουν, γιατί θα τις πυροβολούσαν από το παράθυρο. Τρέξαμε να μπούμε στο διπλανό δωμάτιο. Έξω στο σαλόνι είδαμε να κρέμεται στην κρεμάστρα η καμπαρτίνα του Νταϊλιάνη. Τη γνώρισα αμέσως. Ανοίξαμε αμέσως την πόρτα και μπήκαμε στο δωμάτιο συγχρόνως εγώ και ο Πετκανάς. Ανάψαμε το φως. Ο Νταϊλιάνης πετάχτηκε σαν ελατήριο, τρομαγμένος. Μας είδε και έβαλε τις φωνές «*ΒΟΗΘΕΙΑ!!! ΒΟΗΘΕΙΑ!!!*» Του κάναμε αμέσως νόημα να σταματήσει τις φωνές, αλλά αυτός φώναζε ακόμα πιο δυνατά. Προσπαθήσαμε να τον πιάσουμε, αλλά κρυβόταν στη γωνία του δωματίου, το οποίο ήταν στενό. Υπήρχε στη μέση ένα τραπέζι και μάς εμπόδιζε να τον πιάσουμε. Έκανα νόημα στον Πετκανά με το χέρι μου να τραβηχτεί προς τα πίσω. Πλησίασα μόνος και έπιασα τον Νταϊλιάνη από τα πόδια. Τον πήρα στον ώμο και τον ξάπλωσα στο ανοιχτό μέρος του δωματίου. Τον αρπάξαμε και οι τρεις μαζί, τον δέσαμε και του βάλαμε υπνωτικό στο στόμα, έτσι ώστε να κοιμηθεί. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε να δράσουμε με ασφάλεια. Αφού τον δέσαμε χειροπόδαρα, πήραμε όλα τα ρούχα του, και την καμπαρτίνα μαζί. Τον φορτώσαμε στην πλάτη σαν αρνί και τον κατεβάσαμε κάτω στο προαύλιο. Μαζευτήκαμε όλοι εδώ και ξεκινήσαμε. Έπρεπε να βιαστούμε, γιατί ο καιρός ήταν πολύ κακός και οι ώρες της νύχτας περνούσαν. Έπρεπε να διασχίσουμε νύχτα τη λίμνη, τουλάχιστον προς την περιοχή Καρπενή, ανάμεσα στο Γκιόλι και στο Μαύροβο, νότια του Μαύροβου.

Τον πήραμε στα χέρια εγώ με τον Πετκανά και πήραμε τον κατήφορο. Είναι δύσκολο να μεταφέρεις βάρος στην κατηφόρα και μάλιστα άνθρωπο. Συχνά τα βήματά μας μπερδευόταν, σκοντάφταμε και πέφταμε κάτω στο έδαφος. Τότε άρπαξα εγώ στον ώμο τον Νταϊλιάνη και στη συνέχεια αλλάζαμε τακτικά με τον Πετκανά, γιατί οι άλλοι ήταν αδύνατο να τον κουβαλήσουν. Η απόσταση από το υδραγωγείο μέχρι τη βάρκα ήταν περίπου 1.000 μέτρα και με βροχερό καιρό και βάρος στην πλάτη δεν ήταν καθόλου εύκολη αυτή η διαδρομή.

Με μεγάλη προσπάθεια επιτέλους φτάσαμε. Βάλαμε στη βάρκα τον Νταϊλιάνη με τα ρούχα του, που κουβαλούσε ο Φώτης. Μέχρι τη βάρκα μό-

νο με την καμπαρτίνα τον είχαμε σκεπάσει. Τη βάρκα, ενώ την είχαμε αφήσει στη στεριά, την βρήκαμε ολόκληρη μέσα στην λίμνη και με πολύ νερό στο εσωτερικό της. Δεν ήταν μόνο η βροχή, αλλά και νερά από μια ρωγμή που είχε και την οποία αντιληφθήκαμε εκείνη ακριβώς την στιγμή. Αμέσως καλαφατίσαμε με ένα μυξομάντιλο. Αδειάσαμε το νερό με τα καπέλα και μεταφέραμε στη βάρκα τον Νταϊλιάνη. Τον δέσαμε γερά στην πρύμνη για να μην πέσει στη λίμνη και αυτοκτονήσει. Στο διάστημα αυτό είχε ξυπνήσει, αλλά δεν ήθελε να ανοίξει το στόμα του να μας μιλήσει. Παρίστανε τον ζαλισμένο. Τέλος μεταφέραμε τα πράγματά μας στη βάρκα και ακολουθήσαμε πάλι το ίδιο δρομολόγιο προς την αντίθετη κατεύθυνση. Όσο προχωρούσαμε ακρολιμνιά μέχρι την Μαυριώτισσα όλα πήγαιναν καλά. Κύμα δεν είχε η λίμνη και τώρα πάλι ο Ρακκάς πρώτος, γιατί ήταν πιο ξεκούραστος, με όλη τη δύναμή του έκανε κουπί και η βάρκα έφευγε με μεγάλη ταχύτητα. Μόλις όμως βγήκαμε στα ανοιχτά της λίμνης ο βοριάς θέριζε, τα κύματα θέριευαν και η λίμνη έμοιαζε με θολό αγριοχείμαρρο. Δεν είχαμε ακόμα ανοιχτεί πολύ και μπροστά μας ορθώθηκε ένα κύμα δυνατό. Η βάρκα γέμισε νερά. Άρχισε να ταλαντεύεται και παραλίγο να αναποδογυρίσει. Μας κυρίευσε όλους πανικός ότι θα πνιγόμασταν εκεί. Πετάχτηκε και πάλι ο Πετκανάς, άρπαξε τα κουπιά και με μαστοριά γύρισε τη βάρκα προς τα πίσω.

Πολύ δύσκολα οδηγείται η βάρκα όταν έχει γεμίσει νερά. Κάναμε προσπάθεια με τα καπέλα να αδειάσουμε το νερό, αλλά αυτό δεν τελείωνε ποτέ. Λιγοστέψαμε κάπως το νερό, ενώ ταυτόχρονα ο Πετκανάς έφερε τη βάρκα προς την άκρη της λίμνης. Μας λέει *«Είναι αδύνατον να προχωρήσουμε με τόσα κύματα, και χωρίς να έχουμε ένα τενεκέ να βγάζουμε το νερό, θα πνιγούμε όλοι»*. Έπρεπε κάτι άλλο να κάνουμε. Σκεφτήκαμε να κρύψουμε τον Νταϊλιάνη στο βουνό, σε κάποια τρύπα, και το άλλο βράδυ να τραβήξουμε για την Καρπενή. Πού όμως θα κρύβαμε τη βάρκα; Η λίμνη, σε εκείνη την πλευρά, ήταν καθαρή και δεν είχε ούτε μια συστάδα με καλάμια. Μόλις ξημέρωνε θα έβρισκαν τη βάρκα. Τι θα την κάναμε; Το μεγαλύτερο πρόβλημα για μας ήταν ο Νταϊλιάνης, που έπρεπε να τον πάμε ζωντανό. Αυτή ήταν άλλωστε η εντολή που είχαμε. Εάν έβρισκαν τη βάρκα, οπωσδήποτε θα ανακάλυπταν και εμάς, κι αυτό σήμαινε σίγουρο θάνατο.

Ενώ συζητούσαμε τι πρέπει να κάνουμε καθισμένοι μέσα στη βάρκα, την οποία είχαμε αραγμένη δυτικά της Μαυριώτισσας, πάνω προς το βουνό, σε απόσταση περίπου 250 με 300 μέτρα, άναψε ένα φως και έφεγγε αναμμένο συνεχώς ένα φανάρι. Όλοι μας στρέψαμε τα βλέμματα μας προς το φως και αναρωτιόμασταν τι να ήταν εκεί στο βουνό. Σπίτια δεν υπήρχαν. Πρώτος ο Φώτης πρότεινε και οι υπόλοιποι συμφώνησαν να πάω να δω τι

είναι. Πήρα τον ανήφορο προς το φως. Έφτασα κοντά και άκουσα κουδούνια. Ένα σκυλί με πήρε είδηση και άρχισε να γαβγίζει. Εκεί ήταν μια στάνη με πρόβατα. Όταν πλησίασα περισσότερο στο μαντρί το σκυλί έγινε πιο επιθετικό, αλλά προέτεινα το αυτόματο. Το σκυλί άρχισε να υποχωρεί φοβισμένο. Τα σκυλιά καταλαβαίνουν το όπλο και φεύγουν. Τη στιγμή αυτή ήρθε ο τσοπάνος. Μάλωσε το σκυλί. Με πλησίασε και όταν με αντίκρισε τα έχασε κυριολεκτικά και άρχισε να τρέμει. Με γνώρισε διότι ήταν χωριανός μου. Ήταν ο Χρήστος Λήτσος, που είχε φέρει το κοπάδι του εκεί στο βουνό, γιατί δεν είχε ζωοτροφές ενώ το βουνό είχε άφθονο χόρτο. Από την αρχή του χειμώνα είχε φέρει εκεί τα πρόβατα. Μίλησα πρώτος: *«Μη φοβάσαι Λήτσο. Ηρέμησε»*. *«Τι θέλεις εδώ;»* μου είπε. Αυτός ήξερε ότι εγώ ήμουν αντάρτης. *«Ήρθαμε κάμποσοι αντάρτες»* του είπα *«και θα χτυπήσουμε για να καταλάβουμε την Καστοριά»*. Άρχισε να τρέμει ακόμα περισσότερο. Ρώτησα, *«Λήτσο, έχεις να μου δώσεις ένα τενεκέ;»*. Μου είπε να περάσω μέσα και έδειξε δύο τενεκέδες με το τυρί. *«Να, πάρε και τους δύο τενεκέδες και το τυρί μαζί»*. Εγώ αρνήθηκα και είπα ότι ήθελα μόνο τον ένα. Άρπαξε τον τενεκέ με το τυρί και είπε *«πάρε τον τενεκέ γεμάτο όπως είναι»*. Εγώ πάλι αρνήθηκα λέγοντας *«εσύ δεν είσαι τόσο πλούσιος να σου πάρω το τυρί. Δώσε μόνο τον τενεκέ και άσε λίγο τυρί μέσα»*. Τότε ο Λήτσος αναποδογύρισε τον τενεκέ στο πάτωμα και μου τον έβαλε στα χέρια μου, λέγοντας *«πάρε όσο τυρί θέλεις»*. Έσκυψα, πήρα δύο κομμάτια τυρί, τα έβαλα στον τενεκέ και τράβηξα να φύγω. Μόλις έκανα μερικά βήματα έτρεξε από πίσω μου ο Λήτσος. Με κράτησε από το μανίκι και πλησιάζοντας το στόμα του στο αυτί μου, είπε σιγανά: *«Να μην πεις σε κανέναν ότι εγώ σου έδωσα τον τενεκέ»*. Χαμογέλασα και του είπα να μη φοβάται και ότι θα το ξέραμε μόνο οι δυό μας. Έφυγα γρήγορα προς τη βάρκα.

Έφτασα στη βάρκα όπου με περίμεναν με αγωνία. Από μακριά κατάλαβαν ότι έφερνα έναν τενεκέ, γιατί άθελά μου, όπως έτρεχα, τον χτύπησα σε μια πέτρα. Προτού φτάσω στο σημείο που με περίμεναν, οι σύντροφοί μου είχαν γυρίσει την βάρκα, έτοιμη για αναχώρηση. Πήδηξα μέσα. Ο Πετκανάς κρατούσε τα κουπιά στα χέρια. Ο Ρακκάς άρπαξε τον τενεκέ από τα χέρια μου και άρχισε να πετάει γρήγορα το νερό από τη βάρκα. *«Τώρα είμαστε καλά, τραβάτε και σωθήκαμε...»* είπε. Ο Πετκανάς κωπηλατούσε γερά και η βάρκα γλιστρούσε στο νερό, ανάμεσα στα κύματα.

Βγήκαμε στα ανοιχτά της λίμνης και τα κύματα ορθωνόταν μπροστά μας σαν βράχοι. Ξαφνικά ένα δυνατό κύμα γέμισε πάλι τη βάρκα μας με νερά. Άρχισε να παλαντζάρει, αλλά ο δεξιοτέχνης κωπηλάτης μας έκανε αμέσως στροφή, κόντρα στα κύματα. Μα τώρα είχαμε τον τενεκέ και με ταχύτητα αδειάζαμε το νερό, ενώ τακτικά αλλάζαμε για να μην κουραζόμα-

στε. Η βάρκα σαν φτερό ανεβοκατέβαινε πάνω στα κύματα. Μόλις έστριβε να πάρει πορεία για την Καρπενή (ιστορικός συνοικισμός) το κύμα χτυπούσε πλευρικά και μας γύριζε. Αν ο κωπηλάτης δεν προλάβαινε να στρίψει αμέσως τη βάρκα κατά μέτωπο στο κύμα, θα γεμίζαμε πάλι με νερά. Όταν η βάρκα είχε νερό ταλαντεύονταν, κι εμείς άθελά μας πέφταμε κάθε φορά προς την πλευρά που έγερνε η βάρκα. Η κατάσταση ήταν δύσκολη, αλλά το κουράγιο και το ηθικό μας για τον αγώνα που κάναμε ήταν άκαμπτο. Εκείνο που περισσότερο μάς απασχολούσε ήταν να μην λυθεί ο Νταϊλιάνης, πέσει στη λίμνη και αυτοκτονήσει. Και αυτή ακριβώς η έγνοια μάς έκανε να μην πολυσκεφτόμαστε τον κίνδυνο. Ο Πετκανάς, παρά την αντοχή του, άρχισε να δείχνει σημάδια κούρασης. Η πλάτη του είχε γίνει κάτασπρη, σαν σαπουνάδα, από τον αφρό και τον ιδρώτα του. Τη στιγμή εκείνη επενέβη ο Φώτης και πρότεινε στον Ρακκά να πάρει στα χέρια του τα κουπιά. Ο αέρας όμως συνέχιζε να φυσάει όλο και περισσότερο δυνατά και τα κύματα θέριευαν στη θολωμένη λίμνη, ξέσπαγαν αφρισμένα. Ενώ τα νερά της ήταν σκοτεινά, ο αφρός των κυμάτων έκανε όλη την επιφάνειά της κάτασπρη. Η απόσταση για να βγούμε στην Καρπενή δεν ήταν μεγάλη, αλλά το κύμα μάς χτυπούσε πλευρικά, και όλο μάς μάκραινε. Αναγκαζόμασταν να κρατάμε τη βάρκα διαρκώς κόντρα στα κύματα και για το λόγο αυτό κινούμασταν τώρα πολύ αργά. Τα κουπιά περισσότερο χρησίμευαν για να ισορροπούν τη βάρκα πάνω στα κύματα και λιγότερο για να σπρώχνουν τη βάρκα προς τα εμπρός. Αλλά έτσι, μετριαζόταν τουλάχιστον ο κίνδυνος να αναποδογυριστούμε. Δεν ήταν τόσο ευχάριστο για μας, γιατί είχε πια καλά ξημερώσει και φαινόμασταν μέσα στη λίμνη σαν τη μύγα μες το γάλα.

Χάραξε καλά. Εμείς ακόμη βρισκόμασταν στα ανοιχτά της λίμνης. Το φυλάκιο των Γερμανών, το οποίο βρίσκονταν στην κορυφή του βουνού της Καστοριάς, φαινόταν καθαρά και η απόσταση ήταν τόση που τα πυρά ενός πολυβόλου μπορούσαν να μας πλήξουν. Εκτός αυτού, εφόσον θα γινόμασταν αντιληπτοί, θα ειδοποιούταν η γερμανική φρουρά στο Μαυροχώρι. Θα ανέμεναν οι Γερμανοί στην ακρογιαλιά να πέσουμε στα χέρια τους. Η αγωνία μας ήταν μεγάλη. Κάναμε προσπάθεια να στρίψουμε τη βάρκα προς την ευθεία κατεύθυνση, αλλά το κύμα μάς τη γέμιζε με νερό. Ψάχναμε για διέξοδο από αυτή την κατάσταση. Με πρόταση του Πετκανά σηκωθήκαμε όλοι όρθιοι και ξεκουμπώσαμε τα παλτά μας, τα κρατούσαμε ανοιχτά με τα χέρια μας κάνοντας έτσι τεχνητά πανιά, ώστε να μας σπρώχνει ο άνεμος πιο δυνατά, ενώ ο κωπηλάτης κρατούσε γερά την ισορροπία της βάρκας με τα κουπιά. Τη στιγμή εκείνη είδαμε μερικές βάρκες να έρχονται προς το μέρος μας από την κατεύθυνση του Μαύροβου. Παρατηρήσαμε καλά και διαπιστώσαμε ότι ήταν ψαράδες. Όχι μόνο δεν φοβηθήκαμε, αλλά αντίθετα το

γεγονός μάς χαροποίησε, γιατί με την εμφάνιση των ψαράδων τα δικά μας ίχνη χάθηκαν. Το φυλάκιο των Γερμανών θα μας περνούσε για ψαράδες. Αλλά τι είχε συμβεί και βγήκαν τόσο νωρίς οι ψαρόβαρκες εκείνη την μέρα; Εξαιτίας της μεγάλης τρικυμίας οι ψαράδες ήταν ανήσυχοι όλη τη νύχτα για τα δίχτυα τους. Βγήκαν πολύ πρωί και παρακάλεσαν τη γερμανική φρουρά να τους επιτρέψει να περιμαζέψουν τα δίχτυα που ο αέρας είχε ανακατέψει και κουρελιάσει.

Έτσι, πήραν οι ψαράδες τις βάρκες τους και όσοι είχαν ρίξει δίχτυα προς την κατεύθυνσή μας άρχισαν να πλησιάζουν. Τώρα μπορούσαμε και εμείς να παριστάνουμε τους ψαράδες. Μόλις όμως πλησίασαν δύο βάρκες κοντά μας, οι ψαράδες έκαναν αμέσως απότομη στροφή και φοβισμένοι άρχισαν να απομακρύνονται. Είχαν το κύμα όμως ενάντιά τους και δεν μπορούσαν να αναπτύξουν μεγάλη ταχύτητα. Έτσι, κοιτάζοντας συνεχώς πίσω τους προς εμάς, φοβισμένοι και χωρίς να βγάζουν μιλιά από το στόμα τους, προσπαθούσαν με αγωνία να ξεμακρύνουν. Εμείς φωνάζαμε να μην φοβούνται, αλλά ο τρόμος τούς είχε κυριεύσει και δεν άκουγαν τι λέγαμε. Τόσο είχαν φοβηθεί, που κόντεψαν να πέσουν στη λίμνη για να φύγουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. *«Ξέρετε τι θα πει να συναντήσεις μέσα στη λίμνη αντάρτες;»* έλεγαν την άλλη μέρα οι ψαράδες. Τελικά, πλησιάσαμε κι εμείς στην άκρη της λίμνης μπαίνοντας μέσα στα καλάμια, το κύμα μετριάστηκε. Στρίψαμε τη βάρκα ευθεία και γρήγορα προσαράξαμε κάπου εκεί στην άκρη. Η βάρκα μας θα προχωρούσε προς τη στεριά.

Στο σημείο όπου μας ξέβρασε το κύμα, μια απόσταση περίπου 30 μέτρα μέχρι τη στεριά ήταν βάλτος και αναγκαστήκαμε να κατεβούμε από τη βάρκα γιατί βουλιάζαμε πολύ. Πρώτος εγώ κατέβηκα και έκανα δοκιμή για το βάθος του βάλτου. Βούλιαξα ολόκληρος. Κρατήθηκα από τα καλάμια, προχώρησα λίγα μέτρα προς τη στεριά, και κατάλαβα ότι ο βάλτος λιγόστευε. Γύρισα πίσω, αφού και οι άλλοι σύντροφοί μου κατάλαβαν ότι μπορούσαν να αποβιβαστούν. Πήραμε τον οπλισμό και μεταφέραμε στη στεριά τα υπόλοιπα είδη. Εγώ και ο Πετκανάς ξαναγυρίσαμε στη βάρκα και λύσαμε τον Νταϊλιάνη. Ξαπλωμένο στο βάλτο, τον σύραμε και τον βγάλαμε έτσι στη στεριά. Όταν πλέον όλοι μας ήμασταν στη στεριά, αφού καθαρίσαμε τις λάσπες από τα παπούτσια και τα ρούχα μας, ντύσαμε τον Νταϊλιάνη με καινούριο κουστούμι. Όπως τον σύραμε πάνω στο βάλτο είχε γίνει σαν γουρούνι που είχε κυλιστεί σε βούρκο. Αυτός μόνο αναστέναζε και λέξη δεν έβγαζε από το στόμα του. Θεωρήσαμε ότι ήταν ακόμα ζαλισμένος από το ναρκωτικό και δεν μπορούσε να σταθεί όρθιος, ούτε μπορούσε να απαντήσει στις ερωτήσεις μας. Αναρωτιόμασταν τι να κάνουμε. Τη στιγμή που κάναμε διάφορες σκέψεις, ακούσαμε μια βοή αυτοκινήτων που ερχόταν από

την κατεύθυνση της Καστοριάς. Η φάλαγγα είχε περάσει το Δισπηλιό και κατευθυνόταν προς το Γκιόλι. Κινούταν στο δημόσιο δρόμο και νομίζαμε ότι ερχόταν για εμάς. Ακόμα βρισκόμασταν στην άκρη της λίμνης κοντά στα καλάμια της **Καρπενής**. Αναρωτιόμασταν πού να κρυφτούμε εκεί στον κάμπο. Εκτός από τη φάλαγγα ακούστηκαν πυροβολισμοί από την άλλη πλευρά του Μαύροβου, γεγονός που έδειχνε ότι ο εχθρός κινήθηκε και από την άλλη πλευρά του Μαύροβου προς εμάς. Για εμάς ο μεγάλος κίνδυνος ήταν η γερμανική φάλαγγα, που συνεχώς πλησίαζε προς την κατεύθυνσή μας.

Δεν είχαμε καιρό για χάσιμο. Κινδυνεύαμε να βρεθούμε σε κλοιό. Ήμασταν όμως αποφασισμένοι να αντιμετωπίσουμε τα πάντα. Έγινε μια πρόταση να κρύψουμε τον Νταϊλιάνη μέσα στα καλάμια της λίμνης και να κρυφτούμε και εμείς. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι ο Νταϊλιάνης έπρεπε να μείνει ζωντανός, γιατί έπρεπε να μαρτυρήσει όλο το δίχτυο της ΠΑΟ που είχε οργανώσει. Σε τέτοιες στιγμές δεν υπάρχει περιθώριο για ήρεμες σκέψεις. Μας κακοφαινόταν, γιατί με τόσο κόπο είχαμε απαγάγει τον Νταϊλιάνη και τώρα ξαφνικά μπορεί να τον χάσουμε. Αν επρόκειτο να εκτελεστεί θα το είχαμε κάνει στην Καστοριά και δεν θα είχαμε επωμιστεί τόσα βάσανα. Με την ησυχία μας θα είχαμε διαφύγει. Όμως μετά από αυτή την οδύσσεια δεν θα φεύγαμε χωρίς τον Νταϊλιάνη. Η φάλαγγα πλησίαζε. Πέρασε τη γέφυρα. Η κεφαλή της έφτασε στο Γκιόλι και η ανησυχία μας μεγάλωσε. Εγκαταλείψαμε τον Νταϊλιάνη έτσι όπως ήταν ξαπλωμένος στη γη, μισοκοιμισμένος και καλοντυμένος και τρέξαμε για να προλάβουμε να κρυφτούμε έξω από τον κλοιό που θα δημιουργούσαν οι Γερμανοί. Όταν θα ξεμάκραιναν από εμάς, θα πηδούσαμε στην άλλη πλευρά του δημόσιου δρόμου για να καλυφθούμε στα σπαρτά. Είχαμε απομακρυνθεί από τον Νταϊλιάνη καμιά σαρανταριά περίπου μέτρα. Σε μια στιγμή ο Πετκανάς με έπιασε από τον ώμο και σιγανά, με νόημα, μου είπε *«Πάμε πίσω. Πάμε να τον περάσουμε ανταρτοδικείο στο όνομα του ελληνικού λαού και όπου το βγάλει άκρη...»*. Κοντοστάθηκε και με ρώτησε: «*Έχεις καμιά αμφιβολία για την ενοχή του;» - «Απολύτως καμιά»*, είπα, «*άλλωστε μόλις μας είδε φώναξε "Βοήθεια-Βοήθεια!" Και μόνο αυτό είναι δική του ομολογία ενοχής και φόβου για την καταδίκη που τον περίμενε!»*. Τρέξαμε, αλλά δεν προλάβαμε. Οι πυροβολισμοί πύκνωσαν πολύ στο σημείο που είχαμε αφήσει τον Νταϊλιάνη. Βρεθήκαμε σε μεγάλο δίλημμα. Θα τον αφήναμε ατιμώρητο να συνεχίσει το προδοτικό του έργο; Αυτός ο προβοκάτορας πρόδωσε στη Γκεστάπο αγωνιστές για να χαθούν στο Νταχάου. Σε αυτόν τον τόπο έπρεπε να εκτελεστεί! Όμως δεν είχαμε άλλη λύση. Θα διακινδυνεύαμε να σκοτωθούμε όλη η Ομάδα. Έστω κι αν γλύτωνε εκεί, θα ζούσε με τον φόβο της τιμωρίας

που τον περίμενε. Φύγαμε τρέχοντας με την ελπίδα τα πυκνά πυρά που έπεφταν εκεί, να έδωσαν την λύση, τιμωρώντας τον προδότη του ελληνικού λαού που είχε λιποτακτήσει στους Γερμανούς. Γυρίσαμε οι δυο μας πίσω στην υπόλοιπη ομάδα. Σε αυτόν ακριβώς τον τόπο, όπου διέπραξε τα εγκλήματά του σε βάρος ενός λαού που πάλευε για τη λευτεριά του, με τόσες πολλές θυσίες και απίστευτα βάσανα εκτελέστηκε ο Νταϊλιάνης.

Οι πυροβολισμοί από την πλευρά του Μαύροβου όλο και περισσότερο πλησίαζαν προς εμάς. Έρχονταν όλο και πιο κοντά μας οι παοτζήδες, οι οπλισμένοι από τους Γερμανούς. Εμείς πολύ γρήγορα καλυφθήκαμε στα καλάμια και στα χόρτα στην άκρη της λίμνης, φεύγοντας προς την κατεύθυνση της γερμανικής φάλαγγας, στο δημόσιο δρόμο. Αν μας έβλεπε κανείς θα νόμιζε ότι τρέχαμε να χτυπήσουμε τη γερμανική φάλαγγα. Πριν όμως φτάσουμε στον τόπο που σκοπεύαμε να κρυφτούμε, για να μείνουμε έξω από τον κλοιό των Γερμανών, βλέπαμε τη γερμανική φάλαγγα να προχωρά ασταμάτητα προς τον Κορησσό με κατεύθυνση το Νταούλι. Με αυτή τη φάλαγγα θα συνοδευόταν και ο Νταϊλιάνης για τη Θεσ/νίκη. Την προηγούμενη ημέρα οι αντάρτες του ΕΛΑΣ είχαν χτυπήσει τους Γερμανούς σε ενέδρα στο Νταούλι της Κλεισούρας.

Η φάλαγγα συνέχισε την πορεία της και όταν πέρασε και το τελευταίο αυτοκίνητο, εμείς σηκωθήκαμε όρθιοι, βγάλαμε τα καπέλα μας και αποχαιρετούσαμε τους Γερμανούς. Ο Πετκανάς, με το χιούμορ που πάντα τον διέκρινε, φώναξε *«Φύγετε Γερμανοί τώρα, άλλη φορά θα έρθουμε για σας, ειδικά εδώ στη δημοσιά...»*. Και ανέμισε το καπέλο του. Ήταν πλέον προχωρημένη η ημέρα. Μέσα από τον κάμπο περάσαμε στην άλλη άκρη του δημόσιου δρόμου και τραβήξαμε για το χωριό Αμπελόκηποι. Σε φάλαγγα κατά άνδρα βαδίζαμε άνετα μέσα στα σπαρμένα χωράφια. Προτιμήσαμε να μην μπούμε στο χωριό όσο διαρκεί η ημέρα και καλυφθήκαμε στα αμπέλια των Αμπελοκήπων. Μόλις νύχτωσε πήγαμε κατευθείαν στο σπίτι της Νάτσαινας, από όπου είχαμε ξεκινήσει την προηγούμενη ημέρα για το εγχείρημα στην Καστοριά. Η απαγωγή του Νταϊλιάνη από την Καστοριά, διαδόθηκε αστραπιαία όχι μόνο στα γύρω χωριά της Καστοριάς, αλλά και σε όλη την ελεύθερη περιοχή πέρα από τον Αλιάκμονα προς το Γράμμο.

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΙΑΝΝΑΣ ΚΟΒΑΤΣΗ (ΝΑΤΣΑΙΝΑΣ) ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Το χωριό Αμπελόκηποι

Από τότε που δημιουργήθηκε η γιάφκα-κρυψώνα στο σπίτι της Νάτσαινας, από το καλοκαίρι του 1941 μέχρι το Σεπτ. του 1944, φιλοξενήθη-

καν εκεί δεκάδες παράνομοι του ΚΚΕ, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ. Έμεναν στο σπίτι και με δικά της έξοδα κάλυπτε όλες τις ανάγκες σε τρόφιμα. Με το σιτάρι που μαζεύαμε από τα σπαρμένα χωράφια μας, τάιζε τους παράνομους, παρά το γεγονός ότι το ψωμί στα χρόνια της Κατοχής ήταν περιζήτητο. Μερικοί που είχαν περίσσευμα πωλούσαν τότε το σιτάρι με χρυσές λίρες σε ανθρώπους που έρχονταν από νότιες περιοχές και προπαντός από την Ήπειρο. Σε όλα τα χρόνια της Κατοχής ούτε μια φορά δεν διαμαρτυρήθηκε η μάνα μου που κάθε βράδυ ξενυχτούσε για να εξυπηρετήσει τους αντάρτες. Βοηθούσε σαν να ήταν επιστρατευμένη στο μέτωπο και με κίνδυνο της ζωής της από τους κατακτητές. Το χωριό Αμπελόκηποι είναι πολύ κοντά στην Καστοριά και το Άργος Ορεστικόν, όπου υπήρχαν δυνάμεις των κατακτητών. Πολύ συχνά ομάδες στρατιωτών πήγαιναν στο χωριό και μάζευαν διάφορα τρόφιμα από τα νοικοκυριά: αυγά, τυριά, λαχανικά. Τους συναντούσε η μάνα μου μπροστά στο σπίτι της, προπαντός τους Ιταλούς στρατιώτες και καραμπινιέρους (χωροφύλακες). Παρίστανε την κακομοίρα, τη φτωχιά γυναίκα και πολλές φορές έκανε ότι ήταν κουφή και έτσι την άφηναν, πήγαιναν στα άλλα σπίτια. Πολλές φορές οι κρυμμένοι αντάρτες έβλεπαν από το παράθυρο τέτοιες σκηνές και όταν πήγαινε η μάνα μου στο δωμάτιό τους γελούσαν με τις επινοήσεις της. Προπαντός όταν τύχαινε να ’ναι στην κρυψώνα ο Θ. Πετκανάς, ο γραμματέας της Αχτίδας, έβαζε επαναλημμένα τη Νάτσαινα να αναπαριστάνει ό,τι έκανε στους Ιταλούς. Θέατρο έπαιζε. Ποτέ δεν υπολόγιζε τον κίνδυνο που ήταν καθημερινός. Στην κρυψώνα της η Νάτσαινα είχε βοηθό την Αγνή Κοβάτση ή Χρήσταινα, τη γυναίκα του Χρήστου Κοβάτση, πρώτου ξαδέλφου μου. Η Χρήσταινα πολλές φορές ζύμωνε και έψηνε το ψωμί, μαγείρευε, έπλενε ρούχα. Ήταν το δεξί χέρι της Νάτσαινας, αλλά και ο Χρήστος ήταν ολοκληρωτικά δοσμένος στον αγώνα του Ε.Α.Μ. Στα πρώτα χρόνια της Κατοχής όλο το χωριό ήταν ενωμένο. Δεν εμφανίστηκε ούτε μια περίπτωση αποστασίας. Όλοι οι χωριανοί δίνανε εθελοντικά τρόφιμα και ρουχισμό που μάζευε η επιτροπή της **Ε**θνικής **Α**λληλεγγύης (Ε.Α) και τα έστελνε στην ελεύθερη Ελλάδα, πέρα από τον Αλιάκμονα, για τις ανάγκες του ΕΛΑΣ. Τόσο στους Αμπελόκηπους όσο και στη Μηλίτσα οι κάτοικοι έδιναν πρόθυμα ότι είχε ο καθένας για τους αντάρτες, όχι μόνο από το περίσσευμα, αλλά και από το υστέρημά του. Το 1944 ήταν χρονιά μεγάλης δυστυχίας προπαντός για τη νότια Ελλάδα. Εκατοντάδες άνθρωποι έρχονταν στα χωριά μας από το Νότο να ζητιανέψουν ένα κομμάτι ψωμί. Αλλά και στα χωριά πέρα από τον Αλιάκμονα, που βρίσκονταν στην ανταρτοκρατούμενη περιοχή, έλειπε το ψωμί. Τα χωριά Μαυροχώρι και Πολυκάρπη με πλούσια παραγωγή σιτηρών έδωσαν στον ΕΛΑΣ πολλούς τόνους. Φορτώναμε τη νύχτα το σιτάρι και το στέλναμε

στους αντάρτες με τη συνοδεία του τμήματος του ΕΛΑΣ που διοικούσα. Σε όλες αυτές τις θυσίες υποβάλλονταν, αδιαμαρτύρητα, ο ντόπιος πληθυσμός των χωριών αυτών, που ήταν ενωμένος στον αγώνα ενάντια στους κατακτητές. Στο Μαυροχώρι υπήρχε μια μικρή βάση της ΠΑΟ, συνεργάτες των κατακτητών, που δεν είχαν όμως πολλά περιθώρια δράσης. Το *Κομιτάτο* είχε σμπαραλιαστεί κυριολεκτικά και δεν υπήρχε κίνδυνος από αυτό. Οι κατακτητές ήταν τις νύχτες κλεισμένοι στην Καστοριά και στο Άργος Ορεστικό, ενώ οι αντάρτες του ΕΛΑΣ αλώνιζαν όλη τη νύχτα ανενόχλητοι στα καμποχώρια.

Παραθέτω μερικά ονόματα αγωνιστών που διέμειναν στη γιάφκα της Νάτσαινας:

1. **Κώστας ή Κώτσιος Πάτσιος** από το **Δισπηλιό** Καστοριάς. Καταδιώχτηκε από την ιταλική αστυνομία το καλοκαίρι του 1941. Δούλευε παράνομα για την ανασυγκρότηση των οργανώσεων του ΚΚΕ και την προετοιμασία του αγώνα ενάντια στους κατακτητές.

2. **Ευγενία Ρουσουλιώτη-Πάτσιου** (γυναίκα του Κ. Πάτσιου), στέλεχος του ΕΑΜ για τις γυναίκες στο νομό Καστοριάς.

3. **Θανάσης Πετκανάς**, γραμματέας της Αχτίδας Βασιλειάδας-Βογιατσικού του ΚΚΕ. Καταγόταν από το **Μαυροχώρι** Καστοριάς.

4. **Λάζαρος Δόλλας**, δάσκαλος από το **Κωσταράζι** Καστοριάς, γραμματέας του ΕΑΜ στο λεκανοπέδιο.

5. **Κώστας Παπαδημητρίου (Φώτης)**, δεύτερος γραμματέας της Π.Ε. του ΚΚΕ Καστοριάς.

6. **Θανάσης Ρακκάς**, σύνδεσμος με την πόλη της Καστοριάς.

7. **Βασίλης Παπαδόπουλος** από το **Άργος Ορεστικό**, στέλεχος του ΕΑΜ της Αχτίδας.

8. **Μιχάλης Γκέτσιος** από το **Άργος Ορεστικό**, υπεύθυνος της ΕΠΟΝ (**Ε**νιαία **Π**ανελλαδική **Ο**ργάνωση **Ν**έων) Αχτίδας.

9. **Θανάσης Καρτσούνης**, μέλος του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ.

10. **Θεανώ Πάτσιου**, **Ελένη Ρουσουλιώτη** από το **Δισπηλιό**, μέλη στις οργανώσεις ΕΑΜ και ΕΠΟΝ Αχτίδας.

11. **Γιώργης Πέιος**, ΕΑΜ Αχτίδας.

12. **Χρυσούλης** και **Μιχάλης Πάτσιος**, **Τάσος Μιχαλόπουλος** από το **Δισπηλιό**.

Η γιάφκα, με τον υπόγειο κρυψώνα, υπήρχε μέχρι το 1949 που τελείωσε ο Εμφύλιος πόλεμος. Αλλά και στα χρόνια του Εμφυλίου πέρασαν και έμειναν μια-δυο ημέρες για να εκτελέσουν κάποια αποστολή μαχητές του ΔΣΕ. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την ενότητα των κατοίκων των Αμπελό-

κηπων. Μέχρι τότε προδοσία στο χωριό δεν έγινε. Κάνοντας μια γενική εκτίμηση θέλω να υπογραμμίσω την ιδιαίτερη προσφορά στον αγώνα των χωριών του κάμπου, Αμπελόκηποι, Μηλίτσα, Δισπηλιό, Μαυροχώρι, Πολυκάρπη, τα οποία ήταν υπό τον άμεσο έλεγχο των κατακτητών την ημέρα. Στα χωριά αυτά μόνο τη νύκτα έμπαιναν οι αντάρτες. Μια προδοσία αρκούσε για να εξοντωθούν αυτοί που πρόσφεραν εθελοντικά στους αντάρτες τόνους σιτηρά και άλλα τρόφιμα, ρουχισμό (κάλτσες, εσώρουχα, κουβέρτες) κλπ., αψηφώντας τη δαμόκλειο σπάθη των κατακτητών, που αιωρούταν συνεχώς πάνω από τα κεφάλια τους, χωρίς να υπάρχει ασφαλές μέρος να κρυφτούν σε ώρα κινδύνου. Αποδίδω μεγάλη τιμή σε όλους τους κατοίκους του Μαυροχωρίου, με εξαίρεση κάποιους μεμονωμένους που τα βράδια κρυβόταν στην Καστοριά. Πολλοί έκρυβαν στα σπίτια τους οπλισμένους αντάρτες του ΕΛΑΣ. Οργανωμένο τμήμα, μαζί με τους καθοδηγητές της Αχτίδας, έμειναν μέσα στο Μαυροχώρι μια ολόκληρη εβδομάδα, κρυμμένοι σε σπίτια. Οι άνθρωποι που φύλαξαν τους αντάρτες στα σπίτια τους δεν ήταν μόνο αριστεροί, αλλά και δεξιοί, οι οποίοι μετά την απελευθέρωση το 1944 είδαν πάλι το χωριό τους στα χέρια της άκρας Δεξιάς. Για να γίνω κατανοητός αναφέρω ένα και μόνο όνομα κατοίκου του Μαυροχωρίου, που προσέφερε όχι μόνο οικονομικά αλλά έδωσε και το σπίτι του για να κρυφτεί ολόκληρη ομάδα ένοπλων ανταρτών για μια εβδομάδα, για ειδική αποστολή. Ήταν ο Γ. Μαυρομάτης, από γνωστή οικογένεια στο νομό Καστοριάς, ο οποίος πήρε μέρος με το όπλο στο χέρι σε μάχη του ΕΛΑΣ για την εξόντωση της φρουράς των κατακτητών στη γέφυρα στο Γκιόλι το 1944. Τα καμποχώρια πρόσφεραν στον μεγάλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα ό,τι μπόρεσαν σε υλικά, αψηφώντας τον κίνδυνο.

ΒΑΡΚΙΖΑ 12-2-1945

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας οδήγησα ένα λόχο του 28^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ στην Κοζάνη. Παραδώσαμε τα όπλα και με πεζοπορία από την Κοζάνη, μέσω Σιάτιστας, επιστρέφαμε αφοπλισμένοι στα σπίτια μας. Μοιάζαμε σαν να είχαμε πιαστεί αιχμάλωτοι, καθώς βαδίζαμε πολλοί μαζί στο δρόμο, κρατώντας τα σακίδια στον ώμο και με μια κουραμάνα ψωμί. Όταν έφτασα στους Αμπελόκηπους, η μάνα μου καθόταν μπροστά στην πόρτα του σπιτιού μας, σε ξύλινο σκαμνί, και μόλις με είδε δεν μου είπε *«καλωσόρισες παιδί μου»*, αλλά *«παιδί μου πού είναι το όπλο σου;»*. Είπα *«Να, το έχω εδώ»*, δείχνοντας με το χέρι μου ότι κάτω από τη χλαίνη έχω το πιστόλι. *«Όχι αυτό»*, μου λέει, *«Αυτό από τον πατέρα σου το βρήκες που το είχε από την Τουρκοκρατία. Τα όπλα που πήρατε από τους Γερμανούς*

και Ιταλούς να μου δείξεις». Τι να της πω; Έσκυψα το κεφάλι ντροπιασμένος και μπήκα στο χαμηλόσπιτο όπου η μάνα μου δεχόταν τους παράνομους και από εκεί, από το υπόγειο τούνελ, τους οδηγούσε στον κρυψώνα. Κάθισα βουβός πάνω σε ένα σεντούκι. Έρχεται κοντά μου, απλώνει το χέρι της στο δικό μου και καρφώνει το βλέμμα της στο πρόσωπό μου. *«Τα πήρατε από τους Γερμανούς και τα δώσατε στους Εγγλέζους, και θα μείνεις εδώ;».* Αυτή ήξερε τι μας περίμενε και συμπλήρωσε: *«χωρίς το όπλο σου παιδί μου δεν σε χωράει το στρώμα».*

Ίσως να μου έλεγε και άλλα πολλά, αλλά έφτασε ο σύνδεσμος της ΠΕ του ΚΚΕ και έφερε ένα σημείωμα. Το άνοιξα. Μου ζητούσαν να παρουσιαστώ στα γραφεία της ΠΕ το συντομότερο. Σε λίγο ήρθε και ο Μιχάλης Πάτσιος και μου λέει *«Ετοιμάσου και φεύγουμε».* Η μάνα μου, σκληρή, δεν είπε *«πού θα πας παιδί μου;»,* αλλά *«να φύγετε, καλύτερα μακριά και ζωντανοί παρά εδώ και σκοτωμένοι».* Ήταν τα τελευταία της λόγια. Μας τηγάνισε μπόλικα αυγά. Φάγαμε με το Μιχάλη και τραβήξαμε προς το άγνωστο, σε πολύ μακρινό δρόμο. Έπρεπε να φύγουμε από τον τόπο μας που με τόσες θυσίες απελευθερώσαμε από τους κατακτητές.

ΣΤΟ ΜΠΟΥΛΚΕΣ, ΒΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

Σύμφωνα με την εντολή, ο τόπος παρουσίασης ήταν τα γιουγκοσλαβικά σύνορα. Μόνο αυτό ξέραμε. Έπρεπε να πάμε πρώτα στη Φλώρινα και από εκεί στα ελληνογιουγκοσλαβικά σύνορα. Τραβήξαμε μαζί με το Μιχάλη πεζοπορία, ανεβήκαμε στο Βίτσι, κατηφορίσαμε μετά προς τη Φλώρινα και στη συνέχεια φτάσαμε στα σύνορα, σε καθορισμένη τοποθεσία. Εκεί μας περίμεναν δυο άτομα. Μόλις μας είδαν κατάλαβαν ποιοι είμαστε, από στοιχεία που είχαν, και χωρίς πολλά λόγια μας έδειξαν το δρόμο προς τον Βορρά, στα «Μπίτολα» μας είπαν. Εκεί βρήκαμε και άλλους γνωστούς συναγωνιστές μας. Συγκεντρωθήκαμε μετά στο Τέτοβο. Τίποτα δεν ξέραμε. Ούτε πού πάμε, ούτε για ποιο σκοπό. Βουβαμάρα μεταξύ μας. Κάναμε ό,τι μας έλεγαν, χωρίς αντίρρηση, όπως είχαμε μάθει στο στρατό.

Στο Τέτοβο μαζευτήκαμε μερικές εκατοντάδες αγωνιστές. Εγκατασταθήκαμε προσωρινά στα κτίρια της Γεωργικής Σχολής. Είχαμε προβλήματα στην τροφοδοσία, γιατί η νότια Γιουγκοσλαβία είναι φτωχή περιοχή. Ο Βορράς, η Βοϊβοντίνα, έχει άφθονο καλαμπόκι, αλλά οι γέφυρες στον Δούναβη ήταν ανατιναγμένες για να παρεμποδιστεί η υποχώρηση των Γερμανών. Για συμπλήρωμα του λιγοστού φαγητού μαζεύαμε χελώνες, τις βράζαμε σε βαρέλια πετρελαίου και τρώγαμε το κρέας τους. Στη Βοϊβοντίνα

υπήρχαν άφθονα τρόφιμα. Στην περιοχή αυτή, σε χωριά όπως το Μπούλκες, το Νόβι Σίβατς κ.ά., οι κάτοικοι ήταν γερμανικής καταγωγής. Με την υποχώρηση των Γερμανών όλοι αυτοί έφυγαν εγκαταλείποντας τα σπίτια τους και όλη την περιουσία τους, σιτάρια, κρέατα, λίπη κλπ. Πολύ πλούσια νοικοκυριά εγκαταλείφθηκαν, έφυγαν οι άνθρωποι μόνο με τα ρούχα που φορούσαν, ακολουθώντας την τραγωδία των ηττημένων Γερμανών.

Μας φόρτωσαν σε ένα τραίνο με προορισμό το Μπούλκες. Όπου συναντούσαμε ανατιναγμένες γέφυρες, κατεβαίναμε και περνούσαμε τα ποτάμια πάνω σε σχεδίες. Συνεχίζαμε πάλι το ταξίδι με το τραίνο. Όταν φτάσαμε στο Μπούλκες μάς παραχώρησαν σπίτια, με την πρόβλεψη οι πατριώτες να βρίσκονται μαζί στην ίδια περιοχή, να 'ναι γνώριμοι από την πατρίδα τους. Βρήκαμε στρωμένα τραπέζια με πολλών ειδών τρόφιμα και άφθονα κρέατα καπνιστά, λουκάνικα κλπ. Όλα τα σπίτια είχαν αποθήκες με τόνους σιτάρια, αλεύρι, πολλές χήνες, πουλερικά, γουρούνια, αγελάδες. Τα καλαμπόκια στον κάμπο, σοδειά του προηγούμενου χρόνου, ήταν αμάζευτα.

Οργανωθήκαμε σε λόχους, σε **Κ**ομματικές **Ο**ργανώσεις **Β**άσης (Κ.Ο.Β). Πέσαμε με τα μούτρα στη δουλειά. Στήθηκαν μαγειρεία και μαγειρεύαμε ομαδικά. Μέχρι το τέλος Ιούνη 1946 που έμεινα στο Μπούλκες, ανήκα στη 12^{η} Κ.Ο.Β, δούλευα από το πρωί μέχρι το βράδυ σε διάφορες δουλειές, κυρίως στα χωράφια, χωρίς καμιά αμοιβή, όπως και όλοι οι άλλοι. Εφαρμόσαμε το κομμουνιστικό σύστημα «ανάλογα με τις δυνάμεις σου, σύμφωνα με τις ανάγκες σου». Μόνο σ' ένα χρόνο, αν υπολογίσουμε την εργασία 2.000 ατόμων σε καθημερινή βάση, χωρίς ούτε μια δραχμή αμοιβή, η συσσώρευση του κεφαλαίου είναι πραγματικά μεγάλη. Και τη δεύτερη χρονιά συνεχίζεται η ίδια τακτική. Κανείς δεν γνωρίζει τίποτε για το μέλλον. Στο Μπούλκες έχουν συσσωρευτεί τεράστια αποθέματα αγαθών. Η αγοροπωλησία γίνεται με κουπόνια, ένα είδος εσωτερικού χρήματος. Αργότερα, μετά το 1948, μάθαμε απ' αυτούς που έρχονταν από το Μπούλκες για να ενταχθούν στον ΔΣΕ ότι εκεί ζούσαν πολύ πλούσια. Εκείνο όμως που ήταν απαράδεκτο στο Μπούλκες ήταν ο τρόπος διοίκησης της καθοδήγησης, αποτελούμενη από ορισμένους διορισμένους από το Κόμμα, οι οποίοι ενεργούσαν αυθαίρετα.

ΣΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ (1946-1949)
Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΟ

Την 1^{η} Ιούλη 1946 εγκαταλείπω το Μπούλκες. Μια ημέρα νωρίτερα ειδοποιήθηκα να ετοιμαστώ για το ταξίδι της επιστροφής στην Ελλάδα με

απόλυτη μυστικότητα. **Επτά άτομα** φύγαμε για το Γράμμο, με πορεία Σκόπια - Αλβανία - Γράμμος. Στις 6 Ιούλη φτάσαμε στην Κιοτέζα στα ελληνοαλβανικά σύνορα στο Γράμμο, στη θέση Καζάνι. Στις 7 Ιούλη 1946 οργανώθηκε σε ελληνικό έδαφος η πρώτη ομάδα ανταρτών στο Γράμμο (όχι 1/7/1946, όπως γράφει στο ημερολόγιό του ο Γ. Γιαννούλης που μάλλον το καθαρόγραψε λίγο πριν την εκτέλεσή του). Αποτελείται από τους παρακάτω:

1. **Γιώργης Γιαννούλης** από το **Επταχώρι**, δικηγόρος, αρχηγός της ομάδας.
2. **Θανάσης Πετκανάς** από το **Μαυροχώρι**, τελειόφοιτος Γυμνασίου, υπαρχηγός.
3. **Κώστας Πάτσιος** από το **Δισπηλιό**, αγρότης, μέλος.
4. **Κοσμάς Μπουκοβίνας**, τελειόφοιτος γυμνασίου, μέλος, από την πόλη της Καστοριάς.
5. **Αργύρης Κοβάτσης ή Δημητρίου** από τους **Αμπελόκηπους** αγρότης, μέλος.

Όλοι ήταν από την περιοχή της Καστοριάς. Στην ομάδα, με απόφαση της καθοδήγησης του ΚΚΕ ήρθαν και άλλοι δύο. Ο **Λάζος Μάλιος** και ο Λεωνίδας Πούπτης δήλωσαν ασθένεια και μια ημέρα νωρίτερα (6/7/1946) έφυγαν από την ομάδα και γύρισαν πίσω από την Κιοτέζα (στα αλβανικά σύνορα).

Στην ομάδα των «**Πέντε**» φαινομενικός αρχηγός είναι ο Γιαννούλης, αλλά ουσιαστικά αρχηγός είναι ο Θ. Πετκανάς. Στην αποφασιστικότητα, την παλικαριά και την πίστη στον καινούργιο αγώνα του Θ. Πετκανά, οφείλεται η στερέωση της πρώτης ομάδας του ΔΣΕ στο Γράμμο. Η περίοδος 7 Ιούλη μέχρι 25 Αυγ. του 1946 υπήρξε καθοριστική. Έκρινε τη σταθεροποίηση του δεύτερου αντάρτικου στο Γράμμο και απετέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του ΔΣΕ σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Το ύψωμα «Καζάνι» ήταν το πρώτο λημέρι της ομάδας μας. Εδώ μας βρήκε ο Γραμματέας της Π.Ε του Αγροτικού Κόμματος του Ν. Καστοριάς Κ. Παπαδημητρίου (Φώτης), γεωπόνος. Ο Φώτης μάς έκανε ανάλυση της πολιτικής κατάστασης και μας έδωσε τις οδηγίες που είχε από το Κόμμα. Κατ' αρχήν έπρεπε να βρούμε και να συμμαζέψουμε όλους τους καταδιωκόμενους. Να εξηγήσουμε στο λαό γιατί αναγκαστήκαμε να πάρουμε πάλι τα όπλα. Από σήμερα και στο εξής θα απαντάμε στους οπλισμένους τρομοκράτες και τα αποσπάσματα με τα ίδια μέσα, δηλαδή με τα όπλα. Τις πρωινές ώρες καμουφλαριστήκαμε σε δασωμένο τόπο και πέσαμε να κοιμηθούμε. Εγώ έμεινα σκοπός. Όταν ο ήλιος βγήκε ακούστηκαν κουδούνια προβάτων. Παρατήρησα ένα κοπάδι πρόβατα να έρχεται βόσκοντας προς τις

θέσεις μας. Συναγερμό σήμανα στην ομάδα. Πιάσαμε θέσεις μάχης και περιμέναμε να πέσει πάνω μας ο τσοπάνος. Τα σκυλιά μάς αντιλήφθηκαν και γαβγίζοντας πλησίαζαν προς τη θέση μας. Ο τσοπάνος κατάλαβε πως κάτι υπάρχει και βιαστικά έρχεται προς εμάς. Όταν έπεσε πάνω μας αιφνιδιάστηκε. Τον πιάσαμε με σκοπό να τον κρατήσουμε ωσότου νυχτώσει. Ξαφνικά όμως είδαμε το τσοπανόπουλο να ορμάει πάνω στον Γιαννούλη. Τον ήξερε από τον ΕΛΑΣ. Τον αναγνώρισε, τον αγκάλιασε και πηδούσε από τη χαρά του που είδε τους πρώτους αντάρτες. Χωρίς να μας ρωτήσει, πιάνει ένα καλό αρνί το φέρνει κοντά μας, το σφάζει, το γδέρνει και μας το παραδίνει έτοιμο για ψήσιμο. Μας είπε πως θέλει να καταταγεί αμέσως στην αντάρτικη ομάδα. Τον συμβουλέψαμε να πάει το κοπάδι στο χωριό και το βράδυ θα μας βρει στο χωριό του, στη Σλήμνιτσα Καστοριάς.

Το τσοπανόπουλο ήταν ο Τάκης Βλάχος, από το χωριό Σλήμνιτσα. Ο Γιαννούλης τον γνώριζε και του έδειξε εμπιστοσύνη, πως θα κρατούσε το μυστικό. Τον αφήσαμε να οδηγήσει το κοπάδι στο χωριό και το βράδυ να μας περιμένει. Εμείς μαζέψαμε ξύλα και ετοιμάσαμε μια σούβλα. Βάλαμε να ψήνεται το αρνί.

Πέσανε όλοι να κοιμηθούν και άφησαν εμένα να γυρίζω τη σούβλα. Όμως, αντί να γυρίζω τη σούβλα, στην αρχή μακριά από τη δυνατή φωτιά, άφησα να ροδοκοκκινίσει η μια πλευρά, και από την άλλη πλευρά έκανα το ίδιο. Το αρνί εξωτερικά φαινόταν ροδοψημένο με μια χρυσαφένια απόχρωση. Έβγαλα τη σούβλα από τη φωτιά και χαρούμενος πήγα να τους ξυπνήσω για να φάμε όλοι μαζί το πρώτο αρνί. Πρώτον ξύπνησα τον Πετκανά και του λέω *«Σήκω πάνω, εσύ πρώτα να τεμαχίσεις το αρνί, θαύμα το έκανα».* Κοίταξε το ρολόι του και είδε ότι σε λιγότερο από μια ώρα ψήθηκε το αρνί. *«Άιντε, ας είναι χαϊρλίδικο το πρώτο άψητο αρνί»* μου είπε. *«Έλα να δεις»* του λέω *«και μετά να πεις...».* Έρχεται ο Πετκανάς με μια γρήγορη κίνηση και έτσι όπως είχα τη σούβλα όρθια, στηριγμένη στην οξιά, τράβηξε το μαχαίρι στη ραχοκοκαλιά του αρνιού και τι να δούμε. Ολοκόκκινο το κρέας, με αίμα στο εσωτερικό του, ενώ εξωτερικά φαινόταν ξεροψημένο. Ήρθαν όλοι της ομάδας κοντά στη σούβλα και πρώτα ο Γιαννούλης μου λέει: *«Μπράβο Νικήτα* (ήταν το ψευδώνυμο μου), *ας είναι κι αυτό, θα χρειαστεί για την ιστορία ...».* Δεν έχασε καιρό ο Πετκανάς. Πήρε το μαχαίρι και τεμάχισε το αρνί. Το μοίρασε σε πέντε μερίδες και σύστησε στον καθένα να φτιάσει μια μικρή σούβλα και να ξαναψήσουμε τις μερίδες μας χωριστά. Έτσι φάγαμε το πρώτο αρνί που θυσιάστηκε προς τιμή της πρώτης ομάδας του ΔΣΕ στο Γράμμο.

Μόλις βράδιασε τραβήξαμε για τη Σλήμνιτσα. Φτάσαμε στο χωριό παίρνοντας μέτρα ασφαλείας. Μας περίμενε ο Τάκης Βλάχος, το τσοπανό-

πουλο. Ο Τάκης ενώθηκε μαζί μας και από αυτή τη στιγμή αποτελεί το έκτο μέλος της ομάδας, κυρίως σαν σύνδεσμος. Ήταν αγράμματο παιδί, αλλά προικισμένο με φυσικές ικανότητες προσανατολισμού. Ήξερε όλα τα μονοπάτια στο Γράμμο, από την αρχή μέχρι την κατάληξή τους. Στα πιο πυκνά δασωμένα μέρη, από τα άστρα έβρισκε την κατεύθυνση που έπρεπε να ακολουθήσουμε για να φτάσουμε στον προορισμό μας. Μόλις μπήκαμε στο χωριό, σε λίγα λεπτά της ώρας, ο Τάκης ειδοποίησε τους χωριανούς και συγκεντρώθηκαν όλοι στην πλατεία του χωριού. Ήξεραν τον Γιαννούλη όλοι οι χωριανοί από τον ΕΛΑΣ. Απευθυνόμενος στους συγκεντρωμένους ο Γιαννούλης είπε: *«...Αναγκαστήκαμε να ξαναπάρουμε τα όπλα διότι η Αγγλία μας έφερε καινούργια κατοχή... Εμείς παλέψαμε για τη λευτεριά της πατρίδας μας και την εξουσία τη δώσανε στους συνεργάτες των καταχτητών και των δοσίλογων. Εμείς οι ελασίτες καταδιωκόμαστε και κάθε μέρα δολοφονούνται αυτοί που πολέμησαν τους καταχτητές...».* Χειροκρότησαν όλοι οι συγκεντρωμένοι και μερικοί ζήτησαν να έρθουν μαζί μας. Ο Γιαννούλης είπε πως σήμερα θα έρθει μαζί μας μόνο ο Τάκης. *«Εσείς να είσαστε έτοιμοι, και όταν θα σας ζητήσουμε θα έρθετε...».* Μας εφοδίασαν με τρόφιμα και φύγαμε προτού ξημερώσει, μπήκαμε στα δάση του Γράμμου. Περάσαμε στην αφάνεια και παρακολουθούσαμε την αντίδραση των κρατικών αρχών μετά την εμφάνιση μας στη Σλήμνιτσα. Το γεγονός μαθεύτηκε σε όλο τον νομό Καστοριάς και προπαντός στα Γραμμοχώρια. Μας ψάχνανε πολλοί καταδιωκόμενοι, αποφασισμένοι να έρθουν μαζί μας. Τους συστήσαμε να μην βιάζονται, γιατί και η θέση του Κόμματος ήταν όχι μαζικοποίηση του αντάρτικου. Στα μυαλά της καθοδήγησης εξακολουθεί να υπάρχει ο «συμβιβασμός με την αντίδραση». Αφού συνδεθήκαμε με τον Στ. Στεφάνου από το Πεύκο, προετοιμάστηκε η εμφάνισή μας στο χωριό του, το οποίο είχε πολλούς αγωνιστές του ΕΛΑΣ. Στις 11 του Ιούλη κάναμε την εμφάνισή μας στο Πεύκο. Πρωτεύοντα ρόλο για την προετοιμασία αυτή έπαιξαν ο **Σταύρος Στεφάνου** και ο **Κώστας Τσιόλας** από το **Πεύκο**. Μπήκαμε στο χωριό σαν να βρισκόμασταν σε παρέλαση. Θριαμβευτικά βαδίζαμε μέσα στο χωριό, όπου μας περίμεναν όλοι οι κάτοικοι. Τη μεγαλύτερη εντύπωση έκανε το γερμανικό ταχυβόλο που κρατούσα στον ώμο μου ως σκοπευτής.

Ομιλητής ήταν σε αυτή τη συγκέντρωση ο Θανάσης Πετκανάς. Ο Θανάσης, εκτός από το πάθος του αγωνιστή-επαναστάτη, είχε και τα προσόντα του ρήτορα επαναστάτη. Σωστός Φιντέλ Κάστρο στην ομιλία του. Κατενθουσιάστηκαν άνδρες και γυναίκες, οι νέοι προπαντός. Πίστεψαν όλοι πως σε λίγες μέρες θα έρθει η λευτεριά από αυτά που άκουσαν από το στόμα αυτού του τρομερού κι αξέχαστου επαναστάτη. Για μια στιγμή, έτσι όπως μιλούσε μέσα στην αστροφεγγιά της νύχτας, σήκωσε το χέρι του και

με το δάχτυλο δείχνει το ταχυβόλο, έτοιμο για δράση, το οποίο κρατούσα στα χέρια, λέγοντας: *«Βλέπετε αυτό το ταχυβόλο, μαζί και τα χέρια που το κρατάνε; Είναι η αρχή που θα οδηγηθούμε στη νίκη...»*. Ο λόγος αυτός έμεινε χαραγμένος στην μνήμη των κατοίκων του Πεύκου. Όταν ο Θανάσης μας έλειψε, και δεν τον βλέπανε, μας ρωτούσαν γέροι και νέοι: *«Που είναι ο Καλλίμαχος;»* (ήταν το ψευδώνυμο του Θανάση).

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΒΑΖΕΙ ΠΡΩΗΝ ΕΛΑΣΙΤΕΣ ΝΑ ΠΑΓΙΔΕΨΟΥΝ ΤΗΝ 1^{Η} ΑΝΤΑΡΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Επιστράτευσαν για πράκτορές τους και ανθρώπους που ήταν άλλοτε στις γραμμές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, και τους στείλανε να παρακολουθήσουν τις κινήσεις της ανταρτοομάδας.

Ένας από αυτούς, ο Χρήστος Στεργίου από την Κοτύλη, ήταν καπετάνιος του ΕΛΑΣ. Η Ασφάλεια της Καστοριάς τον συνέδεσε με τον Ζερβικό (αντάρτη του Ζέρβα) χωριανό του Κωστούλα. Αποστολή του ήταν να γνωρίσει τα λημέρια της ομάδας και τα δρομολόγια κίνησής της. Όλες αυτές τις πληροφορίες θα τις έδινε στον Κωστούλα, ο οποίος εκτός από αρχηγός της ένοπλης ομάδας Ζερβικών στην Κοτύλη ήταν και πρόεδρος του χωριού. Ο Κωστούλας είχε συνεχή επαφή με την Ασφάλεια της Καστοριάς και την ενημέρωνε για καθετί που μάθαινε. Μέσω του Γρηγόρη Στεργίου, εξαδέλφου του Χρ. Στεργίου, ο οποίος ήταν με το μέρος των ανταρτών, ήρθε σε επαφή ο Γιαννούλης με τον Χρ. Στεργίου. Ο Γιαννούλης εμπιστεύεται τον Χρ. Στεργίου, διότι τον γνώριζε από τον ΕΛΑΣ. Αυτός προσποιήθηκε ότι θα του φέρνει πληροφορίες από την Καστοριά για τις προθέσεις και κινήσεις των αποσπασμάτων που βγαίνουν για την καταδίωξη της ανταρτοομάδας.

Αποφασίζει ο Γιαννούλης να συναντηθεί μόνος του με τον Χρ. Στεργίου. Δεν δέχτηκε να πάρει άλλον της ομάδας μαζί του, παρά την επιμονή του Πετκανά, ο οποίος ήταν και ο κομματικός υπεύθυνος. Όταν ο Γιαννούλης επέστρεψε από αυτή τη συνάντηση όλοι ζητήσαμε να μας πει λεπτομέρειες. Γνωρίζαμε όλοι για τη συμμετοχή του Χρ. Στεργίου στον ΕΛΑΣ και πιστεύαμε ότι είχε καλές προθέσεις προς την ομάδα Γιαννούλη. Ο Πετκανάς δεν αρκέστηκε στα όσα μας είπε ο Γιαννούλης σχετικά με τη συζήτησή του με τον Στεργίου και ζήτησε να κάνουν ξεχωριστή συζήτηση οι δύο τους. Από αυτή τη συζήτηση βγήκε πως ο Γιαννούλης με τον Χρ. Στεργίου καθόρισαν χρόνο και τόπο συναντήσεων. Τότε ο Πετκανάς χρησιμοποίησε το κομματικό βέτο. Είπε στον Γιαννούλη πως ποτέ δεν θα πάει σε τέτοια συνάντηση μόνος του, διότι θα του στήσουν παγίδα.

Ο Γρ. Στεργίου μάς είχε ενημερώσει για τις ύποπτες σχέσεις Χρ. Στεργίου και Κωστούλα. Στον τόπο της συνάντησης πήραμε θέσεις, ξέμακρα φυσικά. Το σημείο ήταν καλά παρατηρούμενο με τα κιάλια. Πολλές ώρες νωρίτερα είχαμε πάει εκεί για παρατήρηση και διαπιστώσαμε πως υπήρχαν κινήσεις και άλλων ανθρώπων. Έτσι δεν έγινε αυτή η συνάντηση. Την άλλη μέρα μας πληροφόρησε ο Γρ. Στεργίου να πάρουμε τα μέτρα μας σχετικά με τις συναντήσεις του Χρ. Στεργίου. Ο Γιαννούλης τον ενημέρωσε ότι θα προσδιορίζονται από εμάς ο τόπος και ο χρόνος μέσω του Γρηγόρη.

Η ΑΤΑΚΤΗ ΦΥΓΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ

Στο διάστημα αυτό άρχισε η έντονη κίνηση πολλών αποσπασμάτων. Σκοπός να χτενίσουν και ελέγξουν τον Γράμμο.

Πληροφορηθήκαμε για τις κινήσεις των αποσπασμάτων και φύγαμε στα νότια άκρα του Γράμμου προς **Λυκόρραχη**. Είχαμε τακτική επαφή με την Αετομηλίτσα (Ντέντσκο) με τους Αργύρη Μαλιούφα και Γιώργη Γαργάλα. Αυτοί μας εφοδιάζανε με τρόφιμα. Μετά δύο μέρες αποσύρθηκαν οι κύριες δυνάμεις τους από το χώρο του Γράμμου και άφησαν ένα απόσπασμα στο Πεύκο. Έμενε εκεί τη νύχτα και την ημέρα έβγαινε στα γύρω υψώματα για φοβέρα των ανταρτών.

Ο Στεφάνου Σταύρος, ο οποίος κρυβόταν από τα αποσπάσματα, μας πληροφόρησε μέσω Μαλιούφα και Γαργαλά για την παραμονή του αποσπάσματος στο Πεύκο. Καλή είδηση ήταν αυτή για εμάς. Τη νύχτα κατεβήκαμε στην περιοχή του Γράμμου κοντά στο χωριό Πεύκο, όπου οι χωροφύλακες είχαν την έδρα τους. Πιάσαμε τα υψώματα δυτικά του Πεύκου, όπου αυτοί πήγαιναν κάθε μέρα, και στήσαμε καρτέρι. Εμείς είμαστε έξι και αυτοί καμιά πενηνταριά. Κατά το μεσημέρι βγήκαν για παγάνα και έρχονται προς τις θέσεις μας. Είχαμε πολύ ωραία θέα και καλές θέσεις. Στήσαμε το ταχυβόλο σε κατάλληλη θέση και με μεγάλη χαρά περιμέναμε να πλησιάσουν όσο το δυνατόν πιο κοντά μας. Το έδαφος ήταν ανώμαλο και άλλοτε τους χάναμε και άλλοτε πάλι τους βλέπαμε. Για μια στιγμή βλέπουμε ότι είχαν μαζευτεί σε ένα ξέφωτο και κάθισαν όλοι τους στη γη. Περιμέναμε να σηκωθούν και να κινηθούν προς τις θέσεις μας. Η απόσταση ήταν περίπου 700 έως 800 μέτρα. Δεν μας βόλευε να τους βάλουμε πυρά. Όταν επιτέλους είδαμε να σηκώνονται, χαρήκαμε. Αλλά, αντί να έρθουν προς εμάς, πήραν τον κατήφορο προς το Πεύκο. Πήρα εντολή να βάλλω ενάντιά τους κατά ριπές με το ταχυβόλο. Συγχρόνως αρχίσαμε να φωνάζουμε *«Πάνω τους!»* και τρέχαμε προς αυτούς. Άφαντοι έγιναν. Δεν τόλμησαν να πάνε στο Πεύκο, αλλά κατευθείαν προς το Νεστόριο, τρέχοντας ο ένας να ξεπεράσει τον

άλλον. Χάσαμε μια καλή ευκαιρία. Δώσαμε όμως τη γεύση του αντάρτικου πολέμου.

Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΒΕΝΕΤΗ

Μας απασχόλησε πολύ η ύπαρξη παρακρατικών οπλισμένων ομάδων σε πολλά χωριά. Έπρεπε να τις ανακαλύψουμε και να τις αφοπλίσουμε. Η περιοχή του Γλυκονερίου βόλευε. Έχουμε επαφή με το Νεστόριο και το Γιαννοχώρι. Τις μέρες αυτές ήρθαν και οι πρώτοι σίγουροι αντάρτες στην ομάδα μας. Ήταν ο Λάμπρος Σιαμπάνης και Τσιουλιάς (Παπαδημητρίου) και οι δύο από το Νεστόριο. Επίσης οι Μανωλάκος και Ματθαίος από το Γλυκονέρι, δεκαέξι ετών και οι δύο. Στο Γιαννοχώρι έχει την έδρα της οπλισμένη παρακρατική ομάδα. Αρχηγός της ο Ανδρέας Βενέτης. Είχε αποστολή να παρακολουθεί τις κινήσεις της ομάδας Γιαννούλη. Επιπλέον είχε συνδέσεις με τους Αλβανούς μπαλιστές, συνεργάτες των Γερμανών, που πολεμούσαν το λαϊκοδημοκρατικό καθεστώς του Εμβέρ Χότζα. Συνδεθήκαμε με τους Γιαννοχωρίτες Κουνέλα και Μπάρμπα, ελασίτες και πιστούς στο ΚΚΕ. Ζητήσαμε να μας βοηθήσουν να συλλάβουμε τον Α. Βενέτη. Η συμφωνία μας ήταν, αν διαπιστώσουν ότι ο Βενέτης ήταν στο χωριό, να απλώσουν στο μπαλκόνι του Κουνέλα μια κόκκινη βελέντζα, έτσι ώστε να μπούμε στο χωριό μέρα μεσημέρι και να τον πιάσουμε.

Ήταν νύχτα 19 προς 20 Ιούλη. Πιάσαμε θέσεις κοντά στο χωριό για να βλέπουμε το σπίτι του Κουνέλα. Το μεγάλο πρόβλημα ήταν το συνοριακό φυλάκιο που βρισκόταν κοντά στο Γιαννοχώρι. Περιμέναμε μέχρι το μεσημέρι και δεν είδαμε άπλωμα της βελέντζας. Ο Γιαννούλης πρότεινε στον Πετκανά να φύγουμε και να έρθουμε άλλη μέρα. Εγώ ανέφερα και στους δύο πως με είδαν δύο Γιαννοχωρίτες, οι οποίοι με γνώριζαν και αυτό ήταν επικίνδυνο. Τότε λογοφέρανε Γιαννούλης και Πετκανάς. Ο πρώτος είπε να φύγουμε αμέσως. Ο δεύτερος είπε *«όχι, δεν θα φύγουμε και θα μπούμε στο χωριό να βρούμε τον Βενέτη».* Απευθυνόμενος στον Γιαννούλη ο Πετκανάς είπε: *«Εσύ Γιώργη θα καθίσεις εδώ. Το πολυβόλο θα το κρατήσει ο Τάκης. Εγώ με τον Αργύρη θα μπούμε στο χωριό από την κάτω μεριά, και ο Κοσμάς Μπουκοβίνας με τον Κώτσιο θα πάνε από την πάνω».* Μουρμούρισε ο Γιαννούλης προς τον Πετκανά ότι για κάθε αποτυχία δεν θα φέρνει αυτός την ευθύνη.

Τραβήξαμε μεσημέρι στις 20 Ιούλη, μέρα του προφήτη Ηλία, και μπήκαμε στο χωριό. Ο κόσμος αλώνιζε. Μόλις μας είδαν σταμάτησαν τα αλωνίσματα και ο καθένας προσπάθησε να κρυφτεί όπου μπορούσε, γιατί

φοβόντουσαν περισσότερο τον στρατό στο συνοριακό φυλάκιο. Στη μέση του χωριού ανταμώσαμε έναν άνδρα και τον ρωτήσαμε πού βρίσκεται το σπίτι του Βενέτη. Αυτός μας είπε ότι ο Βενέτης κάθε πρωί πηγαίνει στο Μονόπυλο, γειτονικό χωριό, και αυτή την ώρα επιστρέφει στο σπίτι του. *«Να, αυτό είναι το σπίτι του Βενέτη»* είπε. Γρήγορα πήγαμε και βρήκαμε την πόρτα κλειδωμένη. Αμέσως πήραμε το δρόμο προς το Μονόπυλο, να περιμένουμε τον Βενέτη έξω από το χωριό. Σε λίγο φτάνει ο Βενέτης, περήφανος και χαμογελαστός έρχεται προς το μέρος μας. Όπως ήμασταν καλοντυμένοι με στρατιωτικές στολές, μοιάζαμε με αξιωματικούς. Έτσι νόμισε. Μέχρι το σπίτι του, κοντά ήταν, δεν κατάλαβε ποιοί και τι ήμασταν. Του είπαμε: *«Πάμε γρήγορα στο σπίτι, σε θέλουμε για σοβαρή δουλειά»*. Δεν πειράξαμε ούτε το όπλο, ούτε το πιστόλι που κουβαλούσε. Μόλις άνοιξε την πόρτα του σπιτιού του και μπήκε, μπήκαμε και εμείς. Ο Θανάσης και εγώ αγκαλιάσαμε τον Βενέτη και πήραμε τα όπλα του. Τότε κατάλαβε τι συμβαίνει. Τη στιγμή αυτή ήρθαν ο Κοσμάς Μπουκοβίνας με τον Κώτσιο Πάτσιο στο σπίτι. Ο Κοσμάς με μια χειρονομία αναποδογύρισε το κρεβάτι του Βενέτη και του λέγει *«που έχεις τα όπλα;»*. Τότε κατάλαβε ο Βενέτης ότι είμαστε οι αντάρτες του Γιαννούλη. Όρμησε με όλη του τη δύναμη να πεταχτεί έξω από την πόρτα, να ξεφύγει. Δεν το κατόρθωσε. Δέσαμε τα χέρια του πισώπλατα, για να μην μπορέσει να λυθεί. Με το μαντήλι δέσαμε το στόμα του. Γρήγορα τραβήξαμε για το σημείο όπου αφήσαμε τον Γιαννούλη με τους υπόλοιπους. Μόλις φτάσαμε στη βάση πυρός που είχαμε στήσει, ο Βενέτης αντίκρισε τον Γιαννούλη και έτρεξε πάνω του λέγοντας *«Γιώργη εδώ είσαι;»*. Ο Γιαννούλης έπιασε τα δεμένα χέρια του Βενέτη και λέει *«Ανδρέα εδώ είμαι εγώ, και μην ανησυχείς...»*. Τώρα καταλάβαμε και εμείς ότι Γιαννούλης και Βενέτης γνωρίζονται καλά και γι' αυτό ο Γιαννούλης μάς είχε περιγράψει τα χαρακτηριστικά του. Πρόσωπο με μεγάλη μύτη και μεγάλα άγρια μάτια - σημαδιακός άνθρωπος. Φτάσαμε στον προκαθορισμένο τόπο και αμέσως άρχισε η ανάκριση. Χαρτί και καλαμάρι, όλα τα είπε. Ανέφερε ονομαστικά ποιοι έχουν όπλα εναντίον μας. Τις συνδέσεις με τους Αλβανούς μπαλίστες και τον τρόπο που οι ελληνικές αρχές έστελναν όπλα και χρήματα στους Αλβανούς μπαλίστες, τις οδηγίες για την παρακολούθηση της ομάδας Γιαννούλη κλπ. Τέλος, παρακάλεσε τον Γιαννούλη να τον απελευθερώσουμε, και ότι θα σταθεί στο πλευρό των ανταρτών για κάθε βοήθεια... *«Γιώργη εσύ με ξέρεις καλά πως κακός άνθρωπος δεν είμαι. Ο κακός άνθρωπος από τα μάτια φαίνεται, Γιώργη»* επαναλαμβάνει ο Βενέτης. *«Προπαντός αυτό το πέτυχες»* απάντησε ο Γιαννούλης, γιατί τα μάτια του Βενέτη έμοιαζαν σαν του βρικόλακα, σαν αγριάνθρωπος ήταν (Ο Βενέτης προμήθευε με όπλα τους πρώην συνεργάτες των Γερμανών, τους Αλβανούς

μπαλίστες, που τώρα χτυπούσαν το νέο λαϊκό καθεστώς της Αλβανίας. Γι' αυτό και το παραδώσαμε στους επαναστάτες του Εμβέρ Χότζα).

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ Η ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΛΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΩΝ

Η σύλληψη του Βενέτη από τους αντάρτες θορύβησε τις αρχές στην Καστοριά και γρήγορα ετοίμασαν επιχείρηση καταδίωξης των ανταρτών στο Γράμμο. Καταλάβαμε τα σχέδιά τους και περιμέναμε τον τρόπο δράσης τους. Δεν πήγαμε στο βάθος του Γράμμου, αλλά περάσαμε στην περιοχή του Νεστορίου-Αλεβίτσας. Όταν αυτοί ψάχνανε στο Γράμμο να μας βρουν, εμείς μέναμε στα μετόπισθεν, πίσω από το χώρο που ενεργούσαν. Έτσι και πάλι χάθηκαν τα ίχνη μας. Παρακολουθούσαμε τις κινήσεις τους όταν πήγαιναν προς τα Γραμμοχώρια. Δεν βρήκαν τίποτε, ούτε πληροφορίες είχαν για εμάς, γιατί ανθρώπου μάτι δεν είδε τη διαδρομή μας. Το απόγευμα της επόμενης ημέρας επέστρεψαν στο Νεστόριο όλα τα αποσπάσματα, έχοντας σχηματίσει την εντύπωση πως φύγαμε στην Αλβανία. Καθώς επέστρεφαν στη βάση τους αποφασίσαμε να στήσαμε καρτέρι στο δρόμο μεταξύ Γιαννοχωρίου και Νεστορίου. Πέρασαν οι κύριες δυνάμεις τους και αφού ο ήλιος έγειρε προς το βασίλεμα, αιφνιδιαστικά χτυπάμε το τμήμα της οπισθοφυλακής. Το έδαφος δεν μας βόλευε να χτυπήσουμε ενεδρικά από μικρή απόσταση, γιατί ήμασταν πολύ λίγοι σε σχέση με αυτούς. Γι' αυτό τους χτυπήσαμε από μακριά, μόνο να τους πανικοβάλουμε. Μόλις άκουσαν τα πυρά μας διαλύθηκαν τρέχοντας προς το Νεστόριο, στην άκρη του Αλιάκμονα. Χλαίνες, σακίδια και καπέλα γέμισε ο τόπος. Για δεύτερη φορά άκουσαν τα πυρά των ανταρτών να τους χτυπάνε έστω και από μακριά. Στα χωριά Γιαννοχώρι, Μονόπυλο και Σλήμνιτσα, μετά τη σύλληψη του Βενέτη, δεν έμεινε κανένας δικός τους πληροφοριοδότης.

Την άλλη ημέρα ο ημερήσιος Τύπος και οι ραδιοσταθμοί μετέδιδαν την είδηση ότι 500 αντάρτες μπήκαν από την Αλβανία και κτυπούν τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις. Αυτοί οι 500 ήταν η ομάδα μας που χτύπησε την οπισθοφυλακή τους! Έτσι η προπαγάνδα κάλυψε τα χάλια τους. Ο Γρηγόρης Στεργίου πληροφόρησε τον Γιαννούλη και τον Πετκανά ότι κάτι πολύ σοβαρό έχει να μεταφέρει ο Χρήστος Στεργίου στον Γιαννούλη και ζητάει σύντομα συνάντηση. Συμφώνησαν Γιαννούλης και Πετκανάς να γίνει η συνάντηση, αλλά σε χώρο που δεν θα ήξερε από νωρίτερα ο Χρ. Στεργίου. Ο Γρηγόρης θα έφερνε τον Χρ. Στεργίου σε προεπιλεγμένο χώρο, ελεγχόμενο από την ομάδα μας. Πράγματι, η συνάντηση πραγματοποιήθηκε χωρίς να

αντιληφθεί ο Χρ. Στεργίου ότι ήταν υπό την παρακολούθηση όλης της ομάδας μας.

Μετά τη συνάντηση τους, Γιαννούλης και Χρ. Στεργίου έφυγαν από το προκαθορισμένο δρομολόγιο. Ο Γιαννούλης συνόδεψε το συνομιλητή του ως το σημείο που περίμενε ο Γρηγόρης, να τον πάρει και να τον πάει στην Κοτύλη. Την ίδια στιγμή ο Γιαννούλης φώναξε τον Πετκανά, τον Κοσμά, τον Κώτσιο και εμένα. Μας ενημέρωσε για τις προτάσεις του Χρ. Στεργίου. Από νωρίτερα είχαμε και εμείς πληροφορίες για τα σχέδια των αρχών της Καστοριάς. Λίγο απίστευτα μας φάνηκαν, αλλά αποδείχτηκαν αληθινά. Ο Γιαννούλης είπε ότι ο Χρ. Στεργίου *«ζητάει να του επιτρέψουμε να δεχτεί την πιεστική πρόταση της Ασφάλειας Καστοριάς να συγκροτήσει απόσπασμα υπό τη διοίκησή του για την καταδίωξη και εξόντωση της ομάδας μας»*. Το απόσπασμα θα έχει καλό οπλισμό και ατομικό ολμίσκο. Μόλις συγκροτηθεί και προετοιμαστεί για την καταδίωξη των ανταρτών, θα προσχωρήσει με όλο τον οπλισμό του στο τμήμα μας και έτσι θα δυναμώσει το αντάρτικο στο Γράμμο. Εμείς είχαμε μάθει ακόμα πως αν ο Χρ. Στεργίου καταφέρει με τον τρόπο αυτό, δηλ. από τα μέσα, να εξοντώσει το τμήμα του Γιαννούλη, οι κρατικές αρχές θα του χορηγούσαν μεγάλη περιουσία να ζήσει σε όποιο μέρος της Ελλάδας προτιμούσε, χωρίς να το ξέρει κανένας. Ο Γιαννούλης όμως κατάλαβε τις προθέσεις της Ασφάλειας και του Χρ. Στεργίου τώρα πλέον καθαρά, γιατί τέτοιες πληροφορίες είχαν έρθει νωρίτερα σε εμάς από άλλες πηγές. Παραδεχτήκαμε ότι σωστά ο Γιαννούλης χειρίστηκε το θέμα λέγοντας στον Χρ. Στεργίου *«καλή είναι η σκέψη σου, μετά λίγες μέρες περίμενε τις συγκεκριμένες απαντήσεις μας...»*. Η Ασφάλεια Καστοριάς έκανε τον δικό της λογαριασμό για τη χρησιμοποίηση του Χρ. Στεργίου προς όφελός της. Ο Γιαννούλης με τον Πετκανά, αξιολογώντας όλες τις πληροφορίες, κατέληξαν πως με καλό χειρισμό από την πλευρά μας, οι προθέσεις της Ασφάλειας θα καταλήξουν προς δικό μας όφελος, γιατί έτσι ο Κωστούλας θα έπεφτε σίγουρα στα χέρια μας μέσω του Χρ. Στεργίου.

Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΩΣΤΟΥΛΑ

Για την ομάδα Γιαννούλη το μεγαλύτερο πρόβλημα παρέμενε η σύλληψη του Κωστούλα, επειδή με την άμεση και ενεργή συμμετοχή της Ασφάλειας σε πολλά χωριά του Γράμμου οπλίστηκαν μυστικές παρακρατικές ομάδες υπό τον έλεγχο του Κωστούλα. Οι τελευταίες πληροφορίες έπειθαν πως οι αρχές είχαν έτοιμο τον Κωστούλα να του εμπιστευθούν τη διοίκηση αποσπάσματος, συγκροτημένο από ζερβικούς κατοίκους των Γραμμο-

χωρίων, για την καταδίωξή μας. Σκοπός τους ήταν να δυσκολέψουν τις κινήσεις μας στην ύπαιθρο και την επαφή μας με τα χωριά. Θα εφαρμόζανε ανταρτική τακτική με την υποστήριξη των κρατικών αρχών. Να γιατί έπρεπε το συντομότερο δυνατό να συλλάβουμε τον Κωστούλα.

Είχαμε κάνει εκτιμήσεις και προβλέψεις για την εξέλιξη των γεγονότων. Ομόφωνα καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως αν ο Κωστούλας έπεφτε στα χέρια μας, αυτόματα και ο Χρ. Στεργίου θα συλλαμβάνονταν από την Ασφάλεια της Καστοριάς, κατηγορούμενος ως συνεργάτης μας. Έτσι ακριβώς και έγινε μετά τη σύλληψη του Κωστούλα. Την άλλη κιόλας ημέρα ο Χρ. Στεργίου συλλαμβάνεται και φυλακίζεται στην Καστοριά. Έτσι ο Χρ. Στεργίου έμμεσα μας βοήθησε. Μερικές μέρες στριφογυρίζαμε στις δασωμένες πλαγιές γύρω από την Κοτύλη, κρατώντας συνεχή επαφή με τον Γρηγόρη Στεργίου, αλλά με απόλυτη μυστικότητα από τον Χρ. Στεργίου. Στις 3 Αυγ. το βραδάκι, πήραμε την πληροφορία από τον Γρηγόρη ότι ο Κωστούλας ήρθε στο χωριό και θα διανυκτέρευε εκεί γιατί θα μοίραζε στους κατοίκους τρόφιμα, βοήθεια από την ΟΥΝΡΑ. Η αποθήκη με τα τρόφιμα της ΟΥΝΡΑ ήταν στο σπίτι του. Αυτός έκανε τη διαχείριση. Ήταν πρόεδρος της κοινότητας Κοτύλης. Όταν έφτασε ο Γρηγόρης και μας έφερε την πληροφορία για τον Κωστούλα, μαζευτήκαμε οι πέντε για να καταστρώσουμε το σχέδιό μας. Γεννήθηκε η αμφιβολία μήπως ο Κωστούλας αργά το βράδυ έφευγε για το Νεστόριο. Ο Γιαννούλης εξέφρασε αυτή την αμφιβολία και φώναξε τον σύνδεσμο να επαναλάβει μπροστά μας αυτά που είπε για τον Κωστούλα, ότι δηλ. τον είδε και έμαθε πως θα κοιμηθεί στο χωριό. Ξαναρωτάει ο Γιαννούλης με αυστηρό ύφος *«Είσαι σίγουρος;»*. Ο σύνδεσμος τα' χασε, κάπως ταλαντεύτηκε και τρεμουλιασμένα λέει *«Δεν ξέρω αν έφυγε αργότερα...»*. Τότε απευθύνεται ο Γιαννούλης σε εμάς: *«τα πράγματα δεν είναι σίγουρα, γι' αυτό προτείνω να μην ενεργήσουμε απόψε...»*. Δεν μπορώ να εξηγήσω σε τι απέβλεπε αυτή η στροφή του Γιαννούλη. Σηκώνεται όρθιος ο Πετκανάς και απευθυνόμενος στον Γιαννούλη λέει: *«Γιώργη, ή απόψε ή ποτέ. Θα τραβήξουμε αμέσως τώρα»*. Απευθύνεται προσωπικά στον καθένα: *«Τι λες σύντροφε Κώτσιο; Τι λές σύντροφε Κοσμά; Τι λες σύντροφε Αργύρη;»*. Και από τους τρεις πήρε την απάντηση *«Ναι»*. Και μετά συμπλήρωσε *«Τον σύντροφο Γιώργη δεν τον ρωτάω και του προτείνω να καθίσει εδώ, να μην έρθει μαζί μας...»*. Θίχτηκε ο Γιαννούλης με τη συμπεριφορά του Πετκανά. Σηκώνεται κι αυτός όρθιος και απευθυνόμενος προς όλους μας είπε: *«Αφού όλοι συμφωνήσατε, θα πάμε, αλλά για κάθε αποτυχία δεν θα φέρω ευθύνη»*. Τότε ξαναπήρε το λόγο ο Πετκανάς. Χαμογελαστός, με το γνωστό του χιούμορ, λέει: *«Γιώργη δεν θα σε παρεξηγήσουμε. Για να μη φέρνεις ευθύνη, να μην έρθεις... Το κόμμα διατάσσει εμπρός για την επιτυχία*

της αποστολής μας». Έτσι πήραμε το δρόμο για την Κοτύλη. Σε όλη την πορεία επικρατούσε απόλυτη σιωπή. Ο Γιαννούλης είχε θιχτεί. Μας ακολουθεί σιωπηλός. Μόλις φτάσαμε στα πρώτα σπίτια του χωριού, ο Πετκανάς πιάνει από τον αγκώνα τον Γιαννούλη και του λέει: *«Να κάνουμε μια μικρή ανάπαυλα και κάνε εσύ την κατανομή δράσης. Δώσε στον καθένα την αποστολή του, ως διοικητής μας».* «*Ναι*» είπε ο Γιαννούλης, *«ο Θανάσης με τον Αργύρη θα πιάσουν θέση όρθιοι ακουμπώντας στον τοίχο δίπλα στην πόρτα, μπροστά. Πίσω από το σπίτι θα βρίσκονται ο Κοσμάς και ο Κώτσιος, μην τυχόν φύγει ο Κωστούλας. Ο Τσουλιάς με τον Τάκη θα είναι κοντά μου. Ο σύνδεσμος αμέσως να βρει τον Χρ. Στεργίου και να τον φέρει σε μένα. Εγώ θα είμαι σε σημείο που δεν θα φαίνομαι. Όλοι σας θα προσπαθήσετε να μην φαίνεστε. Θα βάλω τον Στεργίου να φωνάξει τον Κωστούλα. Αυτός θα νομίσει πως κάποια πληροφορία έχει. Όταν ανοίξει η πόρτα του σπιτιού, θα ορμήσουν ο Θανάσης και ο Αργύρης να αρπάξουν τον Κωστούλα».* Αυτά είπε ο Γιαννούλης και τραβήξαμε στις θέσεις μας.

Πράγματι, ο σύνδεσμός μας βρήκε τον Χρ. Στεργίου και τον έφερε στον Γιαννούλη που ήταν κρυμμένος, μην τυχόν τον δει ο Κωστούλας, ο οποίος τον γνώριζε καλά. Μόνο ο Στεργίου πλησίασε μπροστά στο σπίτι του Κωστούλα και φώναξε «*Κουμπάρε, ε κουμπάρε*». Ξύπνησε ο Κωστούλας, ο οποίος κοιμότανε στο επάνω πάτωμα του σπιτιού, και αποκρίθηκε *«Περίμενε και κατεβαίνω».*

Μόλις κατέβηκε τη σκάλα σήκωσε τα δύο σιδερένια αγκωνάρια της πόρτας και άνοιξε και τα δύο πορτόφυλλα μαζί. Μόλις ο Κωστούλας έκανε το πρώτο βήμα να βγει έξω, με το πιστόλι στη μέση και το όπλο στο χέρι, τον αγκαλιάσαμε εγώ και ο Θανάσης. Αιφνιδιάστηκε ο άνθρωπος. Πήραμε τα όπλα του. Αμέσως ήρθε ο Γιαννούλης με τους άλλους και μπήκαμε μέσα στο σπιτικό του Κωστούλα. Τι να δούμε. Τόνοι τα τρόφιμα της ΟΥΝΡΑ! Γεμάτο ήταν όλο το μεγάλο σπίτι με κονσέρβες, αλεύρια, διάφορα ζυμαρικά, πολλά είδη τροφίμων. Ο Γιαννούλης πήρε από το χέρι τον Κωστούλα και φιλικά του λέει: *«Μην φοβάσαι. Θα σε πάρω μαζί μου για βοηθό, γνωριζόμαστε καλά».* Τα λόγια του Γιαννούλη ξεθάρρεψαν τον Κωστούλα. Αμέσως μαρτύρησε τους εννέα ανθρώπους που είχαν τα όπλα. Μας τα παρέδωσαν χωρίς να πειράξουμε κανέναν. Ζητήσαμε ένα μεγάλο τσουβάλι και διαλέξαμε ό,τι κονσέρβες μας άρεσαν. Τα φορτώσαμε στον ώμο του Κωστούλα και πήραμε το δρόμο για μακρινό λημέρι.

Στο δρόμο βρήκαμε μια πηγή με καλό νερό και καθίσαμε να φάμε. Άνοιξε την πρώτη κονσέρβα ο Πετκανάς. Δεν του άρεσε το περιεχόμενο και την πέταξε στο ρέμα. Τον είδε ο Κωστούλας και λέει φωναχτά: *«Του τσιγκούνη το βιο τον τρώνε οι χουβαρδάδες».* Μόλις άκουσε ο Πετκανάς αυτά

τα λόγια έβαλε τα γέλια, λέγοντας στον Κωστούλα *«Μπράβο Κωστούλα. Με την τσιγκουνιά σου έμασες όλο αυτό το βιό στο σπίτι σου!»*. Χωρίς καμιά πίεση ο Κωστούλας είπε τα πάντα στον Γιαννούλη, φώτισε όλο το θέμα της συνεργασίας Χρ. Στεργίου με την Ασφάλεια της Καστοριάς και τις πιέσεις τους. Για τον εαυτό του είπε πως τον προετοίμαζαν για διοικητή αποσπάσματος και ανέφερε τα ονόματα αυτών που αποτελούσαν τις οπλισμένες ομάδες στα χωριά. Αφού εξιστόρησε πολλές λεπτομέρειες για τη συνεργασία με την Ασφάλεια, στο τέλος είπε στον Γιαννούλη: *«Γιώργη αν μου τα συγχωρήσετε θα μείνω πιστός σε σας και θα καλέσω πολλούς να έρθουν...»*. Τον διέκοψε ο Γιαννούλης και του λέει: *«Θα σε κρατήσω για υπαρχηγό μου Κωστούλα. Έλα τώρα γράψε με τα χέρια σου ό,τι εγώ θα σου υπαγορεύω»*. Με την υπόδειξη του Γιαννούλη έγραψε γράμματα προς διάφορες κατευθύνσεις για την παράδοση των όπλων. Τους έλεγε ότι προσχώρησε εθελοντικά στον Γιαννούλη κλπ. Τρεις μέρες κράτησε η ανάκριση και μετά τον παραδώσαμε στο λαϊκό δικαστήριο για να απολογηθεί. Κατάλαβε ότι τον βάραιναν πολλά εγκλήματα, τα οποία ομολόγησε, και ζήτησε από τον Γιαννούλη να τον αφήσει εκεί κοντά του να μείνει μέχρι αύριο το πρωί να δει τον ήλιο, να κάνει το σταυρό του, να ζητήσει χάρη από τον Θεό, να τον συγχωρέσει... Ο Γιαννούλης δέχτηκε τα αιτήματα του Κωστούλα και μετά μόνος του ο Κωστούλας ζήτησε να εκτελεστεί η απόφαση του λαϊκού δικαστηρίου. Η ποινή ήταν θάνατος δια τουφεκισμού και εκτελέστηκε. Την άλλη μέρα στάλθηκαν τα γράμματα προς όλους τους παραλήπτες. Το αποτέλεσμα ήταν οι περισσότεροι να μας παραδώσουν εθελοντικά τα όπλα. Κανένα μέτρο τιμωρίας δεν πάρθηκε για κανέναν. Τα πράγματα ηρέμησαν. Ξεπεράστηκε ο φόβος μερικών παλιών ανταρτών, στους οποίους κάναμε συστάσεις να μην φοβηθούν και φύγουν από τα σπίτια τους. Τελικά στο χώρο του Γράμμου δεν υπήρχε πια οργανωμένη σφηκοφωλιά της αντίδρασης.

ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΟΥΝ ΤΟ ΛΑΟ

Η Ασφάλεια τώρα σκέφτηκε άλλο κόλπο να χρησιμοποιήσει σε βάρος μας. Άρχισαν το χτένισμα του Γράμμου για να βρούνε τον Κωστούλα και όπλισαν τους περισσότερους Βλάχους. Οι συστάσεις τους ήταν να μην δίνουν τρόφιμα στους αντάρτες και να χρησιμοποιήσουν τα όπλα. Το μάθαμε και αυτό το χαμπέρι. Εμείς με τους τσελιγκάδες είχαμε πολύ καλές σχέσεις. Αυτό δεν άρεσε στους αιμοσταγείς μοναρχοφασίστες και έψαχναν να βρουν αιτία για να κατατυρρανήσουν το λαό. Μόλις οι Βλάχοι πήραν όπλα, μερικοί μας τα παρέδωσαν και άλλοι μας πληροφόρησαν να μην ανησυχού-

με γιατί με το ζόρι οπλίστηκαν. Μια βραδιά πήγαμε στα καλύβια του αρχιτσέλιγκα Μπανιά. Μας δέχτηκαν με χαρά και γλέντι. Τις πρωινές ώρες μας δώσανε τρόφιμα και τα όπλα μαζί και φύγαμε. Το έμαθαν οι αιμοσταγείς τρομοκράτες χωροφύλακες και πήγαν και κάψαν τα καλύβια των κτηνοτρόφων Βλάχων. Κάψανε τα σπίτια και έμειναν τα παιδιά να κοιμούνται στη ξαστεριά, χωρίς σκέπασμα στα κεφάλια τους. Από μακριά είδαμε τον καπνό και καταλάβαμε. Την άλλη νύχτα επισκεφτήκαμε τους Βλάχους στα καλύβια. Και τι να δούμε! Μαυρίλα… Βρωμούσε ο τόπος από τα καμένα μάλλινα ρούχα. Έκλαιγαν οι άνθρωποι, μοιρολογούσαν και εκτόξευαν κατάρες. Τρέχει ένας γεροδεμένος Βλάχος και κλαίγοντας αγκάλιασε τον Γιαννούλη: *«Καπετάνιε, μας κάναν γης Μαριάνθη τα καλύβια».* Τότε ο Γιαννούλης είπε περιπαικτικά: *«Φίλε, πάλι καλά που δεν σας έκαναν γης Ασπασία, θάταν χειρότερο. Τέτοια πράγματα, φίλε μου, κάνει ο φασισμός, να γι' αυτό τους πολεμάμε»* εξήγησε ο Γιαννούλης. Λυπηθήκαμε και δεν βρίσκαμε λόγια να παρηγορήσουμε τους ανθρώπους που μοχθούσαν για να στείλουν τυριά στις πόλεις.

Ο Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΚΑΙ Ο Γ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ

Το όνομα του Γιαννούλη έγινε θρύλος από τα μέσα ενημέρωσης σε όλη την Ελλάδα. Μιλούσαν για πολλές εκατοντάδες και χιλιάδες αντάρτες στο Γράμμο, ενώ στις αρχές Αυγ. 1946 μόνο εννέα αντάρτες υπήρχαν σε ολόκληρο το χώρο του Γράμμου. Η Αθήνα χρησιμοποίησε πολλά τεχνάσματα για να πείσει τον Γιαννούλη να εγκαταλείψει τον αγώνα. Αυτό το σκοπό είχε και το γράμμα του Φίλιππου Δραγούμη, ο οποίος γνώριζε καλά τον Γιαννούλη από την προπολεμική εποχή που ήταν ασκούμενος δικηγόρος στο γραφείο του. Ο Δραγούμης υποσχόταν πολλά, αρκεί να εγκαταλείψει τον ένοπλο αγώνα. Ο Γιαννούλης έγραψε τον Ιαν. 1947 ένα ανοιχτό γράμμα-απάντηση στον Δραγούμη. Έτσι το γράμμα του Δραγούμη και η απάντηση του Γιαννούλη στάλθηκαν σε όλες τις Λαϊκές Δημοκρατίες και στη Μόσχα μεταδίδονταν συνεχώς από τα ραδιόφωνα για να το ακούσει όλος ο κόσμος. Ο Γιαννούλης προβλήθηκε παγκοσμίως και όχι μόνο στην Ελλάδα. Οι αρχές της Καστοριάς προσπαθούσαν να συναντήσουν τον Γιαννούλη. Διάλεξαν τον Λάμπρο Δήμου, υπάλληλο της Νομαρχίας Καστοριάς, χωριανό του Γιαννούλη από το Επταχώρι. Αγγελιοφόροι ήρθαν από την Καστοριά για να κανονίσουν τη συνάντηση. Για να διευκολυνθεί η πραγματοποίηση της συνάντησης δόθηκε στη δημοσιότητα διαταγή που απαγόρευε στις ένοπλες δυνάμεις να κινηθούν προς το Γράμμο. Έστειλαν και γραπτή υπόσχεση οι αρχές της Καστοριάς, ότι πράγματι δεν θα υπάρξει ουδεμία

στρατιωτική κίνηση την ημέρα συνάντησης του εκπροσώπου τους με τον Γιαννούλη. Τόπος συνάντησης καθορίστηκε το εκκλησάκι έξω από το Γλυκονέρι στις 27 Ιούλη 1946. Παρά τις υποσχέσεις τους, εμείς πήραμε όλα τα μέτρα ασφαλείας για να μην πέσουμε σε παγίδα. Δύο μέρες νωρίτερα βρισκόμαστε στο χώρο του Γλυκονερίου. Μελετήσαμε το έδαφος και φτιάξαμε το μετερίζι να καλυφτούμε και να ελέγχουμε κάθε κίνηση.

Στις 26 Ιούλη το βράδυ πιάσαμε θέσεις, έτσι ώστε το πρωί να μην χρειαστεί να κάνουμε άλλες κινήσεις. Ξημέρωσε Κυριακή με ξαστεριά και ο ήλιος άρχισε να ανεβαίνει. Καμιά κίνηση από πουθενά δεν βλέπουμε. Τα μάτια και τα κιάλια μας ήταν στραμμένα και καρφωμένα στον δρόμο από Νεστόρι προς Γλυκονέρι. Το εκκλησάκι βρίσκεται μπροστά μας. Είναι σε πολύ γυμνό και καθαρό μέρος. Πλησίαζε μεσημέρι και τότε φάνηκε ο άνθρωπος να έρχεται. Όταν πλησίασε στο εκκλησάκι, τότε ετοιμάστηκε και ο Γιαννούλης να ξεκινήσει και αυτός προς το εκκλησάκι. Νωρίτερα είχε γίνει πολύ συζήτηση για να πειστεί ο Γιαννούλης να υπάρχει μαζί του, ή τουλάχιστον εκεί κοντά, κάποιος δικός μας για να επέμβει σε περίπτωση κινδύνου. Τούτη τη φορά ο Κοσμάς, ο Κώτσιος και εγώ συστήσαμε στον Πετκανά να μην εφαρμόσει την τακτική του κομματικού βέτο. *«Να προσέξουμε πολύ τη συμπεριφορά μας προς τον Γιαννούλη, διότι η αντίδραση από την Αθήνα και την Καστοριά κάνει ό,τι μπορεί για να πείσει τον Γιαννούλη να εγκαταλείψει τον ένοπλο αγώνα. Η συνάντηση Γιαννούλη-Δήμου θα παίξει καθοριστικό ρόλο στην παραπέρα εξέλιξη των γεγονότων στο Γράμμο, αλλά και στο πανελλήνιο...».*

Γι' αυτό χωρίς καμιά παρέμβαση αφήσαμε τον Γιαννούλη να πάει στη συνάντηση. Μετά από αυτή τη συζήτηση ο Πετκανάς, με τη λογική του σκέψη που πάντα τον διέκρινε, είπε: *«Έχετε δίκιο. Από εδώ και στο εξής θα ελέγχουμε την κατάσταση, αλλά πρέπει να μην δίνουμε το δικαίωμα να γεννηθούν σκέψεις και αισθήματα υποβάθμισης στον διοικητή μας. Πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να απαλλαχτεί ο Γιαννούλης από τις ταλαντεύσεις που σε μεγάλο βαθμό έχει, να τον βοηθήσουμε να ατσαλωθεί επαναστατικά...».* Καθώς ο Γιαννούλης ξεμάκρυνε εκατό περίπου μέτρα προς τον κατήφορο, το έδαφος είχε κοιλώματα και μερικές φορές δεν τον βλέπαμε, χανόταν από το οπτικό μας πεδίο. Ήρθε δίπλα μου ο Πετκανάς με τον Κοσμά και μου λένε: *«Αργύρη πάρε το οπλοπολυβόλο και τράβα πίσω από τον Γιώργη. Πρόσεξε να μην σε αντιληφθεί. Όταν αυτός χάνεται, τότε εσύ θα προχωράς και θα βρεις θέση να στήσεις το οπλοπολυβόλο 200 με 250 μέτρα απόσταση από το σημείο συνάντησης. Έτσι που εσύ θα τους βλέπεις και αυτοί όχι. Σε κάθε ενδεχόμενο να απαγάγουν τον Γιαννούλη, θα επέμβεις με το οπλοπολυβόλο...».* Κινήθηκα πίσω από τον Γιαννούλη, χωρίς να γίνω αντιληπτός.

Βρήκα τη θέση βολής, περίπου 250 μέτρα απόσταση από το εκκλησάκι. Γιαννούλης και Δήμου, φίλοι από τα παιδικά τους χρόνια, χωριανοί, αγκαλιάστηκαν, φιλήθηκαν και κάθισαν στο έδαφος αρχίζοντας τη συζήτηση. Τι είπαν οι δυο τους, μόνο αυτοί το ήξεραν. Εγώ που ήμουν σχετικά κοντά, διέκρινα μόνο τις κινήσεις των χεριών τους όταν μιλούσε ο ένας στον άλλο, αλλά φωνές δεν ακούγονταν. Το θέμα το ξέραμε. Γίνεται μεγάλη προσπάθεια να πείσουν τον Γιαννούλη να φύγει από το Γράμμο. Φαντάζομαι, υποθέτω, πως του δώσαν πολλά ταξίματα. Αφού τέλειωσαν τη συζήτηση, έβγαλε ο Δήμου από το σακίδιό του τα δώρα, σταλμένα στον Γιαννούλη από τις αρχές της Καστοριάς. Όταν άπλωσε ο Γιαννούλης το χέρι να τα πάρει, ο Δήμου τον σταμάτησε με την παλάμη του. Άνοιξε ένα μπουκάλι ούζο και ήπιε. Μετά άνοιξε και το δεύτερο, ήπιε και από αυτό. Ήθελε να βεβαιώσει τον Γιαννούλη πως δεν υπάρχει κίνδυνος δηλητηρίασης. Στο τέλος πάλι αγκαλιάστηκαν. Ο Δήμου τράβηξε τον κατήφορο και ο Γιαννούλης πήρε τον ανήφορο. Εγώ βρέθηκα σε δύσκολη θέση. Πώς να φύγω κρυφά αφού ο Γιαννούλης κόντευε να πέσει πάνω μου; Κράτησα την ψυχραιμία μου και έμεινα ακίνητος. Πέφτει πάνω μου ο Γιαννούλης και σηκώθηκα όρθιος. *«Βρε τι θέλεις εδώ;»* μου λέει ο Γιαννούλης. *«Αδερφέ μου»* απαντώ *«δεν τους έχω εμπιστοσύνη. Πήρα την πρωτοβουλία και είπα στους συντρόφους μας: είτε με αφήνετε είτε όχι, εγώ παίρνω το οπλοπολυβόλο και πάω κάτω να φυλάξω τον αρχηγό μας... Έτσι ήρθα και έπιασα αυτή τη θέση για κάθε ενδεχόμενο*». Με αγκάλιασε ο Γιαννούλης. *«Ευχαριστώ για το ενδιαφέρον»* είπε και τραβήξαμε μαζί τον ανήφορο. Φθάσαμε στο μέρος όπου περίμεναν οι άλλοι, και ο Γιαννούλης προσφέρθηκε να κεράσει όλους με ούζο κλπ. Αμέσως άρχισε η συζήτηση για όσα είπε ο Δήμου. Τα γνωστά πράγματα. *«Με ρώτησε ο Δήμου γιατί βγήκα στο βουνό, και την καλύτερη δουλειά που θα έκανα είναι να εγκαταλείψω το βουνό και ότι θα έχω κάθε βοήθεια και συμπαράσταση. Εγώ είπα στον Δήμου πως για να εγκαταλείψω το βουνό πρέπει πρώτα εσείς να σταματήσετε την τρομοκρατία και την εξόντωση των αγωνιστών της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης. Μας αναγκάσατε να περάσουμε στην αυτοάμυνα, να ξαναπάρουμε τα όπλα και να βγούμε* στο *βουνό...»*.

Αυτά μας μετέφερε χοντρικά ο Γιαννούλης από τη συζήτηση αυτή, και είπε ότι θα γράψει στο Κόμμα έκθεση. Λεπτομέρειες για αυτή τη συνάντηση ο Γιαννούλης είπε στον Φώτη, γραμματέα της ΠΕ Καστοριάς του **Α**γροτικού **Κ**όμματος **Ε**λλάδας (**Α**.**Κ**.**Ε**) και ίσως έδωσε γραπτή αναφορά. Τότε ήταν καθαρή η θέση του ΚΚΕ. Όχι μαζικοποίηση του ένοπλου αγώνα. Πίστευαν οι καθοδηγητές του ΚΚΕ πως θα κατέληγαν σε κάποιο συμβιβασμό για να αποφευχθεί ο εμφύλιος πόλεμος. Αυτό ήταν το μεγάλο εμπόδιο, και μας σύστηναν να μην δεχόμαστε ακόμα μαζικά τους καταδιωκόμενους

στο ένοπλο τμήμα. Πολλοί μας παρακαλούσαν, διότι κινδύνευε η ζωή τους, και θέλησαν να πάρουν τα όπλα. Εμείς τους λέγαμε να περιμένουν, και εξαιτίας αυτής της στάσης μας πολλοί αγωνιστές κατέληξαν στη Μακρόνησο.

Ο Θ. ΠΕΤΚΑΝΑΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Στείλαμε με το ζόρι τον Θ. Πετκανά για θεραπεία στην Αλβανία. Ο Πετκανάς μάς έλειψε. Ο Γράμμος συννέφιασε για την πρώτη ομάδα του Γράμμου, η ομάδα ορφάνεψε. Από τις 20 Ιούλη και ύστερα ο Θανάσης παρουσίασε σοβαρή επιδείνωση (σινοζίτης). Από τη μύτη του έτρεχε πύο και επίσης από το λάρυγγα τα φλέματα του έβγαιναν με πύο. Δεν μπορούσαμε να τον πλησιάσουμε από τη βρώμα. Το μεγαλύτερο δράμα του Θανάση ήταν πως κάθε φορά που βρίσκαμε καινούριο λημέρι και πέφταμε να κοιμηθούμε, όταν ξημέρωνε και έβγαινε ο ήλιος στο δάσος, μαζεύονταν ολόκληρο μελίσσι από μεγάλες μύγες που ορμάνε στα ψοφίμια, και ορμούσαν πάνω στον Θανάση, εξαιτίας της βρώμας που απέπνεε η μύτη του. Η κατάσταση ήταν δραματική για όλη την ομάδα. Για τον Θανάση δραματικότερη, διότι δεν μπορούσε να κλείσει μάτι την ημέρα και όλη τη νύχτα είχαμε συνεχώς πορεία. Όλη την ημέρα ο Θανάσης με τα δύο του χέρια κρατούσε κλαδιά με φύλλα οξιάς για να διώχνει τις μύγες και έμενε πάντοτε σε απόσταση περισσότερο από 50 μέτρα από εμάς για να μην μας ενοχλεί. Μέρες πολλές τον παρακαλούσαμε να πάει στην Αλβανία για θεραπεία. Κατηγορηματικά αρνιόταν να το κάνει. Τελικά βρήκε την ευκαιρία ο Γιαννούλης, αφού μείναμε στο λημέρι χωρίς τον Πετκανά, και έβαλε το ζήτημα της αρρώστιας του. Με δεξιότητα και «συμπόνια» παρουσίασε την άκρως επικίνδυνη κατάσταση της υγείας του Θανάση. Όλοι μας πιστέψαμε ότι το ενδιαφέρον του Γιαννούλη ήταν καλοπροαίρετο και γι' αυτό συμφωνήσαμε όλοι μαζί να πείσουμε τον Θανάση, έστω και με το ζόρι, να φύγει για θεραπεία. Έτσι το βράδυ 11^{ης} προς 12 Αυγ. 1946 καλέσαμε τον ειδικό σύνδεσμο που είχαμε για την Αλβανία να παραλάβει τον Θανάση και να τον μεταφέρει στην Αλβανία. Όλο το βράδυ κάναμε συζήτηση για να πείσουμε τον Θανάση να φύγει. Τον πιέσαμε και τον αναγκάσαμε να δεχθεί.

Η ΕΝΕΔΡΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΝΕΣΤΟΡΙΟ-ΜΕΛΑΝΘΙΟ

Εκ των υστέρων, πολύ αργότερα, καταλάβαμε ότι ο Γιαννούλης με μεγάλη πονηριά και υποκρισία κατάφερε να μας πείσει να διωχτεί, στην ουσία, ο Πετκανάς. Ο Θανάσης το αντιλαμβανόταν, γι' αυτό και με κανέναν

τρόπο δεν δέχονταν να μας εγκαταλείψει. Τα γεγονότα παρακάτω θα αποκαλύψουν την αλήθεια. Μετά τη φυγή του Θανάση, ο Γιαννούλης αισθάνθηκε κυρίαρχος στην ομάδα και άρχισε να ταξιδεύει πιο συχνά προς Νεστόριο για *«πολιτικές συζητήσεις με τους **ΝΟΦ**ίτες...»*. Ενώ πήγαινε για τις νεστορίτισσες κοπέλες που προετοιμάζονταν να βγούνε στο βουνό.

Στις 15 Αυγ. του 1946 στήσαμε μια θαρραλέα ενέδρα στο «παρατηρητήριο» Νεστορίου, στο δρόμο μεταξύ Νεστορίου-Μελανθίου. Το Δεκαπενταύγουστο, η γιορτή της Παναγίας, είναι και γιορτή των Βλάχων που αρραβωνιάζονται και παντρεύονται στο Γράμμο. Γι' αυτό κατεβήκαμε προς τον κάμπο να βάλουμε και κανένα μπουρλότο να ακουστεί. Το πρωί ήμασταν έτοιμοι στις θέσεις μας στο δρόμο Νεστορίου-Μελανθίου, παρακάτω από το «παρατηρητήριο» Νεστορίου. Πλαγιάσαμε όλοι στις κατάλληλες θέσεις και περιμέναμε, χωρίς να έχουμε πληροφορίες για κινήσεις εχθρικών τμημάτων από αυτόν τον δρόμο. Κατά ώρα 10 π.μ. είδαμε να έρχεται απόσπασμα χωροφυλάκων από το Νεστόριο προς Μελάνθιο. Ο Γιαννούλης έδωσε εντολή να μην τους χτυπήσουμε και να περιμένουμε την επιστροφή τους, τότε θα ήταν πιο ξέγνοιαστοι. Πολύ σωστή απόφαση, γιατί το απόγευμα δεν έχουν καιρό να προετοιμάσουν άλλα αποσπάσματα για να μας καταδιώξουν. Έγειρε ο ήλιος προς τη δύση και νάτοι πάλι οι χωροφύλακες έρχονται με απόσταση ο ένας από τον άλλον, κατ' άνδρα. Σύνολο περίπου είκοσι, με τα όπλα στον ώμο. Τραγουδώντας «*χάι, χάι, ρίξτε κουμπουριές στις πράσινες ποδιές*» πέφτει η πρώτη ριπή από τον Κώτσιο Πάτσιο πάνω τους. Πέταξαν τις χλαίνες και τα σακίδια και πανικόβλητοι έπεσαν στη μικρή χαράδρα να κρυφτούν. Εγώ με το οπλοπολυβόλο δεν είχα ούτε στόχο στη συγκεκριμένη περίπτωση, ούτε ήταν δυνατόν να κάνω αλλαγή θέσης. Δεν βρέθηκε όμως ένας από εμάς να δώσει εντολή *«Πάνω τους!»*. Σε λίγα δευτερόλεπτα αυτοί χάθηκαν στον κατήφορο και έτσι γλύτωσαν, φεύγοντας πίσω προς το Μελάνθιο. Αχ, Πετκανά που να ήσουνα, και θα είχαμε φάει τους περισσότερους!

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΝΕΤΑΙ Η ΟΜΑΔΑ ΜΑΣ

Έφτασε η δεύτερη αποστολή στελεχών από το Μπούλκες στις 25-8-46. Έφτασε και η ώρα της λύτρωσης του Γιαννούλη. «Λύτρωση» η οποία έκρινε, όπως θα δούμε, την τραγική μοίρα του αγωνιστή Γιαννούλη στις 19-20 Αυγ. 1948 στο Γράμμο.

Επικεφαλής της αποστολής ήταν ο Γιάννης Πατσούρας. Οι υπόλοιποι ήταν οι Αχιλλέας Παπαϊωάννου, Στέργιος Μαυραντζάς, Θανάσης Καλογιάννης, Λεωνίδας Ντουβαλίδης, Χρήστος Κωτσόπουλος, Τάσος Μιχα-

λόπουλος, Μήτσος Κατσαούνης, Χρήστος Τσάπας, Παντελής Γκέτσιος, Βασίλκος, Βαγγέλης Φορφόλιας, Γάλιος Πασχάλης, Δημοσθένης Βλάχος.

Στις 24 Αυγ. είχαμε πάει στο μέρος όπου θα μας έβρισκε η αποστολή. Πήραμε ένα μεγάλο τραγί, σαν μοσχάρι ήταν, και το βάλαμε στη σούβλα να ψήνεται. Έξι ολόκληρες ώρες χρειάστηκαν για να ψηθεί ο τράγος. Είχαμε μάθει πώς ψήνεται στη σούβλα το ψητό, ανάλογα με το βάρος και το πάχος του. Το πετύχαμε πολύ καλά. Φάγαμε λίγο και σχεδόν ολόκληρος ο ψητός τράγος έμεινε για να φιλοξενήσουμε τους νέους συντρόφους μας, όλοι πολύ γνωστοί από την **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-44, συναγωνιστές. Όλοι χόρτασαν και έμεινε ψητό το οποίο μοιραστήκαμε και το πήραμε μαζί μας.

Το πιο αξιοσημείωτο της πρώτης ημέρας ήταν το παρατεταμένο σφιχταγκάλιασμα του Γιαννούλη με τον Αχ. Παπαϊωάννου. Δεν ξέρω από πότε είχαν γνωριστεί, αλλά ξέρω πως στο Μπούλκες είχαν φιλικές σχέσεις. Από την πρώτη στιγμή της συνάντησής τους στο Γράμμο, ο Γιαννούλης περιέβαλε τον Αχιλλέα με ιδιαίτερη εμπιστοσύνη. Όλοι οι σύντροφοι από την πρώτη ομάδα πέρασαν στο περιθώριο. Στην πρώτη γραμμή φιλίας τώρα βρίσκεται ο Αχιλλέας, πάντα δίπλα στο Γιαννούλη. Αποτέλεσμα τούτου ήταν ο Αχιλλέας να είναι ουσιαστικός υπαρχηγός και ο Κοσμάς Μπουκοβίνας τυπικός. Ήταν μια σχέση αντίθετη της ιεραρχίας. Συγκροτήθηκε το τμήμα από τέσσερις ομάδες. Ομαδάρχης της πρώτης ο Αχ. Παπαϊωάννου, της δεύτερης ο Γ. Πατσούρας, της τρίτης ο Στ. Μαυραντζάς και της τέταρτης εγώ. Με αυτή τη σειρά ο Γιαννούλης διάβασε τα ονόματα των ομαδαρχών. Ο Κ. Μπουκοβίνας παραμένει υπαρχηγός. Τέσσερις ομάδες από οκτώ αντάρτες κάνουν τριάντα δύο. Άλλοι δύο οι Γιαννούλης - Μπουκοβίνας και ένας σύνδεσμος, ο Τάκης Βλάχος, είναι η δύναμη του τμήματος.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΤΥΛΗ

Την 1η Σεπτ. 1946 έγινε το δημοψήφισμα για την επάνοδο του βασιλιά στην Ελλάδα. Εκλογικό κέντρο για τα Γραμμοχώρια διάλεξαν την Κοτύλη και έστειλαν ένα λόχο, περίπου 80 στρατιώτες και 14 χωροφύλακες, δύο μέρες νωρίτερα. Στις 31 Αυγ. εμείς πλησιάσαμε στην Κοτύλη και μελετήσαμε καλά το έδαφος. Η δύναμή τους ήταν τρεις φορές μεγαλύτερη από τη δική μας. Για οπλισμό και πυρομαχικά δεν γίνεται σύγκριση. Είχαμε μόνο δύο οπλοπολυβόλα και λιανοντούφεκα από τον ΕΛΑΣ. Αυτοί είχαν επτά οπλοπολυβόλα, δύο ατομικούς όλμους, πολλά ατομικά αυτόματα και άφθονα πυρομαχικά. Όλα αυτά έγιναν λάφυρά μας. Το απόγευμα της 31 Αυγ. πήρα διαταγή να στήσω ενέδρα με την ομάδα μου στο δρόμο Κοτύλη-Νεστόριο στο σημείο Γρούσσα, που είναι πλησιέστερα προς την Κοτύλη.

Φάνηκε να έρχεται στρατιωτικό τμήμα με φορτωμένα ζώα από Νεστόριο. Οι στρατιώτες ήταν 20 και συνόδευαν την εφοδιοπομπή, με τρόφιμα κυρίως και πυρομαχικά. Τους αιφνιδιάσαμε και ούτε μια τουφεκιά δεν πρόλαβαν να ρίξουν. Οι μισοί παραδόθηκαν, ενώ οι άλλοι μισοί τράπηκαν σε φυγή προς τον κατήφορο για την Κοτύλη, όπου έδρευε ο λόχος τους. Έστειλα τους αιχμάλωτους με τα φορτωμένα ζώα με συνοδεία, εκεί που βρισκόταν ο Γιαννούλης με τις ομάδες Αχιλλέα και Μαυραντζά, βόρεια της Κοτύλης. Ο Γιαννούλης αφού εξέτασε τους στρατιώτες, ρώτησε αν θέλουν να φύγουν. «*Ναι*», είπαν οι στρατιώτες και συνέχισε: *«Θα σας αφήσουμε να φύγετε και όταν πάτε στο λόχο σας, να πείτε στους άλλους φαντάρους να μην πυροβολήσουν, αν δεχτούν επίθεση από τους αντάρτες. Εμείς δεν θα πυροβολήσουμε κανέναν, αν δεν προβάλλουν αντίσταση. Όποιος προβάλλει αντίσταση δεν θα ζήσει».* Όταν οι στρατιώτες έφτασαν στο λόχο, φανερά ή κρυφά είπαν στους άλλους αυτά που άκουσαν από τον Γιαννούλη. Με αυτή την πράξη ο Γιαννούλης εξασφάλισε σίγουρα την επιτυχία μας στη μάχη. Επικράτησε πανικός στους στρατιώτες και δεν πρόβαλλαν αντίσταση. Η επίθεση έγινε με τις ομάδες Αργ. Κοβάτση και Στ. Μαυραντζά κατευθείαν στο χωριό Κοτύλη. Ο Πατσούρας έπιασε θέσεις από το κάτω μέρος για να μην φύγουν. Το πρωί της Κυριακής έγινε η επίθεση. Ρίχτηκαν μερικές ριπές από τον λόχο, αλλά γρήγορα σίγησαν όταν άρχισαν τα δικά μας πυρά. Ο λόχος παραδόθηκε, παρά την προσπάθεια των χωροφυλάκων να τους αναγκάσουν να αμυνθούν. Ο Γιαννούλης ως εφεδρεία της ομάδας του Αχ. Παπαϊωάννου ήταν στο ύψωμα και όταν παραδόθηκε ο λόχος, τότε κατέβηκε ο Γιαννούλης με τον Αχιλλέα. Επικράτησε μεγάλος πανικός. Ο λοχαγός τους, το όνομά του ήταν Βράκας, έφυγε μόνος του, εγκαταλείποντας τον λόχο. Μεταξύ των αιχμαλώτων στρατιωτών πιάστηκαν και δεκατέσσερις χωροφύλακες. Από τους στρατιώτες θέλησαν πολλοί να ενταχθούν στους αντάρτες, αλλά δεν τους δεχτήκαμε. Κρατήσαμε μόνο τους Γ. Σαμαρά, Χρήστο Βολογιάννη, Μ. Στασινόπουλο, Π. Ροδόπουλο, Ζ. Στόικο, Κρέζιο, Γ. Κάντσιο. Αφήσαμε τους άλλους να φύγουν, αφού αλλάξαμε τις στρατιωτικές στολές με τα παλιόρουχα. Ήταν λαθεμένη αυτή η πρακτική να παίρνουμε τις στολές τους. Ήταν εξευτελισμός για ένα μαχητή. Περάσαμε τους χωροφύλακες από ανταρτοδικείο. Οι περισσότεροι ήταν γνωστοί τύραννοι και βασανιστές των δημοκρατικών πολιτών του νομού Καστοριάς. Πήραμε πολλά λάφυρα σε οπλισμό κυρίως, που μας έλειπε και που τόσο πολύ μας χρειάζονταν.

Στις 2 Σεπτ. δημιουργήθηκε η πέμπτη ομάδα, με ομαδάρχη τον Αποστολάρα. Στις 9 Σεπτ. ήρθαν στο τμήμα μας δύο στελέχη από το «Μακεδονικό Συγκρότημα» του ΝΟΦ, ο Λάμπρος Τσολάκης και ο Μηνάς Φωτίου (Φωτόπουλος), για συνεργασία με τον Γιαννούλη στις επιχειρήσεις, και αν

είναι δυνατόν να ενωθούμε. Μας ανακοίνωσε ο Γιαννούλης πως διοικητής στο τμήμα προσωρινά, ωσότου να γυρίσει, θα είναι ο Αχιλλέας. Αυτός έμεινε στη Σλήμνιτσα και το τμήμα τράβηξε προς το Πευκόφυτο.

Ο ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΜΕΘΟΔΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΚΔΙΩΞΗ ΤΟΥ Θ. ΠΕΤΚΑΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΟ

Με απόλυτη μυστικότητα ο Γιαννούλης και ο Αχιλλέας εφάρμοσαν το σχέδιο για το οριστικό διώξιμο του Θ. Πετκανά από το Γράμμο. Ο Αχιλλέας βρήκε την ευκαιρία να εκδικηθεί τον Θανάση και έπεισε και τον Γιαννούλη να του δοθεί χαριστική βολή εκδίωξης. Φυσικά ο Γιαννούλης είχε πικρία από τον Θανάση στο Γράμμο. Ο Αχιλλέας πικράθηκε στο Μπούλκες επειδή στην επιλογή της πρώτης ομάδας των επτά με τον Γιαννούλη που θα κατέβαινε στο Γράμμο, δεν συμπεριλήφθηκε, αν και ο Γιαννούλης επέμενε να πάρει μαζί του και τον Αχιλλέα. Ο Πετκανάς, έχοντας πολλά στοιχεία για τη σύνδεση του Αχιλλέα με ακροδεξιά στοιχεία από το γυμνάσιο όπου φοιτούσε στην Καστοριά και ότι ήταν μέλος της ΕΟΝ, είχε αντίρρηση. Αυτό το ήξεραν πολύ καλά οι Μιχάλης Πάτσιος, Κοσμάς Μπουκοβίνας, Ιωαννίδης από το Άργος Ορεστικό, πρωτοπόροι αγωνιστές του ΕΛΑΣ. Επίσης, ο Αχιλλέας είχε στενές σχέσεις στη διάρκεια της Κατοχής μέχρι το Μάρτη 1943, με τον Πασχάλη Μπασκάκη, διοικητή του αστυνομικού τμήματος στη Μεσοποταμία (Ο Μπασκ(χ)άκης δεν ήταν ποτέ στον ΕΛΑΣ, όπως ψευδώς λέει ο Αχ. Παπ). Ο Μπασκάκης, φανατικός εθνικιστής, τον Μάρτη 1943 με τη γενική εξέγερση στο Νεστόριο βγήκε και αυτός στο βουνό και με άλλους αξιωματικούς οργάνωσαν εθνικιστικό τμήμα με σκοπό να διαλύσουν τα τμήματα του ΕΛΑΣ στην περιοχή. Για μια στιγμή κατάφεραν τότε να συλλάβουν πολλά στελέχη της καθοδήγησης του ΕΑΜ και τα φυλάκισαν στο Μελάνθιο. Πρόλαβε όμως το συγκρότημα Βοΐου με επικεφαλής τον Αρριανό και απελευθέρωσε τους αγωνιστές του ΕΑΜ-ΚΚΕ. Συνέλαβε τους αντιδραστικούς αξιωματικούς Σιδηρόπουλο, Μπασκάκη, Κιουρτσιδάκη και άλλους, τους οποίους παρέδωσε σε δικαστήριο του ΕΛΑΣ και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Ο Αχιλλέας σε πολλά γραπτά του εξυμνεί τον Μπασκάκη. Τον αναφέρει ως διοικητή του στον ΕΛΑΣ από το 1942, ενώ η αλήθεια είναι πως ο Αχιλλέας εντάχθηκε στον ΕΛΑΣ στις 4 του Μάρτη 1943 στο Νεστόριο. Την άλλη ημέρα έφυγε για το χωριό του και κρύφτηκε, γιατί έκανε την εμφάνισή της η ιταλική φάλαγγα από την Αλβανία και επικράτησε γενικότερος πανικός. Τον Αχιλλέα επιστράτευσαν βίαια στα μέσα Ιουλίου του 1943, όταν ήταν κρυμμένος στο χωριό του, Καλή Βρύση, δύο αντάρτες από

το Νεστόριο, ο Κοσμάς Πάτσκος και ο Γιώργος Φιλινάδας, με εντολή των διοικητών των συγκροτημάτων του ΕΛΑΣ Γιώργη Ριζόπουλου, Χρήστου Καρακάση και Πασχάλη Μιχαλόπουλου. Για όλους αυτούς τους λόγους ο Αχιλλέας δεν έπρεπε να είναι στην πρώτη ομάδα, σύμφωνα με το σκεπτικό του Πετκανά. Κατά τη γνώμη μου, με την επιμονή του ο Πετκανάς για τη σύνθεση της πρώτης ομάδας στο Γράμμο προκαθόρισε και την επιτυχία της, χωρίς τον Αχιλλέα.

Φεύγοντας για θεραπεία ο Πετκανάς, ο Γιαννούλης έδωσε στον σύνδεσμο γραπτή εντολή προς τον Αλβανό αξιωματικό στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στο φυλάκιο Κιοτέζα, στη γιάφκα. Ο Γιαννούλης ζητούσε, χωρίς τη δική του εντολή, να μην επιτραπεί στον Θανάση μετά τη θεραπεία του να περάσει στο Γράμμο. *«Να τον κρατήσετε στη γιάφκα και να με ενημερώνετε»*, έγραφε ο Γιαννούλης. Με μεγάλη αγωνία περίμενε ο Γιαννούλης τη δεύτερη αποστολή στελεχών που θα ερχόταν από το Μπούλκες. Το τμήμα θα μεγάλωνε και θα γινόταν συγκρότημα. Το βασικότερο όμως για τον Γιαννούλη ήταν πως θα έπαυε να είναι καθημερινά υπό τον ασφυκτικό έλεγχο της τετράδας. Έστω και αν με την απουσία του Πετκανά, που στη θέση του ήρθε ο Κοσμάς Μπουκοβίνας, λίγο θα άλλαζαν τα πράγματα. Ο Κ. Μπουκοβίνας ήταν σταθερός και με αρχές αγωνιστής και εύκολα δεν έκανε πίσω. Με τον ειδικό σύνδεσμο ειδοποιήθηκε ο Γιαννούλης πως ο Πετκανάς έφτασε στην Κιοτέζα, επιστρέφοντας για το Γράμμο μετά τη θεραπεία του. Ο Γιαννούλης με τον Αχιλλέα είχαν συντάξει επιστολή, κατ' ομολογία εκ των υστέρων του Πετκανά, με την οποία κατηγορούνταν ότι δείλιασε επηρεαζόμενος από τη γυναίκα του και προσποιήθηκε δήθεν τον άρρωστο για να φύγει από τον Γράμμο, μη αντέχοντας στις δυσκολίες. Ποιός; Ο Πετκανάς! Για την επιστολή Γιαννούλη και την εντολή του να μην επιτραπεί η επιστροφή του Πετκανά στο Γράμμο έμαθα στις 18 Απρίλη 1949 όταν τυχαία αντάμωσα τον Πετκανά στην Πρέσπα. Είχε επιστρέψει τελικά από το Μπούλκες. Ο Γιαννούλης όταν πήγε στην Κιοτέζα απέφυγε να συναντήσει τον Πετκανά. Έμεινε κρυφά από αυτόν και αφού έδωσε εντολή στον Αλβανό αξιωματικό, αρμόδιο για ζητήματα Ελλήνων ανταρτών, παρέδωσε και το γράμμα με τις τρομερές και ασύστατες κατηγορίες, το οποίο απευθυνόταν στην καθοδήγηση του Μπούλκες. Όταν ο Πετκανάς ξαναγύρισε στο Μπούλκες, έπεσε σε μεγάλη δυσμένεια και απομόνωση. Για τιμωρία τοποθετήθηκε στο κανναβουργείο (εργοστάσιο επεξεργασίας κανναβιού). Εργαζόταν μέσα στη μεγάλη δεξαμενή νερού όπου βρέχονταν το κάνναβι και το αναποδογύριζε όλη την ημέρα. Μέχρι τον Απρίλη 1949 δούλευε υποχρεωτικά στο κανναβουργείο. Έγραψε δεκάδες γράμματα στην καθοδήγηση του ΚΚΕ, στην ΚΕ και το ΠΓ, και παρακαλούσε να τον στείλουν να πολεμήσει

στο ΔΣΕ, αλλά υπήρχε άρνηση. Αυτό φανερώνει πως οι κατηγορίες ήταν πολύ βαριές.

Στις 17 Απρ. 1949 σκοτώθηκε στην Πρέσπα η Ευγενία Ρουσουλιώτη - Πάτσιου, μεγάλη αγωνίστρια, προπολεμικό στέλεχος του ΚΚΕ, σύζυγος του αείμνηστου πρωταγωνιστή Κώστα Πάτσιου και αδελφή της γυναίκας μου Ελένης. Εγώ βρισκόμουν στην έδρα της 11ης Μεραρχίας του ΔΣΕ στο Λίσετς. Από το **Γ**ενικό **Α**ρχηγείο (**Γ**.**Α**) του ΔΣΕ, το οποίο είχε την έδρα του στην Πρέσπα, στείλανε ένα τζιπ και με πήραν να με μεταφέρουν στο χωριό Μικρολίμνη, όπου έγινε η ταφή της Ευγενίας. Ήταν **Π**.**Ε** λόχου με έδρα το χωριό Οξυά, στα συνεργεία. Στο γυρισμό για την έδρα της Μεραρχίας, περνώντας από το χωριό Καρυές στην Πρέσπα, βρήκα τον Θ. Πετκανά στα έμπεδα (στρατόπεδο εκπαίδευσης). Εντελώς αναπάντεχα ανταμώσαμε εκεί. Καθίσαμε σε ένα χαντάκι και είπαμε όλη την ιστορία μας από τότε που χωρίσαμε. Εκεί ο Θανάσης μού διηγήθηκε για το πώς σκάρωσαν το διωγμό του. *«Μόλις έφτασα στην Κιοτέζα, ο Αλβανός αξιωματικός έδωσε εντολή να με φυλακίσουν, σε τέλεια απομόνωση. Δεν είδα καθόλου τον Γιαννούλη, αλλά μου είπαν Αλβανοί της φρουράς ότι είδαν τον Γιαννούλη εδώ».* Επίσης είδε, είπε, και το γράμμα που πήρε ο σύνδεσμος, ο οποίος συνόδεψε τον Θανάση μέχρι τη γιάφκα στην Κορυτσά. Από εκεί άλλος σύνδεσμος τον παρέδωσε στους Γιουγκοσλάβους, που τον οδήγησαν μέχρι το Μπούλκες. Αυτά και πολλά άλλα μου είπε ο Θανάσης, τα οποία δεν γνωρίζαμε μετά την εξαφάνισή του. Η υπόθεσή του κρατήθηκε πολύ μυστική μέχρι τέλους από τον Γιαννούλη και τον Αχιλλέα. Για τον Θανάση θα επανέλθω όταν μιλήσω για την τελευταία μάχη του ΔΣΕ στο Βίτσι τον Αύγ. το 1949. Έπεσε μαχόμενος στις 12 προς 13 Αυγ. 1949 (κατά το ξημέρωμα της 13ης Αυγ.) σώζοντας ένα τάγμα της 18ης Ταξιαρχίας του ΔΣΕ στο Λίσετς.

Ο ΑΙΜΟΣΤΑΓΗΣ ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ

Στις 10 Σεπτ. τραβήξαμε για τη Λυκορράχη όπου θα συνεργαζόμασταν με τον Σιδηρόπουλο, ο οποίος ήταν επικεφαλής του συγκροτήματος Βοΐου, για να κάνουμε μαζί επιχείρηση προς τα ηπειρωτικά χωριά. Ο Αχ. Παπαϊωάννου με τον Σιδηρόπουλο όμως διαφώνησαν, με αποτέλεσμα να μην συνεργαστούν τα δύο συγκροτήματα. Το συγκρότημά μας επέστρεψε στο Πευκόφυτο. Καθώς μπαίναμε στο Πευκόφυτο, προπορευόμουν εγώ με τον Πατσούρα, σε μια απότομη στροφή πέφτει πάνω μας ένας χωροφύλακας που υπηρετούσε στο σταθμό Χωροφυλακής Επταχωρίου και είχε πάει στο Πευκόφυτο, σε γάμο συγγενή του. Μόλις μας αντιλήφθηκε άρχισε να

κάνει βήματα προς τα πίσω, και τηρώντας αποστάσεις κατέβασε το όπλο του, προτεταμένο σε εμάς. *«Βρε, στρατός είμαστε»* φωνάζουμε και με γοργά βήματα τον πλησιάσαμε. Κατέβασε το όπλο του και εμείς τον αρπάξαμε και του το πήραμε. Μας εξήγησε ότι ήταν σε γάμο στο Πευκόφυτο. Μόλις φτάσαμε στην πλατεία του χωριού ο Μαυραντζάς του λέει: *«Κάθησε εδώ στο πλατάνι Βασίλη, και δώσε εντολή αμέσως να έρθουν τα όργανα και να συνεχιστεί ο γάμος»*. Έτσι στα γρήγορα, γαμπρός και νύφη, κουμπάροι, μαζί και όλο το χωριό, ξανάρχισαν το γάμο και χορέψαμε και εμείς. Στο τέλος πήραμε μαζί μας τον χωροφύλακα Βασίλη.

Στο μεταξύ επέστρεψε από την Κιοτέζα ο Γιαννούλης και ανέλαβε πάλι τη διοίκηση. Στις 15 Σεπτ. ήρθαν μαζί του ο Κοσμάς Παλιούρας και ο Γεράσιμος Μαλτέζος (Τζουμερκιώτης), αξιωματικοί του ΕΛΑΣ, τώρα στο ΔΣΕ. Φτάσαμε στο Μυροβλήτη, μικρό χωριό με κατοίκους αλβανικής καταγωγής, αλλά πιστούς σε εμάς. Μάς πρόσφεραν ένα τρανό καζάνι και φασόλια. Στην ακροποταμιά στήσαμε το καζάνι και βάλαμε να γίνει η φασολάδα. Σε μια στιγμή βλέπουμε ένα νεολαίο να τρέχει από την κατεύθυνση της Αετομηλίτσας (Ντέντσικο) προς εμάς, με πανιασμένο πρόσωπο, και λέει στο Γιαννούλη και τον Κοσμά Μπουκοβίνα: *«Ήρθε ο αστυνόμος Κούρκουλας με απόσπασμα 25 χωροφύλακες στο χωριό μας, κάνουν πλιάτσικο και φυλακίζουν τους άνδρες...»*. Αμέσως πήρε απόφαση ο Γιαννούλης να πάει μια ομάδα να τους καταδιώξει. Φώναξε εμένα και μου λέει: *«Νικήτα, πάρε την ομάδα σου και τρέχα να προλάβεις τους χωροφύλακες και να τους χτυπήσεις από πίσω...»*. Λέω τότε στο Γιαννούλη *«σύντροφε Γιώργη, άδικος ο κόπος μας. Ωσότου εγώ να φτάσω στα μισά του δρόμου, αυτοί θα έχουν φτάσει στην Πυρσόγιαννη. Να κινηθεί όλο το συγκρότημα και να τους χτυπήσουμε μέσα στην Πυρσόγιαννη»*. Μόλις άκουσε τα λόγια μου ο Κοσμάς, απευθυνόμενος στον Γιαννούλη λέει: *«Σωστά λέει ο Νικήτας. Γιώργη, δώσε εντολή αμέσως να τραβήξουμε όλοι για την Πυρσόγιαννη»*. Έτσι η παρέμβαση του Μπουκοβίνα ανάγκασε τον Γιαννούλη να κινηθεί για την Πυρσόγιαννη με όλο το τμήμα. Ο Κούρκουλας πήγε στην Αετομηλίτσα και έκανε μεγάλο πλιάτσικο. Συνέλαβε 26 άνδρες και τους φυλάκισε στο αστυνομικό τμήμα Πυρσόγιαννης. Εμείς, χωρίς χρονοτριβή, αναποδογυρίσαμε το καζάνι με τα φασόλια και χύσαμε το νερό. Μόνο τα φασόλια, μισοβρασμένα, τα μοιραστήκαμε και τραβήξαμε για την Πυρσόγιαννη ολοταχώς. Μόλις νύχτωσε, φτάσαμε στην Πυρσόγιαννη, αφήνοντας ένα σκοπό στο δρόμο προς την Αετομηλίτσα. Φτάσαμε στο παρατηρητήριο, τη σκοπιά του χωροφύλακα, στην άκρη του χωριού. Μόλις ο χωροφύλακας σκοπός μάς αντιλήφθηκε, πανικόβλητος έφυγε προς το αστυνομικό τμήμα. Ο Γιαννούλης έκανε τον καταμερισμό των ομάδων για την επίθεση. Κυκλώσαμε την αστυνομία και προ-

σπαθήσαμε να σφίξουμε τον κλοιό. Δυστυχώς οι χωροφύλακες σκότωσαν έναν αντάρτη μας από την ηπειρωτική ομάδα του Νεμέρτσικα. Μέχρι τις πρωινές ώρες αμύνονταν οι χωροφύλακες. Φοβήθηκαν και έκαναν έξοδο για να διασωθούν. Δεκατέσσερις χωροφύλακες πέφτουν νεκροί, μαζί και ο διοικητής τους Κούρκουλας, και οκτώ ήταν οι τραυματίες. Απελευθερώσαμε όλους τους Βλάχους από την Αετομηλίτσα και πήραμε όπλα, πυρομαχικά και άλλα είδη. Ζώα φορτωμένα 36 με λάφυρα. Ο Κούρκουλας ήταν τρομερός αιμοσταγής δολοφόνος. Εν ψυχρώ δολοφονούσε κάθε αγωνιστή που έπεφτε στα χέρια του. Όταν μαθεύτηκε ο θάνατος του Κούρκουλα, πανηγύρισαν όλοι οι κάτοικοι των περιχώρων.

Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΤΟΝ ΠΕΝΤΑΛΟΦΟ

Μαζί με το συγκρότημα του Θόδωρου Σιδηρόπουλου (όχι Γιάννης) χτυπήσαμε τον Πεντάλοφο. Οι χωροφύλακες υποχώρησαν προς Αυγερινό αφήνοντας όπλα, πυρομαχικά και άλλα είδη. Στον Πεντάλοφο έβγαλε λόγο ο Σκοτίδας. (Τελικά, ο Σκοτίδας σκοτώθηκε από το ελληνικό πυροβολικό και όχι από τον Γούσια).

Συνδυασμένη επιχείρηση ενάντιά μας εκδηλώθηκε από Πεντάλοφο, Αυγερινό, Τσοτύλι, Νεστόριο και Ήπειρο. Βγήκαν για να μας καταδιώξουν. Εμείς τραβήξαμε για Μυροβλήτη. Προχωρούσαμε στον ξεροπόταμο προς Μυροβλήτη και φτάνοντας κάτω από το Πευκόφυτο, δεχτήκαμε πυρά. Ο στρατός από την Ήπειρο είχε καταλάβει τα υψώματα δυτικά του Πευκόφυτου. Μας είδαν και βάλανε εναντίον μας με όλμους. Είχαμε έναν αντάρτη τραυματία στο χέρι. Αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε πορεία και στρίψαμε δεξιά τον ανήφορο για να καλυφτούμε στη δασωμένη πλαγιά. Μόλις είδαν την υποχώρησή μας προς την πλαγιά, τρέξανε προς εμάς μέσα από το Πευκόφυτο και πήραν τον κατήφορο. Πήρα εντολή να στήσω το ταχυβόλο και να βάλω. Εγώ προσωπικά πήρα το ταχυβόλο από τα χέρια του σκοπευτή γιατί ήμουν πεπειραμένος. Τους έβαλα μια παρατεταμένη ριπή, μετά μικρές ριπές. Τράπηκαν σε φυγή. Έτσι, με την ησυχία μας υποχωρήσαμε στην κορυφή προς το χωριό Χρυσή. Όταν φτάσαμε ψηλά στο δασωμένο, σε ένα ξέφωτο μαζευτήκαμε και ο Γιαννούλης άνοιξε συζήτηση-κριτική της μάχης. Το έκανε αυτό, δήθεν κριτική της μάχης, για να μειώσει τον Σκοτίδα για ένα περιστατικό ανάξιο λόγου. Όταν περνούσαμε τον ξεροπόταμο για Πευκόφυτο και δεχτήκαμε πυρά όλμων, τότε καθώς τρέχαμε αιφνιδιασμένοι έπεσε η χλαίνη του Σκοτίδα από τα χέρια του και την άφησε για να καλυφθεί. Αυτό το γεγονός έμαθε ο Γιαννούλης και το έκανε θέμα στη συγκέντρωση, καταλήγοντας ότι «*ο ΔΣΕ δεν είναι ΕΛΑΣ. Τα στελέχη στο ΔΣΕ θα*

αναδείχνονται από τη μάχη... Όποιος χάνει τα πράγματά του, μόνος του θα πρέπει να τα ξαναπαίρνει *από τον εχθρό*...». Γελοιότητα! Είχε όμως προηγούμενα με τον Σκοτίδα. Ο Σκοτίδας στον ΕΛΑΣ δίκασε τον Γιαννούλη, όταν εγκατέλειψε τον ΕΛΑΣ στο Νεστόριο το Μάρτη 1943 με την εμφάνιση της ιταλικής φάλαγγας. Δημιουργήθηκε κενό που εκμεταλλεύτηκαν οι εθνικιστές αξιωματικοί και έθεσαν υπό τον έλεγχό τους την περιοχή, συλλαμβάνοντας και φυλακίζοντας στελέχη της καθοδήγησης του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Πρόεδρος του ανταρτοδικείου που δίκασε τον Γιαννούλη ήταν ο Σκοτίδας. Φαντάζομαι πως ο Γιαννούλης ήθελε να εκδικηθεί και βρήκε την ευκαιρία να ταπεινώσει τον Σκοτίδα. Μερικοί από εμάς που ξέραμε τα παλιά γεγονότα σχολιάσαμε κρυφά την κριτική του Γιαννούλη στον Σκοτίδα, σκεπτόμενοι πως ο Σκοτίδας έχει βαθιές ρίζες στο ΚΚΕ, στρατιωτικοπολιτικό στέλεχος αναγνωρισμένο, με κύρος. Και είπαμε: *«Άιντε Γιαννούλη, αυτή η αλαζονεία σου πού θα βγάλει!»*.

ΕΡΧΕΤΑΙ Ο Μ. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΟ

Στις 30 Σεπτ. 1946 ήρθε ο Μάρκος Βαφειάδης στο Γράμμο μαζί με τον Κικίτσα για να αναλάβει τη στρατιωτική διοίκηση του ΔΣΕ. Στην τοποθεσία «Καλύβια Χαντζάρα», περιοχή Γράμμου, είχε ετοιμαστεί με απόλυτη μυστικότητα το πρώτο λημέρι, όπου θα έμενε ο Μάρκος. Μόνον ο Γιαννούλης ήξερε για τον ερχομό του Μάρκου και την τοποθεσία που θα έμενε. Το συγκρότημά μας, που τότε αριθμούσε πέντε ομάδες, για λόγους ασφαλείας δεν πλησίαζε στο χώρο που έμενε ο Μάρκος για να μη δώσει στόχο. Στις 2 Οκτ, αιφνιδιαστικά ένα τάγμα στρατού έφτασε κοντά στο Πευκόφυτο προχωρώντας προς τα αλβανικά σύνορα, στο Γιαννοχώρι, για εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Πήραμε εντολή να μην το χτυπήσουμε, αλλά να ελιχτούμε στα μετόπισθεν, και από απόσταση να παρακολουθούμε τις κινήσεις του.

Όταν το τάγμα πέρασε από την Κοτύλη, κατευθυνόμενο προς Μονόπυλο και Γιαννοχώρι, ο Γιαννούλης έδωσε εντολή να ετοιμαστεί το συγκρότημά μας, να χτυπήσουμε το τάγμα κατά την επιστροφή του προς Ήπειρο. Διαλέξαμε την τοποθεσία «Σκάλα»-Μυροβλήτη και όταν πληροφορηθήκαμε ότι το τάγμα επιστρέφει, πιάσαμε θέσεις. Ήταν επικίνδυνο, γιατί με 35 άτομα που ήμασταν, μέρα μεσημέρι να επιτεθούμε σε πάνοπλο οργανωμένο τάγμα, θα ήταν παράτολμο. Ένας άλλος λόγος ήταν ότι ο Μάρκος μόλις είχε έρθει και μια μεγάλη αποτυχία θα άλλαζε την εικόνα του. Γι' αυτό και ο Γιαννούλης έδωσε διαταγή να αφήσουμε το τάγμα να προχωρήσει και να χτυπήσουμε τον τελευταίο λόχο. Έτσι χτυπήσαμε την οπισθοφυλακή του τάγματος.

Με τα πρώτα πυρά επικράτησε πανικός στους στρατιώτες. Σκόρπισαν χωρίς να προβάλλουν καμιά αντίσταση. Φεύγοντας προς Μυροβλήτη για να γλυτώσουν από τα πυρά μας πετούσαν όλα τα πράγματά τους, εγκατέλειπαν τα όπλα τους. Ο πανικός μεταδόθηκε σε ολόκληρο το τάγμα και αντί να τρέξουν προς ενίσχυση της οπισθοφυλακής, άρχισαν και αυτοί να τρέχουν περισσότερο. Εγκατέλειψαν έναν όλμο, ένα βαρύ πολυβόλο, πολλά αυτόματα και όπλα και πολλά μεταγωγικά ζώα. Αν αυτό το προβλέπαμε, θα είχαμε συλλάβει ολόκληρο το τάγμα. Επειδή μάθαμε πως το τάγμα αυτό ήταν επίλεκτο, αποτελούμενο από ζερβικούς στρατιώτες, υποθέσαμε πως θα πολεμούσε, γι' αυτό διστάσαμε να χτυπήσουμε την κεφαλή ή τη μέση του τάγματος. Τώρα πια δεν ήταν ζερβικοί αντάρτες, αλλά μισθοφόροι.

Εμείς δεν είχαμε καμιά απώλεια. Αυτοί είχαν δύο νεκρούς, έντεκα τραυματίες. Θάψαμε τους νεκρούς και τους δύο βαριά τραυματίες τους παραδώσαμε σε πολίτες. Πιάσαμε και δύο αιχμαλώτους. Η μάχη αυτή έγινε στις 4 Οκτ. 1946. Αργότερα σχολιάστηκε γιατί δεν ενεργήσαμε πιο αποφασιστικά να χτυπήσουμε το τάγμα. Ο Γιαννούλης είπε πως ο Μάρκος και ο Κικίτσας δεν ήθελαν καθόλου να χτυπήσουμε το τάγμα, επειδή τα δύο αυτά μεγάλα στελέχη ήταν εκεί κοντά κρυμμένοι και ενδεχομένως να κινδύνευαν. Να, γι' αυτό εμείς οι πρώτοι του ΔΣΕ, θα βροντοφωνάζουμε όσο ζούμε πως αν μας άφηναν να κρατάμε τους αιχμαλώτους, να δεχόμαστε όλους όσοι ζητούσαν να έρθουν μαζί μας το 1946, δεχόμασταν οργανωμένα τμήματα της εθνοφρουράς και είχαμε αρχηγό, όχι τον Μάρκο, αλλά τον Θ. Πετκανά, ας ήταν μικρός στην ιεραρχία του Κόμματος, θα παίρναμε την κατάσταση στα χέρια μας προτού προλάβουν οι Αμερικανοί και εφαρμόσουν το δόγμα Τρούμαν στην Ελλάδα.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΓΡΑΜΜΟΥ

Στο λημέρι «Καλύβια Χαντζάρα» ο Μάρκος συναντήθηκε με τον αντιπρόσωπο του **σ**λαβο**μ**ακεδονικού (σ/μ) συγκροτήματος Λάμπρο Τσολάκη. Αυτό δρούσε στην περιοχή κυρίως των Καστανοχωρίων. Τέτοια συγκροτήματα δρούσαν και στο Βίτσι. Το συγκρότημα των Καστανοχωρίων ενδιέφερε πολύ την περιοχή του Γράμμου και ο Μάρκος με τον Λ. Τσολάκη συμφώνησαν να σταματήσει ο διαχωρισμός και να ενωθούν τα **σ**/**μ** συγκροτήματα με τα τμήματα του ΔΣΕ. Στο λημέρι «Καλύβια Χαντζάρα» συγκεντρώθηκε στις 9-10-1946 όλη η δύναμη του συγκροτήματος Γιαννούλη, παρουσία του Μάρκου και Κικίτσα. Μας μίλησε ο Μάρκος για την τακτική του αγώνα του ΔΣΕ που παραμένει ίδια, και παραπέρα να υποχρεώσουμε τον αντίπαλο σε κάποια συμφιλίωση. Από σήμερα και πέρα είμαστε οργα-

νωμένος στρατός. Σήμερα εδώ στο Γράμμο δημιουργείται το πρώτο Αρχηγείο και θα λέγεται Αρχηγείο Γράμμου. Μεγαλόπνοο σχέδιο. Η Διοίκησή του είναι: 1) Αρχηγός ο Γ. Γιαννούλης, 2) Καπετάνιος-Υπαρχηγός ο Κοσμάς Μπουκοβίνας, 3) Επιτελάρχης ο Γ. Πατσούρας Οι ομάδες παρέμειναν όπως ήταν. Ομαδάρχες: Αχ. Παπαϊωάννου, Αργ. Κοβάτσης, Βαγγέλης Φορφόλιας, Στέργιος Μαυραντζάς. Από τούτη την ημέρα όμως ο Αχιλλέας αν και παραμένει Ομαδάρχης, γίνεται άτυπα πια ιδιαίτερος του Γιαννούλη και σιγά-σιγά άρχισε να μαγειρεύεται ο παραγκωνισμός του Κ. Μπουκοβίνα από τη θέση του υπαρχηγού καπετάνιου και στη θέση του να έρθει ο Αχιλλέας. Και το κατάφεραν. Αφού ο Μάρκος τελείωσε με τη συγκρότηση του Αρχηγείου Γράμμου, στις 14 Οκτ., με τη συνοδεία του τράβηξε προς την περιοχή Γρεβενών. Πρέπει να επισημάνουμε πως στο Αρχηγείο Γράμμου υπάγονταν και τα τμήματα Βοΐου, και αργότερα ονομάστηκε Αρχηγείο Βοΐου-Γράμμου με τον Γιαννούλη αρχηγό. Ο Γιαννούλης συνόδευσε τον Μάρκο μέχρι το Επταχώρι. Ο Μάρκος συνέχισε την πορεία του προς Νότο για να συναντήσει τα άλλα τμήματα του ΔΣΕ και να ορίσει Αρχηγεία.

Στα τμήματα του Γράμμου υπήρχε μόνο μια αντάρτισσα, η Θεανώ Πάτσιου από το Δισπηλιό Καστοριάς. Η Θεανώ ήταν στον ΕΛΑΣ από τις πρώτες γυναίκες. Σαν στέλεχος της ΕΠΟΝ πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1941-1945 και από το 1946 στο ΔΣΕ. Ηρωίδα στη μάχη. Οι Νεστορίτισσες αντάρτισσες ήταν: 1) η Θεοδώρα, ελασίτισσα και γνωστή του Γιαννούλη από τις πρώτες μέρες που βρισκόμαστε στο Γράμμο. Είχε συνδεθεί μαζί της ο Γιαννούλης. 2) η Βασιλική, 3) η Αφροδίτη, 4) η Πολυξένη Καλογιάννη, 5) η Κυράτσα, 6) η Ελευθερία, 7) η Μάχη, 8) η Ελένη. Στο Μυροβλήτη ήρθαν οι πρώτες αντάρτισσες και τοποθετήθηκαν σε ιδιαίτερη «Ομάδα Φρουράς Αρχηγείου»

Από τις 19 Οκτ. κατεβήκαμε στα Καστανοχώρια και συνεργαστήκαμε με το **σ**/**μ** συγκρότημα. Συνεννοηθήκαμε να χτυπήσουμε μαζί το σταθμό Χωροφυλακής στο Σκαλοχώρι. Το τμήμα του Γιαννούλη θα χτυπούσε τη Χωροφυλακή και το σ/μ συγκρότημα θα κάλυπτε τα δρομολόγια για τυχόν ενισχύσεις του εχθρού από το Άργος Ορεστικό και Βόϊο. Η μάχη ήταν πολύ σκληρή. Οι χωροφύλακες και οι ενισχύσεις τους είχαν εννιά νεκρούς, οκτώ τραυματίες και τρεις αιχμάλωτους. Λάφυρα πήραμε ένα οπλοπολυβόλο, δέκα τουφέκια και πυρομαχικά. Είχαμε δυο νεκρούς, τον Γιώργη Αποστολάρα και τον Δημήτρη Τζώνη από τη Γέρμα. Και οι δύο ήταν εξαιρετικά παλληκάρια. Μεταφέραμε και τους δύο στα Όντρια και τους θάψαμε με τιμές.

Όταν κινούμασταν, μετά την μάχη στο Σκαλοχώρι, προς το Γράμμο, κάπου στα υψώματα Όντρια-Όρλια καθίσαμε για λίγη ξεκούραση. Νύχτα πορευόμασταν. Σε λίγο είδαμε πίσω μας κινήσεις με φακούς. Ερχόταν προς

εμάς. Πήραμε θέσεις μάχης. Ο Γιαννούλης μού έδωσε εντολή να κινηθώ με την ομάδα μου προς την κατεύθυνση αυτή, να στήσω το οπλοπολυβόλο και να περιμένω να πλησιάσουν στα 50 περίπου μέτρα. Και εκεί που ετοιμαστήκαμε να βάλουμε πυρ, άκουσα μια λέξη στα σλαβομακεδονικά (σ/μ). Κατάλαβα ότι ήταν το σ/μ συγκρότημα με διοικητή τον Βασίλη. Φώναξα *«εσείς είσαστε;»*. *«Ναι, εμείς»* απάντησε. Έτσι ξεφύγαμε το μεγάλο σκοτωμό, θα αλληλοσκοτωνόμασταν άδικα. Στις 9 Νοε. 1946 στο Γλυκονέρι μαζευτήκαμε όλοι οι αντάρτες, το συγκρότημα Γιαννούλη και τα τμήματα του ΝΟΦ που δρούσαν στην περιοχή Γράμμου και Καστανοχωρίων. Συμφωνήθηκε η ένωσή μας. Αντιπρόσωπος του Αρχηγείου του ΔΣΕ ήταν ο Σκοτίδας και των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων (Σ/μ) ο Πασχάλης Μητρόπουλος (Μητρόφσκι). Στη συγκέντρωση μίλησαν και οι δύο, και ανακήρυξαν την ενότητα όλων υπό τη διοίκηση του Αρχηγείου Γράμμου. Η διοίκηση του Αρχηγείου παραμένει η ίδια. Οργανώθηκαν τρία συγκροτήματα : 1^{ο} διοικητής Αργύρης Κοβάτσης, ΠΕ Θανάσης Καλογιάννης, επιτελής Πέτρος Νικολαΐδης. 2^{ο} διοικητής Στέργιος Μαυραντζάς, ΠΕ Παντελής Γκέτσιος, επιτελής Μήτσος Σαλαπούτης. 3^{ο} διοικητής Βασίλης Χρηστόφσκι, ΠΕ Σωτήρης Κωστόφσκι, επιτελής Βασίλης Μπλουγούρης.4^{ο} Συγκρότημα, διοικητής Αχιλλέας Παπαϊωάννου. Έγινε ανασυγκρότηση, ανακάτεμα των μαχητών, και από την ημέρα αυτή, ενωμένοι στο ΔΣΕ, πολεμάμε τον κυβερνητικό στρατό και την χωροφυλακή, τον «μοναρχοφασισμό», όπως λέγαμε. Σε ελάχιστο χρονικό διάστημα οργανώθηκε και 5ο συγκρότημα Βοΐου με διοικητή τον Αριστοτέλη Χοτούρα.

ΜΙΑ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΕΞΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΕΣ.

Στη **σ**λαβο**μ**ακεδονική γλώσσα ΝΟΦ σημαίνει **Λ**αϊκό **Α**πελευθερωτικό **Μ**έτωπο. Όταν μιλάμε για συγκρότημα Σ/μ, αυτοί είναι οι αντάρτες του ΕΛΑΣ από τις περιοχές Καστοριάς, Φλώρινας και Έδεσσας, οι οποίοι τον Οκτ. 1944 αποσπάστηκαν από τον ΕΛΑΣ και πέρασαν στη Γιουγκοσλαβία. Οι Γιουγκοσλάβοι παρτιζάνοι στη Νότια Γιουγκοσλαβία (Σκόπια, Κίτσεβο, Ντέμπαρ) εκτός των Γερμανών είχαν να αντιμετωπίσουν τους Βουλγάρους στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία και τους Αλβανούς μπαλίστες, συνεργάτες των Γερμανών. Γι' αυτό τους χρειάζονταν εμπειροπόλεμοι μαχητές, όπως ήταν οι ελασίτες. Οι περισσότεροι είχαν πολεμήσει στο αλβανικό μέτωπο (1940-1941).

Οι Γιουγκοσλάβοι χρησιμοποίησαν στην προπαγάνδα τους πολλά στοιχεία για τις διώξεις του σ/μ πληθυσμού των παραπάνω περιοχών από τις ελληνικές αρχές και προπαντός από τη μεταξική δικτατορία της 4^{ης} Αυγ.

Τους υποσχέθηκαν πως αν πάνε μαζί τους θα αποκτήσουν την ελευθερία τους. Στην πράξη αποδείχτηκε ότι μόλις πέρασαν τα σύνορα οι ελασίτες με διοικητή τους τον Ηλία Δημάκη (ψευδώνυμο: Γκότσε), τους συγκρότησαν σε ταξιαρχία. Η ταξιαρχία ονομάστηκε «Αιγαιϊκή» και στάλθηκε στην περιοχή Κίτσεβο, Γκόστιβαρ και Ντέμπαρ όπου οι Αλβανοί μπαλίστες ήταν πολύ καλά οπλισμένοι και οχυρωμένοι. Η ταξιαρχία του Γκότσε, ύστερα από σκληρές μάχες και θύματα, εξόντωσε τους μπαλίστες και απελευθέρωσε αυτές τις περιοχές.

Μετά τον πόλεμο με τους συνεργάτες των Γερμανών στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία, οι περισσότεροι από αυτούς θέλησαν να γυρίσουν στον τόπο τους. Αυτό στάθηκε αδύνατο. Όταν όμως άρχισε ο Εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα, η συντριπτική πλειοψηφία ήρθε εθελοντικά στο ΔΣΕ.

Το 1947 με εντολή του Μάρκου, στάλθηκαν από το Βίτσι στη Ρούμελη πέντε νεοσυγκροτημένα τάγματα. Το σκεπτικό του Μάρκου ήταν να δημιουργήσει στη Ρούμελη γερό αντάρτικο για να μην μας κατηγορήσουν ότι το αντάρτικο στο Γράμμο και το Βίτσι είναι ξενοκίνητο. Αν όλες αυτές οι δυνάμεις οπλίζονταν καλά με βαρύ οπλισμό, η Φλώρινα και η Καστοριά αμέσως θα έπεφταν στα χέρια του ΔΣΕ και ανοίγονταν έτσι ο δρόμος προς Κοζάνη και κάτω. Ο Μάο Τσε Τουνγκ έκανε τη Μεγάλη Πορεία να φτάσει στα σοβιετικά σύνορα και να εξασφαλίσει ασφαλή μετόπισθεν και εξοπλισμό, και εμείς με εξασφαλισμένα νώτα δεν ζητήσαμε βαρύ οπλισμό να κάνουμε γιουρούσι. Στη Ρούμελη χάθηκαν όλα τα τμήματα, όχι για απελευθέρωση εδάφους, αλλά για την εξασφάλιση ψωμιού της ημέρας. Πουθενά στον κόσμο άλλο κίνημα απελευθερωτικό κίνημα δεν έτυχε να έχει επικεφαλής μια τέτοια ανισόρροπη καθοδήγηση και ανάξια διοίκηση. Οι πονηροί φρόντιζαν να γίνουν αρχηγοί, να έχουν επιτελικές θέσεις, να κρύβονται και να καλοπερνάνε. Πολλοί από αυτούς κυκλοφορούν και σήμερα υψηλόβαθμοι, μιλώντας για αγώνες και θυσίες. Τρομάρα τους! Γι' αυτό χάσαμε τα πάντα. Η αλήθεια θα λάμψει όταν μιλήσουν και γράψουν οι απλοί αγωνιστές που κάηκαν στη φωτιά της κόλασης του Εμφυλίου. Τυχοδιώκτες, αλαζόνες, άσχετοι, σαν τους Μάρκο, Γούσια, Βλαντά, αστοιχείωτοι στρατιωτικά, αυτή ήταν η ατυχία του ΔΣΕ. Φυσικά η μεγαλύτερη ευθύνη πέφτει στους Ζαχαριάδη, Μπαρζώτα και τους άλλους της πολιτικής ηγεσίας. Η κατάληξη ήταν να ερημώσουν τα Κορέστια, η Πρέσπα, το Βίτσι. Να μην υπάρχουν πια μεγάλα χωριά, όπως το Βαψώρι κ.ά. στα Κορέστια. Ερήμωσαν όλα. Χιλιάδες οι νεκροί στα πεδία των μαχών και πολλές εκατοντάδες τα θύματα του Στρατοδικείου Φλώρινας. Γιατί δεν πάνε να ξεθάψουν τα κόκαλα των επτακοσίων πενήντα θαμμένων μαχητών του ΔΣΕ στον ομαδικό τάφο έξω από τη Φλώρινα; Η Ελλάδα έχασε και θα χάσει πολλά αν συνεχίσει

την καταδίωξη αυτού του πληθυσμού της Δυτ. Μακεδονίας, μην επιτρέποντας τον επαναπατρισμό σε χιλιάδες πολιτικούς πρόσφυγες, αποκλεισμένους Σλαβομακεδόνες που πέρασαν τότε στη Γιουγκοσλαβία ή ζούνε στις χώρες τις Ανατολικής Ευρώπης. Η κατάληξη του Εμφυλίου πολέμου είχε τραγικές συνέπειες για τον γηγενή πληθυσμό, κυρίως στο Βίτσι. Εκτός από τις μεγάλες απώλειες στα πεδία των μαχών, στην τελευταία μάχη του Βίτσι στις 12-14 Αυγ. 1949, η πολιτοφυλακή ανάγκασε βίαια, με απειλή των όπλων, όλο τον πληθυσμό της Πρέσπας να περάσει στην Αλβανία, όλα τα γυναικόπαιδα. Αν ο πληθυσμός αυτός δεν υποχρεώνονταν να μας ακολουθήσει, η περιοχή δεν θα ερήμωνε από τον ντόπιους κατοίκους της. Επίσης, δεν θα ήταν εύκολο στον Ευάγγελο Αβέρωφ να φέρει και να εγκαταστήσει στα μέρη αυτά τους ομοϊδεάτες του από το Μέτσοβο και την Ήπειρο, στα σπίτια και τις περιουσίες των ντόπιων. Πόσα βρώμικα παιχνίδια παίχτηκαν στις πλάτες του απλού κόσμου περιουσίες, χωράφια, οικόπεδα και σπίτια πολιτικών προσφύγων «αρπάχτηκαν» με συνοπτικές διαδικασίες, με απλές διοικητικές πράξεις, χωρίς δίκες, και δόθηκαν σε «ημετέρους»! Κάποια «αποκατάσταση» έγινε σε όσους επαναπατρίστηκαν τα τελευταία χρόνια, παραμένει όμως το πρόβλημα όσων χαρακτηρίστηκαν «μη ελληνικού γένους»! Ας αφήσουμε τις μικρότητες και ας δούμε ποιοι αναγκάζουν τον λαό σε πρόσφυγες εξωτερικού και «πρόσφυγες» εσωτερικού (εκτοπίσεις στη νότια Ελλάδα).

ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1946: ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΙ ΕΝΟΠΛΩΝ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΙΚΩΝ ΣΕ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ Ν. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Νοέμβρης του 1946 ήταν ο μήνας που ασχοληθήκαμε με τον αφοπλισμό πολλών χωριών και μεμονωμένων αντιδραστικών. Στον κάμπο αφοπλίσαμε την Πεντάβρυσο. Η Τσάκωνη εθελοντικά μας παρέδωσε τα όπλα. Όλα τα χωριά αφοπλίστηκαν και έμεινε το Χιλιόδεντρο με το σταθμό Χωροφυλακής που είχε. Είχαμε μερικές μικροσυγκρούσεις με τμήματα του στρατού που βγαίναν τις πρωινές ώρες λίγο έξω από τις βάσεις τους και νωρίς το απόγευμα έφευγαν πριν νυχτώσει. Τα βράδια εμείς είχαμε απόλυτο έλεγχο στην ύπαιθρο και πηγαίναμε στις βάσεις τους, στα πλησιέστερα χωριά όπου εφοδιαζόμασταν με τρόφιμα κλπ.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ (ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1946 – ΑΠΡΙΛΗΣ 1947)

Από τις αρχές του Δεκ. 1946 το Αρχηγείο Γράμμου εγκαταστάθηκε στο χωριό Καστανόφυτο. Επεξεργάστηκε σχέδιο δράσης των συγκροτημάτων. Τα συγκροτήματα ονομάστηκαν λόχοι. Το δικό μας συγκρότημα πήρε τον αριθμό 1010. Ο λόχος 1010 πήρε διάταξη κατά μήκος του Αλιάκμονα, στα χωριά Κρεμαστό, Ασπρονέρι, Ασπροκκλησιά, Αμμουδάρα, Βοτάνη, στα μετόπισθεν χωριά Σκαλοχώρι, Νόστιμο, Άγιος Ηλίας, Ανθηρό, Σπήλαια. Αλλάζαμε λημέρι τακτικά στα χωριά, και για λόγους ασφαλείας και για να μην επιβαρύνουμε τους ίδιους κατοίκους. Μικροσυγκρούσεις είχαμε με τμήματα του στρατού που κινούνταν από τη Νεάπολη προς Δαμασκηνιά. Από τη μεριά του Άργους Ορεστικού τοποθέτησα φυλάκιο στη γέφυρα του Αλιάκμονα, και όλο το χειμώνα μέχρι το Μάρτη 1947 δεν ενοχληθήκαμε από το Άργος.

Στις 27 Δεκ., δύο συγκροτήματα-λόχοι, το ένα με επικεφαλής τον Αργ. Κοβάτση (ο 1010 λόχος) και το άλλο με επικεφαλής τον Αχ. Παπαϊωάννου κινούνται προς Αμπελόκηπους. Ο λόχος του Αχιλλέα πήρε θέσεις για κάλυψή μας έξω από το χωριό Αμπελόκηποι, προς Μηλίτσα και Δισπηλιό. Ο λόχος 1010 ολόκληρος κατευθείαν στον τόπο έξω από το χωριό, κοντά στα ακρινά σπίτια, σε ένα αμπέλι όπου μετά τη Βάρκιζα είχαμε θάψει οπλισμό. Χοντρικά μπορώ να πω πως φορτώσαμε με οπλισμό 30 άλογα και μουλάρια. Έναν όλμο των 81 χιλιοστών, ένα πολυβόλο, μερικά οπλοπολυβόλα, πολλά ατομικά όπλα και κιβώτια με βλήματα όλμου, σφαίρες και χειροβομβίδες. Στο διάστημα που εγώ ήμουν απασχολημένος με τον οπλισμό, ο λόχος του Αχιλλέα έκανε και μερικές συλλήψεις. Συνέλαβε δύο από τους Αμπελόκηπους και έναν αγροφύλακα καταδότη από τη Μηλίτσα. Παρέδωσα τα μεταγωγικά με τον οπλισμό στον Αχιλλέα και τράβηξαν για την Αμμουδάρα, Ασπροκκλησιά. Εγώ ήξερα καλά τα μέρη του χωριού μου Αμπελόκηποι και τα γύρω χωριά, τις διαβάσεις κλπ., γι' αυτό είπα στον Αχιλλέα να φύγει με τα φορτία και εγώ με το λόχο μου εξασφάλισα το ασφαλές πέρασμα των μεταγωγικών στη γέφυρα προς Αμμουδάρα. Κράτησα αρκετή απόσταση από το λόχο που συνόδευε τον οπλισμό για μεγαλύτερη σιγουριά, μην τυχόν και μας αιφνιδιάσουν.

Όλα πήγαν καλά. Στην Ασπροκκλησιά ο Αχιλλέας αμέσως έστησε το ανταρτοδικείο για να δικάσει τους τρεις συλληφθέντες. Μια ώρα περίπου αργότερα, εγώ με το λόχο μου έφτασα στην Ασπροκκλησιά. Καταδίκασαν σε θάνατο τον αγροφύλακα από τη Μηλίτσα. Άρχισε η δίκη των άλλων δύο από τους Αμπελόκηπους, του Γιώργη Μπατσέλα και του Νικόλα Σαρένκο.

Φτάνοντας στην Ασπροκκλησιά πήγα αμέσως στο σχολείο όπου γινόταν η δίκη. *«Σταματήστε»* φώναξα, *«μόνο εγώ έχω δικαίωμα να δικάσω αυτούς τους ανθρώπους, είναι χωριανοί μου και τους ξέρω καλά ...»*. Πλησίασα τον Αχιλλέα και του λέω: *«Το όπλο που βρήκατε στον Σαρένκο δεν το είχε για να πολεμήσει εμάς. Το είχε κρυμμένο από τότε που διαλύθηκε ο ελληνικός στρατός τον Απρίλη 1941. Παρά το ξύλο μέχρι θανάτου που έφαγε, δεν το παρέδωσε στους Ιταλούς και μάλιστα αυτοί τον έστειλαν εξορία. Δεν έχει καμιά ιδεολογία ο άνθρωπος αυτός. Ψάλτης είναι στο χωριό. Όσον για τον Γιώργη που ήταν γραμματέας της Κοινότητας, δεν κράτησε καλή στάση. Δεν αντιστάθηκε στις συμμορίες των εθνικοφρόνων τύπου Γκίφα και άλλων από το Άργος Ορεστικό και από τη θέση του γραμματέα της Κοινότητας δεν έπρεπε να επιτρέψει τα βασανιστήρια πολλών παιδιών. Παρ' όλα αυτά ο Γιώργης είναι μετανοιωμένος και στο μέλλον θα συμπαρασταθεί στους χωριανούς του. Τους παίρνω μαζί μου και θα κρίνω εγώ γι' αυτούς»*. Πήρα μαζί μου τους υπόδικους και τους οδήγησα προς τη θέση καταλύματος του λόχου μου. Στο δρόμο ξαφνικά αντάμωσα τρεις χωριανούς μου με επικεφαλής τον Γιώργη Ζησιάδη (Μπομπότα), οι οποίοι ήρθαν να μεσολαβήσουν για να μην σκοτώσουμε τους συλληφθέντες. Αυτοί δεν εμφανίστηκαν μπροστά στους συλληφθέντες και με παρακάλεσαν να μην μάθει κανένας ότι ήρθαν ως μεσολαβητές. Αφού τους εξήγησα τι είχε συμβεί, τους είπα να φύγουν και ότι μετά από μια ώρα θα τους στείλω ελεύθερους στο χωριό. Όταν όμως τους οδηγήσαμε έξω από το χωριό Ασπροκκλησιά για να φύγουν, έπεσαν και οι δυο κάτω κλαίγοντας. *«Θα μας σκοτώσουν στο δρόμο»*. Και σε εμένα έλεγαν: *«Δεν φεύγουμε από κοντά σου.»*. Τότε αναγκάστηκα να φωνάξω έναν από τους καλύτερους ομαδάρχες, τον Βασίλη Γκρανιτσάρη από την Ασπροκκλησιά, και του είπα να τους οδηγήσει με την ομάδα του μέχρι την γέφυρα της Αμμουδάρας, να τους περάσει στην άλλη άκρη του ποταμού και να τους αφήσει ελεύθερους να φύγουν. Το σκεπτικό μου για την απόλυσή τους ήταν ότι εμείς έπρεπε να τιμωρούμε τους αιμοσταγείς τρομοκράτες, οι οποίοι πήραν τα όπλα και βγήκαν να καταδιώκουν, να βασανίζουν, να βιάζουν γυναίκες και να δολοφονούν εν ψυχρώ δημοκρατικούς πολίτες. Ο αγροφύλακας από τη Μηλίτσα βαρύνονταν για την προδοσία ανταρτοομάδας στον καιρό της Κατοχής.

Ο λόχος 1010 όλο το χειμώνα και μέχρι το Μάρτη 1947 κατείχε τα χωριά που ανέφερα παραπάνω. Όταν χρειαζόταν να κάνουμε κάποια συνδυασμένη ενέργεια τότε πηγαίναμε στην αποστολή, χτυπούσαμε και ξαναγυρίζαμε στο χώρο μας. Η μόνιμη φρουρά, το φυλάκιό μας στη γέφυρα του Αλιάκμονα στην Αμμουδάρα, μας προστάτευε από κάθε αιφνιδιασμό του εχθρού. Αυτό το διάστημα το Αρχηγείο είχε την έδρα του τον περισσότερο

καιρό στο Καστανόφυτο. Για φρουρά της διοίκησης συγκρότησαν ομάδα αποκλειστικά από γυναίκες μαχήτριες. Ομαδάρχισσα ήταν η Θεοδώρα Σκόρνου. Η σκέψη για τη δημιουργία της φρουράς από αντάρτισσες ήταν περισσότερο του Αχιλλέα, ο οποίος συχνά βρισκόταν στην έδρα του Αρχηγείου. Είχα τον τρόπο να μαθαίνω τι γινόταν εκεί, κυρίως από τον αείμνηστο πρωταγωνιστή Κοσμά Μπουκοβίνα, αλλά και από δεύτερη πηγή από το εσωτερικό της ομάδας. Ο Γιαννούλης γράφει στο ημερολόγιό του με ημερομηνία 31 Δεκ. 1947, όταν βρισκόταν σε διαθεσιμότητα στην έδρα του Αρχηγείου **Δ**υτ. και **Κ**εντρ. **Μ**ακεδονίας στο Πευκόφυτο: *«Έκλεισαν δύο μήνες που βρίσκομαι στο(η) Δ.Μ. Όλη αυτή η δοκιμασία είναι περίφημη. Βλέπω πραγματικά τον εαυτό μου εγωιστή αρκετά και όχι όσο χρειάζεται ευθύ και σοβαρό. Χρειάζεται ριζική στροφή σ' αυτό. Στον καινούριο χρόνο θα πρέπει αυτό να 'ναι το πρώτο μου μέλημα. Είναι πολύ εύκολο, γιατί μια που κάνω τη διάγνωση, θα 'ναι αδικαιολόγητο να μην το διορθώσω».*

Οι παραπάνω σκέψεις του Γιαννούλη, τις οποίες μόνος του εκφράζει, τον απομακρύνουν πολύ από τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας επαναστάτης αγωνιστής και τα οποία είναι: ανδρεία, αποφασιστικότητα, ταχύτητα, εφευρετικότητα, ικανότητα, ειλικρίνεια και σοβαρότητα.

Τη μεγάλη αδυναμία του για τον γυναικόκοσμο εκμεταλλεύτηκαν «καρδιακοί φίλοι». Κόλλησαν κοντά του για να καλοπερνάνε και όταν ο ακροναυπλιώτης Θόδωρος Ευθυμιάδης, με πείρα στην επαγρύπνηση, αποκάλυψε τη ζωή στην έδρα του Αρχηγείου σαν σε χαρέμι, οι οργανωτές αυτής της κατάστασης έτρεξαν πρώτοι, για να μην τους πάρουν τα σκάγια του Ευθυμιάδη, να κατηγορήσουν τον Γιαννούλη ότι όλα αυτός τα έκανε. Οι κατηγορίες των «φίλων» του Γιαννούλη όπλισαν το χέρι των δολοφόνων του που πάτησαν τη σκανδάλη και τον σκότωσαν τον Αυγ. 1948. Αργότερα φάνηκε πόσο χρήσιμες ήταν οι ενέργειες των τεσσάρων συντρόφων της πρώτης ομάδας ανταρτών του Γράμμου, ενέργειες τις οποίες ο Γιαννούλης θεωρούσε υποτιμητικές για τον ίδιο, αλλά στην ουσία τον προστάτευαν από τις αδυναμίες του. Τώρα που υπάρχουν στοιχεία μπορώ να πω ότι δίπλα στον Γιαννούλη χρειάζονταν πάντα ένας Θ. Πετκανάς, τον οποίο όμως ο Γιαννούλης και ο Αχιλλέας κατασυκοφάντησαν και εκδίωξαν. Για να είναι πιο ήσυχοι στο Αρχηγείο όρισαν συντονιστή επιχειρήσεων για τους δύο λόχους, του Αργ. Κοβάτση και του Στ. Μαυραντζά, στο χώρο των Καστανοχωρίων, το Νίκο Παπαδόπουλο. Όταν ο στρατός κινήθηκε από τη Νεάπολη προς Δαμασκηνιά, εμπλακήκαμε σε μάχη στα υψώματα Δαμασκηνιάς-Αγίου Ηλία. Κρατάμε τις θέσεις μας και περιμένουμε να έρθει το απόγευμα όπως συνήθως, για να επιτεθούμε. Ο λόχος του Μαυραντζά είχε θέσεις προς Σπήλαια-Λαχανόκηποι. Έρχεται σύνδεσμος τροχάδην από τον συντονιστή

και μου φέρνει σημείωμα να πάω να τον συναντήσω προς το Νόστιμο, για να μου δώσει οδηγίες για τη διεξαγωγή της μάχης. «Πίσω μου σ' έχω Σατανά» παραμιλάω. Τότε γράφω στο πίσω μέρος του σημειώματος: *«Εγώ δεν εγκαταλείπω το λόχο που μάχεται. Έλα εσύ εδώ να μου δώσεις οδηγίες»*. Υπογραφή: Αργύρης. Την άλλη μέρα με κάλεσαν για απολογία, γιατί απειθάρχησα. Ο Ν. Παπαδόπουλος, γνωστός για αναφορές-εκθέσεις, με κατηγόρησε στον Γιαννούλη για απείθαρχο στοιχείο, αναρχικό κλπ. Διάβασε ο Γιαννούλης την έκθεση του Ν. Παπαδόπουλου και με ρωτάει: *«Είναι αλήθεια όλα αυτά Αργύρη;»*. *«Δεν χρειάζεται να με ρωτήσεις σύντροφε αρχηγέ»* του λέω. *«Διάβασε τι γράφω στο πίσω μέρος του σημειώματος. Επειδή σε ξέρω, εγώ ρωτάω εσένα: Αν ήσουν στη θέση μου θα εγκατέλειπες στη μάχη το λόχο για να πας πίσω να σου δώσουν εντολή πώς να ενεργήσεις;»*. *«Φυσικά όχι»* απάντησε ο Γιαννούλης. Αμέσως πήρε το λόγο ο επίτροπος του λόχου μας Θανάσης Καλογιάννης: *«Σύντροφε αρχηγέ, δεν μας χρειάζονται συντονιστές να μας φωνάζουν να πάμε να τους συναντήσουμε μακριά από τη μάχη. Αυτός έπρεπε να τρέξει, να έρθει κοντά μας για να διαπιστώσει την κατάσταση»*. Τότε δεν άντεξα και συμπλήρωσα: *«Δώστε στον Νίκο Παπαδόπουλο κάποια άλλη δουλειά, μακριά από την κλαγγή των όπλων, σύντροφοι της διοίκησης του Αρχηγείου...»*. Θύμωσα. Δεν με άφησε ο Γιαννούλης να πω περισσότερα, με διέκοψε. *«Αργύρη έχεις δίκιο, καλά έκανες που δεν εγκατέλειψες το λόχο την ώρα της μάχης. Το θέμα έληξε και με τον Νίκο θα τα πούμε εδώ στο Αρχηγείο...»* κατέληξε ο Γιαννούλης.Ο Ν. Παπαδόπουλος την άλλη μέρα, αφού ο Γιαννούλης συναντήθηκε με τον Γραμματέα του ΑΚΕ Κώστα Παπαδημητρίου (Φώτη), μετατέθηκε στην πολιτική οργάνωση. Επίσης αντικαταστάθηκαν και άλλοι που δρούσαν σαν ανεξάρτητοι στα καμποχώρια, και τιμωρούσαν ανθρώπους και με ποινή θανάτου, όπως σκότωσαν, εντελώς άδικα, τον Βαγγέλη Νάσκο στο χωριό Κρύα Νερά στις 15 Γεν. 1947. Συντονισμένη και καλά οργανωμένη ήταν η επίθεση που κάναμε στα φυλάκια Γιαννοχώρι, Σλήμνιτσα στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Πιάστηκαν αιχμάλωτοι 90 στρατιώτες και αξιωματικοί. Λάφυρα: 7 οπλοπολυβόλα, 5 ατομικά αυτόματα, δύο πίατ (πίατ είναι τα ελληνικά μπουρλότα), 1 ολμίσκος με 50 βλήματα, 650 χειροβομβίδες, 53 τουφέκια, κιβώτια με χιλιάδες σφαίρες, 200 κουβέρτες και άλλα πολλά είδη και τρόφιμα. Ο οπλισμός μας χρειαζόταν πολύ, γιατί μας έλειπε. Ο αφοπλισμός των φυλακίων είχε μεγάλη στρατιωτική σημασία για εμάς. Τώρα όλο το μήκος των ελληνοαλβανικών συνόρων ελεγχόταν απόλυτα από τις δυνάμεις μας. Παρά τον βαρύ χειμώνα, όλο τον Φλεβάρη τον 1947 αλωνίζαμε στα καμποχώρια. Κάναμε κρούσεις και σαμποτάζ στις γραμμές τηλεφώνου και σε δρόμους. Χτυπήσαμε τη Διποταμία. Εξαιτίας μη λήψης μέτρων από τον λόχο με διοικητή

τον Αχιλλέα, απέτυχε η μάχη και πιάστηκε αιχμάλωτη η Μάχη, γνωστή αντάρτισσα από το Νεστόριο.

Στις 17 Φλεβ. χτυπήσαμε το Χιλιόδεντρο. Και εδώ δεν είχαμε επιτυχία. Οι σύνδεσμοι περιπλάνησαν στα σοκάκια του χωριού τα τμήματα που οδηγούσαν στους στόχους τους κατά των οχυρωμένων δυνάμεων της Αστυνομίας. Χάθηκε πολύτιμος χρόνος. Εκεί που τοποθετήθηκε το πίατ ήταν ακατάλληλος τόπος, και από ένα λάθος του σκοπευτή το βλήμα έσκασε μπροστά του και σκοτώθηκε ο ίδιος. Ήταν ο Τάκης Βλάχος από τη Σλήμνιτσα, που πρώτος ακολούθησε την ομάδα μας τον περασμένο Ιούλη, όταν πρωτοήρθαμε στο Γράμμο. Σε αυτή τη μάχη τραυματίστηκε και ο ΠΕ του λόχου μου Θ. Καλογιάννης. Τον νεκρό Τάκη μεταφέραμε και θάψαμε στο νεκροταφείο του χωριού Αυγή.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΟΗΕ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΟ

Είχαμε πληροφορίες πως θα ερχόταν η Επιτροπή του ΟΗΕ εδώ στα Καστανοχώρια, για να πάει προς Γράμμο. Σκοπό είχε να συναντήσει τον Μάρκο Βαφειάδη. Εγώ με το λόχο 1010 κρατούσα μόνιμη φρουρά στη γέφυρα της Αμμουδάρας που ήταν και υποχρεωτική διάβαση από τα Καστανοχώρια προς το Γράμμο. Η έδρα του Αρχηγείου Γράμμου ήταν στο Καστανόφυτο και εκεί έπρεπε να οδηγηθεί η Επιτροπή. Από το πρωί παρακολουθούσα με τα κιάλια το δρόμο από Βογατσικό προς Άργος Ορεστικό. Κατά ώρα 10 πρωινή φάνηκε φάλαγγα μικρών αυτοκινήτων. Καταλάβαμε πως ήταν η Επιτροπή. Αμέσως έστειλα τη διμοιρία, την οποία είχα έτοιμη να βγει στο σταυροδρόμι Βογατσικού, Άργους Ορεστικού και Αμμουδάρας. Πολύ κοντά στο Άργος Ορεστικό. Ήταν παράτολμη ενέργεια, αλλά είχα εντολή να κάνω ό,τι ήταν δυνατόν για να έρθει η Επιτροπή προς Αμμουδάρα.

Στο σταυροδρόμι σταμάτησαν τα αυτοκίνητα. Κατέβηκαν όλοι γιατί διαφωνούσαν μεταξύ τους για την κατεύθυνση που έπρεπε να πάρουν. Αμερικανοί και Άγγλοι επέμεναν να πάνε προς Άργος Ορεστικό. Ο Σοβιετικός, ο Πολωνός, ο Τσεχοσλοβάκος, ο Γιουγκοσλάβος, ο Αλβανός και ο Γάλλος επέμεναν προς Αμμουδάρα γιατί αφού είδαν αντάρτες εδώ θα έβρισκαν και τον Μάρκο. Ξανανέβηκαν στα αυτοκίνητα και ήρθαν μέχρι την Αμμουδάρα. Στο Μεσοχώρι είχα παρατεταγμένο τον λόχο και εδώ τελείωνε ο δρόμος για αυτοκίνητα. Βγήκα μπροστά τους, χαιρέτησα στρατιωτικά και λέω: *«<u>Το Αρχηγείο μας είναι στο Καστανόφυτο.</u> Έχουμε άλογα να σας μεταφέρουν».* Είχα επιτάξει όλα τα άλογα του χωριού. Όλοι τους, κρατούσαν χάρτες στα χέρια και κατάλαβαν πως το Καστανόφυτο δεν είναι μακριά από την Αμ-

μουδάρα. Ο Αμερικανός και ο Άγγλος πάλι έφερναν αντίρρηση στον Σοβιετικό και τους άλλους. Τελικά όλοι ανέβηκαν στα άλογα και με τη συνοδεία μας φτάσανε στο Καστανόφυτο.

Τις πρώτες συζητήσεις τα μέλη της Επιτροπής έκαναν με τον Γιαννούλη και μετά τράβηξαν προς Βόιο για να ανταμώσουν τον Μάρκο. Στο Καστανόφυτο η Επιτροπή φωτογραφήθηκε με τον Γιαννούλη και προπαντός με την ομάδα που αποτελούσαν οι αντάρτισσες της φρουράς του Αρχηγείου. Όλες αυτές τις μέρες ο λόχος μου, με αυξημένη επαγρύπνηση, παρακολουθούσε μην τυχόν εκδηλώσει ο κυβερνητικός στρατός κίνηση έστω και σαν προβοκάτσια. Κανένα απρόοπτο δεν συνέβη. Μάθαμε αργότερα πως μόνο οι αντιπρόσωποι των σοσιαλιστικών χωρών και ο Γάλλος δημοσιογράφος πήγαν προς νότο για συνάντηση με τον Μάρκο. Οι άλλοι, από τον άλλο δρόμο μέσω Λαχανόκηπων, επέστρεψαν στο Άργος Ορεστικό.

ΕΝΤΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ 10 ΑΠΡΙΛΗ ’47

Στις 10 Απρίλη 1947 κινήθηκαν στρατιωτικές δυνάμεις από τρεις κατευθύνσεις για τα Καστανοχώρια: 1) Από Άργος Ορεστικό μέσω Αμμουδάρας 2) Από Άργος Ορεστικό μέσω Λαχανόκηπων 3) Από Νεάπολη μέσω Δαμασκηνιάς. Στο χώρο των Καστανοχωρίων υπήρχαν δύο λόχοι του ΔΣΕ. Ο 1010 με διοικητή τον Αργ. Κοβάτση και ο άλλος με διοικητή τον Μαυραντζά. Ο λόχος του Μαυραντζά κρατούσε τις θέσεις Σπήλαια, ύψωμα Κούπας, υψώματα Ασπρονερίου προς Κρεμαστή. Ο λόχος 1010 πήρε θέσεις στην Αμμουδάρα-γέφυρα Αλιάκμονα, υψώματα προς Δαμασκηνιά και με μια διμοιρία εφεδρεία στην Ασπροκκλησιά. Η επίθεση του κυβερνητικού στρατού άρχισε συνδυασμένα και από τις τρεις κατευθύνσεις. Τη μεγαλύτερη πίεση δεχόμαστε στην Αμμουδάρα. Ήθελαν να καταλάβουν τη γέφυρα. Αναγκαστήκαμε να υποχωρήσουμε μπροστά στις υπέρτερες δυνάμεις τους. Πιάσαμε θέσεις στη δεύτερη γραμμή άμυνας, ανάμεσα στην Αμμουδάρα και την Ασπροκκλησιά. Δεν τολμούσαν να προχωρήσουν, αφού μέχρι τις απογευματινές ώρες τους καθηλώσαμε. Όταν νύχτωσε μαζεύτηκαν προς την Αμμουδάρα. Την άλλη μέρα έφεραν ορεινό πυροβολικό και έστησαν τα πυροβόλα πριν τη γέφυρα της Αμμουδάρας. Μόλις εκδηλώθηκε η επίθεσή τους, άρχισαν να βάζουν με τα πυροβόλα στα υψώματα της Ασπροκκλησιάς. Για πρώτη φορά δεχόμαστε πυρά πυροβολικού και δημιουργήθηκε κάποια σύγχυση στις γραμμές μας, διότι χτυπούσαν τα μετόπισθεν των θέσεών μας. Δεχτήκαμε πίεση και υποχωρήσαμε στα τελευταία υψώματα της Ασπροκκλησιάς. Τραυματίζεται η Θεανώ Πάτσιου, πρώτη αντάρτισσα του ΔΣΕ, ηρωίδα στη μάχη. Ειδοποιήθηκα και αμέσως έτρεξα με το νοσοκόμο

Γιώργη Βλάχο από το Μονόπυλο, πρώην αντάρτη του ΕΛΑΣ. Ήταν τραυματισμένη σε πολύ ευαίσθητο σημείο, ανάμεσα στα σκέλη, και η επίδεση ήταν πολύ δύσκολη. Φοβηθήκαμε από την αιμορραγία. Ήταν ψύχραιμη και μας έδωσε αυτή περισσότερο κουράγιο ότι θα γίνει καλά. Τη βάλαμε σε ένα άλογο και την προωθήσαμε στο Καστανόφυτο και στη συνέχεια στο νοσοκομείο. Το πυροβολικό τους μας ανάγκασε σε υποχώρηση προς τα υψώματα Νόστιμου και Καστανόφυτου. Στις θέσεις που υποχωρήσαμε ήταν στημένος ο μοναδικός όλμος των 81 χιλ. που είχαμε κρυμμένο στους Αμπελόκηπους. Δοκιμή δεν κάναμε μέχρι αυτή την ημέρα. Δεν είχαμε σκοπευτικό μηχάνημα για τον όλμο. Ο σκοπευτής του όλμου Καραΐσκος από το Άργος Ορεστικό, είχε την ειδικότητα αυτή από τον ελληνικό στρατό και τον ΕΛΑΣ. Μόνος του είχε φτιάξει μια ξύλινη διχάλα, έδεσε δύο σχοινιά και με αυτό το κατασκεύασμα έβρισκε την απόσταση του στόχου. Έδωσα εντολή να ρίξει δύο βλήματα, το ένα μετά το άλλο, και να δούμε τι θα γίνει. Κανονικά έγινε η εκπυρσοκρότηση, έφυγαν τα δύο βλήματα, αλλά έκρηξη δεν ακούσαμε, ούτε είδαμε σημάδια καπνού όπως συνήθως συμβαίνει μετά την έκρηξη. Ενώ με αγωνία παρατηρούσαμε το ύψωμα ανατολικά του Νόστιμου προς Ασπροκκλησιά, όπου ήταν συγκεντρωμένος ένας λόχος στρατιώτες -τα πυρά μας δεν έφταναν εκεί- ξαφνικά είδαμε ένα ανακάτωμα των στρατιωτών και να φεύγουν πανικόβλητοι προς την Ασπροκκλησιά. Διέταξα να πάμε τροχάδην προς το ύψωμα και επειδή βράδιαζε να τους επιτεθούμε.

Το περιστατικό που συνέβη είναι ένα από τα σπάνια. Τα δύο βλήματα έπεσαν πάνω στον συγκεντρωμένο λόχο, χωρίς να εκραγούν. Το ένα όμως πέτυχε ένα στρατιώτη στο κεφάλι, διέλυσε όλο το κορμί του και καρφώθηκε στη γη. Οι στρατιώτες δεν είδαν τα βλήματα, γιατί φυσικά δεν ήταν δυνατόν να τα δουν, αλλά είδαν τον στρατιώτη διαλυμένο και τρόμαξαν, απορώντας τι όπλο μπορεί να είναι αυτό που είχαμε. Τύλιξαν το διαλυμένο κορμί του στρατιώτη σε μια χλαίνη και το πήραν μαζί τους στον κατήφορο όπου έφευγαν πανικόβλητοι. Την άλλη μέρα μας έλεγαν τα συμβάντα οι χωρικοί της Ασπροκκλησιάς. Εμείς καταλάβαμε τι συνέβη. Η μάχη συνεχίστηκε επί δέκα μέρες. Τις πρωινές ώρες αυτοί έκαναν επιθέσεις και τις απογευματινές κάναμε γιουρούσι. Οι επιθέσεις τους από Δαμασκηνιά αποκρούστηκαν. Όμως, από την αριστερή μας μεριά προχώρησαν συντονισμένα και από το Νεστόριο κατέλαβαν τη Γρούσια. Μετά από αυτό, εμείς εδώ στα Καστανοχώρια βρεθήκαμε μέσα σε μια τανάλια. Μπορούσαν να μας στριμώξουν και από τα νώτα μας, γεγονός που θα μας προξενούσε συντριπτικό χτύπημα.

Ο Γιαννούλης, με εντολή του Αρχηγείου **Κ**εντρ. και **Δ**υτ. **Μ**ακεδονίας, διόρισε τον Βασίλη Γκανάτσιο (Χείμαρρος) επικεφαλής των δύο λόχων, του 1010 και του λόχου Μαυραντζά, με αποστολή να περάσουν προς το Σινιάτσικο και από εκεί στο Βίτσι. Νομίζω πως ήταν σωστή αυτή η σκέψη του Αρχηγείου, με βάση την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στο Γράμμο, καθώς χτυπούσαν το ΔΣΕ από πολλές κατευθύνσεις. Πολύ σωστή ήταν και η επιλογή του Χείμαρρου για μια τέτοια πορεία του ΔΣΕ. Ο Χείμαρρος ήταν ένας μεγάλος αγωνιστής με πολλές διοικητικές ικανότητες, προπαντός σε επιθετικές ενέργειες. Τον γνώριζα από τον ελληνικό στρατό όταν υπηρετούσα σαν κληρωτός στο 27^{ο} Σύνταγμα στην Κοζάνη. Ήταν διμοιρίτης μου στο λόχο μηχανημάτων του Συντάγματος. Στη συνέχεια τον γνώρισα στο αλβανικό μέτωπο (σαν στρατιώτης πριν τον πόλεμο) και στον ΕΛΑΣ. Ήταν ένας από τους πρωτοκαπετάνιους της περιοχής **Δ**υτ. **Μ**ακεδονίας, όπως ο Αλέκος Ρόσιος (Υψηλάντης), ο Νίκος Θεοχαρόπουλος (Σκοτίδας), ο Ηλίας Παπαδημητρίου (Λιάκος) κ.ά. Νωρίς το βράδυ στις 20 Απρ. φτάσαμε στον Αλιάκμονα κάτω από το χωριό Βοτάνι. Εκεί πλάταινε το ποτάμι και ήταν ο πόρος, δηλ. ένα πιο εύκολο πέρασμα με αβαθή νερά (όταν λέμε αβαθή εννοούμε το νερό να μην περνάει πάνω από τη μέση ενός ανθρώπου). Για ασφάλεια πιανόμασταν κατά ομάδες από το χέρι και έτσι πολλοί μαζί κρατιόμασταν καλύτερα όταν διασχίζαμε το ορμητικό ποτάμι. Συστήσαμε σ' όλους να βγάλουν τα παπούτσια τους και να τα ξαναφορέσουν όταν περάσουμε στην απέναντι όχθη. Πολύ λίγοι αντάρτες δεν συμμορφώθηκαν, αλλά όταν βγήκαν από το νερό δεν μπορούσαν να πορευτούν και αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε για να αδειάσουν το νερό από τα παπούτσια. Τα βρεγμένα ρούχα δεν μας εμπόδιζαν πολύ στην πορεία, γιατί πήραμε την ανηφόρα για το Κωσταράζι και ωσότου φτάσουμε στο χωριό στέγνωσαν τα ρούχα πάνω μας.

Στο Κωσταράζι, όταν φτάσαμε μετά τα μεσάνυχτα, μοιραστήκαμε σε καταλύματα και σε σπίτια, για ανάπαυση. Συνήθως οι ομάδες πήγαιναν συγκροτημένες, κοντά η μία στην άλλη, και ο διοικητής με τον **Π**.**Ε** της κάθε διμοιρίας μοιράζονταν σε κάποια από τις ομάδες της διμοιρίας. Η διοίκηση του λόχου έμενε επίσης ανάμεσα στις διμοιρίες σε συνεχή επαφή. Σε περίπτωση συναγερμού η κάθε διμοιρία ήξερε τη θέση της στον προκαθορισμένο τόπο συγκέντρωσης του λόχου. Στις 10 Φεβρ. στο Κωσταράζι σκοτώθηκε ο ήρωας Στέργιος Κόζαρης από τα Σπήλαια. Εδώ στο Κωσταράζι ήρθε και το συγκρότημα που δρούσε στο χώρο του Σινιάτσικου με διοικητή τον Γιάννη Καραμπέρη. Κάλεσε ο Χείμαρρος και τις τρεις διοικήσεις των λόχων και μας σύστησε τα μέτρα που πρέπει να έχουμε κατά νου για κάθε ενδεχόμενη εμφάνιση του εχθρού. Επίσης ζήτησε να πούμε ποιός από εμάς

θα μπορούσε να στείλει μια διμοιρία στην Κορησσό για να στήσει ενέδρα στον δημόσιο δρόμο και να πιάσει ένα αυτοκίνητο, για να πάρουμε την μπαταρία του που μας χρειαζόταν για τον ασύρματο.

Προσφέρθηκα να στείλω τη μια διμοιρία μου και μάλιστα είπα στον Χείμαρρο ότι γνωρίζω καλά εκείνα τα μέρη, γιατί στον ΕΛΑΣ είχα στήσει πολλές ενέδρες στο δημόσιο δρόμο στην περιοχή αυτή. Για τη σιγουριά και την επιτυχία της αποστολής είπα ότι εγώ προσωπικά θα συνοδέψω τη διμοιρία. Ήταν παράτολμη ενέργεια και γι' αυτό πήγα και ο ίδιος μαζί. Με το φως της ημέρας πλησιάσαμε στο μοναστήρι του χωριού Άγιος Νικόλαος (Τσιρίλοβο) από κάπως δασωμένη περιοχή και τη νύχτα πιάσαμε θέσεις στο δημόσιο δρόμο. Νωρίς το πρωί ερχόταν από την Καστοριά ένα αυτοκίνητο προς Θεσ/νίκη. Βγήκαν δύο άνδρες της διμοιρίας, σταμάτησαν το αυτοκίνητο και ζήτησαν από τους επιβαίνοντες να ανοίξουν το καπό. Οι τρεις που επέβαιναν στο αυτοκίνητο άρχισαν να φωνάζουν: *«Ελμπετό, Ελμπετό!»*. Ήταν Ελβετοί του Ερυθρού Σταυρού. Τους είπαμε ότι αυτούς δεν τους θέλουμε, αλλά μόνο την μπαταρία του αυτοκινήτου.

Όταν φτάσαμε στο Κωσταράζι είδαμε να επικρατεί κάποια αναστάτωση στους αντάρτες. Ο **Π**.**Ε** του λόχου Θ. Καλογιάννης μας εξήγησε πως ο Καραμπέρης δίκασε σε θάνατο και τουφέκισε έναν αντάρτη του συγκροτήματός του, επειδή στο σπίτι που έμεινε ο αντάρτης με την ομάδα του έκανε πονηρή ματιά στη σπιτονοικοκυρά. Έτρεξα αμέσως στον Χείμαρρο να μάθω περισσότερα για το συμβάν. *«Το έμαθα όταν έγινε το κακό»* μου είπε ο Χείμαρρος. *«Έγκλημα ήταν η πράξη του Καραμπέρη»* επανέλαβε. Ήξερα αυτή την οικογένεια και τη σπιτονοικοκυρά από τον ΕΛΑΣ, όπου για πολύ καιρό ήταν βασικό στέκι μας στο Κωσταράζι. Η γυναίκα αυτή είχε ελάττωμα εκ γενετής και ανοιγόκλεινε τα μάτια. Ο αντάρτης που την είδε για πρώτη φορά νόμισε πως η γυναίκα του έκανε ματιές με υπονοούμενα και αυτός ανταπέδωσε. Διαμαρτυρήθηκε η γυναίκα στον Καραμπέρη και αυτός σκότωσε άδικα το παλικάρι. Η διλοχία με επικεφαλής τον Χείμαρρο συνέχισε το δρομολόγιο προς το Βίτσι. Ο Καραμπέρης έμεινε στο Σινιάτσικο. Πρέπει να αναφέρω εδώ πως ο Γιαννούλης έδωσε στο Χείμαρρο να έχει μαζί του τον Καραφωτιά. Ο Καραφωτιάς δεν είχε απολύτως καμιά αρμοδιότητα ή διοικητική θέση στη διλοχία, απλώς ήταν δίπλα στον Χείμαρρο ως παρατηρητής. Περάσαμε στο χώρο του Βίτσι, στο χωριό Πολυκέρασο. Στον Πολυκέρασο ο Χείμαρρος κάλεσε τους επικεφαλής των τμημάτων του Βίτσι σε συνάντηση γνωριμίας και να τους ανακοινώσει τη διαταγή του Αρχηγείου **Κ**εντρ. και **Δ**υτ. **Μ**ακεδονίας (ΚΔΜ). Τα τμήματα του Βίτσι είχαν τεθεί υπό τη διοίκηση του Αρχηγείου και η διαταγή όριζε διοικητή και αυτών των τμημάτων τον Χείμαρρο. Μέχρι τώρα αρχηγός των ανταρτών του Βίτσι ή-

ταν ο Κοσμάς Σπανός (Αμύντας) και υπαρχηγός ο Λευτέρης Κατσάκος. Ύστερα από πολύ ψάξιμο βρήκαμε τελικά τον Αμύντα. Δεν πειθαρχούσαν τα τμήματα σ' αυτούς και βρίσκονταν σε διάλυση. Οι περισσότεροι αντάρτες ανήκαν σε ξεχωριστά τμήματα και δρούσαν μεμονωμένα. Ο Χείμαρρος προσπάθησε και βρήκε όλους τους επικεφαλής των συγκροτημάτων και ανακοίνωσε τη διαταγή του Αρχηγείου ΚΔΜ. Στο Βίτσι από τον Αυγ. του 1946 είχαν επανέλθει από τη γιουγκοσλαβική Μακεδονία πολλοί αντάρτες και στελέχη, πρώην ελασίτες, και δημιούργησαν τμήματα, καθοδηγούμενα από το ΝΟΦ. Η ένωση των τμημάτων που έγινε τον Νοέμβρη στο Γράμμο, έγινε και στο Βίτσι. Αλλά τα στελέχη και οι μαχητές στο Βίτσι, στο σύνολό τους Σλαβομακεδόνες, δεν υπολόγιζαν τον Αμύντα και τον Κατσάκο. Γιατί αυτοί οι δύο φρόντιζαν πάντα να είναι κρυμμένοι στα πιο πυκνά δάση, ο ήλιος να μην τους βλέπει. Ποτέ δεν οδήγησαν τμήμα σε επιχείρηση. Τα τμήματα του Βίτσι (του Αμύντα και του Κατσάκου) ήταν ανοργάνωτα, χωρίς διοίκηση, αλλά παρ' όλα αυτά είχαν δώσει δυνατά χτυπήματα στον αντίπαλο.

ΟΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΡΗΣΣΟ

Στις 27-28 Απρ. 1947 έγινε το πρώτο συνδυασμένο και οργανωμένο χτύπημα στην περιοχή του Βίτσι. Κρατήσαμε την οργανωτική αυτοτέλεια της διλοχίας που ήρθε από το Γράμμο και τα τμήματα του Βίτσι. Ο Χείμαρρος καθόρισε τις αποστολές των τμημάτων. Η διλοχία θα χτυπούσε την Κορησσό και τα τμήματα του Βίτσι, τη Βασιλειάδα. Έγινε σκληρή μάχη, και στην Κορησσό και στη Βασιλειάδα. Ο αντίπαλος είχε απώλειες και εμείς λίγους τραυματίες. Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε και ο Παντελής Βαϊνάς, υποστηρικτής του Αμύντα, επικεφαλής μιας μικρής δύναμης ανταρτών στο Βίτσι. Από τα δύο αυτά χτυπήματα δεν πετύχαμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Και στα δύο χωριά μπορούσαν να σταλούν εύκολα και γρήγορα ενισχύσεις και έτσι αναγκαστήκαμε να αποχωρήσουμε.

ΧΤΥΠΑΜΕ ΤΟ ΣΤΑΘΜΟ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ ΣΤΟ ΝΥΜΦΑΙΟ

Στις 29 προς 30 Απρ. με την ίδια οργανωτική σύνθεση, χτυπήσαμε το σταθμό χωροφυλακής στο Νυμφαίο. Το κύριο χτύπημα στο σταθμό χωροφυλακής ανέλαβαν τμήματα της διλοχίας. Όλες οι υπόλοιπες δυνάμεις πήραν θέσεις σε διάφορες τοποθεσίες για απόκρουση τυχόν ενισχύσεων του στρατού.

Η μάχη ήταν σκληρή γιατί οι χωροφύλακες ήταν γερά οχυρωμένοι και εμείς δεν διαθέταμε πίατ ή άλλη αντιαρματική γροθιά. Οι τοίχοι από πέτρα δεν πέφτουν εύκολα με σφαίρες. Όλο το βράδυ χτυπούσαμε τον αστυνομικό σταθμό. Δεν καταφέραμε να τους κάνουμε ζημιά. Για σιγουριά όμως αυτοί εγκατέλειψαν το κτίριο της αστυνομίας και οχυρώθηκαν στην εκκλησία του Νυμφαίου. Η εκκλησία ήταν απόρθητο φρούριο. Όλη την νύχτα δεν καταφέραμε να καταλάβουμε το οχυρό τους. Όταν ξημέρωσε πήραν θάρρος γιατί πίστευαν πως θα έφθαναν ενισχύσεις και ότι εμείς θα φεύγαμε. Συνεχίστηκε η πολιορκία ολόκληρη την ημέρα της 30ης Απρίλη. Ήρθαν δυνάμεις του Στρατού από το Αμύνταιο. Έφτασαν στον Αετό και τις Αγραπιδιές, και πήραν τον ανήφορο για το Νυμφαίο. Ο Χείμαρρος διέταξε και άλλο τμήμα μας να σπεύσει για την απόκρουση των ενισχύσεών τους. Ούτε ένα λεπτό στις 30 σχεδόν ώρες που διήρκεσε η μάχη, ο Χείμαρρος δεν έλειψε από την πρώτη γραμμή των τμημάτων που χτυπούσαν στην εκκλησία τους οχυρωμένους χωροφύλακες.

Τελικά, από τα πυρά μας, πήρε φωτιά το εσωτερικό της εκκλησίας και οι φλόγες εύκολα μεταδόθηκαν από τις εύφλεκτες ύλες, το λάδι, τις εικόνες κλπ. Το αποτέλεσμα ήταν εφτά νεκροί χωροφύλακες, οι τέσσερις κάηκαν ζωντανοί, και εννέα αιχμάλωτοι. Οι αιχμάλωτοι σώθηκαν από την φωτιά όταν ανέβηκαν στο καμπαναριό. Άλλος τρόπος σωτηρίας δεν υπήρχε. Κρατούσαμε κουβέρτες και οι χωροφύλακες πηδούσαν κάτω από αρκετό ύψος. Έτσι σώθηκαν με λίγα τραύματα οι εννέα χωροφύλακες. Τους αφήσαμε ελεύθερους. Το χτύπημα του Νυμφαίου κόστισε πολύ στον εχθρό. Όλο το Ανατολικό Βίτσι και τα υψώματα Ράντοσι μέχρι το Αμύνταιο είναι ελεύθερα. Πήραμε αρκετά λάφυρα. Το Νυμφαίο ήταν πολύ πλούσιο χωριό, τα περισσότερα σπίτια είχαν δύο πατώματα και πολύ μεγάλους χώρους. Υπήρχαν σπίτια όπου άνετα ένα τάγμα μπορούσε να διαμένει με όλες τις ανέσεις. Σχεδόν τα περισσότερα σπίτια είχαν υπόγεια με πολλά είδη τροφίμων και προπαντός με εκατοντάδες φιάλες κρασί, παραγωγής προ εικοσαετίας, σε ιδιωτικές κρυψώνες. Τα κρασιά δεσμεύτηκαν από τον Αμύντα και σαν μπένδες περνούσαν στο Νυμφαίο για αρκετό καιρό οι αρχηγοί της Διοίκησης Υπαρχηγείου. Από τα σπουδαία αυτά κρασιά μερικά μεταφέρθηκαν στο χωριό Κώτας, σε ένα άλλο παλάτι στο κέντρο του Βίτσι, εκεί που ήταν η έδρα του Αρχηγείου Βίτσι και αργότερα της 18ης Ταξιαρχίας του ΔΣΕ. Αυτά όλα έγιναν μετά την επιστροφή του Χείμαρρου στο Γράμμο.

ΜΕ ΛΙΑΝΟΤΟΥΦΕΚΑ ΧΤΥΠΑΜΕ ΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ

Το Μάη 1947 ο ΔΣΕ έδωσε πολλά χτυπήματα στο στρατό σε όλο το χώρο του Βίτσι και στο Σινιάτσικο. Το κύριο χαρακτηριστικό πλέον είναι ότι τα τμήματα μας μπαίνουν σε μάχη κατά μέτωπο με τον στρατό και όχι σαν αντάρτικο. Γίνονται αξιόμαχα. Οι δύο λόχοι του Γράμμου χρησιμοποιήθηκαν σαν κορμός των επιθέσεων. Τα τμήματα του Βίτσι, που ήταν σε αριθμό πολύ περισσότερα από τους δύο λόχους, αποτελούνταν από διαλεχτούς μαχητές και αξιωματικούς. Δεν είχαν γίνει όμως μέχρι τότε ικανά να κάνουν πόλεμο κατά μέτωπο, εξαιτίας της κακοδιοίκησης των Αμύντα-Κατσάκου. Μέσα στο Μάη, βλέποντας την ταχτική της διλοχίας του Γράμμου στις μάχες, τα τμήματα του Βίτσι ατσαλώθηκαν, έγιναν ετοιμοπόλεμα και ήταν έτοιμα να ριχτούν στη μάχη σε κατά μέτωπο επιθέσεις.

Πολεμούσαμε γενναία, αλλά με τι; Με τη διλοχία του Γράμμου και τους διαλεχτούς εθελοντές αντάρτες που υπήρχαν στο Βίτσι, θα είχαμε κάνει πολλά περισσότερα θαύματα αν είχαμε τον κατάλληλο οπλισμό. Πολεμούσαμε με τα όπλα που παίρναμε λάφυρα από τον στρατό. Πώς να κερδίσουμε την μάχη όταν ολόκληρο Αρχηγείο με δύναμη χίλιους περίπου αντάρτες στο Βίτσι να μην έχουμε ούτε ένα πίατ ούτε ένα πάντζερ; Ενώ στον κυβερνητικό στρατό κάθε ομάδα είχε πίατ. Τα πάντζερ, τα οποία είναι δέκα φορές δυνατότερα από τα πίατ, τα είχε άφθονα ο γιουγκοσλαβικός στρατός, λάφυρα από τους Γερμανούς. Γιατί εμείς να μην έχουμε ούτε ένα;

Παρ' όλα αυτά αποφασίζεται η επιχείρηση κατάληψης της Φλώρινας. Το σχέδιο ήταν να κτυπηθεί η Φλώρινα από ανατολικά από το τμήμα με διοικητή τον Παντελή Συπέρκο και **Π**.**Ε** τον Γιώργο Βασίλκο και από δυτικά από το τμήμα με διοικητή τον Αργ. Κοβάτση και **Π**.**Ε** τον Σπάρτακο. Κυριαρχήσαμε σ' ολόκληρη την πόλη. Κυκλώσαμε τους στρατώνες, την Αστυνομία, τις φυλακές. Αυτοί καλά ταμπουρωμένοι στα οχυρά τους, με σύγχρονο οπλισμό και εμείς απ' έξω με λιανοντούφεκα και λίγα οπλοπολυβόλα θέλαμε να ρίξουμε τα οχυρά και τις σιδερένιες πόρτες. Όλη τη νύχτα κυριαρχούσαμε στην πόλη χωρίς όμως αποτέλεσμα, διότι ήταν απλησίαστες οι θέσεις τους. Έτσι, πριν ξημερώσει φύγαμε για να αποφύγουμε τα αεροπλάνα. Από το γεγονός αυτό μπορεί κανείς να καταλάβει τι σχεδιασμός έγινε, πού πηγαίναμε, με τι και πώς θέλαμε να επιβληθούμε. Το μόνο κέρδος μας ήταν οι φθορές που κάναμε στα εξωτερικά φυλάκια και τα λάφυρα, χειροβομβίδες και ατομικά όπλα. Συμπτυχθήκαμε κανονικά στην περιοχή του Βίτσι που ήταν χώρος απόλυτα ελεγχόμενος από τις δυνάμεις μας. Τέτοιο πόλεμο κάναμε μέχρι τις αρχές του 1948. Το Μάρτη 1947, όταν οι Άγγλοι παρέδωσαν την Ελλάδα στους Αμερικάνους με το Δόγμα Τρούμαν άλλαξε

το σκηνικό. Θυμάμαι ότι στα μέσα Μάη 1947 ήρθαν στα τμήματά μας δύο πάντζερ. Δεν γνώριζε κανείς τη χρήση τους. Πηγαίνοντας μια ημέρα προς την Κλεισούρα, ο Χείμαρρος ζήτησε να δοκιμάσουμε το πάντζερ. Με διέταξε να ανακαλύψω το χειρισμό του και να κάνω βολή. Βρήκα τον τρόπο εκπυρσοκρότησής του και έκανα μια βολή σ' ένα βράχο. Το αποτέλεσμα ήταν καταπληκτικό. Ο βράχος διαλύθηκε. Χρησιμοποιήσαμε το δεύτερο πάντζερ στη Βλάστη. Αποδείχθηκε πόσο αποτελεσματικό αντιαρματικό όπλο ήταν.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΕΣΠΑ

Ετοιμαστήκαμε για αποφασιστικό και μεγάλης σημασίας χτύπημα στην Πρέσπα, η οποία θα αποτελούσε την πρώτη ελεύθερη περιοχή του ΔΣΕ, με κάλυψη των νώτων μας από τα γιουγκοσλαβικά και αλβανικά σύνορα. Στο χώρο αυτό, υπήρχε ένα τάγμα στρατού με διοικητή ένα πρώην ταγματάρχη του ΕΛΑΣ, πολύ πεπειραμένο αντάρτη, τον Τσάμη. Ο Χείμαρρος όρισε τις αποστολές των τμημάτων που θα ενεργούσαν και έκανε την κατανομή των δυνάμεων, σαν γενικός διοικητής των δυνάμεων του υπαρχηγείου Βίτσι. Ο 1ος λόχος, με διοικητή τον Μαυραντζά και ΠΕ τον Τάσο Μιχαλόπουλο, θα χτυπούσαν με μια διμοιρία το σταθμό χωροφυλακής στη Μικρολίμνη. Η υπόλοιπη δύναμη του λόχου και το συγκρότημα του Βίτσι θα ενεργούσαν ενάντια στις θέσεις του τάγματος του Τσάμη. Ο 2ος λόχος 1010 με διοικητή τον Αργ. Κοβάτση, ενισχυμένος με δύναμη από τα τμήματα του Βίτσι θα αναλάμβαναν με κάθε θυσία να αποκρούσουν δυνάμεις που θα κινούνταν από τη Φλώρινα προς ενίσχυση του στρατού στην Πρέσπα. Μετά από σκληρή μάχη εξοντώθηκε η φρουρά χωροφυλακής στη Μικρολίμνη. Το χτύπημα κατά του τάγματος ήταν επίσης επιτυχές. Όταν όμως ο πεπειραμένος ταγματάρχης Τσάμης, που ήξερε την αντάρτικη ταχτική, είδε πως θα αιχμαλωτιζόταν ολόκληρο το τάγμα του, εγκατέλειψε κάθε αντίσταση και οδήγησε τους άνδρες του στη Φλώρινα. Διέφυγαν από δασωμένα και δύσβατα περάσματα της Μπέλα Βόντα, χωρίς εμείς να αντιληφθούμε την κίνησή τους. Ο στρατός ξεκίνησε από τη Φλώρινα με μια μεγάλη φάλαγγα αυτοκινήτων και τεθωρακισμένων προς ενίσχυση των τμημάτων στην Πρέσπα. Έφτασαν κοντά στη Βίγλα. Εκεί είχαμε στήσει ενέδρα. Αφήσαμε να περάσει μεγάλο μέρος της φάλαγγας με ένα τεθωρακισμένο στην κεφαλή της. Ακολουθούσε και δεύτερο τεθωρακισμένο στη μέση της φάλαγγας. Τότε δόθηκε το σύνθημα της επίθεσης. Το δεύτερο τεθωρακισμένο έκανε στροφή και γύρισε πίσω. Το πρώτο γύρισε από την κεφαλή της φάλαγγας για να την υποστηρίξει και όταν δέχτηκε πυρά από τη σύγχυσή του ο οδη-

γός παίρνει απότομη στροφή και ρίχνει το τεθωρακισμένο αριστερά στην κατηφορική πλαγιά. Οι οξιές το συγκράτησαν και δεν κατρακύλησε. Δίπλα μου είχα τον Κώστα Σούλιο, λοχαγό των τμημάτων του Βίτσι, ήρωα αγωνιστή. Συνεννοηθήκαμε αστραπιαία και οι δύο μαζί ριχτήκαμε πάνω στο τεθωρακισμένο. Το πλήρωμα, τέσσερα άτομα, παραδόθηκαν αμέσως. Εγώ πήρα το αυτόματο Τόμσον από τα χέρια ενός στρατιώτη και οι άλλοι άφησαν κάτω τα όπλα τους και βγήκαν έξω από το τεθωρακισμένο. Είχε ακινητοποιηθεί όλη η φάλαγγα που αποτελούνταν από 30 φορτηγά και δύο τεθωρακισμένα. Ένας αξιωματικός διέφυγε στον κατήφορο προς Φλώρινα. Στα γρήγορα όρμησαν όλοι οι αντάρτες πάνω στα αυτοκίνητα. Πολλοί στρατιώτες εγκατέλειψαν τα αυτοκίνητα, πήραν τις πυκνά δασωμένες κατηφοριές και έφυγαν. Έπεσαν στα χέρια μας 26 αιχμάλωτοι στρατιώτες. Το μεγάλο λάθος που κάναμε ήταν ότι δεν χρησιμοποιήσαμε τους αιχμαλώτους οδηγούς για να μεταφέρουμε τα αυτοκίνητα πίσω από τη Βίγλα προς το Πισοδέρι, γιατί ούτε ένας από εμάς δεν ήξερε πώς ανάβει η μηχανή αυτοκίνητου και δεν είχε πιάσει ποτέ τιμόνι στα χέρια του. Μετά την επιτυχία, χωρίς κανείς να μας συμβουλεύει (ο Χείμαρρος ήταν με τον Μαυραντζά στην Πρέσπα) βάλαμε φωτιά και κάψαμε αδικαιολόγητα τα περισσότερα αυτοκίνητα. Είχαμε κάθε ευχέρεια να μεταφέρουμε άθικτα όλα τα φορτία με τα αυτοκίνητα. Ήταν αδύνατη η επικοινωνία με το τάγμα στη Πρέσπα. Τα αεροπλάνα και το πυροβολικό βομβάρδιζαν από την Φλώρινα και έτσι αδίκως χάσαμε 30 φορτηγά αυτοκίνητα με εφόδια. Στη μάχη αυτή είχα ένα μοναδικό θύμα στο λόχο 1010. Σκοτώθηκε από αδέσποτο βλήμα πυροβολικού η αντάρτισσα Πολυξένη, αδελφή του **Π**.**Ε** του λόχου Θ. Καλογιάννη. Θάψαμε την Πολυξένη με τιμές στο νεκροταφείο του χωριού Στάτιστα (Μελάς). Στρατός έμεινε μόνο σε Φλώρινα, Αμύνταιο, Καστοριά. Εμείς κάναμε γενική ανασυγκρότηση του ΔΣΕ στο Βίτσι. Στην ιστορία του ΔΣΕ τα πρώτα τέσσερα τάγματα που δημιουργήθηκαν ήταν τα δύο στο Γράμμο και δύο στο Βίτσι. Στο Βίτσι το πρώτο τάγμα είχε διοικητή τον Αμύντα και ΠΕ τον Αργ. Κοβάτση. Το δεύτερο τάγμα είχε διοικητή τον Παντελή Συπέρκο και ΠΕ τον Γιώργο Βασίλκο. Σκελετός του πρώτου τάγματος ήταν ο λόχος 1010.

Μετά από λίγο καιρό, στο δεύτερο δεκαήμερο του Ιούνη, ο Χείμαρρος έφυγε για το Γράμμο με διαταγή του Αρχηγείου. Φεύγοντας ο Χείμαρρος συγκέντρωσε όλα τα στελέχη από διμοιρίτες και πάνω για να μας αποχαιρετήσει. Συγκράτησα μερικά από τα λόγια του: *«Καταφέραμε γερά χτυπήματα στον αντίπαλο χάρις στην ανδρεία και αποφασιστικότητα όλων σας που είσαστε εδώ, και των υπόλοιπων μαχητών τους οποίους διοικείτε. Χάριν αυτής της επιτυχίας πήραμε την πρωτοβουλία των μαχών στα χέρια μας και ο εχθρός είναι τρομοκρατημένος. Αντί να βγει προς καταδίωξη μας, ας τρέμει*

μήπως του επιτεθούμε. Κρατήστε την πρωτοβουλία στα χέρια σας». Με αυτά τα λόγια μας αποχαιρέτησε ο Χείμαρρος. Στο Γράμμο, από άκρη σε άκρη, ο εχθρός παντού χτυπάει και σπάνια δέχεται καίριο χτύπημα. Στο Βίτσι γίνεται το αντίθετο. Σπάνια κινείται από τις βάσεις του, αν και έχει καλύτερες προϋποθέσεις. Όσες φορές προσπάθησε ο στρατός να βγει από τις βάσεις του στο Βίτσι, δέχθηκε σκληρά χτυπήματα και ήταν πολύ τρομοκρατημένος. Ο Αμύντας έγινε αρχηγός του υπαρχηγείου του Βίτσι. Στη θέση του, ως διοικητής τάγματος, αναλαμβάνει ο Αργ. Κοβάτσης. Τον νέο διοικητή με χαρά δέχτηκαν οι μαχητές και προπαντός τα στελέχη, οι λοχαγοί, διμοιρίτες, ομαδάρχες, το επιτελείο. Γνωριζόμασταν πολύ καλά από το Γράμμο το 1946 και τις αρχές του 1947. Μαζί έχουμε πολεμήσει τον αντίπαλο με σοβαρές επιτυχίες. Το τάγμα που διοικούσα τώρα είναι το 426 του ΔΣΕ. Θα γίνει ο φόβος και ο τρόμος των αντιπάλων μας στο Βίτσι, στο Σινιάτσικο, στο Καϊμακτσαλάν. Από την ίδια περιοχή προέρχονταν όλοι οι μαχητές των ταγμάτων.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΑΔΕΙΟ ΣΤΟΜΑΧΙ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ

Γιατί όμως ξεχώριζαν σε μαχητικότητα οι μαχητές του 426 τάγματος; Είχαμε τον ίδιο οπλισμό, αλλά δεν είχαμε το ίδιο σακίδιο με τροφή και ρούχα. Στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Βούλγαρος βασιλιάς έδωσε διαταγή στο στρατηγό της Στρατιάς να φυλάξει τα σύνορα πάση θυσία και να μην επιτρέψει στον εχθρό να σπάσει το μέτωπο. Τότε ο στρατηγός απάντησε *«Prazna ranica ne pazi granica»*, δηλ. άδειος γυλιός δεν φυλάει σύνορα. Αυτό είναι το μυστικό της μαχητικότητας στο στρατό. Όταν βρέθηκα στην προσφυγιά μετά τη λήξη του πολέμου το 1949 και γνωρίστηκα με τα καθεστώτα των σοσιαλιστικών χωρών, από διάφορες συζητήσεις έμαθα ότι στον σοβιετικό στρατό στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, σε όλη την ιεραρχία των μονάδων από λόχο και πάνω, μετά τον διοικητή είχε τον ίδιο βαθμό και ο επιμελητής, που φρόντιζε για τον εφοδιασμό του τμήματος από τον οπλισμό μέχρι τις κάλτσες. Ένα παράδειγμα: όταν κάποτε ετοιμαστήκαμε για μια μεγάλη πορεία στο χώρο του Γράμμου εφοδίασα όλους τους μαχητές με ένα κεφαλοτύρι περίπου τριών κιλών, στρογγυλό σαν ψωμί. Αφού φάγαμε καλά όλοι, βάλαμε το υπόλοιπο στο σακίδιο μας. Ένας αντάρτης, ο Γιάννης Σαμαράς από το Βογατσικό, εξαιρετικός σκοπευτής, αφού πρώτα χόρτασε, πήρε μετά το κεφαλοτύρι και έτσι όπως ήταν στρογγυλό το κατρακύλησε στον κατήφορο, λέγοντας *«έι, έι, τι καλά κυλάει!»*. Όταν φτάσαμε στον προορισμό μας, μετά από 24 ώρες πορεία, καθίσαμε να φάμε. Ο Σαμαράς δεν είχε τίποτα στον τορβά. Λέει στον διπλανό του *«Ρε*

κοπέλι δώσε μου να φάω...». Τότε ο διπλανός του φώναξε *«έι, έι, τι καλά κυλάει!».* Άκουσα τις φωνές και πήγα κοντά τους. Μου είπαν την ιστορία. *«Γιατί Σαμαρά το έκανες αυτό;»* ρώτησα. *«Συναγωνιστή διοικητή, προτίμησα να μην βάλω τρόφιμα στο ίδιο σακίδιο που είχα τις σφαίρες του οπλοπολυβόλου, γιατί το οπλοπολυβόλο θα έκανε εμπλοκή αν στην πορεία συνέβαινε κάτι ...».* Τότε λέω στον αντάρτη *«Μπράβο Σαμαρά. Τώρα πήγαινε στον επιμελητή να σου δώσει ένα άλλο κεφαλοτύρι και ένα άλλο σακίδιο για τρόφιμα».* Επιμελητειακή εκμετάλλευση λέγαμε τα τρόφιμα, ρουχισμό, υπόδηση κλπ. που παίρναμε όταν μπαίναμε σε μεγάλα χωριά έξω από το χώρο που ελέγχαμε. Πάντα ετοίμαζα ειδικό τμήμα για να φορτώσει όσο μπορούσε περισσότερα ζώα με τρόφιμα κ.ά. και να τα οδηγήσει στο λημέρι μας. Στη μάχη, είτε πετυχαίναμε το σκοπό μας είτε όχι, τα τρόφιμα τα παίρναμε. Στο γυρισμό ταξινομούσαμε τα τρόφιμα σε ανθεκτικά και σε ευαίσθητα, και ανάλογα τα τοποθετούσαμε σε διάφορα μέρη, που τα ήξερε μόνο η επιμελητεία. Έτσι πάντα είχαμε εφεδρείες τροφίμων και μαγειρεύαμε το κρέας με φασόλια, πατάτες, ρύζι, μακαρόνια κλπ. Το αλάτι που ήταν δυσεύρετο, για εμάς ποτέ δεν υπήρξε πρόβλημα. Αποθηκεύαμε ποσότητες τροφών, λάδι, διάφορα λίπη. Πάντα φροντίζαμε ώστε κάθε λόχος να έχει γεμάτο το καζάνι του φαγητού για τους μαχητές. Όταν ο μαχητής είναι χορτάτος, ντυμένος και έχει παπούτσια το ηθικό του είναι ακμαίο και δεν απογοητεύεται από τις κακοτυχίες. Έτσι μόνον πολεμάει το τμήμα. Ποτέ δεν μείναμε νηστικοί, όπως άλλα τμήματα στο ΔΣΕ. Όταν όμως πηγαίναμε για μάχη σε κατοικημένο χώρο απαγόρευα αυστηρά να παίρνουν οι μαχητές τρόφιμα ή άλλα είδη. Αυτό είχε γίνει συνήθεια στους μαχητές μου.

ΤΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΒΟΪΟΥ-ΓΡΑΜΜΟΥ

Το Αρχηγείο Γράμμου μετονομάστηκε σε Αρχηγείο Βόϊου-Γράμμου. Το Βίτσι υπάγεται στις διαταγές του. Το 426 τάγμα, με διοικητή τον Αργ. Κοβάτση, **Π.Ε** τον Σπάρτακο (ψευδώνυμο) για λίγο καιρό και μετά τον Τζανή, ήταν το πιο αξιόμαχο τμήμα στο Βίτσι. Αποτελούνταν από τρεις λόχους πεζικού και ένα λόχο μηχανημάτων. Ο $1^{ος}$ λόχος είχε διοικητή τον Πέτσο Ρόμα, ο $2^{ος}$ τον Κώστα Σούλιο, ο $3^{ος}$ τον Λάμπρο Γακίδη (Τζαβέλα). Ο $4^{ος}$ λόχος μηχανημάτων είχε διοικητή τον Γαλάνη και διέθετε έναν όλμο των 81 χιλ., ένα βαρύ πολυβόλο, δύο ατομικούς όλμους των 60 χιλ. Στο τάγμα επιτελής ήταν ο Γιάννης Κεβρεκίδης (Φωκάς). Στο επιτελείο του τάγματος ανήκαν η υπεύθυνη των γυναικών, δύο σύνδεσμοι, ο επιμελητής, ο ράφτης, ο τσαγκάρης, ο κουρέας, οι ημιονηγοί, ο τηλεφωνητής. Τον Ιούλη 1947 άρχισε η μαζική επιστράτευση. Το 426 τάγμα αριθμούσε 750 αντάρ-

τες. Αργότερα, μετά την επιστράτευση, συγκροτείται το τρίτο τάγμα με διοικητή τον Θανάση Αγγελή (Γαρέφης) και τέταρτο τάγμα με διοικητή τον Μιχάλη Αποστολίδη (Γρανίτης) και ΠΕ τον Καλογιάννη, τα οποία στέλνονται στο Γράμμο. Αυγ. και Σεπτ. συγκροτούνται άλλα τρία τάγματα και όλοι οι επιστρατευμένοι στέλνονται στο Γράμμο, όπου συγκροτούνται τάγματα και στέλνονται στη Ρούμελη, με διαταγή του Μάρκου, για να ισχυροποιηθεί εκεί ο ΔΣΕ. Αποτέλεσμα αυτής της απόφασης ήταν ο αποδεκατισμός αυτών των τμημάτων στη Ρούμελη σε μικρό χρονικό διάστημα, κυρίως γιατί ήταν ανεκπαίδευτα και έπρεπε να ενεργούν σε άγνωστη περιοχή παλεύοντας για εξασφάλιση τροφής. Θυμάμαι μια περίπτωση, όταν από το χωριό Πολυπόταμος της Φλώρινας επιστρατεύθηκαν εκατοντάδες άνδρες και οδηγήθηκαν στο αρχηγείο Βίτσι, στο χωριό Κώτα. Μετά από λίγες ώρες έφτασαν επίσης εκατοντάδες γυναίκες, μάνες και σύζυγοι, και κλαίγοντας ζητούσαν να πάρουν πίσω τους άνδρες τους και τα παιδιά τους. Βγήκε ο Αμύντας να τις μαλώσει, λέγοντας μεταξύ άλλων: *«Μαζέψαμε όλους τους άνδρες σας διότι θα ερχόνταν οι Μπουραντάδες και θα τους παίρνανε...»*. Εκείνη τη στιγμή βγήκε μπροστά μια θαρραλέα γυναίκα και λέει στον Αμύντα: *«Αν τους πάρουν αυτοί υπάρχει το κράτος να μας συντηρήσει, τώρα ποιός θα μας συντηρήσει; Αν σκοτωθούν σε εσάς, ποιός θα προστατέψει τις οικογένειες;»*. Ο λαός όλα τα σκεπτόταν, αλλά ποιός τον άκουγε και προπαντός τον ντόπιο πληθυσμό. Το λέω αυτό για τον ντόπιο πληθυσμό, εννοώντας τους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες (Σ/μ), που μαζικά οδηγήθηκαν στη σφαγή. Με τη γενική επιστράτευση οι αντάρτες μάζεψαν και σαράντα άνδρες από το Λέχοβο, αν και έπρεπε να μαζέψουν εκατοντάδες. Τους οδήγησαν στο Αρχηγείο. Το ίδιο βράδυ ο Αμύντας φώναξε δύο Λεχοβίτες χωριανούς του και τους λέει: *«Μαζέψτε κρυφά όλους τους Λεχοβίτες και μέσα από το δασωμένο Λίσετς να ξημερώσετε στην Πτολεμαΐδα»*. Τους έδιωξε όλους πίσω, με την συμβουλή να μην επιστρέψουν στο Λέχοβο.

Αυτή η γενική επιστράτευση ερήμωσε τα χωριά πρώτα από τους άνδρες και στη συνέχεια από τις γυναίκες. Ο λαός διαμαρτύρονταν στις πολιτικές οργανώσεις. Το ΝΟΦ, επίσημη οργάνωση των Σ/μ, έβαλε το ζήτημα για ανάδειξη στρατιωτικών στελεχών σε ανώτερα αξιώματα, πολιτικά και στρατιωτικά.

Στο κεντρικό συμβούλιο του ΝΟΦ ήταν μέλη πολιτικά και στρατιωτικά από τα τμήματα του Βίτσι, όπως ο Παντελής Βαϊνάς, ο Αχιλλέας Παπαϊωάννου, ο Τάσος Γουσόπουλος (με το ψευδώνυμο *Μάκης*), οι οποίοι θεωρούνταν πιο έμπιστοι του ΝΟΦ. Αυτό το γεγονός βοήθησε προπαντός τον Βαϊνά να γίνει μέραρχος, διοικητής της 11ης Μεραρχίας του ΔΣΕ, με αποτέλεσμα να θάψει σχεδόν όλη τη Μεραρχία στο Λίσετς στις 13 Αυγ.

1949. Εγκατέλειψε τη θέση του φεύγοντας μέσα από τις δασοσκεπείς πλαγιές της Βάρμπας-αλβανικά σύνορα.

Στις 19 και 20 Ιούνη 1947 περάσαμε στο χώρο του Σινιάτσικου με κέντρο το χωριό Γέρμα. Χτυπήθηκε το χωριό Βλάστη, εξοντώθηκε η φρουρά και αναγκάστηκαν όλες οι δυνάμεις από το χώρο αυτό να φύγουν προς Πτολεμαΐδα. Έτσι όλος ο ορεινός όγκος του Σινιάτσικου είναι ελεύθερος. Στις 20 του Ιούνη χτυπάμε το Εμπόριο, κεφαλοχώρι κοντά στη Πτολεμαΐδα. Η μάχη ήταν πολύ σκληρή. Ο αντίπαλος είχε απώλειες. Εκείνο που πετύχαμε ήταν η επιμελητειακή εκμετάλλευση. Τριάντα ζώα φορτώσαμε με διάφορα είδη διατροφής, όλα από τα μαγαζιά και προπαντός από τις αποθήκες τη ΟΥΝΡΑ.

Μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες μέσα στον Ιούνη στο Βίτσι ήταν η μάχη στη Φαλτσάτα. Η Φαλτσάτα ήταν οχυρωμένο ύψωμα με πολυβολεία με μπετόν αρμέ από τον ελληνοαλβανικό πόλεμο 1940. Ένας λόχος ήταν οχυρωμένος μέσα σε πολυβολεία με κυκλική διάταξη. Για το χτύπημα αυτό εφοδιαστήκαμε με πάντζερ. Αφού πλησιάσαμε στα πολυβολεία από δύο διαφορετικές κατευθύνσεις ρίξαμε δύο βολές πάντζερ σε δύο πολυβολεία. Στον αέρα πέταξαν τα τσιμέντα και τα σίδερα και οι στρατιώτες μέσα τρομοκρατήθηκαν. Μετά από αυτά τα δύο μπουρλότα βγήκαν όλοι οι στρατιώτες και φώναξαν *«παραδινόμαστε, μη μας πυροβολάτε...»*. Όλοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι και στα χέρια μας έπεσαν πολλά λάφυρα σε οπλισμό και ιματισμό. Το παράδειγμα αυτό φανερώνει πως από την αρχή του 1947, αν διαθέταμε άφθονα πάντζερ θα μπορούσαμε να μπούμε σε Φλώρινα, Αμύνταιο, Πτολεμαΐδα και Καστοριά. Θα είχαμε καταλάβει την περιοχή κυριολεκτικά. Δεν ζήτησε όμως τέτοια όπλα η ηγεσία του ΔΣΕ από τη Γιουγκοσλαβία, τότε που είχαμε καλές σχέσεις, για να μην κατηγορηθούμε ότι το κίνημά μας είναι ξενοκίνητο.

Έγινε μετά κίνηση τμημάτων μας προς το Καϊμακτσαλάν για επιχειρήσεις. Αρχηγός των ανταρτών στο Καϊμακτσαλάν ήταν ο Γιάννης Καρυοφύλλης (με το ψευδώνυμο *Στάθης*). Κάναμε συνδυασμένη ενέργεια, τμήματα Βίτσι και Καϊμακτσαλάν. Χτυπήσαμε πολλές φρουρές γύρω από το Καϊμακτσαλάν και καταστρέψαμε ένα τρένο. Όταν γυρίσαμε πάλι στο Βίτσι πήραμε μαζί μας και τα φορτώματα της βοήθειας από το εξωτερικό, κυρίως ιματισμός και άρβυλα. Είχαν σταλεί από τη Γιουγκοσλαβία.

Τριάντα περίπου ζώα φορτωμένα οδηγήσαμε στο Βίτσι και ξεφορτώθηκαν στο Νυμφαίο, έδρα του Αρχηγείου Βίτσι. Όταν ανοίξαμε τα δέματα και είδαμε πολλά άρβυλα χαρήκαμε, διότι δεν είχαμε. Όταν αρχίσαμε όμως να τα ταξινομούμε σε νούμερα, στο ίδιο νούμερο ταίριαζαν μόνο δεξιά ή μόνο αριστερά. Αν θέλαμε να τα κάνουμε ζευγάρια, το αριστερό άρ-

βυλο ήταν 40 νούμερο και το δεξιό 43 ή 45 κ.ο.κ. Αυτή ήταν η μεγάλη βοήθεια από τις λαϊκές δημοκρατίες;

Στις 12 Ιούλη 1947 δύο τάγματα πήγαν να χτυπήσουν την Καστοριά. Το 426 τάγμα του Αργ. Κοβάτση θα χτυπούσε όλες τις φρουρές στα υψώματα του Απόσκεπου και Σιδηροχωρίου. Στα υψώματα αυτά ήταν οχυρωμένη περίπου δύναμη τάγματος. Το τάγμα Συπέρκου, όταν θα ανοίγονταν ο δρόμος για Καστοριά, θα έμπαινε μέσα στην πόλη.

Με μεγάλη επιτυχία εξοντώθηκαν όλες οι δυνάμεις του αντιπάλου στα υψώματα Σιδηροχωρίου. Το τάγμα Συπέρκου, ανενόχλητο, μπορούσε να διεισδύσει στην Καστοριά. Η διοίκηση του τάγματος, τελείως ανοργάνωτα, έστειλε τους τρεις λόχους σε διαφορετικές κατευθύνσεις, αντί να στείλει τους δύο λόχους και με εφεδρεία τον τρίτο λόχο να παρακολουθεί στενά την εξέλιξη της μάχης για να επέμβει ανάλογα. Η διοίκηση του τάγματος έμεινε έξω από την πόλη. Οι τρεις λόχοι έχασαν την μεταξύ τους επαφή, αλλά και την επαφή με την διοίκηση. Αντί να ασχοληθούν με την εξουδετέρωση στόχων μέσα στην πόλη, καταπιάστηκαν με πλιάτσικο σε περίπτερα και μαγαζιά διότι δεν υπήρχε διοίκηση να ασκήσει έλεγχο. Όταν ήρθε το ξημέρωμα αποσύρθηκαν. Έτσι πόλεμος δεν γίνεται! Με διοίκηση που δεν παρακολουθεί τα τμήματα στη μάχη και δεν επεμβαίνει άμεσα με την εφεδρεία της την κατάλληλη στιγμή, καμία μάχη δεν κερδίζεται.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΑΜΥΝΤΑΙΟ

Ο Αμύντας έδωσε διαταγή να χτυπήσουμε το Αμύνταιο. Την κύρια επίθεση μέσα στην κωμόπολη και στο σταθμό χωροφυλακής θα αναλάμβανε το 426 τάγμα. Το τάγμα του Συπέρκου θα κάλυπτε τους δρόμους από Πτολεμαΐδα - Κοζάνη και μια μικρή δύναμη τον δρόμο από Φλώρινα.

Ο σταθμός διοίκησης του Αρχηγείου παρέμενε στο Νυμφαίο. Δηλαδή ο αρχηγός Αμύντας περίμενε με το επιτελείο του μέχρι τις πρωινές ώρες μέσα στο Νυμφαίο, πολύ μακριά από το χώρο επιχειρήσεων, και μετά το ξημέρωμα είχε επαφή δια τηλεφώνου από κρύπτη δασωμένης περιοχής, από το φόβο αεροπορικών επιθέσεων. Για να καταλάβει ο αναγνώστης τι αρχηγό είχαμε στο Βίτσι, από το Νυμφαίο που ήταν ο Αμύντας μέχρι το Αμύνταιο μόνο τα βλήματα του πεδινού πυροβολικού μπορούν να φτάσουν. Ούτε λόγος να γίνεται για παρακολούθηση της μάχης. Μόλις ξημέρωνε ο Αμύντας κρυβόταν στο πυκνό δάσος, διότι φοβόταν πολύ τα αεροπλάνα. Σε όλα τα πυκνά δάση του Βίτσι, με διαταγή του Αμύντα είχαν εγκατασταθεί τηλεφωνικές γραμμές έτσι που μόνο με το τηλέφωνο θα κρατούσε σύνδεση, κρυμμένος μέσα στο δάσος, στην αφάνεια όλη την ημέρα. Μπήκαμε μέσα

στο Αμύνταιο. Κυριαρχήσαμε σε ολόκληρη την πόλη. Απομονώσαμε και κυκλώσαμε την αστυνομία, με οπλοπολυβόλα και λιανοτούφεκα προσπαθήσαμε να καταλάβουμε το κτίριο. Ολόκληρη τη νύχτα δεν καταφέραμε να σπάσουμε την άμυνά τους. Μένουμε και την ημέρα μέσα στο Αμύνταιο, αφού αποκρούσαμε ενισχύσεις του στρατού από Πτολεμαΐδα. Συνεχίζουμε όλη την ημέρα τη μάχη, αλλά δεν είχαμε πάντζερ να γκρεμίσουμε τα οχυρά. Τους κρατάμε κυκλωμένους παίρνοντας όλα τα μέτρα για να μην έχουμε απώλειες. Όλη την ημέρα και την προηγούμενη νύχτα μαζέψαμε ζώα και τα φορτώσαμε με πολλά τρόφιμα, ιματισμό κλπ. Κάναμε πλούσια επιμελητειακή εκμετάλλευση. Τη δεύτερη βραδιά με την ησυχία μας υποχωρήσαμε γιατί είχαν φτάσει δυνάμεις από την Κοζάνη και θα μας προξενούσαν ζημιά.

ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ ΤΙΣ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ

Στρατοπεδεύσαμε στην Περικοπή, αφού τακτοποιήσαμε τα τρόφιμα σε κατάλληλους χώρους και μοιράσαμε ρουχισμό και υπόδηση, ανάλογα με τις ανάγκες. Μείναμε για ανάπαυση στο χωριό. Πήρα διαταγή να ετοιμάσω το τάγμα για πορεία προς Βατοχώρι διαμέσου Βαψωρίου. Αργά το απόγευμα ξεκινήσαμε από την Περικοπή. Το ηλιοβασίλεμα μας βρήκε στον ανήφορο για τις Πόρτες, στο κυρίως Βίτσι, γυμνή κορυφή. Βρισκόμουν στη μέση του τάγματος, στον λόχο του αξέχαστου λοχαγού Κώστα Σούλιου, με τον οποίο βαδίζαμε μαζί και συζητούσαμε για την αποστολή που είχαμε πάρει. Μόλις φτάσαμε στη θέση Πόρτες, στον αυχένα, είδαμε πίσω μας να έρχεται έφιππος ο Αμύντας με τον σύνδεσμό του με δυνατό καλπασμό, αναγκάζοντας το πορευόμενο τμήμα να ανοίγει δρόμο για γρήγορο πέρασμα. Όταν ο Σούλιος αντίκρισε τον Αμύντα, μου λέει: *«Τώρα και εσύ θα μάθεις, θα δεις με τα μάτια σου τι αρχηγό έχουμε»*. Έδωσε αμέσως σύνθημα στο λόχο από στόμα σε στόμα να αρχίσουν όλοι να μουγκρίζουν: *«Μου!... Μου!... Μου...!»*.

Μόλις ο Αμύντας, καθώς μπήκε στο χώρο του λόχου, άκουσε το μουγκρητό, κατεβαίνει αμέσως από το άλογο και τρέχοντας μπαίνει στα χαμόκλαδα οξιάς στην πλαγιά και εξαφανίστηκε στο δασωμένο. *«Τι έγινε;»* ρώτησα τον Σούλιο. *«Συγνώμη»* μου λέει: *«δεν πίστευα ότι θα εγκατέλειπε το άλογο ο αρχηγός μας, αλλά ότι με μεγαλύτερο καλπασμό θα έφευγε για να ξεπεράσει το γυμνό έδαφος»*. Και συνεχίζει ο Σούλιος: *«Τον γνώρισα και σε άλλες περιστάσεις που φοβάται πολύ την αεροπορία. Αρκεί να ακούσει βουητό και ας μην βλέπει αεροπλάνο. Και τώρα σε παρακαλώ να μην μάθει ο αρχηγός ότι εγώ προκάλεσα το βουητό...»*. Γέλασα με την ψυχή μου και του λέω: *«Γνώριζα ότι ο αρχηγός μας δεν άντεχε στους πυροβολισμούς και ότι*

φοβόταν την αεροπορία, αλλά σε τέτοιο βαθμό ρεζιλίκι δεν θα το πίστευα αν δεν το έβλεπα με τα μάτια μου».

Τον χάσαμε. Εμείς συνεχίσαμε την πορεία προς το Βαψώρι (Μπάπτσορ) και σταματήσαμε στο χωριό. Τις πρωινές ώρες δεν χρειάστηκε να τον αναζητήσουμε γιατί μόνος του ήρθε στο χωριό. Και με την ευκαιρία που αναφερθήκαμε σε περιστατικά γενναίων (!) ηγετών, θυμήθηκα άλλο ένα. Όταν χτυπήσαμε το σιδηροδρομικό σταθμό στο Κλειδί, από κακή τακτική σκοτώθηκε ο λοχαγός σαμποτέρ Σπουργίτης, αναντικατάστατος τεχνικός, ειδικός για σαμποτάζ. Το γεγονός αυτό δημιούργησε σύγχυση στους αντάρτες σαμποτέρ και γενικότερα στην υποχώρηση. Η υποχώρηση θα γινόταν προς το Νυμφαίο. Τις πρωινές ώρες εμφανίστηκαν δύο αεροπλάνα. Ο Αμύντας χάθηκε και πάλι, αν και βρισκόταν πολύ μακριά από την μάχη. Συμπτυχθήκαμε στο Νυμφαίο. Ο Αμύντας δεν υπάρχει πουθενά. Όταν εμφανίστηκε τις πρωινές ώρες της άλλης ημέρας, μου λέει να στείλω μια διμοιρία στο βάθος, στο δάσος του **Ελόβου**. Μέσα σε μια βαθιά χαράδρα άφησε το άλογό του. Ζήτησε να το βρούμε, περισσότερο για την σπάνια κεντητή σέλα παραδοσιακής τέχνης. Ο Αμύντας δεν εξελίχθηκε στο ΔΣΕ μετά τις αρχές του 1948. Έπεσε στη δυσμένεια του Αρχηγείου μας και παρέμεινε στην Πρέσπα ανενεργός.

Γύρω από το Βίτσι οι πόλεις Καστοριά, Πτολεμαΐδα, Αμύνταιο, Φλώρινα ήταν τα οχυρωμένα φρούρια του Στρατού. Δεν επιχειρούσαν εξόδους μέχρι το τέλος του 1947. Χαιρόμασταν όταν μαθαίναμε πως παρουσιάστηκε κάποια κίνηση του εχθρού προς το χώρο του Βίτσι από οποιαδήποτε κατεύθυνση. Πάντοτε στη φυγή τους μας άφηναν τουλάχιστον τις χλαίνες τους, τα σακίδιά τους κλπ. Τους περιμέναμε μέχρι το μεσημέρι και τους προκαλούσαμε να μπουν όσο το δυνατόν πιο βαθιά στο χώρο μας. Το απόγευμα κάναμε επιθέσεις, στήναμε μπλόφες ότι δήθεν τους κυκλώναμε στέλνοντας κανένα αυτόματο στα νώτα τους. Και επειδή δεν βγαίνανε πια αυτοί, αναγκαζόμασταν εμείς να τους επισκεπτόμαστε στις οχυρωμένες βάσεις τους. Τους παραπλανούσαμε από το Αμύνταιο στη Μεσοποταμία και αμέσως μετά στα καμποχώρια της Φλώρινας κλπ. Όταν χτυπήσαμε στη Μεσοποταμία, ο Αμύντας και ο σταθμός διοίκησης του Αρχηγείου βρισκόταν στο χωριό Κώτα. Εμείς πολεμούσαμε κάτω στα καμποχώρια, ενώ το Αρχηγείο παρέμενε εκεί με τις μαγείρισσες και τις σερβιτόρες, τις τραπεζαρίες με τα κρασιά από το Νυμφαίο. Φανταστείτε! Η Αστυνομία ήταν κύριος στόχος στη Μεσοποταμία, αλλά με τι οπλισμό; Οπλισμός φτωχικός. Κολλήσαμε στην Αστυνομία με ένα λόχο, ένας λόχος ήταν στη διάθεση της επιμελητείας και ένας λόχος εφεδρεία στα χέρια της διοίκησης. Όλη τη νύχτα χτυπάμε την Αστυνομία. Φτάσαμε στα οχυρά όπου δεν μπορούσαν να ρί-

ξουν χειροβομβίδα, αλλά τα τείχη δεν έπεφταν. Τις πρωινές ώρες έδωσα εντολή υποχώρησης. Όταν ο λόχος συμπτύχθηκε πέρα από την Αστυνομία, ο λοχαγός μου αναφέρει ότι στο τείχος της Αστυνομίας εγκατέλειψαν έναν τραυματία αντάρτη. Ευτυχώς ήμουν εκεί κοντά και είχα πείρα από τις υποχωρήσεις. Αν ήταν ανεξέλεγκτες, ο κίνδυνος ήταν μεγάλος. Έδωσα διαταγή στο λοχαγό αμέσως όλα τα οπλοπολυβόλα, σύνολο εννέα, μόνο με τους σκοπευτές και τους γεμιστές, να κυκλώσουν την Αστυνομία και να βάλουν με ισχύ πυρός. Δύο γερά παλικάρια θα πάνε τότε να πάρουν τον τραυματία. Η εγκατάλειψη του τραυματία είναι πτώση του ηθικού μας και αναπτέρωση του ηθικού του αντιπάλου. Με την ενέργειά μας αυτή οι χωροφύλακες νόμισαν ότι ξαναεπιτεθήκαμε και ζάρωσαν στη θέση τους. Πήραμε έτσι τον τραυματία μας και υποχωρήσαμε κανονικά. Ο τραυματίας ήταν ένας εικοσάχρονος από τον Πολυπόταμο της Φλώρινας. Λεγόταν Παύλος Μπελτσούρης και τον φωνάζαμε Παυλάκο. Τον βάλαμε στο άλογό μου μέχρι το Βατοχώρι στο σταθμό πρώτων βοηθειών. Από εκεί στάλθηκε σε νοσοκομείο στη Γιουγκοσλαβία. Μετά πήγε στην Τσεχοσλοβακία. Αντάμωσα τον Παυλάκο, τον οποίο θεωρούσα χαμένο, το καλοκαίρι του 1975 ξαφνικά στα Σκόπια με το ένα πόδι κομμένο μέχρι το γοφό. Στο θέμα της περισυλλογής των τραυματιών ήμουν πολύ αυστηρός, το ίδιο επίσης και για τους νεκρούς. Θάβαμε τους νεκρούς μας σε γνωστούς τόπους, νεκροταφεία, ή σε τόπους με χαρακτηρισμό, με συντεταγμένες στο χάρτη, με τα στοιχεία τους. Η επιχείρηση πέτυχε μόνον στην επιμελητειακή εκμετάλλευση. Η Μεσοποταμία ήταν πλούσιο καμποχώρι, με σιτηρά, τυριά, βούτυρα και άφθονα ζώα για κρέας.

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΤΣΙ ΑΜΑΧΗΤΙ ΔΕΝ ΦΕΥΓΟΥΜΕ

Ήρθαν πληροφορίες πως ο εχθρός ετοιμαζόταν για εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στο Βίτσι. Η διοίκηση του υπαρχηγείου Βίτσι (μετά τη δημιουργία του Αρχηγείου Βόϊου-Γράμμου, οι δυνάμεις του Βίτσι υπάγονται τακτικά στο Αρχηγείο), ενδιαφερόταν μόνο για τον εφοδιασμό και τροφοδοσία του επιτελείου του υπαρχηγείου, φροντίζοντας να έχουν και του πουλιού το γάλα μόνον για τον εαυτό τους, όχι για τα μάχιμα τμήματα. Τα τάγματα αν δεν προνοούσαν από μόνα τους για την τροφοδοσία, θα τρώγανε μόνο νερόβραστο κρέας, ανάλατο, ή ξερή τροφή. Έπρεπε να εξασφαλίζουμε τρόφιμα και να τα κρύβουμε σε διάφορα μέρη, έτσι ώστε να μπορούμε να τα πάρουμε όταν θα άρχιζαν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Γι' αυτό και εκστρατεύσαμε στα καμποχώρια της Φλώρινας, για να μαζέψουμε όσο το δυνατόν περισσότερα τρόφιμα και να τα κρύψουμε προσεκτικά. Κανένας

σχεδιασμός, καμιά φροντίδα δεν υπήρξε ποτέ από το υπαρχηγείο για εξασφάλιση τροφίμων σε καιρό ανάγκης. Το 426 ήταν το μόνο τάγμα που είχε δική του επιμελητεία, εκτός από εκείνη του υπαρχηγείου, και η οποία ήταν αποκλειστικά υπό τη επίβλεψη του διοικητή του τάγματος.

Δύο φορές τιμωρήθηκα από το υπαρχηγείο, ως διοικητής του 426, επειδή ανακάλυψε τρόφιμα στο τάγμα μου έξω από αυτά της επιμελητείας του υπαρχηγείου. Ήταν ιδιαίτερη φροντίδα μου, διότι ετοιμαζόμουν για πόλεμο, και με νηστικούς μαχητές πόλεμος δεν γίνεται. Ευτυχώς που τούτη τη φορά πρόβλεψα και εξασφάλισα πολλά τρόφιμα, τα οποία τοποθέτησα σε κατάλληλα μέρη και οι αντάρτες δεν στερήθηκαν. Δεκαπέντε μερόνυχτα πολεμούσαμε ολομόναχοι στο χώρο του Βίτσι.

Στις 11 Σεπτ. 1947 ο αντίπαλος ξεκίνησε τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στο Βίτσι, από Φλώρινα, Αμύνταιο, Πτολεμαΐδα, Καστοριά. Τα στοιχεία που μας έδωσε το υπαρχηγείο, μιλάγανε για δύναμη τριών μεραρχιών, περίπου 10.000 άντρες. Εμείς δεν μπορούσαμε να εξακριβώσουμε τις δυνάμεις του αντιπάλου, γιατί δεν διαθέταμε μέσα πληροφόρησης και σύνδεσης. Τον καιρό αυτό τα τάγματα του ΔΣΕ δεν διέθεταν ασυρμάτους ούτε τηλέφωνα. Πολεμούσαμε στα τυφλά.

Ένα δεκαήμερο νωρίτερα η διοίκηση του υπαρχηγείου, ο Αμύντας, μου έδωσε έναν φάκελο κλειστό και με βούλα όπου έγραφε «Απόρρητον» με σφραγίδα. Ο φάκελος συνοδευόταν με άλλο έγγραφο, το οποίο εξηγούσε πως μόνο σε περίπτωση έναρξης των επιχειρήσεων θα ανοιχτεί και με αυστηρότητα έκανε συστάσεις να μην ανοιχτεί νωρίτερα. Απολύτως καμία άλλη πρακτική φροντίδα για τα τάγματα δεν πήρε το υπαρχηγείο. Η μόνη του φροντίδα ήταν να στείλει μια ομάδα του επιτελείου από διαλεγμένους μαχητές, ικανούς να φτάσουν τα καταφύγια μέσα στα πυκνά δύσβατα δάση στο Έλοβο, βόρεια του κυρίως Βίτσι, με μεγάλη μυστικότητα. Πήρα τον φάκελο και τον φύλαγα στην τσάντα μου. Όταν στις 11 Σεπτ. εκδηλώθηκε η γενική επίθεση του εχθρού στο Βίτσι, το πρώτο που έκανα ήταν να ανοίξω τον φάκελο. «*Απόρρητη διαταγή*» έγραφε στο πάνω μέρος.

Μετά με αραιά γράμματα φράσεις για *τον ηρωισμό των τμημάτων του ΔΣΕ. Από άκρη σε άκρη σε όλη την Ελλάδα ο εχθρός δέχεται βαριά χτυπήματα από τον ΔΣΕ. Ο εχθρός συγκέντρωσε τρεις μεραρχίες και άρχισε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε ολόκληρο το Βίτσι από τις κατευθύνσεις Φλώρινα, Αμύνταιο, Πτολεμαΐδα, Καστοριά. Παρακάτω ανέφερε τα πυροβόλα, τα θωρακισμένα και τα αεροπλάνα που διέθετε ο εχθρός, σαν να τα είχε μετρημένα σε εκατοντάδες και τελικά κατέληγε ότι με τις υπέρτατες δυνάμεις του ο εχθρός θα προσπαθήσει να δώσει καίριο χτύπημα στα τμήματά μας και να μας αποδεκατίσει. Γι' αυτό διατάσω* «*Μόλις ο εχθρός εκδηλώσει την επίθεσή*

του, όλα τα τμήματα να εγκαταλείψουν το χώρο του Βίτσι και να ελιχθούν όπου είναι βολικότερο προς Καϊμακτσαλάν, Σινιάτσικο, Γράμμο».

Στο χώρο του Βίτσι τότε δρούσαν δύο οργανωμένα τάγματα. Το 426 με διοικητή τον Αργ. Κοβάτση και το δεύτερο με διοικητή τον Γαρέφη. Όταν διάβασα το σημείο της διαταγής που έλεγε να εγκαταλείψουμε το Βίτσι, με δυνατή χειρονομία έσκισα τη διαταγή στα δύο και φώναξα: *«Προδότες!».* Τότε ο επιτελής του τάγματος Γιάννης Κεβρεκίδης (Φωκάς) έπιασε τα χέρια μου βρίζοντας στα ποντιακά: *«Ντο φτας την πίστης να γαμώ... Μήπως σ' έπιασε πολεμίτιδα;»* Του λέω: *«Να, πάρε, διάβασε».* Ένωσε τα δύο σκισμένα κομμάτια χαρτί και διάβασε. *«Τι λες εσύ επιτελάρχη μου;»,* του λέω. Έμεινε άφωνος για λίγα δευτερόλεπτα. Ο Φωκάς είχε μάθει τον πόλεμο όταν ήταν κοντά μου και πάντοτε μου έλεγε: *«Δεν γνώρισα άλλον τέτοιο σαν κι εσένα ούτε στο αλβανικό μέτωπο ούτε στον ΕΛΑΣ, ούτε στο ΔΣΕ. Σε ξέρω καλά και δεν τολμώ να σου πω τίποτα. Εσύ είσαι διοικητής και να μου πεις τι να κάνουμε». «Από το Βίτσι αμαχητί δεν φεύγει το τάγμα μας. Κατάλαβες Φωκά;»* του λέω. *«Πολύ καλά»,* απάντησε. *«Φώναξε λοιπόν αμέσως τον επιμελητή Σπύρο Ιωαννίδη, τους συνδέσμους, την υπεύθυνη των γυναικών, τον υπεύθυνο της νεολαίας, όλο το επιτελείο».* Διάλεξα το Μακροχώρι, στο κέντρο του Βίτσι, μεγάλο χωριό περιστοιχισμένο από υψώματα. Αμέσως διέταξα τους συνδέσμους να ειδοποιήσουν τους λοχαγούς να βρίσκονται το βράδυ συγκεντρωμένοι σε θέση ανατολικά του χωριού Μακροχώρι. Με την συγκατάθεση του ΠΕ Σπάρτακου, μαζευτήκαμε το βράδυ οι διοικήσεις των τριών λόχων και του λόχου μηχανημάτων, το επιτελείο του τάγματος με τη διοίκηση και τον επιμελητή Σπύρο. Αφού καθόρισα την αποστολή του κάθε λόχου, κράτησα για εφεδρεία αξιόλογη δύναμη: ένα λόχο με διοικητή τον Σούλιο και τον λόχο μηχανημάτων με διοικητή τον Τσιλιάγκα. Ήξερα πολύ καλά από την ίδια την πράξη πως η εφεδρεία πάντοτε κρίνει την επιτυχία της μάχης. Πάντοτε παραπλανούσα τον εχθρό με μικρές δυνάμεις και στην κατάλληλη στιγμή ενεργούσα με την εφεδρεία και έδινα συντριπτικό χτύπημα. Αλλά για να το κάνει αυτό ο διοικητής πρέπει να παρακολουθεί επισταμένα την εξέλιξη της μάχης και στην κατάλληλη στιγμή να ενεργήσει κεραυνοβόλα και με αποφασιστικότητα. Τέλος φώναξα τον επιμελητή Σπύρο. *«Έλα εδώ μπροστά να σε δούμε όλοι καλά»*, του λέω. *«Αν νικήσουμε τον εχθρό από εσένα θα εξαρτηθεί περισσότερο. Αν καταφέρεις και ο γυλιός μας να είναι πάντοτε γεμάτος, η νίκη θα είναι σίγουρα δική μας. Αν μείνουμε νηστικοί χάνουμε το κουράγιο και την αντοχή. Γι' αυτό πήγαινε στο Μακροχώρι και επιστράτευσε γυναίκες και άνδρες, να στήσεις καζάνια όλη την νύχτα να μαγειρεύουν με ειδικές ομάδες που θα καθορίσουν οι λόχοι. Μέχρι τα ξημερώματα να διανεμηθεί καλομαγειρεμένη τροφή με κρέας άφθονο. Την ημέρα*

καπνοί δεν θα υπάρχουν. Συναγωνιστές, η αποστολή του Σπύρου είναι ισάξια με τη δική μας που θα βρισκόμαστε στην πρώτη γραμμή. Από τη δική του δραστηριότητα θα κριθεί η έκβαση της μάχης. Προτού ξημερώσει όλοι στα πόστα σας».

Ο Γαρέφης είχε την ίδια ακριβώς διαταγή. Όταν άρχισαν οι επιχειρήσεις οι δύο λόχοι του τάγματός του βρισκόταν στην Περικοπή και ο τρίτος λόχος στις Πόρτες του Βίτσι. Το ίδιο βράδυ η διοίκηση του τάγματος με τους δύο λόχους φεύγουν προς Καϊμακτσαλάν, εγκαταλείποντας από τη βιασύνη τους τον τρίτο λόχο. Από την διαταγή του Αμύντα πανικοβλήθηκαν και τράπηκαν σε φυγή. Έμαθα αυτό το γεγονός και στέλνω σύνδεσμο στον εγκαταλειμμένο λόχο να έρθει σε εμάς. Έτσι γίναμε πέντε λόχοι υπό τις διαταγές μου. Μόλις εκδηλώθηκε η επίθεση του εχθρού ο σταθμός διοίκησης του υπαρχηγείου ήταν στο χωριό Κώτα. Μάζεψαν τους έμπιστους φρουρούς τους και τους λίγους συνδέσμους και εξαφανίστηκαν το βράδυ της έναρξης των επιχειρήσεων. Κανένας δεν γνώριζε πού βρίσκεται το υπαρχηγείο. Πέρασαν στην αφάνεια. Νομίσαμε πως θα είχαν φύγει για το Γράμμο, διότι τους βόλευε το δρομολόγιο. Ποτέ δεν πέρασε από το νου μας ότι αυτοί έγιναν τυφλοπόντικες στα πυκνά δάση. Χάσαμε κάθε επαφή ολόκληρο το δεκαπενθήμερο. Ο Αμύντας κάθε βράδυ έστελνε συνδέσμους να μαθαίνουν τι γίνεται, αλλά μακριά από εμάς, να μην μάθουμε τίποτα γι' αυτούς. Αυτοί είχαν εξασφαλίσει τροφή, νερό, σκεπάσματα και έκαναν λούφα στα αμπριά. Τέτοια μεγάλη συνωμοτικότητα, να μην δώσουν σημάδια ζωής ο Αμύντας και ο Κατσάκος ήταν αδιανόητη. Το πρόβλημα αυτό δεν μας απασχόλησε γιατί ποτέ δεν είχαμε γνωρίσει την παραμικρή συμπαράστασή της σαν διοίκηση. Σωστοί κηφήνες. Ο Αμύντας ήταν μουσικός, έπαιζε βιολί. Δεν μάθαμε αν εκεί στην κρύπτη του είχε πάρει μαζί του το βιολί ή το άφησε στο «παλάτι» του στο χωριό Κώτα. Δεκαπέντε μερόνυχτα, 360 ώρες, τα τμήματα που διοικούσα έχουν εμπλακεί σε πόλεμο φριχτό, άνισο και όμως άντεξαν, ενώ αυτοί λουφάζουν όπως η αρκούδα το χειμώνα. Το Βίτσι καίγεται ολόκληρο. Η Βίγλα, το Λούντζερ, η Μπέλα Βόντα, το Λίσετς, η Κούλα, το Πλατύ, τα υψώματα του Μπαπτσόρι καίγονται κάθε μέρα από το πυροβολικό του εχθρού.

Θα αναφερθώ πρώτα στα πλεονεκτήματά μας. Πρώτο και βασικότερο πλεονέκτημά μας ήταν ότι από βορρά και δύση ήμασταν εξασφαλισμένοι. Αυτό το πλεονέκτημα το οποίο έπρεπε να εκμεταλλευτεί από το 1946 η ηγεσία του ΔΣΕ, δεν το έκανε. Δεν ήταν μόνο το πρόβλημα του ανεφοδιασμού, αν και το βασικότερο, αλλά το γεγονός ότι από τα νότια είχαμε υποστήριξη, για μας ήταν μεγάλο όφελος. Ο εχθρός εύκολα πανικοβάλλονταν όταν με δεξιοτεχνία ενεργούσαμε στα μετόπισθέν του με μικρές ομάδες,

ενώ αισθανόταν ότι δέχεται χτυπήματα από μεγάλες δυνάμεις. Στο δεκαπενθήμερο των μαχών δίναμε την εντύπωση ότι κρατάμε στρατηγικής σημασίας υψώματα. Κρυφά τα εγκαταλείπαμε και εκεί συγκεντρώνονταν τα πυρά του εχθρού, κυρίως του πυροβολικού. Κυριολεκτικά έτριζαν τα δέντρα και τα βλήματα άλεθαν τις πέτρες, ενώ εμείς από δευτερεύουσας σημασίας θέσεις παρακολουθούσαμε τον βομβαρδισμό. Μόλις βράδιαζε η πρωτοβουλία ήταν στα χέρια μας. Με μικρές ομάδες χτυπούσαμε στα μετόπισθεν της διάταξής τους και τους προξενούσαμε απώλειες. Τις πρωινές ώρες μάς έβλεπαν πάλι στα υψώματα και στο μεταξύ γινόμασταν άφαντοι. Αυτοί βομβάρδιζαν ανελέητα στο κενό. Αυτή η ταχτική μας τους υποχρέωνε να κινούνται με βήμα χελώνας. Αυτό πάλι μας βοηθούσε διότι για εμάς η ημέρα ήταν πάντοτε δύσκολη. Όταν κινούνταν πιο γρήγορα, ανακάλυπταν τις θέσεις μας και βομβάρδιζαν. Ο σκοπός του εχθρού ήταν να εμπλέξει στη μάχη τις κυρίως δυνάμεις μας και με τη μεγάλη δύναμη πυρός που διέθετε να μας προξενήσει μεγάλες απώλειες. Για το ηθικό των αγωνιστών έχει σημασία η μέριμνα για τους τραυματίες. Στη μάχη έστω και έναν βαριά τραυματία να έχεις, όλη η ομάδα τίθεται εκτός μάχης για την μεταφορά του. Αυτά αν δεν τα σκέπτεται ο διοικητής εκ των προτέρων η μάχη είναι χαμένη, όπως συνέβη σε πολλά τμήματα. Υποχωρούσαν και πολλές φορές άτακτα. Πάντοτε χρησιμοποιούσα την εφεδρεία όταν έκρινα από την πορεία της επιχείρησης ότι ήρθε η κατάλληλη στιγμή. Προσπαθούσα πάντοτε να επιλέγω στόχους και να χτυπώ τον εχθρό, με τον όλμο και με το βαρύ πολυβόλο, εκεί και όταν δεν το περίμενε. Επίσης, οι ατομικοί ολμίσκοι βοηθούσαν στον αιφνιδιασμό του εχθρού και προξενούσα απώλειες. Τα βλήματα του όλμου των 81 χιλ. ήταν μετρημένα. Αλλά και των ατομικών όλμων των 60 χιλ. τα βλήματα ήταν λίγα. Πάντοτε συνιστούσα στους χειριστές να κάνουν οικονομία στα πυρομαχικά. Ο Σπύρος έβγαλε με ηρωισμό σε πέρας το έργο του με την συμμετοχή όλων των κατοίκων του Μακροχωρίου, κυρίως γυναίκες και υπερήλικες άνδρες, οι οποίοι λόγω ηλικίας δεν είχαν επιστρατευτεί. Τιμή και δόξα σ' αυτόν το λαό του Βίτσι, ανεξάρτητα αν ήταν ντόπιοι, πρόσφυγες ή βλάχοι. Όλοι προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στον μαχόμενο ΔΣΕ. Τη νύχτα γινόταν ο ανεφοδιασμός των τμημάτων κανονικά. Είχαμε εξασφαλίσει από νωρίτερα εφεδρεία τροφίμων σε πολλά σημεία του Βίτσι. Δεν χρειάστηκε να μετακινήσουμε το κέντρο ανεφοδιασμού από το Μακροχώρι. Είχαμε σταθμό πρώτων βοηθειών για τους τραυματίες και συνεργεία για την προώθησή τους παραπέρα με τη συμμετοχή των κατοίκων. Πολύ φροντίζαμε να μην περιέλθει στα χέρια των αντιπάλων κανένας τραυματίας, ούτε ακόμα δικός μας νεκρός. Το ζήτημα αυτό είχε τεράστια σημασία για το ηθικό των τμημάτων μας. Επίσης έχει μεγάλη σημασία και για τον ίδιο τον

εχθρό που τόσα πυρά βάζει εναντίον μας και δεν βλέπει ούτε ένα θύμα.

Από την αρχή είχαμε καθορίσει την ταχτική του αγώνα. Δεν είχαμε σκοπό να αμυνθούμε για να κρατήσουμε το ένα ή το άλλο ύψωμα. Αν επιμέναμε στην άμυνα, αυτό θα ήταν το μεγαλύτερο λάθος. Θα είχαμε απώλειες και ο εχθρός θα ήταν πραγματικά κερδισμένος. Το κέρδος μας ήταν να αναγκάσουμε τον εχθρό να κινείται με ρυθμό χελώνας και αυτό τελικά πετύχαμε. Τα τμήματα του στρατού που εξόρμησαν από τη Φλώρινα καθυστέρησαν ένα δεκαπενθήμερο να καταλάβουν τα υψώματα Βίγλα, Λούντζερ, Μπέλα Βόντα, Κουλκουθούρια. Τα τμήματα από το Αμύνταιο στο διάστημα αυτό χτένισαν το Ράντοσι, τα υψώματα της Περικοπής, του Νυμφαίου, τις Πόρτες και σταμάτησαν στο κυρίως Βίτσι. Τα τμήματα που ξεκίνησαν από την Καστοριά προχώρησαν στη Βισσινιά, Άγιο Αντώνιο, Βαψώρι, Γκλάβατα.

Το δύσκολο για εμάς ήταν τα εχθρικά τμήματα από πλευράς Φλώρινας που κατέλαβαν τα υψώματα βόρεια του Μπάπτσορ, τον Σταυρό και Πολένατα, κατεξοχήν ύψωμα που ελέγχει την περιοχή στο χωριό Κορυφή. Δεν ξέρω γιατί δεν προχώρησαν να καταλάβουν τα μεγάλης σημασίας για εμάς υψώματα, Ρότο και Πελεκάνος. Έτσι θα μπορούσαν να ελέγχουν το Μακροχώρι.

ΓΚΟΡΕ ΓΚΛΑΒΑΤΑ

Τη μεγαλύτερη δυσκολία βρήκαμε στην αντιμετώπιση του τάγματος που διοικούσε ο πρώην ελασίτης ταγματάρχης Τσάμης. Εφάρμοζε αντάρτικη τακτική. Όταν κατέλαβε τη Γκλάβατα έστειλε στρατιώτες στο Μπαπτσόρι και ζήτησε από τον πρόεδρο του χωριού Νικόλα Τσιγκούλη να τους πάνε τρόφιμα, γιατί και αυτοί είχαν ανάγκες τροφοδοσίας.

Ο πρόεδρος μάζεψε κρέατα, τυριά, ψωμί, κότες κλπ., τα φόρτωσε σε δέκα μουλάρια και τράβηξε για το ύψωμα Γκλάβατα. Εμείς αντιληφθήκαμε την κίνηση. Στέλνω μια ομάδα να γυρίσουν τα φορτωμένα μουλάρια προς τις δικές μας θέσεις στον Πελεκάνο, δυτικά του Βαψωρίου. Μαζί με τα τρόφιμα έφεραν και τον πρόεδρο του χωριού να λογοδοτήσει γιατί τροφοδοτεί τον εχθρό. Ήταν βραδινές ώρες και εγώ με τον λόχο εφεδρείας επιτεθήκαμε στα υψώματα Πλότσι γιατί ο άλλος λόχος με διοικητή τον Τζαβέλα υποχώρησε αδικαιολόγητα. Για να προλάβω το χειρότερο έκανα την αντεπίθεση αναγκάζοντας τον εχθρό να υποχωρήσει. Όταν γύρισα από την μάχη στο σταθμό διοίκησης του τάγματος βρήκα εκεί τον πρόεδρο του χωριού κρατούμενο. Προς υποστήριξή του ήρθαν μερικές ηλικιωμένες γυναίκες και μεταξύ τους ήταν και η Μάγδα Κουτσουλιού, η μάνα του ήρωα Γιώργη

Κουτσουλού, ταγματάρχη ιππικού του ΔΣΕ, ο οποίος σκοτώθηκε στη Γκλάβατα και μια άλλη μάνα αντάρτη, η Μάνεβα. Μόλις με είδαν σηκώθηκαν, με αγκάλιασαν και μου λένε *«Νε τσέντο*, *νε πράβι λόσιο να πρόεδρο, οτ στρα γκο ναπράβι τόβα»* (Μη γιε μου, μη κάνεις κακό στον πρόεδρο, από φόβο το έκανε αυτό). Τις καθησύχασα, παρά το γεγονός ότι εκεί στη μάχη, μπροστά μου, σκοτώθηκε ο ΠΕ του λόχου και ήμουν κάπως αγριεμένος. Φώναξα τον πρόεδρο να απολογηθεί. *«Πήρα σημείωμα από τον ταγματάρχη Τσάμη»,* μου λέει ο πρόεδρος *«και μου ζήτησε τρόφιμα, κρέατα, αρνιά, κότες, αυγά, ψωμί. Αν δεν τους τα δώσουμε, θα κατέβει και θα κάψει το χωριό μας. Γι' αυτό φοβηθήκαμε και μαζέψαμε τρόφιμα».* Τον ρώτησα αν ξέρει την διαταγή του ΓΑ ότι απαγορεύεται να δίνουν τρόφιμα στον εχθρό. *«Όχι»* μου απάντησε. Τότε του λέω *«ξέρω πως υποφέρατε τα πάνδεινα από την μεταξική δικτατορία. Βασανισμένοι και κατατρομαγμένοι από τον φασισμό της Ελλάδας φοβηθήκατε, γιατί αν μπορούσαν και τώρα ακόμα θα σας έκαιγαν τα σπίτια». «Γκόρε γκλάβατα»* («*Ψηλά το κεφάλι»*) τους είπα και τους απελευθέρωσα.

Με την τακτική μας κουράζαμε τον αντίπαλο. Μέρα και νύχτα ζούσαν με τον εφιάλτη ότι ανά πάσα στιγμή μπορεί να δεχτούν κάποιο αναπάντεχο χτύπημά μας. Μάθαμε πως άρχισαν να αποσύρονται οι κύριες δυνάμεις τους. Το πρωί της 26ης Σεπτ., είδαμε πως ένα τάγμα του στρατού ήταν καταυλισμένο με οργανωμένες θέσεις στο δεσπόζον ύψωμα ανατολικά του χωριού Κορυφή. Αφού διαπιστώσαμε ότι άλλες δυνάμεις δεν υπήρχαν στα γύρω υψώματα, κάλεσα τους λοχαγούς και συζητήσαμε πώς να τους επιτεθούμε. Θα αναγκάζαμε και το τελευταίο τους τμήμα να εγκαταλείψει πανικόβλητο το Βίτσι. Αμέσως καταστρώσαμε το σχέδιο. Ο χώρος βόλευε ώστε οι κινήσεις μας να μη γίνουν αντιληπτές. Ο ένας λόχος με διοικητή τον Πέτσο Ρόμα βρισκόταν προς τα υψώματα του Βαψωρίου. Ο λόχος αυτός θα χτυπούσε από την ανατολική πλευρά. Ο λόχος Τζαβέλα θα ενεργούσε από τη νότια πλευρά. Εγώ κρατούσα τον λόχο του Σούλιου που θα ενεργούσε από τη βορειοδυτική πλευρά. Την καθορισμένη ώρα ο Πέτσος εκδήλωσε την επίθεση. Ο Τζαβέλας δεν κινήθηκε και ο εχθρός έστρεψε τα πυρά του στο λόχο του Πέτσου. Έτσι αναγκάστηκα να στείλω τον λόχο του Σούλιου για να χτυπήσει και να βοηθηθεί ο λόχος του Πέτσου, ο οποίος ήταν εκτεθειμένος στα πυρά τους. Ο λόχος του Σούλιου έδρασε με κεραυνοβόλα επίθεση στο ύψωμα, ο εχθρός πανικοβλήθηκε, και εγκαταλείποντας όλα τα υπάρχοντά του έφευγε ανοργάνωτα προς Φλώρινα. Τους κυνηγήσαμε, αλλά δεν προλάβαμε να τους κλείσουμε το δρόμο διαφυγής. Δεν αιχμαλωτίσαμε το τάγμα επειδή ο λοχαγός Τζαβέλας δεν ενήργησε την κατάλληλη ώρα σύμφωνα με τη διαταγή.

Σε αυτή τη μεγάλη επιτυχία συνέβαλε πολύ ο σύνδεσμος του τάγματός μου Τάσος Παναγιώτου από την Αυγή Καστοριάς. Όταν ο Τάσος επέστρεφε από τον λόχο του Πέτσου, περνώντας από τον λόχο του Σούλιου, δεν ήρθε σε μένα να αναφέρει για τη δύσκολη θέση του λόχου Πέτσου γιατί θεώρησε ότι θα ήταν αργά. Πήρε πρωτοβουλία και λέει στον λοχαγό Σούλιο: *«Μου είπε ο ταγματάρχης αμέσως να ενεργήσεις κατευθείαν στο ύψωμα, διότι κινδυνεύει ο λόχος του Πέτσου...».* Μαζί με τον λοχαγό τράβηξε και ο Τάσος στην επίθεση. Όταν εγώ αντιλήφθηκα ότι ο λόχος τράβηξε στην επίθεση, τότε με τον άλλο σύνδεσμο, τον Αργύρη Τύπο, τραβήξαμε προς τα εκεί. Αντιληφθήκαμε τη μεγάλη επιτυχία του Σούλιου και τρέχαμε. Όταν ανεβήκαμε στο ύψωμα είδα μπροστά μου τον Τάσο με ένα ολοκαίνουργιο οπλοπολυβόλο στα χέρια και το δικό του αυτόματο κρεμασμένο χιαστί στον ώμο. *«Το βρήκα εγκαταλειμμένο, το πήρα και άρχισα να βάζω ριπές με το δικό τους οπλοπολυβόλο»,* μου λέει ο Τάσος. Κρατούσε επίσης και δύο χλαίνες στα χέρια του. *«Πώς βρέθηκες εδώ;»* ρώτησα και τότε μου ανέφερε πώς είχε εξελιχτεί η κατάσταση. *«Μπράβο Τάσο»* του λέω. *«Τέτοιες πρωτοβουλίες πρέπει να έχει κάθε μαχητής, γιατί σώζει την κατάσταση προλαβαίνοντας το κάθε κακό».* Οι δύο σύνδεσμοι ήταν το καμάρι στο τάγμα από πλευράς εμφάνισης, γιατί πρώτοι αυτοί πιάνανε τα λάφυρα. Αληθινά παλικάρια! Ορμούσαν στην μάχη σαν τον ταύρο στο κόκκινο πανί. Μετά δεκαπέντε μέρες και νύχτες πόλεμο, μετακινήσεις, ελιγμούς, υποχωρήσεις, επιθέσεις φυσικά όπου μας προσφερόταν το έδαφος, στις 26 του Σεπτ. ξαστέριασε ο ουρανός στο Βίτσι. Έδωσα εντολή σε όλα τα τμήματα που είχαν μείνει στο Βίτσι να συγκεντρωθούν στο χωριό Κορυφή για να φάμε, να τραγουδήσουμε και να χορέψουμε. Τέτοιες μάχες και με τέτοια αποτελέσματα, όχι μέχρι τότε, αλλά σε όλο το διάστημα της δράσης ΔΣΕ δεν είχαν γίνει. Με εξαίρεση τη μάχη στο Μάλι Μάδι, το Σεπτ. 1948, όταν το τάγμα με την ίδια διοίκηση δόξασε τον ΔΣΕ, διαλύοντας τον κυβερνητικό στρατό.

ΓΙΟΡΤΑΖΟΥΜΕ ΤΗ ΝΙΚΗ ΜΕ ΕΛΕΝΟ ΜΟΜΕ ΚΑΙ ΚΟΤΣΑΡΙ

Η επιμελητεία είχε ετοιμάσει καλό φαγητό. Μεζέδες είχαμε. Δύο αρνιά και δέκα κοκόρια ζωντανά πιάσαμε, λάφυρα στο ύψωμα της Κορυφής. Μετά το φαγητό ο χορός άναψε για τα καλά με τραγούδια όπως *Έλενο-Μόμε*, *Κότσαρι*, *Γιούργια-Γιούργια* ο χορός θέλει τραγούδια και πολλά αντάρτικα τραγούδια. Μετά τα μεσάνυχτα καθώς τραγουδούσαμε και χορεύαμε, ξαφνικά φτάνουν οι αρχηγοί Αμύντας και Κατσάκος με το επιτελείο τους. Χωρίς τύψεις και ίχνος ντροπής μπαίνει ο Αμύντας μέσα στο κέντρο του χορού όπου βρισκόμουν και με αγκαλιάζει. Έτσι όπως ήταν κοντός

προσπαθεί με τα χέρια του να κατεβάσει το κεφάλι μου να με φιλήσει λέγοντάς μου *«Είσαι ήρωας, τέτοιο ηρωικό πόλεμο δεν έκαναν άλλοι στην ιστορία της Ελλάδας. Δοξάσατε τον ΔΣΕ...»*. Εγώ κολώνα άκαμπτη κρατώ ψηλά το κεφάλι. Δεν μπόρεσε να με φιλήσει και του λέγω: *«Εμείς δοξάσαμε τον ΔΣΕ. Εσείς πού κρυφτήκατε; Γιατί μας εγκαταλείψατε και με τη διαταγή σας παροτρύνατε να εγκαταλείψουμε το Βίτσι; Ντροπή σας! Διαλύσατε τα τμήματα του* ΔΣΕ *τα οποία άλλοι τα δημιούργησαν»*. Απότομα ξεκουμπίστηκε από εμένα ντροπιασμένος, πήγε προς τον Κατσάκο και κάτι του μουρμούρισε. Τους μάζεψαν όλους και φύγανε με σκυμμένα τα κεφάλια κατευθείαν στο χωριό Κώτα. Πήγαν εκεί όπου πρωτύτερα είχαν την έδρα του υπαρχηγείου τους.

Μόλις ο Αμύντας πήρε τους δικούς του και ξεκίνησαν να φύγουν, τρέχει ο επιτελής μου Φωκάς και μου λέει ποντιακά: *«Ντο είπες ρε την Πίστης να γαμώ! Σκέφτηκες τι είπες; Σε είχαν στο στόχαστρο, αλλά τώρα θα σε φάνε ζωντανό. Θα σε εξοντώσουν...»*. Έμεινα λίγα δευτερόλεπτα άφωνος και μετά σκέφτηκα πως έκανα μεγάλο λάθος. Αυτοκτονία για μένα ήταν αυτή η πικρή αλήθεια που ξεστόμισα στους ανωτέρους μου, τους οποίους και άλλες φορές καυτηρίασα, επειδή μάς είχαν εγκαταλείψει στη μάχη. «*Βιάστηκα, Φωκά*» είπα, *«αλλά και από πέτρα να ήταν η καρδιά μου, θα ξέσπαζε η αγανάκτηση που αισθάνομαι»*. Όταν τα πράγματα ηρέμησαν, τότε κατάλαβα πως ο Αμύντας και ο Κατσάκος ήταν ανεξέλεγκτοι αρχηγοί στο Βίτσι και ό,τι και αν έκαναν, δεν γινόταν γνωστό στο Αρχηγείο Βοΐου-Γράμμου. Το δεκαπενθήμερο αυτών των μαχών πουθενά δεν αναφέρεται στα αρχεία του ΔΣΕ. Ο Γιαννούλης, αρχηγός ακόμα του Γράμμου, ούτε λέξη δεν αναφέρει στο ημερολόγιό του. Είχε αρχίσει ο παραγκωνισμός του και τα είχε χαμένα. Μόλις ο Αμύντας έφτασε στο χωριό Κώτα, κάλεσε τον λοχαγό Λάμπρο Γακίδη (με το ψευδώνυμο *Τζαβέλας*) και ειδοποίησε να έρθει από την Αλβανία ο Π. Βαϊνάς, όπου βρισκόταν για θεραπεία του τραύματός του. Αυτοί οι δύο πιστοί στον Αμύντα βρήκαν και άλλους ανθρώπους της δικής τους φάρας και σκάρωσαν γραπτά κατηγορίες εναντίον μου. α) Κατά τη διάρκεια του δεκαπενθημέρου των μαχών στο Βίτσι έβγαλα το πιστόλι και απείλησα να σκοτώσω τον λοχαγό Τζαβέλα, παλιό αντάρτη του ΕΛΑΣ, πιστό αγωνιστή κλπ. Δεν αναφέρουν όμως ούτε ημερομηνία ούτε για ποιο λόγο τον απείλησα. Είναι αλήθεια ότι απείλησα τον Τζαβέλα με το πιστόλι. Να, όμως πώς έγινε το περιστατικό. Όταν μια φορά του έδωσα εντολή να στήσει καρτέρι στον εχθρό σε ένα υψωματάκι και ο εχθρός πλησίασε, αντί να βάλει πυρά, έφυγε με τον λόχο πανικόβλητος. Τότε εγώ αμέσως επενέβηκα με τον λόχο του Σούλιου τρέχοντας προς τους υποχωρούντες μαχητές του Τζαβέλα, για να αντικρούσω τον **Κ**υβερνητικό **Σ**τρατό. Πρώτο αυτόν αντάμωσα να φεύ-

γει και έβγαλα το πιστόλι λέγοντάς του: *«Πίσω στο ύψωμα!»*. Αυτή η λιποψυχία του Τζαβέλα ήταν η αιτία να σκοτωθεί εκεί και ο **Π**.**Ε** του λόχου του. β) Στις 26 Σεπτ., στην τελευταία μάχη στο ύψωμα της Κορυφής, ο *Τζαβέλας* λούφαξε και δεν εκδήλωσε επίθεση ενάντια στο εχθρικό τάγμα. Πέραν αυτού, όταν εγώ με το λόχο του Σούλιου ανεβήκαμε στο ύψωμα και το καταλάβαμε, από κακή του εκτίμηση άνοιξε πυρ εναντίον μας και μάς καθήλωσε. Αυτή η ενέργεια είχε σαν αποτέλεσμα τη διαφυγή του εχθρικού τάγματος, το οποίο θα αιχμαλωτίζαμε. Μετά τη μάχη κάλεσα τον Τζαβέλα σε απολογία και του σύστησα να μάθει να πολεμάει και να ξεχάσει αυτά που έκαναν νωρίτερα στο Βίτσι. γ) Με μάρτυρα τον Τζαβέλα σκάρωσαν έκθεση, με τη συνεργασία του προέδρου του Μπαπτσόρι, ότι μάζεψα όλη τη λαϊκή επιτροπή του χωριού έξω από το χωριό και απείλησα να τους σκοτώσω όλους. Γιατί και πώς, δεν αναφέρανε τίποτα στην έκθεση. Επρόκειτο για το συμβάν, το οποίο έχω ήδη παραπάνω αναφέρει, με τον πρόεδρο του Βαψωρίου που μάζεψε τρόφιμα για να τα δώσει στον **Κ**.**Σ** στο ύψωμα Γκλάβατα.

ΜΕ ΚΑΘΑΙΡΟΥΝ ΑΔΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ

Μου φόρτωσαν πολλά ανυπόστατα και ο στρατηλάτης των καταφυγίων Αμύντας έδωσε διαταγή καθαίρεσής μου από ταγματάρχη σε ομαδάρχη, με την υποχρέωση μάλιστα να τεθώ έξω από τα τμήματα του ΔΣΕ που δρούσαν στο Βίτσι και με την ομάδα μου, σαν ελεύθερος σκοπευτής, να ενεργώ στα καμποχώρια γύρω από το Βίτσι. Τη διαταγή με τις παραπάνω σκαρωμένες συκοφαντίες διάβασε ενώπιόν μου ο ΠΕ του υπαρχηγείου Κατσάκος. Η διαταγή κατέληγε πως διοικητής του 426 τάγματος τοποθετείται ο Π. Βαϊνάς. Ο Βαϊνάς τραυματίστηκε ως διμοιρίτης τον Απρ. 1947. Καμιά μάχη αντιμετώπισης του εχθρού δεν έδωσε ποτέ μέχρι τότε από τις γραμμές ΔΣΕ. Γι' αυτό και με την πρώτη μάχη το 426 τάγμα με διοικητή τον Βαϊνά έπαθε στραπάτσα, γιατί οι λοχαγοί δεν είχαν δίπλα τους τον διοικητή τους να συντονίζει τις αποστολές και τη δράση των λόχων.

Έγραψα βιαστικά ένα γράμμα εκθέτοντας τα γεγονότα και με το άλογό μου (δεν πρόλαβαν να μου το πάρουν) έστειλα τον σύνδεσμό μου Αργ. Τύπο στο Γράμμο, στο Αρχηγείο Βοΐου-Γράμμου. Απευθυνόμουν στον Γιαννούλη που ήξερα ότι ήταν ο αρχηγός. Συνέπεσε όμως τις μέρες αυτές ο Μάρκος να αφαιρέσει τη διοίκηση του Αρχηγείου από τον Γιαννούλη και να τον θέσει σε διαθεσιμότητα στο Αρχηγείο ΚΔΜ. Με την καθαίρεση του Γιαννούλη χάος επικράτησε στο Γράμμο. Όταν επέστρεψε ο σύνδεσμός μου από το Γράμμο, μετά τρεις μέρες, περίμεναν για να του πάρουν το άλογο

και το αγγλικό αυτόματο Τόμσον, το οποίο είχα ο ίδιος πάρει από το τεθωρακισμένο, όταν χτυπήσαμε τη φάλαγγα του στρατού στη Βίγλα και ήταν το μοναδικό. Ο σύνδεσμος αρνήθηκε να δώσει το άλογο και όταν έγινε λόγος για το Τόμσον, το όπλισε και τους είπε: *«Όλους σας σκοτώνω! Μόνον αυτός που μου το έδωσε μπορεί να μου το πάρει, αυτός είναι ο ταγματάρχης μου».* Εγώ ακόμη βρισκόμουν εκεί και για να μη συμβεί το χειρότερο με το αυτόματο στα χέρια, ζήτησα να μου το παραδώσει. Αφού μου είπε ότι παρέδωσε το γράμμα μου στον **Π**.**Ε** του αρχηγείου Θόδωρο Ευθυμιάδη, γιατί δεν βρήκε τον Γιαννούλη, γύρισε πίσω.

Αφού ετοιμάστηκε η ομάδα, ήρθε και πάλι ο Κατσάκος να μου δώσει την αποστολή. *«Θα δράσεις στις ημιελεύθερες περιοχές και στα καμποχώρια. Δεν σου μένει άλλος δρόμος. Πήγαινε να δημιουργήσεις άλλο τμήμα, αν θέλεις να έχεις»* μου είπε ο Κατσάκος. Προσπάθησα να συγκρατηθώ. Σε τέτοιες στιγμές, με μια τέτοια αδικία, το αίμα ανεβαίνει στο κεφάλι και μπορεί να πατήσει κανείς και τη σκανδάλη ακόμα. Γύρισα και είπα ότι *«Εγώ δημιούργησα το τάγμα και μου το πήρατε. Θα το διαλύσετε...».* Με διακόπτει όμως ο Κατσάκος και επαναλαμβάνει *«Μόνο στα μετόπισθεν του εχθρού θα δράσεις και για να μην έχεις και άλλες συνέπειες φρόντισε να κρατήσεις αποστάσεις από τα τμήματα του τάγματος Βαϊνά».* Όπως με πληροφόρησαν πιστοί σε εμένα μαχητές και στελέχη, μόλις εγκατέστησαν τον Βαϊνά ταγματάρχη του 426, έκαναν συνέλευση και εκεί ανέφεραν και άλλες κατηγορίες σε βάρος μου. Είπαν πως έδειρα βάναυσα τη λαϊκή επιτροπή του Βαψωρίου, ενώ ο Τζαβέλας με κατηγόρησε για τρομοκράτη. Έκαναν ό,τι μπορούσαν για να με συκοφαντήσουν. Όταν ο Μιχάλης Μάλιος, γραμματέας της πολιτικής οργάνωσης στο Βίτσι, έμαθε για την καθαίρεσή μου, έγραψε στο **Γ**.**Α** του ΔΣΕ για την άδικη πράξη και διαμαρτυρήθηκε για την απομόνωσή μου, γιατί στο χώρο του Βίτσι άλλο τέτοιο στρατιωτικό στέλεχος δεν υπάρχει. Ο Μ. Μάλιος με γνώριζε πολύ καλά από την περίοδο του ΕΛΑΣ και μου έστειλε ένα σημείωμα όπου συνιστούσε να κάνω υπομονή και ότι τα πράγματα θα διορθωθούν.

Πραγματικά, το σημείωμα του Μάλιου με γέμισε κουράγιο, διότι πίστεψα πως τα πράγματα θα φανερωθούν σύντομα και η αλήθεια θα λάμψει. Εγώ δεν έγινα χαριστικά ταγματάρχης, όπως ο Βαϊνάς. Πολέμησα σαν απλός μαχητής, ομαδάρχης, διμοιρίτης, λοχαγός και μετά έγινα ταγματάρχης. Αλλά και σαν ταγματάρχης ποτέ δεν έπιασα το απυρόβλητο, να στέλνω τα τμήματα στη μάχη και ό,τι θέλει ας γίνει. Σαν ταγματάρχης τις περισσότερες φορές βρισκόμουν στην πρώτη ομάδα για καλύτερα αποτελέσματα. Δεν με φόβιζαν ούτε οι σφαίρες, ούτε τα βλήματα των όλμων και του πυροβολικού, ούτε η αεροπορία. Μόλις έβλεπα αεροπλάνο, πολύ μου άρεζε να αρπά-

ζω το οπλοπολυβόλο από τον πλησιέστερο σκοπευτή, να το στηρίζω σε κάποιο βολικό μέρος και να πυροβολώ το αεροπλάνο. Να, γιατί λοιπόν δεν είχα καθόλου δυσκολίες προσαρμογής ως ομαδάρχης. Δεν είχα ξεκοπεί από την μάχη. Πήρα την ομάδα, επτά άνδρες μαζί με εμένα. Είχα ένα καλό οπλοπολυβόλο, τρία αυτόματα και τρία ατομικά όπλα. Θεώρησα τον εαυτό μου «παντοδύναμο», όπως αισθανόμουν στην πρώτη ομάδα στο Γράμμο τον Ιούλη 1946.

ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΒΑΣΑΝΙΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΝΤΟΡΟΠΗΣ

Τα μέρη τα ήξερα πιθαμή προς πιθαμή. Τράβηξα για το παραλίμνιο χωριό Κοντορόπη της Καστοριάς. Όταν έφτασα στην περιοχή του χωριού Άγιος Αντώνιος, βρήκα μια διμοιρία, από το τάγμα μου, τώρα τάγμα Βαϊνά, να περιπλανάται στις δασωμένες πλαγιές. Ο διμοιρίτης λέγονταν Αντώνης Ζήσης από το Χιλιόδεντρο Καστοριάς, εξαιρετικό παλικάρι. Μόλις με είδε, τρέχει, με αγκαλιάζει, και με δάκρυα με παρακαλάει να τον πάρω μαζί μου με τη διμοιρία του. Του εξήγησα πως μου απαγόρευσαν να πλησιάσω στα τμήματα του τάγματος (τώρα) Βαϊνά. Το παιδί ξεσπάθωσε και μου λέει: «*Ο Βαϊνάς είναι άσχετος με τον πόλεμο. Σαν τον Αμύντα διοικεί. Δίνει εντολές στους λόχους και αυτός μένει μακριά από τη μάχη. Με την πρώτη επίθεση διαλυθήκαμε. Εμένα με στείλανε να κάνω κρούση προς τη Βυσσινιά, χαθήκαμε και ψάχνουμε δρόμο να γυρίσουμε*».

Λυπήθηκα για την κατάντια του 426 τάγματος που ήταν δημιούργημά μου. Όταν ο εχθρός άκουγε ότι έχει αντιμέτωπο αυτό το τάγμα, δεν προχωρούσε. Η ετοιμότητα και μαχητική ισχύς του ήταν γνωστή. Εκείνο που περισσότερο τρόμαζαν ήταν να προχωρήσουν βαθύτερα στον τομέα ελέγχου μας. Γνώριζαν ότι πάντα στην υποχώρησή τους θα αποκόπτονταν και ήταν δύσκολη η απεμπλοκή τους. Αυτό το τάγμα ο Βαϊνάς το έκανε φάντασμα.

Κατατόπισα τον διμοιρίτη Αντώνη για το δρομολόγιο που θα έπαιρνε για να φτάσει στο Μακροχώρι. Προχώρησα με την ομάδα μου προς τα υψώματα Βυσσινιάς, για να φτάσουμε στην κορυφογραμμή βορείως του χωριού Κοντορόπη. Από εκεί φαινόταν το χωριό, αλλά και παραπέρα μέχρι την λίμνη της Καστοριάς. Το έδαφος και οι δρόμοι ήταν καθαροί. Βρήκα καλό παρατηρητήριο και με τα κιάλια προσπάθησα καλά να παρατηρήσω όλες τις διαβάσεις από Καστοριά, από Τοιχιό και από Φωτεινή. Για μια στιγμή είδα από την κατεύθυνση Κοντορόπης μια φιγούρα να τρέχει τον ανήφορο. Κάπου τον χάναμε και σε λίγο τον βλέπαμε διότι το έδαφος είχε

διακυμάνσεις. Η απόσταση που μας χώριζε από το χωριό ήταν περίπου δύο χιλιόμετρα. Αυτή η ανθρώπινη φιγούρα, περίπου στο χιλιόμετρο είχε φτάσει, τρέχοντας προς τα πάνω, προσπαθούσε να μην γίνει αντιληπτός από το χωριό.

Σε λίγο διαπίστωσα καλά ότι ήταν άνδρας και προσπαθούσε να απομακρυνθεί από το χωριό. Μόλις έφτασε στα εκατό μέτρα, εγώ σηκώθηκα και του κάνω με το χέρι έλα, έλα. Το παιδί κατάλαβε ότι είμαστε αντάρτες, και με ανοιχτά τα χέρια τρέχει λαχανιασμένος. «Σώθηκα», μας λέει.

Ο νεολαίος από την Κοντορόπη μας κατατόπισε καλά για τη δύναμη της χωροφυλακής. Μας είπε ότι είδε τρεις διμοιρίες. Περίπου εξήντα άτομα υπολογίσαμε να ήταν. Στην πλατεία του χωριού, στον πλάτανο, άφησαν οι χωροφύλακες τα σακίδιά τους, τις χλαίνες τους. Κύκλωσαν το χωριό και μάζεψαν τις γυναίκες στην εκκλησία και τους άνδρες στο σχολείο. Είχαν βάλει φρουρές γύρω από το χωριό και αφού μαζέψανε όλους τους κατοίκους, άρχισαν τα βασανιστήρια. Τη μέρα αυτή βρέθηκαν μέσα στο χωριό δύο στελέχη της πολιτικής καθοδήγησης. Ο Ρακάς Θανάσης με έναν άλλον, τους οποίους ήξερε ο νεολαίος. Το κυριότερο που μας είπε ο νεολαίος ήταν πως το βασικότερο παρατηρητήριο που είχαν οι χωροφύλακες ήταν το δεσπόζον ύψωμα νότια του χωριού προς Φωτεινή. Αυτό αμέσως το διαπίστωσα με τα κιάλια και τους μέτρησα. Ήταν πέντε χωροφύλακες με ένα οπλοπολυβόλο. Διάλεξα μια καλή θέση για παρατηρητήριο πιο κοντά στο χωριό, με καλύτερη θέα και προς το δικό τους παρατηρητήριο. Το έδαφος μάς βόλευε και μάς κάλυπτε πλήρως για να πετύχουμε τον αιφνιδιασμό. Την ταχτική του αιφνιδιασμού την είχα στο αίμα μου, στην καρδιά μου ριζωμένη. Πίστευα ότι αν πετύχαινε ο αιφνιδιασμός και η νίκη ήταν σίγουρη, και ας ήταν δεκάδες φορές περισσότεροι σε δύναμη οι αντίπαλοι μας. Είχα πάντοτε τον τρόπο με δύο αντάρτες να ενεργήσω και να νομίσει ο εχθρός ότι είδαν μια διμοιρία και να φεύγουν χωρίς να ’χουν το θάρρος ούτε μια φορά να γυρίσουν το κεφάλι τους να δούνε τι υπάρχει πίσω τους, ποιός τους κυνηγάει.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΟΥ

Πρώτο: Τρεις μαχητές με τα ατομικά αυτόματα θα πήγαιναν στο δεσπόζον ύψωμα όπου ήταν και το κύριο φυλάκιο τους. Από καλυμμένο έδαφος ανατολικά του χωριού θα περνούσαν πίσω από το παρατηρητήριο, από την πλαγιά θα ανέβαιναν κατευθείαν στη θέση των πέντε χωροφυλάκων. Τους έδωσα τα κιάλια όλους με τη σειρά να δούνε και να έχουν προσωπική αντίληψη. Αφού όλοι είδαν και κατάλαβαν το σχέδιό μας, τους λέω: «*Εμείς*

είμαστε επτά και αυτοί είναι πέντε. Εμείς είμαστε περισσότεροι». Τότε ο Νίκος, σκοπευτής της ομάδας, με διακόπτει και λέει: «*Δηλαδή εσύ υπολογίζεις τους πέντε μόνον; Αν καταφέρουμε να χτυπήσουμε τους πέντε, τους άλλους 50-60 δεν τους υπολογίζεις;*». «*Νίκο*» του λέω, «*εσύ με κατάλαβες πολύ καλά. Για να εξηγήσω και στους άλλους αυτό που εσύ κατάλαβες. Παιδιά*», τους λέω, «*το πρόβλημά μας στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι να εξοντώσουμε τους πέντε στο παρατηρητήριο, το οποίο είναι και βάση πυρός τους. Τότε οι άλλοι 50-60 για μας δεν υπάρχουν. Καπνός θα γίνουν. Καταλάβατε; Όταν οι τρεις σας με όλα τα μέτρα κάλυψης, παραλλαγής, καταφέρετε και τους χτυπήσετε από πίσω τους πέντε, τους φάγαμε όλους. Τότε εμείς οι τέσσερις από εδώ θα βάλουμε πυρά με το οπλοπολυβόλο και από τρεις κατευθύνσεις θα κάνουμε γιουρούσι προς αυτούς, ενώ το οπλοπολυβόλο θα βάλει μικρές ριπές*».

Τα τρία παλικάρια κατάφεραν και κόλλησαν κυριολεκτικά στο φυλάκιο των πέντε χωροφυλάκων στο παρατηρητήριο. Τους έβλεπα με τα κιάλια καθαρά, που πλησίαζαν και η καρδιά μου χτυπούσε από αγωνία δυνατά. Για μια στιγμή είδα έναν χωροφύλακα, πρώτος πανικόβλητος να φεύγει και μετά οι άλλοι τέσσερις απότομα έτρεξαν στον κατήφορο. Τους εκδήλωσαν πυρά με τα αυτόματα οι δικοί μας, αλλά δεν τους πέτυχαν. Τι συνέβη; Εκεί που κάθονταν όλοι οι χωροφύλακες και βλέπανε στο χωριό τα βασανιστήρια των συναδέλφων τους στους κατοίκους, ένας χωροφύλακας έκανε πίσω για ανάγκη του. Είδε τους αντάρτες, και αφήνοντας το όπλο του, που το είχε πιο πέρα, το ’σκασε φωνάζοντας: «*Φύγετε θα μας σκοτώσουν οι συμμορίτες*».

Τότε τρέξανε τον κατήφορο και οι άλλοι και φύγανε. Οι ριπές του οπλοπολυβόλου και η κίνηση των τεσσάρων ανάγκασε όλους τους χωροφύλακες να φύγουν από την εκκλησία και το σχολείο, αφήνοντας όλα τους τα υπάρχοντα, τα οποία είχαν ακουμπήσει γύρω στον πλάτανο στη μέση του χωριού.

Μέρα μεσημέρι ήταν, και φεύγανε χωρίς να γυρίσει κανένας να κοιτάξει πίσω ποιοί τους κυνηγάνε. Όπως ένας λύκος κυνηγάει αγέλη αγελάδων, έτσι και εμείς τους κυνηγάμε, αλλά το έδαφος δεν προσφέρονταν για βολές στο ψαχνό, αλλά μόνο για φοβέρα. Οι πιο δυνατοί φύγανε κατευθείαν για την Καστοριά και πολλοί από αυτούς είτε κουράστηκαν στο τρέξιμο είτε φοβήθηκαν, μπήκαν μέσα στη λίμνη στα καλάμια, μέσα στο νερό κρύφτηκαν και μόνο τη μύτη κρατούσαν έξω για να αναπνέουν. Μόλις νύχτωσε έφυγαν για την Καστοριά και αυτοί. Αυτά μας είπαν οι ψαράδες όταν τις πρωινές ώρες τους πιάσαμε. Τους πήραμε τα δίχτυα και τα μεταφέραμε στην Κοντορόπη. Τις βάρκες τις βουλιάξαμε μέσα στα καλάμια στο νερό. Τα δίχτυα τα στείλαμε στην Πρέσπα, στους αντάρτες ψαράδες. Τις βάρκες

τις βουλιάξαμε με πέτρες για να μην τις βρούνε και να υποψιαστούν πως με αυτές θα μπαίναμε στην Καστοριά.

ΤΡΑΥΜΑΤΙΖΟΜΑΙ ΚΑΙ ΠΑΩ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΓΙΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Μετά την μεγάλη επιτυχία μας στο χωριό Κοντορόπι (Μεταμόρφωση) τραβήξαμε να πάμε στα καμποχώρια προς Αμπελόκηπους και Δισπηλιό, όπου θα βρίσκαμε δικό μας γνωστό κόσμο για να μας ακολουθήσει εθελοντικά στο ΔΣΕ. Εδώ δεν εκπληρώθηκαν οι σκοποί μας. Φτάνοντας στο Γκιόλι, σταυροδρόμι μεταξύ Μαυροχωρίου, Δισπηλιού και Αμπελοκήπων, πέσαμε σε ενέδρα και όπως βάδιζα πρώτος με πήρε μια σφαίρα, από τα πυρά που μας βάλανε, στο αριστερό πόδι στην γάμπα. Ευτυχώς που αμέσως ανταποδώσαμε τα πυρά, διότι κρατούσαμε το χέρι στη σκανδάλη. Το σημείο αυτό το ’ξερα από τα χρόνια τους ΕΛΑΣ. Ήταν επικίνδυνο για ενέδρες. Πανικοβλήθηκαν και φύγανε προς το Δισπηλιό. Μετά από αυτό αναγκαστήκαμε να γυρίσουμε πίσω. Ανέβηκα στο μουλάρι που είχαμε φορτωμένο με τα πυρομαχικά και τα τρόφιμα και ξαναγυρίσαμε στην Κοντορόπη και στη συνέχεια στο Βίτσι, στο σταθμό Πρώτων Βοηθειών στο Βατοχώρι, και μετά στάλθηκα στην Αλβανία για θεραπεία.

Το **Γ**ενικό **Α**ρχηγείο (Γ.Α) αφού εξέτασε την περίπτωση της καθαίρεσής μου και με τη μεσολάβηση της πολιτικής οργάνωσης στο Βίτσι, με δικαιώνει και διατάσσει να με αποκαταστήσουν σαν διοικητή τάγματος. Για τρεις μέρες δεν πρόλαβα τη διαταγή. Είχα την εντύπωση πως το Υπαρχηγείο Βίτσι ήξερε τη διαταγή και βιαστικά με έστειλε στην Αλβανία, για να με ξεφορτωθεί. Έτσι πια θα τους βόλευε να μην ξεσκεπαστεί το θέμα της καθαίρεσής μου και γενικότερα η δράση του Υπαρχηγείου.

ΑΠΡΙΛΗΣ 1948. ΕΠΙΣΤΡΕΦΩ ΑΠΟ ΑΛΒΑΝΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ

Στις 18/04/1948 επιστρέφω στο Γράμμο. Ο Γιαννούλης είναι στο Αρχηγείο **Κ**.**Δ**.**Μ**. σε διαθεσιμότητα. *«Θεέ μου φύλαξέ με από τους φίλους μου. Από τους εχθρούς μου μόνος μου φυλάγομαι»*. Αυτά ήταν τα τελευταία λόγια που μου είπε ο Γ. Γιαννούλης τον Απρ. 1948 όταν ανταμώσαμε στην έδρα του αρχηγείου ΚΔΜ στο Πευκόφυτο Γράμμου. Είχαμε χωρίσει τον Απρ. 1947 όταν ο ίδιος μου έδωσε τη διαταγή να περάσω στο Βίτσι με τον λόχο 1010 που διοικούσα, για ενίσχυση των τμημάτων του ΔΣΕ στο Βίτσι. Στο Βίτσι, μετά από πολλές περιπέτειες και σκαμπανεβάσματα, στις 4 Νοεμβρίου 1947 τραυματίστηκα και μετά τη θεραπεία από το Σουκ της Αλβα-

νίας (μια τοποθεσία κοντά στη θάλασσα) γύρισα στο Γράμμο τον Απρ. 1948.

Ο Γιαννούλης βρισκόταν καθαιρεμένος από το Νοέμβριο 1947 στη διαθεσιμότητα του αρχηγείου **Κ.Δ.Μ**ακεδονίας. Η αντάμωσή μας ήταν αναπάντεχη και μας γέμισε χαρά και τους δυο. Με δάκρυα χαράς και λύπης αγκαλιαστήκαμε και τραβήξαμε σε απόμερο τόπο, δίπλα στο Αρχηγείο, και είπαμε πολλά για τον χρόνο του χωρισμού μας και τις περιπέτειες προπαντός.

Ο Γιαννούλης μου είπε όλες τις λεπτομέρειες για την καθαίρεσή του, και το βάρος το έριχνε στον Θ. Ευθυμιάδη. Πολλές φορές αναφέρθηκε στην κατασυκοφάντηση από ανθρώπους του φιλικού του κύκλου, αλλά ήταν πάρα πολύ επιφυλακτικός, και απέφευγε να μου εκφράσει ανοιχτά τις σκέψεις του. Ήταν βαθιά πληγωμένος και επανειλημμένα σκούπιζε τα δάκρυά του. Όπως είναι γνωστό με τον Γιαννούλη μάς συνέδεε μεγάλη αγωνιστική φιλία και μας ένωνε αίμα και ιδρώτας από τις 7 Ιούλη μέχρι τις 25 Αυγ. 1946 κυρίως, που βγήκαμε οι πρώτοι πέντε αντάρτες στο Γράμμο. Εγώ περισσότερο βρισκόμουν δίπλα στον Γιαννούλη και μου εκμυστηρευόταν πολλά που δεν τα άκουγαν οι άλλοι τρεις της ομάδας.

Αναφέρω μια περίπτωση στα μέσα του Ιούλη. Είχαμε βρει λημέρι στην περιοχή του Γλυκονερίου σε μια πολύ απότομη πλαγιά πολύ δασωμένη. Πολύ δυσκολευτήκαμε να βρούμε μέρος να ξαπλώσουμε, τελικά φτιάξαμε το γιατάκι μας και κοιμηθήκαμε. Το μέρος δεν μας βόλευε και ξυπνήσαμε νωρίτερα. Αρχίσαμε την κουβέντα. Τότε ο Γιαννούλης μου είπε: «*Αργύρη, εμείς οι πρώτοι πολλά θα τραβήξουμε μέχρι να φουντώσει το κίνημα. Δεν ξέρουμε αν κανένας από μας θα μείνει ζωντανός ως το τέλος για να χαρεί την νίκη. Από τις ιστορίες των επαναστάσεων που έχω διαβάσει λίγοι από τους πρώτους σαν και εμάς έφτασαν στη νίκη. Αλλά και αυτοί που έζησαν, π.χ. οι πρώτοι του 1821, καταδικάστηκαν σε θάνατο από αυτούς που ήρθαν στην εξουσία μετά τη νίκη της επανάστασης. Ας το ξέρουμε αυτό».* Αυτή η ζωή των δυο μηνών στο Γράμμο μας συνέδεσε βαθιά ψυχικά, αγωνιστικά, αδελφικά.

Όταν όμως ήρθε η δεύτερη αποστολή ανταρτών στο Γράμμο, μεταξύ αυτών και ο Αχ. Παπαϊωάννου, τότε κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι. Ο Αχιλλέας συνδέεται με τον Γιαννούλη και ο Γιαννούλης εμπιστεύεται τον Αχιλλέα. Έτσι τέλειωσε η συνοχή της πρώτης ομάδας. Με τον ερχομό της δεύτερης αποστολής από το Μπούλκες ήρθαν και οι πρώτες αντάρτισσες. Αυτό ένωσε περισσότερο τους δυο. Αυτή η φιλία οδήγησε τον Γιαννούλη και στο μοιραίο.

Νομίζω πως γι' αυτό που είπε τελευταία ο Γιαννούλης: «*Θεέ μου φύλαξε με από τους φίλους μου. Από τους εχθρούς μου μόνος φυλάγομαι».* Ο Γιαννούλης το ένοιωσε ότι προδόθηκε από καρδιακό φίλο. Αλλά το κρατούσε μυστικό. Το πήρε μαζί του. Τον Αχιλλέα υποπτεύομαι εγώ. Η υποψία μου ξεκινάει από δύο γεγονότα καταγραμμένα.

Πρώτο, όταν ο Γ. Γιαννούλης καθαιρέθηκε στο Γράμμο τον Οκτ. 1947 από το Αρχηγείο με την κατηγορία:

α. Απόκρυψη γεγονότων του 1943, για γυναικοδουλειές το 1947.

β. Ανάδειξη στελεχών του περιβάλλοντός του, αλλά ανίκανων για το έργο τους.

γ. Δεν υπάρχει ψυχικός σύνδεσμος στο Αρχηγείο Γράμμου εξαιτίας αυτών των προτιμήσεων.

Το **Γ**ενικό **Α**ρχηγείο (**Γ.Α**) με διαταγή του Μάρκου Βαφειάδη καθαιρεί τον Γ. Γιαννούλη. Σ' αυτή τη δύσκολη για το Γιαννούλη στιγμή, ο Αχ. Παπαϊωάννου, αντί να στηρίξει τον Γιαννούλη που τον ανέδειξε, για ν' αποφύγει τυχόν κατηγορίες ότι είχε ανάμιξη και ο ίδιος εστράφη εναντίον του. Τούτο ενισχύεται από το γεγονός ότι στην 3η Συνδιάσκεψη του Κ.Κ.Ε. το 1950, επίσημα από το βήμα κατήγγειλε τον Γ. Γιαννούλη και τον Γεωργιάδη ότι ήταν πράκτορες σταλμένοι από τον αντίπαλο στις τάξεις του Δ. Σ. Ε.

ΜΟΥ ΑΝΑΘΕΤΟΥΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΙΝΙΑΤΣΙΚΟ

Μετά τη μεγάλη συζήτηση με τον Γιαννούλη πήγα και παρουσιάστηκα στη διοίκηση του αρχηγείου Δυτ. Μακεδονίας που είχε έδρα στο Πευκόφυτο, στον Κικίτσα: Γνωριζόμασταν από το 1946, όταν πρωτοήρθαν στο Γράμμο με τον Μάρκο μαζί. Με καλωσόρισε και με ρώτησε για την υγεία μου. «*Σε περίμενα Αργύρη να 'ρθεις. Εδώ βρίσκονται και οι σύντροφοι του **Γ.Α**. που θέλουν να μιλήσουν μαζί σου. Τώρα πήγαινε στο λόχο διερχομένων να πάρεις συσσίτιο και θα σε φωνάξουμε να 'ρθεις»,* μου είπε ο Κικίτσας. Πήγα στο λόχο διερχομένων και θάμπωσαν τα μάτια μου όταν είδα στη σειρά, στο καζάνι για φαγητό να περιμένουν ο Αμύντας με τον Κατσάκο να πάρουν φαγητό σε κονσερβοκούτι.

«*Βρε καλώς τους, τους μεγάλους αρχηγούς του Βίτσι»,* τους λέγω! Με σκυμμένα τα κεφάλια μουρμουρίζοντας μου είπαν καλωσήρθες. Είχα μάθει ακόμα στην Αλβανία από τραυματίες που έφτασαν από το Βίτσι το Μάρτη του 1948, για τη μεγάλη νίλα που έπαθε η 18η ταξιαρχία στο Σινιάτσικο και που την ίδια μέρα το βράδυ διαλυμένα όλα τα τμήματα της ταξιαρχίας επέ-

στρεψαν στο Βίτσι κακήν κακώς με πολλές απώλειες. Αληθινή καταστροφή έπαθαν τα πιο μάχιμα τμήματα σε ολόκληρο το ΔΣΕ.

Τώρα όμως δεν υπάρχει ο Αργύρης να σώσει την κατάσταση. Στη θέση του. βρίσκεται ο Βαϊνάς. Αρκετά έξυπνος και πονηρός, διάβαζε το κουρκουτιασμένο μυαλό του Γούσια, ανεξάρτητα αν πίστευε ή δεν συμφωνούσε με τις υποδείξεις και τις διαταγές του. Ο Βαϊνάς του έκανε το χατίρι, λέγοντας «*Μάλιστα στρατηγέ, έτσι είναι, πολύ σωστό το σχέδιό σου...»* και ας ήταν μια ολόκληρη βλακεία. Ο Βαϊνάς δεν ήταν Αργύρης να λέει στον Γούσια, «*Όχι στρατηγέ, δεν μπορεί αυτό να γίνει, λάθος είναι αυτό που λέτε...»* και ο Γούσιας σήκωνε τη μούρη του σαν αγριογούρουνο και κατακεραύνωνε τον Αργύρη. Εύρισκε την ευκαιρία τότε ο Βαϊνάς και έλεγε στον Γούσια μπροστά μου: «*Να, αυτός είναι ο Αργύρης στρατηγέ, ούτε στο Γ.Α δεν έχει εμπιστοσύνη...».* Ο Βαϊνάς και στον Αμύντα έκανε μετάνοιες και τον δοξολογούσε, αλλά είχε την ικανότητα από πίσω του να του φορτώνει όλες τις αποτυχίες, ακόμα και τις δικές του με γραπτά στα παραπάνω όργανα. Να ποιος προκόβει και κάνει καριέρα στα γρήγορα, ανεβαίνει δέκα-δέκα τα σκαλοπάτια και μετά πιάνει το απυρόβλητο και δεν τον νοιάζει πόσοι θα χαθούν στη μάχη. Μόνο αυτοί να ’ναι καλά και ψηλά να ανεβαίνουν. Ποιά επανάσταση όμως με αυτήν την ταχτική θα επικρατήσει;

Έτσι το Μάρτη του 1948, όταν με διαταγή του Γ.Α. όλη η 18η ταξιαρχία έπρεπε να περάσει στο Σινιάτσικο, ο εχθρός τούς αιφνιδίασε, δημιουργήθηκε πανικός και διαλύθηκε η ταξιαρχία. Όταν όμως γύρισαν στο Βίτσι ομάδες-ομάδες, τότε φώναξε το Γ.Α. τον Αμύντα και Κατσάκο να απολογηθούν. Ο Βαϊνάς βγήκε λάδι διότι όλα τα στραπάτσα τα φόρτωσε στη διοίκηση της ταξιαρχίας, λέγοντας πως τέτοια διαταγή είχε από τον Αμύντα και έτσι ενήργησε.

Αποτέλεσμα αυτής της καταστροφής ήταν αμέσως η καθαίρεση του Αμύντα και του Κατσάκου. Εκεί τραβηγμένοι στο Γράμμο στο **Α**.**Δ**.**Μ**. (**Α**ρχηγείο **Δ**υτικής **Μ**ακεδονίας) στο Πευκόφυτο να παίρνουν φαγητό στο κονσερβοκούτι. Από τότε ο Αμύντας και ο Κατσάκος στριφογύριζαν στα χωριά της Πρέσπας. Με τις επιστρατευμένες γυναίκες έφτιαχναν πολυβολεία στα μετόπισθεν για ώρα ανάγκης. Με την ευκαιρία αυτή «*μ’ έναν σμπάρο δύο τρυγόνια*» όπως λέει η λαϊκή παροιμία. Δεν είχαν άλλον στο Βίτσι αυτή τη στιγμή για ταξίαρχο. Αλλά η υπόθεση της καθαίρεσης του Αμύντα έλυσε και το ζήτημα της οργάνωσης του Ν.Ο.Φ. που ζητούσε από το **Γ**.**Α** ανάδειξη Μακεδόνων (**Σ**λαβο**μ**ακεδόνων), σε ανώτερα πόστα στο στρατό. Ο Βαϊνάς γίνεται ταξίαρχος στη 18η ταξιαρχία χωρίς να ’χει κερδίσει ούτε μια μάχη, ούτε σαν διμοιρίτης ούτε σαν ταγματάρχης, αλλά ούτε σαν ταξίαρχος. Και τον ανέδειξαν διοικητή της 11^{ης} μεραρχίας με αποτέλε-

σμα να τη θάψει στο Λίσετς στις 11, 12 και 13 Αυγ. το 1949. Κρύφτηκε στα αλβανικά σύνορα πάνω από το Μοσχοχώρι, με αποτέλεσμα εκατοντάδες κορμιά από τα τμήματα της 11ης Μεραρχίας του Δ. Σ. Ε. να πέσουν χωρίς μάχη εξαιτίας της εγκατάλειψης της μάχης του Λίσετς από τον Βαϊνά. Αντί όμως να καταδικασθεί για λιποταξία και να κρεμαστεί, διορίστηκε από τον Ζαχαριάδη αρχηγός της Μακεδονικής Οργάνωσης Ν.Ο.Φ. Τούτο έγινε διότι τα στελέχη του Ν.Ο.Φ. κατηγορήθηκαν ως τιτικοί πράκτορες και απομακρύνθηκαν.

Στις 23/04/1948 εκεί στο Πευκόφυτο στο Γ.Α. με κάλεσαν ο Γούσιας και ο Μπαρτζιώτας, παρών ήταν και ο Κικίτσας. Αφού ενδιαφέρθηκαν για την υγεία μου, με ρώτησαν αν θέλω να πάω στα παλιά μου λημέρια. Τους απάντησα πως «*Για μένα όπου υπάρχει Δ.Σ.Ε. είναι και δικό μου λημέρι. Αλλά και εκεί που δεν υπάρχουν τμήματα του Δ.Σ.Ε εγώ πάλι φτιάνω λημέρια».*

Ακόμα στο νοσοκομείο είχα μάθει, μου το είπε ο καθηγητής Πέτρος Κόκαλης υπουργός Υγείας τότε, που ήρθε στην Αλβανία με εντολή του Γ.Α., ότι με θέλουν να κατέβω κάτω για το Σινιάτσικο. Γι' αυτό τους είπα ότι και εκεί που δεν υπάρχουν τμήματα του Δ.Σ.Ε μπορώ να δημιουργήσω λημέρια.

Στο Σινιάτσικο εκτός από την 18η Ταξιαρχία έπαθε μεγάλη καταστροφή ένα τάγμα που στάλθηκε από το Γράμμο με διοικητή τον Λάμπη. Στο Κωσταράζι τον περίμεναν και τον χτύπησαν. Το τάγμα κυριολεκτικά διαλυμένο με απώλειες επέστρεψε αμέσως στο Γράμμο. «*Για το Σινιάτσικο σε θέλουμε*», μου λέει ο Μπαρτζιώτας. «*Και για να ξέρεις θα σου πούμε πως τα τμήματά μας που έκαναν προσπάθεια και από το Βίτσι και από το Γράμμο δεν μπόρεσαν να σταθούν και γύρισαν με απώλειες. Το Σινιάτσικο για μας είναι νευραλγικό σημείο, σταυροδρόμι για την κίνηση του εχθρού από νότο προς βορρά. Γι' αυτό πρέπει να υπάρχουν δικά μας τμήματα ευκίνητα με πεπειραμένους μαχητές και καλό οπλισμό*». Πήρε μετά τον λόγο ο Γούσιας, και αυτός είπε για τη μεγάλη σημασία που έχει το Σινιάτσικο για το Δ.Σ.Ε «*Τώρα από εδώ θα σου δώσουμε διαταγή την οποία να δώσεις στην 18η Ταξιαρχία, να σου δώσουν το καλύτερο αξιόμαχο τάγμα και με τη βοήθειά τους θα περάσεις στο Σινιάτσικο».*

ΣΥΝΑΝΤΙΕΜΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΥΟ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΟΥ

Μου έδωσαν τη διαταγή στο χέρι. Διέταξε το **Γ.Α**. την ταξιαρχία να μου δώσουν το καλύτερο τάγμα κ.λ.π. και να με βοηθήσουν να περάσω στο Σινιάτσικο. Στις 25 του Απρ. του 1948 έφτασα στην Κρυσταλλοπηγή. Πήγα

στο τηλεφωνικό κέντρο της Κρυσταλλοπηγής. Με είδαν οι τηλεφωνήτριες, τρελάθηκαν από τη χαρά τους. Με γνώριζε όλο το Βίτσι.

Σε λίγα λεπτά το έμαθε όλο το Βίτσι από τις τηλεφωνήτριες πως ήρθε ο Αργύρης. Η Αλεξάνδρα από το χωριό Κρυσταλλοπηγή, τηλεφωνήτρια μου λέει: «*Εδώ παρακάτω δίπλα στο δρόμο για το Βατοχώρι βρίσκεται η γυναίκα σου και απόψε περνάει για την Αλβανία»*. Η Ελένη ήταν έγκυος και την υποχρέωσαν να πάει στην Αλβανία να γεννήσει και να επιστρέψει στο τμήμα της στο Δ.Σ.Ε. Τράβηξα το δρόμο για το Βατοχώρι και όπως μου υπόδειξε η τηλεφωνήτρια είδα ένα κοπάδι, ανθρώπους συνωστισμένους σε μια μικρή χαράδρα που ετοιμαζόταν να πορευτούν για την Αλβανία.

Μόλις πλησίασα κοντά στον καταυλισμό των γυναικόπαιδων η Ελένη, η γυναίκα μου με αντίκρισε και τρέχει, πέφτει στην αγκαλιά μου με δάκρυα χαράς και μου λέει: «*Κράτα με εδώ στην Ελλάδα, ας μου δώσουν το όπλο και να με στείλουν στο τμήμα, ας είμαι έγκυος...! Εδώ θέλω να γεννήσω το παιδί. Έρχομαι μαζί σου στο Βατοχώρι».* Αυτήν τη στιγμή έρχεται ο επικεφαλής της αποστολής, πιάνει την Ελένη από το χέρι και της λέει «*Έλα στη θέση σου και τραβάμε στην Αλβανία*.» Του ξεκόλλησα το χέρι από το μπράτσο της Ελένης και του λέω: «*Η Ελένη θα 'ρθει μαζί μου. Εσύ τράβα στην αποστολή που πήρες*», έκανε τον ζόρικο και τον θυμωμένο, επιμένοντας να κρατήσει την Ελένη: «*Τώρα θα σε αναφέρω στην πολιτοφυλακή»,* μου λέει. Το τηλέφωνο δεν ήταν μακριά και πήγε και ανάφερε πως εγώ πήρα την Ελένη και έφυγα σε άγνωστη κατεύθυνση, μάλλον προς την Καστοριά, διέδωσαν, γιατί εμείς καθίσαμε σε ένα απόκεντρο μέρος, δεν μας είδαν, και κάμποσες ώρες λέγαμε τα πάθη μας από τα προηγούμενα.

Το βραδάκι φτάσαμε στο Βατοχώρι και πήγαμε στο σταθμό της πολιτοφυλακής για να ρωτήσω που βρίσκεται ο Σταθμός Διοίκησης της 18ης Ταξιαρχίας. Είδα ότι μας κοιτούσαν παράξενα, διότι είχαν σταλεί πολιτοφύλακες να μας συλλάβουν για λιποτάκτες. Σε λίγη ώρα ήρθε ο διοικητής, παλιός δικός μου αντάρτης, από τον 1010 λόχο ακόμα, με αγκάλιασε και μου λέει: «*Εσύ είσαι και έγινε τόσος ντόρος και μας αναφέρουν πως ένας πήρε μια γυναίκα από την αποστολή που πήγαινε στην Αλβανία και εξαφανίστηκαν...».* Γελάσαμε με την ψυχή μας.

Παρά το ότι μπορούσα να μείνω με τη γυναίκα μου μερικά εικοσιτετράωρα, δεν το έκανα διότι από το Γ.Α. μου σύστησαν όσο το δυνατό γρηγορότερα να περάσει το τμήμα στο Σινιάτσικο. Προσπάθησα να μην τους δώσω λαβή να μου σκαρώσουν και πάλι καμιά προβοκάτσια. Από τον διοικητή της πολιτοφυλακής πληροφορήθηκα πως είχαν μάθει οι τρανοί της 18ης Ταξιαρχίας πως θα ερχόμουν και δεν τους άρεσε, γιατί πολλά είχαν «ξεράσει» εναντίον μου νωρίτερα. Παρουσιάστηκα στην έδρα της ταξιαρχί-

ας, όπου με περίμεναν ο Βαϊνάς και ο Μάκης Γουσόπουλος Π.Ε., διότι τους τηλεφώνησαν από το σταθμό της πολιτοφυλακής.

ΝΑΙ, ΘΑ ΠΕΡΑΣΟΥΜΕ ΣΤΟ ΣΙΝΙΑΤΣΙΚΟ

Τους έδωσα τη διαταγή του **Γ**.**Α**. Κάθισα στη θέση που μου υποδείξανε και αρχίσαμε τη συζήτηση σαν να μην γνωριζόμασταν. Κρύα υποδοχή από τις δύο πλευρές. Αφού ο Βαϊνάς διάβασε τη διαταγή του **Γ**.**Α** μου λέει πως ήταν ενημερωμένος και με περίμεναν. «*Δώσαμε εντολή να συγκροτηθεί το τμήμα, το οποίο θα'ναι διλοχία»,* μου λέει ο Βαϊνάς. «*Ξεκουράσου σήμερα και αύριο το πρωί πάμε να παραλάβεις την διοίκηση της διλοχίας». «Στο Γ.Α. μου είπαν για τάγμα», τους λέω, «συγκροτημένο, και μάλιστα το πιο αξιόμαχο». «Δεν μπορούμε να χαλάσουμε τις διοικήσεις των ταγμάτων και γι' αυτό αποφασίσαμε να συγκροτήσουμε την ξεχωριστή διλοχία»,* μου λένε. Την άλλη μέρα πήγαμε στο μέρος της διλοχίας, κοντά στο χωριό Πολυκέρασο Καστοριάς. Από εκεί θα άρχιζε και η πορεία μου προς το Σινιάτσικο.

Παρά την πολύ σοβαρή αποστολή, ο Βαϊνάς δεν ήρθε να με εγκαταστήσει στη διλοχία, αλλά έστειλε μαζί μου τον **Π**.**Ε**. Μάκη. Παρατάχθηκαν και οι δύο λόχοι και για καλή γνωριμία με τον **Π**.**Ε**. περάσαμε να δούμε όλους τους μαχητές. Κάρφωνα τα μάτια μου σε κάθε μαχητή και στέλεχος και δεν μπόρεσα να αναγνωρίσω ούτε ένα από το παλιό τάγμα μου. Στο τέλος γνώρισα μόνο ένα διμοιρίτη, τον Κολάτσικο Στέργιο από την Πρέσπα. Νωρίτερα ήταν ομαδάρχης. Έπιασα από τον αγκώνα τον Μάκη και τραβηχτήκαμε παράμερα. «*Έναν μόνο γνώρισα από τους παλιούς αντάρτες»,* του είπα. «*Ποιό επίλεκτο τμήμα μου δίνετε;».* «*Αυτό είναι*», μου λέει «*και ετοιμάστε το απόψε να περάσετε πέρα...», «στον αφανισμό»* σκέφτηκα. «*Θέλω τρεις μέρες να μου δώσετε προθεσμία να γνωρίσω τα στελέχη και τους μαχητές. Η αποστολή είναι πολύ δύσκολη και δεν γνωριζόμαστε»,* συμπλήρωσα. *«Αργύρη, πρέπει να καταλάβεις πως η διαταγή του **Γ**.**Α** είναι απόψε να περάσετε για το Σινιάτσικο, και όταν φτάσετε εκεί κάνε αυτό που θέλεις για γνωριμίες κ.λπ.*», μου λέει ο Μάκης. Βρέθηκα σε πολύ δύσκολη θέση. Θα με κατηγορούσαν το λιγότερο για άρνηση εκτέλεσης διαταγής. Πήρε να βραδιάζει και ο Μάκης με πιέζει το γρηγορότερο να ξεκινήσουμε για να βεβαιωθεί ότι πραγματικά τραβήξαμε για το Σινιάτσικο. Έδωσα εντολή να ξεκινήσουμε προς το μοναστήρι Άγιοι Ανάργυροι, στο Μελλισότοπο. Μέσα από τον κάμπο Κορησσού να ανηφορήσουμε για Τσερίλοβο. Πήραμε τον ανήφορο για τα υψώματα προς Γέρμα.

Πορευόμουν με τον πρώτο λόχο, γιατί ήξερα καλά τα μέρη, να τους δείχνω το δρομολόγιο. Η εμπροσθοφυλακή του λόχου ανέβηκε στον

αυχένα προς Γέρμα και ξαφνικά δέχτηκε πυρά. Ξαφνιάστηκα, διότι για πρώτη φορά τέτοιο φαινόμενο αντίκρισα. Νύχτα σε αυτό το ύψωμα να ’χουν στήσει ενέδρα; Έτρεξα αμέσως μπροστά να διαπιστώσω μόνος μου για το συμβάν. Αυτοί που έβαλαν πυρά ήταν λίγοι, περίπου δύναμη λόχου, και συμπτύχθηκαν στην οροσειρά. Πήραμε τα κατάλληλα μέτρα και προχωρήσαμε να πιάσουμε τον αυχένα. Δεχτήκαμε πολλά πυρά στον αυχένα. Τους βάζουμε και εμείς και φωνάζω: «*Τρέξτε να τους κυκλώσουμε να μην μας φύγουν*». Τελικά ανεβαίνουμε στην κορυφογραμμή. Αυτοί είχαν συμπτυχθεί ανατολικά προς Κλεισούρα σε απόσταση τριακοσίων μέτρων περίπου και πιάσανε θέσεις. Περιμένουμε να ξημερώσει. Μόλις κάνουμε τον κατήφορο προς Γέρμα δεχόμαστε πάλι πυρά. Εμπλακήκαμε σε μάχη. Κατάλαβα πως τα πράγματα είναι δύσκολα γιατί ξημέρωνε και για μας ήταν μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα. Στο νέο τμήμα δεν γνώριζα τα στελέχη. Τον μόνο που γνώρισα στα γρήγορα ήταν ο Π. Ε. και επιτελής Μήτσιος Τζουμέρκας.

Ο Τζουμέρκας φάνηκε καλό παλικάρι και στη συγκεκριμένη περίπτωση βοήθησε και εμψύχωσε το τμήμα. Αναγκαστήκαμε να πάρουμε θέσεις γιατί μόλις ξημέρωνε γνωρίζαμε ότι θα μας επιτεθούν. Πρώτα μας βομβάρδισαν με όλμους και πυροβολικό, έκαναν την πρώτη προσπάθεια επίθεσης από τα ανατολικά και νοτιοδυτικά. Από βορρά και νότο δεν τους βόλευε να μας χτυπήσουν, ήταν πλαγιές και δεν μπορούσαν να αναπτύξουν τις δυνάμεις τους. Τους χτυπήσαμε γερά και καταφέραμε να μεγαλώσουμε τον χώρο άμυνάς μας, για να αραιώσουμε. Όλη την μέρα στις 3 του Μάη δίνουμε μάχη και καταφέρνουμε να κρατήσουμε τις θέσεις μας. Διευρύναμε το χώρο, αντίθετα από αυτό που επεδίωκαν, δηλ. να μας υποχρεώσουν να μαζευτούμε για να μας προκαλέσουν απώλειες με τους όλμους.

Άρχισε να βραδιάζει και κάναμε παραπλανητικές κινήσεις, δήθεν να τους κυκλώσουμε. Υποχώρησαν σε πιο ασφαλείς θέσεις για να φυλαχτούν τη νύχτα. Αφού νύχτωσε, πήραμε απόφαση με τον Τζουμέρκα να γυρίσουμε πίσω, διότι την άλλη μέρα θα μας προκαλούσαν πολλές απώλειες. Διαπιστώσαμε πως στη Γέρμα φέρανε ενισχύσεις και το πέρασμά μας στο Σινιάτσικο θα ’ταν αυτοκτονία. Και πάλι λέω στην κεφαλή, *«Πίσω για το Βίτσι».* Περάσαμε κοντά από την Κορησσό, ανύποπτο δρομολόγιο, και χωρίς δυσκολίες φτάσαμε στο Πολυκέρασο.

Συγκριτικά με τις δυσκολίες, οι απώλειες δεν ήταν μεγάλες: Ένας νεκρός, τρεις τραυματίες, δέκα αγνοούμενοι. Σκοτώθηκε το άλογο ενός λόχου της επιμελητείας, χάσαμε και τα μαγειρικά σκεύη, που ήταν φορτωμένα στο άλογο. Μόλις φτάσαμε στο Πολυκέρασο μετά τη μεγάλη, για μένα, πανωλεθρία για πρώτη φορά στην αντάρτικη ιστορία μου, έδωσα εντολή οι

λόχοι να καταυλιστούν σε χώρους που τους υπέδειξα, και να βάλουν τα καζάνια να ετοιμάσουν φαγητό. Ο λόχος που είχε χάσει το άλογο με όλα τα μαγειρικά σκεύη, εφοδιάστηκε αμέσως με άλλα στο Πολυκέρασο. Το καζάνι μάς το έδωσε ο παπάς του χωριού. Ήταν πολύ καλός άνθρωπος.

Όταν ο ήλιος πήρε τον ανήφορο, βλέπω έναν καβαλάρη να τρέχει από την πλευρά του χωριού Οξυά προς εμάς. Ήταν ο σύνδεσμος της ταξιαρχίας και μου έφερε σημείωμα να τους δώσω εξηγήσεις γιατί γύρισα πίσω και αμέσως να φύγουμε πάλι για το Σινιάτσικο. Έτρεξε ο Π.Ε. Τζουμέρκας να μάθει τι μας γράφουνε. Δεν του μίλησα και για μια στιγμή, κοιτάζοντας στο ύψωμα, είπα: «*Σκύψε κορυφή να δούμε τη γύμνια τους, πού κρύβονται*» και του έδωσα το σημείωμα να το διαβάσει.

Κατάλαβα τα σχέδιά τους. **Πρώτον**, βρήκαν την ευκαιρία να αποδείξουν πως στο Σινιάτσικο δεν μπορεί να σταθεί τμήμα του Δ.Σ.Ε., για να δικαιολογήσουν την καταστροφή που έπαθε η 18^{η} ταξιαρχία και, φυσικά, μέρος της ευθύνης είχε και ο Βαϊνάς. **Δεύτερον**, να με χρεοκοπήσουν στα μάτια του Γ.Α., το οποίο ειδικά έστειλε τον καθηγητή Πέτρο Κόκκαλη στην Αλβανία για να διαπιστώσει την υγεία μου και να με ορίσουν διοικητή διλοχίας του Δ.Σ.Ε., ειδικότερα για το Σινιάτσικο. **Τρίτον**, με μια μεγάλη αποτυχία μου στο Βίτσι τώρα θα πετύχαιναν να στερεώσουν τις θέσεις τους, κλείνοντας το στόμα πολλών αξιωματικών και μαχητών που μιλάνε για παλαιότερες δόξες του 426^{ου} τάγματος Αργύρη.

Εκεί που με προβλημάτιζε η μεγάλη πίεση της ταξιαρχίας για το Σινιάτσικο, έρχεται τροχάδην ο σύνδεσμος από το παρατηρητήριο και αναφέρει πως δύναμη τάγματος του εχθρού προχωρεί προς τα υψώματα του Πολυκέρασου από την πλευρά της Φωτεινής. Στο παρατηρητήριο είχα τοποθετήσει μια διμοιρία. Αμέσως παίρνω τον λοχαγό με την υπόλοιπη δύναμη του λόχου, αφήνοντας εντολή να κινηθεί και να πιάσει θέσεις μάχης ο άλλος λόχος. Τροχάδην τραβάμε προς τη θέση του παρατηρητηρίου. Παρατήρησα πράγματι πως εχθρικό τάγμα με διάταξη μάχης σε παράταξη προχωρούν τον ανήφορο προς Πολυκέρασο. Έδωσα εντολή να πιάσουν θέσεις μάχης και οι δύο λόχοι και να μην κάνουν κινήσεις, για να μην γίνουμε αντιληπτοί. «*Θα τους αφήσουμε να πέσουν πάνω μας και στα πενήντα με εκατό μέτρα και μόνο με δικιά μου εντολή να βάλετε πυρ*», είπα στους λοχαγούς και τους διμοιρίτες. Το έδαφος μας προσφέρονταν πολύ καλά γιατί τους είχαμε κάτω. Πλησίασαν στα διακόσια μέτρα και δεν ξέρω γιατί άρχισαν να ρίχνουν πυρά, ριπές στα κουτουρού. Υπέθεσα πως είδαν κάποια κίνηση από μας και γι' αυτό σταμάτησαν. Διέταξα πυρ. Εγκατέλειψαν το σχέδιο επιχείρησής τους. Το έδαφος ήταν ανώμαλο και τους κάλυπτε και αυτούς σε πολλά μέρη από τα πυρά μας.

Κακήν κακώς εξαφανίστηκαν και ασχοληθήκαμε να ψάχνουμε για λάφυρα, γιατί εμάς και η μία σφαίρα μας χρειαζόταν, αλλά και ο ρουχισμός, προπαντός οι χλαίνες. Ό,τι βρήκαμε το μαζέψαμε και γυρίσαμε στις θέσεις μας. Αυτό στον ουρανό να το ψάχναμε στη γη δεν θα το βρίσκαμε. Η επιτυχία μας αυτή έδωσε φτερά σε όλους τους μαχητές της διλοχίας. Πολλοί από τους διμοιρίτες και μαχητές ζήλεψαν τόσο, ώστε μερικοί τρέξανε και πήραν περισσότερα λάφυρα. Οι σύνδεσμοι, ένας έρχεται άλλος φεύγει, σταλμένοι από την ταξιαρχία. Μάθανε και για το γεγονός της μάχης στα υψώματα Πολυκεράσου και το αυτί τους δεν κουνήθηκε. Αναγκάστηκα να τους απαντώ γράφοντας στα ίδια τα δικά τους σημειώματα πίσω. «*Ναι θα περάσουμε στο Σινιάτσικο*». Επιτέλους δεν άντεξα και σε ένα σημείωμα (του Μάκη ήταν), που με απειλούσε με στρατοδικείο αν δεν εκτελέσω τη διαταγή, τόσο πολύ με πήρε η τρέλα και στο ίδιο σημείωμα του απαντώ: «*Σε ξέρω σ. Π.Ε., έλα να με περάσεις στρατοδικείο»*. Τους διαβεβαίωσα ότι φεύγουμε απόψε.

Έδωσα διαταγή να ετοιμαστεί το τμήμα για πορεία προς Σινιάτσικο. Το σχέδιό μου ήταν να πάμε σε άλλο λημέρι να κρυφτούμε για αναδιοργάνωση με την ησυχία μας και για καλύτερη γνωριμία με τα στελέχη και τους μαχητές. Ας μας ψάχνουν. Κρυφτήκαμε προς την Προκοπάνα στα δασωμένα και εκεί με ηρεμία μιλήσαμε για την επιτυχία της μάχης, τους έδωσα κουράγιο, ότι και άλλες τέτοιες επιτυχίες θα' χουμε, προπαντός όταν πάμε στο Σινιάτσικο. Ζήτησα από τους λοχαγούς να διαλέξουν τους βραδυπορούντες υπερήλικες και αρρωστιάρηδες και να μου τους φέρουν εδώ να τους δώσω φύλλο πορείας για την ταξιαρχία. Τα παθήματά μας, μας δίδαξαν πως με βραδυπορούντες και υπερήλικες και αρρώστους και προπαντός φοβισμένους δεν πετυχαίνει τέτοια αποστολή. Γι' αυτό αποφάσισα την ίδια στιγμή που θα τραβούσαμε για το Σινιάτσικο, να τους έστελνα «πεσκέσι» στον Π.Ε. μαζί με ένα σημείωμα: «*Πήγαινε εσύ με αυτούς στο Σινιάτσικο...».*

Τους είκοσι μαχητές με έναν υπεύθυνο από τους ίδιους και το σημείωμα τους στέλνω στην ταξιαρχία. Προσωπικά στον Π.Ε. έγραφα: «*Πάρτε τους αυτούς πίσω, μου φτάνουν οι υπόλοιποι*». Εμείς τραβήξαμε για το Σινιάτσικο, αφού πήραμε πληροφορίες ότι όλες οι δυνάμεις του εχθρού υποχώρησαν από το χώρο του Σινιάτσικου. Διαλέξαμε άλλο δρομολόγιο, πιο ασφαλές, μέσω της Λιθιάς με κατάληξη στο κέντρο του Σινιάτσικου, στα υψώματα «Δεσπότη-Ράχη».

Πήραμε όλα τα μέτρα αποστολής υψηλής επικινδυνότητας. Αυτό το γνωρίζουν η διοίκηση της διλοχίας και οι διοικήσεις των λόχων. Νωρίς ξεκινήσαμε έτσι που θα μας βράδιαζε όταν θα περνούσαμε τον κάμπο. Βαδίζαμε με γοργό ρυθμό γιατί δεν είχαμε βραδυπορούντες. Ανεβήκαμε τα υψώματα Λιθιάς και πήραμε τον κατήφορο προς Γέρμα. Φτάσαμε στα υψώ-

ματα «Δεσπότη-Ράχη» και δεν γίναμε αντιληπτοί από κανέναν. Καμουφλαριστήκαμε και δεν κάναμε καμιά κίνηση. Τροφή είχαμε και περιμέναμε να μάθουμε αν ο εχθρός έμαθε και εκδηλώσει κάποια κίνηση προς το Σινιάτσικο. Παντού επιτηρητές - ησυχία όλη τη μέρα. Στις 9 του Μάη κάναμε κάλυψη και παραλλαγή.

ΣΤΗ ΒΛΑΣΤΗ

Μέχρι το μεσημέρι στις 10 του Μάη δεν εκδηλώθηκε καμιά κίνηση. Πήρα τον σύνδεσμο και πήγα στη Βλάστη, μεγάλο χωριό κατοικημένο. Οι Βλατσιώτες με γνώριζαν από παλιά, όταν με το 426 τάγμα είχα δώσει μάχη εκεί και διώξαμε τη φρουρά του στρατού από τη Βλάστη το 1947. Πήγα στο χωριό για να μάθω πού είναι η ομάδα των ελεύθερων σκοπευτών που δρούσε παράνομα στο Σινιάτσικο. Την ομάδα αυτή τη χρειαζόμουν για οδηγίες και πληροφορίες, διότι δρούσαν στο χώρο αυτό. Διοικητής της ομάδας ήταν ο Γεώργης Κουτρούμπας. Επίσης ήταν και ο αδελφός μου Γιάννης, σκοπευτής του ταχυβόλου που είχαν στην ομάδα.

Πρώτα βρήκα στο χωριό τους ανθρώπους που χειρίζονταν τα προβλήματα των ανταρτών, για να μην πηγαίνει κάθε αντάρτης στα σπίτια ή τα μαγαζιά και παίρνει ό,τι θέλει. Αυτό το απαγόρευσα.

Η επιτροπή του χωριού, αλλά και ορισμένοι μπακάληδες μου έκαναν παράπονο ότι οι ελεύθεροι σκοπευτές τους ζητούσαν πολύ περισσότερα πράγματα, τρόφιμα κ.λπ., από αυτά που χρειαζόταν η ομάδα. Βρήκα την ομάδα, τους πήρα μαζί μου όλους και βγήκα στη δυτική άκρη του χωριού για να τους μιλήσω. Να τους κάνω συστάσεις και να τους εντάξω στο τμήμα μου για το διάστημα παραμονής μου στο Σινιάτσικο.

Μιάμιση ώρα περίπου διάρκεσε η παραμονή μου στο χωριό. Σίγουρα στο χωριό θα υπήρχε κάποια κρυφή γιάφκα της χωροφυλακής με μέσο επικοινωνίας. Υπέθεσα πως πληροφόρησαν την Πτολεμαΐδα για την παρουσία μου στη Βλάστη. Ήξεραν καλά ότι εγώ ήμουν διοικητής τάγματος. Δεν γνώριζαν ότι υπάρχει δύναμη ανταρτών μιας ενισχυμένης διλοχίας. Την κράτησα σε καλυμμένους χώρους και δεν έγινε αντιληπτή.

Νόμισαν ότι βρήκαν την ευκαιρία να εξαφανίσουν τον «αρχιληστή συμμορίτη», όπως με αποκαλούσαν. Στα γρήγορα ξεκίνησε το ιππικό τους από την Πτολεμαΐδα. Μας είπαν αργότερα ότι ήταν 160 καβαλάρηδες. Μόλις φτάσανε στο χωριό χωρίστηκαν σε δύο τμήματα δεξιά και αριστερά για να κυκλώσουν το χωριό Βλάστη, σίγουροι πως ήμασταν μέσα.

Είχαν πληροφορίες για την ομάδα ελεύθερων σκοπευτών που ήταν επτά, συν δύο άτομα, εγώ με τον σύνδεσμο, σύνολο: εννιά άτομα. Κάνανε

γιουρούσι στα γρήγορα για να κυκλώσουν το χωριό. Επικράτησε κάποια σύγχυση σε μας. Φυσικό ήταν αυτό, γιατί ποτέ από το νου μας δεν πέρασε πως θα συνέβαινε τέτοιο πράγμα. Ο ομαδάρχης των ελεύθερων σκοπευτών Κουτρούμπας, χωρίς καν να περιμένει να πούμε τι να κάνουμε, πήρε τον κατήφορο με δύο άλλους που ήταν κοντά του και τρέξανε να φύγουν προς τη Γέρμα. Τους υπόλοιπους πρόλαβα και τους έπιασα, τους κράτησα μαζί μου.

Πήρα τον Γιάννη, σκοπευτή του ταχυβόλου με τον γεμιστή, του υπόδειξα τη θέση που έπρεπε να πάρει και με εντολή μου να βάλει πυρά. Τους υπόλοιπους τέσσερις τους μοίρασα. Τους είπα οι δύο να πάρουν θέση αριστερά και οι άλλοι δύο δεξιά μου στον άξονα του δρόμου. «*Μόλις το ταχυβόλο μας βάλει την πρώτη ριπή θα ξεκινήσουμε επίθεση»*, τους λέω «*Πάνω τους, θα φωνάξουμε! Τρέξτε μην μας φύγουν».*

Το ταχυβόλο μας έβαλε την πρώτη μεγάλη ριπή. Ακούστηκε το φοβερό κροτάλισμα και, επειδή το έδαφος ήταν λεκανοειδές, ο αντίλαλος του ταχυβόλου πολλαπλασίαζε το κροτάλισμά του. Μετά την πρώτη ριπή εγώ βγήκα απέναντί τους όρθιος και με τα χέρια έκανα κινήσεις δεξιά και αριστερά φωνάζοντας δυνατά: *«Τρέξτε μην μας φύγουν»*. Κάνουμε κίνηση προς αυτούς. Ήταν μια τρέλα. Τρέλα που ούτε σε κινηματογράφο μπορεί να γίνει.

Βγήκαμε για μια στιγμή, να μας δούνε και μετά καλυφθήκαμε. Αυτοί νόμισαν πως ήμασταν δύναμη μεγάλη. Δεν μας βλέπανε. Μια στρατιωτική αρχή λέει: «*Όταν ο εχθρός δεν φαίνεται, τότε είναι πολύ φοβερός»*. Όποιος δεν το ξέρει αυτό δεν είναι πολεμιστής. Χάος τρομερό επικράτησε στο ιππικό. Γύρισαν αμέσως τα άλογά τους, πήραν το δρόμο προς τα πίσω και φεύγουν. Τρομερό φαινόμενο. Το ταχυβόλο βάζει διακεκομμένες ριπές, το κροτάλισμα δημιουργεί μια μόνιμη σχεδόν βοή. Τα άλογα αφηνιασμένα από τα πυρά τρέχουν το ένα να περάσει το άλλο προς τα πίσω. Μερικοί ιππείς κατέβηκαν από τα άλογα εγκαταλείποντας τα και πεζοπορία φεύγουν για να προφυλαχθούν από τα πυρά του ταχυβόλου μας. Πέφτει ένας τραυματίας, τα χαλινά του αλόγου του πιάστηκαν σε κάτι παλούκια.

Εγκατέλειψαν τον τραυματία και συμπτύσσονται πανικόβλητοι, ποιος πρώτος να περάσει τον άλλο, προς την Πτολεμαΐδα. Τα εγκαταλειμμένα άλογα και αυτά αφηνιασμένα τρέχουν προς την κατεύθυνση που ήρθαν. Όταν είδαμε να φεύγουν πανικόβλητοι, δεν το περιμέναμε ποτέ αυτό, τότε αρχίσαμε να τρέχουμε μέσα στο χωριό και φτάσαμε μέχρι την πάνω παρυφή του χωριού. Μόνο τον τραυματία και το άλογό του πιάσαμε. Όλοι οι άλλοι έγιναν άφαντοι, φεύγοντας για την Πτολεμαΐδα.

Ο ένας λόχος μου που ήταν καλυμμένος στις παρυφές του υψώματος **Άγιος Παντελεήμονας** δεν αντιλήφθηκε τον ερχομό του ιππικού. Μόλις όμως άκουσε τις ριπές του ταχυβόλου μας, τότε αντιλήφθηκε το ιππικό στο χωριό και επειδή ήξερε ο λοχαγός ότι εγώ βρισκόμουν στο χωριό έκανε κίνηση ο λόχος του προς τη Βλάστη. Ήταν όμως αργά για να προλάβει να κλείσει τον δρόμο φυγής των καβαλάρηδων.

Όταν τρέχαμε πέντε άτομα μέσα στο χωριό από τα σοκάκια, στον ανήφορο που πρωτοφάνηκε το ιππικό, και είδαν να φεύγουν οι στρατιώτες και τα άλογα αγριεμένα να χλιμιντρίζουν φεύγοντας, έκαναν το σταυρό τους οι χωρικοί. *«Τέτοιο πράγμα που είδαμε! Δεν μπορούμε να πιστέψουμε στα ίδια τα μάτια μας»*, μου λέγανε αργότερα οι Βλατσιώτες Βλάχοι. Για μένα πολύ καλοί άνθρωποι, που μας φιλοξένησαν θερμά.

Περιμέναμε μετά την πανωλεθρία του ιππικού να μας επιτεθούν, διότι διαδόθηκε πως στο Σινιάτσικο ήρθαν 500 αντάρτες. Στα γρήγορα προετοιμάστηκαν να μας επιτεθούν στο Σινιάτσικο από: 1) Πτολεμαΐδα, 2) Βογατσικό-Κωσταράζι, 3) Κορησσό, 4) Κλεισούρα. Το σχέδιό τους το αντιλήφθηκα από προηγούμενες ενέργειές τους στο χώρο αυτό. Αυτό ήταν το μυστικό τους που προκαλούσαν πανικό και κακήν κακώς έφευγαν όσα τμήματα του Δ.Σ.Ε. προσπάθησαν να μείνουν στο Σινιάτσικο. Όσοι δεν ξέρανε από ανταρτοπόλεμο και βλέπανε αυτές τις κινήσεις σε έναν τόσο μικρό χώρο που σταυρώνονταν τα πυρά πυροβολικού και άλλων όπλων, από τέσσερα σημεία και δεν ζύγιζαν τα αυγά τους μια οκά, με το αντίκρισμα των κινήσεων του εχθρού, έφευγαν όπου φτάσει ο καθένας, σε μεμονωμένα τμήματα.

Έστειλα προς όλες τις κατευθύνσεις άνδρες, με ένα οπλοπολυβόλο. Είχαν αποστολή να στήνουν το οπλοπολυβόλο αναλόγως της πορείας του εχθρού. Μόλις η εμπροσθοφυλακή του εχθρού έφτανε σε απόσταση πυρός, το οπλοπολυβόλο να βάζει μερικές ριπές και αμέσως να μετακινούνται δεξιότερα ή αριστερότερα και να βάζουν άλλες ριπές. Σκοπός ήταν ωσότου ο εχθρός συνέλθει, να μετακινείται η ομάδα μου σε άλλες θέσεις πιο πίσω, εκμεταλλευόμενη το δασωμένο και ανώμαλο έδαφος.

Αυτοί απαντούσαν με πυρά στις θέσεις των δικών μας πολυβόλων, ακόμα και με όλμους. Επειδή όμως οι αλλαγές θέσεων ήταν πολλές και γρήγορες τους έδιναν την εντύπωση ότι είχαμε μεγάλες δυνάμεις. Αναγκάζονταν να είναι επιφυλακτικοί και να καθυστερούν στις κινήσεις τους. Αυτό μας βοηθούσε διότι κερδίζαμε χρόνο στις κινήσεις μας και δεν τολμούσαν να κάνουν κατά μέτωπο επίθεση. Αυτοί επεδίωκαν να μας μπλέξουν σε μάχη με όλη τη δύναμή μας, ώστε με πυροβολικό, όλμους και αεροπορία να μας αποδεκατίσουν. Εμείς επιβάλαμε τον ανταρτοπόλεμο.

Αυτό το κάναμε σε όλες τις κατευθύνσεις. Φυσικά δεν ήταν δυνατόν να αμυνθούμε με τις λίγες μας δυνάμεις, και ο εχθρός όταν επέμενε προχωρούσε. Κύριος σκοπός τους ήταν να μπλέξουν στη μάχη την κύρια δύναμή μας.

Όταν μάθαμε, και φυσικά το περιμέναμε, ότι θα μας επιτεθούν, εφοδιαστήκαμε με ξηρά τροφή για περισσότερες μέρες για να μπορούμε να ελιχθούμε στο χώρο με μεγαλύτερη μυστικότητα. Δώσαμε πολλές μικρές μάχες με τις μικρές μας δυνάμεις.

Διαπιστώσαμε τα σχέδια του εχθρού να μας αναγκάσει σε μάχη με ολόκληρες τις δυνάμεις μας, γιατί παρέμενε και τις νύχτες, για να μπορεί την άλλη μέρα να συνεχίσει την επίθεση προς το κέντρο, όπου θα κατέληγαν όλα τα τμήματά του στο χώρο του Σινιάτσικου.

Βρεθήκαμε σε δύσκολη θέση. Πολλές δυνάμεις τους μας πολεμούν με κύριο σκοπό τους τουλάχιστον να μας αναγκάσουν να φύγουμε από το χώρο αυτό, διότι τους ενοχλούσαμε όχι μόνο στην ελεύθερη κίνησή τους από Νεάπολη προς Καστοριά, αλλά φοβόντουσαν χτυπήματά μας στη φρουρά γύρω από την Πτολεμαΐδα, και στην Πτολεμαΐδα ακόμα.

ΤΑ Λ.Ο.Κ. ΥΠΟΧΩΡΟΥΝ

Το βράδυ στις 13 του Μάη τραβήξαμε προς νότο, στο Μαυροβούνι, και καμουφλαριστήκαμε. Ο εχθρός έριξε με την ψυχή του βλήματα άφθονα προς όλα τα υψώματα γύρω από το κέντρο του Σινιάτσικου. Μόνο προς το βορρά υπολόγισαν πως θα φεύγαμε ή προς τη δύση, στο Γράμμο. Αλλά προς νότο, ουδέποτε το φαντάζονταν ότι θα πηγαίναμε. Περνάμε στα μετόπισθέν τους. Μετά από δύο μέρες, αφού νόμισαν ότι ψυχή αντάρτικη δεν έμεινε στο Σινιάτσικο, όλες οι δυνάμεις τους έφευγαν στις έδρες τους.

Εκεί που γύρισαν «νικητές» από την εκστρατεία μαθεύτηκε για την εμφάνιση μας στο χωριό Δρυόβουνο, μεγάλο πλούσιο χωριό. Οι κάτοικοι μας πρόσφεραν πολλά και διάφορα τρόφιμα. Στο Δρυόβουνο, στην πλατεία, στήσαμε και χορό με αντάρτικα τραγούδια, και μόλις άρχισε να ξημερώνει φύγαμε και καλυφτήκαμε στα υψώματα **Δεσπότη-Ράχη** και **Ορόσημο**. Στο **Ορόσημο** είχα αφήσει μια διμοιρία προωθημένη για να μην μας αιφνιδιάσουν τα **Λ**.**Ο**.**Κ**. (**Λ**όχος **Ο**ρεινών **Κ**αταδρομών) που σίγουρα πληροφορήθηκαν για την εμφάνιση μας στο Δρυόβουνο και θα ενεργούσαν αμέσως.

Ενήργησαν κατευθείαν στο ύψωμα Ορόσημο. Μόλις η διμοιρία μας αντιλήφθηκε τους Λ.Ο.Κ. να ’ρχονται προς τις θέσεις της, ο διμοιρίτης έδωσε εντολή στους μαχητές της να υποχωρήσουν μπροστά στις υπέρτερες δυνάμεις του εχθρού. Ευτυχώς που πληροφορήθηκα γρήγορα, και έτρεξα με

τον σύνδεσμό μου στο Ορόσημο, δίνοντας εντολή να ’ρθει και η άλλη δύναμη του λόχου. Πρόλαβα τη διμοιρία μόλις είχε αφήσει το Ορόσημο και τους γυρίζω πίσω. Το Ορόσημο προσφέρονταν για μάχη προς όφελός μας. Είδα τους λοκατζήδες με αργό βήμα και προσεχτικά να προχωρούν προς εμάς. «*Ακροβολιστείτε καλυμμένοι*», λέγω στον διμοιρίτη «*και αφήστε τους να ’ρθουν στα πενήντα μέτρα, και ρίξτε χειροβομβίδες πρώτα. Μετά βάλτε με όλα τα όπλα*».

Δυστυχώς δεν άντεξαν οι μαχητές μας να πλησιάσουν οι **Λοκ**ατζήδες και άνοιξαν πυρ από μακριά. Ανταπέδωσαν οι **Λοκ**ατζήδες, αλλά προτού προλάβουμε να τους πλευροκοπήσουμε, υποχώρησαν πριν βραδιάσει. Έτσι, χάσαμε μια καλή ευκαιρία εμψύχωσης του τμήματος. Φυσικά θα μπορούσαμε να ’χουμε καλύτερα αποτελέσματα, αν ο διμοιρίτης δεν υποχωρούσε πρόωρα. Κάλεσα σε συγκέντρωση τη διλοχία για κριτική της μάχης.

Έβγαλα μπροστά στο τμήμα τον διμοιρίτη, Στέργιο Κολάτσικο και είπα: «*Πίστευα ότι ήσουν ο καλύτερος διμοιρίτης γι’ αυτό και είπα στο λοχαγό σου να σου δώσει εντολή να πιάσεις θέσεις σε προχωρημένη γραμμή από το υπόλοιπο τμήμα και σε περίπτωση εμφάνισης εχθρικών δυνάμεων να τους χτυπήσεις. Εσύ όχι μόνο δεν τους περίμενες να πλησιάσουν για να τους χτυπήσεις, γιατί δεν ήταν πολύ μεγάλη δύναμη, αλλά χωρίς να μας ειδοποιήσεις εγκαίρως πήρες τη διμοιρία και έφυγες. Εξήγησε Κολιάτσικο γιατί το έκανες αυτό;». «Πάντοτε έτσι ενεργούσαμε όταν παίρναμε τέτοια αποστολή και μας έρχονταν ο εχθρός με μεγαλύτερη δύναμη: Υποχωρούσαμε χωρίς να περιμένουμε διαταγή από τον λοχαγό ή από παραπάνω»,* λέει ο διμοιρίτης. *«Δεν περιμέναμε διαταγή ποτέ και δεν περιμέναμε κάποιον να μας υποστηρίξει, γι’ αυτό παίρναμε μόνοι μας τα μέτρα». «Υποχωρούσατε από τις θέσεις χωρίς διαταγή;»* τον ρωτώ. «*Πάντοτε»,* μου λέει.

Δυστυχώς έτσι πολεμούσαν, έτσι είχαν μάθει και γι’ αυτό εύκολα δημιουργούνταν πανικός και φεύγανε. Έτσι την είχαν πάθει στο Σινιάτσικο το Μάρτη του 1948 και διαλύθηκε όλη η 18^{η} ταξιαρχία. Διατάσσω αυτή τη στιγμή: «*Ο Κολιάτσικος να παραδώσει το αυτόματο και τη διμοιρία και να ’ρθει στο επιτελείο του τάγματος*». Αμέσως πήρε το λόγο ο Π.Ε. της διμοιρίας και είπε: «*Τέτοιον πόλεμο, που να έχουμε κοντά μας τη διοίκηση του λόχου πρώτη φορά κάνουμε. Εδώ είδαμε όχι μόνο τον λοχαγό, αλλά τον ταγματάρχη να βρίσκεται στο πλευρό μας μπροστά στη μάχη, δεν τον είδαμε ούτε ποτέ γνωρίσαμε ταγματάρχη στη μάχη να βρεθεί στη διμοιρία»,* είπε ο Π. Ε. Τους απαντώ: «*Ο Κολιάτσικος είναι καλός διμοιρίτης. Το έκανα αυτό όχι μόνο για τον ίδιο, αλλά για να μάθουν όλοι πως στο δικό μου τμήμα μόνον με διαταγή μπορεί να κάνει πίσω το τμήμα».*

Τον Κολιάτσικο τον κράτησα μαζί μου στο επιτελείο δέκα ημέρες. Φιλικά του συμπεριφερόμασταν, ήταν καλός και σαν χαρακτήρας. Κατάλαβε το λάθος του, το οποίο δεν οφειλόταν στον ίδιο, αλλά στους προηγούμενους διοικητές του. Έτσι διοικούσαν τα στελέχη τους μαχητές. Ο Κολιάτσικος επανήλθε στο πόστο του και ήταν παράδειγμα μαχητικότητας. Έφτασε να γίνει λοχαγός.

ΣΤΗΝΟΥΜΕ ΕΝΕΔΡΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΡΟΜΟ ΝΕΑΠΟΛΗΣ ΒΟΓΑΤΙΣΚΟΥ

Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση επί δεκαπέντε μέρες στο Σινιάτσικο και κάθε μέρα να δεχόμαστε επιθέσεις του εχθρού στο χώρο μας και να αναγκαζόμαστε πάντα σε άμυνα, ήταν ανυπόφορη ζωή. Το να περιμένεις κάθε μέρα τον εχθρό, από πού θα σου επιτεθεί, όλο και περισσότερο πέφτει το ηθικό των μαχητών.

Μου ήρθε στη σκέψη ο Χείμαρρος. Τα τελευταία λόγια που μας είπε προτού φύγει από το Βίτσι τον Ιούνη 1947: «*Τώρα η πρωτοβουλία των μαχών βρίσκεται στα χέρια μας, συνεχίστε να την κρατάτε. Τώρα ο εχθρός περιμένει πού θα τον χτυπήσουμε. Αν χάσουμε την πρωτοβουλία, τότε εμείς θα περιμένουμε πού θα μας χτυπήσει».*

Με λίγα λόγια ανέπτυξα στα στελέχη του τάγματος τα περί πρωτοβουλίας κινήσεων και είπα ότι πρέπει να περάσουμε σε επιθετικές ενέργειες. Αυτούς που θα έρχονται να μας ψάξουν εδώ πάνω, εμείς θα τους επιτεθούμε κάτω.

Έτσι πρώτα διάλεξα να στήσουμε μια ενέδρα στο δημόσιο δρόμο Νεάπολης - Βογατσικού. Την ενέδρα τη στήσαμε στο δημόσιο δρόμο που σχίζει το ποταμάκι από τη Γέρμα προς τον Αλιάκμονα. Μια διμοιρία στο δρόμο, μια σε θέση υποστήριξης, μια εφεδρεία, ο λοχαγός να επέμβει όπου χρειαστεί. Ο άλλος λόχος πίσω έπιασε θέσεις για κάθε ενδεχόμενο αν εμφανιστούν εχθρικές δυνάμεις.

Η ενέδρα πέτυχε 100%, διότι χτυπήσαμε το πίσω μέρος της φάλαγγας που ήταν μεγάλη. Τους κάψαμε πέντε αυτοκίνητα, πήραμε πολλά λάφυρα. Είχανε νεκρούς και τραυματίες στον τόπο της ενέδρας. Χωρίς να ’χουμε ούτε μια απώλεια εμείς. Μεγάλη συμβολή στην επιτυχία έπαιξε η βάση πυρός, καθώς ανάγκασε τους στρατιώτες να φεύγουν πανικόβλητοι όπου τους βόλευε. Εφοδιαστήκαμε προπαντός με πυρομαχικά και οπλισμό που μας χρειαζόταν. Πολλοί αντάρτες ντύθηκαν καλά.

Η ενέδρα μπορεί να φαίνεται επικίνδυνη γι’ αυτόν που πέφτει, αλλά εξίσου, ίσως και περισσότερο επικίνδυνη, είναι και για εκείνον που τη στή-

νει. Αν το τμήμα που πέφτει στην ενέδρα είναι πεπειραμένο, μπορεί εύκολα να αντισταθεί και να εξοντώσει όλους αυτούς που έστησαν την ενέδρα, αν δεν παρθούν μέτρα υποστήριξης του τμήματος της ενέδρας.

Ένα τέτοιο περιστατικό έχει μείνει στην ιστορία της 18ης ταξιαρχίας επί Βαϊνά. Με προσωπική ευθύνη οργάνωσε ο Βαϊνάς ενέδρα στο δημόσιο δρόμο στη θέση Μήτκα στο Κάτω Κωσταράζι. Έδωσε διαταγή ο Βαϊνάς, διαλέγοντας τη θέση, να βάλει μια ενισχυμένη διμοιρία με περισσότερα αυτόματα όπλα στο δημόσιο δρόμο. Προσφέρονταν το έδαφος για να χτυπήσουν τη φάλαγγα αυτοκινήτων του εχθρού. Για την επιτυχία της ενέδρας διόρισε τον λοχαγό Λούκρη, εξαιρετικό και ικανό παλικάρι, διοικητή, επικεφαλής της ενέδρας, χωρίς καμία δύναμη πυρός πίσω για υποστήριξή της σε περίπτωση κινδύνου.

Αποτέλεσμα: καλά πετάχτηκαν και χτύπησαν τα αυτοκίνητα οι αντάρτες της ενέδρας, αλλά οι αντίπαλοι από πίσω είδαν πως μόνον μια διμοιρία ήταν, χωρίς άλλη υποστήριξη, αντιστάθηκαν, γύρισαν πίσω και αυτοί που εγκατέλειψαν τα αυτοκίνητα και δόθηκε σκληρή μάχη με αποτέλεσμα όλοι οι αντάρτες και ο λοχαγός Λουκρής να σκοτωθούν.

Δεν θα ξεχάσω το αποτρόπαιο αυτό έγκλημα του Βαϊνά που την άλλη μέρα έδωσε δελτίο στο Γ.Α. ότι έστησε ενέδρα η 18η ταξιαρχία στη θέση Μήτκα και προκάλεσε στον εχθρό δεκάδες νεκρούς κ.λπ., χωρίς να αναφέρει τίποτα για την πανωλεθρία.

Η ΑΝΑΡΡΑΧΗ

Η Αναρράχη ήταν μεγάλο και πλούσιο χωριό. Είχαν σταθμό χωροφυλακής. Ήταν αδύνατο με δύο λόχους να καταλάβουμε το σταθμό χωροφυλακής, διότι μας έλειπε ο κατάλληλος οπλισμός. Τώρα όμως που πήραμε την πρωτοβουλία όλο και περισσότερο μας ανοίχτηκε η όρεξη να τους χτυπάμε εμείς όπου θέλουμε και εκεί που δεν μας περίμεναν. Διαλέξαμε την Αναρράχη γιατί είχε πολλούς τόνους τρόφιμα της ΟΥΝΡΑ.

Ένας λόχος είχε αποστολή να κυκλώσει την αστυνομία, ο άλλος την επιμελητεία και μικρή δύναμη για ασφάλεια θα κινούνταν έξω από το χωριό στο δρόμο Πτολεμαΐδα - Αναρράχη. Έτσι απομονώσαμε την αστυνομία μέσα στα οχυρά της και κυριαρχήσαμε σε όλο το χωριό. Αδειάσαμε όλα τα μαγαζιά και τις αποθήκες της ΟΥΝΡΑ: αλεύρι, κονσέρβες, ρύζι, φασόλια, μακαρόνια, ποτά, σαπούνι, αλάτι κ.λπ. ό,τι τρόφιμα βρήκαμε. Πήραμε ρουχισμό και υφάσματα προπαντός για τις αντάρτισσες (εσώρουχα κ.ά.).

Τα φορτώσαμε σε ζώα, καμιά πενηνταριά, και τα φέραμε στο βάθος του Σινιάτσικου, σε διάφορα μέρη. Φτιάξαμε κρυψώνες και τα κατανείμαμε

ανάλογα με το χρόνο αντοχής. Εκεί για πρώτη φορά στη ζωή μου είδα κονσέρβες από πέρδικα.

Βάλαμε καλή σειρά στη διατροφή μας χωρίς να ενοχλούμε τον πληθυσμό στα χωριά για τρόφιμα. Φτιάξαμε και φούρνους δικούς μας στο χωριό Γέρμα και ζυμώναμε δικό μας ψωμί. Όλοι οι αντάρτες και αντάρτισσες καλά ντυμένοι και προπαντός χορτασμένοι. Είχαμε δημιουργήσει δικό μας κοπάδι με πρόβατα και γίδια.

Υποχωρώντας από την Αναρράχη στο δρόμο σταματήσαμε για ξεκούραση. Ένας αντάρτης άνοιξε μια σαμπάνια και πετάχτηκε ο αφρός με το καπάκι. Ο μαχητής νόμισε πως ήταν βόμβα και πέταξε το μπουκάλι φωνάζοντας: «*Πέστε όλοι κάτω. Βόμβα. Να μην σκοτωθούμε»*. Το παλικάρι για πρώτη φορά είδε σαμπάνια. Μετά τον πείραζαν όλοι οι μαχητές.

Με μεγάλους κόπους και θυσίες, δώσαμε σκληρές μάχες και περάσαμε στο Σινιάτσικο. Κατορθώσαμε να σταθεροποιήσουμε την κατάσταση εκεί. Κατατροπώσαμε τις εχθρικές δυνάμεις, γίναμε κυρίαρχοι σε ολόκληρο το χώρο. Δημιουργήσαμε γερή βάση: ανεφοδιασμό, επιμελητεία.

ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΜΕ ΣΤΟ ΒΙΤΣΙ

Παίρνουμε διαταγή να επιστρέψουμε στο Βίτσι. Η διαταγή από τη 18^{η} ταξιαρχία -Βαϊνάς, Μάκης- όπου οργανικά ανήκε η διλοχία, έγραφε: «*Να μαζέψουμε πάνω από 50 άλογα και να τα προωθήσουμε μέσω του Βίτσι στο Γράμμο για τις ανάγκες του Δ.Σ.Ε. Επίσης, όσο μπορούσε ζώα για κρέας να προωθήσουμε στο Βίτσι και το αργότερο στις 23 του Μάη να βρισκόμαστε στο Πολυκέρασο – Βίτσι*».

Έδωσα εντολή να εξασφαλιστούν οι αποθήκες-κρυψώνες, με τα τρόφιμα που είχαμε πολλά. Να μαζέψουμε τα άλογα. Εκεί υπήρχαν αδέσποτα κοπάδια άλογα, που βοσκούσαν στο Σινιάτσικο. Τα άλογα τα προωθήσαμε αμέσως για το Βίτσι. Το βράδυ στις 23 Μάη πήραμε και το κοπάδι τα δικά μας γιδοπρόβατα και ετοιμαστήκαμε για πορεία.

Τη μέρα που ετοιμαζόμασταν για το πέρασμά μας στο Βίτσι με πληροφόρησαν πως η ομάδα των ελευθέρων σκοπευτών από τα χωριά του κάμπου έφερε ένα κοπάδι πρόβατα στο Σινιάτσικο: Τους είπα ότι θα τους περιμένουμε να φέρουν το κοπάδι και θα το πάρουμε και αυτό στο Βίτσι. Το βραδάκι έφτασε το κοπάδι. Το σμίξαμε με το άλλο που είχαμε και τραβήξαμε το δρομολόγιο. Πανζουρλισμός επικράτησε μόλις σμίξανε τα δύο κοπάδια. Για πρώτη φορά στη ζωή μου είδα πως όταν σμίξουνε δύο κοπάδια και ανακατευτούν ψάχνονται να βρεθούν όπως ήταν στο πρώτο κοπάδι, βελάζουν, στριφογυρίζουν, ψάχνονται να ανταμώσουν μεταξύ τους. Μέχρι τα

μεσάνυχτα δεν καταφέραμε να τα βάλουμε στο δρόμο. Με τίποτα δεν ξεκινούσαν. Αναγκαστήκαμε να αναβάλουμε το πέρασμα για το Βίτσι το άλλο βράδυ. Ο λογαριασμός δεν μας βγήκε.

Το πρωί της άλλης μέρας δεχτήκαμε επίθεση κυβερνητικού στρατού από Κορησσό, Κλεισούρα και Βογατσικό. Δύο αεροπλάνα αναγνωριστικά πετούν πάνω μας. Καμιά φορά ο ψυχολογικός πόλεμος είναι χειρότερος από τον πραγματικό πόλεμο. Έδωσα εντολή ο κάθε λόχος να πάρει ανάλογη θέση και να στείλει προχωρημένες ομάδες κρούσης εκεί όπου εκδηλώθηκε κίνηση του αντιπάλου, έτσι ώστε να χτυπήσουν τον εχθρό στο ξεκίνημά του προς τις θέσεις του κυρίως όγκου της δύναμής μας. Ως ένα βαθμό αυτό το καταφέραμε. Μέχρι το βράδιασμα δεν επιτρέψαμε στον εχθρό να μας μπλέξει στη μάχη με όλη τη δύναμή μας.

Αφού διαπιστώσαμε πως ο εχθρός επέμενε και δεν μας δινόταν η δυνατότητα να τον παραπλανήσουμε, γιατί οι δυνάμεις μας δεν έφταναν, και απαραίτητα έπρεπε να περάσουμε στο Βίτσι, αναγκαστήκαμε να εγκαταλείψουμε τα κοπάδια και να αμυνθούμε ωσότου νυχτώσει. Η λαϊκή παροιμία είναι σοφή: «Όποιος θέλει τα πολλά χάνει και τα λίγα». Αν παίρναμε μόνο το δικό μας κοπάδι, άνετα θα περνούσαμε την πρώτη βραδιά για το Βίτσι. Θέλαμε ωστόσο να πάρουμε πολλά για να τους πάμε στο Βίτσι. Μπόλικο κρέας, αλλά σε ποιούς; Αυτούς που πολλές φορές επιχείρησαν να μας αφανίσουν.

Ποτέ στη ζωή μου δεν ήμουν εκδικητικός. Αγωνίστηκα για το καλό του κινήματος. Ακόμα και αυτούς που κάνανε το παν να με εκθέσουν, τους υποστήριξα, τους προστάτεψα.

Χωρίς προβλήματα περάσαμε στο Βίτσι. Λέω χωρίς, διότι δεν είχαμε απώλειες, ούτε τραυματίες. Μεγάλο προτέρημα για ένα τμήμα εκστρατευτικό. Το μόνο αδύνατο σημείο ήταν που χάσαμε τα πρόβατα και δεν εφοδιάσαμε με περισσότερο κρέας τα τμήματα στο Βίτσι που είχαν ανάγκη επιμελητείας. Μόλις φτάσαμε στο Πολυκέρασο, οι λόχοι στήσανε τα καζάνια για να μαγειρέψουν κρέας με ρύζι. Οι μαχητές στο Βίτσι είχαν ξεχάσει τι θα πει ρύζι, φασόλια, μακαρόνια κ.λπ. Για αλάτι λόγος δεν γινόταν. Στο Βίτσι αλάτι, και μάλιστα μπόλικο, μόνο στην επιμελητεία του Αργύρη υπήρχε πάντοτε. Πολλές φορές δίναμε και στους κατοίκους που είχαν γάλα για να φτιάσουν τυρί.

Έφτασαν στο Πολυκέρασο και οι τρανοί της ταξιαρχίας, με άλλα τμήματα από το Βίτσι. Ήταν εκεί, γιατί γινόταν προετοιμασίες για να χτυπήσουμε την Κορησσό. Αντάμωσαν οι αντάρτες του Σινιάτσικου και οι αντάρτες από το Βίτσι. Γνωστοί από παλιά, έλεγαν μεταξύ τους πώς πέρασαν τον καιρό που χώρισαν. Οι αντάρτες του Σινιάτσικου είχαν πολλά να πούνε

για τις πρώτες δυσκολίες, αλλά τα τελευταία επιτεύγματα τους έκαναν να ξεχάσουν τις δυσκολίες και μιλούσαν μόνον για καλή ζωή στο Σινιάτσικο. Όταν είδαν να τρώνε κρέας με ρύζι οι αντάρτες του Σινιάτσικου, έμειναν έκπληκτοι οι Βιτσιώτες. Εξάλλου και στο ντύσιμο ακόμα ξεχώριζαν οι αντάρτες του Σινιάτσικου.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΗΣΣΟ. ΣΚΟΤΩΝΕΤΑΙ Ο ΣΟΥΛΙΟΣ

Τη μάχη στην Κορησσό (24/5/1948) τη σχεδίασε η διοίκηση της 18ης ταξιαρχίας. Η δικιά μας διλοχία θα χτυπούσε τον στόχο -αστυνομία- που χρησιμοποιούσε το σχολικό κτίριο μέσα στην Κορησσό. Τα άλλα τμήματα θα μας κάλυπταν από τυχόν ενισχύσεις, κυρίως από Καστοριά. Δεν είχε προετοιμαστεί καλά η επιχείρηση. Παρά την επιμονή μας δεν καταφέραμε να μπούμε στην αστυνομία. Εκεί στο πολυβολείο τους, στην άκρη του σχολείου, είχαν κρυφή υπόγεια σύνδεση με το σχολείο. Πήρα το λοχαγό Σούλιο και πήγαμε να δούμε γιατί καθυστερεί η έκρηξη του δυναμίτη που έπρεπε να τους ρίξουμε στο σχολείο, όπου ήταν η κυρίως δύναμή τους. Μόλις φτάσαμε στη θυρίδα του πολυβολείου, μας αντιλήφθηκαν. Προτού ρίξει ο Σούλιος την απασφαλισμένη χειροβομβίδα, ρίξανε μια ριπή από τη θυρίδα και σώριασαν τον Σούλιο. Ευτυχώς που ο Σούλιος πέφτοντας κρατούσε τη χειροβομβίδα, την πλάκωσε και δεν μας πήραν μεγάλα βόλια, εμένα πρώτα και το Βαϊνά που είχε έρθει κοντά μας, αλλά πρόλαβα και με το χέρι μου έσπρωξα τον Βαϊνά να πάει να κολλήσει στο ντουβάρι. Εγώ τραυματίστηκα ελαφρά. Αφού σκοτώθηκε ο Σούλιος, δώσαμε εντολή να ανατιναχτεί το σπίτι μπροστά στο πολυβολείο για να τον σκεπάσει, ώστε να μην τον βρούνε. Υποχωρήσαμε.

Το άλλο βράδυ ξαναγυρίσαμε με ένα πυροβόλο και με άμεση βολή διαλύσαμε το σχολείο-οχυρό της χωροφυλακής. Πολλοί σκοτώθηκαν μέσα. Άλλοι φεύγοντας γλύτωσαν μεμονωμένοι, εκμεταλλευόμενοι το σκοτάδι και προσποιούμενοι τον αντάρτη έφυγαν προς το Μαυροχώρι.

Στο χώρο του Σινιάτσικου είχαμε εξασφαλίσει πλούσια επιμελητεία. Γεμάτες αποθήκες τροφίμων σε διάφορα σημεία, έτσι που θα βρίσκαμε τρόφιμα όπου και αν ο εχθρός μας υποχρέωνε να πιάσουμε θέσεις. Τώρα που ξαναγυρίσαμε στο Βίτσι και αρχίσαμε να τρώμε ό,τι έτρωγαν τα τμήματα εδώ, μας φάνηκε δύσκολη η καινούργια προσαρμογή. Τον Ιούνιο, μήνα της παραμονής στο Βίτσι, δύο φορές έστειλα αποστολή στο Σινιάτσικο να φέρει τρόφιμα από τα κρυμμένα. Στο Βίτσι τον Ιούνιο η διλοχία έγινε τάγμα. Τρεις λόχοι πεζικού και ένας λόχος μηχανημάτων.

Στα μέσα του Ιούνη ο στρατός ξεκίνησε με πολλές δυνάμεις για να χτυπήσει στο Γράμμο. Γι' αυτό έπρεπε οπωσδήποτε στο Σινιάτσικο να υπάρχει γερό τμήμα του Δ.Σ.Ε. για αντιπερισπασμό. Και όχι μόνον, αλλά να δώσει γερά χτυπήματα στον εχθρό, να τον αναγκάσει να κρατάει τις δυνάμεις του. Με κάλεσε η διοίκηση της ταξιαρχίας (Βαϊνάς) και μου δείχνουν τη διαταγή του **Γ**.**Α**. (Γούσιας) που έγραφε μεταξύ άλλων: «Το συντομότερο να περάσει τάγμα της ταξιαρχίας σας στο Σινιάτσικο - υπό τη διοίκηση του Κοβάτση-Δημητρίου Αργύρη. Αποστολή: **Πρώτον**, να ελέγχει το δημόσιο δρόμο Νεάπολης - Καστοριάς, όπου ο Κυβερνητικός Στρατός από το δρομολόγιο αυτό, κυρίως, θα εφοδιάζει τα τμήματά του στο Γράμμο. Κυρίως με ενέδρες και άλλα χτυπήματα να κάνει τον αντίπαλο να βραδυπορεί, ώστε να έχει απώλειες. **Δεύτερον**, να χτυπηθούν οι βάσεις στάθμευσης του εχθρού γύρω από το χώρο αυτό, ώστε να τον αναγκάσει να απασχολεί όσο το δυνατόν περισσότερες δυνάμεις.

Η ταξιαρχία με δική της διαταγή, μου αναθέτει με εντολή να ετοιμάσω το τάγμα και να αναχωρήσουμε για Σινιάτσικο. Τους υπενθύμισα τα γεγονότα του παρελθόντος, και τους παρακάλεσα να κρατηθεί μυστική η αποστολή, ωσότου να περάσουμε στο χώρο του Σινιάτσικου.

Στο χώρο του Σινιάτσικου βρισκόταν μόνον η ομάδα ελεύθερων σκοπευτών και μια ομάδα μικρή με ασύρματο, **Κ**έντρο **Π**ληροφοριών (**Κ**.**Π**). του Δ.Σ.Ε. Μεμονωμένα τμήματα των **Λ**.**Ο**.**Κ** έμπαιναν στο χώρο του Σινιάτσικου κρυφά και στήνανε ενέδρες για τις παραπάνω ομάδες. Τέτοια πληροφορία όμως το Κ.Π. δεν έδωσε στην ταξιαρχία με την οποία είχε επαφή ασυρμάτου.

Στις 18 του Ιούνη το βράδυ τραβήξαμε από το μοναστήρι Άγιοι Ανάργυροι-Μελισσότοπο, διασχίσαμε τον κάμπο της Κορησσού, ανεβήκαμε στα υψώματα Κορησσού προς Γέρμα με σιγουριά, διότι την προηγούμενη βραδιά είχα στείλει τμήμα ανίχνευσης εκεί. Πήραμε τον κατήφορο και μας ξημέρωσε στη Γέρμα. Έπρεπε να συνεχίσουμε την πορεία γρήγορα για να πιάσουμε τα υψώματα **Δεσπότη-Ράχη**, **Ορόσημο** και τμήμα προς **Άγιο Παντελεήμονα**. Μετά τη Γέρμα τράβηξα με τον σύνδεσμό μου στην κεφαλή της φάλαγγας για να επισπεύσουμε την πορεία. Έξω από τη Γέρμα ένα χιλιόμετρο περίπου σε ένα ανυποψίαστο αντερισματάκι, είχε στημένη ενέδρα μια διμοιρία των ΛΟΚ. Προς τη Γέρμα οι Λ.Ο.Κ δεν είχαν καλή θέση και για αυτό δεν αντιλήφθηκαν τη φάλαγγα του τάγματός μας. Αυτοί περίμεναν από την πλευρά της Βλάστης να 'ρθουν οι αντάρτες προς Γέρμα. Στη πορεία μας ανεβήκαμε ένα υψωματάκι, πέσαμε πάνω τους. Εγώ καβάλα στο άλογο και ο σύνδεσμος δίπλα μου πεζός.

Νόμισαν πως ήμασταν μόνο οι δύο μας και μας άφησαν να φτάσουμε στις θέσεις τους. Τη στιγμή αυτήν έκανε την εμφάνισή της η κεφαλή του τάγματος και πανικοβλήθηκαν, διότι ο δρόμος έκανε στροφή και νόμισαν πως η φάλαγγα θα τους χτυπούσε στα νότια. Ένας στρατιώτης έριξε μια επιθετική χειροβομβίδα πάνω μας. Χωρίς να την αντιληφθούμε έσκασε κάτω από το άλογο, το τραυμάτισε, τραυματίστηκε και ο σύνδεσμος. Εγώ που ήμουν πάνω στο άλογο δεν έπαθα τίποτα. Πήδησα αμέσως κάτω φωνάζοντας: «*Τρέξτε να μην σας φύγουν*». Με την έκρηξη της χειροβομβίδας και τη δικιά μου φωνή, η κεφαλή της φάλαγγας όρμησε προς τη θέση της ενέδρας.

Πανικοβλήθηκαν οι στρατιώτες και εγκατέλειψαν τα τρία οπλοπολυβόλα, πυρομαχικά, ρουχισμό κ.λπ. Σκόρπισαν όπου ο καθένας τον βόλευε μέσα στα χαμόκλαδα και τις χαραδρούλες και τροχάδην φεύγανε. Το έδαφος τους βόλευε να κρυφτούν. Κάναμε κίνηση να τους κυνηγήσουμε. Έδωσα εντολή να μαζέψουμε τα λάφυρα, τα τρία κατακαίνουργια οπλοπολυβόλα και το γρηγορότερο να πιάσουμε το **Δεσπότη-Ράχη**. Αυτή η ενέδρα ήταν ένα από τα σπανιότερα γεγονότα στο δεκάχρονο πόλεμο που έκανα με το όπλο στο χέρι από τις 28 Οκτ. 1940, κατόπιν στο ΕΑΜ και μετά στον Δ.Σ.Ε, διότι μια διμοιρία με τρία οπλοπολυβόλα με το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού να τραπεί σε φυγή είναι πρωτόγνωρο.

Το κυριότερο λημέρι, για μας που ξέραμε καλά τον χώρο του Σινιάτσικου, ήταν τα υψώματα **Δεσπότη-Ράχη** και **Ορόσημο,** διότι μας βόλευαν και μάχη να δώσουμε προς κάθε κατεύθυνση για να βγούμε από τυχόν κλοιό του εχθρού. Επίσης βασικά για την ασφάλεια των τμημάτων στο Σινιάτσικο, από άποψη παρατήρησης, είναι τα υψώματα **Άγιος Παντελεήμονας**.

Νότια της Πτολεμαΐδας ήταν τα πλουσιότερα καμποχώρια. Τα βάλαμε πρώτα στο στόχο μας για τρόφιμα. Μικρή δύναμη χωροφυλακής και κάμποσοι **ΜΑΥ**δες (**Μ**ονάδες **Α**ποκατάστασης **Υ**παίθρου) φύλαγαν τα χωριά. Με το γιουρούσι που κάνανε στον κάμπο εξαφανίστηκαν οι χωροφύλακες. Πρώτα είχε διαδοθεί πως οι αντάρτες τους στρατιώτες τους απελευθέρωναν, αλλά τους χωροφύλακες τους δίκαζαν. Οι ΜΑΥδες έφυγαν στο βάθος στα καμποχώρια. Μαζέψαμε πολλά τρόφιμα και άλλα είδη και τα μεταφέραμε στο χώρο μας.

<u>Στις 23 του Ιούνη μπήκαμε στην Πτολεμαΐδα</u>. Χτυπήσαμε πολλές φρουρές, τους αναγκάσαμε να κλειστούν στα οχυρά τους, αλλά δεν είχαμε κατάλληλο οπλισμό να γκρεμίσουμε τους τοίχους παρά το ότι ήμασταν κολλημένοι στα κτίρια όπου ήταν οχυρωμένοι. Πολύ καλά κάναμε την επιμελητειακή εκμετάλλευση. Ο Π.Ε. του τάγματος Πέτρος, τιμή και δόξα στο παλικάρι που έπεσε ηρωικά, ήταν από την Πτολεμαΐδα.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΡΡΑΧΗ

Ένα μεγάλο πλούσιο χωριό είναι η Αναρράχη. Είχε σταθμό χωροφυλακής και ΜΑΥδες. Στις 26 του Ιούνη το βράδυ κάναμε και εκεί την επίσκεψή μας. Στην Αναρράχη μάς βόλευε το έδαφος να πλησιάσουμε το κτίριο της χωροφυλακής και με το βαρύ πολυβόλο να τους χτυπήσουμε. Με το βαρύ πολυβόλο θα πετυχαίναμε ίσως να τους εξουδετερώναμε αν δεν παρουσίαζε βλάβη στο διάστημα της βολής. Η επιμελητειακή εκμετάλλευση πέτυχε τον σκοπό, προπαντός στις αποθήκες της ΟΥΝΡΑ.

Έστειλα σύνδεσμο στο Βίτσι με το σπασμένο ανταλλακτικό του βαριού πολυβόλου για να το αντικαταστήσει με άλλο ή από άλλο πολυβόλο, διότι μας ήταν απαραίτητο για τις ενέδρες στο δημόσιο δρόμο. Στο γραφτό μου εξηγούσα λεπτομερέστατα πώς το πολυβόλο έπαθε τη ζημιά την ώρα της μάχης στην Αναρράχη.

Όπως μου τα είπε ο σύνδεσμος όταν γύρισε, μόλις διάβασαν το σημείωμά μου που ζητούσα να μου δώσουν άλλο ανταλλακτικό, ο διοικητής και ο Π.Ε. της ταξιαρχίας, αλλά προπαντός ο τελευταίος, «ξέρασαν» ανυπόστατες κατηγορίες ενάντια στον διοικητή του τάγματος για τη μεγάλη απώλεια του ανταλλακτικού και την αχρήστευση του πολυβόλου. Δεν έφτανε μόνο αυτό, αλλά γράψανε και διαταγή ότι από αβλεψία του διοικητή του 426 τάγματος Αργύρη Δημητρίου Κοβάτση αχρηστεύτηκε το βαρύ πολυβόλο του τάγματος και τιμωρείται με βαριά «*μομφή*».

Όταν διάβασα τη διαταγή τιμωρίας μου, αγανακτισμένος έφτυσα προς τον ουρανό. Με είδε ο Π.Ε. του τάγματος Πέτρος και έρχεται κοντά μου. «*Τι τρέχει;*» «*Να, πάρε διάβασε*», του λέω. Όταν το διάβασε, μου είπε: «*Ντροπή τους. Εγώ δυο φορές θα τους φτύσω»*. Κατάλαβα την τακτική τους. Το έκανα αυτό για να υπάρχει στο αρχείο κατηγορητήριο και εν καιρώ να το χρησιμοποιήσουνε σε βάρος μου. Άνανδρη, ύπουλη, εσκεμμένη τακτική που την υιοθέτησαν μερικοί επαγρυπνητές του Δ.Σ.Ε.

ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ ΤΙΣ ΜΑΧΕΣ

Φάλαγγες πάλι κατευθύνονταν προς το Γράμμο μέσω Άργους Ορεστικού για την τροφοδοσία των τμημάτων τους που πολεμούσαν στο Γράμμο. Στις 2 του Ιούλη στήσαμε μια πολύ πετυχημένη ενέδρα στο δημόσιο δρόμο. Ήταν μεγάλη φάλαγγα και όπως συνήθως, χτυπήσαμε το πίσω μέρος για να κόψουμε ένα μέρος της φάλαγγας, διότι την εμπροσθοφυλακή συνόδευαν μεγαλύτερες δυνάμεις.

Τους κάψαμε 14 φορτηγά αυτοκίνητα. Όσα πέρασαν με τις δυνάμεις ασφαλείας που τα συνόδευαν έφυγαν για να σώσουν όσα μπορέσουν. Βρήκαμε την ευκαιρία και τους επιτεθήκαμε. Σκοτώθηκαν 10 στρατιώτες και πολλοί τραυματίες ήταν πεσμένοι κάτω. Δεν τους πειράξαμε. Πήραμε ό,τι μπορούσαμε να σηκώσουμε σε τρόφιμα, οπλισμό και ρουχισμό, βάλαμε φωτιά στα αυτοκίνητα και με την ησυχία μας υποχωρήσαμε. Από τη Νεάπολη ήρθαν ενισχύσεις τους. Εμείς είχαμε απομακρυνθεί αρκετά. Μάζεψαν τους τραυματίες τους.

Μετά τα απανωτά χτυπήματα και τις σκληρές πορείες και μάχες χρειαζόταν κάποια ξεκούραση του τάγματος. Διαλέξαμε καταυλισμό στα ριζά του Αγίου Παντελεήμονα για την κύρια δύναμη του τάγματος. Με φυλάκια σε **Δεσπότη-Ράχη**, **Ορόσημο**, δρόμο προς Βογατσικό, δρόμο από Κορησσό και δρόμο από Πτολεμαΐδα, οι μικρές ομάδες μόνον για προειδοποίηση σε περίπτωση κινήσεων του στρατού.

Είχαμε τρόφιμα κάθε λογής. Μαγειρεύαμε και ψήναμε. Πολλά κονσερβοποιημένα και προπαντός ψάρια, κρέατα και διάφορα γλυκά. Πολλά δοχεία με βανίλια των είκοσι κιλών. Το γλυκό δεν μοιράζονταν σε μερίδες και το αφήναμε στο χώρο που μοιράζονταν το φαγητό και με τη σειρά ο καθένας έπαιρνε όσο μπορούσε.

Η ξεκούραση δεν σήμαινε ότι σταματήσαμε και τη δράση. Με μικρές δυνάμεις κάναμε εμφανίσεις προς τα χωριά της Πτολεμαΐδας, προς Δρυόβουνο, προς Κωσταράζι και Κλεισούρα. Και πάλι κάναμε την εμφάνισή μας προς τα καμποχώρια της Πτολεμαΐδας. Κυνηγήσαμε τους ΜΑΥδες.

Το δεύτερο δεκαήμερο του Ιούλη πήρα διαταγή το τάγμα μας να περάσει στο Βίτσι. Στο Πολυκέρασο πήρα διαταγή δράσης. Έγραφε η διαταγή να προχωρήσω προς Κρυσταλλοπηγή - Άγιο Δημήτρη. Κατάλαβα ότι μας χρειαζόταν άμεσα για ενίσχυση του Γράμμου. Ο Γράμμος απ' άκρη σε άκρη έκαιγε από τις μάχες. Άλλο είναι να επιτίθεσαι στο εχθρό, όπως κάναμε εμείς στο Σινιάτσικο και το θεωρούσαμε γλέντι, και άλλο είναι να σου επιτεθεί ο εχθρός όπως στο Γράμμο, που θεωρείται κόλαση.

Αναχωρούμε για Βίτσι, Κρυσταλλοπηγή, Άγιο Δημήτριο. Έδωσα εντολή στην επιμελητεία να φορτώσει όσο μπορεί περισσότερα ζώα με τρόφιμα για το Βίτσι από την κρύπτη του Σινιάτσικου. Για βοήθεια της επιμελητείας έδωσα μια διμοιρία αντάρτες.

Ρητή και κατηγορηματική διαταγή στον επιμελητή του τάγματος Λεωνίδα: τα φορτωμένα ζώα με τρόφιμα, όταν περάσουμε στο Βίτσι να τα κρύβει σε δασωμένο μέρος, κοντά στο τάγμα έτσι που να μην γίνουν αντιληπτά στην ταξιαρχία, γιατί θα μας τα πάρουν. Φτάσαμε στο Βίτσι, όπου στο Πολυκέρασο μάς περίμενε αξιωματικός του επιτελείου της ταξιαρχίας.

Προτού στρατοπεδεύσουμε, μου είπε να συνεχίσουμε την πορεία για την Κρυσταλλοπηγή χωρίς ανάπαυλα. Εκεί θα με έβρισκε ο Βαϊνάς με τον Π.Ε. Μάκη. Πράγματι, με ολιγόλεπτη στάση για ξεκούραση τραβήξαμε για την Κρυσταλλοπηγή - αλβανικά σύνορα, 48 ώρες συνέχεια πορεία, και φορτωμένοι τρόφιμα ο καθένας ξεχωριστά.

Η διοίκηση της ταξιαρχίας, Βαϊνάς - Μάκης, ήρθαν και μας βρήκαν μόλις φτάσαμε στο χωριό Κρυσταλλοπηγή δίπλα από τις βρύσες με κρυστάλλινο νερό που τρέχουν στο πάνω άκρο του χωριού. Εγώ με τον Π.Ε. του τάγματος, αφού καλωσορίσαμε τον Βαϊνά και τον Μάκη τους υπέδειξα κατάλληλο μέρος να καθίσουμε παράμερα των τμημάτων που προετοιμάζονται να πάρουν φαγητό και να ξεκουραστούν.

Ο Βαϊνάς μού αναπτύσσει την διαταγή του Γ.Α. περί ενισχύσεως των τμημάτων του Δ.Σ.Ε στο Γράμμο και καταλήγει: «*Το τάγμα σας αναλαμβάνει την εξασφάλιση του δρομολογίου από Άγιο Δημήτρη κατά μήκος των αλβανικών συνόρων μέσω Διποταμιάς μέχρι το Γιαννοχώρι. Θα αναπτύξει δυνάμεις προς Φαλτσάτα και προς Αγία Κυριακή και πάση θυσία να αποκρούει τον εχθρό, και να ελέγχει αυτό το δρομολόγιο. Κάθε βράδυ 150-200 φορτωμένα ζώα από Άγιο Δημήτρη μέχρι Γιαννοχώρι, με οδηγούς πολίτες, θα πηγαίνουν στο Γράμμο πυρομαχικά και τρόφιμα. Το άλλο βράδυ άλλη αποστολή, με τόσα περίπου ζώα φορτωμένα, θα πηγαίνει στο Γράμμο από όπου θα επιστρέφει η προηγούμενη αποστολή».*

Έτσι κάθε βράδυ διακόσια φορτώματα πήγαιναν στο Γράμμο, ξεφόρτωναν και γύριζαν πίσω για να ξαναφορτώσουν. Τα τρόφιμα ερχόταν από την Πρέσπα και τα πυρομαχικά από τα γιουγκοσλαβικά σύνορα που μας τα έδιναν οι Γιουγκοσλάβοι γιατί ήταν δικά μας και δεν μας τα κράτησαν παρά τις τεταμένες σχέσεις μας. Έτσι με τον ίδιο ρυθμό δύο αποστολές πηγαινοερχόταν από Πρέσπα μέχρι Άγιο Δημήτρη και άλλες δύο από Άγιο Δημήτρη για το Γράμμο. Αυτή η δουλειά άρχισε στις 25 του Ιούλη και κράτησε μέχρι τις 18 Αυγ. 1948. Στο διάστημα αυτό πολλές φορές ο αντίπαλος προσπάθησε να μας κόψει το δρόμο, αλλά τον χτυπούσαμε γερά στο ξεκίνημα με δύο βαριά πολυβόλα και δύο όλμους που είχα στο τάγμα μου. Ολόκληρο το τάγμα με τις διοικήσεις και τους μαχητές μόνο τέσσερις με πέντε ώρες το 24ώρο κοιμόμασταν. Κάθε βράδυ ένας από τη διοίκηση του τάγματος, ο διοικητής ή ο Π.Ε. ακολουθούσε την αποστολή για το Γράμμο μέχρι τη Διποταμιά.

Πέρα από τον Πολυάνεμο, χωριό κοντά στην Φαλτσάτα, κάπουκάπου μας έβαζαν με τον όλμο από τη Φαλτσάτα στο δρόμο που περνούσαμε. Από ένα βλήμα όλμου σκιάχτηκε το άλογο που ήταν φορτωμένο με έναν δικό μας όλμο και βλήματα. Παραστράτησε και έπεσε σε ένα χαντάκι. Η

φάλαγγα σταμάτησε την πορεία. Έτρεξα να δω τι συμβαίνει. Είδα βαλτωμένο το άλογο στο χαντάκι. Τους σταμάτησα να μην το ξεφορτώσουν γιατί θα χάναμε καιρό. Πήρα δυο γερούς αντάρτες και τους έβαλα να σηκώσουν το άλογο από την ουρά και εγώ μπήκα κάτω από το άλογο στην κοιλιά. Πατώντας με τα πόδια στη μια άκρη του χαντακιού και με τα χέρια στην άλλη άκρη, έκανα την πλάτη μου προς τα πάνω και σήκωσα το άλογο από τη λάσπη και με τη βοήθεια των άλλων ανταρτών βγάλαμε φορτωμένο το άλογο από το χαντάκι. Φαίνεται πως κάποιοι μας αντιλήφθηκαν από την Φαλτσάτα και θέλησαν να πάνε προς το μέρος που είχε βαλτώσει το άλογο. Δεν πρόλαβαν να βγούνε από τα συρματοπλέγματα και η ενέδρα μας, που πάντα φύλαγε κοντά, τους βάζει με τα αυτόματα και κρύφτηκαν στα οχυρά τους. Εικοσιπέντε μερόνυχτα με γενναιότητα φέραμε σε πέρας αυτήν την αποστολή. Παλικαρίσια και χωρίς καμιά διαμαρτυρία ούτε ενός αντάρτη ή αντάρτισσας εκπληρώσαμε την αποστολή.

Γιατί όμως αντέξαμε; **Πρώτον** -το κυριότερο- η άφθονη και ποιοτική τροφή, την οποία είχαμε φέρει από το Σινιάτσικο. **Δεύτερον**, όλα τα στελέχη από τον ταγματάρχη και μέχρι τον ομαδάρχη, σκληραγωγημένοι στις μάχες και πορείες στο Σινιάτσικο, κράτησαν με το παραπάνω ακέραιο το ηθικό όλων των μαχητών και μαχητριών. **Τρίτον**, οι επιστρατευμένοι πολίτες, κυρίως της Πρέσπας, με τα ζώα τους εθελοντικά οδηγούσαν τα φορτία στο Γράμμο, με κίνδυνο τη ζωή τους και αδιαμαρτύρητα.

Στις 20 Αυγ. το βράδυ τα τμήματα του Δ.Σ.Ε. από το Γράμμο πέρασαν στο Βίτσι. Το δρομολόγιο που ακολούθησαν ήταν: Γιαννοχώρι, Διποταμιά, Πολυάνεμος κατά μήκος των αλβανικών συνόρων μέχρι τον Άγιο Δημήτρη. Από τις 18 Αυγ. κόπηκαν οι μεταφορές προς Γράμμο και οι μεταφορείς με τα ζώα τους επέστρεφαν στα μέρη τους. Άλλαξε η διάταξη του τάγματος και πήρε θέσεις μάχης κατά μήκος των αλβανικών συνόρων με μέτωπο προς Φαλτσάτα και Αγία Κυριακή.

Τα ξημερώματα της 21 Αυγ. δεχτήκαμε επίθεση του στρατού από τη Φαλτσάτα προς το χωριό Αγ. Δημήτρης. Δεχτήκαμε πεισματώδη επίθεση, πράγμα που ανάγκασε τις δύο προχωρημένες διμοιρίες μας να υποχωρήσουν. Η κατάσταση ήταν κρίσιμη, διότι πολλά τμήματα από το Γράμμο βρισκόταν στο δρόμο προς τον Αγ. Δημήτρη.

Πήρα τις δύο διμοιρίες που είχα εφεδρεία στο **Σ**.**Δ**. (**Σ**ταθμός **Δ**ιοίκησης) του τάγματος και έτρεξα γρήγορα προς την κατεύθυνση της επίθεσης του εχθρού. Αφού βάλαμε με τον όλμο και τοποθέτησα το βαρύ πολυβόλο σε κατάλληλη θέση, εκδηλώσαμε αντεπίθεση με τις δύο διμοιρίες από πλάγια της θέσης της πρώτης δύναμής μας, και με βολή του όλμου στα μετόπισθεν του εχθρού. Άρχισαν να υποχωρούν. Τους χτυπάμε πλαγίως. Τους

καθηλώσαμε και κινηθήκαμε να τους κυκλώσουμε. Το αντελήφθησαν και τράπηκαν σε φυγή. Μόνο 14 αιχμαλώτους πιάσαμε με τον οπλισμό τους. Τα τμήματα του Γράμμου κανονικά υποχώρησαν και εγώ με τις δύο διμοιρίες και τους αιχμαλώτους γύρισα στο **Σ**.**Δ**. του τάγματος.

Όταν γύρισα στη βάση μας κοντά στο χωριό Αγ. Δημήτρης, είδα να με περιμένει ένας αξιωματικός του Δ.Σ.Ε. με το άλογό του. Είχε και σύνδεσμο. Αυτός ο αξιωματικός ήταν τραυματίας στο χέρι και με επίδεσμο κρεμασμένο το χέρι από το λαιμό. Απευθυνόμενος προς εμένα λέει: «*Ποιοί είναι αυτοί που φέρνετε;»*. Εννοούσε τους αιχμαλώτους. «*Τους πιάσαμε στη μάχη»,* του είπα. *«Και τους αφήσατε ζωντανούς σε τέτοια πεισματώδη μάχη;»* μου λέει. «*Καλά*», του λέω «*εσύ δεν ξέρεις ότι όποιος σκοτώσει αιχμάλωτο, περνάει στρατοδικείο στο Δ.Σ.Ε.;»*. Τον είδα πολύ κοντό και ταλαιπωρημένο και νόμισα πως ήταν από τα τμήματα του Γράμμου. Έβγαλε ένα τεφτέρι και άρχισε να γράφει. Για μια στιγμή σήκωσε το κεφάλι του και λέει: «*Μάζεψε το τάγμα και αμέσως να κινηθεί και να πιάσει θέσεις στη Βίγλα και Μπέλα Βόντα». «Εσύ»,* του λέω *«να διατάξεις τα δικά σου τάγματα, εγώ έχω διοίκηση να με διατάξει»*. Αυτή τη στιγμή άπλωσε το χέρι του και μου έδωσε το σημείωμα. Κοίταξα την υπογραφή, Δ. Βλαντάς. Κόκαλο εγώ. Προσοχή και τον χαιρετώ. *«Συγνώμη, στρατηγέ, δεν σε γνώρισα»,* του λέω. Χαμογέλασε. Μάζεψα το τάγμα και αμέσως φύγαμε στα υψώματα πάνω από την Φλώρινα, από όπου το Γ.Α. υπέθεσε ότι ο εχθρός θα ενεργούσε.

Αντικανονική, αντιστρατιωτική η ενέργεια του Βλαντά. Αν ο Βλαντάς είχε ίχνος στρατιωτικής παιδείας δεν έπρεπε να διατάξει εμένα, αλλά να βρει τη διοίκηση της 18ης ταξιαρχίας, και η ταξιαρχία να με διατάξει Αλλά τι θα περίμενε κανείς από Βλαντά και Γούσια που ήταν άσχετοι στα στρατιωτικά. Μα θα μου πείτε μόνο αυτό ήταν αντικανονικό; Όταν τελείωσε ο Δ.Σ.Ε., τότε φάνηκε η γύμνια τους. Ας πούμε τώρα και για την άλλη πλευρά. Αν ήταν σωστός ο διοικητής της 18ης ταξιαρχίας, στα τυφλά και με βουβαμάρα θα το δεχόταν αυτό;

Εγώ θα το έλεγα αυτό στον «στρατηγό», αλλά επειδή ήξερα τον δουλικό χαρακτήρα του Βαϊνά, το απέφυγα. Είχα γνώση από προηγούμενη αποστολή όταν ο Γούσιας με διέταξε και μου καθόρισε το δρομολόγιο, προσημειωμένο στο χάρτη με κόκκινο από τον Βαϊνά να περάσω στο Σινιάτσικο με τη διλοχία μου. Τότε αντέδρασα και τόνισα ότι δεν είναι το κατάλληλο δρομολόγιο και ίσως καταλήξει σε αποστολή αυτοκτονίας. Η αντίδραση ήταν: «*Να, αυτός είναι ο Αργύρης, ούτε στο Γ.Α. δεν έχει εμπιστοσύνη...»*. Αυτό θυμήθηκα και ασυζητητί δέχτηκα το σημείωμα-διαταγή του Βλαντά. Στο κάτω-κάτω για μένα ήταν τιμή μου που πολλές φορές με προ-

τιμούσαν να βγάλω σε πέρας κάθε δύσκολη και επικίνδυνη αποστολή του Γ.Α.

Πιάσαμε θέση άμυνας από γιουγκοσλαβικά σύνορα μέχρι την κορυφογραμμή πάνω από το Μπούφη, τον αυχένα Βίγλα, πάνω από την Φλώρινα. Σωστή ήταν η πρόβλεψη του Γ.Α. πως ο στρατός θα εκδήλωνε την επίθεση στο Βίτσι, διότι τον βόλευε να χρησιμοποιήσει και άρματα από την Βίγλα. Τα υψώματα Μπέλα Βόντα δεν είχαν πλάτος μεγάλο, οδηγούσαν στον Άγιο Γερμανό και αμέσως έμπαιναν στην Πρέσπα. Για το σκοπό αυτό συγκεντρώθηκαν πολλές δυνάμεις του στρατού στη Φλώρινα, τις οποίες καλά παρατηρούσαμε, αλλά δεν είχαμε τα μέσα να χτυπήσουμε τους καταυλισμούς τους.

Όταν συγκεντρώθηκαν οι δυνάμεις τους στη Φλώρινα, άρχισαν την επίθεσή τους σε όλο το μέτωπο της Μπέλα Βόντα και Βίγλα. Από τις ενέργειές τους καταλάβαμε ότι έκαναν δοκιμαστικές κρούσεις, για να εντοπίσουν αδύνατο σημείο της διάταξής μας και να ενεργήσουν αποφασιστικά.

Ο τομέας που έπρεπε να καταλάβουμε σε διάταξη άμυνας, από γιουγκοσλαβικά σύνορα Βίγλα προς Λούντζερ θα απαιτούσε δύναμη ταξιαρχίας, το λιγότερο. Το ένα τάγμα που διαθέταμε ήταν πολύ λίγες δυνάμεις. Άφησα μόνο μια διμοιρία ενισχυμένη, για εφεδρεία, και όλη η άλλη δύναμη παρατεταγμένη στην πρώτη γραμμή, σε κατάλληλες θέσεις με δύο βαριά πολυβόλα και έναν όλμο. Μερικές μέρες κράτησαν οι δοκιμαστικές κρούσεις, τους αποκρούσαμε αποτελεσματικά και με μαστοριά.

Αναφέρω ένα παράδειγμα ενός διοικητή διμοιρίας που είχε τρία οπλοπολυβόλα. Ο τρόπος που μετακινούσε τα οπλοπολυβόλα σε τρεις διαφορετικές θέσεις, έδινε την εντύπωση στον αντίπαλο ότι είχε εννέα οπλοπολυβόλα. Ο καλός πολεμιστής φαίνεται στη φωτιά της μάχης. Μόνος του εφεύρε αυτήν την τακτική, αφού το μήκος του τομέα κάλυψης από τη διμοιρία ήταν μεγάλο. Ο διμοιρίτης λεγόταν Γιώργης Ράτσος, από Κρυσταλλοπηγή.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΠΡΟΣ ΜΑΛΙ-ΜΑΔΙ

Στις αρχές του Σεπτ. εκδηλώθηκε επίθεση του στρατού των δυνάμεων Καστοριάς, Μάλι Μάδι, από Δεντροχώρι – Αγ. Κυριακή και Γαύρο. Φαίνεται πως στο μέτωπο αυτό βρήκαν πρόσφορο έδαφος. Πολύ εύκολα αναχαίτισαν τις δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. από το Δεντροχώρι και Αγία Κυριακή. Αυτό τους διευκόλυνε να ενεργήσουν και από την πλευρά του Γαύρου. Από πλευράς Φλώρινας σταμάτησαν τις ενέργειές τους και ρίξανε το κύριο βάρος της επίθεσής τους να καταλάβουν τον ορεινό όγκο του Μάλι Μάδι.

Στις 7 του Σεπτ., σπάζοντας την άμυνα του Δ.Σ.Ε. από Δεντροχώρι και από Γαύρο, μπήκαν στο κυρίως Μάλι Μάδι. Από την πλευρά του Γαύρου πέτυχαν να καταλάβουν τα υψώματα Μπούτσι και βόρεια τα υψώματα πάνω στο Βατοχώρι. Ήταν οι δυνάμεις τις 22ας Ταξιαρχίας του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού.

Παρά το ότι ο τομέας της Φλώρινας θεωρούνταν ο πιο ευαίσθητος για το Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι, το Γ.Α. πήρε εσπευσμένα απόφαση το τάγμα μας της 18ης ταξιαρχίας (426) από τον τομέα αυτό να σταλεί στο Μάλι Μάδι. Αν το Μάλι Μάδι έπεφτε στα χέρια των κυβερνητικών δυνάμεων, τότε τελείωνε και ολόκληρος ο Δ.Σ.Ε. Μια μέρα ακόμα χρειαζόταν στον **Κ**.**Σ** από το Μπούτσι να καταλάβει το ύψωμα Σφέτι Βρατς (Αγ. Ανάργυροι) πάνω από την Κρυσταλλοπηγή και το επόμενο ύψωμα Σμαρντέσι κοντά το ένα στο άλλο. Μετά από αυτά τα υψώματα ήταν η Αλβανία.

Ήταν η τελευταία γραμμή άμυνας και ξεψυχούσαμε. Για την αντεπίθεση το Γ.Α. σχημάτισε μια ταξιαρχία με διοικητή τον Παύλο Τομπουλίδη. Τη δύναμη της ταξιαρχίας την αποτελούσαν: **Πρώτον**, τάγμα με διοικητή τον Αργύρη. **Δεύτερον**, τάγμα με διοικητή τον Μαλέτσικο.

Το σχέδιο ενέργειας, αφού συγκεντρώθηκε η ταξιαρχία έξω από την Κρυσταλλοπηγή, μας το ανέπτυξε ο Γούσιας. Η ταξιαρχία Τομπουλίδη (107) θα περνούσε στα μετόπισθεν του εχθρού από Αγ. Κυριακή προς Δεντροχώρι, και αφού εξουδετέρωνε τις εχθρικές δυνάμεις και κυρίως το πυροβολικό τους, θα επιτίθονταν από τα πίσω στις εχθρικές δυνάμεις οι οποίες είχαν προχωρήσει στο Μάλι Μάδι. Για να γίνει αυτό έπρεπε να εξοντωθεί το φυλάκιο του στρατού στην Κορφούλα. Την εξόντωση του φυλακίου θα αναλάμβανε το τάγμα Μαλέτσικου, και αφού ανοίγονταν ο δρόμος, το τάγμα του Αργύρη θα προχωρούσε για την ολοκλήρωση του σχεδίου. Όλη αυτή η επιχείρηση του Γούσια ήταν χίλια τα εκατό, εκτός τόπου και χρόνου και πραγματικών δεδομένων και καθαρά εγκληματική ενέργεια.

Η εξέλιξη της ενέργειας να πώς διαμορφώθηκε. Το τάγμα Μαλέτσικου με ολόκληρη την δύναμη επιχείρησε να καταλάβει το φυλάκιο. Αντί να στείλει μια διμοιρία με Πάντζερ να τους διαλύσει, αυτός εκθέτει όλο το τάγμα στα πυρά της οχυρωμένης διμοιρίας του εχθρού. Το αποτέλεσμα με το πρώτο να ’χει νεκρούς και τραυματίες δεκάδες μαχητές. Το τάγμα διαλύθηκε ολόκληρο. Αναγκάστηκα να επέμβω με το βαρύ πολυβόλο, να καθηλώσω τον αντίπαλο και να περισυλλέξω τους τραυματίες και τα υπολείμματα του τάγματος Μαλέτσικου. Ο ταξίαρχος Τουμπουλίδης κάπου είχε λουφάξει, τον χάσαμε και την άλλη μέρα το πρωί παρουσιάστηκε και μου λέει «*Εσύ φταις που δεν χτύπησες το φυλάκιο*», ενώ ήξερε υποτίθεται το «στρατηγικό» σχέδιο Γούσια.

Το σχέδιο Γούσια-Τουμπουλίδη ήταν φανταστικής τρέλας. Ο Τουμπουλίδης ήταν κλασικά ανίκανος, φοβητσιάρης και μάστορας να φορτώνει σε άλλους τις αποτυχίες. Ο Μαλέτσικος με μικρές στρατιωτικές ικανότητες. Και το κυριότερο η αποστολή αυτή που τη φαντάστηκε ο Γούσιας, ήταν μια ουτοπία που θα εξόντωνε όλη την ταξιαρχία ακόμα και το φυλάκιο να έπεφτε ή να φτάναμε ως την Αγ. Κυριακή, διότι ο εχθρός διέθετε πολλές δυνάμεις με πλήρη σύγχρονο οπλισμό, θωρακισμένα και τανκς.

Το τάγμα μου ήταν άθικτο. Όταν γυρίσαμε στο χωριό Κρυσταλλοπηγή ήρθε ο Παλαιολόγος Μήτσος και μου λέει: «*Καιρός δεν είναι για κριτική της μάχης, και αν δεν προλάβουμε απόψε χανόμαστε*». Τραβάμε κατευθείαν στο ύψωμα Σφέτι Βρατς πάνω από την Κρυσταλλοπηγή. Στο ύψωμα καμουφλαρίστηκε το τάγμα και προωθήθηκε σε κατάλληλο μέρος παρατηρητήριο για να δούμε τις θέσεις του εχθρού. Ήρθε ο Γούσιας σε λίγο. Πάλι ο ψευτοστρατηλάτης άρχισε να αναπτύσσει σχέδιο αυτοκτονίας. «*Από τα Τσιούσαρα*», μου λέει, «*με όλη τη δύναμη του τάγματός σου θα ξεκινήσεις την επίθεση*».

Τα Τσιούσαρα ήταν αντέρεισμα πεντακοσίων μέτρων μάκρος από το ξεκίνημα μέχρι το **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης (**Σ**.**Δ**) της 22ης ταξιαρχίας του εχθρού όπου είχε θέσεις μάχης ένα τάγμα δικό τους. Ήταν ποτέ δυνατόν σε ανοιχτό έδαφος ένα τάγμα να επιτεθεί σε άλλο τάγμα με θέσεις άμυνας και ασύγκριτα ικανότερο οπλισμό; Εμείς πάντοτε στηριζόμασταν στον αιφνιδιασμό ή σε κανένα κόλπο, δεξιά ή αριστερά κίνηση. Αυτά έχοντας υπόψη μου, πήρα το λόγο και λέω: «*Δεν θα πετύχουμε*». Πρότεινα στα Τσιούσαρα να στείλω τον 4^{ο} λόχο που μου δώσανε και με το τάγμα να ενεργήσω κατευθείαν από τα βράχια στο **Σ**.**Δ** της 22ης ταξιαρχίας. «*Είσαι σίγουρος*;», με ρωτάει ο Παλαιολόγος. «*Αν δεν τα καταφέρουμε τότε από τα βράχια, από τα Τσιούσαρα η αποτυχία μας είναι 100% σίγουρη. Από τα βράχια έχω ελπίδα να αιφνιδιάσουμε το Σ.Δ. της ταξιαρχίας. Αν δεν σκοτωθούμε, να με κρεμάσετε αύριο για την αποτυχία*». Κάτι άκουσε ο Γούσιας και ρώτησε: «*Τι είπε ο Αργύρης;*». Πήρε τον λόγο ο Παλαιολόγος και λέει: «*Να αφήσουμε τον Αργύρη να οργανώσει την επίθεση, γιατί ξέρει καλά τα εδάφη. Βάσει του σχεδίου του Γούσια ας προχωρήσει*», είπε και μου έκανε ματιά να μην μιλήσω.

Αναλαμβάνω την επιχείρηση και προχωρώ. Ένας λόχος στο αντέρεισμα Τσιούσαρα, να δώσει την εντύπωση ότι ενεργούμε από εκεί. Όλη η άλλη δύναμη του τάγματος κατευθείαν από τα βράχια θα σκαρφαλώναμε απευθείας στο Σ.Δ. της 22ης ταξιαρχίας του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού. Στην καρδιά. Εκδηλώσαμε την επίθεση το βραδάκι, να μας δούνε, και στην πορεία να μας χάσουν. Μας βόλευε το έδαφος. Το πυροβολικό μας από το Σφέτι Βρατς έβαλε κυρίως καπνογόνα βλήματα για να μην μας βλέπουν.

Στα βράχια μπροστά από το Σ.Δ. της ταξιαρχίας είχαν μόνο ένα λόχο, διότι ποτέ δεν πίστευαν ότι από εκεί κάποιος ριψοκίνδυνος θα τους επιτίθονταν.

Μας νύχτωσε και αραιώσαμε. Εγώ πήρα ένα λόχο, με την ομάδα σαμποτέρ με τα Πάντζερ, και προχωρούμε σκαρφαλώνοντας στα βράχια. Μόλις οι στρατιώτες του **Ε**θνικού **Σ**τρατού μας αντιλήφθηκαν ούτε τουφεκιά δεν έριξαν. Άρχισαν να φεύγουν αφήνοντας τα πάντα, ότι είχαν στα χέρια τους: οπλοπολυβόλα, ντουφέκια, χλαίνες, σακίδια, τροφή και παγούρια με νερό το οποίο πολύ μας βοήθησε να βρέξουμε το λαρύγγι μας που είχε ξεραθεί από το τρέξιμο. Πατάμε πάνω στα λάφυρα και προχωρούμε για τον Σ.Δ. της ταξιαρχίας. Πλησιάσαμε λιγότερο από εκατό μέτρα. Διακρίναμε καλά στον ορίζοντα τη θέση της διοίκησης και μόνο μια διμοιρία και τα Πάντζερ προχωρούν. Πλησιάζουν στο οχυρωμένο με πέτρες μέρος και ρίχνουν τα Πάντζερ συγχρόνως στο Σ.Δ. της Ταξιαρχίας. Εμείς σε απόσταση αναπνοής από την πρώτη διμοιρία μας, μετά την έκρηξη των Πάντζερ ορμήσαμε πάνω τους. Έφυγαν κακήν κακώς τον κατήφορο πίσω τους.

Με το χτύπημα της διοίκησης της 22^{ης} ταξιαρχίας χάσανε την επαφή τους και άρχισε η τρελή υποχώρηση όλων των τμημάτων της ταξιαρχίας, εγκαταλείποντας τα πάντα. Από τα πολυβόλα Vingers, οπλοπολυβόλα, άλλα αυτόματα ντουφέκια, τρόφιμα, ρουχισμό, ασύρματους, όλος ο τόπος σπαρμένος με είδη. Μόλις ανεβήκαμε στο ύψωμα και πιάσαμε τη θέση της διοίκησης της 22^{ης} ταξιαρχίας έριξα τη φωτοβολίδα της επιτυχίας, για να καταλάβουν ότι καταλάβαμε το ύψωμα. Σε μερικά λεπτά έφτασε και το τηλέφωνο με το σύρμα που άπλωσαν οι τηλεφωνητές μας.

Τα πρώτα λόγια που άλλαξα με τον Γούσια ήταν πως: «*Κυριαρχήσαμε στο ύψωμα και, από πάνω προς τα κάτω ξηλώνουμε το τάγμα στα Τσιούσαρα. Διαλύθηκαν και έφυγαν όπου προλάβει ο καθένας, εγκαταλείποντας όλα τα υπάρχοντα και τον οπλισμό. Γι' αυτό δώστε μου την άδεια να συνεχίσω την προέλασή μου προς το Γαύρο*», λέω στον Γούσια. Τότε έβγαλε μια αγριεμένη φωνή και μου λέει: «*Ούτε βήμα από εκεί χωρίς τη διαταγή μας. Αμέσως οχυρωθείτε και στρέψατε τα όπλα στην πέρα μεριά, γιατί πάλι θα μας επιτεθούν*». Όταν ξημέρωσε, τους έβλεπα, υποχωρούσαν, φεύγανε μπουλούκια άοπλοι. Έφευγε και το πυροβολικό τους, το οποίο είχαν φέρει στα υψώματα του Βατοχωρίου για την τελική τους επίθεση.

Έφευγαν προς το Γάβρο και σε συνέχεια για Καστοριά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αν υπήρχε αξιόμαχος διοικητής στο Γ.Α. να δώσει τη σωστή εντολή θα πιάναμε πάνω από δύο χιλιάδες αιχμαλώτους στο Γαύρο. Απέναντι από το Γαύρο, στο Μπάρο Γιάματα ήταν τα τμήματα του Υψηλάντη και ούτε βήμα δεν έκαναν να κινηθούν να πιάσουν το δρόμο και να τους μαζέψουμε σαν τα ψάρια στα δίχτυα. Δυστυχώς χάθηκε μια ευκαιρία μεγά-

λη. Αυτός είναι ο πόλεμος. Ενώ ξεψυχούσε ο Δ.Σ.Ε. ολόκληρος, ένα τάγμα μόνο κατάφερε να ανατρέψει την κατάσταση, και να συνεχιστεί ο αδελφοκτόνος πόλεμος, ακόμα ένα χρόνο. Αν αποτυγχάναμε τότε, θα τελείωνε και ο πόλεμος. Εξαιτίας της δικής μου επιτυχίας συνεχίστηκε άλλον ένα χρόνο. Θα γιόρταζαν στο Μάλι Μάδι τη νίκη τους οι **Ε**θνικές **Έ**νοπλες **Δ**υνάμεις αντί στο Βίτσι.

Στις 11 του Σεπτ. πήρα διαταγή να μαζέψουμε τα τμήματα του τάγματος και να πάμε στην πρώτη γραμμή, στο μέτωπο της Φλώρινας. Γιατί πάλι εμείς στην πρώτη γραμμή και δεν στείλανε την ταξιαρχία του Βελισσάρη με τον Σουμάδη διοικητή τάγματος στο μέτωπο της Φλώρινας και να μας αφήσουν να ξεκουραστούμε εκεί στο Μάλι Μάδι; Και γιατί δεν τους στείλανε νωρίτερα να σταματήσουν τον στρατό, όταν είχε καταλάβει σχεδόν όλο το Μάλι Μάδι; Όταν μάζεψα το επιτελείο του τάγματος εκεί στο Μπούτσι για να ακολουθήσουμε την πορεία με τους λόχους προς την Κρυσταλλοπηγή, βραδάκι ήταν, προτού βασιλέψει ο ήλιος, ήρθε ένα αναγνωριστικό αεροπλάνο, γαλατά το ονομάζαμε. Έκανε μια στροφή γύρω μας και σε δέκα λεπτά περίπου έφτασαν άλλα δύο με ρουκέτες. Έκαναν ένα γύρω και βούτηξαν πάνω μας ρίχνοντας από δύο ρουκέτες το καθένα. Οι τρεις ρουκέτες αστόχησαν, αλλά η μια έπεσε πάνω μας. Μείναμε ακίνητοι, αλλά αυτή η μια ρουκέτα πέτυχε το άλογό μου στο κεφάλι, και έτσι όπως κρατούσε ο σύνδεσμός μου το κεφάλι του ακουμπισμένο στο άλογο, η ρουκέτα έκοψε και τα δύο κεφάλια, και χτύπησε στο βράχο, έπεσαν πέτρες και με καταπλάκωσαν και εμένα. Όταν σηκώθηκα είδα το τρομερό θέαμα. Ο σύνδεσμός μου, χωρίς κεφάλι έπεσε επί τόπου. Το άλογο, χωρίς κεφάλι, βάδισε τρία-τέσσερα βήματα και έπεσε παραπέρα. Το παλληκάρι λεγόταν Θανάσης Μάνος, κατάγονταν από το ηρωικό χωριό του Βίτσι, Μπαπτσόρι.

Στις 12 του Σεπτ. στην Κρυσταλλοπηγή, σε γιορταστική ατμόσφαιρα συγκεντρώθηκε το τάγμα και μας μίλησαν, Γούσιας και Παλαιολόγου Μήτσος. Μας παίνεψαν για τις επιτυχίες μας, «ήρωες» μας αποκάλεσαν και ότι αυτή η μέρα θα γιορτάζεται σαν μια μέρα από τις ηρωικότερες της Ιστορίας του ΔΣΕ, είπαν.

Μόλις φτάσαμε στα παλιά λημέρια Βίγλα-Λούντζερ, πιάσαμε θέσεις. Οργανώσαμε τον εφοδιασμό μας, επιμελητεία και το μαγειρείο, που μαγείρευε φαγητό το οποίο θα στελνόταν στα τμήματα της διάταξης σε ειδικά δοχεία, έτοιμο για διανομή.

Πήρα διαταγή να αρχίσω την οχύρωση με πολυβολεία και αμπριά. Για το σκοπό αυτό μου στείλανε πενήντα περίπου γυναίκες να σκάβουν και μερικούς ηλικιωμένους άνδρες με βόδια να μεταφέρουν τους κορμούς των δέντρων, σβαρνίζοντάς τους στις θέσεις των πολυβολείων και αμπριών που

χρησιμοποιούσαμε. Μας εφοδίασαν με τζινέτια (σιδερένιους γάντζους) για να καρφώνουμε τους κορμούς των δέντρων, τον ένα με τον άλλον.

ΕΝΑ ΚΟΠΑΔΙ ΓΙΔΙΑ

Δούλευαν τα συνεργεία μόνο το βράδυ και όλη τη νύχτα, διότι τη μέρα μας βομβάρδιζαν. Και τα βράδια μάς έβαζαν ομοβροντίες πυροβολικού. Τα περισσότερα αστόχησαν. Πάντως είχαμε και μερικά θύματα από τις γυναίκες που σκάβανε. Η τροφή που μας χορηγούσε η Ταξιαρχία ήταν λιγοστή και αδύνατη σε λιπαρά για αυτούς που δούλευαν σκληρά, αλλά και για τους μαχητές, που ξενυχτούσαν και δούλευαν.

Φώναξα τον επιμελητή Λεωνίδα. Του δίνω μια διμοιρία και τους στέλνω στο Σινιάτσικο να φορτώσουν όσο μπορούν περισσότερα ζώα από τις αποθήκες που είχαμε τα τρόφιμα, προπαντός λάδι σε μεγάλα δοχεία, ρύζι, φασόλια και κονσέρβες όλων των λογιών. Η αποστολή με επιτυχία έφερε τα τρόφιμα και η επιμελητεία μας έγινε πλούσια σε λίπος. Το κρέας που μας δίνανε ήταν λιγοστό. Σκέφτηκα πώς να το λύσω αυτό το πρόβλημα, γιατί το κρέας μας χόρταινε περισσότερο όλους μας. Από τον τομέα μας περνούσε η ομάδα των ελευθέρων σκοπευτών που δρούσε στα καμποχώρια. Τους τροφοδοτούσα και φιλικά τους συμπεριφερόμουν και με εκτιμούσαν. Μια μέρα φώναξα τον επικεφαλής της ομάδας και μυστικά του λέω: «*Κανένα κοπάδι γιδοπρόβατα μήπως είδατε στα πρώτα κοντινά χωριά να υπάρχουν;»*. Μου λέει «*Ναι, καλά που μου θύμισες. Μια ομάδα καλούς μαχητές δώσε μου και θα φέρουμε 250 γίδια σίγουρα». «Προσέξτε»,* του λέω. «*Εγώ και εσύ μόνο θα ξέρουμε για αυτήν την ενέργεια. Θα πεις τους δικούς σου να μην πούνε τίποτα στην Ταξιαρχία».*

Πράγματι, του έδωσα μια ομάδα καλά παλληκάρια και μας έφεραν ολόκληρο το κοπάδι περνώντας το μέσα από τη διάταξη του εχθρού, αφού είχαν αφαιρέσει όλα τα κουδούνια. Καλοθρεμμένα, ολόπαχα γίδια ήταν όλα. Στη δυτική πλευρά του Λούντζερ, στις χαράδρες και τα ξέφωτα βοσκούσαν και το βράδυ τα μάζευαν σε χώρο που είχε διαμορφώσει η επιμελητεία.

Πέρασαν μερικές μέρες που τα καζάνια μαγείρευαν άφθονο κρέας και για τα τμήματα και για τους εργαζόμενους. Τα δέρματα με εντολή μου αλατίζονταν και ξεραίνονταν για να τα χρησιμοποιήσουμε σαν στρωσίδια στα πολυβολεία, αφού το αλάτι δεν μας έλειπε. Στους λόχους μοιράστηκαν οι περισσότερες κονσέρβες για να έχουν τροφή κοντά τους, ενώ ανάμεσα στις κονσέρβες υπήρχαν και κουτιά με κρέας πέρδικας, από την ΟΥΝΡΑ. Αυτά τα κουτιά οι λόχοι τα μοίρασαν στις ομάδες. Η καλή τροφή άλλαξε τη

διάθεση στο τμήμα ολόκληρο, αλλά και στον κόσμο που δούλευε στα πολυβολεία.

Ξαφνικά, χωρίς να το μάθουμε, ήρθαν στη διάταξη στο **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης του τάγματος ο Μπαρτζιώτας με τον Υψηλάντη (Αλέκος Ρόσσιος). Θέλησαν πρώτα να δούνε τη διάταξη και μετά να συζητήσουμε. Με την πρώτη ματιά, προπαντός ο Μπαρτζιώτας είδε τα κονσερβοκούτια, μεταξύ αυτών και τα κουτιά πέρδικας. Κούνησε το κεφάλι του, αλλά δεν κατάλαβα, ψιθύρισε κάτι στον Υψηλάντη και βγήκαμε να πάμε στη διάταξη. Ο Μπαρτζιώτας ρωτούσε κάθε μαχητή για την τροφή, για ρουχισμό, υπόδηση κ.λπ. Δεν βρέθηκε παραπονούμενος. Εκεί στην πρώτη γραμμή στις ομάδες είδε ο Μπαρτζιώτας επίσης κονσερβοκούτια από πέρδικες. Τότε απευθυνόμενος στον Υψηλάντη του λέει: *«Τι γίνεται Αλέκο εδώ; Ποιός τροφοδοτεί αυτά τα τμήματα; Για γράψε να εξετάσουμε τα πράγματα».* Τότε ο Υψηλάντης του απάντησε: «*Όταν πάμε στο **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης και συζητήσουμε θα σου εξηγήσω...».*

Γυρίσαμε στο Σ.Δ. και πρώτα τους πρότεινα κάτι να φάμε. Είχαμε από όλα, κονσέρβες διάφορες, κρέας βραστό, ανοίξαμε ένα ούζο και τους κέρασα. Ο Υψηλάντης είπε στον Μπαρτζιώτα: *«Θέλω να σου αναφέρω πρώτα εγώ γι' αυτά που είδαμε και μετά πάρε τον λόγο. Ο Αργύρης πολύ καιρό ήταν στο Σινιάτσικο και όπως μου είπε εκεί έχει αποθήκες εξασφαλισμένες, με τρόφιμα της ΟΥΝΡΑ. Είναι όλα αυτά που είδαμε, από το Σινιάτσικο τα έφεραν...»*, κατέληξε ο Υψηλάντης. «*Το διαπίστωσα αυτό διότι είδα με τα μάτια μου τα κονσερβοκούτια που ήταν πεταμένα στο **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης του τάγματος και στις ομάδες στην πρώτη γραμμή. Αυτό απαλλάσσει τον διοικητή ότι δεν τρώει μόνος του κάτι το ιδιαίτερο»,* λέει ο Μπαρτζιώτας.

Με κάποιο τρόπο μαθεύτηκε στην ταξιαρχία ότι εμείς τρώμε άφθονο κρέας. Ίσως και από τους συνδέσμους της ταξιαρχίας που πολλές φορές τρώγανε στην επιμελητεία μας. Ο Π.Ε. της ταξιαρχίας Μάκης, γεννημένος στο σκάλισμα να ανακαλύψει κάτι και να κατηγορήσει, έστειλε ανθρώπους του να ψάξουν για να διαπιστώσουν αν εμείς πραγματικά έχουμε κοπάδι και το κρύβουμε. Τα γίδια δεν τα βρήκαν, αλλά βρήκαν τα δέρματα από τα γίδια, κανονικά κρεμασμένα στις οξιές να ξεραίνονται Πληροφόρησαν τον Π. Ε. γι' αυτό.

Με πήραν τηλέφωνο από την ταξιαρχία να τους εξηγήσω πού έχουμε τα γίδια. Λέω στον Π.Ε. ότι δεν έχουμε γίδια. *«Τότε πως βρέθηκαν τόσα δέρματα γιδιών στην επιμελητεία»*, μου λέει. Κατάλαβα ότι μας έπιασαν στα πράσα. «*Είχαμε μερικά και τα φάγαμε»*, του λέω. Άρχισε να φωνάζει, να με αποκαλεί αντάρτη. «*Τώρα είμαστε κανονικός στρατός»*, συνέχισε να λέει. *«Ως πότε θα ενεργείς του κεφαλιού σου;».* Τον διέκοψα λέγοντας: «*Ωσότου*

νικήσουμε με το κεφάλι μου θα ενεργώ». «Αμέσως να φέρεις τα γίδια», επαναλαμβάνει. *«Μολών λαβέ»,* του είπα και έκλεισα το τηλέφωνο.

Τον Π.Ε. τον γνώρισα στη μάχη, και όταν άκουγε τους πυροβολισμούς, κατέβαζε το κεφάλι του χαμηλότερα από τα σκέλη του. Μια φορά του είπα: *«Δεν σκοτώνουν όλες οι σφαίρες, μην κρύβεστε».* Ντροπιάστηκε.

Ο επιμελητής Λεωνίδας μόλις το έμαθε, ήρθε τρέμοντας. Πολύ φοβόταν τον Π.Ε. Μάκη και μου λέει, *«Πώς θα δικαιολογήσουμε τα γίδια αν θα μας τα πιάσουν;». «Μη φοβάσαι. Αν τυχόν σε φωνάξουν, εσύ θα πεις δεν ξέρω τίποτα, ρωτήστε τον διοικητή».* Ένα βράδυ νωρίτερα με μια ομάδα αντάρτες πέρασαν τα γίδια (τα μισά είχαν μείνει) στην Μπέλα Βόντα και τα κάλυψαν στο δασωμένο. Όταν το τάγμα περνούσε για την Μπέλα Βόντα στείλανε ανθρώπους να παρακολουθήσουν για τα γίδια, αλλά δεν διαπίστωσαν τίποτα.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΙΣ ΚΛΕΙΝΕΣ

Λάθος κατάλαβα ότι θα παίρναμε διάταξη στην Μπέλα Βόντα. Με διαταγή του Γ.Α. έπρεπε να χτυπήσουμε το χωριό Κλεινές στον κάμπο της Φλώρινας. Αυτό μου το είπαν αργότερα. Η ταξιαρχία θα ενεργούσε με δύο τάγματα αυτή την επιχείρηση. Το δικό μας τάγμα θα ενεργούσε μέσα στο χωριό και το άλλο τάγμα θα μας κάλυπτε από τυχόν ενισχύσεις του στρατού Φλώρινας.

Η μάχη ήταν πεισματώδης. Τα μεσάνυχτα καταλάβαμε την αστυνομία. Οι χωροφύλακες έφυγαν. Τις πρωινές ώρες, αφού αποσύρθηκαν όλες οι δυνάμεις κάλυψής μας, πήραμε το δρόμο της υποχώρησης. Μας ξημέρωσε στην πλαγιά, στον ανήφορο προς Μπέλα Βόντα.

Πρόλαβαν δυνάμεις τους από τη Φλώρινα και μας επιτέθηκαν στην υποχώρησή μας. Με όλμους και το πυροβολικό μάς καθήλωσαν στην πλαγιά και προσπαθούσαν να μας πλησιάσουν. Κρίσιμη η κατάστασή μας. Μας βάζουν δραστικά πυρά με το πυροβολικό και επιτίθενται. Πολύ δύσκολη η απαγκίστρωσή μας. Η διοίκηση της Ταξιαρχίας με το άλλο τάγμα άφαντοι έγιναν, εγκαταλείποντας μας στο έλεος του εχθρού. Έδωσα εντολή να οργανώσουμε θέσεις άμυνας, διότι κάθε άτακτη υποχώρηση θα σήμαινε καταστροφή για εμάς. Να φεύγεις προς τα επάνω και να σε βάζουν πυρά από κάτω είναι θάνατος.

Φώναξα τον επιτελή του τάγματος, Τζουμέρκα Μήτσο από το Εθνικό Φλώρινας. Ήξερε καλά τα μέρη. Του έδωσα μια ομάδα με οπλοπολυβόλο και του υπέδειξα το μέρος που θα περνούσε στα μετόπισθεν του στρατού, που μας επιτίθονταν. Τα καταφέραμε πολύ καλά. Τους χτύπησε από

πίσω και δείχνοντας ότι τους κυκλώνουμε, άρχισαν να υποχωρούν. Αφού είδαμε ότι έκαναν προς τα πίσω, αμέσως έδωσα εντολή γρήγορα να φύγουμε προς τον ανήφορο. Δεν άργησαν να συνέλθουν από το πισώπλατο χτύπημα. Η ομάδα μας υποχώρησε. Μας έκαναν πάλι επίθεση. Εμείς όμως πιάσαμε το ύψωμα 1206 Κάλε. Ήταν φυσικό οχυρό και τους περιμέναμε. Μόλις πλησίασαν στα μέτρα βολής, τους βάλαμε με δραστικά πυρά. Είχαν θύματα, νεκρούς και τραυματίες, τους οποίους εγκατέλειψαν. Υποχώρησε όλη η δύναμη του τάγματος, αφήνοντας για οπισθοφυλακή μια διμοιρία στο Κάλε 1206.

Εκεί στο Κάλε με τη διμοιρία έμεινε και ο λοχαγός Παντελής Ντουβαλίδης. Μετά το χτύπημα που τους κάναμε στο Κάλε, άρχισαν να βάζουν ομοβροντίες πυροβολικού πάνω στο ύψωμα. Εκεί τραυματίστηκε βαριά ο λοχαγός και στη μεταφορά του για τον Άγιο Γερμανό πέθανε. Με τιμές τον θάψαμε στο νεκροταφείο Αγ. Γερμανού.

Πώς να σέβεσαι και να πειθαρχείς σε μια διοίκηση που στις δύσκολες στιγμές σε εγκαταλείπει; Μας εγκατέλειψαν εκεί στις πλαγιές, ενώ μπορούσαν να βάλουν με όλμους και πολυβόλα για να μας δώσουν τη δυνατότητα να υποχωρήσουμε. Ευτυχώς που όλοι μας στη διοίκηση του τάγματος, ο διοικητής, ο Π.Ε. Πέτρος (τιμή και δόξα του), ο επιτελής Τζουμέρκας Μήτσος ήμασταν ενωμένοι και με αλληλοκατανόηση. Γι' αυτό και πάντα τα καταφέρναμε και στις πιο δύσκολες στιγμές τα βγάζαμε πέρα. Γι' αυτό και πάντα νικούσαμε.

Μόλις φτάσαμε στην Μπέλα Βόντα μου έδωσαν εντολή να περάσει το τάγμα στις παλιές θέσεις. Ο Π.Ε. της ταξιαρχίας μάζεψε όλους όσοι είχε στο επιτελείο του και αφού βράδιασε έπιασαν θέσεις σε όλες τις διαβάσεις από Μπέλα Βόντα προς Βίγλα-Λούντζερ για να πιάσουν το κοπάδι με τα γίδια, που θα τα επιστρέφαμε. Οι δικοί μου με πληροφόρησαν γι' αυτό. Έδωσα εντολή στον επιμελητή να ξεχωρίσει δεκαπέντε γίδια και να τα προωθήσει για να τα πιάσουν. Θα νομίζουν πως αυτά ήταν τα γίδια και με αυτά θα φεύγανε. Τότε θα περνούσαν το κοπάδι με καμιά εκατοστή γίδια, χωρίς να το αντιληφθούν. Έτσι, σώσαμε το κοπάδι και είχαμε συνέχεια κρέας.

Την άλλη μέρα κάλεσαν τις διοικήσεις των ταγμάτων για να γίνει κριτική της μάχης. Επιφανειακά ο Βαϊνάς ανέφερε για τη μάχη και την επιτυχία της κατάληψης της αστυνομίας, καθώς και για την εγκατάλειψή μας στην υποχώρηση. Πήρε το λόγο ο Π. Ε. Μάκης και μας κατηγόρησε για τα γίδια, για αντάρτικη νοοτροπία, ενώ τώρα «*είμαστε τακτικός στρατός*». Ήθελα να τον διακόψω αυτή την στιγμή, αλλά ο δικός μου Π. Ε., ο Πέτρος, μου κρατούσε κρυφά το χέρι σαν να μου έλεγε «*περίμενε*». Ζήτησε την άδειά μου να μιλήσει πρώτος ο Πέτρος για να με προλάβει για τα 4 Ευαγγέλια που

θα τους έψαλα περί «*αντάρτικου*» και «*τακτικού στρατού*». Ευτυχώς απευθυνόμενος στους παρόντες είπε: *«Επιτρέψτε μου να αρχίσω από τα τελευταία λόγια του σ. Μάκη περί αντάρτικου και ταχτικού στρατού. Εφόσον είμαστε ταχτικός στρατός, γιατί μας εγκαταλείψατε εκεί στις πλαγιές και φύγατε; Γιατί δεν επεμβήκατε για να απαγκιστρωθούμε από τον εχθρό; Σ. Μάκη από τα λόγια σου κατάλαβα πως το μυαλό σου ήταν και παραμένει στα γίδια».* Τον διέκοψε ο Μάκης λέγοντάς του: «*Εσύ, σ. Πέτρο, έπρεπε να το αναφέρεις σε μένα». «Εγώ, σ. Μάκη, δεν έχω αποστολή να αναφέρω εις βάρος του διοικητή μου, αλλά να του συμπαραστέκομαι. Έχουμε καλή συνεργασία με αλληλοκατανόηση διοικητή και Π.Ε. Φροντίζουμε το τάγμα μας να 'ναι αξιόμαχο».*

Πήρα και εγώ τον λόγο. «*Θα συμφωνήσω με τον σ. Πέτρο σε αυτά που είπε. Να συμπληρώσω και περί αντάρτικου και ταχτικού στρατού. Ο σ. Μάκης, αν ξέρει καλύτερα από εμάς ότι είμαστε ταχτικός στρατός, αυτό να μας το αποδείξει στη μάχη και σαν Π.Ε. της ταξιαρχίας να σταθεί δίπλα μας στις δύσκολες στιγμές. Όπως το πάμε θα καταλήξουμε να κάνουμε κριτική ο ένας στον άλλον για το ποιός πήρε περισσότερες σταλαγματιές λάδι στο φαγητό, όπως έκαναν στην Ακροναυπλία οι εξόριστοι. Οχτώ χρόνια που είμαι με το τουφέκι στον ώμο έμαθα πως χωρίς όπλα και πυρομαχικά, χωρίς τροφή, με νηστικούς μαχητές, μάχη δεν κερδίζεται. Τροφοδοτείστε μας σαν ταξιαρχία του ταχτικού στρατού, σ. Μάκη. Εσείς κοιμάστε σε κρεβάτια, αλλά εμείς ξενυχτάμε στα χαρακώματα και σκάβουμε να οχυρωθούμε και κάνετε ό,τι μπορείτε για να μας αφαιρέσετε και την τροφή που μας κρατάει γερούς και με ηθικό.».*

Πήρε το λόγο και ο διοικητής του άλλου τάγματος, ο Φωκάς (Γιάννης Κεβρεκίδης). *«Τον Αργύρη τον έζησα πολύ καλά, όταν ήμουν επιτελής στο τάγμα που διοικούσε. Δεν πιστεύω να βρεθεί άλλος διοικητής να 'χει τέτοια επιμελητεία σαν τον Αργύρη. Είμαι αυτόπτης μάρτυς. Μια φορά μάλωσε έναν μαχητή, διότι άφησε τα μισά τρόφιμα για να μην τον βαρύνουν, καθώς είχε πολλά πυρομαχικά, λέγοντάς του προτιμότερο άφησε λίγα πυρομαχικά και πάρε τα τρόφιμα, διότι θα σου χρειαστούν εξίσου τα τρόφιμα με τα πυρομαχικά».*

ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ 1948

Ξαφνικά πήρα διαταγή από την ταξιαρχία να ετοιμάσω τα τμήματα του τάγματός μου για μετακίνηση σε άλλον τομέα. Φώναξα τον Π.Ε. και τον επιτελή του τάγματός μου για να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα. Να δούμε γιατί μας μεταθέτουν από εδώ, αφού δεν υπάρχει άλλος σοβαρότερος τομέας, από τούτον δω στο Βίτσι. Και οι τρεις καταλήξαμε ομόφωνα, πως

θα μας στείλουν έξω από το χώρο του Βίτσι. Πού αλλού εκτός από το Σινιάτσικο; Η διαταγή έλεγε: «*Το τάγμα σας να στρατοπεδεύσει στην περιοχή της Χαλάρας (χωριό) μέχρι νεότερης διαταγής*». Ο **Σ**ταθμός **Δ**ιοίκησης (**Σ**.**Δ**) της Ταξιαρχίας βρισκόταν δυτικά του Λίσετς, στους πρόποδες. Με σύνδεσμο μού έστειλε ο Βαϊνάς σημείωμα και ζητούσε σε καθορισμένη ώρα να βρίσκομαι στο **Σ**.**Δ**. της Ταξιαρχίας.

Μόλις έφτασα εκεί, είδα έξω από το αμπρί της διοίκησης της Ταξιαρχίας να κάθονται οι δύο σύνδεσμοι του Γούσια. Σινιάτσικο μου μύρισε αμέσως. Μπήκα μέσα και είδα Γούσια και Βαϊνά, σκυμμένους σε ένα τραπέζι με χάρτη ανοιγμένο. Κουβέντιαζαν. Σήκωσαν τα κεφάλια τους και οι δύο λέγοντας: «*Εσένα περιμένουμε. Κάθισε δω!*». Κάθισα κοντά τους. Είδα στο χάρτη μια κόκκινη μολυβιά. Ήταν χαραγμένο το δρομολόγιο από Βίτσι μέχρι τη Γέρμα. Αυτό φυσικά ήταν έργο του Βαϊνά, διότι ήξερε το χάρτη καλύτερα από τον Γούσια, αλλά και το έδαφος.

Ο Γούσιας μου πρότεινε να σκύψω στο χάρτη. Όχι μόνο το χάρτη, αλλά κάθε πιθαμή του δρομολογίου το ήξερα με κλειστά μάτια. Γι' αυτό δεν έδειξα ενδιαφέρον για το χάρτη. Όταν με είδε ο Γούσιας, αδιάφορο, με αυστηρότητα μου λέει: «*Το Γ.Α. σου μιλάει, πρόσεξε*». «*Ναι σ. στρατηγέ...*» Με διέκοψε ο Βαϊνάς και λέει στον Γούσια. «*Αυτός είναι ο Αργύρης. Ούτε το Γ.Α. σέβεται*». «*Το είδα το δρομολόγιο που μου δείξατε στο χάρτη, αλλά δεν είναι ασφαλές...*». Πάλι με διέκοψε ο Βαϊνάς «*Ούτε στο Γ.Α. δεν έχει εμπιστοσύνη ο Αργύρης*». Κατάλαβα την αισχρή προβοκάτσια του δουλοπρεπούς Βαϊνά και, απευθυνόμενος στον Γούσια, είπα: «*Απλώς ήθελα να εκφράσω κάποια γνώμη. Αφού το Γ.Α. μελέτησε το δρομολόγιο θα το ακολουθήσω...*». Ο Βαϊνάς ήταν έξυπνος και προπαντός ικανός ψυχολόγος. Αντιλαμβανόταν τις σκέψεις και προθέσεις του Γούσια και τυφλά συμφωνούσε ότι και να 'λεγε. Ο Βαϊνάς συμπεριφερόταν έτσι για να δώσει την εντύπωση ότι είναι πειθαρχημένος και πιστός στο Γ.Α. Τελικά ο Γούσιας μου έδωσε την αποστολή. «*Θα περάσεις με το τάγμα σου στο Σινιάτσικο, και αφού εξασφαλίσεις τις προϋποθέσεις ασφαλείας, τότε θα 'ρθει ολόκληρη η 18η Ταξιαρχία για γενικότερες επιχειρήσεις προς Πτολεμαΐδα*».

Γύρισα στο **Σ**.**Δ**. του τάγματος με κομμένη την ανάσα και προπαντός γεμάτος δυσαρέσκεια για την προβοκατόρικη συμπεριφορά του Βαϊνά. Με αγωνία με περίμεναν ο Π.Ε. και ο επιτελής. Μόλις με αντίκρισαν κατάλαβαν ότι κάτι συνέβη. Όλα τους τα είπα χαρτί και καλαμάρι στεναχωρήθηκαν και οι δύο. Τους λέω. «*Όχι στο δικό τους δρομολόγιο, μας στέλνουν στο στόμα του λύκου. Προτείνω να φύγουμε το γρηγορότερο από εδώ. Δεν θα περάσουμε απόψε, ούτε αύριο βράδυ, αλλά αν είμαστε σίγουροι θα περάσουμε το τρίτο βράδυ. Τώρα πάμε στα δασωμένα προς Πρεκοπή (χωριό). Θα καλυφ-*

θούμε. Και αφού πάρουμε τις κατάλληλες πληροφορίες από τους ανιχνευτές, τότε θα περάσουμε». Απόλυτα συμφώνησαν Π.Ε. και επιτελής. Αυτό το ξέραμε μόνον οι τρεις μας.

Αν ενεργούσαμε βάσει του σχεδίου Βαϊνά, γιατί ο Γούσιας (Γιώργης Βοντίτσος) από τον Βαϊνά το πήρε, είχα την υποψία ότι επεδίωκε την αποτυχία μας, έτσι που θα αναβάλλονταν ακόμη και το πέρασμα της ταξιαρχίας στο Σινιάτσικο, - το οποίο άκουγαν και πανικός τους έπιανε από την πανωλεθρία που πάθανε τον Μάρτη του 1948. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήξαμε και οι τρεις από προηγούμενα γεγονότα.

Επέστρεψε ένας από τους τρεις ανιχνευτές μας, που στείλαμε να ελέγξουν τα υψώματα προς Γέρμα και είδαν Λ.Ο.Κ. Ήταν παρατεταγμένοι σε όλη την οροσειρά από την Κορησσό προς Κλεισούρα. Οι δύο ανιχνευτές μας, που έμειναν να παρατηρούν, διαπίστωσαν πως το δεύτερο βράδυ, όταν ξημέρωσε, έφυγαν όλα τα Λ.Ο.Κ. από τα υψώματα. Το τρίτο βράδυ περάσαμε με απόλυτη μυστικότητα για το Σινιάτσικο από δρομολόγιο το οποίο για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε για το πέρασμα από Βίτσι για Σινιάτσικο, η περιοχή Λιθιάς (χωριό). Χωρίς εμπόδια και προβλήματα φτάσαμε στα παραδοσιακά λημέρια **Δεσπότη-Ράχη**, **Ορόσημο**. Το κεφαλοχώρι -η **Βλάστη**- είναι κατοικημένο, ενώ το **Σισάνι** και η Γέρμα ήταν ακατοίκητα. Στο Σισάνι υπήρχαν μερικοί κτηνοτρόφοι και στρούγκα για την επεξεργασία γάλακτος.

Ακόμα δεν είχαμε πάρει επαφή με τις ομάδες ελεύθερων σκοπευτών και **Π**ολιτικών **Ε**πιτρόπων, όπου ανήκε και το κέντρο πληροφοριών με επικεφαλής τον Γιώργη Ιατρού, τον Λάζο Δόλλα και τον Γούμπερη Τάσο (Φώτη).

Έστειλα τον σύνδεσμο στη στρούγκα για πληροφορίες. Ο άνθρωπος εκεί ήταν δικός μας, μας πληροφορούσε για όλα. Μας ήξερε και τον ξέραμε. Όταν ο σύνδεσμος θα επέστρεφε, ο τυροκόμος αυτός του πρότεινε να πάρει ούρδα, πολύ καλή. Ψάχνοντας στο γυλιό του ο σύνδεσμος βρίσκει το βρακί της τηλεφωνήτριας με τα δικά του ρούχα. Το πήρε, το έδεσε με το σκοινί, γιατί λάστιχο δεν υπήρχε τότε, το γύρισε από την ανάποδη μεριά και το γέμισε με μυζήθρα. Κρατώντάς το στο χέρι σαν τορβά, μας έφερε τη μυζήθρα ολόπαχη και φρέσκια. Ήρθε κατευθείαν σε μένα και μου λέει: «*Ο τυροκόμος μου έδωσε τη μυζήθρα για χαιρετισμούς, βλέπε αυτό το μέρος που ακουμπάει το βρακί κάτω, το κρατάω στο χέρι. Η μυζήθρα είναι καθαρή*». Έτσι τελείωσε η παράσταση αυτή, άλλος να κλαίει, άλλος να γελάει. Πάντως τη μυζήθρα την φάγαμε, ήταν η πιο νόστιμη.

Βρήκα τους Π.Ε. Ιατρού και Δόλλα και τους ελεύθερους σκοπευτές. Τους γνώριζα πολύ καλά και αυτοί με γνώριζαν. Με ενημέρωσαν για την

κατάσταση στο Σινιάτσικο σχετικά με τις θέσεις του στρατού κ.λπ. Τους προειδοποίησα να έχουν ταχτική επαφή μαζί μας για ταχύτερη πληροφόρηση, για κάθε συμβάν. Το κυριότερο για εμάς αυτή τη στιγμή ήταν να μας κατατοπίσουν για τη λειτουργία των φούρνων στη Γέρμα για ψήσιμο ψωμιού. Αλεύρι βρήκαμε από προηγούμενες προμήθειές μας. Έπρεπε να έχουμε προμήθειες, διότι περιμέναμε τη 18η Ταξιαρχία. Επιπλέον, πήραμε μέτρα ασφαλείας με φρουρές προς όλες τις κατευθύνσεις.

Οι Ιατρού και Δόλλας μου επιβεβαίωσαν τις πληροφορίες της ομάδας ανιχνευτών που είχα στείλει από το Βίτσι, ότι τα Λ.Ο.Κ επί τρεις μέρες έχουν κάνει διάφορες ύποπτες για μας κινήσεις στο χώρο του Σινιάτσικου. Έγινε γνωστή η παρουσία μας στο Σινιάτσικο. Τα Λ.Ο.Κ (**Λ**όχοι **Ο**ρεινών **Κ**αταδρομών) ξαφνικά κινήθηκαν από δύο κατευθύνσεις, από Πτολεμαΐδα και Βογατσικό, να μας χτυπήσουν. Τους αντιμετωπίσαμε με επιτυχία. Αφού διαπίστωσαν ότι ήμασταν μεγάλη δύναμη -τάγμα- την άλλη μέρα μας επιτέθηκαν με πολλές δυνάμεις. Για να αποφύγουμε τη σύγκρουση με τις αντίστοιχες δυνάμεις τους, το βράδυ τραβάμε προς νότο και μπαίνουμε στο χωριό Εράτυρα-Σέλτσα.

Μεγάλο και πλούσιο χωριό. Το έδαφος μας προσφερόταν για μάχη τουλάχιστον μιας μέρας και γι' αυτό καθίσαμε όλο το βράδυ, αλλά και την ημέρα στο χωριό. Μαζέψαμε τρόφιμα αρκετά, κυρίως της ΟΥΝΡΑ, γιατί βρισκόταν σε αποθήκη παλιά και μας βόλευε καλύτερα. Στο κάτω-κάτω από αυτά και εμείς δικαιούμασταν. Ο ελιγμός αυτός, δηλ. που μείναμε τη μέρα στην Εράτυρα, τους αναστάτωσε και απέσυραν τις δυνάμεις τους αμέσως από το χώρο του Σινιάτσικου. Μετά από αυτό επικράτησε ηρεμία σε όλον τον χώρο.

ΗΡΘΕ Η 18η ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ ΣΤΟ ΣΙΝΙΑΤΣΙΚΟ

Είχαμε προετοιμάσει το έδαφος από πλευράς ασφάλειας και εφοδιασμού σε τρόφιμα. Στο Σινιάτσικο συγκεντρώθηκε αξιόλογη δύναμη και ο στρατός πήρε μέτρα άμυνας στα κέντρα Αναρράχη - Πτολεμαΐδα - Εμπόριο. Εμείς αμέσως περάσαμε σε επιθετικές ενέργειες. **Πρώτη ενέργεια** ήταν ενέδρα στο δημόσιο δρόμο Νεάπολης - Βογατσικού. Τους προκαλέσαμε μεγάλες απώλειες σε θύματα και υλικά. Κάψαμε ολόκληρη τη φάλαγγα. **Δεύτερη ενέργεια** ήταν που εξοντώσαμε τη φρουρά και ανατινάξαμε τη γέφυρα στον Αλιάκμονα κοντά στη Νεάπολη. Στις 16 Οκτ. χτυπάμε την Πτολεμαΐδα. Κυριαρχήσαμε σε ολόκληρη την πόλη. Πήραμε πολλά τρόφιμα και επιστρατεύτηκαν πολλοί νέοι και νέες στο Δ.Σ.Ε.

Εγώ ήμουν πάντα ενάντια στην βίαιη επιστράτευση και δεν το έκανα ποτέ μόνος μου για να αυξήσω τη δύναμή μου. Πίστευα μόνο στον εθελοντισμό. Έτσι πάντα προτιμούσα ολιγάριθμο τμήμα, αλλά αξιόμαχο. Το Γ.Α. πρώτο καθήκον έβαζε την επιστράτευση και γι' αυτό στο Σινιάτσικο η πρώτη ενέργεια της ταξιαρχίας ήταν η επιστράτευση. Μετά το χτύπημά μας στην Πτολεμαΐδα ο αντίπαλος αντέδρασε και μας επιτέθηκε στο Σινιάτσικο από Πτολεμαΐδα, Νεάπολη, Βογατσικό, Κορησσό, Κλεισούρα. Ήταν συνδυασμένη ενέργεια από τέσσερις κατευθύνσεις. Μας στρίμωξαν στα γερά. Ο διοικητής της Ταξιαρχίας πάντοτε με κρατούσε κοντά του με τις εφεδρείες, για να με χρησιμοποιήσει όπου θα χρειαζόταν ενίσχυση ή σε ανάγκη κινδύνου.

Αφού διαπιστώσαμε ότι ο εχθρός επέμενε να καταλάβει τα υψώματα Δεσπότη-Ράχη - Ορόσημο από την πλευρά του Σισάνι, με πρότασή μου και έγκριση του Βαϊνά, πήρα ένα λόχο του τάγματός μου και πέρασα στα μετόπισθεν του επιτιθέμενου στρατού στον τομέα Σισάνι. Τους αιφνιδίασα και τους ανάγκασα σε υποχώρηση. Η μάχη αυτή ήταν πεισματική και από τις δύο πλευρές. Είχαμε θύματα. Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε βαριά ένας λοχαγός του τάγματός μου, ο Φασέκης Μιλτιάδης. Για τα πολύ βαριά τραύματα του λοχαγού διέθεσα αποκλειστική ομάδα μεταφοράς. Τον προώθησαν στα γιουγκοσλαβικά σύνορα, όπου στάλθηκε για θεραπεία. Έμαθα ότι θεραπεύτηκε στη Ρουμανία και έζησε.

ΜΑΧΕΣ ΣΤΑ ΥΨΩΜΑΤΑ ΚΟΥΛΑ – ΠΛΑΤΥ – ΠΑΥΛΙΝΙ

Το Γ.Α. είχε σχεδιάσει επιχειρήσεις του Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι και συγκεκριμένα στα υψώματα Κούλα - Πλατύ τα οποία κρατούσε ο στρατός. Για το σκοπό αυτό όλη η 18η Ταξιαρχία στις 20 Οκτ. ξαναγύρισε στο Βίτσι. Η ταξιαρχία πήρε διαταγή να πάρει μέρος στις επιχειρήσεις αυτές. Να χτυπήσει τον στρατό από τη βορειοανατολική πλευρά των υψωμάτων Κούλα - Πλατύ.

Για να ενεργήσει όμως η Ταξιαρχία έτσι, έπρεπε πρώτα να καταλάβει ένα δεσπόζον ύψωμα, πάνω από το χωριό Τριανταφυλλιά, Παυλίνι λέγεται. Μετά το ύψωμα Γκλάβατα, το Παυλίνι είχε σχεδόν την ίδια στρατηγικής σημασίας θέση. Ήταν οχυρωμένο με χαρακώματα και πολυβολεία με σκέπαστρο. Η δύναμή τους ήταν δύο λόχοι, με δύο ομαδικούς όλμους 81΄΄ δύο βαριά πολυβόλα και ανάλογο ατομικό οπλισμό. Στην προετοιμασία για την ενέργειά μας, τίποτε για την οχύρωση του εχθρού δεν μας αναφέρθηκε από τη διοίκηση της ταξιαρχίας. Μας μίλησε ο διοικητής της ταξιαρχίας για τον καταμερισμό του κάθε τμήματος, τοποθεσία κρούσης. Ο Π. Ε. της ταξι-

αρχίας για να αναπτερώσει το ηθικό των μαχητών μίλησε για πανικόβλητο αντίπαλο που θα τον παίρναμε χωρίς τουφεκιά.

Το τάγμα μου θα χτυπούσε το ύψωμα Παυλίνι για να το καταλάβει, και στη συνέχεια θα ενεργούσε προς τα υψώματα Κούλα-Πλατύ για να τους εμποδίσουμε την υποχώρηση προς τη Φλώρινα. Το τάγμα του Γαρέφη θα έπιανε τα υψώματα δεξιότερα του Παυλίνι για να σταματήσει την υποχώρηση του στρατού. Ένας λόχος του τάγματός μου κύκλωσε το ύψωμα Παυλίνι από Βορρά, Ανατολή και Νότο. Δυτικά ήταν απότομος κατήφορος και δεν προσφερόταν για μάχη. Όλη τη νύχτα συνεχίστηκε η μάχη και δεν καταφέραμε να καταλάβουμε το ύψωμα. Είχαμε απώλειες. Μεταξύ των νεκρών και ο διοικητής του λόχου μας. Αν μας ξημέρωνε, και δεν καταλαμβάναμε το ύψωμα, ο εχθρός με το πυροβολικό και την αεροπορία τη μέρα θα συνέτριβε όλη τη 18^{η} Ταξιαρχία.

Ζήτησα να μου επιτρέψει ο Βαϊνάς να πάω εγώ εκεί μπροστά, να διαπιστώσω την κατάσταση. Μαζί μου πήρα και τους δύο ατομικούς όλμους. Αφού μελέτησα το έδαφος κατάλαβα πως ήταν αδύνατον να σπάσουμε τα οχυρά τους και να καταλάβουμε το ύψωμα. Τότε λέω σε ένα διμοιρίτη «*Έλα μαζί μου με τη διμοιρία σου. Πάμε στη νότια πλευρά του οχυρού*». Εκεί υπήρχε ένας βράχος. Πιάσαμε θέσεις. Έδωσα προηγουμένως εντολή στους ολμιστές μόλις ακούσουν μια ριπή του οπλοπολυβόλου μας, από το βράχο, να βάλουν ομοβροντία βλημάτων διάσπαρτα μέσα στη διάταξη του στρατού. Άρχισε να ξημερώνει και φαίνονταν οι ανθρώπινες σιλουέτες και οι κινήσεις τους.

Με τη ριπή του οπλοπολυβόλου έβαλαν οι όλμοι μας όπως είχαν διαταχθεί. Αρχίσαμε να φωνάζουμε: «*Φεύγουν! Τρέξτε μην μας φύγουν!*». Τη στιγμή αυτή τραυματίστηκε ένας στρατιώτης του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού που βγήκε από το χαράκωμα και έτρεξε σε ασφαλές μέρος δυτικά του οχυρού. Τον είδαν οι άλλοι στρατιώτες και έτρεξαν και αυτοί προς τα εκεί κι έτσι σε λίγο γενικεύτηκε η φυγή όλων των στρατιωτών με τους αξιωματικούς. Εμείς κάναμε γιουρούσι μέσα στο οχυρό.

Εγκατέλειψαν τα πάντα επί τόπου: οπλισμό, ρουχισμό, τρόφιμα. Τέτοια φαινόμενα σπανίως συμβαίνουν στον πόλεμο. Εγώ «μεθυσμένος» από την ευτυχία την οποία δεν περίμενα, έδωσα διαταγή να εξαπολύσουμε κατά μέτωπο επίθεση προς το στρατό που υποχωρούσε από τα υψώματα Κούλα Πλατύ. Το έδαφος ήταν ακάλυπτο. Εκεί που είχα πιάσει θέση και έβλεπα με τα κιάλια ήρθε ένα βλήμα όλμου πάνω μου και με τραυμάτισε βαριά. Έτσι κατάφεραν να υποχωρήσουν ανενόχλητες όλες οι δυνάμεις τους για τη Φλώρινα, χωρίς να βρεθεί κανείς να τους εμποδίσει.

Εγώ από την πλευρά μου έκανα κακή εκτίμηση. Υποτίμησα τον αντίπαλο και ξεκίνησα επίθεση σε γυμνό έδαφος απέναντι σε υπερδεκαπλάσιες δυνάμεις του στρατού. Δεν λυπήθηκα για τη ζωή μου τόσο, όσο για τις χιλιάδες αιχμαλώτους που θα έπιανα στα σίγουρα, εάν δεν ενεργούσα στα ανοιχτά και δεν τραυματιζόμουν.

Το τάγμα του Γαρέφη μόλις πλησίασε στα υψώματα που θα έπιανε, δέχτηκε σποραδικά και αδέσποτα πυρά, γύρισε πίσω ολόκληρο και κρύφτηκε στα δασωμένα. Όταν την άλλη μέρα η διοίκηση ρώτησε τον Γαρέφη, γιατί το έκανε αυτό, τότε απάντησε: «*Μα δεν μας είπε ο Π.Ε. Μάκης πως ούτε τουφεκιά δεν θα ρίξουν πάνω μας;*».

Από την Τριανταφυλλιά έως την Κρυσταλλοπηγή, όπου ήταν το ορεινό χειρουργείο πρώτων βοηθειών, πέρασα δύο μερόνυχτα. Σε φορείο με κουβαλούσαν δώδεκα άτομα. Για επίσπευση της πορείας, εναλλάσσονταν. Τελικά στο χειρουργείο μου έκαναν μια μικροεπέμβαση, με έβαλαν στο γύψο και στη συνέχεια με πήγαν στο Μοσχοχώρι. Εκεί μας φόρτωσαν σε αλβανικά φορτηγά, όπου ήταν ξαπλωμένοι και άλλοι τραυματίες και μας πήγαν στην Κορυτσά.

Κλείνοντας το θέμα αυτό, προς τιμή και δόξα στον λοχαγό Σούλιο που σκοτώθηκε στην Κορησσό τον Ιούνιο 1948, να του χαρίσω τη νίκη μας στο Παυλίνι, διότι το «φεύγουν τρέξατε» ήταν ταχτική του Σούλιου, που πολλές φορές έσπειρε τον πανικό στον αντίπαλο.

ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΣ ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΤΗΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ

Από τις 25 Οκτ. 1948 μέχρι το Φεβρ. 1949 θεραπευόμουν στο νοσοκομείο Κορυτσάς (23-10-1948 τραυματίστηκε). Αρχές Μάρτη μεταφέρθηκα στο Σουκ, ένα παραθαλάσσιο μέρος στην Αλβανία, όπου είχαν κατασκευάσει οι Αλβανοί παράγκες για ανάρρωση των μαχητών του Δ.Σ.Ε., μετά τη θεραπεία τους στο νοσοκομείο.

Στις 27 Μαρτ. 1949 ο υπουργός Υγείας της **Π**ροσωρινής **Κ**υβέρνησης (Π.Κ) του Δ.Σ.Ε., σ. Πέτρος Κόκκαλης, συνοδεία με άλλους δύο ήρθαν στο Σουκ για να ελέγξουν τις συνθήκες διαβίωσης των μαχητών του Δ.Σ.Ε. στο χώρο ανάρρωσης.

Ο Κόκκαλης με κάλεσε στο γραφείο του διοικητή του στρατοπέδου (Θόδωρος Σιδηρόπουλος - Βόιος). Μου είπε πως είχε εντολή από τον Βασίλη Μπαρτζιώτα προσωπικά να με δει και να εξετάσουν την κατάσταση της υγείας μου, τα τραύματα. Ο Κόκκαλης με τους δύο άλλους γιατρούς έβγαλαν το συμπέρασμα πως έπρεπε να σταλώ στην Ουγγαρία για νευρορραφή της παραλυσίας στο πόδι. Παρακάλεσα τον Κόκκαλη να εγκρίνει τη μετά-

βασή μου στο Βίτσι και μετά αν παρουσιαστεί πρόβλημα να σταλώ για θεραπεία. Είχα συνηθίσει τον πόλεμο έτσι που μακριά από τη φωτιά της μάχης μου φαινόταν άχαρη η ζωή.

Στο νοσοκομείο που θεραπευόμουν έζησα τα δύο μεγάλα γεγονότα της αποτυχίας του Δ.Σ.Ε. το Γενάρη του 1949 στην Έδεσσα - Νάουσα και στις 12 Φεβρ. του 1949 στη Φλώρινα. Από τραυματίες που ήρθαν έμαθα τα γεγονότα, τα μεγάλα στραπάτσα των διοικήσεων των μονάδων και τμημάτων του Δ.Σ.Ε. και τις τεράστιες απώλειές μας.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ 12-2-1949 ΗΤΑΝ Η ΔΥΣΗ ΤΟΥ Δ.Σ.Ε.

Στο ημερολόγιό μου, εκεί στο Σουκ, γράφω για τη μάχη της Φλώρινας. Ο Δ.Σ.Ε. βασίλεψε, όπως ο ήλιος, και χάθηκε η μέρα. Η μάχη της Φλώρινας σηματοδότησε τη δύση του Δ.Σ.Ε. Κλασική ανικανότητα από τον σχεδιασμό μέχρι τη διάταξη των τμημάτων στη μάχη. Καθαρή προδοσία, ανικανότητα και δειλία των διοικητών των μονάδων. Επειδή ήμουν γνώστης της πόλης της Φλώρινας, κρίνω πως τελείως άδικα έπεσαν τόσα θύματα του Δ.Σ.Ε. χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Πιστεύω ότι με την παρουσία μου στη μάχη αυτή τα αποτελέσματα της έκβασης της επιχείρησης θα ήταν διαφορετικά. Αν ήμουν παρών κοντά στα τμήματά μας, ίσως θ' άλλαζα την εξέλιξη, σώζοντας τόσες ψυχές, όπως και σε άλλες περιπτώσεις.

Στις 2 Απρ. του 1949, από την Κορυτσά, από το γραφείο του Δ.Σ.Ε. στάλθηκε στο Σουκ αυτοκίνητο και μας πήρε, εμένα και τον Ντίνο, επίσης ταγματάρχη του Δ.Σ.Ε., και μας έφερε στην Κορυτσά. Τα μεσάνυχτα μας έφερε μέχρι τα ελληνοαλβανικά σύνορα προς Βίτσι και με τζιπ στην έδρα του Γ.Α. στην Πρέσπα.

Μας φιλοξένησαν στο φρουραρχείο στην Πύλη μια μέρα. Εδώ χωρίσαμε με τον Ντίνο. Εγώ τράβηξα για την έδρα της 11^{ης} Μεραρχίας στο Στ.Δ. με έδρα τη δυτική πλευρά του Λίσετς. Το βράδυ στις 4 Απρ. πηγαίνοντας προς Λίσετς έμεινα στην Οξυά της Πρέσπας, όπου βρισκόταν η γυναίκα μου, Ελένη, με το μικρό παιδί δέκα μηνών και εργαζόταν στο εκεί νοσοκομείο. Μαζί της έμεινα μια βραδιά. Μια βραδιά μόνο. Αν και δεν με βίαζε κανένας αμέσως να φύγω, αλλά για να μη δώσω δικαίωμα ότι αυτό με απέσπασε από το καθήκον μου, το μεσημέρι στις 5 Απρ. έφυγα για το **Σ**.**Δ**. της 11^{ης} Μεραρχίας που είχε την έδρα στο Λίσετς. Φτάνοντας στη Μεραρχία με καλωσόρισαν Βαϊνάς και Βασίλκος, διοικητής και **Π**.**Ε**. Μου υπέδειξαν το αμπρί που θα έμενα.

Την άλλη μέρα με κάλεσαν διοικητής και **Π**.**Ε** και με ρώτησαν τι υπηρεσία μπορώ να προσφέρω. «*Και στην πρώτη γραμμή μπορώ*», τους απάντησα. Ο Βασίλκος τότε μου είπε «*με ανοιχτές πληγές αυτό δεν γίνεται, αλλά να καθίσεις εδώ στο δικό μας αναρρωτήριο της Μεραρχίας να κάνεις τις αλλαγές».* Αρνήθηκα την παραμονή στο αναρρωτήριο και με όρισαν βοηθό του επιτελάρχη της Μεραρχίας Πύραυλου. Εκεί θα ερχόταν νοσοκόμα, όταν χρειάζεται να αλλάζει τις γάζες.

Ο Πύραυλος, αξιωματικός μόνιμος του ελληνικού στρατού, μετά στο ΕΑΜ, έπειτα επιτελάρχης μονάδας, ήταν καλός χαρακτήρας. Την πρώτη δουλειά που μου ανέθεσε ο Πύραυλος ήταν να μελετήσω πάνω στους χάρτες του Βίτσι υψώματα, δρόμους, χωριά, αποστάσεις κ.λπ.

Πήγα στο διπλανό αμπρί και είδα όλους τους χάρτες που, φυσικά, τους γνώριζα από νωρίτερα. Κάθε βήμα στο Βίτσι το ήξερα, χωριά, δρόμους, υψώματα κ.ά. Μετά από μερικές ώρες του λέω: *«Συν. Επιτελάρχη, τελείωσα. Θέλω να με εξετάσεις και να με βαθμολογήσεις...»*, γέλασε και λέει: *«Έλα εδώ».* Άρχισε να με ρωτάει για θέσεις, δρόμους, υψώματα, αποστάσεις. Χαρτί και καλαμάρι τα 'ξερα. *«Άριστα»,* μου λέει. Από τις πολλές συζητήσεις με τον επιτελάρχη κατάλαβα καλύτερα τώρα τη νοοτροπία των αξιωματικών, που δεν μπορούσαν να ξεφύγουν από τον κανονισμό πολέμων του ελληνικού στρατού και που θέλησαν να τον εφαρμόσουν στο αντάρτικο. Είχα θυμηθεί τον διοικητή της **Σ**χολής **Α**ξιωματικών του Δ.Σ.Ε που δίδασκε στους μαθητές αξιωματικούς του Δ.Σ.Ε: *«Στην επίθεση, ανάλογα με τις δυνάμεις του εχθρού, ο λόχος θα προχωρήσει σε σχηματισμό τριγώνου με τη βάση μπροστά ή πίσω.»*. Με αποτέλεσμα, όταν βγήκαν τα τανκς από Αγ. Κυριακή και διέταξε επίθεση με σχηματισμό τριγώνου, με τη βάση μπροστά, διότι ήταν δυνατός ο εχθρός, να χαθεί όλος ο λόχος. Δύσκολα μόνιμος αξιωματικός του στρατού μπορούσε να αφομοιώσει την αντάρτικη ταχτική. Αυτό το πληρώσαμε στην Έδεσσα - Νάουσα και προπαντός στην Φλώρινα στις 12 Φεβρ. 1949 με εκατοντάδες θύματα, διότι μερικοί πίστεψαν ότι ο Δ.Σ.Ε. έγινε ταχτικός στρατός.

Στις 8 Απρ. με τον Βαϊνά πήραμε τα άλογα και πήγαμε στο Μακροχώρι, έδρα της Ταξιαρχίας. Εκεί βρήκα τους δύο επιμελητές του τάγματός μου, Σπύρο και Λεωνίδα, τώρα επιμελητές της Ταξιαρχίας, πολύ ικανοί. Στο **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης (**Σ**.**Δ**) της Ταξιαρχίας βρήκα τον Πρίκο και τον Μάκη, διοικητή και Π.Ε. αντίστοιχα, όλοι γνωστοί μου.

Ο Βαϊνάς τούς είπε πως ο Αργύρης θα επιθεωρήσει τη διάταξη των τμημάτων και την οχύρωση, «*Να συνεργασθείτε και θα μας κάνει έκθεση*».

Ο Βαϊνάς την ίδια μέρα γύρισε στη Μεραρχία. Διοικητής και **Π.Ε** δεν καταδέχτηκαν να ’ρθουν μαζί μου. Εγώ τράβηξα μόνος και περπάτησα σε όλα τα πολυβολεία, τα χαρακώματα και αμπριά.

Διαπίστωσα πολλές προχειρότητες στην οχύρωση και προπαντός στα σκέπαστρα των πολυβολείων. Στα πολυβολεία μετά τις πρώτες σειρές των κορμών δέντρων έπρεπε να στρωθεί χόρτο και μετά πέτρες και χώμα. Μετά θα στρώνονται οι άλλες σειρές κορμών ανάλογα με τη στρατηγική θέση του πολυβολείου, ανάλογες σειρές κορμών για να αντέξει το πολυβολείο στον βομβαρδισμό.

Το χόρτο στην πρώτη σειρά είναι απαραίτητο γιατί το χώμα θα ξεραίνονταν, και με το τράνταγμα των οβίδων θα έπεφτε σε σκόνη και θα προκαλούσε εμπλοκή του πολυβόλου ή οπλοπολυβόλου. Αυτά δεν είχαν γίνει, ενώ τα γνώριζαν. Όλες τις διαπιστώσεις μου τις εξέθεσα λεπτομερώς στον διοικητή και τον Π.Ε. της Ταξιαρχίας. Όταν γύρισα από τη διάταξη, έψαχνα να βρω τη διοίκηση της Ταξιαρχίας. Τον διοικητή τον βρήκα δίπλα στην τηλεφωνήτρια και τον Π.Ε. δίπλα στη νοσοκόμα, στα ξεχωριστά αμπριά.

Στο ημερολόγιό μου σημείωσα: *«Εδώ δεν σκέπτονται για πόλεμο, παραθερίζουν. Τα πολυβολεία είναι άχρηστα. Τους είπα ότι έχουν μεγάλη χαλάρωση. Πόλεμος έτσι και προπαντός άμυνα δεν γίνεται. Τους συνέστησα αμέσως να βάλουν ταβάνι με κουβέρτες στα πολυβολεία για τη σίγουρη λειτουργία των αυτομάτων όπλων. Δεν με άκουσαν, γι’ αυτό η Ταξιαρχία ακριβά το πλήρωσε»*. Το τι έγινε θα το διαβάσετε παρακάτω στην τελευταία μάχη από τις 10-15 Αυγ. 1949.

Τηλεφωνικά ειδοποιήθηκα να επιστρέψω στη Μεραρχία. Γραπτά έδωσα τις παρατηρήσεις και προτάσεις μου για τον τομέα της 18ης Ταξιαρχίας. Στις 11 Απρ. πήρα εντολή να πάω για έλεγχο στην 107 Ταξιαρχία, Άγιο Δημήτρη, Μάλι-Μάδι. Κατευθείαν πήγα στον Άγ. Δημήτρη στη διάταξη του λόχου θέσεων, όπου ήταν γνωστοί αντάρτες. Με φιλοξένησαν στο λόχο τους. Πρώτα φώναξα τη νοσοκόμα να μου αλλάξει τις γάζες στις ανοιχτές πληγές.

Μόλις επισκεφτήκαμε όλα τα πολυβολεία μίλησα με πολλούς μαχητές και διαπίστωσα πως όλοι οι ανάπηροι στα πολυβολεία ήταν αποφασισμένοι να πολεμήσουν με ακμαίο ηθικό. Πολλοί μαχητές μού ήταν γνωστοί, παλαιοί αντάρτες. Ρώτησα έναν πολύ κουτσό, σκοπευτή του πολυβόλου: *«Εσύ πώς θα τα βγάλεις πέρα τόσο κουτσός;». «Τα πόδια δεν μου χρειάζονται γιατί δεν έχω σκοπό να εγκαταλείψω τη θέση μου. Τα χέρια τα έχω γερά και κρατώ το πολυβόλο σταθερά, από εδώ ο εχθρός δεν θα περάσει»*, είπε ο γενναίος αντάρτης.

Στα υψώματα Φραγκοβίτσα προς Μάλι-Μάδι κρατάει θέσεις το 530 τάγμα με διοικητή τον Μίδη. Εδώ βρήκα και τον Μακεδόνα, Βογατσιώτη (Μήτσος Καρακατσάνης). Μετά τον έλεγχο στη διάταξη, το βράδυ, κοιμήθηκα εκεί στο **Σ**.**Δ** του τάγματος. Την άλλη μέρα 14-4 στο κυρίως Μάλι-Μάδι στα υψώματα Μπούτσι, Όρλοβο όπου διάταξη έχει το 539 τάγμα με διοικητή τον Σουμάδη Μήτσο.

Στα υψώματα αυτά το Σεπτ. 1948 το τάγμα μου διέλυσε κυριολεκτικά τον **Κ**υβερνητικό **Σ**τρατό. Με τον Σουμάδη μαζί επιθεωρήσαμε όλη τη διάταξη και τους υπέδειξα ορισμένες αδυναμίες στην οχύρωση. Γενικά η κατάσταση ήταν καλή, με καλό ηθικό. Μείναμε όλο το βράδυ με τον Σουμάδη και είπαμε πολλά. Στις 15 του Απρ. πήγα στο **Σ**.**Δ** της 107 Ταξιαρχίας, με διοικητή τον Βελισσάρη (Μήτσος Παπαγεωργίου). Γνωριζόμασταν από νωρίτερα. Ο Βελισσάρης, παρόντος και του Σουμάδη, προσεχτικά άκουσε τις παρατηρήσεις και υποδείξεις μου για τη διάταξη. Τηλεφωνικά ειδοποίησαν από τη Μεραρχία να επιστρέψω το συντομότερο.

Αργά το βράδυ βρισκόμουν στην έδρα της 11^{ης} Μεραρχίας. Κατευθείαν πήγα στον επιτελάρχη να μάθω γιατί τόσο ξαφνικά με φώναξαν. «*Έχουμε μπροστά μας μια σοβαρή δουλειά, να ετοιμάσουμε το σχέδιο για την επιχείρηση στα Κουλκουθούρια. Τώρα πήγαινε να ξεκουραστείς. Αύριο θα τα πούμε.*», μου είπε ο επιτελάρχης. Ήρθε η νοσοκόμα, μου άλλαξε τις γάζες και μου σύστησε για καλύτερη ξεκούραση να βάλω μια κουβέρτα κάτω από το αριστερό πόδι, να' ναι ψηλότερο. Με δυσκολία κοιμήθηκα από τον πόνο, αλλά δεν ήθελα αυτό να το μάθουν στη διοίκηση.

Πρωινή ώρα έρχεται ο επιτελάρχης και με ξύπνησε. *«Αργύρη ξύπνα και έλα στο επιτελείο»*. Αμέσως πήγα και μου λέει: *«Ετοιμάσου να πας στην Πρέσπα. Εκεί έγινε κάποιο δυστύχημα όπως μας ειδοποίησε το Γ.Α. Να πας αμέσως στην Οξυά»*. Στην Οξυά της Πρέσπας βρισκόταν η αδελφή της Ελένης, Ευγενία Πάτσιου, Π.Ε. του λόχου συνεργείων. Παρακάλεσα τον επιτελάρχη να ρωτήσει τηλεφωνικά τι συνέβη.

Τελικά μας απάντησαν ότι σκοτώθηκε η Ευγενία από έκρηξη βλήματος πυροβολικού το οποίο οι σαμποτέρ το μετέτρεπαν σε νάρκη. Η Ε. Πάτσιου ήταν γυναίκα του Κώστα Πάτσιου, πρωταγωνιστή της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης 1941-1945 και στο Δ.Σ.Ε., ένας από τους πέντε της ομάδας Γιαννούλη το 1946. Η οικογένεια Πάτσιου δίνει το τέταρτο θύμα μετά το Γρηγόρη, τη Θεανώ και τον Κώστα, άνδρα της Ευγενίας. Τα τρία αδέλφια σκοτώθηκαν στην πρώτη γραμμή του πολέμου. Γι' αυτό το **Γ**.**Α** διέταξε την Ευγενία να μείνει στα μετόπισθεν. Ήταν στέλεχος και τοποθετήθηκε Π.Ε. στο συνεργείο. Η ταφή της Ευγενίας έγινε με τιμές στο νεκροταφείο του

χωριού Μικρολίμνη. Για την ταφή της Ευγενίας ήρθε ο Μιχάλης, αδελφός των τριών Πατσέων.

Την άλλη μέρα 18 του Απρ. πήρα το δρόμο για τον γυρισμό μου στη Μεραρχία. Με την ευκαιρία που θα περνούσα από το χωριό Καρυές είπα να σταματήσω να δω την οικογένεια του Μπαρμπακίτσου, καπετάνιου του ΕΛΑΣ. Μπαίνοντας στο χωριό είδα έναν αντάρτη ξαπλωμένο στην άκρη του δρόμου στα χόρτα. Γνωστός μου φάνηκε και σταμάτησα το άλογο. Αυτός σήκωσε το κεφάλι και βλέπω τον Θανάση Πετκανά, τον ήρωα του 1941-1945 και υπαρχηγό της πρώτης ομάδας του Γράμμου τον Ιούλη 1946. Κατέβηκα από το άλογο αγκαλιαστήκαμε, κλάψαμε και χαρήκαμε. **Εκεί έμαθα όλη την ιστορία της προβοκάτσιας και κατασυκοφάντησης του Πετκανά από τον Γ. Γιαννούλη και τον Αχ. Παπαϊωάννου, που με απόλυτη μυστικότητα από την ομάδα τον έστειλαν στο Μπούλκες κατηγορώντάς τον για λιποψυχία και δειλία. Ο Πετκανάς αν δεν ήταν στην πρώτη ομάδα στον Γράμμο, δεν στέριωνε το αντάρτικο.** Ο Πετκανάς δύο φορές παραμέρισε τον Γιαννούλη γιατί δείλιασε, και έδωσε εντολή στην ομάδα να ενεργήσουμε και πετύχαμε. Γι' αυτό και τον απομάκρυναν από τις επιχειρήσεις του Γράμμου.

Στις 20 του Απρ. ο Βαϊνάς, ο Πύραυλος κι εγώ πήγαμε στον τομέα της 18ης Ταξιαρχίας. Πήγαμε επί τόπου στα υψώματα Σμόρο, Πλατύ, Πελεκάνο. Κάναμε τις παρατηρήσεις για τα Κουλκουθούρια, συζητήσαμε για την ταχτική της ενέργειας και γυρίσαμε στην έδρα της Μεραρχίας. Στις 23 του Απρ. Βαϊνάς και Πύραυλος, με στέλνουν στο ύψωμα Αϊλιάς Χαλάρας να ελέγξω την οχύρωση εκεί και να τους αναφέρω για τυχόν ενίσχυση.

Στην 11η Μεραρχία προσκολλήθηκε και η 103 Ταξιαρχία. Έτσι, η μοναδική Μεραρχία έχει τρεις Ταξιαρχίες: 18, 107, 103. Ο Βαϊνάς με τον Πύραυλο πήγαν στο Μάλι-Μάδι την ίδια μέρα, 23/4, για να αντικαταστήσουν την 107 Ταξιαρχία με την 103, η οποία θα έπαιρνε θέσεις στο Μάλι-Μάδι προς Αϊ-Δημήτρη. Μόλις μου το είπε αυτό ο Πύραυλος ότι στην 11η Μεραρχία ανατέθηκε η διοίκηση τριών Ταξιαρχιών με μέτωπο προς τη Φλώρινα και γύρω από το Μάλι-Μάδι προς Καστοριά, σηκώθηκαν οι τρίχες της κεφαλής μου. Τότε πίστεψα ότι ο Δ.Σ.Ε είναι γυμνός από ηγεσία σαν το παραμύθι του «Γυμνού Βασιλιά». Βρε Γούσια και Βλαντά, ποιά μάχη, έστω και μία, κέρδισε ο Βαϊνάς στο Δ.Σ.Ε. σαν διμοιρίτης, σαν ταγματάρχης, γιατί από διμοιρίτης κατευθείαν έγινε ταγματάρχης, ταξίαρχος και τον κάνατε μέραρχο με τρεις ταξιαρχίες; Ο Βαϊνάς ήταν έξυπνος, πονηρός και υποκριτής. Πάντα προς τα πάνω έλεγε: «*Μάλιστα*», με τεμενά το κεφάλι κάτω. Όχι για μέτωπο.

Αυτό που γράφω σήμερα στο ημερολόγιό μου δεν θα το πω πουθενά. Ορκίζομαι στην επανάσταση. Θα το μάθουν αν εγώ σκοτωθώ και βρούνε το τεφτέρι μου. Γιατί αν το πω, τότε σίγουρα Γούσιας και Βλαντάς θα πεισθούν για αυτά που προηγούμενα ο Βαϊνάς τους είπε μπροστά μου: *«Αυτός είναι ο Αργύρης. Ούτε στο Γ.Α. δεν έχει εμπιστοσύνη».*

Ποιά ικανότητα είδε το **Γ**.**Α.** στον Βαϊνά και του δίνει τη διοίκηση της 11ης Μεραρχίας με τρεις Ταξιαρχίες; Καμιά αξιοκρατία, αλλά έγκλημα που θα οδηγήσει στην ολοκληρωτική καταστροφή του Δ.Σ.Ε αν ο εχθρός ενεργήσει σήμερα στο Βίτσι. Ίσως δικαιολογούνταν η ανάθεση στον Βαϊνά μόνο της 18ης Ταξιαρχίας, και πάλι όμως δεν θα τα κατάφερνε να αμυνθεί.

Το ότι του ανέθεσαν τρεις Ταξιαρχίες στη Μεραρχία μου είναι ανεξήγητο. Ποιός στο **Γ**.**Α.** εισηγήθηκε για αυτό; Πώς εμπιστεύτηκαν σε έναν άνθρωπο που είχε μόνον αποτυχίες, που πολύ μαστορικά τις φόρτωνε σε άλλους, και που ιδιοποιούνταν τις επιτυχίες;

Σύντροφε Ζαχαριάδη, το σύνθημά σου «*Ο εχθρός στο Βίτσι δεν θα περάσει, στο Βίτσι θα γίνει ο τάφος του»,* είναι αέρας κοπανιστός, αφού οι στρατηγοί Γούσιας και Βλαντάς ανέθεσαν όλη την άμυνα του Βίτσι αποκλειστικά στην 11η Μεραρχία με διοικητή τον Βαϊνά και **Π**.**Ε** τον Βασίλκο.

Κλείνοντας τις παρατηρήσεις στο ημερολόγιο γράφω: «*Αν σκοτωθώ, όποιος θα βρει αυτό το γραπτό μου, να το παραδώσει στον σ. Ζαχαριάδη*».

Ο Βαϊνάς μόλις άρχισαν οι επιχειρήσεις στο Βίτσι τον Αύγ. 1949, εγκατέλειψε όλα τα τμήματα και μέσω δασωμένου Βάρμπας (ύψωμα) πήγε και κρύφτηκε στο Μοσχοχώρι (αλβανικά σύνορα). Εκατοντάδες τα θύματα, πανωλεθρία της 18ης Ταξιαρχίας, επιβεβαιώθηκε 100% η πρόβλεψή μου. Μόνον έπεσα έξω στην πίστη μου στο Ζαχαριάδη ότι θα διόρθωνε την κατάσταση. Παρά την προδοσία του Βαϊνά στο μέτωπο και, ενώ έπρεπε να περάσει από στρατοδικείο, ο Ζαχαριάδης τον πήρε μαζί του.

Το 1958 ο Βαϊνάς έφυγε από το ΚΚΕ και πήγε στο Βουλγαρικό Στρατό ως Βοϊνώφ Πάντο, για καριέρα.

Στην έδρα της Μεραρχίας προετοιμάστηκε ο γιορτασμός της Πρωτομαγιάς. Στη γιορτή πήραν μέρος ο πρόεδρος της **Π**ροσωρινής **Δ**ημοκρατικής **Κ**υβέρνησης (**Π**.**Δ**.**Κ**), Μ. Παρτσαλίδης με κλιμάκιο υπουργών. Τους υποδεχτήκαμε με παράταξη λόχου ασφαλείας, απόδοση τιμών κ.λπ. Στη συγκέντρωση μίλησε ο Παρτσαλίδης. Μετά συνεχίστηκε φαγοπότι, τραγούδια, χορός μέχρι τις πρωινές ώρες.

Ο Παρτσαλίδης θέλησε να επισκεφτεί τα τμήματα στο Μάλι-Μάδι όπου ήταν η 103 Ταξιαρχία. Από τον επιτελάρχη ζήτησε ένα καλό γνώστη του τομέα. Έχουμε τον Αργύρη του είπαν και αμέσως ο Παρτσαλίδης απάντησε «*Τον γνωρίζω καλά...*».

Με τζιπ πήγαμε στην Κρυσταλλοπηγή και μετά με άλογα στη διάταξη των τμημάτων της 103 Ταξιαρχίας. Γυρίσαμε σε όλα τα τάγματα, λόχους, διμοιρίες και πολλά πολυβολεία. Μίλησε ο Παρτσαλίδης με αξιωματικούς και μαχητές στην πρώτη γραμμή. Στο τέλος θέλησε να μάθει σε ποια υψώματα χτυπήσαμε την 22η Ταξιαρχία του στρατού το Σεπτ. του 1948. Του εξήγησα λεπτομερώς. Μετά πήγαμε στο **Σ**.**Δ** της Ταξιαρχίας όπου περίμεναν ο διοικητής της 103 Ταξιαρχίας Αχ. Παπαϊωάννου και ο **Π**.**Ε** της Μεραρχίας Βασίλκος, ο οποίος πήγε εκεί για να προετοιμάσει την υποδοχή του Παρτσαλίδη με τους υπουργούς. Αργά τη νύχτα το κλιμάκιο της **Π**.**Δ**.**Κ** έφυγε για την έδρα του και εγώ με τον **Π**.**Ε** της μεραρχίας Βασίλκο, επιστρέψαμε στη Μεραρχία.

Κατά το μεσημέρι στις 3 Μαΐου ήρθε ένα αναγνωριστικό αεροπλάνο και έκανε κύκλους στο Λίσετς. Όταν κατέβηκε χαμηλότερα, έβαλαν πυρά τα δύο αντιαεροπορικά, μικρού βεληνεκούς, και αυτό εξαφανίστηκε. Σε λίγη ώρα έφτασαν τρία πολεμικά και ρίξανε από δύο ρουκέτες. Φεύγοντας αυτά, ήρθαν άλλα τρία, έριξαν και αυτά τις ρουκέτες και μυδραλιοβόλησαν με εμπρηστικές σφαίρες. Κάηκε μια αποθήκη με τροφές για τα ζώα και μερικές καλύβες των ανταρτών με τα ρούχα τους.

Ήταν 11 του Μάη 1949 που ο Κόϊτσης Βαγγέλης, μέλος του πολεμικού συμβουλίου του **Γ**.**Α** ήρθε στη Μεραρχία να με συναντήσει προσωπικά σταλμένος από τον Ζαχαριάδη. Με πήρε και πήγαμε στην επιμελητεία της Μεραρχίας για να συζητήσουμε μεταξύ μας. *«Αργύρη, με φώναξε ο Ζαχαριάδης και μου είπε να 'ρθω προσωπικά να σε ανταμώσω και να σου πω. Να ετοιμαστείς να πας στο εξωτερικό για θεραπεία. Θα σε στείλουμε στη Ρουμανία να θεραπευτείς και μετά να επιστρέψεις γερός στα τμήματα. Πηγαίνοντας στη Ρουμανία μαζί σου θα 'ρθει η Ελένη με το παιδί. Όταν εσύ θεραπευτείς, αφήνετε το παιδί εκεί και επιστρέφετε.»,* μου είπε ο Κόϊτσης.

«Όχι» του απαντώ. *«Εγώ την ερχόμενη μάχη στο Βίτσι δεν θέλω να τη χάσω. Μου λείπει ορθοπεδικό παπούτσι μόνο και στην πρώτη γραμμή θα ανταποκριθώ». «Όπως κατάλαβα Αργύρη, το κόμμα σε χρειάζεται για σοβαρότερες αποστολές, γι' αυτό πρέπει να θεραπευτείς. Ο Κόκκαλης είπε στον Ζαχαριάδη ότι χρειάζεται κάποια εγχείρηση στο πόδι σου και γι' αυτό σε στέλνουν στο εξωτερικό»,* επαναλαμβάνει ο Κόϊτσης, «*και προσωπικά σε συμβουλεύω, πήγαινε, το **Γ**.**Α** σου προτείνει να θεραπευτείς»* κατέληξε ο Κόϊτσης (από την Μπάνιτσα Φλώρινας η καταγωγή του, πέθανε στην Πολωνία).

Η ΜΑΧΗ ΣΤΑ ΚΟΥΛΚΟΥΘΟΥΡΙΑ

Ετοιμάστηκε το σχέδιο για τη μάχη στα Κουλκουθούρια από τη διοίκηση της 11ης Μεραρχίας. Δύο τάγματα θα έπαιρναν μέρος. Ένα της 18ης Μεραρχίας με διοικητή τον *Τζαβέλα* (Λάμπρο Γακίδη) και ένα της 105 Ταξιαρχίας με διοικητή τον Καπλάνη. Τον Καπλάνη δεν τον γνώριζα σε πόλεμο, αλλά τον Τζαβέλα τον έζησα πολύ καιρό και σαν διμοιρίτη και σαν λοχαγό στο τάγμα που διοικούσα το 1947 στο Βίτσι.

Άσχετα αν τιτλοφορούνταν ελασίτης και παλιός αντάρτης, μόνο για συνοδεία της εγγλέζικης αποστολής στον ΕΑΜ ήταν, τίποτα παραπάνω δεν άξιζε. Μόνο να συνοδεύσει το μουλάρι που είχε καβάλα ο Εγγλέζος. Στο Δ.Σ.Ε. ο Αμύντας τον έκανε διμοιρίτη και λοχαγό. Από την γέννησή του ο άνθρωπος αυτός δεν έκανε για πόλεμο. Μόλις άκουγε τις πρώτες σφαίρες να πέφτουν, κρυβόταν, περνούσε στην αφάνεια. Το δυσάρεστο ήταν ότι όταν ο Βαϊνάς πέρασε στα ψηλά πόστα στο Δ.Σ.Ε., τον Τζαβέλα τον προστάτεψε. Όταν όμως μια φορά, τον Απρ. 1948, με διαταγή του Γ.Α. το τάγμα Τζαβέλα πέρασε στο Γράμμο κάτω από άλλη διοίκηση, του αφαίρεσαν το τάγμα και του έδωσαν ένα μουλάρι να σέρνει. Με την παρέμβαση του Βαϊνά επέστρεψε στο Βίτσι και προήχθη πάλι σε διοικητή του τάγματος.

Επιλέχτηκε χώρος κοντά στο χωριό Σφήκα για άσκηση. Στρατηγοί του Γ.Α. με επικεφαλής τον Βλαντά, αξιωματικοί άλλων μονάδων και σύσσωμη η διοίκηση της 11ης Μεραρχίας, βρέθηκαν στο χώρο της άσκησης. Θέμα της άσκησης ήταν η κατάληψη οχυρωμένης θέσης του εχθρού. Χρησιμοποιήθηκαν πραγματικά πυρά (πυροβολικό, προπαρασκευή βολής, Πάντζερ, νάρκες κ.λπ.). Δύο μέρες γίνονταν νταβαντούρι δήθεν χτυπάμε και εξοντώσαμε τον εχθρό, στον αέρα όλα. Χάρηκε ο Βλαντάς κυρίως, αλλά και οι άλλοι, διότι ο ταγματάρχης Τζαβέλας μπροστά με τους σαμποτέρ πήγε για να ρίξουν τα Πάντζερ στον εχθρό βράχο. Όλοι χάρηκαν όταν έπεσε ο βράχος και είπαν «*τους φάγαμε*». Είχα δίπλα μου τον Πύραυλο και τον πείραξα: «*Εδώ δεν σφυρίζουν οι βολίδες, αύριο θα δούμε τα Πάντζερ ποιός θα τα οδηγήσει στα πολυβολεία*».

Αξέχαστος στην περίπτωση αυτή θα μου μείνει ο λόγος του Βλαντά: «*Ο εχθρός είναι ζαλισμένος από τα χτυπήματά μας*» (σκέφτηκα και είπα μέσα μου πάνω στην πίτα πάτησες στρατηγέ, τον ζαλίσαμε στην Έδεσσα, Νάουσα, Φλώρινα). *«Ετούτο το χτύπημά μας θα 'ναι θανατηφόρο...»*. Μα τι μυαλό είχαν αυτοί οι άνθρωποι; Εμείς ξεψυχούσαμε και ακόμα πίστευαν σε συμβιβασμό; Ήταν σχιζοφρενείς; Πολλά βλήματα, πολλά Πάντζερ ρίχτηκαν στην άσκηση. Αχ, πού να τα είχα αυτά που τα ρίχνουν στο βρόντο. «*Δε μου*

χρειάζονταν ούτε άσκηση, ούτε πανηγυρισμοί», έλεγα μέσα μου, «*μόνο ένας λόχος μου χρειαζόταν με λοχαγό τον Σούλιο Κώστα*».

Στις 14-5-1949 (μέρα ιστορικής πανωλεθρίας του Δ.Σ.Ε.) στις πέντε η ώρα το πρωί τα κανόνια του Δ.Σ.Ε. ήταν αρκετά και με πολλά βλήματα, άρχισαν να βάλουν με μεγάλη επιτυχία. Τις πρώτες θέσεις του εχθρού κυριολεκτικά τις σμπαράλιασε το πυροβολικό μας. Άφαντοι έγιναν οι στρατιώτες, αλλά κανείς από τη διοίκηση του τάγματος δεν υπήρχε ώστε να δώσει εντολή για επίθεση πάνω τους. Ο ταγματάρχης Τζαβέλας ήταν κάπου κρυμμένος. Οι λοχαγοί τον περίμεναν να διατάξει.

Στο παρατηρητήριο βρισκόμασταν ο Βαϊνάς, ο Πύραυλος και εγώ. Τους είδαμε καλά. Οι στρατιώτες έφευγαν πανικόβλητοι και καμιά κίνηση δική μας δεν υπάρχει. Ανήσυχος ο Βαϊνάς γι' αυτή την κατάσταση. Έστειλε σύνδεσμο να βρει τον ταγματάρχη Τζαβέλα. Πουθενά δεν τον βρήκε. Τότε λέω στον Βαϊνά: *«Να τρέξω εγώ να προλάβουμε την κατάσταση...». «Όχι»* μου λέει ο Βαϊνάς. *«Εσύ εδώ, κοντά μας...».* Αφού δεν παρουσιάστηκαν δυνάμεις να τους κυνηγήσουν, οι υποχωρούντες από την πρώτη γραμμή σταμάτησαν στη δεύτερη γραμμή. Μετά το χάσιμο πολύτιμου χρόνου κινήθηκαν οι λόχοι του Τζαβέλα, έπιασαν τις πρώτες θέσεις του εχθρού και σταμάτησαν. Δεν άργησε πολύ και άρχισαν τα πυροβόλα, οι όλμοι, ήρθαν αεροπλάνα και τανκς και έκαψαν το τόπο, στις θέσεις που σταμάτησαν τα δικά μας τμήματα.

Τέτοια πανωλεθρία για πρώτη φορά βλέπω με τα μάτια μου στα τμήματά μας λόγω κακοδιοίκησης. Έκαναν προσπάθεια με δυνάμεις του άλλου τάγματος, αλλά ήταν πια αργά. Ο εχθρός συνήλθε και κρατήθηκε. Πώς εγώ τα κατάφερα στο Μάλι-Μάδι και στο ύψωμα της Τριανταφυλλιάς Παυλίνι με μηδαμινά μέσα πυρός; Η πανωλεθρία του Δ.Σ.Ε. στα Κουλκουθούρια μετά τη Φλώρινα, έμεινε στο σκοτάδι. Λέξη δεν ειπώθηκε. Όλοι έμειναν στις θέσεις τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι ίδιοι άνθρωποι, Τζαβέλας και Βαϊνάς, τον Αύγ. 1949 να γίνουν νεκροθάφτες της 11^{ης} Μεραρχίας στο Λίσετς.

ΑΚΤΙΒ ΔΙΟΙΚΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΛΕΙΩΝ

Η Μεραρχία κάλεσε σε ακτίβ τη διοίκηση ταξιαρχιών και ταγμάτων στις 24-5-1949 στην έδρα της Μεραρχίας. Θέμα ήταν: «*Η αλλαγή της αντάρτικης νοοτροπίας και η υιοθέτηση της ταχτικής του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού*».

Στον Πύραυλο, επιτελάρχη της Μεραρχίας, ανέθεσαν να κάνει την εισήγηση σαν γνώστη της στρατιωτικής τακτικής, αφού προέρχονταν από

τους μόνιμους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού. Μεταξύ άλλων παραδειγμάτων, ο Πύραυλος ανέφερε σαν παράδειγμα αντάρτικης ενέργειας και απειθαρχίας την πράξη που έκαναν οι σ. Αργύρης και Γαρέφης. Και οι δύο πήγαν στο μαγειρείο και φάγανε μια μερίδα κρέας που είχε περισσέψει από το μεσημέρι. Και γύρω από τη μερίδα των δύο αξιωματικών ασχολήθηκε ο Πύραυλος για να αποδείξει τη διαφορά αντάρτικου και τακτικού στρατού. Αίσχος!

Κανένας δεν έπαιρνε το λόγο να μιλήσει. Τότε πήρα τον λόγο εγώ και φυσικά περίμεναν αυτοκριτική με βάση τις κομματικές αρχές. *«Σύντροφοι, εδώ δεν βρισκόμαστε στην Ακροναυπλία, όπου οι εξόριστοι δεν είχαν άλλη δουλειά και κριτικάρανε ο ένας τον άλλον για το ποιός πήρε περισσότερες σταλαγματιές λάδι στα φασόλια. Εμείς εδώ κάνουμε πόλεμο και για πόλεμο θα μιλάμε. Κάνω πρόταση, η Μεραρχία να ασχοληθεί με την κριτική της μάχης στα Κουλκουθούρια και όχι με...».* Με διέκοψε ο **Π**.**Ε.** της μεραρχίας λέγοντας μου: «*Αργύρη, είσαι έξω από το θέμα και σταμάτα να μιλάς». «Με συγχωρείς σύντροφε επίτροπε, μόνο δυο λόγια»*, του λέω. *«Στο τάγμα μου το 1947 είχα ένα λοχαγό που τον λέγαν Σούλιο». «Τον ξέρουμε»* φώναξαν όλοι: *«Δεν ήταν κομματικό μέλος και όταν του έκανε παρατήρηση κομματικό στέλεχος παρά το ότι είχε δίκιο έλεγε: "Πάω πάσο", υποχωρούσε. Τώρα αν θέλετε να οδηγηθούμε στο "Πάω πάσο" και να κλείσουμε το στόμα έχει άλλο νόημα»,* κατέληξα.

Δεν ήθελαν ούτε ζωγραφιστό να με βλέπουν στη διοίκηση της Μεραρχίας, αλλά ο Βαϊνάς ήταν ενημερωμένος από το **Γ**.**Α.** πως ο Αργύρης μένει στη Μεραρχία προσωρινά και είναι στη διάθεση του **Γ**.**Α.** Τα καταστρεπτικά αποτελέσματα της μάχης κουκουλώθηκαν. Έμειναν στο σκοτάδι. Μόνο η διοίκηση της Μεραρχίας στο ανακοινωθέν που έδωσε για τα Κουλκουθούρια έλεγε: «*Η μάχη στα Κουλκουθούρια πέτυχε, φθείραμε τον εχθρό και είχε μεγάλες απώλειες».* Βαφτίσανε την πανωλεθρία νίκη. Τρομάρα τους.

Τα Μπάρο (υψηλότερο) Γιάματα (χαμηλότερο) ήταν υψώματα συνεχόμενα, στρατηγικής σημασίας, κάλυψης του Λίσετς από νότο. Όταν ο εχθρός αιφνιδιαστικά κατέλαβε τη Γκλάβατα, έπρεπε να οχυρωθούν τα Μπάρο Γιάματα. Εκεί στάλθηκε διοικητής, ο «ήρωας» της διάλυσης του 315 τάγματος Τζαβέλας. Εκεί έμεινα δύο μέρες στη χάραξη της οχύρωσης.

Στις 4 του Ιούνη έστειλε το **Γ**.**Α.** τζιπ και με πήρε για την έδρα του. Εκεί παρουσιάστηκα στον καθηγητή, υπουργό Κόκκαλη, που ήταν με δύο ξένους γιατρούς, έναν Ουγγαρέζο και έναν Γάλλο. Με πήραν μέσα σε ένα αμπρί και με εξέτασαν λεπτομερέστατα. Η απόφαση και των τριών ήταν ότι έπρεπε να κάνω νευρορραφή. Αν περνούσε καιρός, όλη μου τη ζωή θα έμε-

να σακάτης. Ο Κόκκαλης μου επανέλαβε την πρόταση για θεραπεία στο εξωτερικό. Του είπα πως στην Αλβανία είδα δικό μας ανάπηρο που ήρθε από την Ουγγαρία και είχε ορθοπεδικά παπούτσια και βάδιζε καλά. Ο Κόκκαλης ρώτησε τον Ούγγρο γιατρό και αυτός του επιβεβαίωσε ότι μπορεί να γίνουν τέτοια παπούτσια στη Βουδαπέστη. Μετά με παρουσίασαν στο Βλαντά τον οποίο ο Κόκκαλης ενημέρωσε για την υγεία μου.

Δύο μέρες με κράτησαν στην έδρα του **Γ**.**Α**. Ενημερώθηκε και ο Ζαχαριάδης. Τελικά ο Βλαντάς πήρε τηλέφωνο στα συνεργεία στην Οξυά και με τζιπ έφτασε στην έδρα ο διοικητής των συνεργείων, στο επάγγελμα τσαγκάρης. Μου πήρε τα μέτρα για παπούτσια. Μετά 15 μέρες ήρθαν τα ορθοπεδικά παπούτσια στο **Γ**.**Α.** από τη Βουδαπέστη.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ 11^{Η} ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Ο Βλαντάς μού είπε να γυρίσω στην έδρα της Μεραρχίας και προσωρινά να αναλάβω τη διοίκηση του 425 τάγματος της 18^{ης} Ταξιαρχίας, με διάταξη στο Ρότο. Μόλις το τζιπ με έφερε στη μεραρχία μου έδωσαν άλογο και με στείλανε στο Ρότο. Το ύψωμα Ρότο, είχε μέτωπο προς Βαψώρι, αλλά και προς Χαλάρα και Άγιο Αντώνη. Μετά την απώλεια των υψωμάτων Γκλάβατα δημιουργήθηκε κίνδυνος για την 18^{η} Ταξιαρχία. Με έστειλαν για να οργανώσω την άμυνα στο Ρότο.

Είχαν τη διαταγή για την τοποθέτησή μου στο Ρότο. Με το διοικητή της Ταξιαρχίας Πρίκο, δεν γνωριζόμασταν από πριν. Όταν τον γνώρισα, κατάλαβα ότι έγινε ταξίαρχος από σκοπιμότητα. Πολύ μικρός για το πόστο αυτό. Γι' αυτό εγκατέλειψαν την Ταξιαρχία Πρίκος και Μάκης Π.Ε. στο έλεος στις 12 του Αυγ. του 1949. Πήραν τα άλογα, φύγανε προς αλβανικά σύνορα χωρίς να ειδοποιήσουν κανένα. Τον Μάκη τον γνώριζα καλύτερα από καλά, σε όλα τα χούγια του. Δάσκαλος στο επάγγελμα με λόγια παχιά, μόνο πολεμιστής δεν ήταν.

Πολύ διαφωνούσαμε ώσπου μια φορά με ανάγκασε, μετά τις απειλές του από τη θέση του **Π**.**Ε.** στις ταξιαρχίες, να του πω: «*Έλα εσύ εδώ να πολεμήσεις».* Στο Ρότο, που τράβηξα για να αναλάβω τη διοίκηση του τάγματος, ούτε διοικητής, ούτε Π.Ε. δεν καταδέχτηκαν να 'ρθουν, ενώ ήταν υποχρεωμένοι, να με γνωρίσουν με τα στελέχη του τάγματος, τουλάχιστον. Όταν εγώ ετοιμάστηκα να φύγω από την έδρα της Ταξιαρχίας κούνησα το κεφάλι *«Αλίμονο!»,* είπα. Ο Μάκης το πρόσεξε αυτό και φώναξε: «*Περίμενε, Αργύρη, θα πάμε μαζί στο Ρότο»*. Πήγαμε μαζί, με γνώρισε με τους διοικητές και **Π**.**Ε.** των λόχων και επέστρεψε αμέσως.

Εδώ στο Ρότο διάταξη είχε το 426 τάγμα με διοικητή τον Τζαβέλα. Ο Βαϊνάς μετέθεσε τον Τζαβέλα στα Μπάρο Γιάματα και προσωρινά το Ρότο δεν είχε διοικητή στο τάγμα, ούτε Π.Ε. Στη διάταξη του τομέα της 18ης Ταξιαρχίας υπήρχαν τρία τάγματα: **πρώτο**, το τάγμα με διοικητή τον Πέτσο, ήρωα του Δ.Σ.Ε. στο Σταυρό, **δεύτερο** στο Πολένατα, διλοχία, με διοικητή το **Γιάννο (Κώστα Τσολάκη**), **τρίτο** στο Ρότο.

Νύχτα πήγα στο Ρότο. Αφού με παρουσίασε ο Μάκης στους διοικητές των λόχων, αυτός έφυγε και εγώ με τον σύνδεσμο και την τηλεφωνήτρια ξενυχτήσαμε στο Σ.Δ. του τάγματος. Μόλις ξημέρωσε πήρα τον σύνδεσμο και τραβήξαμε επίσκεψη στους λόχους με τη σειρά. Γνώρισα όλους, λοχαγούς, διμοιρίτες, τους περισσότερους ομαδάρχες σε κάθε λόχο ξεχωριστά. Βρήκα πολλούς παλιούς αντάρτες, από το 1947, τους γνώρισα και με γνώρισαν. Είδα την οχύρωση, τα πολυβολεία. Όλη τη μέρα περπάτησα και γνώρισα κάπως τη διάταξη. Το βραδάκι επέστρεψα στη Σ.Δ.

Παρατήρηση: **πρώτον**, διοικητές και Π.Ε. στους λόχους είχαν συνδέσμους μαχήτριες. Ακόμα και μερικοί διμοιρίτες. Πήραν το παράδειγμα Πρίκου - Μάκη. **Δεύτερον**, ολοκληρωτικά έλειπε καθορισμός του σχεδίου δράσης του κάθε λόχου. Ούτε σχέδιο μέτρων αντιμετώπισης των Λ.Ο.Κ. Τα Λ.Ο.Κ μετά την κατάληψη στη Γκλάβατα αποδείχτηκε ότι η συμφέρουσα ταχτική τους ήταν με τον αιφνιδιασμό να καταλάβουν οποιοδήποτε οχυρό μας, αν δεν παίρναμε μέτρα αναγνώρισής τους, από μακριά. **Τρίτον**, οι γυναίκες δεν είχαν καμία ιδιαίτερη προστασία από εσώρουχα, σαπούνι και προπαντός πάνες. Το 30% των μαχητών ήταν γυναίκες, οι οποίες είχαν τα ιδιαίτερα προβλήματά τους και χρειάζονταν φροντίδα. Είπα στην υπεύθυνη των γυναικών, Μάχη Γαντζοπούλου, «*Στα κρυφά, πήγαινε να δεις μόνη σου τις αντάρτισσες τι εσώρουχα έχουν και γράφε*». Πολλές δεν είχαν δεύτερο βρακί, σαπούνι καμία, πάνες, ούτε ξέρανε για τέτοιο. *«Πολλές, στην περίοδό τους, με τα χόρτα σκουπιζόταν»*, μου είπε η υπεύθυνη γυναικών. Εγώ το 1947 στο τάγμα μου για τις γυναίκες δίπλα στον επιμελητή είχα ράφτρα υπό την επίβλεψη της υπεύθυνης των γυναικών και εφοδίαζε τις γυναίκες με εσώρουχα, πάνες κ.λπ. από τα υφάσματα που παίρναμε με την επιμελητειακή εκμετάλλευση από διάφορα μαγαζιά.

Καιρό για χάσιμο δεν έχουμε. Με τέτοιο ξεχαρβάλωμα του τάγματος ούτε τουφεκιά δεν θα ρίξουμε, αν μας επιτεθεί ο στρατός. Μαζεύτηκαν οι διοικητές των λόχων και οι διοικητές των διμοιριών. Οι Π.Ε έμειναν στις θέσεις τους. Τρομερό φαινόμενο για μένα τουλάχιστον ήταν, όταν είδα διοικητικά στελέχη να συνοδεύονται από αντίστοιχους συνδέσμους, αποκλειστικά γυναίκες. Είπα στην υπεύθυνη των γυναικών τάγματος να τις μαζέψει

όλες και να τις στείλει να καθίσουν στην επιμελητεία για να μην ακούσουν τι θα πούμε.

Πρώτο θέμα: «Οι Σύνδεσμοι» *Με γνωρίζετε και σας γνωρίζω πολλούς από παλιά. Εγώ ποτέ δεν διοικούσα τμήμα με τέτοια οργανική σύνθεση. Γι' αυτό πρώτο καθήκον όλοι οι σύνδεσμοι γυναίκες ν' αντικατασταθούν με άνδρες, απόψε κιόλας και αύριο το πρωί γραπτώς θέλω όλα τα ονόματα των συνδέσμων σε κάθε διοικητή ξεχωριστά. Δεν υποτιμάμε τις γυναίκες, οι οποίες ισάξια πολεμούνε με εμάς τους άνδρες με το όπλο στο χέρι, με το αυτόματο με το οπλοπολυβόλο και το πολυβόλο. Σύνδεσμος όμως γυναίκα δίπλα στο διοικητή σημαίνει ένωση δύο καλωδίων με ρεύμα ηλεκτρικό και παράγεται σπινθήρας, πυρκαγιά. Πολύ σας παρακαλώ αυτά που σας είπα να τα θεωρήσετε λόγια στοργής και αγάπης, για την προστασία του κύρους σας και της ζωής σας. Σας θέλω αξιοπρεπείς αγωνιστές και ζωντανούς στην μάχη, γιατί μόνο οι ζωντανοί κερδίζουν τον πόλεμο.*

Δεύτερο θέμα: «Η διάταξη και οχύρωση». *Η διάταξη και η οχύρωση δεν εγγυάται την άμυνά μας. Αμέσως να βάλετε ταβάνια στα πολυβολεία με κουβέρτες για να μη μπλοκάρουν τα αυτόματα, όταν ο εχθρός μάς βομβαρδίζει και πέφτουν χώματα. Θα μπλοκάρουν τα αυτόματο.*

Τρίτον θέμα: «Διαβάσεις». *Να ελέγχετε όλες τις πιθανές διαβάσεις και να στήνετε ενέδρες μακριά από τη διάταξη κάθε βράδυ για να μην μας αιφνιδιάσουν. Τελευταία μίλησα με την υπεύθυνη των γυναικών. Σας λέω και εσάς πως πρέπει να τις εφοδιάσετε με τα απαραίτητα εσώρουχα. Έδωσα εντολή στην επιμελητεία και με την φροντίδα της υπεύθυνης να λυθούν αυτά τα προβλήματα. Μια αρχή έχω. Θέλω τον μαχητή χορτασμένο και ντυμένο. Ο πεινασμένος και ο γυμνός μαχητής δύσκολα θα αμυνθεί.*

Κάθε βράδυ μετά τα μεσάνυχτα με τον σύνδεσμο και την τηλεφωνήτρια βρισκόμουν στο παρατηρητήριο στη μέση της διάταξης με συνεχή τηλεφωνική επαφή μέχρι τις πρωινές ώρες με τους λόχους. Μόλις ξημέρωνε κι έβγαινε ο ήλιος, έπρεπε σε όλη τη διάταξη να στείλω περιπολίες να διαπιστώσουν ότι υπάρχει ηρεμία, και μετά θα κατέβαινα από το παρατηρητήριο για να φάμε το πρωινό.

Στην έδρα του τάγματος υπήρχε ιατρείο με μια νοσοκόμα καλά ειδικευμένη από το Μπούλκες. «Γιατρέσσα» τη φωνάζαμε και άξιζε πραγματικά για την επαγγελματική της κατάρτιση, αλλά πολύ περισσότερο για την εμφάνισή της. Μετρίου αναστήματος με μεγάλα καστανά μάτια και μαλλιά. Άγγελος σε ομορφιά. Από την Καρατζόβα η καταγωγή της.

Όταν την πρώτη φορά πήγα για να μου αλλάξει τις γάζες στο τραύμα, πιάσαμε κουβέντα. Φυσικά με ενδιέφερε να ξέρω τι είχε το ιατρείο να προσφέρει για τις πρώτες ανάγκες των αρρώστων ή τραυματιών. Όταν ξεκί-

νησα να φύγω, με πολύ ευγενικό τρόπο με κάλεσε η κοπέλα για καφέ και να περάσει η ώρα με τη συζήτηση. *«Όλη τη νύχτα είμαι στο παρατηρητήριο»* της είπα *«...αλλά να το ξέρεις πως είμαι παντρεμένος με παιδί ενός χρόνου». «Κρίμα»* μου λέει, *«αλλά η φιλία δεν απαγορεύεται μεταξύ παντρεμένων και ελεύθερων, συναγωνιστή διοικητή...».*

Κατάλαβα πως κάτι έκρυβε μέσα της και επιφυλασσόταν να μου πει. Γύρισα πίσω και κάθισα στο σκαμνί. Φαντάστηκα πως σχολιάστηκε το ζήτημα της αλλαγής των συνδέσμων. *«Πες μου, μην φοβάσαι και μην ντρέπεσαι, έχω μεγάλη κατανόηση σε όλα τα ζητήματα και τα λύνω φιλικά με εκτίμηση και αγάπη προς όλους τους μαχητές και μαχήτριες». «Θα σου μιλήσω ελεύθερα, γιατί άρχισα να μαθαίνω τον χαρακτήρα σου. Δίκαιος, ειλικρινής και σταράτος γι' αυτό να σε ρωτήσω γιατί απαγόρευσες τους λοχαγούς να έχουν γυναίκες συνδέσμους».*

«Μπράβο για το θάρρος σου. Με βοήθησες πολύ για να προλάβω κάθε σούξου-μούξου μέσα στα τμήματα που είναι το χειρότερο πράγμα. Μιλάω με γυναίκα και θέλω να μου πεις ανοιχτά, όταν άνδρας με γυναίκα είναι μαζί και κάπως ξεκομμένοι από τον όγκο του τμήματος, κάποτε δεν θα παραβιάσουν, όχι το απαγορευμένο, γιατί εδώ σε μας τίποτα δεν απαγορεύεται με διαταγή στις σχέσεις μαχητών και μαχητριών, όποιες και να'ναι αυτές, αλλά χωρίς να το θέλουν, θα παραβιάσουν το καθήκον τους με φοβερές συνέπειες».

Με έπιασε από το χέρι και μου είπε: *«Θα'ναι ευτυχισμένο το τάγμα, αν σε αφήσουν εδώ. Πολύ εκτίμησα την εξήγηση για τους συνδέσμους, και η απόφαση αυτή είναι προς όφελος όλων μας. Και πολύ περισσότερο για την μαχητικότητα του τάγματος.»,* κατέληξε. Φεύγοντας πέταξε και την κουβέντα: *«Κρίμα που θα μας φύγεις».* Όταν το άλλο πρωί κατέβηκα από το παρατηρητήριο και πήγα για αλλαγή επιδέσμων, τη ρώτησα: *«Πώς ξέρεις ότι θα φύγω;». «Μου το είπαν στο τηλέφωνο, ότι προσωρινά σε έστειλαν εδώ».*

Π.**Ε.** του τάγματος διορίστηκε ο Βασίλης Σιαμάνης (ζει στη Βουλγαρία) από το ηρωικό Μπαμπτσόρι. Του Γυμνασίου γράμματα ήξερε. Πολύ συγκροτημένος άνθρωπος, αγωνιστής με πολλά προσόντα. Πολέμησε στο ΕΑΜ και από τους πρώτους το 1946 ήταν αντάρτης στο Βίτσι στο Δ.Σ.Ε. Από την πρώτη μέρα της γνωριμίας μας κατάλαβα πως στο πλευρό μου έχω ένα σύντροφο με κατανόηση και γνώση της αποστολής μας στο Δ.Σ.Ε. Αν νωρίτερα είχα ένα τέτοιο σύντροφο **Π**.**Ε.** του τάγματος, θα είχαμε ακόμα περισσότερες επιτυχίες. Τον διέκρινε σεμνότητα και αποφασιστικότητα. Τον Βασίλη δεν είχα την τύχη πολύ καιρό να τον έχω μαζί μου, διότι και οι δύο πολλά θα μαθαίναμε ο ένας από τον άλλο. Τον εκτίμησα από την πρώτη μέρα, από τη δραστηριότητα που έδειξε να γνωρίσει όλα τα προβλήματα του τάγματος.

Ήρθε μια νύχτα με φύλλο πορείας από την Ταξιαρχία, να παρουσιαστεί στο τάγμα ένας άγνωστος μαχητής του Δ.Σ.Ε. Εγώ βρισκόμουν στο παρατηρητήριο και το πρωί που κατέβηκα πήγαμε να φάμε με τον σύνδεσμο και την τηλεφωνήτρια στο μαγειρείο. Σε λίγο ήρθε ο άγνωστος αντάρτης, μου έδωσε το φύλλο πορείας και του πρότεινα να καθίσει δίπλα μου και αν θέλει να φάει. «*Έφαγα νωρίτερα»* μου είπε, «*αλλά θέλω να συστηθώ ποιός είμαι»* (από τα πρώτα λόγια κατάλαβα, πρόκειται για άνθρωπο με μόρφωση και δυναμικότητα). «*Λέγε*» του είπα. «*Λέγομαι Κίτσιος, λοχαγός στο βαθμό και είμαι τιμωρημένος για γυναικοδουλειές. Προτού το μάθεις από τον Μάκη Π.Ε. της Ταξιαρχίας μάθε το από μένα».* Με χιούμορ μιλούσε και μου τράβηξε την προσοχή στη συζήτηση. *«Και αφού σε τιμώρησαν για ερωτοδουλειές, να το πούμε καθαρά, γιατί σε έστειλαν εδώ;». «Για να μην βλέπω τον Πρίκο με τη Νίτσα και το Μάκη με τη Ρωξάνη αγκαλιά»,* συμπληρώνει ο ατίθασος Κίτσιος. *«Αυτήν που έχετε στο ιατρείο σας, είναι παντρεμένη;»,* ρώτησε. *«Βρε, γι' αυτό σε τιμώρησαν εκεί, πάλι σαν τη μέλισσα στο λουλούδι;». «Αστειεύομαι. Να με στείλεις ακροβολιστή στην πιο προωθημένη ομάδα»,* μου λέει ο Κίτσιος. *«Γιατί στην ομάδα και όχι μαζί μου»* του λέω *«στο παρατηρητήριο θα γίνουμε τέσσερις. Τέλος τα αστεία, Κίτσιο, ας μιλήσουμε τώρα σοβαρά και άλλη φορά τα αστεία. Ο Δ.Σ.Ε., Κίτσιο, περισσότερους λοχαγούς χάνει και λιγότερους φτιάχνει. Αν έτσι θυσιάζουμε τα στελέχη, τότε θυσιάζουμε τον Δ.Σ.Ε. Από τη λίγη κουβέντα που κάνουμε κατάλαβα πως και εμένα εδώ θα μπορούσες να με αντικαταστήσεις. Έχεις προσόντα πολλά. Ο έρωτας είναι ωραίος και θείος, αλλά στα μέτρα των καταστάσεων. Δεν πρέπει να μπαίνει εμπόδιο στην ανάδειξη ανδρός, όταν τον διακρίνει η παλικαριά και η ικανότητα διοίκησης».* Ο Κίτσιος δεν ήταν κανένας τυχαίος, αλλά επρόκειτο για άνθρωπο με μόρφωση, πολιτικοποιημένο και ικανό διοικητικό στέλεχος του Δ.Σ.Ε.

Ήταν ο δεύτερος τιμωρημένος λοχαγός που στέλνεται σε μένα από τον Μάκη. Ο πρώτος ήταν ο Μιλτιάδης Φασέκης, επιμελητής του Γ.Α. για αντιλαϊκές πράξεις. Τον δίκασαν με αναστολή, σε θάνατο, τον Ιούνη 1948. Τον στείλανε στο τάγμα μου με εντολή την έσχατη τιμωρία. Τον γνώρισα, όταν ήρθε στο τάγμα, σαν άνθρωπο με μόρφωση και πολιτισμό. Δεν είχε πολεμήσει σε τμήμα, διότι από τις αρχές χρησιμοποιήθηκε στην επιμελητεία. Με πικρία διαμαρτύρονταν ότι άδικα τον τιμώρησαν οι πιο μεγάλοι, για να δικαιολογήσουν τα δικά τους. Δεν τον έστειλα σε ομάδα μάχης, όπως με διέταξαν, αλλά τον κράτησα κοντά μου στο επιτελείο του τάγματος. Σε πολλές μάχες είδε ότι εγώ πάντα βρισκόμουν στην πρώτη γραμμή για παρακολουθήσεις της μάχης. Ο Φασέκης επανειλημμένα ζήτησε να πάει σε ομάδα. Τον έστειλα και έγινε ομαδάρχης. Σε ένα μήνα τον έκανα διμοιρίτη με

καλές αποδόσεις στις μάχες. Τον Σεπτ. 1948 στη μάχη του Μάλι-Μάδι τον έκανα λοχαγό, διότι σκοτώθηκε ένας λοχαγός. Ο Φασέκης είχε το βαθμό του λοχαγού επιμελητείας του Δ.Σ.Ε. Μόλις έμαθε την προαγωγή ο Μάκης με απείλησε με στρατοδικείο, αν δεν κατεβάσω τον Φασέκη από λοχαγό. Τότε είπα στον Μάκη «*Άλλον δεν έχω, έλα εσύ να αναλάβεις τον λόχο.*». Γρήγορα όμως περάσαμε στο Σινιάτσικο και το ζήτημα παρέμεινε με τον Φασέκη λοχαγό. Στο Σινιάτσικο ο Φασέκης τραυματίστηκε βαριά σαν λοχαγός.

Μίλησα με τον **Π**.**Ε.** Σιαμάνη για την περίπτωση του Κίτσιου και συμφωνήσαμε να τον κρατήσουμε κοντά μας και με την πρώτη ευκαιρία να τον κάνουμε διοικητή λόχου. Ο Κίτσιος ήταν κατά πολύ ικανότερος από τους λοχαγούς που είχε το τάγμα. Ήταν εμπειροπόλεμος και αποφασιστικός. Στις 12 Ιούνη στάλθηκε ο Φωκάς (Γιάννης Κεβρεκίδης) στο Ρότο να αναλάβει τη διοίκηση του τάγματος. Η διοίκηση της Ταξιαρχίας, έγραφε στο σημείωμα να κατατοπίσω καλά τον Φωκά στη διάταξη, διότι σύντομα μπορεί να με αντικαταστήσει. Τον Φωκά τον γνώριζα και με γνώριζε πολύ καλά. Τον είχα επιτελή στο τάγμα το 1947. Πάντοτε είχαμε φιλικές σχέσεις, ακόμα και οικογενειακές. Ο Φωκάς με γνώριζε καλά και παραδεχόταν τις διοικητικές ικανότητες και προπαντός την αποφασιστικότητά μου. Τον ενημέρωσα για όλη τη διάταξη. Λεπτομερειακά τον κατατόπισα για το σχέδιο πυρός, τα τρωτά σημεία της διάταξης, τους λοχαγούς, τους διμοιρίτες. Πήγαμε στο παρατηρητήριο και με τα κιάλια είδαμε όλο τον τομέα του τάγματος.

Φυσικά όλα αυτά έγιναν με την παρουσία του **Π**.**Ε.** του τάγματος Βασίλη Σιαμάνη. Κατεβήκαμε στο Σ.Δ. του τάγματος. Του εξήγησα για τις αλλαγές των συνδέσμων, τον προέτρεψα να μην επιτρέψει και στο μέλλον την επαναφορά του προηγούμενου καθεστώτος των συνδέσμων. Τελευταία τον συμβούλεψα να προσέξει τον Κίτσιο, τον οποίο στείλανε εδώ τιμωρημένο. *«Πάντα κοντά σου κράτα τον και θα σε βγάλει ασπροπρόσωπο σε κάθε δύσκολη στιγμή. Με την πρώτη ευκαιρία να τον κάνεις διοικητή λόχου»*, κατέληξα. «*Να φροντίσεις για τις ελλείψεις των μαχητριών ιδιαίτερα, αλλά και των μαχητών, σε ένδυση, υπόδηση και προπαντός να 'ναι όλοι χορτάτοι». «Το τελευταίο, σ. Αργύρη, το ξέρω και το 'χω ριζωμένο μέσα μου από τη φροντίδα που είχες εσύ για την καλή τροφή των μαχητών»,* απάντησε ο Φωκάς.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

Στις 13 του Ιούνη τηλεφωνικώς με διέταξε η Ταξιαρχία αμέσως να φύγω για την έδρα της Μεραρχίας. *«Η διαταγή είναι επείγουσα»,* μου είπε ο Μάκης, Π.Ε. της Ταξιαρχίας, *«διότι σε καλεί το Γ.Α. σήμερα. Μέχρι το βράδυ να 'σαι εκεί. Μην καθυστερείς!».* Αποχαιρέτησα τις διοικήσεις των λόχων και το προσωπικό της διοίκησης του τάγματος και με το άλογο καβάλα έφυγα για την Ταξιαρχία πρώτα, μια που ήταν το δρομολόγιο από εκεί. Ρώτησα τον Πρίκο και τον Μάκη να μάθω γιατί τόσο εσπευσμένα με ζητούν αυτοί. «*Μόνο αυτοί ξέρουν τόσα πολλά*». Τίποτα άλλο. Ήμουν ανήσυχος, διότι πολλά σκέφτηκα, για το τι άραγε συμβαίνει. Καλπασμό με το άλογο, δεν άργησα να φτάσω στο Σ.Δ. της Μεραρχίας.

Με περίμεναν και αμέσως μου είπαν: «*Σε περιμένει το τζιπ για το Γ.Α.*». Ρώτησα τον Βαϊνά, τον Βασίλκο να μου πούνε γιατί με ζητούν και αυτοί μου απάντησαν πως δεν ξέρουν. Η ώρα ήταν 15:30, όταν ανέβηκα στο τζιπ και τραβήξαμε για την Πρέσπα. Το αυτοκίνητο σταμάτησε μπροστά στο αμπρί Ν^{ο} 25, που ήταν συνθηματικό του αξιωματικού επιχειρήσεων του **Γ**.**Α**. Στο πόστο αυτό ήταν ο Κατέμης. Με δέχτηκε αμέσως στο αμπρί του. Προτού καθίσω μου είπε ότι θα πάμε στον Ζαχαριάδη. Με πήρε μαζί του και με οδήγησε στο αμπρί, όπου εκείνη τη στιγμή ήταν ο Ζαχαριάδης με τον Βλαντά. Τους χαιρέτησα στρατιωτικά σε στάση προσοχής και ανέφερα: *«Δημητρίου-Κοβάτσης Αργύρης, ταγματάρχης. Κατόπιν διαταγής σας παρουσιάζομαι ενώπιόν σας».*

Και οι δύο σηκώθηκαν, μου άπλωσαν το χέρι με κάποιο κρυφό χαμόγελο, και μου υπέδειξαν να καθίσω. Μου προσέφεραν καφέ. Με ρώτησαν πρώτα για την υγεία μου και μετά για την κατάσταση εκεί, στη 18^{η} και στο Ρότο. Τους είπα πως ο τομέας της 18^{ης} Ταξιαρχίας πρέπει πολύ να προσεχθεί. Η διοίκηση της 18^{ης} Ταξιαρχίας έχει ανάγκη από συνεχή και αποτελεσματική βοήθεια. Σκέφτηκα να μην ανοίξω πολύ το στόμα μου και να τους πω αυτά που γνώριζα, γιατί ίσως θα με περνούσαν για «εξυπνάκια». Στο κάτω-κάτω και τυφλοί να 'ταν στο **Γ**.**Α.** θα 'βλεπαν τις συνεχείς αποτυχίες στον τομέα αυτό και μάλιστα τώρα που μιλάμε για «δυνάμωμα των χτυπημάτων» και ετοιμαζόμαστε για τη μεγάλη μάχη στο Βίτσι. Γι' αυτό είπα μέσα μου: «*Λιγότερα λόγια, να 'σαι καλύτερος*». Στο κάτω-κάτω είδα πως δεν τους ενδιέφερε και πολύ να μάθουν περισσότερα για την 18^{η}, διότι πίστευαν ασφαλώς πως εκεί έχουν καλούς στυλοβάτες του Δ.Σ.Ε. και τι τους χρειαζόταν να μάθουν από τον Αργύρη περισσότερα από αυτά που τους λέγανε οι διοικήσεις της ΧΙ^{ης} Μεραρχίας και της 18^{ης} Ταξιαρχίας.

Ο Ζαχαριάδης πρώτος με ρώτησε και πάλι για τα τραύματα και συμπλήρωσε χαμογελώντας με κρυφό τρόπο: «*Δεν θέλησες να πας για θεραπεία που σου προτείναμε. Τώρα άκουσε τι σκεφτήκαμε για σένα*». Έδωσε το λόγο στον Βλαντά. «*Αργύρη, σε καλέσαμε εδώ για να σου αναθέσουμε μια σοβαρή αποστολή*», άρχισε ο Βλαντάς. «*Σε τοποθετήσαμε διοικητή σ' ένα λόχο αξιωματικών με αποστολή να υπερασπιστείτε το ύψωμα 2156 Μπέλα Βόντα. Το ύψωμα αυτό θα το οχυρώσεις κυκλικά με γερά σκέπαστρα, πολυβολεία και αμπριά έτσι που να αντέξουν στις πιο μεγάλες βόμβες του στρατού. Το οχυρό αυτό θα 'χει σαν σκοπό την άμυνα του χώρου αυτού, ώστε και το Βίτσι ολόκληρο να πέσει, εσείς να αμύνεστε.».* Μετά μου μίλησε ο Βλαντάς για τον οπλισμό που θα έπαιρνα, τους επιτελείς και όλους τους αξιωματικούς του Γ.Α. που θα με βοηθήσουν στο σχέδιο οχύρωσης και πυρός.

Μετά πήρε το λόγο ο Ζαχαριάδης και λέει: « *Το ότι διαθέτουμε ένα τέτοιο τμήμα αξιωματικών να υπερασπιστεί αυτό το ύψωμα, δείχνει τη σημασία του. Δύο τέτοια τμήματα αξιωματικών δημιουργούμε. Ένα με στήριγμα στη Μπέλα Βόντα, στο οποίο εσύ θα 'σαι διοικητής και το άλλο στήριγμα στο Μάλι-Μάδι, με διοικητή τον Ξηροτήρη. Το ύψωμα που θα υπερασπιστείς εσύ έχει μεγάλη σημασία, στρατηγική για το χώρο του Βίτσι. Αφού καλά τα οχυρώσουμε με ολόπλευρη βοήθεια του Γ.Α. τα δύο αυτά στηρίγματα θα' χουν σαν σκοπό την άμυνα μέχρι θανάτου. Και σε περίπτωση που το Βίτσι ολόκληρο πέσει, να δοθεί δυνατότητα στο Δ.Σ.Ε. να κάνει αντεπίθεση στο χώρο του Βίτσι. Τώρα που θα πάτε εκεί πάνω, μαζί σου θα 'ρθουν και αξιωματικοί του Γ.Α. Μαζί θα χαράξετε την κυκλική οχύρωση, τις θέσεις των βαριών όπλων, τα αμπριά κ.λπ. Εσύ θα επιμένεις για τις θέσεις των πολυβολείων, διότι εσύ θα αμυνθείς και από εσένα ζητάμε αυξημένες ευθύνες.».* Μετά μου μίλησε για το συσχετισμό των δυνάμεων και συμπλήρωσε ότι: «*Περιμένουμε να μας επιτεθούν στο Βίτσι. Εμείς θα πολεμήσουμε μέχρι θανάτου εδώ στο Βίτσι».*

Τα λόγια του Ζαχαριάδη καρφώνονταν στο μυαλό μου. Ξέρεις τι θα πει να σου δίνει αποστολή ο ίδιος ο Ζαχαριάδης; Ο Ζαχαριάδης ήταν ο «Θεός» των κομμουνιστών της Ελλάδας. Ο Ζαχαριάδης ήταν θεοποιημένος στο διάστημα της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης. Όταν τραγουδούσαμε το «*Μπουντρούμι δεν τον λυγά*» ανάσα δεν παίρναμε, με τα κεφάλια σκυμμένα κάτω. Να, γι' αυτό λέγω, εφόσον τον βλέπαμε σαν Θεό, ήταν επόμενο κάθε κουβέντα του Ζαχαριάδη να ήταν για μας νόμος απαραβίαστος. Κανένας δεν μπορεί να αρνηθεί πως ο Ζαχαριάδης ήταν άνθρωπος δυναμικός που στεκόταν πολύ ψηλότερα από όλους στην **Κ**.**Ε** του Κ.Κ.Ε. Κατά τη γνώμη μου τα λάθη του Ζαχαριάδη πρέπει να κριθούν μέσα από τη γενικότερη κατάσταση. Κανένας στην **Κ**.**Ε** του Κ.Κ.Ε δεν έκανε κριτική, παρόντος του Ζαχα-

ριάδη, όχι επειδή δεν ήταν σε θέση, αλλά επειδή δεν είχε το σθένος να αντισταθεί ή να υποδείξει στο Ζαχαριάδη λαθεμένη σκέψη στο χειρισμό των ζητημάτων μέσα στο κόμμα.

Στην VII ολομέλεια της **Κ**.**Ε** του Κ.Κ.Ε., που έγινε τον Φλεβ. του 1957, τον **Ν**. **Ζ**αχαριάδη (Ν.Ζ.) τον καθαίρεσαν από την **Κ**.**Ε** και τον διέγραψαν με την παρέμβαση των ξένων αντιπροσώπων, Σοβιετικών και Ρουμάνων. Η ολομέλεια γινόταν στη Ρουμανία. Στην Ολομέλεια κριτίκαρε για πρώτη φορά τον **Ν**.**Ζ**. ο Κολιγιάννης, παρακινούμενος από τους παραπάνω ξένους. Και ο Μάρκος τάχτηκε ενάντια στον **Ν**.**Ζ**. με βρισιές.

Ο **Παρτσαλίδης** δεν ανέφερε ούτε μία φορά ότι ο **Ν**.**Ζ**. φταίει για όλα, αλλά απευθυνόταν σε όλη την **Κ**.**Ε** σαν συλλογικό όργανο ευθύνης. Το πιο αξιοσημείωτο στην VII Ολομέλεια ήταν πως, όσο ο **Ν**.**Ζ**. βρισκόταν στη αίθουσα συνεδριάσεων, κανένα μέλος δεν τόλμησε μπροστά του να μιλήσει για πιθανά λάθη του. Όταν μετά το τεχνικό διάλειμμα βγήκαν όλοι έξω από την αίθουσα και η ρουμανική ασφάλεια, που περίμενε τον **Ν**.**Ζ**., τον πήρε συνοδεία και η Ολομέλεια επανέλαβε την συζήτηση χωρίς τον **Ν**.**Ζ**. σηκώθηκε πρώτος ο **Βελισσάρης** και ανέφερε σωρεία λαθών ενάντια στον **Ν**.**Ζ**. Μετά πήρε το λόγο ο **Βαϊνάς**. Και αυτός άρχισε την κριτική ενάντια στον **Ν**.**Ζ**., αλλά συνεχώς έβλεπε προς την πόρτα μήπως φανεί και πάλι ο **Ν**.**Ζ**. Ο Βαϊνάς, μεταξύ άλλων είπε: «*Ενώ σωστά εκφραζόμασταν παίρνοντας σωστή θέση για κάποιο ζήτημα, όταν ο Ζαχαριάδης μας έβλεπε στα μάτια και μας έλεγε αυτό ή εκείνο δεν είναι έτσι, τότε τα χάναμε και συμφωνούσαμε με τα λόγια του. Ούτε λόγια βρίσκαμε, αλλά ούτε είχαμε το θάρρος να επιμένουμε στη γνώμη μας.».* Να, ποιοί ήταν στην **Κ**.**Ε**. Σωστά μαϊμούνια γύρω στον αρκουδιάρη. «*Καλά τότε*», τους είπε ο **Κίτσος** από το βήμα της Ολομέλειας: «*Εσάς σας ενδιέφερε η θέση σαν μέλη της **Κ**.**Ε**. και φοβόσασταν μην την χάσετε».*

Αναφέρω όλα αυτά για να αποδείξω πως ο **Ν**.**Ζ**., στο χώρο του Κ.Κ.Ε. ήταν με δυο ανοιχτά μάτια μέσα στους τυφλούς. Και, όταν καμιά φορά άνοιγε κανείς έστω και λίγο το μάτι του να διορθώσει κάπου τον **Ν**.**Ζ**., τότε όλοι οι άλλοι του επιτίθονταν. Παίρνω αφορμή από τα λόγια του **Πορφυρογένη** στην Ολομέλεια, απόντος του **Ν**.**Ζ**. Σηκώθηκαν πολλοί και είπαν ένα σωρό, ενώ τον αποκάλεσαν ακόμα και προδότη. «*Για θυμηθείτε πόσες φορές εγώ προσπάθησα να επισημάνω λάθη του **Ν**.**Ζ**. στην **Κ**.**Ε**. και τι επίθεση μου κάνατε όλοι εσείς. Να, γι' αυτό δεν συμφωνώ να διωχθεί ο **Ν**.**Ζ**. και οι άλλοι σύντροφοι από την **Κ**.**Ε**. Όλοι μαζί να διορθώσουμε τα λάθη στο Κόμμα.».*

Ο Πορφυρογένης τόσο νωρίτερα, αλλά και τώρα αργά, πάλι μιλούσε με το δικό του το μυαλό. Όλοι οι άλλοι ήταν ρομπότ. Εγώ φυσικά ήμουν

πολύ μικρός στο μυαλό τότε για να κρίνω λάθη του **Ν**.**Ζ**. για τις θέσεις του. Αλλά το ότι είχε την τεράστια δυνατότητα ο **Ν**.**Ζ**. να σε πείσει να θυσιαστείς στην αποστολή σου, εφόσον πιάστηκες στα δόντια του Κόμματος, κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει. Αυτά για να φανεί ποιά ποντίκια σέρνονταν γύρω από το λιοντάρι.

Όταν βγήκα από το αμπρί του **Ν**.**Ζ**. ξέχασα ότι είμαι ανάπηρος, ότι είμαι κουτσός. Αισθανόμουν θεριό στις δυνάμεις, ακατανίκητος για μελλοντικές μάχες. Με τέτοιο πνεύμα βγήκα από το αμπρί του τότε αρχηγού του Κ.Κ.Ε. και του κινήματος **Ν**.**Ζ**. Ο **Ν**.**Ζ**. ανέθεσε στον Γούσια να με παρουσιάσει στο λόχο αξιωματικών και να μιλήσει για την αποστολή αυτού του τμήματος. Ο λόχος αυτός των αξιωματικών σε μαχητικότητα και σε ποιοτική δύναμη ξεπερνούσε ένα καλό τάγμα του Δ.Σ.Ε., διότι αποτελούνταν από εμπειροπόλεμους μαχητές.

Από άλλη άποψη όμως, ένα τέτοιο τμήμα πολύ δύσκολα διοικείται. Το σύνολο των μαχητών αυτών έχει καλύτερο κριτήριο και είναι ικανό να κρίνει κάθε ενέργεια του διοικητή. Γι' αυτό είναι καλύτερο να διοικείς ένα σωστό τάγμα στρατού παρά ένα λόχο αξιωματικών, όπου ο καθένας παρουσιάζει τις δικές του φιλοσοφίες στην αποστολή που θα του δώσεις.

Η δύναμη του λόχου αξιωματικών προβλεπόταν να 'ναι 80 με 100 άτομα. Παρόντες ήταν 50 αξιωματικοί, όταν ο Γούσιας μάς έδωσε την αποστολή και μας είπε: «*Το Κόμμα έχει εμπιστοσύνη στα πρόσωπά σας για τη σπουδαιότητα της αποστολής*». Τότε όλοι μαζί φωνάξαμε «*Ο εχθρός στο Βίτσι δεν θα περάσει»,* ήταν το σύνθημα της στιγμής.

ΟΧΥΡΩΝΟΥΜΕ ΓΕΡΑ ΤΟ ΥΨΩΜΑ 2156 ΣΤΗ ΜΠΕΛΑ ΒΟΝΤΑ

Στις 15 του Ιούνη 1949 βρισκόμουν στο ολόγυμνο ύψωμα Μπέλα Βόντα. Με μεγάλο ενθουσιασμό αρχίσαμε τη δουλειά. Όλοι οι αξιωματικοί ήταν τραυματίες, το λιγότερο μια φορά ο καθένας, και μερικοί είχαν σοβαρή αναπηρία. Αυτό δεν ήταν εμπόδιο σε κανέναν να εκτελέσει την αποστολή του. Κοιμόμαστε σε ανοιχτό ουρανό και παρά το ότι βρισκόμαστε στην καρδιά του καλοκαιριού, εδώ στο ύψωμα το βράδυ κάνει ψύχρα σε βαθμό που τα δόντια τρίζουν από το κρύο. Τα αντίσκηνα για μας ήταν πολυτέλεια, δεν τα είχαμε. Μαζέψαμε φτέρες και κάναμε προσωρινές καλύβες και διαδοχικά κοιμόμασταν, διότι δουλεύαμε σε βάρδιες.

Το πρώτο πράγμα ήταν να μας συνδέσουν με απευθείας τηλεφωνική γραμμή με το **Γ**.**Α**. Στην αρχή δεν είχαμε επαρκή σκαπτικά εργαλεία. Το νερό και τα τρόφιμα σε αρκετή απόσταση, τα κουβαλούσαμε στον ώμο. Σε λίγες μέρες εφοδιαστήκαμε με μερικά φορτηγά και ζώα και κάπως οι δυ-

σκολίες μας μειώθηκαν. Το νερό, τα τρόφιμα, ο οπλισμός, τα πυρομαχικά μεταφέρονταν με ζώα στο ύψωμα. Εφοδιαστήκαμε σιγά-σιγά με αρκετά σκαπτικά εργαλεία και η δουλειά μας τράβηξε καλά. Πρώτα αρχίσαμε να φτιάχνουμε τα αμπριά για την εξασφάλιση της ζωής των μαχητών από τις καιρικές συνθήκες και από τυχόν βομβαρδισμούς του εχθρού. Για την επίσπευση της δουλειάς μας στάλθηκε ένας λόχος επιστρατευμένων πολιτών και μερικά ζευγάρια βόδια που έσερναν τους κορμούς των δέντρων για τα σκέπαστρα των αμπριών του πολυβολείου. Η δουλειά μας προχωρεί με εντατικό ρυθμό παρά τις άσχημες καιρικές συνθήκες, βροχές, καταχνιά το πρωί, κρύο. Στο μεταξύ καθημερινά έρχονταν και καινούργιες αποστολές αξιωματικών στο λόχο μας.

Με το Γ.Α. κρατάμε τακτική επαφή και κάθε μέρα το βράδυ αναφέρω για την πορεία των εργασιών της ημέρας ή του εικοσιτετραώρου. Στις 16 του Ιούνη ήρθαν επιτόπου άνθρωποι από την Κεντρική Επιμελητεία με εντολή του Γ.Α. να πάρουν στοιχεία για τις ανάγκες και με τι χρειάζεται να μας εφοδιάσουν. Ο επικεφαλής των επιμελητών μού έδωσε ένα ρολόι και καινούρια κιάλια, τσεχοσλοβάκικα, σε πέτσινη, πολύ ωραία θήκη και μου είπε πως μου τα στέλνει «*προσωπικά*» δώρο ο Ν. Ζαχαριάδης. Τα έχω για ενθύμιο.

Στις 19 του Ιούνη πήρα διαταγή του Γ.Α. που μου καθόριζε πως από σήμερα οργανικά ανήκουμε στη Χ Μεραρχία. Το Γ.Α. ενδιαφέρεται να ’χει την ιδιαίτερη φροντίδα για τον εφοδιασμό του τμήματος. Την άλλη μέρα, μετά τον ερχομό των επιμελητών, κατέφθασε στο Πισοδέρι με αυτοκίνητο αποστολή τροφίμων, ιματισμού, εργαλείων κ.ά. Στείλαμε τα ζώα και μετέφεραν τα υλικά εδώ, στις θέσεις μας. Ακόμα δεν έχουμε, δυστυχώς, σκέπαστρο στο καταφύγιό μας, ώστε να προστατευθούμε από τις κακές καιρικές συνθήκες.

Στις 20 του Ιούνη με κάλεσε στο τηλέφωνο ο Βασίλης Μπαρτζιώτας Π.Ε., του Γ.Α. Με ρώτησε να τον κατατοπίσω για το τι έχουμε φτιάξει μέχρι σήμερα. Του ανέφερα την πρόοδο των εργασιών και τόνισα ιδιαίτερα πως έχουμε ανάγκη από μεταγωγικά ζώα και ζευγάρια βόδια για τη μεταφορά κορμών δέντρων. Του ανέφερα επίσης πως κάνει πολύ κρύο και ότι σήμερα το πρωί φυσούσε τόσο τσουχτερός αέρας, που τρέμαμε όλοι. Είχαμε ανάγκη από ζεστά ρούχα. Το νερό είχε κρύσταλλα στα δοχεία. Μετά τα λόγια μου αυτά δόθηκε εντολή από το Γ.Α. στην επιμελητεία να διπλασιαστεί η μερίδα του φαγητού και η ζάχαρη να τριπλασιαστεί για εμάς εδώ στο ύψωμα.

Στις 25 του Ιούνη η δουλειά μας προχώρησε καλά. Έχουμε έτοιμα έξι πολυβολεία και δύο μεγάλα αμπριά για σκέπασμα. Μας λείπουνε τα ξύ-

λα, οι κορμοί των δέντρων, τα τσινέτια και οι γάντζοι. Τα πολυβολεία βάσει σχεδίου θα ήταν σκεπασμένα με πάχος πέντε μέτρων, κάτι που σήμαινε έξι σειρές κορμούς δέντρων με 90 πόντους πέτρα και χώμα ανάμεσα. Σ' αυτό το πάχος αργότερα προσθέταμε άλλες δύο σειρές κορμών δένδρων με πέτρες και χώμα. Τα πρώτα ξύλα τα τοποθετήσαμε στα αμπριά με πολύ καλή σειρά, με σιγουριά και καρφωμένα με γάντζους. Έτσι εξασφαλίσαμε σκέπαστρα και τώρα πια έχουμε την κατοικία μας σίγουρη από όλες τις απόψεις. Σκεπάσαμε και τα πολυβολεία με μία ή δύο σειρές ξύλων και συν τω χρόνω συμπληρώσαμε και άλλο. Τέτοια οχύρωση δεν υπήρχε πουθενά αλλού στο μέτωπό μας. Στις πρώτες σειρές κορμών δένδρων απαραίτητα στρώναμε πανιά ή φτέρες έτσι που να μην μπορεί να πέσει χώμα ούτε σκόνη μέσα στο πολυβολείο από τυχόν βομβαρδισμό και να μπλοκάρουν τα αυτόματα όπλα μας. Βάσει του σχεδίου το οχυρό θα αποτελούσε ένα σύμπλεγμα υπόγειας σύνδεσης με σκέπαστρα, που θα 'ταν άτρωτα από τα μέσα που διέθετε τότε ο στρατός. Όλη την παρακολούθηση της οχύρωσης την είχα εγώ, όπως και τον τελικό λόγο, καθώς και κάθε λεπτομέρεια. Όλοι οι αξιωματικοί του Γ.Α που πέρασαν για έλεγχο. έμειναν ικανοποιημένοι από την δουλειά μας αυτή.

Στις 27, τελείως αναπάντεχα, μου τηλεφώνησαν από το Γ.Α. και μου καθόρισαν την ώρα που θα πρέπει να βρίσκομαι στο δημόσιο δρόμο κάτω από το Πισοδέρι, όπου θα ερχόταν ειδικό κλιμάκιο του **Γ**. **Α**ρχηγείου. Λίγα λεπτά νωρίτερα είχε φτάσει στον τόπο αυτό ένα τζιπ και περίμενε. Μόλις πλησίασα, είδα τον Μήτσο Παρτσαλίδη και τον Γούσια, με την προσωπική τους φρουρά. Κάθονταν δίπλα από το τζιπ. Τους χαιρέτησα στρατιωτικά και μετά δια χειραψίας. Καθίσαμε σε ένα ξέφωτο δίπλα από τον δρόμο. Μου ζήτησαν λεπτομέρειες για την πορεία της οχύρωσης στο 2156. Τους είπα μέχρι ποιο σημείο φτάσαμε και ότι γρήγορα θα έχουμε σκεπάσει τα κυριότερα πολυβολεία, διότι μας είχε σταλεί βοήθεια σε βόδια τα οποία σβάρνιζαν τους κορμούς των δέντρων.

Αφού πήραμε όλα τα απαραίτητα μέτρα για τις εργασίες της οχύρωσης του υψώματος, ο Παρτσαλίδης μου είπε: «*Αργύρη, θα σε πάρουμε και από εδώ για κάποια άλλη δουλειά. Ο Γούσιας θα σου πει γι' αυτό*». Πήρε το λόγο ο Γούσιας και μου είπε «*Κάναμε κάποια αναδιάταξη στην αμυντική γραμμή, και θα σε τοποθετήσουμε διοικητή στον τομέα Βίγλα-Λούντζερ. Γι' αυτό αύριο το πρωί θα βρίσκεσαι στην έδρα της ΧΙ Μεραρχίας. Εκεί θα σε κατατοπίσουμε λεπτομερώς. Τώρα θα ανεβείς στο ύψωμα και θα παραδώσεις το τμήμα*».

Στο στρατό δεν έχει γιατί και πώς. Η διαταγή είναι υποχρεωτική. Ανέβηκα στο ύψωμα και το βραδάκι κάλεσα σε συγκέντρωση όλο το τμή-

μα. Τους ανακοίνωσα ότι φεύγω για άλλη δουλειά στην ΧΙ Μεραρχία. Όλοι στεναχωρήθηκαν, διότι τις λίγες μέρες εδώ είχαμε γνωριστεί καλά και είχαμε δημιουργήσει φιλικό περιβάλλον. Τους είπα πως το Γ.Α. θα στείλει άλλον διοικητή. Προσωρινά τοποθέτησα έναν υπεύθυνο ωσότου φτάσει ο καινούργιος διοικητής.

ΤΟΠΟΘΕΤΟΥΜΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΒΙΓΛΑ-ΛΟΥΝΤΖΕΡ

Στις 28 του Ιούνη βρισκόμαστε στην έδρα της ΧΙ Μεραρχίας κατόπιν διαταγής. Στη Μεραρχία βρήκα τον Γούσια που με περίμενε. Με πήραν στο αμπρί της διοίκησης της Μεραρχίας. Ο Γούσιας πήρε τον λόγο και επανέλαβε πρώτα τα χθεσινά, ότι δηλαδή τοποθετούμαι διοικητής στον τομέα Βίγλας-Λούντζερ. Μέχρι τώρα ο υποτομέας ανήκε στη 14η Ταξιαρχία, η οποία περιελάμβανε τον τομέα ελέγχου από Μπέλα Βόντα μέχρι τα γιουγκοσλαβικά σύνορα. Από εκεί και πέρα ο υποτομέας αυτός θα ’χει ξεχωριστή διοίκηση και οργανικά θα υπάγεται στην ΧΙ Μεραρχία.

«Το ότι στο Λούντζερ δημιουργούμε ξεχωριστό υποτομέα, δείχνει τη μεγάλη σημασία που το Γ.Α. δίνει για τα υψώματα αυτά. Η Βίγλα-Λούντζερ είναι η πόρτα για την Πρέσπα. Γι’ αυτό θεωρήσαμε σωστό, να ρίζουμε εδώ τη μεγαλύτερη προσοχή μας. Στον υποτομέα αυτόν, σ. Αργύρη, σε τοποθετούμε διοικητή, και πιστεύουμε πως θα ανταποκριθείς στο ακέραιο».

Ένα τάγμα στο κυρίως Λούντζερ, στα πολυβολεία, με διοικητή τον Γρίβα και Π.Ε. τον Χρήστο Ναούμ. Ένα λόχο θέσεων στο αντέρισμα βόρεια του Λούντζερ προς Βίγλα μέχρι αυχένα. Μια μοίρα πυροβολικού με σύνολο 12 πυροβόλα. Απ’ αυτά δύο πεδινά και δύο αντιαρματικά των 75 χιλιοστών. Μια διλοχία πεζικού στο ύψωμα Γιώργη Κεφαλή (Γκόγκο Γκλάβατα). Διοικητής του πυροβολικού ο Ζέρβας με Π.Ε. τον Παπαλαζάρου. Επιπλέον, δημιούργησαν επιμελητεία και τμήμα ανεφοδιασμού, υπηρεσία διαβιβάσεων με τηλεφωνητές και δύο ασυρματιστές.

Στις 30 του Ιούνη βρίσκομαι στο Λούντζερ και αναλαμβάνω τα καθήκοντα διοικητή του υποτομέα. Τον Γαρέφη που μου είχαν δώσει για να με βοηθήσει, την άλλη μέρα τον πήρε η Μεραρχία για άλλη δουλειά, οπότε μένω μόνος. Είμαι και κουτσός και πού να πρωτοπάω. Δεν έχω ούτε Π.Ε. ούτε επιτελάρχη.

Τράβηξα για γενικό έλεγχο στη διάταξη και πέρασα από όλα τα πολυβολεία και επιθεώρησα και την τελευταία ομάδα στην πρώτη γραμμή. Πέντε μέρες χωρίς σταματημό κινιόμουν στη διάταξη και έδινα οδηγίες για ενίσχυση των πολυβολείων και των χαρακωμάτων. Τα πρώτα μέτρα που

διέταξα αμέσως ήταν να βρούνε τρόπο στα πολυβολεία που δεν είχαν στρωσίδι στην πρώτη σειρά των κορμών, να απλώσουν από μέσα κουβέρτες και άλλα πανιά, για να μην πέσουν τα χώματα μέσα στο πολυβολείο με το βομβαρδισμό. Το πιο επικίνδυνο ήταν να πέσουν χώματα πάνω στα αυτόματα όπλα που αχρηστεύονταν, παθαίνοντας εμπλοκή. Στη διάταξη έλεγξα όλους τους σκοπευτές οπλοπολυβόλων και πολυβόλων για το πεδίο δράσης τους. Επισκέφθηκα επίσης τους όλμους και έδωσα οδηγίες. Επιθεώρησα το λόχο θέσεων των τραυματιών και μίλησα σχεδόν με όλους τους μαχητές, μαχήτριες και διοικητές. Τελευταία πήγα στο πυροβολικό. Συνεργάστηκα με τη διοίκηση του πυροβολικού.

Στις 5 του Ιούλη εδώ, στο Λούντζερ, κατευθείαν από το Γ.Α. μου φέρανε τα ορθοπεδικά παπούτσια. Ήμουν πολύ κουρασμένος, και πονούσα από τις συνεχείς πορείες με παράλυτο πόδι και μάλιστα σε ανώμαλο έδαφος. Φόρεσα αμέσως τα ορθοπεδικά παπούτσια, βγήκα από το αμπρί και χόρευα μόνος μου. Τώρα πατώ σταθερά και νιώθω τον εαυτό μου κατάγερο. Τις ανοιχτές πληγές δεν τις υπολογίζω. Το ορθοπεδικό έχει δύο σιδερένιες σίνες μέχρι το γόνατο και δένεται σε δύο μέρη. Το πόδι μου είναι σταθερό.

Τώρα που έχω τα ορθοπεδικά παπούτσια κινούμαι πιο άνετα και ασχολούμαι καλύτερα με την επιθεώρηση όλων των πολυβολείων στη διάταξη. Δίνω συγκεκριμένες εντολές για ενίσχυση των πολυβολείων, τη σύνδεσή τους με χαρακώματα και προπαντός τη λήψη μέτρων ώστε να μην πέσουν τα χώματα μέσα στο πολυβολείο από τον βομβαρδισμό.

Σε μια θέση του υψώματος υπήρχε βράχος μεγάλης έκτασης που δυσκόλευε την παρακολούθηση των κινήσεων του αντιπάλου. Ζήτησα βοήθεια από το μηχανικό και με φουρνέλο ανατινάξαμε τον βράχο φτιάχνοντας στη θέση αυτή πολυβολείο. Τώρα πια είμαστε πιο εξασφαλισμένοι από τις κινήσεις των Λ.Ο.Κ. Στη διάταξη του κυρίως Λούντζερ δεν υπάρχει τομέας που να μην ελέγχεται.

Το καινούργιο πολυβολείο το φτιάχνουμε σε μια θέση που είναι προνομιακή και δεσπόζει καλύτερα από όλα τα άλλα πολυβολεία. Ήταν πραγματικό κάστρο και καρφί στο μάτι του αντιπάλου. Το πολυβολείο αυτό ήταν το κοντινότερο στο παρατηρητήριο, όπου έμενε η διοίκηση του τάγματος, και προσφερόταν για τη συνεργασία με τον υποτομέα.

Με εντολή του Γ.Α. στάλθηκε στο Λούντζερ ένας λόχος ανδρών και γυναικών επιστρατευμένων από τον άμαχο πληθυσμό για να δουλέψουν στην οχύρωση. Όλη τη νύχτα δουλεύανε και τη μέρα ξεκουράζονταν. Τη μέρα μας έβλεπε ο στρατός και βομβάρδιζε με το πυροβολικό του. Φυσικά και τη νύχτα έβαζε με ομοβροντίες πυροβολικού και μας προξενούσε και απώλειες, αλλά την οχύρωση έπρεπε να την τελειώσουμε.

Το πολυβολείο στη θέση του βράχου το σκεπάσαμε με οκτώ σειρές κορμών δέντρων, με τζινέτια καρφωμένους και ανάμεσά στους κορμούς των δέντρων 0,80 μέτρα πέτρας. Το μόνο πολυβολείο στη διάταξή μας, και πιστεύω σε ολόκληρο το Δ.Σ.Ε, με τέτοιο σκέπαστρο ήταν αυτό. Αυτό αποδείχτηκε και όταν έπεσε βόμβα, η μεγαλύτερη που διέθεταν οι αντίπαλοί μας. Το πολυβολείο δεν καταστράφηκε ολόκληρο.

Όταν ο εχθρός μάς βομβάρδιζε τακτικά με το πυροβολικό και την αεροπορία, και ιδίως, αν η βόμβα πετύχαινε κανένα πολυβολείο, οι μαχητές και οι διοικητές πείθονταν στην πράξη για το ότι έπρεπε να ενισχυθούν τα σκέπαστρα περισσότερο, για να είναι εξασφαλισμένοι αυτοί που αμύνονται μέσα.

Η μεγάλη κούραση από τη δουλειά, δεν προκαλούσε αγανάκτηση στους μαχητές παρά το ξενύχτι και τα εκατοντάδες βλήματα που καθημερινά πέφτανε στο κεφάλι μας. Οι βόμβες μάς πιστοποιούσαν πως έπρεπε να έχουμε καλύτερα σκέπαστρα πάνω από το κεφάλι μας. Η ευθύνη μάς έδινε κουράγιο. Κάθε μέρα που περνούσε όλο και περισσότερο μεγάλωναν οι ανησυχίες της Μεραρχίας και του Γ.Α. για την επίθεση του εχθρού. Έπρεπε να βρισκόμαστε καθημερινά σε ετοιμότητα και ιδιαίτερα μετά τα μεσάνυχτα που μας έκαναν τις επιθέσεις σε δύο κατευθύνσεις συγχρόνως. Επειδή τραυματίστηκε ο διοικητής του τάγματος πρώτης γραμμής, η ευθύνη του τάγματος και του τομέα του ανατέθηκε σε εμένα.

Η Μεραρχία και το Γ.Α. με προειδοποιούσαν καθημερινά να ’μαι έτοιμος γιατί θα μας επιτεθούν. «*Πρώτα το Λούντζερ θέλουν να καταλάβουν*», μου τόνιζαν από τη Μεραρχία και συνιστούσαν να ’μαστε έτοιμοι να δεχτούμε την επίθεση του εχθρού.

Η ίδια η ζωή οδηγεί σε χαλάρωση, όταν η επαγρύπνηση είναι μακρόχρονη. Όσο το επαναλαμβάνεις στο μαχητή, εφόσον μια, δυο τρεις φορές επαναλαμβάνεται και δεν υπάρχει καμία εκδήλωση του αντιπάλου, ο μαχητής χαλαρώνει την επαγρύπνηση, και έτσι ο εχθρός μπορεί να το εκμεταλλευθεί και να πετύχει καλύτερα τον σκοπό του. Γι’ αυτό στο μέτωπο οι πληροφορίες πρέπει να ’ναι συγκεκριμένες, και να περιμένεις τον εχθρό τότε που πραγματικά έχει σκοπό να ξεκινήσει σε επίθεση.

Το ύψωμα 1033 είναι ένα υψωματάκι ανατολικά του Λούντζερ. Φυσικό οχυρό, το οποίο ο **Κ**υβερνητικός **Σ**τρατός το κρατούσε σταθερά οχυρωμένο, και ήταν πάρα πολύ ενοχλητικό και επικίνδυνο για την διάταξή μας. Ήταν πολύ κοντά και καθημερινά ο στρατός έβαζε ένα μεγάφωνο και καλούσε τους μαχητές του Δ.Σ.Ε. να παραδοθούν. Φώναζε το μεγάφωνο πως έχουν εκεί όλα τα καλά. Καλούσαν τις κοπέλες αντάρτισσες να πάνε σε αυτούς και πολλές φορές τις έβριζαν με αισχρολογίες. Εμείς διαθέτουμε με-

τρημένα βλήματα πυροβολικού παλιού τύπου πυροβόλων. Για να αντιδράσουμε έπρεπε να ρίξουμε πολλά. Στα μέσα του Ιούλη στη διάταξη του Λούντζερ μου στείλανε δύο καινούργια ολμοβόλα των 120 χλστ. Αυτά ήταν καινούργια, πολύ εύστοχα, και σταθερά, αλλά και γι' αυτά είχαμε μετρημένα βλήματα. Τα πρώτα βλήματα των ολμοβόλων χρησιμοποιήθηκαν ενάντια στο μεγάφωνο του εχθρού. Μια φορά δύο βλήματα χρειάστηκε να βάλει το ολμοβόλο μας και το μεγάφωνό τους έγινε κουρνιαχτός. Μετά από δύο μέρες φέρνουν άλλο μεγάφωνο. Τώρα όμως με το πρώτο βλήμα του ολμοβόλου μας το μεγάφωνο σίγησε. Μερικές φορές που προσπάθησαν να στήσουν άλλο μεγάφωνο, το τινάξαμε στον αέρα με τα ολμοβόλα και έτσι αναγκάστηκαν να σταματήσουν την προπαγάνδα.

Στις 30 του Ιούλη κάναμε γενική επιθεώρηση στη διάταξη του υποτομέα Λούντζερ-Βίγλα. Όλους τους λόχους, το πυροβολικό, τους όλμους της προωθημένης διμοιρίας και τα αντιαρματικά 75 χιλ. τα είχαμε συνδέσει τηλεφωνικά. Τα πολυβολεία και αμπριά είχαν ενισχυθεί. Πυρομαχικά και εφεδρικά τρόφιμα είχαμε εξασφαλίσει στους λόχους και ήμασταν έτοιμοι για πόλεμο. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ο λόχος θέσεων που είχε τραυματίες και οι περισσότεροι είχαν ανοικτές πληγές. Έπρεπε καθημερινά να κάνουν αλλαγές στα τραύματα. Όλοι αυτοί οι ανάπηροι ήρθαν εθελοντικά στο μέτωπο με τα συνθήματα του κόμματος «*Ο εχθρός δεν θα περάσει στο Βίτσι*», «*άπαρτος Γράμμος*» κ.ά. Το ηθικό τους ήταν ακμαιότατο.

Την 1η Αυγ. μπροστά στο μεγαλύτερο πολυβολείο της διάταξής μας έγινε μια μεγάλη έκρηξη νάρκης. Η διοίκηση του τάγματος στο κυρίως Λούντζερ με πληροφόρησε για την έκρηξη της νάρκης και αμέσως τράβηξα για το παρατηρητήριο του τάγματος, που ήταν και για ολόκληρο τον τομέα. Έδωσα εντολή να μην εκδηλωθούν πυρά στον αέρα. Πρώτα να βεβαιωθούμε, να παροπλίσουμε τον αντίπαλο και μετά να βάλουμε πυρά. Πέρασε από την σκέψη μου πως ο στρατός μπορεί να έκανε παραπλανητική κίνηση ή δοκιμαστική, για να εκδηλώσουμε τα πυρά μας, να γίνει αντιληπτό το σχέδιο πυρός και οι θέσεις των αυτόματων μας όπλων.

Νύχτα, σκοτάδι ήταν. Δεν φαινόταν τίποτα. Στη θέση της έκρηξης της νάρκης ακουγόταν βαρύς στεναγμός και μούγκρισμα. Μετά από αυτό έδωσα εντολή να μην βάλουν πυρά, αν δεν δούνε κινήσεις. Να πάρουν όλα τα μέτρα, να πιάσουν θέσεις και με το χέρι στη σκανδάλη να περιμένουν. Με μεγάλη ανυπομονησία να δούμε τι συμβαίνει και τι είναι, αυτό που αναστενάζει μπροστά στη διάταξή μας. Όταν ξημέρωσε πια τότε φάνηκε καλά. Στο σημείο της έκρηξης ήταν ξαπλωμένη μια πελώρια γκρίζα αρκούδα με το αρκουδάκι της, που ήταν ακόμα ζωντανή. Έμενε ανάσκελα με το κεφάλι της γυρισμένο προς το πολυβολείο, στους μαχητές, σαν να τους έβλε-

πε, και σαν άνθρωπος έκλαιγε κουνώντας τα δύο μπροστινά πόδια, σαν να ζητούσε βοήθεια. Το αρκουδάκι της ήταν σκοτωμένο. Ενημερώνουμε όλους για το γεγονός και διατάζω να σταματήσει ο συναγερμός. Αργά το βραδάκι της ίδιας μέρας, ένας μαχητής μας πήγε στον τόπο, να δει την αρκούδα, να τη γδάρει και να πάρει τα δέρματα. Κατά λάθος πάτησε σε νάρκη και κόπηκε το πόδι του. Έτσι, τις αρκούδες τις ακριβοπληρώσαμε.

Στο πρώτο δεκαήμερο του Αυγ. δεχόμασταν καθημερινά δεκάδες βλήματα του στρατού. Προσπαθούσαν να κλονίσουν το ηθικό μας και ψυχολογικά να επιδράσουν, έτσι που με την εκδήλωση της επίθεσής τους με ισχύ πυρός να μην είμαστε σε θέση να αντισταθούμε. Καταλάβαμε τώρα πια πως πλησιάζει η στιγμή που θα δεχόμασταν τη σφοδρή επίθεση του στρατού, την οποία ετοιμάζει έξι μήνες.

Βλέπαμε καθημερινά στον κάμπο της Φλώρινας επί έξι μήνες να μεταφέρουν δυνάμεις και πυρομαχικά. Είχαν φτιάξει τεράστιες αποθήκες στον κάμπο της Φλώρινας. Τις είχαμε εντοπίσει, αλλά το πυροβολικό μας δεν τις έφτανε. Πόσο δύσκολο είναι να βλέπεις τον αντίπαλο μπροστά σου να ετοιμάζεται και να μην φτάνουν τα όπλα σου έστω να τον ανησυχήσουν.

ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΣΤΟ ΛΟΥΝΤΖΕΡ ΤΟΝ ΑΥΓ. ΤΟΥ 1949

Όλο το δεκαήμερο του Αυγ. ήταν μαρτυρικό για μας στο Λούντζερ, αλλά πιο μαρτυρικό έγινε το βράδυ της 10ης Αυγ. 1949, όταν άρχισε η επίθεση για την τελική μάχη στο Βίτσι. Τα μεσάνυχτα στις 10 Αυγ. άρχισε συνδυασμένος βομβαρδισμός πυροβολικού από Φλώρινα και Καστοριά. Για πρώτη φορά δεχόμαστε συγχρόνως πυρά πυροβολικού από δύο μεριές. Κάθε βράδυ δεχόμασταν ομοβροντίες πυροβολικού από τη Φλώρινα και είχαμε συνηθίσει. Τώρα όμως άλλαξαν τα πράγματα. Δεχόμαστε ομοβροντίες πυροβολικού από δύο πλευρές και χωρίς σταματημό. Καταιγισμός. Κόλαση. Τα νεύρα τεντωμένα. Το πείσμα μεγάλο. Ο βομβαρδισμός όλο και περισσότερο γινόταν πιο σφοδρός σε σημείο που να μην διακρίνονται μεμονωμένες εκρήξεις οβίδων, αλλά συνεχιζόμενο άγριο βουητό. Έξι ολόκληρες ώρες καθόμασταν μέσα στα πολυβολεία και τα αμπριά κρατώντας τα δάκτυλά μας στα αυτιά για να μη μας σπάσουν τα τύμπανα.

Μόλις ξημέρωσε έφτασαν και τα αεροπλάνα. Κατά σμήνη πηγαινοέρχονταν, ξεφόρτωναν τις βόμβες πάνω μας. Είχε ξημερώσει και φαινόταν νύχτα από τους καπνούς και τη σκόνη. Άλεθαν οι οβίδες τις πέτρες.

Από το βράδυ είχα πάει στο παρατηρητήριο. Γερά οχυρωμένο με τους τρεις λοχαγούς, Μητρόπουλο, Αγαμέμνονα και Καλαμπακιώτη. Επειδή αυτές τις ημέρες είχε τραυματιστεί ο διοικητής του τάγματος στην διάτα-

ξη, ο Γρίβας, ανακοίνωσα στους λοχαγούς πως το τάγμα περνάει άμεσα υπό την διοίκησή μου. «*Βάσει του σχεδίου πυρός, όπως το γνωρίζετε θα ενεργήσουμε. Εγώ μόνιμα παραμένω τώρα στο παρατηρητήριο για άμεση επαφή μας*». Με μεγαλύτερη ανακούφιση οι λοχαγοί δέχτηκαν την είδηση. Ήταν δύσκολα για μένα να έχω την ευθύνη για ολόκληρο τον τομέα και άμεσα τη διοίκηση του τάγματος στην πρώτη γραμμή. Εγώ το ζήτησα αυτό, διότι ο κίνδυνος διάσπασης του μετώπου ήταν μεγάλος και επειδή ο **Κ**υβερνητικός **Σ**τρατός κρατούσε το ύψωμα 1033 κάτω, σε κοντινή απόσταση από τις δικές μας θέσεις.

Στο παρατηρητήριο συνδέσαμε όλες τις τηλεφωνικές γραμμές με το πυροβολικό, το λόχο μηχανημάτων, την επιμελητεία, το λόχο θέσεων στον αυχένα Βίγλας, καθώς επίσης και τη γραμμή με την ΧΙ Μεραρχία και το Γ.Α. Με το τελευταίο περισσότερο κρατούσα επαφή μέσω ασυρμάτου. Όταν ενημέρωσα τη Μεραρχία για την απόφασή μου να πάρω άμεσα το τάγμα Γρίβα υπό τη διοίκησή μου, το δέχτηκαν με ανακούφιση και σιγουριά, διότι δεν ήταν δυνατόν να βρεθεί αμέσως διοικητής που να γνωρίζει την κατάσταση και να είναι ικανός να διοικήσει το τάγμα.

Σε λίγο με πήρε τηλέφωνο ο Π.Ε. της Μεραρχίας και με συνεχάρη για αυτή την πρωτοβουλία. Μου συνέστησε να προσέξω πολύ, διότι έχουν πληροφορίες από υποκλοπές ασυρμάτων κ.ά., αλλά και από το Γ.Α. πως σε κάθε στιγμή θα μας επιτεθούν και το Λούντζερ είναι ο πρώτος στόχος τους. Διαβεβαίωσα τον Π.Ε., σ. Βασίλκο, να ’ναι σίγουροι γιατί όλα είχαν προετοιμαστεί σωστά, και έτσι η επίθεση του στρατού θα μας έβρισκε προετοιμασμένους. Βρισκόμουν στο παρατηρητήριο, σε δεσπόζουσα θέση με υψόμετρο 2.000 μ. και μπορούσα να ελέγχω τις κινήσεις του στρατού και να συντονίζω τα δικά μας τμήματα.

Με τον ολονύχτιο βομβαρδισμό κινήθηκαν οι δυνάμεις του στρατού προς τα πολυβολεία μας. Στη ζώνη ασφαλείας σταμάτησαν περιμένοντας να σταματήσει ο βομβαρδισμός τους και μετά να εκδηλώσουν την έφοδό τους στα χαρακώματα και τα πολυβολεία μας. Λόγω του σφοδρού βομβαρδισμού από γης και αέρος, μπροστά μας βλέπαμε μόνο σε απόσταση λίγων μέτρων σαν να ήταν πυκνή ομίχλη.

Δεν μπορέσαμε να αντιληφθούμε ότι πλησίασαν κοντά μας και περίμεναν τη διαταγή εφόδου. Ο βομβαρδισμός σταμάτησε και μόνο τα αεροπλάνα τριγύριζαν πάνω μας και έκαναν εικονικές βουτιές για πανικό.

Καταλάβαμε το σχέδιό τους. Αμέσως βγήκα έξω από το σκέπαστρο για να ελέγξω τη διάταξη. Γιατί τόσο μεγάλη ηρεμία και καμία κίνηση δεν υπάρχει; Τα τηλέφωνα δεν λειτουργούσαν, διότι ήταν κομμένα τα καλώδια. Μόλις πάτησα έξω από το παρατηρητήριο στο έδαφος, τα παπούτσια ά-

σπρισαν σαν να πάτησα σε αλεύρι. Αμέσως τραβήχτηκα μέσα, νόμισα πως μας ρίξανε σκόνη καυστική. Τελικά κατάλαβα πως η σκόνη ήταν από την πέτρα που άλεσαν τα βλήματα και οι βόμβες. Ανησύχησα γιατί από τους δικούς μας δεν φάνηκε ψυχή ζωντανή έξω μετά την κατάπαυση του πυρός. Έστειλα τον σύνδεσμο στον κοντινότερο λόχο, για να μάθω σε ποιά κατάσταση βρίσκονται.

Την ίδια στιγμή εκδηλώθηκε η έφοδός τους. «*Πάνω τους*» φώναξαν, και σηκώθηκαν όρθιοι για εμπρός. Αφού δεν δέχτηκαν πυρά από τα πολυβολεία μας νόμισαν πως ψυχή ζωντανή δεν υπάρχει. Υπολόγισαν πως είτε σκοτωθήκαμε είτε φύγαμε. Ήταν κάτι το απίστευτο, κάτι από τα σπάνια φαινόμενα του πολέμου. Και εγώ ακόμη που κατέστρωσα το σχέδιο δράσης των όπλων μας, ανησύχησα γιατί ακόμα δεν εκδηλώθηκαν πυρά μας.

Πάνω σε αυτή την αμηχανία μου, σαν με παράγγελμα άσκησης, εκδηλώθηκαν όλα τα πυρά μας, σε όλη τη διάταξη, 24 οπλοπολυβόλα, 30 ατομικά, αυτόματα όλα. Τα ντουφέκια έβαζαν και οι χειροβομβίδες έπεφταν πάνω τους. Λίγο αργότερα τα δύο πολυβόλα και οι δύο όλμοι συμπλήρωσαν το «καλωσορίσατε» που τόσο καιρό περιμέναμε.

Κατήφορος ήταν και το έδαφος τους βοηθούσε στην άτακτη υποχώρηση. Τα πάντα εγκαταλείπονταν από τους στρατιώτες, αρκεί να σώσουν τη ζωή τους. Επικράτησε ηρεμία και μου δόθηκε η ευκαιρία να επικοινωνήσω με τους λόχους στην πρώτη γραμμή και τα άλλα τμήματα. Μέχρι αυτή την ώρα, ήταν δέκα περίπου το πρωί της 11^{ης} Αυγ, μου ανέφεραν τις απώλειες: ένας νεκρός και ένας τραυματίας στην πρώτη γραμμή. Αυτοί που κοίταζαν απ᾽ έξω, πίστεψαν πως ούτε ένας ζωντανός δεν έμεινε μετά από τον βομβαρδισμό που προηγήθηκε της εφόδου. Αφού βρήκαμε το καλώδιο που ήταν κομμένο, το συνδέσαμε και το τηλέφωνο αμέσως λειτούργησε.

Στη Μεραρχία ήταν ο Π.Ε. Βασίλκος. Συνέχεια προσπαθούσε και αυτός να επικοινωνήσει. Με την αποκατάσταση του καλωδίου πήρα το ακουστικό. Κατάλαβα την φωνή του. «*Ποιός, ποιός στο τηλέφωνο*;», φώναξε. «*Εγώ, εγώ, ο Αργύρης*» του απάντησα. «*Πού βρίσκεστε; Μείνατε ζωντανοί*;» μου λέει.«*Εδώ, στις θέσεις μας στο Λούντζερ είμαστε*». Είτε δεν άκουγε, είτε δεν πίστευε στα αφτιά του και επαναλάμβανε τις ίδιες ερωτήσεις.

Τελικά κατάλαβε πως αντιμετωπίσαμε με επιτυχία την πρώτη επίθεση. Ζήτησα να μου δώσει τον Βαϊνά στο τηλέφωνο. «*Ναι*» μου είπε και σε λίγο πάλι ο Βασίλκος στο ακουστικό. «*Είναι απασχολημένος και έχει και πονοκέφαλο*», μου είπε. Είναι πολύ χαρακτηριστικό και για το λόγο αυτό το αναφέρω. Στο διάστημα των ημερών της μάχης αυτής ούτε μία φορά δεν παρουσιάστηκε στο τηλέφωνο προσωπικά ο Βαϊνάς, για να γνωρίζουμε ότι υπάρχει διοίκηση. Πολύ σημαντικό στον πόλεμο. Έτσι το λέω, για να φανεί

τουλάχιστον στο χαρτί ότι είχαμε «στρατηλάτη». Δεν ήμασταν μπουλούκι. Μας τόνιζαν συνεχώς, πως γίναμε με μια διαταγή «*τακτικός στρατός*», με ιεραρχία οι μαχητές του Δ.Σ.Ε.

Στο ύψωμα Καλογερίτσα, πάνω από την Φλώρινα, στο παρατηρητήριο των επιχειρήσεων του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού ήταν ο βασιλιάς Παύλος και ο αμερικανός στρατηγός Βαν Φλιτ. Ήταν σίγουροι για την επιτυχία τους φαίνεται και γι' αυτό ήρθαν στην Καλογερίτσα για να αγναντέψουν πώς θα έπεφτε το Λούντζερ. Από τη Μεραρχία συνεχώς έπαιρνα τα μηνύματά τους και με πληροφορούσαν πως από τις υποκλοπές των ασυρμάτων του εχθρού εκείνοι περίμεναν πως στις 12 η ώρα θα το είχαν καταλάβει το Λούντζερ.

Ο βομβαρδισμός επαναλήφθηκε με την ίδια σφοδρότητα, όπως την πρώτη φορά. Συγχρόνως κινήθηκαν και οι δυνάμεις πεζικού. Ήταν κρίσιμη η κατάσταση, διότι η άμυνά μας είχε πάθει φθορά στα πολυβολεία ακόμα και στα χαρακώματα. Ειδικότερα με τον πρώτο σφοδρό βομβαρδισμό κατέστρεψαν πολλά ναρκοπέδια μπροστά από τη διάταξή μας. Ήταν η πολεμική τεχνική των Αμερικάνων: φωτιά και σίδερο και, αφού καταστραφούν όλα, καταλαμβάνουμε τον χώρο γεμάτο σκόνη, πέτρες, χώμα, καμένη γη, ανακατεμένα με ανθρώπινα μέλη.

Το πρώτο που έκανα άμεσα μετά την απόκρουση της πρώτης επίθεσης τους ήταν να αποκαταστήσω την επικοινωνία με τους λόχους της πρώτης γραμμής. Περιμέναμε ότι θα έκαναν και άλλη προσπάθεια για την κατάληψη του Λούντζερ. Βλέπαμε τις κινήσεις τους, αλλά και οι πληροφορίες που είχαμε από τις υποκλοπές φανέρωναν τη νέα επίθεση. Γι' αυτό τώρα αλλάζαμε τακτική. Δεν θα περιμένουμε, όπως την πρώτη φορά, να πλησιάσουν στα πολυβολεία για να εκδηλώσουμε πυρά, αλλά στο βελησνεκές δράσης των όπλων μας, θα τους χτυπήσουμε για να τους προκαλέσουμε φθορές όσο μπορούμε πιο μακριά από τη γραμμή άμυνάς μας. Για το σκοπό αυτό ειδοποίησα το πυροβολικό μας να βάλει δραστικά πυρά με το ξεκίνημά τους. Επίσης οι όλμοι μας και τα βαριά πολυβόλα να βάζουν όσο φθάνει το βελησνεκές τους.

Στη νέα επίθεση γνωρίσαμε και τα καινούρια αμερικάνικα πολυβόλα Vingers. Τα στήσανε στη βάση που ξεκίνησαν για την επίθεση. Στην αρχή βάλανε ριπές προς τις θέσεις μας για να δώσουν κουράγιο στους επιτιθέμενους στρατιώτες. Τους συνόδευσε το πλατάγιασμα των βολίδων πάνω από τα κεφάλια τους. Το θέαμα αυτό το έβλεπα καλά με τα κιάλια. Αποδείχτηκε όμως πως τα πολυβόλα του Βαν Φλιτ τα στήσανε κυρίως για άλλο σκοπό. Μέρα ήταν και τους βλέπαμε, παρά το ότι μας έβαζαν με συνεχείς ομοβροντίες.

Ο αέρας μάς ξεκαθάριζε κάπου-κάπου την ατμόσφαιρα και τους βλέπαμε ότι προχωρούσαν πολύ σιγά και δειλά. Βλέπαμε να πέφτουν κάτω και πάλι να σηκώνονται, έκαναν άλματα ακόμα προτού φθάσουν στο βελη-νεκές των όπλων μας. Το προτέρημα, για μας την ημέρα ήταν ότι φαίνονταν οι κινήσεις τους. Τους βάζαμε με πυρά και τους αναγκάζαμε να λοξοδρο-μούν για να φυλαχτούν σε απυρόβλητες θέσεις και έτσι πέφτανε στα ναρ-κοπέδιά μας. Μια μεγάλη έκρηξη σε παγιδευμένο ναρκοπέδιο τους δη-μιούργησε πανικό και σταμάτησαν να προχωρούν πιάνοντας θέσεις μάχης προτού πλησιάσουν στα πολυβολεία.

Για μια στιγμή βλέπουμε ότι άρχισαν να κάνουν πίσω προς τον κα-τήφορο. Λίγοι στην αρχή και γρήγορα γενικεύτηκε η οπισθοχώρησή τους. Όταν γενικεύτηκε η υποχώρησή τους και φύγανε ξεμακραίνοντας από τα δικά μας δραστικά πυρά, είδαμε να βάζουν πυρά τα Vingers σε όλη τη γραμμή υποχώρησης των στρατιωτών υποχρεώνοντας τους στρατιώτες τους να πέσουν κάτω για να φυλαχτούν από τα δικά τους πυρά. Με τα Vingers απείλησαν τους στρατιώτες να γυρίσουν πίσω, να συνεχίσουν την επίθεση, αλλιώς σίγουρος θάνατος τους περίμενε υποχωρώντας από τα δικά τους πυ-ρά. Έτσι χρησιμοποιούσαν το στρατό οι Αμερικάνοι. Τέτοιο παράξενο φαι-νόμενο για πρώτη φορά είδαν τα μάτια μου. Αμερικάνικη γκαγκστερική τα-κτική. Τελικά υποχώρησαν και σταμάτησαν κάθε ενέργεια στον τομέα Λούντζερ. Δεν τους ενδιέφεραν οι νεκροί και τραυματίες έλληνες στρατιώ-τες, για σφάξιμο τους είχανε.

Τις απογευματινές ώρες της 11^{ης} Αυγ. εκδηλώθηκε επίθεση στον το-μέα της 18^{ης} Ταξιαρχίας. Έφεραν δύο τανκς και πλησίασαν στο πολυβολείο του υψώματος Πολένατα, το οποίο υποστηριζόταν από μία διλοχία της 18^{ης} Ταξιαρχίας με διοικητή τον Τσολάκη Κώστα (ψευδώνυμο: Γιάννος). Όλη η διάταξη της διλοχίας δέχτηκε σφοδρό βομβαρδισμό πυροβολικού, έφτασαν και δύο τανκς που άρχισαν άμεση βολή στις θυρίδες των πολυβολείων.

Σε εμάς επικρατούσε ησυχία και παρακολουθούσαμε την επίθεσή τους στα Πολένατα. Από το παρατηρητήριό μου έβλεπα ξεκάθαρα όλες τις κινήσεις του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού και των τμημάτων του Δ.Σ.Ε. της 18^{ης} Ταξιαρχίας. Με τα πρώτα βλήματα πυροβολικού, τα χώματα έπεσαν στα πολυβολεία και προκάλεσαν εμπλοκή στα οπλοπολυβόλα. Αναγκάστηκαν να βγουν από τα πολυβολεία στα χαρακώματα τα αυτόματα όπλα.

Τα τανκς πλησίασαν στα πρώτα πολυβολεία. Τα βλέπαμε καθαρά. Ήταν επικίνδυνη η κατάσταση. Είχα ένα αντιαρματικό της δικιάς μου δύνα-μης τοποθετημένο σε θέση κατάλληλη που έλεγχε το μέρος από όπου ήρθαν τα τανκς. Το είχαμε προβλέψει. Έδωσα εντολή τηλεφωνικά να βάλει στα τανκς το αντιαρματικό 75αρι. Το πρώτο βλήμα το πέτυχε και το δεύτερο

κατέστρεψε το πρώτο τανκ, που έβγαζε καπνούς. Το δεύτερο τανκ έκανε απότομη στροφή και έφυγε πίσω. Το ύψωμα Πολένατα δεν άντεξε και μέχρι να νυχτώσει καταλήφθηκε. Ο διοικητής της διλοχίας τραυματίστηκε ελαφρά στο δάχτυλο της παλάμης και εγκατάλειψε το τμήμα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μείνουν οι λόχοι ακυβέρνητοι και σκορπίσανε παίρνοντας τον κατήφορο προς το Μακροχώρι.

Το ύψωμα Πολένατα χώριζε τη διάταξη της Ταξιαρχίας στα δύο. Τα δύο τάγματα, Πέτσου στο Σταυρό και Φωκά στο Ρότο, δεν είχαν επαφή. Μόλις έφτασαν οι μαχητές υποχωρώντας από Πολένατα στη διοίκηση της Ταξιαρχίας, οι διοικητές Πρίκος και Μάκης βιαστικά πήραν τα άλογά τους, χωρίς να πουν λέξη σε κανέναν και έφυγαν προς άγνωστη κατεύθυνση, προς δυσμάς. Εγκατέλειψαν όλα τα τμήματα της Ταξιαρχίας στο έλεος τους. Σπουδαίοι ηγέτες.

Συγχρόνως με την Πολένατα κατέλαβαν και ένα υψωματάκι νότια της διάταξης Λούντζερ, το οποίο υποστηριζόταν από μια διμοιρία της διάταξης του Λούντζερ. Μετά το πέσιμο του υψώματος Πολένατα η προωθημένη διμοιρία κυκλώθηκε από τμήματα του στρατού. Ζήτησε βοήθεια ο διμοιρίτης. Προηγουμένως όμως η Μεραρχία μας πήρε ολόκληρη τη διλοχία, την οποία είχαμε εφεδρεία, και την έστειλε στον τομέα της 18^{ης} Ταξιαρχίας. Ειδοποιήσαμε τον διμοιρίτη να κλειστούν όλοι μέσα στα οχυρά και εμείς με δραστικά πυρά με τους όλμους θα αναγκάζαμε τα τμήματα του στρατού. Πράγματι. Μόλις σταμάτησαν οι όλμοι, δόθηκε η ευκαιρία στη διμοιρία να υποχωρήσει από το ύψωμα που κατείχε και να ανασυνταχτεί στο λόχο της στο Λούντζερ. Με αυτό τον τρόπο σώσαμε ολόκληρη τη διμοιρία χωρίς καμία απώλεια. Θα με ρωτήσετε πού είναι οι μέραρχοι, ο ταξίαρχος και άλλοι αξιωματούχοι; Ακόμη τους ψάχνουμε.

Στον αυχένα Βίγλας βρισκόταν ο λόχος θέσεων, αποτελούμενος ως επί το πλείστον από ανάπηρους και τραυματίες του Δ.Σ.Ε, κλεισμένους στα πολυβολεία. Οι λοκατζήδες ξεκίνησαν από το χωριό Άλωνα και χρησιμοποιώντας τη χαράδρα όπου έτρεχε το νερό για να αποφύγουν τα ναρκοπέδια περπατώντας στο νερό, κατάφεραν τη νύχτα να περάσουν τη διάταξη του λόχου θέσεων και να καταλάβουν το ύψωμα Γκόγκο Γκλάβατα (Γιώργη Κεφαλή), δεσπόζον ύψωμα νότια του χωριού Πισοδέρι. Αυτό το ύψωμα ελέγχει όλη τη δυτική πλευρά του Λούντζερ στα μετόπισθέν μας.

Η κατάληψη του Γκόγκο Γκλάβατα σήμαινε αυτομάτως την κατάληψη του Λούντζερ. Ειδοποιήθηκα για την ενέργεια των Λ.Ο.Κ. Ο λόχος των αναπήρων τούς αντιλήφθηκε και τους έβαλε πυρά. Οι Λοκατζήδες αναγκάστηκαν να πιάσουν θέσεις και να ανταποδώσουν τα πυρά. Ήταν όμως σε μειονεκτική θέση, πανικοβλήθηκαν και έκαναν πίσω.

Γνώριζα πολύ καλά το έδαφος και τη διάταξή μας και θεωρούσα το ύψωμα Γκόγκο Γκλάβατα πολύ σημαντικό. Εκεί κρατούσα την εφεδρεία μας που προηγουμένως την είχε αποσπάσει από εμάς η διοίκηση της Μεραρχίας. Για τη σιγουριά του υψώματος, κυρίως εκεί είχα την εφεδρεία. Όταν μου την πήραν, το ύψωμα έμεινε τελείως ανυπεράσπιστο. Αυτή ήταν η στρατηγική των στρατηγών μας.

Ακόμα κροτάλιζαν τα όπλα του λόχου θέσεων, παρά το ότι ήταν νύχτα όταν έφτασα εκεί. Έδωσα εντολή στους όλμους μας να βάλουν κατά μήκος της χαράδρας με το νερό, που την είχαμε ήδη επισημάνει. Το είχαμε προβλέψει ότι τα Λ.Ο.Κ. θα τη χρησιμοποιούσαν. Αναγκάστηκαν να αλλάξουν δρόμο στην υποχώρησή τους και πολλοί ματώθηκαν κυρίως από τα ναρκοπέδια.

Όταν ξημέρωσε η 12^{η} Αυγ. στον τομέα μας επικρατούσε ησυχία. Παρατήρησα καλά τον τομέα της 18^{ης} Ταξιαρχίας. Με την κατάληψη της Πολένατα ο εχθρός δεν ενήργησε στο βάθος της διάταξης της 18^{ης} Ταξιαρχίας, αλλά προώθησε τις δυνάμεις του μέσα στη χαράδρα που οδηγούσε στο χωριό Μελά (Στάτιστα), και κατευθείαν στο Λίσετς. Όταν τους είδα να ανεβαίνουν την πλαγιά από το Μελά προς τις κορυφές του Λίσετς, φοβήθηκα, διότι πολύ εύκολα, στρίβοντας δεξιά προς βορρά, θα μπορούσαν να περάσουν στα μετόπισθέν μας στο Λούντζερ.

Έδωσα εντολή στο λόχο μηχανημάτων να πάρει μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή. Διαπίστωσα ακόμα πως τα υψώματα Μπάρο Γιάματα έπεσαν αμαχητί στα χέρια του στρατού. Ανεμπόδιστα τώρα προχωρούσαν προς την κατεύθυνση του Λίσετς από τη νότια πλευρά στα μετόπισθεν του **Σ**ταθμού **Δ**ιοίκησης της 11^{ης} Μεραρχίας. Πήρα τηλέφωνο στη Μεραρχία. Στο ακουστικό ήταν ο Π.Ε. Βασίλκος. Του λέω πως από Μελά προχωρούν προς Λίσετς. «*Δώστε εντολή στην 18^{η} Ταξιαρχία, τα δύο τάγματά της να τους χτυπήσουν από πίσω στο Μελά και να τους αιχμαλωτίσουν όλους*». *«Χάσαμε την επαφή με την Ταξιαρχία»,* μας απάντησε. *«Γιώργη»,* του λέω, *«προσέξτε πίσω σας, διότι τα Λ.Ο.Κ. θα σας έρθουν από το Μπάρο Γιάματα»*. Με διέκοψε ο Γιώργης Βασίλκος λέγοντας: *«Αργύρη, εκεί είναι ο Τζαβέλας και κρατάει, εσύ πρόσεξε τον τομέα σου, διότι πάλι θα σου επιτεθούν». «Δώσε μου τον Βαϊνά»* του λέω. *«Μιλάει με το Γ.Α.»* μου απαντά. Πάλι του επαναλαμβάνω *«Πίσω σας έρχονται».*

Αυτό ήταν. Κόπηκε η επικοινωνία μας. Τους αιφνιδίασαν τα Λ.Ο.Κ. στο **Σ**ταθμό **Δ**ιοίκησης της Μεραρχίας στο Λίσετς. Ο λόχος φρουράς της Μεραρχίας πήρε θέσεις μάχης, και οι Βαϊνάς, διοικητής, Βασίλκος, Π.Ε. και Πύραυλος, επιτελάρχης, ο καθένας ξεχωριστά έφυγε, όπου μπόρεσε ο καθένας προς το Βατοχώρι. Αυτούς είχαμε ηγέτες, αυτά παθαίναμε. Κατά τα άλ-

λα είχαμε γίνει «*τακτικός στρατός*». Καλά λέει η παροιμία «*Όλα τα είχε η Μαριωρή, ο φερετζές τής έλειπε*».

Ο Βαϊνάς δεν βγήκε στο ξέφωτο, αλλά μέσα στο δασωμένο φτάνοντας προς το χωριό Κότα, πήδησε στο δημόσιο δρόμο στην απέναντι μεριά προς το χωριό Σφήκα και όταν έφτασε στο χωριό Μοσχοχώρι (Βάμπελ) έδωσε σημεία ζωής. Οι άλλοι δυο, Π.Ε. και επιτελάρχης, συναντήθηκαν με τα τμήματά τους που υποχωρούσαν κοντά στα αλβανικά σύνορα. Με τη βοήθεια του Θεού και τον ηρωισμό τους έφτασαν σώοι. Τώρα θα συνέχιζαν την αρχοντική ζωή, τα μεγάλα λόγια, θα διατηρούσαν τα μεγάλα αξιώματα, θα έκαναν κριτική στους άλλους για να βρουν ποιός φταίει και θα συνέχιζαν τα καρφώματα.

Με ζήτησε στο τηλέφωνο ο επιτελάρχης του Γ.Α. Κατεμής. Αφού τον πληροφόρησα για τα συμβάντα στον τομέα Λούντζερ με ρώτησε αν έχω επαφή με την 18^{η} Ταξιαρχία και την 11^{η} Μεραρχία. Τον ενημέρωσα σχετικά για την επικοινωνία με τον Βασίλκο πριν τραπεί σε φυγή. «*Αργύρη, είσαι άμεσα υπό τις διαταγές μας, του Γ.Α. και προσπάθησε να κρατάς επαφή μαζί μου. Στείλε αμέσως συνδέσμους ξεχωριστά να βρουν την διοίκηση της 11^{ης} Μεραρχίας και τη διοίκηση της 18^{ης} Ταξιαρχίας. Να μας ενημερώσεις*», είπε ο Κατέμης. Έπρεπε λοιπόν να παρατήσουμε τις θέσεις και τα όπλα και να ψάχνουμε να βρούμε τους στρατηγούς;

Μέχρι αργά το βράδυ το Λίσετς καταλήφθηκε από τον **Κ**υβερνητικό **Σ**τρατό (**Κ**.**Σ**). Στον τομέα της 18^{ης} Ταξιαρχίας ανέπαφα είχαν μείνει τα δύο τάγματα του Πέτσου και του Φωκά. Αφού διαπίστωσαν ότι δεν υπάρχει διοίκηση της Ταξιαρχίας, πήραν πρωτοβουλία οι διοικήσεις των ταγμάτων να φύγουν προς το Βατοχώρι (Κώττα). Ο Πέτσος, έμπειρος πολεμιστής, συγκέντρωσε το τάγμα του και πέρασε από το Λίσετς στην Τσούκα και ανενόχλητα έβγαλε το τάγμα από τον κλοιό.

Το τάγμα με διοικητή τον Φωκά στη θέση Ρότο, μόλις έφτασε στο Λίσετς για να περάσει προς το χωριό Κότα, η εμπροσθοφυλακή του έπεσε σε ενέδρα τμήματος του **Κ**.**Σ** που είχε καταλάβει το Λίσετς. Έκανε πίσω η εμπροσθοφυλακή για να ενημερώσει τον ταγματάρχη. Επικράτησε κάποια σύγχυση και δεν βρήκαν διέξοδο, πού να πάνε. Διερωτόταν μεταξύ τους οι διοικητές των τμημάτων.

Πάνω σε αυτήν τη σύγχυση βγήκε ο Θ. Πετκανάς. Τον είχαν κάνει διοικητή διμοιρίας στο Ρότο και τους λέει: «*Αν δεν καταφέρουμε να περάσουμε απόψε στο Λίσετς , αύριο όλο το τάγμα θα είναι χαμένο. Γι' αυτό εγώ με μια διμοιρία θα επιτεθώ στη φρουρά που έχει ο στρατός στο πέρασμα του δρόμου. Εσείς από κοντά μου και μόλις ανοίξω τον δρόμο θα σας κάνω νόημα αμέσως να προχωρήσετε στα γρήγορα*». Πραγματικά με μια κεραυνοβόλα

επίθεση η διμοιρία Πετκανά ανάγκασε την ενέδρα να υποχωρήσει, και έτσι το τάγμα πέρασε προς τη δυτική πλευρά του Λίσετς. Ο Πετκανάς πήρε θέσεις πλαγιοφυλακής του τάγματος και έμεινε μέχρι που πέρασε και ο τελευταίος μαχητής.

Έφτασαν όμως και άλλες δυνάμεις του στρατού. Καθήλωσαν τη διμοιρία Πετκανά, με αποτέλεσμα να χαθούν όλοι οι μαχητές της διμοιρίας μαζί και ο ηρωικός Θ. Πετκανάς στο Λίσετς τη νύχτα 12 προς 13 Αυγ. 1949. Πάντα πίστευα και πιστεύω ότι παλικάρια σαν τον Πετκανά φαγώθηκαν από τις «σαπιοκοιλιές» και γι' αυτό πήγαμε κατά διαβόλου.

ΤΙ ΘΑ ΕΚΑΝΑ ΕΓΩ ΑΝ ΗΜΟΥΝ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ 18ΗΣ ΤΑΞΙΑΡΧΙΑΣ Η ΤΗΣ 11ΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Το βροντοφωνάζω, πως αν εφαρμοζόταν το σχέδιο επιχειρήσεων του Γ.Α. και της Μεραρχίας θα επαναλαμβανόταν η πανωλεθρία του **Κ**.**Σ**, όπως στο Μάλι-Μάδι, το Σεπτ. του 1948. Όταν μπήκε η μεραρχία των Λ.Ο.Κ μέσα στη χαράδρα προς Μελά, θα 'παιρνα τα δύο ανέπαφα τάγματα, Πέτσου και Φωκά, και θα τους πλευροκοπούσα σε όλο το μήκος της χαράδρας, αφού και το έδαφος προσφερόταν για κάτι τέτοιο.

Ο στρατός ήταν σε δύσκολη θέση μέσα στη χαράδρα και με τα πρώτα βλήματα των όλμων που είχαν τα δύο τάγματα και τα πυρά των οπλοπολυβόλων θα τους σμπαράλιαζαν. Η νίκη αυτή του Δ.Σ.Ε. θα ήταν πολύ πιο εύκολη από αυτήν του Μάλι-Μάδι, που πέτυχα χωρίς αυτές τις δυνάμεις.

Ήταν ευκαιρία να επαναληφθεί η ιστορία της συντριβής του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού, όπως στο Αλή Βερά της Μικράς Ασίας, το 1922 μέσα σε χαράδρα. Ο διοικητής της Μεραρχίας των Λ.Ο.Κ. γράφει στα απομνημονεύματά του. «*Σ' αυτήν την επιχείρηση μας έσωσε ο Θεός της Ελλάδας*». Και εγώ του απαντώ: «*Ας μην είχαμε τέτοιους στρατάρχες…*».

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ Γ.Α. ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΒΙΤΣΙ

Όταν εγώ ανέλαβα τον τομέα Βίγλας-Λούντζερ, το Γ.Α. είχε καταρτίσει σχέδιο δράσης για τον κάθε τομέα χωριστά, αλλά και με αλληλοσύνδεση και αλληλοκάλυψη. Ιδιαίτερα για τον τομέα της 18ης Ταξιαρχίας το Γ.Α. πρόβλεπε ότι ο εχθρός άμεσα θα επιτεθεί να καταλάβει το ζωτικό μας χώρο. Το Γ.Α. πρόβλεπε πως, αν έπεφταν τα υψώματα Βίγλα-Λούντζερ, θα καταλάμβανε ο στρατός τα μετόπισθεν της 18ης και 14ης Ταξιαρχίας στην Μπέλα Βόντα αμαχητί, διότι θα αποκόπτονταν.

Αυτό το σχέδιο το είχαμε γραπτό. Έλεγε πως η 18η Ταξιαρχία, επειδή η διάταξή της βρισκόταν σφήνα προς ανατολάς, μόλις ο εχθρός περνούσε προς δυσμάς για το Λίσετς, αμέσως να εγκαταλείψει τη γραμμή άμυνας και να χτυπήσει πισώπλατα τον εχθρό. Γι' αυτό επαναλαμβάνω πως η τύχη της μεραρχίας των Λ.Ο.Κ. μέσα στη χαράδρα προς Μελά, ήταν η δική μας ατυχία να έχουμε φτιαχτούς από σκοπιμότητα μεράρχους και ταξιάρχους.

Ο μοναδικός τομέας που δέχτηκε τον σφοδρότερο βομβαρδισμό και τη μεγαλύτερη πίεση από τις επίγειες δυνάμεις του στρατού, ήταν ο τομέας Βίγλα-Λούντζερ. Δεν τα κατάφεραν, διότι τα τμήματα έμειναν συμπαγή και αφοσιωμένα. Η επαγρύπνηση των διοικητών όλων των βαθμίδων στα τμήματά τους ήταν παράδειγμα πειθαρχίας και θάρρους. Γι' αυτό και ήταν ο μοναδικός τομέας που μέχρι τις 13 Αυγ. το βράδυ κρατούσε τις θέσεις του ανέπαφες.

Με την κατάληψη του Λίσετς επικράτησε γενικός πανικός στα τμήματα του Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι. Ακόμα και αυτά στα υψώματα Μάλι-Μάδι (Αγ. Δημήτριος) που δεν δέχτηκαν επίθεση, συμπτύχθηκαν προς τα αλβανικά σύνορα. Με την κατάληψη του Λίσετς άνοιξε για το στρατό και ο δημόσιος δρόμος Γαύρος, Βατοχώρι, Κώττα, Πρεβάλι προς Πρέσπα. Έκλεισε όμως το στενό-γέφυρα ανάμεσα σε Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα. Αποκόπηκε το πέρασμα των τμημάτων του Δ.Σ.Ε. προς Αλβανία, διότι ήξεραν πως με τη Γιουγκοσλαβία οι σχέσεις του Δ.Σ.Ε. ήταν τεταμένες.

Στις δέκα η ώρα το βράδυ, στις 13 Αυγ., στο Λούντζερ έρχεται ο Σοφιανός, ταξίαρχος του Δ.Σ.Ε., σταλμένος του Γ.Α. και μου μεταβιβάζει προφορική εντολή του Γ.Α. να εγκαταλείψουμε τον τομέα Βίγλα-Λούντζερ. Μου λέει επί λέξη: «*Αμέσως τώρα δώσε διαταγή όλες οι δυνάμεις του τομέα σου με τον οπλισμό που μπορούν να πάρουν στα χέρια τους, τον υπόλοιπο και τον βαρύ οπλισμό να τον καταστρέψετε, και θα συμπτυχθείτε δυτικά του χωριού Αγ. Γερμανός, όπου θα σας περιμένει αξιωματικός του Γ.Α να σας δώσει εντολή τι θα κάνετε. Οι διαταγές, οι εντολές και τα σχέδια δίνονταν λίγα-λίγα. Κάντε αυτό και μετά, όπου μας βρείτε, τα λέμε. Ή κάντε ό,τι νομίζετε να σωθείτε ή να νικήσετε και εμείς μετά σας κάνουμε κριτική*».

Πρώτα στο τηλέφωνο, αλλά για σιγουριά έστειλα και συνδέσμους στους λόχους, επιμελητεία και πρώτα στο πυροβολικό να φορτώσει τα οκτώ ορειβατικά πυροβόλα με κατεύθυνση τον Αγ. Γερμανό. Τα δυο πεδινά πυροβόλα το ένα στο Πισοδέρι και το άλλο στον αυχένα Βίγλα, αφού ρίξουν τα βλήματα, να αχρηστευθούν.

Είχα καθορίσει τόπο συγκέντρωσης στην επιμελητεία, όπου είχαμε αφθονία τροφίμων, για να πάρει όσα μπορεί ο καθένας και ό,τι του αρέσει. Συγκεντρώθηκαν όλοι οι λόχοι και οι υπηρεσίες, έτοιμοι για αναχώρηση. Ο

λοχαγός Καλαμπακιώτης μου αναφέρει πως μία ομάδα αποτελούμενη από τρεις μαχητές και δύο μαχήτριες αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν το πολυβολείο λέγοντας στον Π.Ε. του λόχου: «*Μπροστά μας έχουμε το σύνθημα "ο εχθρός στο Βίτσι δεν θα περάσει", εμείς εδώ θα μείνουμε μέχρι να πεθάνουμε*», είπαν με μια φωνή και οι πέντε στον Π.Ε. του λόχου (πολύ λυπάμαι που δε κράτησα τα ονόματά τους). Τέτοιες στιγμές αυτοθυσίας για κάποια ιδεώδη, μακριά από ιδιοτέλεια, από απλούς νέους ανθρώπους, σπανίζουν στην ιστορία.

Πήρα τον λοχαγό μαζί μου, ανεβήκαμε στα άλογα και στα γρήγορα τραβήξαμε για το πολυβολείο. Όταν φτάσαμε κοντά, δέσαμε τα άλογα από τα χαμόκλαδα και μπήκαμε στην είσοδο από το χαράκωμα. Μόλις μας είδαν, βγήκαν οι τρεις έξω, με βουρκωμένα μάτια. «*Παιδιά, εμείς δεν εγκαταλείπουμε τον αγώνα. Το Γ.Α. διέταξε να πιάσουμε άλλες θέσεις*», τους λέω. Κλαίγοντας μια κοπέλα από το εσωτερικό του πολυβολείου φώναξε: «*Μας είπατε, ο εχθρός στο Βίτσι δεν θα περάσει. Να, εδώ έχουμε το σύνθημα γραμμένο, δίπλα μας*», «*Πήραμε διαταγή να αλλάξουμε θέσεις μάχης. Ελάτε μαζί μας να προλάβουμε την εκτέλεση της διαταγής*!», επανέλαβα. Τότε, πείστηκαν τα πέντε παλληκάρια, αγόρια και κορίτσια και μας ακολούθησαν.

Στη θέση τους αφήσαμε τα δύο πεδινά πυροβόλα, το ένα με σκασμένη την κάνη από τη βολή χωρίς ανάπαυλα. Το στόμιο του σωλήνα, σκασμένο, υπάρχει σήμερα στην πλατεία της Φλώρινας, στο μουσείο. Παρά το μεγάλο φορτίο των μαχητών με πυρομαχικά και πολλά τρόφιμα, χωρίς ανάπαυλα, διασχίσαμε την Μπέλα Βόντα και τα ξημερώματα φτάσαμε στον Αγ. Γερμανό, στον τόπο που μας είπε ο Σοφιανός. Ψάχνουμε δεξιά-αριστερά για να βρούμε τον αξιωματικό του Γ.Α. να μας δώσει εντολή μάχης. Πουθενά τέτοιος άνθρωπος δεν φάνηκε. Εμείς περιμένουμε εκεί μέχρι που ξημέρωσε καλά. Τότε είδαμε ένα τρομερό φαινόμενο. Να τρέχουν ανοργάνωτα τμήματα της 14ης Ταξιαρχίας του Δ.Σ.Ε., να παίρνουν τον κατήφορο προς τη λίμνη της Μεγάλης Πρέσπας.

ΥΠΟΧΩΡΟΥΜΕ

Μπροστά σε αυτό το χάος έδωσα εντολή να τραβήξουμε προς το στενό Γέφυρα να περάσουμε στην απέναντι πλευρά προς τα αλβανικά σύνορα. Οργανωμένα με όλες τις διοικήσεις των τμημάτων προχωρούμε και φτάνουμε στον κάμπο της Πρέσπας. Εγώ καβάλα στο άλογο προχωρώ στην κεφαλή της φάλαγγας για συντόμευση της πορείας, ώστε να προλάβουμε το πέρασμα της γέφυρας προς Πύλη.

Φτάνοντας σε απόσταση 300-400 μέτρα η κεφαλή της φάλαγγας από τη γέφυρα, έφτασαν δύο αεροπλάνα και άρχισαν να μυδραλιοβολούν τη φάλαγγα. Έφτασαν επίσης τα τεθωρακισμένα, βγήκαν μπροστά και μας έκλεισαν τα περάσματα. Ο στρατός μας βάζει με όλμους. Προλαβαίνει και το πεζικό και μας επιτίθεται, αφού είχε μεγάλη υποστήριξη πυρών από θωρακισμένα, όλμους, αεροπλάνα. Αναγκαστήκαμε να πάρουμε θέσεις μάχης. Βρισκόμασταν μέσα στα καλάμια στην άκρη της λίμνης. Όταν ο στρατός έφτασε πολύ κοντά μας, τα αεροπλάνα σταμάτησαν να βάζουν πυρά για να μην χτυπήσουν τους δικούς τους, και αυτό μας βοήθησε. Τα αεροπλάνα είχαν γίνει έξι, αλλά πετούσαν πάνω στα κεφάλια μας για φοβέρα, χωρίς να βάζουν πυρά. Ένας σκοπευτής μας, ακούμπησε το οπλοπολυβόλο στην πλάτη άλλου μαχητή και ρίχνει ριπές πάνω στα αεροπλάνα. Πέτυχε και χτύπησε έναν αεροπόρο και εκεί μπροστά μας το αεροπλάνο έκανε βουτιά στη γη, έπεσε. Τα υπόλοιπα σηκώθηκαν και πετούσαν ψηλά. Ο πιλότος λεγόταν Όθων Παπαδημητρίου, από το Κορωπί Αθήνας.

Μπλεχτήκαμε στη μάχη μέσα στα καλάμια σαν σε οδομαχίες. Υπήρχαν πατημένα χόρτα από τα ζώα, δρομάκια, υποχρεωτικές διαβάσεις μέσα στα καλάμια. Παρά το ότι εγώ με το άλογο θα προλάβαινα να περάσω στην απέναντι όχθη, δεν το έκανα, διότι σκέφτηκα πως θα χάνονταν πάνω από 600 μαχητές, και γι' αυτό είπα θα μείνω μαζί τους και όσοι σωθούμε. Ως ένα βαθμό μας κάλυπταν τα καλάμια στην άκρη της λίμνης και κάναμε πίσω μαχόμενοι σώμα με σώμα, κολοκοτρωνέϊκα. Ευτυχώς που είχα φορέσει τα ορθοπεδικά παπούτσια και τις μπότες τις είχα κρεμάσει στη σέλα του αλόγου.

Μόλις κάναμε πίσω καμιά πενηνταριά μέτρα, μπροστά μας απέναντι αντίκρισα μια ομάδα στρατιώτες του Κυβερνητικού Στρατού. Όρμησαν όλοι πάνω στο άλογό μου, το οποίο έσερνε ένας μαχητής μπροστά από εμένα. Τότε, όπως είχα στα χέρια μου το αυτόματο Τόμσον, τους βάζω μια μεγάλη ριπή θερίζοντάς τους. Έπεσαν όλοι κάτω, δεν ξέρω πόσοι σκοτώθηκαν. Έκανα νόημα στον σύνδεσμο να φύγουμε αριστερότερα της λίμνης και να πάρουμε άλλο μονοπάτι. Ο σύνδεσμος, Λάζος Παπαχρήστος, από την Πολυκάρπη Καστοριάς, πολύ σβέλτος, κατάλαβε ότι ήθελα να μπούμε στη λίμνη και τον έχασα. Αυτός πήδησε μέσα στο νερό και κολυμπώντας τράβηξε για την απέναντι όχθη. Δεν τον είδα και νόμισα ότι τράβηξε με τα υποχωρούντα τμήματα προς την κατεύθυνση στα υψώματα βόρεια του Αγ. Γερμανού, προς τα γιουγκοσλαβικά σύνορα. Τελικά, βγήκαμε από τα καλάμια προς τα γιουγκοσλαβικά σύνορα με πολλές απώλειες. Φυσικά οι δικές μας απώλειες ήταν κατά πολύ μεγαλύτερες. Η ουσία ήταν πως όλες οι απώ-

λειες ήταν Ελληνόπαιδα, γεννημένα από ελληνίδες μάνες και των δύο πλευρών.

Δεχόμασταν μεγάλη πίεση και αναγκαζόμασταν διαδοχικά να υποχωρούμε με πυρά υποστήριξης. Τα πρώτα υποχωρούντα τμήματά μας φτάσανε στα σύνορα. Έστησαν δυο οπλοπολυβόλα και βάζουν πυρά πάνω μας. Πέσαμε κάτω, γιατί αμέσως αντιλήφθηκα το πλατάγιασμα των βολίδων πάνω από τα κεφάλια μας. «*Μπράβο στα παλληκάρια*», είπα μέσα μου. Φώναξα, «*Προχωρείτε, αυτά είναι δικά μας πυρά και βάζουν μακριά να σταματήσουν την προέλαση του* ***Κ.Σ***». Έτσι, μας δόθηκε η δυνατότητα να τρέξουμε και να φτάσουμε στα σύνορα.

Όταν έφτασα στα σύνορα, έδωσα εντολή να παραταχθούν τα τμήματά μας κατά μήκος των συνόρων και να βάλουν πυρά στον επιτιθέμενο στρατό. Να τον υποχρεώσουμε να σταματήσει την προέλασή του. Εγώ πήγα στο γιουγκοσλαβικό τμήμα των συνόρων και είδα να γίνονται παζαρέματα. Ζητούν οι Γιουγκοσλάβοι να παραδώσουν οι δικοί μας τα όπλα.

Μόλις με αντίκρισαν οι μαχητές που είχαν περάσει στο γιουγκοσλαβικό έδαφος, ήταν καμιά πενηνταριά, όρμησαν και ήρθαν σε μένα που βρισκόμουν σε ελληνικό έδαφος. Θέλησαν να αντιδράσουν οι Γιουγκοσλάβοι, αλλά βγήκα εγώ μπροστά και τους είπα: «*Τον μοναρχοφασισμό πολεμάμε, μη μας εκβιάζετε». «Να σταματήσουν τα οπλοπολυβόλα να βάζουν κοντά από τα σύνορα, γιατί θα νομίζουν ότι εμείς τους βάζουμε»,* είπε ένας γιουγκοσλάβος υπαξιωματικός. Του απάντησα: «*Αν αυτοί σταματήσουν να βάζουν πυρά και δεν προχωράνε τότε και εμείς δεν θα πυροβολούμε.».*

Πάντως ήταν πολύ προσεκτικοί και η συμπεριφορά τους δεν ήταν εκβιαστική απέναντί μας. Προσπαθούσαν να μας πείσουν να εγκαταλείψουμε τον ένοπλο αγώνα, περνώντας μέσα στη Γιουγκοσλαβία. Αφού συγκεντρωθήκαμε, είδαμε ότι ήμασταν καμιά πεντακοσαριά μαζί με τα εγκαταλειμμένα τμήματα της 14^{ης} Ταξιαρχίας.

Το τραγικό ήταν που ούτε ένας ανώτερος αξιωματικός δεν υπήρχε στα αποκομμένα τμήματα της 14^{ης} Ταξιαρχίας. Όλα τα μεγαλοστελέχη έφυγαν προς την Αλβανία, ένας-ένας και όπως-όπως. Μετά από κάποια πρόχειρη ανασυγκρότηση, τραβήξαμε τον ανήφορο στο αντέρισμα για την κορυφογραμμή των συνόρων, με σκοπό να προλάβουμε τυχόν κινήσεις του στρατού από την κορυφή της Μπέλα Βόντα, στην άκρη των συνόρων προς τα κάτω.

Η 14^{Η} ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1949 , Η ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΗΜΕΡΑ ΣΤΑ ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΓΡΑΜΜΗ

Μέσα στον κάμπο της Πρέσπας στις 14 Αυγ. 1949 πολεμούμε σώμα με σώμα, Έλληνες αδέλφια που υπηρετούσαμε στις δύο αντίθετες ιδεολογικά πλευρές, σπρωγμένοι από τις μεγάλες δυνάμεις που είχαν την επιρροή τους σε κάθε πολιτική παράταξη στην Ελλάδα, για τα δικά της η κάθε μία συμφέροντα. Την τραγική αυτή μέρα για να την περιγράψει κανείς πρέπει να έχει γερή πένα, και να τη χειρίζεται, όπως εμείς το αυτόματο στη μάχη.

Ας μου επιτραπεί στη συγκεκριμένη περίπτωση να ομολογήσω αυτά που είδαν τα μάτια μου σε αυτήν τη φονική μάχη. Όταν αντικριζόμασταν στα δρομάκια μέσα στα καλάμια, ήταν φυσικό ποιός θα προλάβει να χτυπήσει πρώτος τον απέναντί του, αλλά εφόσον έμενε κάποιος τραυματίας, εμείς τον σεβόμασταν και στο μέτρο του δυνατού τον περιθάλπαμε, με τον κίνδυνο να μας σκοτώσει. Οι Βαν Φλίτηδες όμως είχαν διαπαιδαγωγήσει τους στρατιώτες τους να σκοτώνουν επιτόπου τους τραυματίες του Δ.Σ.Ε. Έγκλημα που παραβιάζει όλες τις συνθήκες και αντιγράφει τη βαρβαρότητα.

Ακόμα τίποτα δεν γράφτηκε για τη μάχη στο Βίτσι τον Αύγ. 1949 και ειδικότερα για τη σφαγή στον κάμπο της Πρέσπας της 14^{ης} Αυγ. 1949, αναφορικά με την 14^{η} Ταξιαρχία, όπου όλοι σχεδόν οι ανώτατοι αξιωματικοί εγκατέλειψαν τα τμήματά τους για να σωθούν οι ίδιοι. Η 18^{η} Ταξιαρχία εγκαταλείφθηκε μόνο από την ανώτερη και ανώτατη διοίκηση. Οι απώλειες δεν ήταν μεγάλες, διότι τα δύο τάγματα, Πέτσου και Φωκά, με όλους τους αξιωματικούς τους έμειναν στις θέσεις τους και πέτυχαν τον ελιγμό.

Το φαινόμενο της 14^{ης} Ταξιαρχίας είναι ίσως το μοναδικό γενικής εγκατάλειψης μονάδων από τους αξιωματικούς. Αποδίδω τιμή και δόξα στα τμήματα του τομέα Βίγλας-Λούντζερ, που από την αρχή μέχρι το τέλος της μάχης, όλοι οι αξιωματικοί στάθηκαν γενναία επικεφαλής των τμημάτων τους, χωρίς να υπολογίσουν τη ζωή τους.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΛΑΖΟ

Ήταν ευκίνητος και έτρεχε ίσα με το άλογο. Προτού τελειώσω τα λόγια για την αποστολή που του ανέθετα, πηδούσε στο ξεκίνημα, όπως οι αθλητές στο τρέξιμο όταν ακούσουν τον πυροβολισμό. Πολλές φορές τον γυρνούσα πίσω να μου επαναλάβει τι του είπα, για να βεβαιωθώ ότι κατάλαβε.

Εκεί, μέσα στα καλάμια, όταν η ομάδα του **Κ**.**Σ** όρμησε πάνω στο άλογό μου, του έκανα νόημα να φύγει αριστερά. Αυτός κατάλαβε ότι εν-

νοούσα προς τη λίμνη, γιατί είδε τους φαντάρους που όρμησαν προς εμάς. Εγώ με το αυτόματο έριξα δραστικά πυρά εναντίον τους και τράβηξα προς την κατεύθυνση του συνδέσμου, αλλά τον έχασα. Αυτός πετάχτηκε στη λίμνη Μεγάλη Πρέσπα και κολυμπώντας πέρασε στην απέναντι όχθη, όπου υπήρχαν ακόμα τμήματα του Δ.Σ.Ε. Όταν τελικά υποχώρησαν τα τμήματα του Δ.Σ.Ε στην Αλβανία μαθεύτηκε πως ο σύνδεσμος του Αργύρη βρισκόταν εν ζωή. Το Γ.Α. δεν είχε πληροφορίες για το τι συνέβη με τα τμήματα του Λούντζερ και προσπαθούσαν να βρεθεί ο σύνδεσμος για να τον ρωτήσουν τι απογίναμε. Πήγε ο Λάζος στο Γ.Α. και τους λέει: «*Όταν ο διοικητής μας έδωσε εντολή να γυρίσουμε πίσω, διότι μας φράξανε το δρόμο τα τεθωρακισμένα, πέσαμε οι δυο μας πάνω σε μια ομάδα στρατιωτών.*

Πέσανε πολλά πυρά και είδα πως όρμησαν πάνω στον διοικητή Αργύρη, τον άρπαξαν και επιτόπου τον κομμάτιασαν». Πέρασαν μερικές μέρες στο Ελμπασάν Αλβανίας, όπου είχαν μαζευτεί τα τμήματα του Δ.Σ.Ε., και μια μέρα φωνάξανε την Ελένη, τη γυναίκα μου, στα γραφεία της πολιτικής οργάνωσης, όπου πήγε η Βουρνά, η γυναίκα του υπουργού της **Π**ροσωρινής **Κ**υβέρνησης. (Π.Κ): «*Πήρα εντολή από το Γ.Α. να 'ρθω να σε συναντήσω και να σου διαβιβάσω τα συλλυπητήρια για τον ηρωικό χαμό του Αργύρη στις 14 Αυγ. στον κάμπο της Πρέσπας. Εσύ, Ελένη, κρατήσου. Φύλαξε το παιδί σου, είσαι νέα και ωραία και θα ξαναπαντρευτείς.»,* είπε η συντρόφισσα Βουρνά στην Ελένη. Αυτή είναι παρηγοριά!

Στο αντέρεισμα βόρεια του Αγ. Γερμανού, το οποίο ξεκινά από την κορυφογραμμή Μπέλα Βόντα και καταλήγει στον κάμπο κοντά στην λίμνη, πιάσαμε θέσεις μάχης. Τράβηξα τον ανήφορο για να προλάβω τυχόν κινήσεις του εχθρού από την κορυφογραμμή προς τα κάτω. Περπατούσα πάνω στη γραμμή των συνόρων.

ΟΙ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΟΙ ΜΑΣ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΣΑΝ ΝΑ ΠΕΡΑΣΟΥΜΕ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Λίγα μέτρα χώριζαν τις θέσεις μας από τους γιουγκοσλάβους στρατιώτες. Πολλοί γιουγκοσλάβοι στρατιώτες με λύπη μας κοίταζαν και μας παρακαλούσαν να περάσουμε τα σύνορα για να γλυτώσουμε τη ζωή μας. Μερικοί γιουγκοσλάβοι στρατιώτες έδιναν ψωμί στους δικούς μας μαχητές. Οι αξιωματικοί του γιουγκοσλαβικού στρατού κρατούσαν τα βλέμματα τους προς εμάς με τρόπο αλλιώτικο από τους φαντάρους, διότι μόλις έβλεπαν να έρχεται ο αξιωματικός τους, οι φαντάροι έκαναν πως δεν μας βλέπανε.

Αφού άρχισε να νυχτώνει, παρατηρήσαμε πως κινήθηκαν οι δυνάμεις του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού για να φράξουν τον δρόμο προς νότο, διότι άλλη διέξοδος για μας δεν υπήρχε. Κάλεσα τους διοικητές των τμημάτων σε σύσκεψη. Και αυτοί αντιληφθήκαν ότι είμαστε κυκλωμένοι από παντού. Τους είπα ότι μου υποσχέθηκε ο γιουγκοσλάβος αξιωματικός πως όταν νυχτώσει καλά, θα ’ρθει ο διοικητής του συνοριακού τομέα, ταγματάρχης, να συζητήσουμε και ό,τι βγει από τη συνάντηση, μετά θα αποφασίσουμε.

Όταν μιλούσαμε για την κατάσταση, έθεσα το ερώτημα στους διοικητές των τμημάτων: «*Δύο διέξοδοι υπάρχουν. Μία, να περάσουμε προς νότο με κόστος και δεύτερη, να μπούμε στη Γιουγκοσλαβία*». Το να μπούμε στη Γιουγκοσλαβία απορρίφθηκε κατηγορηματικά από το σύνολο των παρευρισκομένων. *«Δεν παραδινόμαστε»,* φώναξαν όλοι.

Αφού είχαμε και τις απόψεις των διοικητών όλων των τμημάτων, εγώ με τον Π.Ε. του τάγματος Γρίβα, Ναούμ Χρήστο (από το Χιλιόδεντρο Καστοριάς), ο οποίος παρέμεινε και μετά στη θέση αυτή, πήγαμε στη συνάντηση με το γιουγκοσλάβο ταγματάρχη. Ο τόπος συνάντησης ήταν εκεί κοντά. Μας δέχτηκε ο αξιωματικός του τμήματος, και μας είπε: «*Καθίστε έρχεται ο διοικητής».*

Μόλις ήρθε ο ταγματάρχης, μας χαιρέτησε δια χειραψίας και άρχισε την πολιτική. Εγώ και ο **Π**.**Ε.** ξέραμε τη γιουγκοσλάβικη γλώσσα. Πρώτα, μας συνεχάρη γιατί ξέρουμε τη γλώσσα, λέγοντάς μας: «*Δικοί μας άνθρωποι είσαστε*», και συνέχισε: «*Το κίνημά σας είναι προδομένο από το ΕΑΜ. Η νέα ηγεσία του Κ.Κ.Ε. με επικεφαλής τον Ζαχαριάδη πάλι σας πρόδωσε. Ο Ζαχαριάδης είναι προδότης και όλη η ηγεσία του Κ.Κ.Ε. σας οδήγησε στη σφαγή χωρίς αποτέλεσμα. Το μόνο που σας μένει είναι να περάσετε σε εμάς, για να σωθείτε όσοι μείνατε».*

«Σύντροφε ταγματάρχη», του λέει ο Ναούμ αυστηρά, *«εσείς περάσατε με το στρατόπεδο του ιμπεριαλισμού και αρνηθήκατε τον σοσιαλισμό».* Τον έπιασα από το χέρι και τον παραμέρισα λέγοντας: *«Εδώ ήρθαμε να ζητήσουμε τη βοήθεια από τους συντρόφους μας, αφήστε τα πολιτικά. Σύντροφε ταγματάρχη, τα πολιτικά ας τα λύσουν οι πολιτικοί. Εμείς να μιλήσουμε για τα στρατιωτικά. Σε αυτή τη δύσκολη στιγμή ζητάω τη βοήθειά σας να σώσω εκατοντάδες μαχητές, οι οποίοι είναι αποφασισμένοι να συνεχίσουν τον αγώνα μέχρι να πεθάνουν. Μια παράκληση έχω προς εσάς. Όπως είπατε νωρίτερα, να μας βοηθήσετε όσο μπορείτε. Να μας δώσετε μερικές βάρκες να περάσουμε στην Αλβανία. Να πάμε στο Γράμμο να πολεμήσουμε».*

Ο ταγματάρχης κάπως ηρέμησε λέγοντάς μου: *«Δύσκολο πράγμα. Περιμένετε λίγο».* Απομακρύνθηκε από κοντά μας και σε λίγα λεπτά γύρισε και μας λέει: *«Αυτό που ζητάτε είναι αδύνατο. Αφού δεν θέλετε να παραδώ-*

σετε τα όπλα και θέλετε να συνεχίσετε τον αγώνα, τότε σας προτείνω να περάσετε στο δικό μας έδαφος, να μείνετε μέσα την ημέρα και το άλλο βράδυ να φύγετε όπου θέλετε. Σας δίνω το λόγο της τιμής μου ότι θα είστε ασφαλείς».

Εμείς προκατειλημμένοι ενάντια στον Τίτο ήταν αδύνατον να το δεχτούμε αυτό και το θεωρήσαμε παγίδα. Δεν μπορώ να το επιβεβαιώσω αν ήταν παγίδα ή αν θέλησε να μας βοηθήσει. Πάντως τα γεγονότα μας είχαν κάνει καχύποπτους. Τελευταία και εγώ ξεσπάθωσα και του λέω: *«Σύντροφε ταγματάρχη, όλο το σοσιαλιστικό στρατόπεδο σας καταδίκασε σαν υπηρέτες του ιμπεριαλισμού. Εμείς αυτό το διαπιστώνουμε τώρα με τα μάτια μας. Γίνεστε συνεργάτες του μοναρχοφασιστικού στρατού της Ελλάδας και τους βοηθάτε να μας εξοντώσουν. Αυτά που εσείς κάνετε σε μας θα σας το ανταποδώσει ο γιουγκοσλαβικός λαός.».* Σκεφτήκαμε να φύγουμε. Κατάλαβα την ανάρμοστη συμπεριφορά μας, και λέω ανάρμοστη, διότι ήμασταν φιλοξενούμενοί τους και δεν έπρεπε να δείξουμε επιθετικότητα. Το αναφέρω αυτό, διότι ο γιουγκοσλάβος ταγματάρχης ακόμα και στο ξεπροβόδισμα με ηρεμία μας παρακαλούσε να σταματήσουμε τον ένοπλο αγώνα. Εκείνο όμως που μου έκανε εντύπωση μεγάλη ήταν η θέση που πήρε ο Π.Ε. Ναούμ Χρήστος και το ύφος και το ήθος, με το οποίο μίλησε στον ταγματάρχη. Πίστεψα ότι έχω δίπλα μου έναν αφοσιωμένο κομμουνιστή, ικανό να βγάλει σε πέρας κάθε αποστολή σε αυτή τη δύσκολη στιγμή. Γελάστηκα οικτρά. Ήταν από τους «*φτιαχτούς*».

Με αγωνία μας περίμεναν όλα τα στελέχη των τμημάτων. Τους είπαμε τι συζητήσαμε με τον ταγματάρχη, τι του είπαμε και τι μας είπε αυτός. «*Μια λύση μας έμεινε*», τους λέω, «*να περάσουμε στα μετόπισθεν του εχθρού*». Όλοι συμφώνησαν. Ο πιο φανατικός ενάντια στο πέρασμά μας στη Γιουγκοσλαβία ήταν ο Π.Ε. Ναούμ Χρήστος. Η ηγεσία του Δ.Σ.Ε είχε καλλιεργήσει βαθύ πνεύμα μίσους ενάντια στον Τίτο και στη Γιουγκοσλαβία. Μετά τη μάχη της Φλώρινας (Φεβρ. 1949), εκδηλώθηκε κίνηση λιποταξίας προς τη Γιουγκοσλαβία από τον Δ.Σ.Ε. Τα μέσα διαφώτισης βοήθησαν πολύ στο μίσος εναντίον της γιουγκοσλαβικής ηγεσίας. Πάρθηκαν διοικητικά μέτρα με στήσιμο στρατοδικείου. Κάθε λιποτάχτης που συλλαμβάνονταν ή προσπαθούσε να φύγει προς τη Γιουγκοσλαβία, περνούσε στρατοδικείο με ποινή θανάτου. Πολλοί εκτελέστηκαν. Η κομματική επαγρύπνηση έστειλε στο στρατοδικείο και ανθρώπους σαν τον Καραθύμιο, αρχιμουσικό του Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι, που αφού του πήραν το κλαρίνο, του έδωσαν όπλο για να πάει στην πρώτη γραμμή. Ο άνθρωπος τα ’χασε και στάλθηκε στα έμπεδα στην Πρέσπα. Τον κατηγόρησαν ότι σκέφτηκε να λιποτακτήσει και καταδικάστηκε σε θάνατο. Ο Ναούμ είχε πάθος στην «*επαγρύπνηση*» και στη σύ-

νταξη εκθέσεων προς τα πάνω. Σε τύλιγε, που λέει και ο λαός, σε μια κόλλα χαρτί και δεν σε γλύτωνε τίποτα.

Οι μαχητές, που είχαμε μείνει αποκομμένοι στο Βίτσι, ήμασταν περίπου 300 στον αριθμό. Αποφασίσαμε να συγκροτήσουμε τρία αποσπάσματα. Τρεις λόχοι προς τρεις κατευθύνσεις, θα πορευόμασταν προς νότο με τελικό σκοπό το Σινιάτσικο. Όλοι συμφωνήσαμε. Στον 1ο Λόχο, διοικητής ήταν ο **Μητόπουλος Σπύρος** και Π.Ε. ο **Ναούμ Χρήστος**. Το δρομολόγιο που ορίστηκε ήταν αριστερά προς Μπούφι, στα δασωμένα, και συνέχεια προς νότο. Στον 2ο Λόχο, **Καλαμπακιώτης** και **Αγαμέμνονας**, και οι δύο ήταν λοχαγοί, συνυπεύθυνοι για το τμήμα. Στον 3ο Λόχο διοικητής ήμουν εγώ, **Αργύρης Κοβάτσης**, με βοηθό μου τον **Τσιούλη Κώστα** που ήταν διμοιρίτης στο Λούντζερ. Το δεύτερο τμήμα είχε το δικαίωμα να επιλέξει και δρομολόγιο μέσω Βάρμπας προς Αλβανία. Το τρίτο τμήμα, στο κέντρο Μπέλα Βόντα, το δασωμένο με χαμηλή βλάστηση προς Πισοδέρι και συνέχεια προς νότο.

Ξεκαθαρίσαμε καλά την αποστολή του κάθε τμήματος και ποιά πορεία ελιγμού θα διαλέξει στο δρομολόγιο. Το ξέραμε όλοι πως ήμασταν κυκλωμένοι. Γι' αυτό το ξεκαθαρίσαμε από την αρχή πως το καλύτερο για μας ήταν να περάσουμε απαρατήρητοι. Σε έσχατη ανάγκη θα χτυπήσουμε για να ανοίξουμε δρόμο, αν το έδαφος προσφέρεται.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 14ΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1949 ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Όταν συγκροτηθήκαμε σε τρία τμήματα, το καθένα τράβηξε το δρομολόγιό του. Το τμήμα με διοικητή τον Μητόπουλο Σπύρο και Π.Ε. τον Χρήστο Ναούμ, μόλις έφτασε στη γραμμή που κρατούσε ο **Κ**υβερνητικός **Σ**τρατός, σταμάτησε και χωρίς να κάνει προσπάθεια να περάσει, γύρισε πίσω στα σύνορα και πέρασαν να κρυφτούν στο γιουγκοσλαβικό έδαφος. Ο Χρήστος, που τόσο έβρισε τον γιουγκοσλάβο ταγματάρχη όταν συναντηθήκαμε υποστηρίζοντας με φανατισμό τις θέσεις του Κ.Κ.Ε, είχα πιστέψει πως πραγματικά θα έβγαζε σε πέρας την αποστολή, χωρίς να περάσει στη Γιουγκοσλαβία και αυτό παρά τις αυστηρές διαταγές του Γ.Α που και η σκέψη ακόμα για πέρασμα στο γιουγκοσλαβικό έδαφος θεωρούνταν προδοσία, θάνατος. Σώθηκαν, όμως, περίπου 80 άνθρωποι, μαχητές του Δ.Σ.Ε.

Τον κατηγορώ, διότι από την κομματική θέση που κατείχε, τότε εκεί στα σύνορα, όταν συζητήσαμε τι να κάνουμε, καυτηρίασε σαν προδοσία τη σκέψη για πέρασμα στο γιουγκοσλαβικό έδαφος. Αυτό όχι μόνο εμένα, αλλά όλα τα στελέχη επηρέασε πολύ και είπαμε «*Όχι στη Γιουγκοσλαβία*». Αυτός ο φανατισμός, «*Όχι στη Γιουγκοσλαβία*», μας κόστισε την τελευταία

μέρα, στις 14 Αυγ., στο Βίτσι εκατοντάδες θύματα του Δ.Σ.Ε. Τελικά, όταν ξημέρωσε στις 15 Αυγ., ο γιουγκοσλαβικός στρατός εντόπισε το τμήμα Μητοπούλου-Χρήστου στο έδαφος και τους αφόπλισε κανονικά, στέλνοντάς τους στους χώρους συγκέντρωσης των μαχητών του Δ.Σ.Ε. Τελικά έζησαν όλοι και η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση επέτρεψε σε όλους που θέλησαν να εγκαταλείψουν τη Γιουγκοσλαβία να πάνε σε όποια χώρα θέλουν.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ Η ΚΑΤΑΛΗΞΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΙΩΤΗ–ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ ΣΤΙΣ 15 ΑΥΓ. 1949

Όπως πρόβλεπε το σχέδιο, το τμήμα αυτό από τα δεξιά θα περνούσε κάτω από το χωριό Αγ. Γερμανό και θα συνέχιζε την πορεία προς νότο από τη δυτική πλευρά, Μπέλα Βόντα. Φαίνεται πως το τμήμα έγινε αντιληπτό στο πέρασμά του από τη γραμμή κύκλωσης που μας είχαν στις 15 Αυγ. με αποτέλεσμα να σκοτωθούν όλοι, περίπου 80 μαχητές και αξιωματικοί του Δ.Σ.Ε.

Το λέω αυτό με βεβαιότητα, διότι το ανακοινωθέν του ελληνικού στρατού στις 16 Αυγ. 1949 δίνει αυτά τα στοιχεία: «Στην περιοχή του Βίτσι σε μάχες στις 16 Αυγ. 1949 σκοτώθηκαν 80 συμμορίτες». Τους σκότωσαν όλους επιτόπου, έστω και αν τους αιχμαλώτισαν. Αυτή ήταν η τακτική τους και οι οδηγίες του Βαν Φλητ: «*Σκότωμα αμέσως*». Ας το ψάξουν οι ιστορικοί και να τα βγάλουν στη φόρα, έστω και αργά, για να μάθει ο ελληνικός λαός για την αμερικανοκρατία.

Η πίστη, αλλά και η κομματοφοβία να μην κατηγορηθούμε για προδότες, στη συγκεκριμένη περίπτωση η κομματική «αδιαλλαξία» του Χρήστου Ναούμ που για τον εαυτό του δεν ίσχυσε, μας οδήγησε στο χορό του Ζαλόγγου. Το ότι σώθηκε το τμήμα που εγώ οδήγησα στο Σινιάτσικο ήταν μεν αποτέλεσμα γνώσης της αντάρτικης τακτικής και αποφασιστικότητα, αλλά και μεγάλη τύχη. Σπάνια τέτοια ενέργεια είχε αίσιο τέλος. Σε τέτοιες ενέργειες η αποφασιστικότητα και η τρέλα είναι αδελφές.

Η στερνή μου γνώμη είναι να περνούσαμε όλοι στη Γιουγκοσλαβία, έστω με αυτούς που μείναμε ζωντανοί μετά τη μάχη στον κάμπο της Πρέσπας. Ο εφιάλτης του τιτοϊσμού μας είχε κυριεύσει μέχρι το μεδούλι. Δεν υπήρχε μεγαλύτερη κατηγορία από αυτήν: «*Τιτικός πράκτορας*». Για πολλές σκοπιμότητες ακόμα στα χρόνια μετά τον πόλεμο κατηγορήθηκαν αγωνιστές για τιτικοί πράκτορες από ηγετικούς κύκλους του Κ.Κ.Ε. για κάλυψη των ευθυνών τους, και μέχρι την εξόντωσή τους στα χρόνια της εμιγκράτσιας (πολιτικοί πρόσφυγες) στις σοσιαλιστικές χώρες.

Εγώ με το τμήμα, που ήταν και το μικρότερο, περίπου 60 άτομα, τράβηξα καταμεσής της Μπέλα Βόντα. Τη γραμμή που είχε καταλάβει ο στρατός για να μην περάσουμε προς νότο, την είχα εντοπίσει καλά. Όταν βράδιασε, οι στρατιώτες άφηναν τις χαραδρούλες και τα κοιλώματα του εδάφους και μαζεύονταν στα υψωματάκια για ασφάλεια της ζωής τους. Διάλεξα το μέρος που είχε τη μεγαλύτερη απόσταση μεταξύ των υψωμάτων που κρατούσαν και με μεγάλη προσοχή περάσαμε τη γραμμή, μέσω μικρών χαραδρών, σε χαμηλό δασωμένο έδαφος. Μπήκαμε στο κέντρο της Μπέλα Βόντα και μακριά από τη διάταξή τους, περίπου 500 μέτρα προς Πισοδέρι. Μας ξημέρωσε και αποφασίσαμε να λουφάξουμε καταμεσής της Μπέλα Βόντα, σε πυκνό δασωμένο μέρος, αφού διαπιστώσαμε ότι οι δυνάμεις τους ήταν παρατεταγμένες πίσω από μας προς τα γιουγκοσλαβικά σύνορα.

Η ανησυχία μας να μην γίνουμε αντιληπτοί ήταν μεγάλη, γιατί αυτό θα σήμαινε 100% θάνατο για όλους μας. Αυτό το ζήσαμε στον κάμπο της Πρέσπας, όπου οι στρατιώτες σκότωναν εν ψυχρώ αιχμαλώτους και τραυματίες. Αν και το είχαμε προαποφασίσει για τον χαμό μας, πάντα όμως η ελπίδα για τη ζωή υπάρχει στον άνθρωπο και κρατούσαμε την ψυχραιμία μας. Όταν ξημέρωσε καλά, είδαμε δύο φωτοβολίδες στον ουρανό που σήμαιναν την έναρξη της επίθεσής τους προς τα σύνορα. Παρατεταγμένα τμήματα προχωρούν και πυροβολούν στον αέρα και φώναζαν «*Αέρα και τους φάγαμε! Τρέξε, ρε, να πιάσουμε καμιά Βουλγαροπούλα*!». Δεκαπενταύγουστος, ήταν γιορτή της Παναγίας, καλή μέρα και τους βλέπαμε να φωνάζουν, να πυροβολούν και να προχωρούν. Η ανησυχία μας μετατράπηκε σε θέαμα, αλλά τη λούφα δεν την εγκαταλείψαμε μέχρι που νύχτωσε.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΛΟΥΝΤΖΕΡ

Μείναμε νηστικοί και έπρεπε να βρούμε ψωμί. Η κατάσταση δεν μας επέτρεπε να κάνουμε εμφανίσεις. Ψάχνοντας για τροφή, σκέφτηκα πως αφήσαμε στο Λούντζερ μια επιμελητεία, χαμηλά στη χαράδρα, γεμάτη με τρόφιμα και προπαντός άφθονες σοκολάτες. Περάσαμε δίπλα από το Πισοδέρι, ανεβήκαμε στο ύψωμα Γκόγκο Γκλάβατα, διαπιστώσαμε πως δεν υπάρχει καμιά κίνηση του στρατού, εκτός από τις οχυρωμένες θέσεις που εμείς εγκαταλείψαμε. Παρέμειναν στο Λούντζερ, του οποίου είχαν καταλάβει τα οχυρά. Βήμα δεν έκαναν παραπέρα, φοβούμενοι τα ναρκοπέδια.

Κατεβήκαμε στην επιμελητεία και τη βρήκαμε όπως την είχαμε αφήσει, γεμάτη τρόφιμα. Φάγαμε ό,τι ήθελε ο καθένας. Πήραμε επίσης ό,τι διάλεξε ο καθένας ψωμί, κονσέρβες, κασέρι κ.λπ. Εφοδιαστήκαμε και με πυρομαχικά και αφού ξεκουραστήκαμε καλά, προτού χαράξει περάσαμε

στη νότια πλαγιά του Λούντζερ, στο πυκνό και δασωμένο μέρος κάτω από τη διάταξη του άλλοτε λόχου μηχανημάτων.

Αυτό ήταν το δεύτερο λημέρι στις 16 Αυγ. Ο καιρός χάλασε, άρχισε να βρέχει ψιλή βροχή, πυκνή ομίχλη σε όλα τα υψώματα. Η ομίχλη ήταν καλή για μας, αλλά η βροχή και το κρύο εδώ ψηλά μας δυσκόλευε πολύ. Ευτυχώς ήμασταν χορτάτοι και έτσι αντέχαμε στις δυσκολίες. Τρώγαμε σοκολάτες για να ζεσταθούμε. Περάσαμε τη χαράδρα Μελά και ανάμεσα Μακροχώρι και Μελά θελήσαμε να πιάσουμε το δασωμένο, τη δυτική πλευρά του υψώματος Ρότο.

Όταν περάσαμε τον χωματόδρομο Μελά-Μακροχώρι και προχωρήσαμε προς Ρότο ακούστηκε μια δυνατή έκρηξη ανάμεσά μας. Είχαμε μπει σε ναρκοπέδιο δικό μας. Μια μαχήτρια του τμήματος πάτησε νάρκη που της έκοψε το πόδι. Ανδρειωμένη κοπέλα. Θεσσαλιώτισσα, τη λέγανε Χαρίκλεια. Υπηρετούσε στο λόχο μηχανημάτων και ήταν σκοπεύτρια στο βαρύ πολυβόλο. Φώναξα δυνατά να μην κινηθεί κανένας από τη θέση του. «*Σκύψτε στο έδαφος και ψάξτε με τα χέρια σας όλοι να βρούμε τη σειρά των ναρκών, που είναι φυτεμένες στο έδαφος, όπως το αμπέλι, σειρές σταυρωτά».* Πραγματικά βρήκαμε τη σειρά και βγήκαμε από το ναρκοπέδιο χωρίς άλλη απώλεια.

Προσεχτικά σηκώσαμε τη Χαρίκλεια, τη βγάλαμε από το ναρκοπέδιο, την επιδέσαμε για να σταματήσει η αιμορραγία. Μετά τη φέραμε στο δρόμο, όπως ζήτησε η ίδια, και μου είπε: «*Συναγωνιστή διοικητή, μην ασχολείστε με μένα. Πάρτε όλα τα χαρτιά από τις τσέπες μου και αφήστε με εδώ, φύγετε, συνεχίστε την πορεία».* Την αφήσαμε στο δρόμο πιστεύοντας ότι θα τη βρει κάποιος περαστικός μήπως και σωθεί.

Περάσαμε στη δυτική πλευρά του Ρότο με κατεύθυνση το χωριό Αγ. Αντώνιος. Βαδίζαμε μέσα στα δασωμένα και δύσβατα εδάφη με ψιλοβρόχι, βρεγμένοι μέχρι το κόκαλο. Πήρε να ξημερώνει και είχαμε διανύσει τη μισή απόσταση, από το μέρος που έπρεπε να καμουφλαριστούμε στο τρίτο λημέρι. Όπως βαδίζαμε στην πλαγιά, στα δυτικά μας ήταν ο κάμπος Μαυρόκαμπου-Χαλάρας. Σε όλο αυτό το λεκανοπέδιο είχε στρατοπεδεύσει ο κύριος όγκος του **Κ**υβερνητικού **Σ**τρατού. Είχαν εγκαταστήσει ηλεκτρογεννήτριες και ολόκληρος ο κάμπος Χαλάρας και Μαυρόκαμπου έμοιαζε σαν μεγαλούπολη. Με μεγάλες δυσκολίες, κουρασμένοι, φτάσαμε στη δασωμένη περιοχή κάτω από τον Αγ. Αντώνη (Δερβένι).

Διαλέξαμε το μέρος, ήταν πυκνό, δασωμένο, και λουφάξαμε. Όταν ξημέρωσε καλά, διαπιστώσαμε πως εκεί κοντά μας περνούσε ο χωματόδρομος από Βυσσινιά προς Αγ. Αντώνιο και Μαυρόκαμπο. Διακόσια μέτρα περίπου μας χώριζαν από το δρόμο. Ήμασταν εξαντλημένοι από τη βροχή.

Διαπιστώσαμε ότι βρισκόμαστε δίπλα στο δρόμο. Με προσεκτικές κινήσεις κινηθήκαμε προς τις δύο κατευθύνσεις του στρατού. Μεγάλωσε η ανησυχία μας. Καθόμασταν κουκουλωμένοι με το χέρι στη σκανδάλη. Αγωνία, ωσότου βραδιάσει. Για μια στιγμή στο δρόμο σταμάτησε ένα τμήμα που πορευόταν προς Μαυρόκαμπο κοντά στις θέσεις μας. Ένας στρατιώτης, για να κάνει το νερό του, έκανε μερικά βήματα στο δασωμένο. Άρχισαν να του φωνάζουν οι άλλοι στρατιώτες. «*Ρε βλάκα, θα πατήσεις νάρκη και θα σκοτωθείς!*». Οι φωνές αυτές μας δώσανε κουράγιο, γιατί διαπιστώσαμε πως αυτή η μεγάλη ναρκοφοβία θα τους κρατάει στο δρόμο. Έτσι πέρασε η μέρα της 17-8-1949 σε αναγκαστικό λημέρι, με κίνδυνο μεν, αλλά με ασφάλεια.

Με τα ρούχα μας βρεγμένα και τη βροχή να εξακολουθεί να πέφτει, με ομίχλη σε όλα τα υψώματα, συνεχίζουμε την πορεία προς νότο. Με μεγάλη βραδυπορία, λόγω του άστατου καιρού, βαδίζουμε μέσα από δύσβατα μέρη. Καταφέρνουμε να διανύσουμε μόνο τη μισή διαδρομή από αυτήν που είχαμε καθορίσει. Εξαντλημένοι, αλλά κάνουμε κουράγιο, διότι πλησιάζουμε στο τελευταίο, αλλά επικίνδυνο μέρος, στον κάμπο Φωτεινής-Κορησσού.

Δεν τα καταφέραμε να περάσουμε στα υψώματα Φωτεινής, όπως προβλέπαμε. Υποχρεωθήκαμε να σταματήσουμε κοντά στη Βυσσινιά, διότι μας ξημέρωσε. Έξω από το χωριό, ένα χιλιόμετρο περίπου, στη χαράδρα προς Οξυά, βρίσκεται το εκκλησάκι Αγ. Αθανάσιος. Μέχρι τα ριζά των υψωμάτων οι κορυφές καλύπτονταν από πυκνή ομίχλη. Μας χρειαζόταν να βρούμε κάποιο σκέπαστρο, γιατί βρισκόμασταν σε άθλια κατάσταση από τη συνεχή βροχή. Σταματήσαμε, κάναμε αναγνώριση γύρω. Το χωριό φαινόταν παρακάτω χωρίς ομίχλη, κάτω από το εκκλησάκι. Ο στρατός βρισκόταν στα υψώματα και κινούνταν στις κορυφογραμμές εξαιτίας του φόβου των ναρκών.

Αποφασίσαμε να κλειστούμε μέσα στο εκκλησάκι χωρίς να κινούμαστε. Από τα παραθυράκια που είχε το εκκλησάκι ψηλά στους τοίχους, κάναμε τις παρατηρήσεις γύρω. Σε επιφυλακή βρισκόμασταν όλη τη μέρα και με αγωνία μην μας αντιληφθούν. Όταν το απόγευμα είδαμε ότι υπάρχει ησυχία, έδωσα εντολή μέσα στη μέση της εκκλησίας να ανάψουμε φωτιά με ξερά σανίδια για να μην καπνίζουν και φανεί έξω ο καπνός. Στη φωτιά στεγνώσαμε τα ρούχα μας, φάγαμε με ζεστασιά και, μόλις νύχτωσε, τραβήξαμε προς νότο.

Σταμάτησε να βρέχει και τα ρούχα μας είναι πλέον στεγνά. Η πορεία μας είναι πιο άνετη παρά το δύσβατο δρομολόγιο. Κατεβήκαμε χαμηλά προς τη λίμνη της Καστοριάς και νιώσαμε ζεστασιά σε σχέση με τις βουνοκορφές του Βίτσι. Η διαδρομή μας δεν ήταν μακρινή, μέχρι το βουνό πάνω

από το χωριό Φωτεινή, όπου έπρεπε υποχρεωτικά την ημέρα να μείνουμε εκεί για να παρατηρήσουμε τον κάμπο Φωτεινής-Πολυκάρπης-Μαυροχωρίου-Σινιάτσικου. Στο βουνό αυτό υπήρχε ένα ύψωμα, όπου βοσκούσαν τα πρόβατα και τα γελάδια του χωριού Φωτεινή, καλυμμένο με χαμόκλαδα. Φτάνοντας εκεί, αφού παρατηρήσαμε το πρωί όλο τον κάμπο, αφήσαμε φυλάκιο και πέσαμε να κοιμηθούμε. Το μεσημέρι ο σκοπός μας ξύπνησε, διότι κοντά μας έφτασαν βόσκοντας τα γελάδια του χωριού. Αμέσως πιάσαμε θέσεις ξαπλωμένοι στο έδαφος, χωρίς καμία κίνηση. Είδαμε τον τσοπάνο να ανηφορίζει και το σκυλί γαβγίζοντας προπορευόταν από τον τσοπάνο προς εμάς. Όταν ο τσοπάνος είδε το σκυλί να δυναμώνει το γάβγισμά του, τότε τάχυνε το βήμα του προς εμάς και έπεσε πάνω μας. Τον πιάσαμε, τον κρατήσαμε μέχρι που βασίλεψε ο ήλιος. Τα γελάδια φύγανε μονάχα, όταν πήρε να βραδιάζει.

Κάναμε συζήτηση για τον τσοπάνο, τι να τον κάνουμε. Μερικοί πρότειναν να τον πάρουμε μαζί μας μέχρι να περάσουμε τον κάμπο. Άλλοι πρότειναν να τον σκοτώσουμε για να μην μας προδώσει Τότε, τους είπα: «*Ούτε το πρώτο ούτε το δεύτερο. Θα τον δέσουμε, έτσι που να μπορεί αργότερα να λυθεί. Θα του συστήσουμε να μείνει εδώ μέχρι να ξημερώσει αύριο».* Με τη σκέψη ότι δεν χαραμίζεται άνθρωπος άδικα από καχυποψία, τον αφήσαμε να ζήσει, τον δέσαμε και του σύστησα να καθίσει εδώ μέχρι το πρωί. «*Θα πάμε στο χωριό για τρόφιμα και θα ξαναγυρίσουμε. Πρόσεξε μην φύγεις την νύχτα, γιατί αν σε συναντήσουμε, σίγουρα θα σε σκοτώσουμε*». Τον φοβέρισα για να καθυστερήσει τουλάχιστον να φύγει, ωσότου εμείς περάσουμε τον κάμπο. Τον αφήσαμε εκεί και φύγαμε.

ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΣΤΟ ΣΙΝΙΑΤΣΙΚΟ

Τη διαδρομή αυτή για το Σινιάτσικο την είχα κάνει δεκάδες φορές το 1947 και 1948, με τμήματα που διοικούσα, και γνώριζα το έδαφος πιθαμή προς πιθαμή. Όπως καθορίσαμε το δρομολόγιο, από το παρατηρητήριο χωρίς παρέκκλιση περάσαμε τον κάμπο, πήραμε τον ανήφορο για το Τσερίλοβο και σταματήσαμε για λίγη ξεκούραση στην οροσειρά μεταξύ Κορησσού και Γέρμας.

Εδώ, όπως ήμασταν καθισμένοι και το φεγγάρι από ψηλά έφεγγε φαινόταν σαν πεδιάδα όλη η περιοχή της Γέρμας. Απευθυνόμενος στους μαχητές του τμήματος τούς είπα: «*Μπαίνουμε στο "βασίλειό μας". Το Σινιάτσικο το θεωρώ σαν δικό μου βιλαέτι από το 1943 μέχρι το 1945, και από τις αρχές 1947 μέχρι τέλους 1948. Στον τόπο αυτό έδωσα πολλές μάχες. Ο τόπος με κρατούσε στην αγκαλιά του και μου έδινε πάντοτε δυνάμεις να μην*

τον εγκαταλείψω με βία του εχθρού. Εδώ θα βρούμε άφθονα τρόφιμα και η ζωή μας θα αλλάξει ριζικά σε σχέση με αυτή στο Βίτσι». Σηκωθήκαμε και μπροστά μας είχαμε όλο κατήφορο. Τα τρόφιμά μας είχαν εξαντληθεί, αλλά τα λόγια που τους είπα ότι θα βρούμε και «*του πουλιού το γάλα*» έδωσαν κουράγιο στο βάδισμα

Μας ξημέρωσε στις ράχες, απέναντι από το χωριό Γέρμα, στη δυτική μεριά. Παρά την άκρα ησυχία που επικρατούσε σε ολόκληρο το χώρο, πήρα μέτρα κάλυψής μας έξω από το χωριό, σε μια χαράδρα και καθίσαμε μέχρι τις απογευματινές ώρες της 20ης Αυγ. καλυμμένοι. Αισθανθήκαμε πιο άνετα, εγώ περισσότερο αισθάνθηκα σαν στο δικό μου νοικοκυριό εδώ, στο Σινιάτσικο. Τους είπα «*Ελεύθεροι όλοι να ξαπλώσετε, να κοιμηθείτε. Μόνο ένας σκοπός να παρατηρεί*». Ξεκουραστήκαμε καλά, αλλά η πείνα μας είχε στα γερά κυριεύσει.

Το απόγευμα σηκωθήκαμε όλοι και εκεί που κουβεντιάζαμε για το πότε να νυχτώσει να πάμε στο χωριό, βλέπουμε λίγο παρακάτω από μας στη σκιά ενός δέντρου να κάθεται ένα ζώο. Με τα κιάλια διαπίστωσα πως ήταν ένα πρόβατο, μεγάλο σαν μοσχάρι. Φώναξα δύο καλούς σκοπευτές και τους δείχνω το πρόβατο. «*Θα το πλησιάσετε κοντά από τη χαραδρούλα και θα το πυροβολήσετε μαζί. Να ακουστεί μόνο μία σφαίρα. Αν δεν το πετύχετε, δεν θα ρίξετε άλλη σφαίρα*».

Τους παρακολουθούσαμε με καρφωμένα μάτια τι θα κάνουν. Για μια στιγμή ρίξανε τις δύο τουφεκιές και είδαμε το πρόβατο που τινάχτηκε και αμέσως έπεσε μετά από λίγα μέτρα Το έπιασαν από τα πισινά πόδια και το σβάρνισαν μέχρι τη θέση μας. Εν τω μεταξύ, ωσότου φέρουν το πρόβατο, μαζέψαμε ξερά ξύλα και ανάψαμε φωτιά να το ψήσουμε. Στα γρήγορα το γδάρανε δυο καλοί γδάρτες, το κομμάτιασαν σε μερίδες και το μοίρασαν στις ομάδες. Το κρέας ψήθηκε σε μικρές σούβλες γρήγορα και φάγαμε από ένα μεζέ ο καθένας.

Στο χώρο του Σινιάτσικου υπήρχαν μόνιμα μια ομάδα ελεύθερων σκοπευτών και μια άλλη ομάδα αποτελούμενη από δυο πολιτικούς επιτρόπους, δυο ασυρματιστές και δυο πληροφοριοδότες. Ο Γιώργης Ιατρού ήταν ο γενικός υπεύθυνος με βοηθό τον Λάζο Δόλλα. Στο κέντρο πληροφοριών και τον ασύρματο ήταν ο Φώτης και ο Τάσος Γουμπέρης. Οι Ιατρού και Δόλλας είχαν σύνδεσμο τον Γιώργη Γκάσα, ο οποίος ήταν από την Γέρμα από καλή αγωνιστική οικογένεια. Έκανε τον άρρωστο και τον είχε ο Μπάρμπα-Κίτσος στην Πρέσπα για σύνδεσμο. Ο Λάζος τον πήρε σύνδεσμο, γιατί ήξερε τα μέρη.

Μετά το πέσιμο του Βίτσι, όλοι αυτοί στο Σινιάτσικο πέρασαν σε πιο βαθιά παρανομία και κινούνταν μόνο τη νύχτα. Πήγαιναν στο χωριό

Γέρμα, ψήνανε ψωμί, βράζανε κρέας κλπ., αλλά μόνο τη νύχτα. Η πρώτη μου δουλειά ήταν να βρω τους υπεύθυνους των ομάδων του Δ.Σ.Ε. στο Σινιάτσικο. Χωρίς αυτούς ψωμί δεν θα βρίσκαμε, γιατί μόνο αυτοί ήξεραν τις αποθήκες και τις κρυψώνες των τροφίμων. Για να μην φοβηθούν και νομίσουν ότι εχθρικές δυνάμεις μπήκαν στη Γέρμα, καλυφθήκαμε στην κάτω άκρη του χωριού και πήρα δυο μαχητές μαζί μου. Πιάσαμε τους δρόμους που οδηγούσαν στο χωριό από την πάνω, ανατολική μεριά και περιμέναμε. Μόλις τους αντιληφθήκαμε από μακριά, φωνάξαμε «*Γιώργο, Λάζο, Φώτη! Εδώ είναι ο Αργύρης*!». Το κάναμε αυτό για να αποφύγουμε κάποια παρεξήγηση και άθελά μας πυροβοληθούμε.

Τελικά συναντηθήκαμε και, όταν με είδαν, χάρηκαν πολύ, ενώ αμέσως ένας έτρεξε στο λημέρι τους, φώναξε τους Ιατρού, Δόλλα και Φώτη, και τους είπε ότι ήρθε ο Αργύρης. Όλοι με γνώριζαν και ήρθαν. Η συνάντηση ήταν πολύ συγκινητική. Τους είπα για τη μεγάλη οδύσσεια που πέρασα στο Βίτσι και ότι καλό θα ήταν να μας εφοδιάσουν αμέσως με τρόφιμα. Στο Σινιάτσικο βρήκαμε και άλλα μεμονωμένα τμήματα, τα οποία βρίσκονταν στα νότια άκρα του Βίτσι και, όταν άρχισαν οι επιχειρήσεις, έφυγαν για το Σινιάτσικο.

ΣΤΙΣ 22 ΑΥΓ. 1949 ΜΠΑΙΝΟΥΝ ΟΛΟΙ ΟΙ ΔΙΑΣΚΟΡΠΙΣΜΕΝΟΙ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΥΠΟ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΓΕΣ ΜΟΥ

Στις 22 Αυγ. φώναξα τον Φώτη, υπεύθυνο για τον ασύρματο εκεί, στο Σινιάτσικο, και του έδωσα γραπτώς ένα τηλεγράφημα να το στείλει στο Γ.Α. του Δ.Σ.Ε. Στο τηλεγράφημα έγραφε: *«ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΗΚΑ ΒΙΤΣΙ ΣΤΟΠ. ΕΛΙΧΘΗΚΑΜΕ ΣΙΝΙΑΤΣΙΚΟ ΣΤΟΠ. ΒΡΙΣΚΟΜΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗ ΓΕΡΜΑΣ ΣΤΟΠ. ΠΕΡΙΜΕΝΩ ΔΙΑΤΑΓΗ ΣΑΣ ΣΤΟΠ».*

Την ίδια μέρα πήρα απάντηση με τηλεγράφημά τους, με συγχαρητήρια και πολλούς επαίνους του Γ.Α. προς το πρόσωπό μου για την αποφασιστική μου ενέργεια και την ηρωική πράξη μου. Το τηλεγράφημα κατέληγε, *«Διατάσουμε: 1^{ον}. Όλα τα αποκομμένα τμήματα του Δ.Σ.Ε. που βρίσκονται στις περιοχές: Βίτσι, Σινιάτσικο, Βέρμιο, Βόιο, Γράμμο να περάσουν κάτω από τη διαταγή του ταγματάρχη του Δ.Σ.Ε. Αργύρη Δημητρίου-Κοβάτση. 2^{ον}. Τα τμήματα, πολιτικοί επίτροποι, ομάδα ελευθέρων σκοπευτών, κέντρο πληροφοριών, που βρίσκονται περιοχή Σινιάτσικου, αμέσως μπαίνουν υπό τη διοίκησή σου»*. Υπογραφή: Γούσιας (τι εύκολα διατάζουν οι μεγάλοι μας μακριά από τη φωτιά!).

Κάλεσα όλους τους υπεύθυνους τμημάτων και τους γνώρισα τη διαταγή του Γ.Α. και τους σύστησα να ’ναι πειθαρχημένοι στις εντολές μου.

Επίσης, έστειλα συνδέσμους προς όλες τις κατευθύνσεις για να μαζέψουμε τους αποκομμένους. Ακολούθησε άλλο τηλεγράφημα του Γ.Α., με το οποίο με πληροφορούσαν ότι ο εχθρός ετοιμάζει μεγάλες δυνάμεις να ενεργήσει στο Σινιάτσικο και να λάβω τα απαραίτητα μέτρα.

Ο Κυριαζόπουλος ήταν γνωστός μου από τις αρχές. Το 1946, ήταν από τους πρώτους αντάρτες στο Γράμμο. Όταν σχηματίστηκαν οι πρώτοι λόχοι του Δ.Σ.Ε. στο Γράμμο τον είχα επιλοχία στον 1010 Λόχο. Ήταν δραστήριος και ήξερε λίγα γράμματα. Κρατούσε τα βιβλία του λόχου. Ήταν το πρόσωπο, το οποίο θα χαρακτηρίζαμε ως η «*μάνα του λόχου*».

Όταν πέρασε ο λόχος μας στο Βίτσι τον Απρ. του 1947, αυτός έμεινε εκεί. Με τις αλλαγές και ανασυγκροτήσεις τελευταία ήταν στο τάγμα του Πέτσου. Με τις επιχειρήσεις τον Αυγ. 1949 βρέθηκε με μια διμοιρία στην περιοχή της Βυσσινιάς και έφυγαν στο Σινιάτσικο. Τον εμπιστεύθηκα, γιατί τον γνώριζα, και του ανέθεσα τη διοίκηση του τμήματος. Μετά από μερικές μέρες ο Κυριαζόπουλος με μια ομάδα μαχητές εξαφανίστηκε και τον ψάχναμε προς όλες τις κατευθύνσεις. Πολλές οι υποψίες για λιποταξία, γιατί ήξερε καλά τα μέρη στην περιοχή. Μετά από δύο μέρες βρήκαμε τα ίχνη τους που πέρασαν από το Βαρικό-Βραψήνια προς Ράντος και έφυγαν στη Γιουγκοσλαβία. Τότε, χαλαρώσαμε τα μέτρα ασφάλειας και ηρεμήσαμε κάπως.

Γνωριζόμασταν με τον Δόλλα Λάζο καλά από τη δικτατορία Μεταξά. Ήταν δάσκαλος και τον έπιασαν για κομμουνιστή. Ήταν από τους πρωτοπόρους στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-1945 και στον Δ.Σ.Ε. από το 1946. Εδώ, στο Σινιάτσικο, ήταν ο δεύτερος υπεύθυνος μετά τον Ιατρού Γιώργη.

Ζήτησε να μιλήσουμε ιδιαίτερα για την κατάσταση που διαμορφώθηκε στο Σινιάτσικο μετά από την πτώση του Βίτσι. Κύριο θέμα της συζήτησης με τον Λάζο ήταν η στάση του Ιατρού μετά από την πτώση του Βίτσι. Αφού μου ανέφερε πολλά παραδείγματα, κατέληξε πως ο Ιατρού θα λιποταχτήσει. «*Τώρα είσαι διοικητής, πάρε την απόφαση*», κατέληξε ο Λάζος.

Μετά φώναξα τον Φώτη και συζητήσαμε για τη στάση του Ιατρού. Και ο Φώτης επιβεβαίωσε σχεδόν αυτά που είπε ο Λάζος. Βρέθηκα σε μεγάλο δίλημμα, διότι ήξερα πολύ καλά πως ο Ιατρού ήταν πολύ έμπιστο πρόσωπο του Κ.Κ.Ε., και στέλεχος γνωστό με κύρος στην καθοδήγηση του Κ.Κ.Ε. Πήρα την απόφαση να τον στείλω για πληροφορίες στη γιάφκα, στο χωριό Αμπελόκηποι Καστοριάς, και «*αν είναι έτσι, δεν θα γυρίσει*», είπα με το νου μου, «*τότε επιβεβαιώνεται η λιποταξία*». Αν όμως τον δικάζαμε ότι δείλιασε, η τιμωρία ήταν αποκλειστικά τουφεκισμός. Όλη τη ζωή μου θα είχα τύψεις, αλλά και θα με κατηγορούσαν από την καθοδήγηση του Κ.Κ.Ε. ότι έκανα έγκλημα χωρίς αποδείξεις.

Πήγε ο Ιατρού στους Αμπελόκηπους, όπως του είπα, έδωσε σημείωμά μου στη γιάφκα, την οποία κρατούσε η μάνα μου, Γιάννα Κοβάτση, πήρε πληροφορίες, και στο γυρισμό η μάνα μου του έδωσε δικό της σημείωμα για μένα, κάτι εσώρουχα και κάλτσες. Επέστρεψε ο Ιατρού κανονικά, με πληροφόρησε για την κατάσταση και το ηθικό τους μετά την πτώση του Βίτσι.

Γραμμένο από τα χέρια μιας κοπέλας το σημείωμα με τα λόγια της μάνας μου: «*Παιδί μου, Αργύρη, πολλές φορές μου είπαν ότι σε σκότωσαν. Μας ξάφνιασε το γράμμα σου και χαρήκαμε που είσαι ζωντανός. Σου στέλνω χαιρετίσματα και αυτά τα λίγα εσώρουχα. Ο Θεός να σε φυλάγει παιδί μου. Σου στέλνω τις ευχές μου, να μείνεις ζωντανός».* Αυτό το γράμμα της μάνας μου και η διαταγή του Γ.Α. στο Σινιάτσικο ήταν τα μεγαλύτερα κειμήλια της ζωής μου. Μου χάθηκαν στην Πολωνία το 1953, όταν έλειπα δύο χρόνια σε αποστολή στη Ρουμανία.

Μετά το γυρισμό του Ιατρού, είπα στο Λάζο και στον Φώτη πως από καχυποψία θα οδηγούμασταν άθελά μας σε εγκληματική πράξη. «*Αν αλλάξει ο Ιατρού, τώρα που ήρθες εσύ, αυτό είναι άλλο πράγμα*», μου είπαν και οι δύο. «*Πάντως να 'χεις το νου σου*», με συμβούλεψαν στο τέλος. Τον Ιατρού προσπαθούσα να τον κρατώ κοντά μου για να καταλάβω τη συμπεριφορά του. Τον ενημέρωνα για τις διαταγές που έπαιρνα από το **Γ.Α.** με τον ασύρματο, γιατί ήταν το πιο υπεύθυνο πρόσωπο από κομματική άποψη.

Εν τω μεταξύ παίρνω άλλο τηλεγράφημα του Γ.Α. που έγραφε: *«Αφού διαλέξεις περίπου 15 έμπιστους μαχητές να μείνουν στη περιοχή Σινιάτσικου και Βίτσι για διατήρηση φυσιογνωμίας αντάρτικου, όλες οι υπόλοιπες δυνάμεις <u>με εσένα επικεφαλής</u> θα περάσετε στην Αλβανία*», κατέληγε το τηλεγράφημα. Με το ίδιο τηλεγράφημα μου έλεγαν να στείλω σύνδεσμο στο Βέρμιο για να βρούμε τη διοίκηση της 24^{ης} Ταξιαρχίας του Δ.Σ.Ε. που αποκόπηκε και δεν μπορούσαν να βρούνε δρομολόγιο να περάσουν στην Αλβανία. Ήταν οι Νεμέρτζηκας, Φεραίος, Σωκράτης. Δύο μήνες περιπλανιόνταν στο Βέρμιο μετά την διάλυσή τους στο Καϊμακτσαλάν στις 8 Ιούλη 1949.

Βλέπαμε να περνάνε κάθε μέρα φάλαγγες αυτοκινήτων που μετέφεραν εφόδια για το στρατό στο Γράμμο από το δημόσιο δρόμο για το Βογατσικό προς Άργος Ορεστικό. Στα χέρια μου είχα μηδαμινές δυνάμεις με τέσσερα μόνο οπλοπολυβόλα. Υπολόγισα πως δεν θα το φανταζόταν ποτέ, ότι μετά το πέσιμο του Βίτσι (στις 28 Αυγ. έπεσε και ο Γράμμος) θα υπήρχαν δυνάμεις να τους χτυπήσουν με θρασύτητα σαν τη δικιά μας. Γιατί, όταν σε κυνηγάνε, προσπαθείς να κρυφτείς. Στη δικιά μας περίπτωση όποιος και να ήταν αυτό θα 'κανε. Εμείς όχι. Κρύψιμο, αλλά πάνω τους.

Βρήκα μια ευκαιρία, έστω και στο ξεψύχισμα του Δ.Σ.Ε., να τους δώσω ένα γερό μπουρλότο εδώ, που ποτέ δεν θα το φανταζόταν και μάλιστα όταν το σύνολο του Δ.Σ.Ε. υποχώρησε στην Αλβανία και ουσιαστικά είχε τελειώσει ο πόλεμος.

Μία με δύο του Σεπτ. τη νύχτα πιάσαμε θέσεις στο δημόσιο δρόμο κάτω από τη Γέρμα στην κοίτη του ποταμού. Μια διμοιρία με ένα οπλοπολυβόλο έπιασε θέσεις στο δημόσιο δρόμο. Άλλη δύναμη με δύο οπλοπολυβόλα βάση πυρός και υποστήριξη για σύμπτυξη. Εγώ κρατούσα τη διμοιρία σε άμεση επαφή στο δημόσιο δρόμο.

Μόλις η φάλαγγα μπήκε καταμεσής στο χώρο της ενέδρας εκδηλώσαμε πυρά. Αιφνιδιάστηκαν οι στρατιώτες, γιατί δεν το φαντάζονταν ποτέ αυτό, καθώς όλη η Ελλάδα γιόρταζε το τέλος του «κομμουνιστοσυμμοριτισμού». Εγκατέλειψαν τα αυτοκίνητα (φορτηγά) και τρέχανε τον κατήφορο προς τον Αλιάκμονα. Κατεβήκαμε μέσα στο δημόσιο δρόμο και βάλαμε φωτιά σε όλα τα φορτηγά. Κάηκαν περίπου δεκαπέντε.

Όταν υποχωρήσαμε από τον τόπο της ενέδρας, ακούσαμε μια πολύ δυνατή έκρηξη και στη συνέχεια άλλες εκρήξεις στο ίδιο αυτοκίνητο. Ήταν φορτωμένο με ρόδες αυτοκινήτου, με φουσκωμένα λάστιχα, και όταν η φωτιά τα έλιωνε, έσκαζαν και φλόγες με καπνούς υψώνονταν δεκάδες μέτρα. Δεν μπορέσαμε στην αρχή να καταλάβουμε τι είδος βόμβες έσκαγαν. Το Γ.Α. από υποκλοπές ασυρμάτων έμαθε το γεγονός της ενέδρας. Μας συγχάρηκε και διέταξε να φύγουμε για Αλβανία μέχρι τις 6/9/1949, διότι ετοιμάζονταν μεγάλες δυνάμεις να χτυπήσουν στο Σινιάτσικο. Έστειλα δύο ανιχνευτές να ελέγχουν το δρομολόγιο μέχρι τον Αλιάκμονα στον κάμπο του Άργους Ορεστικού.

Στο γυρισμό οι ανιχνευτές πέρασαν από το χωριό Αμπελόκηποι, είδαν τη μάνα μου και μου έφεραν άλλο γράμμα. Το γράμμα το έγραφε μια κοπέλα, η οποία βρισκόταν δίπλα στη μάνα μου. Απευθυνόταν σε μένα και μεταξύ άλλων έγραφε: *«Μη φοβάστε! Αν έπεσε το Βίτσι και ο Γράμμος, ο ελληνικός λαός δεν πέφτει. Θα συνεχίσουμε τον αγώνα με άλλα μέσα παραπέρα. Η νίκη πάλι δική μας θα 'ναι.»* Το γράμμα το διάβασα σε πολλούς που είχα γύρω μου και τους λέω: «*Ένα κοριτσάκι μας δίνει κουράγιο και δύναμη. Ζήτω ο αγώνας!».*

5 ΣΕΠΤ.- Ο ΙΑΤΡΟΥ ΣΤΟ ΒΟΓΑΤΣΙΚΟ-ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ

Στο Βογατσικό υπήρχε μια καλή γιάφκα όπου έμπαιναν παράνομα τη νύχτα οι άνθρωποι του Ιατρού και ο ίδιος για πληροφορίες. Μου ζήτησε την παραμονή της αναχώρησής μου για Αλβανία να πάει στο Βογατσικό για

πληροφορίες. Του έδωσα την άδεια. Αποβραδίς πήγε πρώτα στο Κωσταράζι, στην κρυψώνα με όπλα, τρόφιμα, χρήματα κ.λπ. που είχαν από παλιά, πήρε ό,τι ήθελε και τράβηξε στο Βογατσικό, όχι στη γιάφκα, αλλά στην αστυνομία και παραδόθηκε.

Το πρωί επικράτησε χαμός στο Βογατσικό. Εγώ είχα κατέβει με το τμήμα από τη Γέρμα στο δρόμο για το Κωσταράζι, όπου θα αντάμωνα τον Ιατρού και αντί για αυτόν είδα από μακριά να έρχεται ένας άνθρωπος τρέχοντας από τη μεριά του Βογατσικού. Μας έκανε νόημα με το χέρι. Σταμάτησα. Μόλις πλησίασε, με κομμένη ανάσα φώναξε: «*Ο Ιατρού παραδόθηκε στην αστυνομία*».

Αυτό ήταν μεγάλο χτύπημα για μας. Σταμάτησα, κάλεσα τους Δόλλα και Φώτη, τους είπα το γεγονός για την παράδοση του Ιατρού και τους σύστησα να πάρουν όλα τα μέτρα αλλαγής: λημέρια, κρυψώνες τρόφιμα, δρομολόγια κ.λπ. Δεν μπορούσα να μείνω, διότι η διαταγή με υποχρέωνε στις 6/9 να έχω εγκαταλείψει το Σινιάτσικο. Πρόδωσε τις αποθήκες στο Κωσταράζι ο Ιατρού, και συγχρόνως τη μάνα μου την ίδια μέρα. Η αστυνομία τη συνέλαβε και την έκλεισε στη φυλακή στην Καστοριά.

Έξι μήνες τη βασάνιζαν να παραδώσει το γράμμα που της έστειλα με τον Ιατρού. Η μάνα μου είπε στην αρχή «*Όχι*», και παρά το ότι της μάδησαν τα μαλλιά στο κεφάλι, επέμενε στο «*Όχι*». Τελικά τους είπε η μάνα μου: «*Φέρτε τον άνθρωπο που σας το είπε αυτό και τότε θα μαρτυρήσω»*. Έκρυβαν τον Ιατρού, αλλά αφού είδαν την επιμονή της μάνας μου, τους έφεραν σε αντιπαράσταση. Μόλις άνοιξαν την πόρτα για να μπει ο Ιατρού στον ανακριτή, σηκώθηκε όρθια η μάνα μου και άρχισε να φωνάζει. Φτύνοντας προς τον Ιατρού έλεγε: «*Αυτόν τον προδότη πιστεύετε; Ψέματα σας λέει για να σώσει το τομάρι του»*. Τελικά αρνήθηκε και πάλι. Μετά από έξι μήνες φυλακή την απελευθέρωσαν.

Πέρασαν 36 ολόκληρα χρόνια, το 1985 για να ξαναβρώ τον Γιώργη Ιατρού στην επιστροφή μου στην Καστοριά και να δοθούν εξηγήσεις πώς και γιατί το έκανε. Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, στο τέλος, αναφέρω την ξαφνική μας συνάντηση στην Καστοριά και την πολύωρη συζήτησή μας από όπου φαίνεται ότι πράγματι παραδόθηκε για προσωπικούς και μόνο λόγους χωρίς να μας προδώσει, αλλιώς θα μας είχαν αιχμαλωτίσει όλους, αφού ο Γιώργης γνώριζε όλες τις λεπτομέρειες και του δρομολογίου μας για Αλβανία.

ΜΠΑΙΝΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΣΤΙΣ 9 ΣΕΠΤ. 1949

Τραβήξαμε λοιπόν τότε για την Αλβανία. Στις 6 του Σεπτ. το βραδάκι βρισκόμαστε στο χωριό Πάνω Κωσταράζι. Μόλις βασίλεψε ο ήλιος, το

έδαφος μας κάλυπτε. Τραβήξαμε προς Μηλίτσα, νοτιότερα και κατευθείαν προς το αεροδρόμιο του Άργους Ορεστικού. Φτάσαμε στον Αλιάκμονα, κοντά στην Μαρκόβιανη, και μπήκαμε σε δασωμένη πλαγιά νότια του χωριού Ασπρονέρι. Εκεί μας ξημέρωσε και καλυφτήκαμε τη μέρα, 7 του Σεπτ.

Μόλις βράδιασε, τραβήξαμε το δρομολόγιο Κρύα Νερά, Υψηλό, Ομορφοκκλησιά, περάσαμε τον Αλιάκμονα και καμουφλαριστήκαμε σε μια πυκνοδασωμένη χαράδρα, την Πόποβαρ. Εκεί περάσαμε τη μέρα στις 8 του Σεπτ. Μόλις βράδιασε, τραβήξαμε για τα αλβανικά σύνορα και αφού πλησιάσαμε, σταματήσαμε, ανιχνεύσαμε καλά το έδαφος και ετοιμαστήκαμε για το τελευταίο πήδημα. Μέχρι τα σύνορα φτάσαμε χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί, αν και περνούσαμε κοντά από στρατιωτικές βάσεις ανυποψίαστοι. Τότε τα βράδια, σε όλες τις πιθανές διαβάσεις στήνανε ενέδρες, διότι ξέρανε ότι περνούσαν για την Αλβανία αποκομμένες ομάδες ανταρτών.

Κάτι πολύ προσωπικό για μένα ήταν το μουλαράκι, το οποίο με κουβαλούσε σε όλη τη διαδρομή, διότι ήμουν ανάπηρος με παράλυτο το δεξί πόδι και φορούσα ορθοπεδικό παπούτσι, το οποίο δεν θα άντεχε σε αυτή τη δύσκολη διαδρομή. Το μουλαράκι το παρέδωσα στους δύο συνδέσμους, τον Αποστόλη Ξανθόπουλο από τους Αμπελόκηπους και τον Ανδρόνικο από την Κρεμαστή Καστοριάς για να γυρίσουν πίσω και να πάρουν άλλη αποστολή που θα ερχόταν από το Βέρμιο και ήταν οι τρεις διοικητές της 24ης Ταξιαρχίας.

Όταν σταματήσαμε στη διαχωριστική γραμμή (το καταλάβαμε από τα ορόσημα), με βασάνιζαν δύο πράγματα: **Πρώτον** να μην γίνουμε αντιληπτοί από την ελληνική μεριά, και το **δεύτερο**, πολύ σοβαρό να αποφύγουμε την παρεξήγηση με τους Αλβανούς φρουρούς. Εκείνες τις μέρες ο ελληνικός στρατός έκανε εικονικές κινήσεις και κρούσεις προς τον αλβανικό στρατό και οι Αλβανοί ανταπέδιδαν τα πυρά. Γι' αυτό έπρεπε, μπαίνοντας στο αλβανικό έδαφος να μην φανούμε σαν τμήμα, αλλά σαν μεμονωμένοι άνθρωποι με άσπρα πανιά στα χέρια και να λέμε: *«Παρτιζάν - Παρτιζάν»*.

Παρά τα μέτρα μας έγινε παρεξήγηση με τους Αλβανούς, αλλά σε μικρή κλίμακα και δεν μας συνέβηκε κανένα κακό. Γρήγορα συνεννοηθήκαμε, γιατί οι Αλβανοί ήταν ενημερωμένοι ότι το τμήμα μας θα περνούσε από εκεί στην Αλβανία. Όταν περάσαμε στο αλβανικό έδαφος τις πρωινές ώρες, οι Αλβανοί αξιωματικοί ήξεραν και το όνομά μου. Ζήτησαν να 'ρθει ο Αργύρης. Μόλις με είδαν, μου φόρεσαν μια αλβανική χλαίνη, με βάλανε στο τζιπ και κατευθείαν με πήγαν στα Τίρανα. Τους μαχητές του τμήματος το βράδυ τους πήραν για να μην γίνουν αντιληπτοί από το ελληνικό φυλάκιο.

ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Και τώρα ευρισκόμενος έξω από το ελληνικό έδαφος ως μαχητής, διοικητής τμήματος του -πρώην πια- Δ.Σ.Ε., όπως με τα ίδια τα μάτια μου έζησα με λεπτομέρειες την τελευταία μάχη 10-15 Αυγ. 1949 στο Βίτσι. Θα πω τέσσερις παράγοντες που συνετέλεσαν στην πανωλεθρία του Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι το 1949.

(1) Η ανάδειξη και τοποθέτηση του Παντελή Βαϊνά ως διοικητή της 11ης Μεραρχίας του Δ.Σ.Ε. στον τομέα Λίσετς. Τρομερά πανικόβλητος, δουλοπρεπής, πολύ ικανός να φορτώνει τις αποτυχίες του σε άλλους.

(2) Η διοίκηση της 18ης Ταξιαρχίας. Πρήκος - Μάκης, εγκατέλειψαν τα δύο τάγματα με διοικητές τους Πέτσο και Φωκά και έφυγαν προς τα αλβανικά σύνορα.

(3) Η ανάδειξη σε διοικητή της 103 Ταξιαρχίας του Αχ. Παπαϊωάννου στο Μάλι-Μάδι με σκοπιμότητα, διότι ήταν μέλος του Κ.Σ. του Ν.Ο.Φ. και Κ.Ο.Ε.Μ. Ποτέ ο Αχ. Παπαϊωάννου δεν καθοδήγησε κάποια μάχη προσωπικά, πάντα στην εφεδρεία Γιαννούλη στα μετόπισθεν. Στη μάχη Αλεβίτσας-Γράμμου 1948 διέλυσε κυριολεκτικά το 588 Τάγμα με απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες το 90% του Τάγματος. Αυτός είναι και ο λόγος που καθαιρέθηκε και από τον Βλαντά. Στη μάχη του Βίτσι το 1949, την πρώτη ημέρα της επιχείρησης του Κ.Σ. στις 11 Αυγ. εγκατέλειψε το Μάλι–Μάδι και πέρασε στην Αλβανία.

(4) Η σχολή αξιωματικών του Δ.Σ.Ε. με διοικητή του τον Αχιλλέα Πορτσάλη εγκατέλειψε το δυτικό Λίσετς παρά το ότι τα ΛΟΚ είχαν υποχωρήσει πανικόβλητοι. Εξαιτίας των παραπάνω αδυναμιών διαλύθηκε ο Δ.Σ.Ε. Στις 12 Αυγ. 1949 στο Βίτσι θα επαναλαμβανόταν η πανωλεθρία του Κ.Σ., όπως τον Σεπτ. 1948 στο Μάλι –Μάδι.

ΣΤΟ ΕΛΜΠΑΣΑΝ – ΑΛΒΑΝΙΑ. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ. ΒΡΗΚΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΟΥ ΕΛΕΝΗ

Μετά από δύο μέρες στα Τίρανα, στην αντιπροσωπεία του Δ.Σ.Ε., αφού εξέτασαν οι γιατροί τα τραύματά μου, με πήγαν στο Ελμπασάν. Στο Ελμπασάν ήταν το μεγαλύτερο στρατόπεδο των τμημάτων του Δ.Σ.Ε. Εκεί υπήρχε και κλιμάκιο του Γ.Α. του Δ.Σ.Ε.

Στην έδρα του Γ.Α με δέχτηκαν οι Μπαρτζιώτας Βασίλης και Γούσιας. Με επαίνεσαν για όλη τη δράση μου στον τομέα Βίγλα-Λούντζερ. Το ότι δεν πρόλαβα να περάσω το στενό της λίμνης και αποκλείστηκα, τους εξήγησα ότι οφείλεται στην προφορική διαταγή του αξιωματικού του Γ.Α.,

ότι στον Αγ. Γερμανό θα με περίμενε κάποιος και θα μου έδινε καινούργια εντολή.

Και οι δύο μου είπαν: «*Εσύ δεν ευθύνεσαι*». Λεπτομερώς τους εξήγησα όλα τα γεγονότα στο Βίτσι και στο Σινιάτσικο και τη διαδρομή μου στην Αλβανία. Τέλος, με κράτησαν για φαγητό και μου υπέδειξαν μέρος να ξεκουραστώ. Μου είπαν ότι το απόγευμα θέλει να σε δει προσωπικά ο **Ν**. **Ζ**αχαριάδης.

Ο **Ν**.**Ζ**. με δέχτηκε στο γραφείο του. «*Καλωσόρισες*» μου είπε και μου υπόδειξε να καθίσω. Πρώτα με ρώτησε για τα τραύματα, τα ορθοπεδικά παπούτσια, γενικά για την υγεία μου. Του έδειξα το ορθοπεδικό με τις σιδερένιες σίνες μέχρι το γόνατο, του έδειξα το τραύμα –«οστεομυελίτις» που συνεχώς πονούσε.

«*Δεν μας άκουσες, όταν σου προτείναμε να πας για θεραπεία στο εξωτερικό*», μου λέει ο **Ν**.**Ζ**. «*Καλύτερα που δεν πήγα, γιατί δεν θα ζούσα αυτά τα γεγονότα της τελευταίας μάχης στο Βίτσι*», του απάντησα. «*Και στην ιστορία μου σ. Ζαχαριάδη έχω να προσθέσω ότι είμαι ένας από τους πρώτους στο Δ.Σ.Ε από το 1946 και ένας και μοναδικός διοικητής μονάδας που έμεινα τελευταίος στην Ελλάδα μετά την υποχώρηση του Δ.Σ.Ε.*». Χαμογέλασε και απάντησε: «*Σε γνώρισα από κοντά από τις αρχές και πίστεψα στην αυταπάρνησή σου στο κόμμα. Τι κάνει η γυναίκα σου και το παιδί σου;*». «*Δεν τους είδα ακόμα*», του λέω. «*Είναι δυνατόν πρώτα εδώ να 'ρθεις χωρίς να δεις τη γυναίκα σου και το παιδί;*». «*Το καθήκον πρώτα, σύντροφε Ζαχαριάδη. Εσείς μας το διδάξατε. Πρώτοι στις θυσίες και τελευταίοι στις απολαύσεις οι κομμουνιστές*». «*Θέλω να μου εξιστορήσεις τα γεγονότα*», συνέχισε.

Αρχίζοντας από τον τομέα Βίγλας-Λούντζερ, γιατί δεν πρόλαβα να περάσω το στενό της λίμνης, μάχη στον κάμπο Πρέσπας, γιουγκοσλαβικά σύνορα και τον ελιγμό στο Σινιάτσικο. «*Όλα τα κατάφερες καλά και παλικαρίσια. Ξεπέρασες τις τόσο δύσκολες στιγμές*», μου είπε ο Ζαχαριάδης και συνέχισε: «*Από την εξιστόρηση των γεγονότων διαπίστωσα πως δεν κατάλαβες καλά πως ο υπ' αριθμόν ένα κίνδυνος για μας, και γενικά του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, είναι ο Τίτο και όχι αυτά που συνέβαιναν στη γενική οργάνωση και τις σκοπιμότητες. Καλά έκανες και μου τα είπες εμένα περί καλής συμπεριφοράς των Γιουγκοσλάβων στα σύνορα. Όλα αυτά θα τα κρατήσεις μέσα σου και να μιλάς πάντοτε κατά του τιτοϊσμού και τους τιτικούς πράκτορες, που προκάλεσαν ζημιά στον αγώνα μας*», κατέληξε ο **Ν**.**Ζ**.

Για να γίνω πιο κατανοητός και πάλι το ξεκαθαρίζω. Πιστεύοντας στη γραμμή του Κ.Κ.Ε. από την αρχή που ο Τίτο χαρακτηρίστηκε από τον Στάλιν εχθρός του σοσιαλισμού, τυφλά το πίστεψα αυτό και ό,τι το Κ.Κ.Ε. έλεγε περί Τίτο, αναντίρρητα το πίστευα. Εξάλλου, δεν είχαμε καμία άλλη

δυνατότητα να ακούσουμε κάτι άλλο, εκτός από τις κατηγορίες ενάντια στον Τίτο.

Πάντοτε μιλούσα με ανοιχτά χαρτιά στους ανωτέρους μου και πολλές φορές παρεξηγήθηκα εκφράζοντας τη σκέψη μου και την αλήθεια των γεγονότων. Ο Ν.Ζ. ήταν άνθρωπος με πολύ δυνατό μυαλό, μεγάλος πολιτικός, με δύναμη να σε πείσει. Παρά τα μεγάλα λάθη, τα οποία φορτώθηκε εξαιτίας άλλων, απεδείχθη ότι το Κ.Κ.Ε. δεν ανέδειξε άλλον ηγέτη στο ανάστημα του Ν.Ζ. Τον Ν.Ζ. πρέπει να τον κρίνουμε λαμβάνοντας υπ' όψιν την κρισιμότητα των καταστάσεων εκείνης της περιόδου. Στην Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε αν υπήρχαν δύο-τρεις σαν τον Πορφυρογένη, ο Ν.Ζ. δεν θα κατέληγε στην κρεμάλα. Πιστεύω ότι η ιστορία θα αναγνωρίσει τον Ν.Ζ. σαν ικανό ηγέτη και θα του αποδώσει την αξία του.

Τελειώνοντας μου είπε ο Ν.Ζ.: «*Πήγαινε τώρα να δεις τη γυναίκα σου και το παιδί και σε λίγες μέρες να είσαι έτοιμος να φύγεις για τη Βουδαπέστη. Θα σε στείλουμε αεροπορικώς εκεί για θεραπεία*».

Ενώ ο Ν.Ζ. μ' έστειλε στη γυναίκα μου, εγώ πήγα πρώτα να βρω τους απομείναντες της 18ης Ταξιαρχίας και 11ης Μεραρχίας. Δεν υποτιμούσα τη γυναίκα μου, την οποία πολύ αγαπούσα. Ήταν πολύ εμφανίσιμη, όμορφη, πιστή σε όλα και αφοσιωμένη στο Κ.Κ.Ε και στον αγώνα γενικά. Ταιριάξαμε στο χαραχτήρα. Πρώτη στις θυσίες, τελευταία στις απολαβές. Δεν τη λύγισαν ποτέ οι δυσκολίες και με έκανε αυτό περισσότερο να την εκτιμώ και να θέλω να βρίσκομαι κοντά της μέρα και νύχτα, αν ήταν δυνατόν, για την ψυχική επαφή, που είναι μεγάλη ανάγκη για κάθε νέο και κάθε νέα. Και σε αυτό το ζήτημα προτιμούσα τη στέρηση, μπροστά στο καθήκον μου.

Γι' αυτό πήγα πρώτα να βρω τους συντρόφους μου από το Βίτσι. Όταν με είδαν οι πρώτοι γνωστοί μου, ξαφνιάστηκαν και οι φωνές τους σήμαναν συναγερμό στο στρατόπεδο. «*Ήρθε ο Αργύρης*» άρχισαν να φωνάζουν και όλοι ξεσηκώθηκαν στο πόδι. Είχαν μάθει ότι εγώ σκοτώθηκα στην Πρέσπα και γι' αυτό ξαφνιάστηκαν. Αγκαλιές, φιλιά, δάκρυα χαράς από πάρα πολλούς συντρόφους μου.

Ζήτησα να βρω τον Βασίλκο, **Π.Ε.** της Μεραρχίας και τον Βαϊνά διοικητή. Μου έδειξαν τη σκηνή του Βασίλκου και πήγα. Μπαίνω μέσα στη σκηνή και είδα ξαπλωμένο το φίλο μου Γιώργη Βασίλκο. Του κούνησα τα πόδια και σηκώθηκε. Κάθισε στο κρεβάτι και με κοίταζε σαστισμένος. «*Ποιός είσαι;»,* με ρωτάει;». «*Δεν με γνώρισες*;» του λέω. *«Ο Αργύρης είμαι»*. «*Ποιός Αργύρης, βρε παιδί*;» ξαναρωτάει. Τότε είπα μέσα μου: «*Πάει ο Γιώργης, τα 'χασε*». Αυτός ήξερε ότι ήμουν σκοτωμένος. Τότε εξεταζόταν και η υπόθεση πώς έπεσε το Λίσετς. Είχε διαδοθεί πως θα περνούσαν στρα-

τοδικείο ο Βαϊνάς και ο Βασίλκος. Γι' αυτό περισσότερο ο Γιώργης ήταν ζαλισμένος και δεν έβλεπαν τα μάτια του. Όταν τελικά του είπα: «*Ο Αργύρης Κοβάτσης από τους Αμπελόκηπους*», τότε άπλωσε το χέρι του λέγοντας: «*Εσύ είσαι, βρε Αργύρη; Σε είχαμε για χαμένο*».

Σαν πολύ γνωστός του, τον ρώτησα αν ξέρει πού βρίσκεται η Ελένη με το παιδί. Την ήξερε καλά αυτός. «*Μη ρωτάς για παιδί»,* μου λέει ο Γιώργης: «*Όλοι παράτησαν τα παιδιά για να προλάβουν να φύγουν. Την είδα την Ελένη στην υποχώρηση με ένα ντουφέκι ξαπλωμένη και πυροβολούσε στα αεροπλάνα που πετούσαν πάνω μας. Τώρα δεν ξέρω σε ποιό τμήμα βρίσκεται».*

Ζήτησα τον Βαϊνά. Τον βρήκα «απασχολημένο» και δεν μπόρεσα να κάνω κουβέντα μαζί του. Τον βασάνιζε η απολογία του για την πτώση και εγκατάλειψη του Λίσετς (*η λιποταξία του από το **Σ**τρατηγείο **Δ**ιοίκησης της Μεραρχίας, χωρίς να ενημερώσει κανέναν),* ενώ είχε την ευθύνη του **Σ**.**Δ**. της Μεραρχίας. Οι κατηγορίες ήταν βαρύτατες. Θα ήταν ευχής έργο να κριθεί πρώτα αν μπορεί να σηκώσει το βάρος της ευθύνης για τη διοίκηση της Μεραρχίας και όχι τώρα που χάθηκαν όλοι.

Και, ενώ τελικά θα περίμενε κανείς να βρεθεί ν' απολογηθεί ο αίτιος της αποτυχίας και της συντριβής στο Λίσετς, η ηγεσία του κινήματος θυμήθηκε τον Τίτο, αποστάτη και εχθρό του σοσιαλιστικού στρατοπέδου. Απέδωσε σε τιτικούς πράκτορες όλη την ευθύνη και μάλιστα στην ηγεσία των Σλαβόφωνων Μακεδόνων που ανήκαν στην οργάνωση Ν.Ο.Φ. (**Ε**θνικό **Α**πελευθερωτικό **Μ**έτωπο). Με εντολή της ηγεσίας του Δ.Σ.Ε. συνελήφθησαν όλα τα στελέχη της ανώτερης ηγεσίας του Ν.Ο.Φ. Φυλακίστηκαν και παραδόθηκαν στους Σοβιετικούς και στάλθηκαν στα κάτεργα της **Σ**οβιετικής **Έ**νωσης, στη Σιβηρία. Ούτε γάτα ούτε ζημιά.

Για να προλάβει ο **Ν**.**Ζ**. την οργή των Μακεδόνων, οι οποίοι ήταν επιστρατευμένοι άνδρες και γυναίκες στο Δ.Σ.Ε., διόρισε άλλη ηγεσία στο Ν.Ο.Φ. με επικεφαλής τον Βαϊνά. Έτσι, με εντολή του **Ν**.**Ζ**. σταμάτησε κάθε εξέταση για το Λίσετς και αντί να τιμωρηθεί, ο υπεύθυνος της καταστροφής διορίζεται αρχηγός των Μακεδόνων, με κύρια ευθύνη να μαζευτούν στοιχεία, ανύπαρκτα, για να ενοχοποιηθούν όλα τα στελέχη του Ν.Ο.Φ, που πιάστηκαν σαν τιτικοί πράκτορες.

Έτσι, ο Βαϊνάς από κατηγορούμενος έγινε κατήγορος αθώων Μακεδόνων, αγωνιστών αφοσιωμένων στον δίκαιο αγώνα, που αγωνιζόταν μαζί με τους Έλληνες για λευτεριά, δικαιοσύνη, ελευθερία. Τέτοια τύχη σπάνια βρίσκει τον άνθρωπο. Μαζί με τον Βαϊνά απαλλάχτηκαν και άλλοι της πανωλεθρίας στο Λίσετς.

Τελικά βρήκα την Ελένη και το παιδί. Βρισκόταν να δουλεύει στο αναρρωτήριο του Δ.Σ. στο Ελμπασάν. Εκεί είχε και το παιδί μας, το Θανασάκη. Και αυτή ξαφνιάστηκε που με είδε, γιατί την πληροφόρησαν ότι σκοτώθηκα. Μετά δεν της είπαν ότι ζω. Έτσι, με είχε για σκοτωμένο και ήταν επόμενο να ξαφνιαστεί. Τρεις μέρες μόνο κάθισα μαζί της στο αναρρωτήριο. Τι να πρωτοπούμε και προπαντός να κάνουμε στο διάστημα των τριών ημερών;

Μου έδωσαν εντολή να αποχαιρετήσω την Ελένη και να φύγω. Ήρθε ένα τζιπ και με πήρε για το Γ.Α. Από εκεί στα Τίρανα, στο αεροδρόμιο. Με αεροπλάνο ουγγαρέζικο θα έφευγα για τη Βουδαπέστη, στο νοσοκομείο, για θεραπεία στις 16 Σεπτ. 1949.

Προτού αναχωρήσω για θεραπεία στην έδρα του Γ.Α. στο Ελμπασάν με φώναξε στο γραφείο του ο σ. Β. Μπαρτζιώτας. Μου είπε πως στο Σινιάτσικο έφτασαν οι τρεις της διοίκησης της 24ης Ταξιαρχίας του Δ.Σ.Ε. στο Καϊμακτσαλάν, ο διοικητής Νεμέρτζικας, ο Π.Ε Φεραίος και ο επιτελάρχης Σωκράτης, οι οποίοι από τις 8 Ιούλη 1949 που διαλύθηκε η Ταξιαρχία τους στο Καϊμακτσαλάν, ήταν περιπλανώμενοι. Ολομόναχοι φύγανε προς το Βέρμιο και επί δύο μήνες περιπλανιόνταν στα δάση χωρίς να τολμήσουν να περάσουν προς Σινιάτσικο, διότι φοβόντουσαν να πάνε προς Βίτσι πριν από τις επιχειρήσεις. Εκεί στην 24η Ταξιαρχία είχαν και τον Αμύντα, αλλά τους εγκατέλειψε και πέρασε στη Γιουγκοσλαβία. Τέτοιους «καπετάνιους» δυστυχώς είχαμε και άλλους που ούτε τον εαυτό τους δεν μπορούσαν να προστατέψουν. Πού να διοικήσουν τμήμα;

Αυτοί ήρθαν στο Σινιάτσικο με σύνδεσμο που έστειλα εγώ στο Βέρμιο και τους έφερε. Έπρεπε όμως να περάσουν για την Αλβανία και με τον ασύρματο του Σινιάτσικου ζήτησαν από το Γ.Α. να τους πει ποιό δρομολόγιο να ακολουθήσουν. Γι' αυτό με φώναξε ο Μπαρτζιώτας. Με έβαλε να γράψω το δρομολόγιο από το Σινιάτσικο μέχρι την Αλβανία, πού θα βάδιζαν τη νύχτα και πού θα καμουφλαρίζονταν τη μέρα, συγκεκριμένα στο χάρτη. Έτσι, οι δύο σύνδεσμοι από το Σινιάτσικο έφτασαν και αυτοί στην Αλβανία από το ίδιο δρομολόγιο που πέρασα εγώ, με τους Νεμέρτζικα, Φεραίο και Σωκράτη, σώοι και αβλαβείς.

Η 16Η ΤΟΥ ΣΕΠΤ. 1949 ΣΗΜΑΙΝΕ ΚΑΙ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΣΗΣ ΜΟΥ

Στο στρατό κληρωτός από τις 15 Μάρτη 1939. Στον πόλεμο με τους Ιταλούς 28η Οκτ. 1940 μέχρι τις 10 Απρ. 1941 στο οχυρό Εχίνος Ξάνθης με

τους Γερμανούς. Στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση αμέσως μετά στην Κατοχή της Ελλάδας 1941-1945. Στην παρανομία, Μπούλκες, μέχρι τις 6 Ιούλη 1946. Στο Δ.Σ.Ε. από 7 Ιούλη 1946 μέχρι 16 Σεπτ. 1949.

Η 16^{η} του Σεπτ. 1949 ήταν η μέρα της αποστράτευσής μου. Έβγαλα το χακί και φόρεσα τα πολιτικά ρούχα ταξιδεύοντας για τη Βουδαπέστη. Δέκα χρόνια και οκτώμισι μήνες ήμουν στρατευμένος και αγωνιζόμουν ανιδιοτελώς με την πίστη ότι προσφέρω τις υπηρεσίες μου στον ελληνικό λαό, για λευτεριά, δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη.

Τραυματίστηκα από τους Γερμανούς στον Εχίνο τον Απρ. του 1941. Τραυματίστηκα επίσης από τους Γερμανούς τον Μάρτη του 1944 στην Ε.Α. Τραυματίστηκα στο Δ.Σ.Ε., στον αδελφοκτόνο πόλεμο, όπου πολέμησαν δυστυχώς, Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Στο σώμα μου έχω 14 βλήματα.

Τέλος για τον Εμφύλιο πόλεμο 1946-1949. Τιμή και δόξα στους πεσόντες των δύο πλευρών.

Ο Εμφύλιος ας μείνει στη μνήμη των κατοπινών γενεών για να μην ξαναγίνει.

ΛΙΓΑ ΑΚΟΜΗ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ Γ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΧΙΛΛΕΑ

Ήδη έχω αναφέρει μέσα στα απομνημονεύματά μου ορισμένα πράγματα για τον Γ. Γιαννούλη, όπως τον έζησα, πολύ κοντά του από τις 7 Ιούλη του 1946 μέχρι 25 Αυγ. 1946. Χαρακτηρίζω τον Γιαννούλη με τα προτερήματά του, όπου υπάρχουν, αλλά και με τα τρωτά του, σαν αρχηγό της 1^{ης} Ομάδας στο Γράμμο και τις αδυναμίες του στον γυναικόκοσμο και άλλα.

Έχω διαβάσει και το προσωπικό του ημερολόγιο, μέρα-μέρα, όπως το βρήκα από το Κρατικό Αρχείο Ιστορίας στα Σκόπια. Παραθέτω ένα μικρό απόσπασμα, γραμμένο από τον ίδιο, όταν με διαταγή του Μάρκου είχε απαλλαγεί των καθηκόντων του και είχε τεθεί στη Διάθεση του Αρχηγείου. Γράφει*: «Βλέπω πραγματικά τον εαυτό μου εγωϊστή αρκετά και όχι όσο χρειάζεται ευθύ και σοβαρό».* Μια αυτοκριτική απίστευτη. Ήταν ειλικρινής άραγε ή είχε σκοπιμότητα επίδειξης «μεταμέλειας» στον Μάρκο;

Ο Γιαννούλης, καταγόμενος από το Επταχώρι Καστοριάς, ήταν δικηγόρος, απόφοιτος της Στρατιωτικής Σχολής Σύρου, αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού. Διορίστηκε Αρχηγός, να οργανώσει τον Ένοπλο Αγώνα στη Δυτική Μακεδονία του Δ.Σ.Ε το 1946. Μάλιστα έγινε και κουμπάρος-

μάρτυρας στο γάμο μου (πολιτικό γάμο στα Σπήλαια) με την γυναίκα μου Ελένη.

Οι προσωπικές αδυναμίες του, που ο ίδιος ομολογεί, φαίνεται τον οδήγησαν σε λαθεμένες επιλογές συνεργατών-αυλοκολάκων, που διέβαλαν και παραγκώνισαν αγωνιστές σαν τον Θανάση Πετκανά και τελικά είχε άδικο τέλος, θύμα μάλλον των ίδιων του κύκλων, που τον διέβαλαν στο Αρχηγείο και με απόφασή του δυστυχώς εκτελέστηκε.

Ζήτησε χάρη από τον Μάρκο, αλλά απορρίφθηκε και με την Απόφ. 94/19.8.1948 Δ.Σ.Ε/Δικαστ.Δ/νση εκτελέστηκε.

Είναι λυπηρό που εκείνη την περίοδο στελέχη της ηγεσίας σαν τον Μάρκο, τον Γούσια, τον Βλαντά κ.α., άφησαν τη σφραγίδα της ανεπάρκειάς τους με αυτόν τον τρόπο.

Κοντά στον Γιαννούλη, άμεσος συνεργάτης του και καρδιακός του φίλος, ήταν ο **Αχ. Παπαϊάωννου**. Όπως γράφει ο Αχιλλέας, σε βιβλίο του, από όπου και η φωτογραφία του με τον Γιαννούλη, ήταν «*δύο στενοί φίλοι, δύο συμμαχητές, που πολεμούσαν ο ένας πλάι στον άλλο. Δυο άνθρωποι που εμπιστεύονταν ο ένας στον άλλο τα πιο ενδόμυχα μυστικά τους*». Ίσως εκείνος γνωρίζει κάτι περισσότερο για τον άδοξο χαμό του Γιαννούλη και οφείλει να το γράψει.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΧΙΛΛΕΑ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Το 1973 η Γιουγκοσλαβία άνοιξε τις πόρτες και δεχόταν τους **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες και από την **Σ**οβιετική **Έ**νωση (Τασκένδη). Στην Τασκένδη εκδηλώνεται μεγάλη επιθυμία των **Π**ολ. **Π**ρ. για μετανάστευση προς την **Σ**οσιαλιστική **Δ**ημοκρατία της **Μ**ακεδονίας, ομόσπονδο τότε κρατίδιο της Γιουγκοσλαβίας. Η τάση αυτή εκδηλώνεται ακόμα και από επώνυμα στελέχη του Κ.Κ.Ε., που ανεξάρτητα αν προηγούμενα σαν ανώτεροι αξιωματικοί του ΔΣΕ ήταν άκρα αντίθετοι ενάντια στον Τίτο, διάλεξαν και πήγαν στη Σ.Δ. της Μακεδονίας, στα Σκόπια.

Μεταξύ αυτών, πήγε και ο **Αχ. Παπαϊωάννου,** πρώην Λοχαγός του ΕΛΑΣ και πρώην Ταξίαρχος του Δ.Σ.Ε. Από τις πρώτες μέρες που πήγε στα Σκόπια, ο Αχιλλέας δημιούργησε στενές σχέσεις με όλους που πριν λυσσαλέα κατηγορούσε ως «*Τιτικούς πράκτορες*». Συνδέθηκε φιλικά με τον Κυριάζοφσκι Ρίστο (Κυριαζόπουλος Χρυσόστομος) που ήταν υπεύθυνος στο Κρατικό Αρχείο στα Σκόπια για τους «Μακεδόνες του Αιγαίου». Ο Αχιλλέας εκεί δούλευε γράφοντας υπέρ της πολιτικής της Σ.Δ. Μακεδονίας. Εκεί έγραψε και βιβλίο «*Η Ιστορία του Χωριού μου ΚΑΛΕΒΙΣΤΑ-ΚΑΛΗ ΒΡΥ-*

ΣΗ». Σ' αυτό γράφει ότι όλα τα τοπωνύμια ήταν στα μακεδόνικα, αναφέρει ότι χοροί και τραγούδια και η γλώσσα τους ήταν αποκλειστικά μακεδόνικη (σλαβική), και ονομασίες «μακεδόνικες» (σλάβικες), όπως γράφει.

Όταν όμως ο Αχιλλέας επαναπατρίστηκε στη Θεσσαλονίκη, με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, εκεί συνδέθηκε με τον Παπαθεμελή. Ήταν τακτικός καλεσμένος στην ΕΡΤ3 και άρχισε να κατηγορεί τους τέως συνεργάτες και φίλους του στα Σκόπια και πρώτα τον Κυριάζοφσκι Ρίστο ως κομιτατζή και όλους τους άλλους για αυτονομιστές και εχθρούς της Ελλάδας.

Ο Κυριάζοφσκι, αφού ενημερώθηκε γι' αυτά, έγραψε ένα άρθρο του στην εφημερίδα των Σκοπίων «NOVA MACEDONIA» που λέει ότι ο Αχιλλέας ήταν φίλος του και άμεσος συνεργάτης και στο Κρατικό Αρχείο Ιστορίας στα Σκόπια για τους «Μακεδόνες του Αιγαίου».

Έγραψε και γράφει βιβλία στη Θεσσαλονίκη για την Ιστορία του ΕΛΑΣ, Δ.Σ.Ε., για τον Γράμμο με αναφορές στον Γιαννούλη και άλλους αγωνιστές. Υπάρχουν όμως θολές σελίδες σε ό,τι αφορά στον παραγκωνισμό και στο συνομωτικό διώξιμο του Μαυροβινού αγωνιστή Θανάση Πετκανά από την πρώτη Ομάδα στο Γράμμο το 1946 από τον Γιαννούλη, παρόντος του Αχιλλέα. Έχει γράψει ότι ήταν «Συγκροτηματάρχης» στον ΕΛΑΣ από το 1942, ενώ γνωρίζω καλά ότι επιστρατεύτηκε στην αρχή, αναγκαστικά μάλιστα, στο χωριό του στον ΕΛΑΣ στα μέσα Ιούλη 1943. Έφτασε και έγινε Λοχαγός στον ΕΛΑΣ, αλλά όχι Ταγματάρχης, όπως έχει αναφέρει, συχνά λέγοντας ότι πήρε μέρος ως Ταγματάρχης με το άλογό του στην απελευθέρωση της Θεσ/νίκης το 1944 από τους Γερμανούς!

Από τη Στρατ. Διοίκηση του Δ.Σ.Ε., υπήρχαν τρείς αντιπρόσωποι-μέλη της **Κ**.**Ε** του ΝΟΦ (*στη σλαβομακεδονική γλώσσα Ν.Ο.Φ σημαίνει Εθνικό ή σωστότερα **Λ**αϊκό **Α**πελευθερωτικό **Μ**έτωπο).* Αυτοί ήταν*:* α) Γουσόπουλος Μάκης β) Βαϊνάς Παντελής (Μέραρχος) γ) **Παπαϊωάννου Αχιλλέας** (Ταξίαρχος) ειδικά μετά από απαίτηση του ΝΟΦ για ανάδειξη Σλαβομακεδόνικων ανώτερων στρατιωτικών στελεχών.

Ο Αχιλλέας στο βιβλίο του «Αληθινός Γράμμος», σελ. 73, γράφει ότι στις 18/10/1946 με τον Μάρκο έγινε «υπαρχηγός» του Γιαννούλη, πράγμα που δεν ευσταθεί. Ο Μάρκος με τον Κικίτσα ήρθαν στο Γράμμο στις 30 Σεπτ. 1946 και τις επόμενες μέρες ο Μάρκος συγκρότησε το Αρχηγείο Γράμμου με Αρχηγό τον Γιαννούλη και Υπαρχηγό τον Μπουκοβίνα. Ο Αχιλλέας ήταν Ομαδάρχης σε μια Ομάδα. Μετά την αναχώρηση του Μάρκου, λίγες μέρες μετά, ο Γιαννούλης μας είπε ότι ορίζει τον Αχιλλέα «βοηθό» του, αλλά παρέμεινε Ομαδάρχης και ο Μπουκοβίνας Υπαρχηγός.

Στις 4 Οκτ. δεν χτύπησε το Τάγμα του Κ.Σ στο Μυροβλήτη ο Αχιλλέας, όπως γράφει. Όλο το Συγκρότημα, 4 Ομάδες, χτυπήσαμε το Τάγμα, αλλά μόνο το τελευταίο του τμήμα γιατί είχε αντιρρήσεις ο Αχιλλέας. Έτσι χάθηκε μια ευκαιρία για ολοκληρωτική εξόντωση του Τάγματος.

Δυστυχώς όλο αυτό το βιβλίο είναι γεμάτο από τέτοιες ανακρίβειες.

Το τελευταίο του βιβλίο «*ΤΟ ΒΙΤΣΙ*» αναφερόμενος στη δράση του ΕΛΑΣ εμφανίζει επίσης μεγάλες ανακρίβειες. Είναι γνωστό ότι εκείνο τον καιρό ο Αχιλλέας δεν πάτησε στο Βίτσι.

Σε ό,τι αφορά τη δράση του στην απελευθέρωση της Θεσ/νίκης από τους Γερμανούς, εκείνο που είναι γνωστό ότι υπήρξε Λοχαγός στο 27^{ο}-28^{ο} Σύνταγμα στην Κοζάνη τα οποία κατά την υποχώρηση των Γερμανών κινήθηκαν για έλεγχο και αφοπλισμό των ΠΑΟτζήδων μέσω Θεσ/νίκης προς Σέρρες. Όχι όμως ότι απελευθέρωσε τη Θεσ/νίκη με το άσπρο άλογο σαν Ταγματάρχης του ΕΛΑΣ.

Καθένας έχει δικαίωμα να αλλάζει απόψεις, όταν κρίνει ότι έκανε λάθος, αλλά ειδικά ο Αχιλλέας με τα τόσα γραφτά του, ειλικρινά έχει χρέος απέναντι στην Ιστορία να αποσαφηνίσει τις αντιφάσεις αυτές.

Ζήσαμε δύσκολες καταστάσεις, είχαμε πολλές περιπέτειες, πέρασαν πολλά χρόνια. Φταίνε άραγε αυτά για τις παραπάνω ανακολουθίες του Αχιλλέα; Οι ιστορικοί του μέλλοντος θα κρίνουν όλων μας το ρόλο, θετικά ή αρνητικά.

Για την ώρα, όσο ακόμη μπορούμε να καταλαβαίνουμε και να γράφουμε, είναι χρέος μας να αφήσουμε τα απομνημονεύματά μας, όπως τα ζήσαμε κι ας αφήσουμε τις κρίσεις στις επόμενες γενιές.

ΑΡΧΙΖΕΙ Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ ΣΤΗ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗ

Στο νοσοκομείο της Βουδαπέστης έμεινα για θεραπεία μέχρι το Μάρτιο του 1950. Στοργή και αγάπη νιώσαμε όλοι οι θεραπευόμενοι μαχητές του Δ.Σ.Ε. από τους γιατρούς και το προσωπικό του Νοσοκομείου. Η Βουδαπέστη, μια πόλη με ανώτερο πολιτισμό στην Ευρώπη. Πολύ λίγο περπάτησα μέσα στην πόλη. Σε λίγα κέντρα που έτυχε να πάω με την παρέα που ήμασταν, οι Κίτσιος, Φωκάς, Αδάμος, όλοι ταγματάρχες του Δ.Σ.Ε μας είχε αρέσει ένα κέντρο με τσιγγάνικη μουσική θαυμάσια.

Η γυναίκα μου με το παιδί από την Αλβανία και με άλλους **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες στάλθηκαν στην Τσεχοσλοβακία.

Μια μέρα πήρα εντολή να πάω στο γραφείο **Δ**ημοσίων **Σ**χέσεων του Δ.Σ.Ε. με τις αρχές στη Βουδαπέστη. Βρήκα τον Βλαντά εκεί. Χαιρετηθήκαμε τώρα σαν πολίτες πια και μου λέει ο Βλαντάς: «*Με εντολή του κόμματος ήρθα να σε συναντήσω, να μάθω για την υγεία σου, γιατί το κόμμα σε χρειάζεται για κάποια αποστολή*». Του απάντησα: «*Είμαι έτοιμος*».

Με είδε στο πόδι με το ορθοπεδικό και με ρώτησε τι έγινε με την θεραπεία. Του απάντησα πως μου έβγαλαν μερικά βλήματα, αλλά νευρορραφή μου σύστησαν να κάνω στην Πολωνία. «*Εντάξει*», μου λέει «*για την Πολωνία σε στέλνει το κόμμα. Πήγαινε μερικές ημέρες στην Τσεχοσλοβακία να δεις την γυναίκα σου και το παιδί. Πάρε αυτήν τη διεύθυνση στη Βαρσοβία όπου θα πας, όταν σε ειδοποιήσουμε*», μου είπε ο Βλαντάς.

Πήγα στην Τσεχοσλοβακία, κάθισα δύο εβδομάδες με τη γυναίκα μου στην πόλη Γέσενικ και έφυγα για τη Βαρσοβία.

ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Λάθος βγήκε η σκέψη μου ότι αποστρατεύτηκα και είμαι στο νοσοκομείο σαν πολίτης. Μα αφού το Κ.Κ.Ε. εξακολουθεί να λέει ότι βρισκόμαστε με το όπλο παραπόδα, είναι δυνατόν να υπάρξει αποστράτευση κυρίως των στελεχών του; Για μένα και άλλους πολλούς αγωνιστές η αποστράτευση ίσχυσε μόνο στην αλλαγή των ρούχων. Βγάλαμε τα στρατιωτικά και φορέσαμε τα πολιτικά, και μόνο αυτή η αλλαγή έγινε.

Εμένα τουλάχιστον για μερικά χρόνια, μετά το Γράμμο και το Βίτσι μόνο το στρατιωτικό κουστούμι και το όπλο μου έλειπε. Κατά τα άλλα ήμουν στρατευμένος και σταλμένος σε αποστολές μακριά από την οικογένεια μου τελείως άμισθος και ως ένα βαθμό ήταν απροστάτευτη και η οικογένειά μου.

Τέτοια αφοσίωση, τέτοια πειθαρχία συνειδητή, σαν τη δικιά μας γενιά, μέλη του Κ.Κ.Ε. της δεκαετίας του 1940-1950, σε καιρό πολέμου, δεν πιστεύω στις κατοπινές γενιές να υπάρξει. Μακάρι να μην επαναληφθούν τέτοια γεγονότα στην Ελλάδα.

ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΗ «500»

Μόλις έφτασα στην Βαρσοβία με πήρε ο σύνδεσμος και με συνόδεψε στα παράλια της Βαλτικής θάλασσας, σε ένα στρατόπεδο, «500» το λέγανε.

Στο μέρος αυτό θα λειτουργούσε η στρατιωτική σχολή πολέμου δύναμης ενός τάγματος, όπου θα εκπαιδεύονταν στην στρατιωτική τέχνη, αξιωματικοί του ανύπαρκτου πια Δ.Σ.Ε.

Ενάμιση χρόνο φάγαμε σε αυτήν τη σχολή, μακριά από τις οικογένειές μας, σαν να μην έφταναν τα τέσσερα χρόνια στο Δ.Σ.Ε. Γιατί θα μας χρειαζόταν η στρατιωτική τέχνη, μετά την άδοξη καταστροφή του κινήματος του Δ.Σ.Ε.;

Δεν υπήρχαν άλλες σχολές για κάποια πολιτική σταδιοδρομία, επαγγελματικής κατάρτισης, στη βιομηχανία, στη γεωργία κ.λπ.

Οι Πολωνοί μάς προστάτευσαν και ό,τι τους ζήτησε η ηγεσία του Κ.Κ.Ε. για τους **Π**.**Π** μας τα έδωσαν. Πολιτισμένος λαός, με μεγάλο διεθνισμό, μας δέχτηκαν. Σχολεία στην ελληνική γλώσσα, σχολεία στη μακεδονική γλώσσα, από το δημοτικό μέχρι και τα πανεπιστήμια.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΝΤΥΘΗΚΑ ΣΤΟ ΧΑΚΙ

Μπήκα στον στρατώνα και βρήκα πολλούς συμμαχητές μου από τον Δ.Σ.Ε. ντυμένους στα στρατιωτικά. Μου έδωσαν και μένα ένα ολοκαίνουργιο κουστούμι από κάλτσα μέχρι χλαίνη. Το μόνο που δεν ταίριαζε ήταν τα άρβυλα. Εγώ λόγω αναπηρίας, παράλυτο πόδι, φορούσα ορθοπεδικά παπούτσια με σιδερένιες λάμες μέχρι το γόνατο.

Μόλις με είδαν οι πολωνοί αξιωματικοί με τα ορθοπεδικά παπούτσια, πληροφόρησαν τον διοικητή και με φώναξαν στη διοίκηση. Ο διοικητής της σχολής είχε το βαθμό αντισυνταγματάρχη. Άνθρωπος με ανωτερότητα, αξιωματικός καριέρας με πολιτισμένη συμπεριφορά.

Στη γλώσσα καταφέραμε να συνεννοηθούμε, διότι ήξερα τη σλαβική, αλλά και τα ρώσικα τα καταλάβαινα. Τα Πολωνικά είναι σλαβικής ρίζας γλώσσα. Πολύ μοιάζουν με τα ρώσικα. Με ρώτησε ο διοικητής: «*Εσένα σε στείλανε για εκπαίδευση με τέτοια αναπηρία;». «Έτσι ήμουν και στον Δ.Σ.Ε. διοικητής τομέα, όπως με βλέπεις τώρα, σύντροφε διοικητή.» (PERSI RAST ZAPAKEM ZELECEM ZELEZNI ZOONEZ) Πρώτη φορά βλέπω σιδερένιο στρατιώτη και στο μέτωπο ακόμα»,* λέει ο διοικητής βλέποντας συγχρόνως όλους γύρω του.

Τότε ο διοικητής, απευθυνόμενος στον υποδιοικητή και τον επιτελάρχη είπε: «*Τον σύντροφο Κοβάτση θα τον απαλλάξετε από τη γυμναστική, τα τρεξίματα και τα γυμνάσια, τα εμπόδια και τις πορείες. Ο Κοβάτσης θα παρακολουθεί τα θεωρητικά μαθήματα και θα έχει τακτική παρακολούθηση του γιατρού για τον οστεομυελίτη»,* κατέληξε ο διοικητής. Όταν τελείωσε η εξέτασή μου στον διοικητή, ζήτησα να μου επιτρέψει να καθίσω δίπλα του

για να του πω κάτι. «*PROZE BARZO»,* μου απάντησε *(«Ορίστε παρακαλώ*»). «*Το Κ.Κ.Ε με έστειλε να φοιτήσω σε αυτή τη σχολή. Δεν ξέρω σε τι θα μου χρειαστεί παραπέρα. Στο κόμμα δεν αρνήθηκα ποτέ αποστολή*», είπα στον διοικητή. «*Θα μείνω στη Σχολή, γιατί είναι απόφαση του Κ.Κ.Ε.».*

Σε αυτήν τη σχολή «500» κάναμε και αρκετές ώρες μάθημα πολωνικής γλώσσας. Εγώ που ήξερα τη σλαβική διάλεκτο και διέθετα περισσότερο χρόνο μελέτης, είχα μάθει καλά την πολωνική γλώσσα.

ΜΕΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ

Όταν φύγαμε από το «500», με πήραν στην καθοδήγηση των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων (**Π**.**Π**) με έδρα το ZGORZELEC. Μετά το καταμερισμό εργασίας των στελεχών εμένα με στείλανε στην περιοχή της ΛΙΓΝΙΤΣΑΣ, όπου υπήρχαν πολλά αγροτικά, κρατικά νοικοκυριά (Σοφχόζ). Εκεί είχαν σταλεί το σύνολο των **Π**.**Π** από την περιοχή του Βίτσι , περισσότεροι αγρότες.

Εκεί πήγα ινστρούκτορας-καθοδηγητής στον χιλιοβασανισμένο πληθυσμό κυρίως της Πρέσπας, αγρότες στο επάγγελμα. Στο σύνολό τους σχεδόν όλοι ήταν **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες (**Σ**/**μ**). Τα πολιτικά στελέχη της οργάνωσης των (**Σ**/**μ**) στο σύνολό τους, η καθοδήγηση του Κ.Κ.Ε τους κατηγόρησε ως «τιτικούς πράκτορες». Εμάς από το στρατό βρήκαν να μας στείλουν να διαφωτίσουμε το λαό που ξεριζώθηκε από τα σπίτια τους, βίαια οι περισσότεροι. Να τους προετοιμάσουμε και να τους βοηθήσουμε στις δύσκολες συνθήκες διαβίωσής τους. Με το μεροκάματο και μάλιστα αγροτικό, στο χωράφι να βγάλει την Νόρμα; Πολλοί ήταν ηλικιωμένοι.

Πολλά τα προβλήματα. Κυρίως η ένωση των οικογενειών. Των περισσοτέρων τα παιδιά βρίσκονταν σε άλλες **Σ**οσιαλιστικές **Δ**ημοκρατίες.

Πρώτος γραμματέας της **Κ**ομματικής **Ε**πιτροπής **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων του Κ.Κ.Ε. στην Πολωνία ήταν ο Θύμιος Μπράτσος με κύριο συνεργάτη του τον Πάνο Καρανίκα, και οι δύο τους Ρουμελιώτες. Ποτέ δεν κράτησαν όπλο στο χέρι τους στο Δ.Σ.Ε. Πάντοτε γιαφκατζήδες, με βάναυση συμπεριφορά και προκλητικότητα, χαρακτηρίζοντας εύκολα οποιονδήποτε ως «*Τιτικό*».

Με το παραμικρό αποκαλούσαν τον καθένα «*Τιτικό πράκτορα*», με τις γνωστές συνέπειες.

Μετά την απόφαση της αποστολής μου στα ΣΟΦΧΟΖ σαν καθοδηγητή, με κάλεσαν στο γραφείο οι Μπράτσος-Καρανίκας για να μου δώσουν την αποστολή. Προπαντός ο Καρανίκας να μου επιστήσει την προσοχή ότι

εκεί στα ΣΟΦΧΟΖ οργιάζει η Τιτική προπαγάνδα και να είμαι προετοιμασμένος και πολύ προσεκτικός.

ΣΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΛΙΓΝΙΤΣΑΣ

Φτάνοντας στο ΣΟΦΧΟΖ μαζεύτηκε ο κόσμος. Πήγαμε στη συνέλευση, εγώ, ο Τζίμης και ο Παπαδόπουλος Χρήστος. Τζίμης και Παπαδόπουλος ήταν οι τοπικοί υπεύθυνοι για τους **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες στο Σοφχόζ.

Προτού αρχίσει η συνέλευση, ο Τζίμης με σύστησε, λέγοντας ότι θα είμαι στη θέση του Καρανίκα, ο οποίος είχε ορισθεί γενικός υπεύθυνος όλων των Σοφχόζ. Μετά έδωσε το λόγο να μιλήσει όποιος θέλει. Πρώτα, πήρε το λόγο ο Νέστορας. Καταγόταν από την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς, όπως και οι περισσότεροι **Π**.**Π** στο Σοφχόζ αυτό.

«*Τι προκοπή θα δούμε εμείς εδώ, σ. Αργύρη, όταν μας καθοδηγεί ο χωριανός μας που ήταν Σαμαρτζής;*», εννοεί τον Παπαδόπουλο, «*ο οποίος στην Κρυσταλλοπηγή έφτιαχνε σαμάρια για τα άλογα και τα γαϊδούρια;*». Συνεχίζοντας ο Νέστορας είπε για τη δύσκολη εργασία στα χωράφια, το φαγητό στο κοινό καζάνι, τα λίγα λεφτά του μεροκάματου, τις συνθήκες διαβίωσης σε κοινοβιακούς χώρους, και το κυριότερο, το ζήτημα για την ένωση των οικογενειών, με τα παιδιά τους να ανταμώσουν, που βρισκόντουσαν σε άλλες **Λ**αϊκές **Δ**ημοκρατίες.

Ο Νέστορας ήταν πολλά χρόνια στην Αμερική και, όταν γύρισε στο χωριό του, έκανε τον οδοντίατρο με απλές τανάλιες, έβγαζε τα δόντια σ' όποιον τον πονούσαν. Για τα ίδια θέματα όλοι σχεδόν μίλησαν και το σοβαρότερο για τα παιδιά τους, που ήθελαν να ανταμώσουν. Για μια στιγμή σηκώνεται ένας, Χρήστος λεγόταν, από ένα χωριό του Βίτσι, το Κώττα. «*Συναγωνιστή Αργύρη»,* μου λέει, *«πιστεύω να με θυμάσαι από το χωριό. Στο σπίτι μας μένατε με τους αντάρτες. Τώρα εδώ που δουλεύουμε δεν μπορούμε να τρώμε το φαγητό από το καζάνι και αγόρασα δύο κότες να 'χουμε να φάμε και ένα αυγό με την μπάμπω».*

«Ο Καρανίκας σε προηγούμενη συνέλευση με ανέβασε στη σκηνή και άρχισε να φωνάζει ότι εγώ παραβίασα τον σοσιαλισμό, και με το ατομικό νοικοκυριό που έκανα, με τις κότες, ανέβασα τον καπιταλισμό», πετιέται ο Τζίμης, το τσιράκι του Καρανίκα, και του λέει του Χρήστου: *«Δεν σου είπε ανεβάζεις, αλλά αναβιώνεις τον καπιταλισμό*». Τότε εγώ φώναξα να ακούσουν όλοι, στην **Σ**λαβο**μ**ακεδονική γλώσσα «*όχι γϊάϊτσε, αλλά αβγό»,* που είναι το ίδιο πράγμα. Χαμογέλασαν όλοι, αλλά ο Τζίμης πικράθηκε περισ-

σότερο, όταν είπα ότι ο Καρανίκας έκανε μεγάλο λάθος, για την παρατήρηση που έκανε στον Χρήστο για τις κότες.

«*Αν η Διοίκηση του Σοφχόζ το επιτρέπει, όλοι να αγοράσετε κότες*», τους είπα. «*Εγώ θα μιλήσω με τον Διευθυντή του Σοφχόζ*», τους υποσχέθηκα. Πήγα στον Πολωνό Διευθυντή του Σοφχόζ, μιλήσαμε για τα προβλήματα των εργαζομένων, τον ρώτησα και για τις κότες του Χρήστου. «*Όχι, δεν απαγορεύεται. Μπορούν και οι άλλοι να αγοράσουν, αν θέλουν*», είπε ο διευθυντής. «*Εκείνο που θέλω να σου πω, τοβάριτς (σύντροφε) Κοβάτση, είναι ότι χαίρομαι που γνώρισα ένα σύντροφο **Π**ολιτικό **Π**ρόσφυγα που τόσο καλά ξέρει την πολωνική γλώσσα. Ο σ. Καρανίκας ούτε μια λέξη δεν ήξερε και με διερμηνέα τον Παπαδόπουλο μιλούσαν με τον διευθυντή.*

Επειδή ξέρεις καλά πολωνικά, δεν θα με παρεξηγήσεις για ανάμειξη στα εσωτερικά σας. Όταν στο δεκαπενθήμερο πληρώνονται οι εργαζόμενοι, τους μαζεύει όλους ο Τζίμης στη λέσχη και τους ζητάει να δώσουν λεφτά όλοι, για τον έρανο τιμής του κόμματος. Το λιγότερο ήταν 50% από τα έσοδα και έφτανε το 80% από μερικούς για να δείξουν καλή διαγωγή στον έρανο. Τον έλεγαν εθελοντικό».

Ο διευθυντής με έφερε σε δύσκολη θέση και δεν μπορούσα να του πω αυτά που είχα στο νου μου, διότι είδα τον κόσμο να υποφέρει για ένα αυγό. Αλλά οι Καρανίκηδες, οι Τζίμηδες κ.ά., έγδερναν κυριολεκτικά τον κοσμάκη.

Ο κόσμος είναι αφοσιωμένος στο κόμμα, αλλά όταν του ρουφάς το αίμα και δεν ξέρει πού πάνε αυτά τα χρήματα, τότε κάποτε θα σπάσει το απόστημα «*θα σπάσει την Ζέβλα*». Τα μπάλωσα στον διευθυντή, ότι δηλαδή αυτά τα λεφτά τα στέλνουμε βοήθεια στους φυλακισμένους.

Την άλλη μέρα πήγα στο Σοφχόζ Βόλκοβο. Εκεί ήταν κάτοικοι του χωριού Μοσχοχώρι και μερικοί από την Κρυσταλλοπηγή. Και εδώ «*NAS NAROD (Δικός μας Λαός)*». Όλοι με γνώριζαν. Υπεύθυνος ήταν ο Τάσος Μησιόφσκι. Του είπα ότι ήρθα στη θέση του Καρανίκα. Δεν το πίστεψε και φοβόταν να μιλήσει, όταν του είπα ότι θέλω να μάθω πώς ζουν και τι προβλήματα έχουν. Μιλήσαμε ανοιχτά στη γλώσσα μας. Ξεθάρρεψε κάπως και μου τα είπε χαρτί και καλαμάρι όλα τα προβλήματα.

Κατάλαβα όμως, πως τους απασχολούσαν και άλλα, αλλά «*τα 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά*». Τους φώναξα όλους. Μαζεύτηκαν στη λέσχη.

Τους είπα ότι εγώ θα είμαι μαζί τους και, αφού άκουσα τα προβλήματά τους, διαπίστωσα ότι τα ίδια ήταν και εδώ. Το ίδιο ζήτημα, όπως με τις κότες στο άλλο Σοφχόζ, έτσι και εδώ, αλλά ο άνθρωπος φοβήθηκε ή ντράπηκε να το πει φανερά στη συνέλευση και στο τέλος ήρθε κοντά μου

και μου λέει σιγανά, για να μην ακούσουν οι άλλοι. «*Αγόρασα μια γίδα, να 'χουμε το γάλα, το πρωί με την μπάμπω μου. Ήρθε ο Καρανίκας, με ανέβασε στη σκηνή εδώ στη λέσχη και υποχρέωσε όλους τους χωριανούς μου να με φτύσουν, διότι παραβίασα τον σοσιαλισμό και αναβιώνω τον καπιταλισμό. Φοβήθηκα μήπως με περάσουν και για Τιτικό και ζάρωσα χωρίς να βγάλω μιλιά. Σε παρακαλώ μην το πεις πουθενά αυτό*». Λούκρης λεγόταν στο επίθετο. Φώναξα τον Μησιόφσκι και τον ρώτησα αν συνέβη τέτοιο πράγμα. «*Το ξέρω, αλλά δεν θέλησα να σου πω τίποτα, διότι δεν ξέρουμε αύριο με ποιόν έχουμε να κάνουμε. Θα μας κατηγορήσουν για τιτικούς όλους»,* μου είπε ο Μησιόφσκι*, «αν ανοίξουμε το στόμα μας».*

Ο κόσμος ήταν σκορπισμένος στα αγροκτήματα της Πολωνίας, απομμένος σε μικρές ομάδες και θα είχαν ξεχάσει την καταγωγή τους, αν δεν γινόταν αυτό το κολχόζ Κροτσένκο, στο οποίο συγκεντρώθηκε σχεδόν ο πληθυσμός από το Βίτσι και το Γράμμο και διατηρήθηκε η συνοχή τους στην εθνική καταγωγή.

Για το κολχόζ ειπώθηκαν πολλά και γράφτηκε και το βιβλίο *«ΓΙΑΤΙ ΜΕ ΣΚΟΤΩΝΕΙΣ ΣΥΝΤΡΟΦΕ».* Το βιβλίο αυτό έχει πολλές διαστρεβλώσεις. Γενικά το κολχόζ φύλαξε τον κόσμο με τα ήθη και τα έθιμά τους, με τα σχολεία, τη γλώσσα μας, με τον πολιτισμό μας, τα γλέντια μας, τις γιορτές κ.λπ.

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Η πόλη Ζγκορζέλετς στην Πολωνία ήταν το κέντρο των **Π**.**Π**. Εκεί ήταν και τα γραφεία της καθοδήγησης του Κ.Κ.Ε.

Γραμματέας της **Κ**ομματικής **Ο**ργάνωσης (**Κ**ομματική **Ε**πιτροπή) ήταν ο Μπράτσος Θύμιος και για βοηθό του είχε τον Καρανίκα Πάνο. Το σύνολο των μελών της Κ.Ε κατά 90% ήταν Ρουμελιώτες και λίγοι Θεσσαλοί. Τα Μακεδονικά στελέχη στα όργανα της **Κ**ομματικής **Ο**ργάνωσης ήταν 5% μόνο, παρά το ότι οι **Π**.**Π** στην Πολωνία κατά 80% ήταν Δυτικομακεδόνες. Το Τιτικό πρόβλημα ήταν σε μεγάλη έξαρση και για το λόγο αυτό, το σύνολο των μακεδονικών στελεχών ήταν παραμερισμένοι.

Ο Μπράτσος είχε εξουσιοδότηση να τοποθετεί και να καθαιρεί κατά την κρίση του τα στελέχη. Μετά από μια εβδομάδα περιοδείας μου στα Σοβχόζ με κάλεσαν στο Ζγκορζέλιτς στη συνεδρίαση της **Κ**ομματικής **Ε**πιτροπής, όπου θα εξεταζόταν το θέμα: «Η Ζωή των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων».

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗ ΤΟΥΣ

Την εισήγηση έκανε ο Μπράτσος. Μετά έδωσε το λόγο να πει ο καθένας για τον τομέα του σχετικά με το πώς έχουν τα πράγματα και ποια είναι τα προβλήματα.

Πρώτος πήρα το λόγο εγώ και, όπως τα είχα γραμμένα αυτά που άκουσα από τον κόσμο για τις συνθήκες διαβίωσης και την εργασία, τα παρουσίασα στην Κ.Ε. Τους είπα πως οι άνθρωποι στο σύνολό τους είναι ηλικιωμένοι, δουλεύουν στα χωράφια, τρώνε φαγητό σε συσσίτιο κοινό, τα μεροκάματα είναι μικρά, και λόγω της ηλικίας δεν ανταποκρίνονται στη νόρμα.

Στο δεκαπενθήμερο που πληρώνονταν οι εργαζόμενοι, ο υπεύθυνος υποχρεώνει κάθε νοικοκυριό να δώσει «*εθελοντικά*» χρήματα για τον έρανο τιμής του κόμματος. Το ποσό ήταν καθορισμένο από 50% το λιγότερο, ως 80% των αποδοχών τους (δήθεν σε εθελοντική βάση).

Μπροστά σε αυτή την κατάσταση ορισμένοι αγόρασαν από δύο-τρεις κότες και σπάνια καμιά γίδα για να ’χουν το αβγό και το γάλα.

Όταν ο Καρανίκας πήγε εκεί και είδε κάποιον να έχει κότες και μία γίδα, πέρασε από όλα τα νοικοκυριά ξεχωριστά, μάζευε τον κόσμο στη λέσχη και αυτούς που είχαν αγοράσει κότες ή γίδα τους ανέβαζε στη σκηνή και τους αποκαλούσε παραβάτες του σοσιαλισμού, που θέλουν να αναβιώσουν τον καπιταλισμό. Και όχι μόνο αυτό, αλλά παρότρυνε ακόμα και τους άλλους να φτύσουν τους προδότες του σοσιαλισμού.

Είχα να πω και άλλα πολλά για την ένωση των οικογενειών, για τα παιδιά τους σε άλλες χώρες κ.λπ., αλλά σηκώθηκε ο Μπράτσος και με απαράδεκτη συμπεριφορά με διατάσει να σταματήσω να μιλώ και να καθίσω κάτω. «*Είσαι συνοδοιπόρος της Τιτικής προπαγάνδας»,* μου λέει. «*Συκοφάντησες τον σύντροφο Καρανίκα, το πιο αξιόλογο στέλεχος της οργάνωσης»*. Αξιόλογο, διότι από τα Σοφχόζ έφερνε στο Μπράτσο κρέας, αυγά, κοτόπουλα, βούτυρο, χρήματα κ.λπ. Αυτή είναι η Ισότητα, η Δικαιοσύνη και η Λαϊκή Κυριαρχία, για τις οποίες τόσο αίμα χύθηκε.

Με έβρισε χυδαία, και θέλησα να του απαντήσω, αλλά σαν λυσσασμένο σκυλί άρχισε να ουρλιάζει: «*Έξω, έξω βγάλτε τον*». Και να σκεφτεί κανείς πως πολεμήσαμε για Δημοκρατία, Ελευθερία, Αξιοπρέπεια!

Σηκώθηκαν μερικοί και με έβαλαν να καθίσω στο κάθισμα. Δυστυχώς, έτσι ήταν τότε τα προγράμματα στο κόμμα, ό,τι πει ο «σοφός» γραμματέας ήταν και νόμος, ας ήταν ο μεγαλύτερος τσαρλατάνος.

Αργότερα αποδείχτηκε πως και οι δύο, Μπράτσος και Καρανίκας, έφυγαν από το κόμμα, τράβηξαν στην ιδιωτική ζωή καταρεζιλεμένοι.

Ο Μπράτσος, ο Καρανίκας, ο Θεοχάρης Αριστείδης και μερικοί άλλοι που ήρθαν στην εξουσία του Κ.Κ.Ε. στην Πολωνία εξόντωσαν τον Χουλιάρα Περικλή, γνωστό αγωνιστή και συνεργάτη του Άρη Βελουχιώτη, διότι τους ήξερε. Ήταν και αυτός Ρουμελιώτης και δεν τους παραδεχόταν. Τόσο αυτόν όσο και τον Ντρανά, συνταγματάρχη αεροπορίας, τους έστειλαν στο Κολχόζ τιμωρημένους να κουβαλάνε στον ώμο λάσπη για τους κτίστες. Το ευτύχημα ήταν που ο Ν. Ζαχαριάδης με γνώριζε από το Βίτσι, και σταμάτησε την καταδίωξή μου.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΕΡΓΙΟ ΜΑΥΡΑΝΤΖΑ

Όταν βγήκα από την αίθουσα συνεδρίασης αντάμωσα τον Στέργιο Μαυραντζά. Τον γνώριζα προπολεμικά στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-1945 και στο Δ.Σ.Ε. συνεργαστήκαμε.

Ο Μαυραντζάς με είδε συγχυσμένο και με ρώτησε γιατί είμαι έτσι. Του εξήγησα τα γεγονότα της συνεδρίασης της **Κ**ομματικής **Ε**πιτροπής. Τότε ο Μαυραντζάς ακούμπησε το στόμα του στο αυτί μου και ψιθυριστά μου λέει: «*Χεσ' τους και έλα μαζί μας. Έχω αγοράσει ένα φορτηγό αυτοκίνητο. Θα το δουλέψουμε συνεταιρικά και σε δύο μήνες θα αγοράσουμε άλλο».*

Νόμιμα το κράτος μας επιτρέπει με άδεια να δουλέψουμε σαν ιδιώτες. Ο Μαυραντζάς ήταν κομμουνιστής από το 1936 και αυτό μας συνέδεε φιλικά. «*Όχι, Στέργιο. Εγώ δεν εγκαταλείπω τον αγώνα σ' όλα τα μέτωπα, με ξέρεις καλά. Μέσα στο κόμμα θα μείνω και θα σταθώ δίπλα στον κόσμο που φέραμε από το Βίτσι και το Γράμμο. Εμείς τους ξεσπιτώσαμε. Θα προτιμήσω τη δυστυχία, την ταλαιπωρία, την πείνα, αλλά δεν θα εγκαταλείψω τον κόσμο μας».*

«*Άλλαξε μυαλό. Εκεί σε ήθελαν, γιατί δεν είχαν άλλον ούτε για το Σινιάτσικο ούτε για το μέτωπο. Τώρα δεν μας έχουν ανάγκη»,* κατέληξε ο Στέργιος. Επανέλαβα το όχι στον Στέργιο και αναχώρησα για τη Λιγνίτσα στα Σοφχόζ, δίπλα στον κόσμο μας.

ΣΚΕΦΤΗΚΑ ΝΑ ΓΡΑΨΩ ΣΤΗΝ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

Μόλις πήγα στη Λιγνίτσα έγραψα γράμμα στον Ζαχαριάδη προσωπικά, διότι αυτός ήταν και άμεσα υπεύθυνος για τους **Π**.**Π.** στην Πολωνία

και ερχόταν τακτικά. Το γράμμα το έστειλα μέσω του Γραφείου Σύνδεσης στη Βαρσοβία και έφτασε στα χέρια του ίδιου του Ζαχαριάδη.

Σε διάστημα δεκαπενθημέρου ήρθε στην Πολωνία ο **Ν**. **Ζ**αχαριάδης, και συγκεκριμένα στο Ζγκορζέλετς, και αμέσως έδωσε εντολή στον Μπράτσο να στείλει μέσο, για να με πάει από τη Λίγνιτσα στο Ζγκορζέλετς.

Με δέχτηκε αμέσως ο Ζαχαριάδης. Μου υπέδειξε να καθίσω και με χαμόγελο μου λέει: «*Ακόμα ταραγμένο σε βλέπω, Αργύρη. Τι άλλο έχεις να μου πεις εκτός από αυτά που γράφεις;*».

«*Πολλά, σ. Ζαχαριάδη. Προπαντός για τη ζωή του κόσμου στα Σοφχόζ*». Με διακόπτει και μου επαναλαμβάνει, «*Τα 'χω μάθει. Άκουσε, Αργύρη, χρειάζεται ριζική προσαρμογή στη νέα κατάσταση. Τώρα δεν είμαστε στρατός. Οι σύντροφοι από τη Νότια Ελλάδα δεν σε γνωρίζουν, και επειδή υπάρχει ο κίνδυνος της Τιτικής προπαγάνδας πρέπει να προσέξουμε στις εκφράσεις μας».*

«Δηλαδή κοντά στο ξερό καίγεται και το χλωρό, σ. Ζαχαριάδη;», τον ρώτησα. «*Όχι»,* μου λέει. *«Τον κόσμο θα τον προστατέψουμε. Προπαντός αυτούς που έχουμε στείλει στα Σοφχόζ και είναι από το Βίτσι. Προτείναμε να σταλείς εσύ εκεί, διότι τους ξέρεις και σε ξέρουν. Έχουν πολλά προβλήματα με την εργασία τους περισσότερο, με την ένωση των οικογενειών και τα παιδιά τους σε άλλες Λαϊκές Δημοκρατίες. Τα γνωρίζουμε όλα αυτά και εδώ να προσέξουμε την καταστρεπτική δουλειά της Τιτικής προπαγάνδας*», επανέλαβε ο Ζαχαριάδης.

«Όσον αφορά τη σύγκρουση σου με τον σ. Θύμιο Μπράτσο μιλήσαμε, και θα διορθωθούν τα πράγματα. Όπως στο μέτωπο έτσι και τώρα θα μείνεις κοντά στον σλαβομακεδονικό λαό, στα προβλήματα του, να τον διαφωτίσουμε, να μην πέφτουν θύματα της ξένης προπαγάνδας. Όλα τα προβλήματα θα λυθούν. Το γεγονός ότι ο Τίτο φταίει για όλα, έγινε ιδεολογία στην ηγεσία του Κ.Κ.Ε, αλλά και η ευκολία να θεραπεύονται όλα τα προβλήματα του κοσμάκη».

ΤΟ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΛΑΘΟΣ ΤΩΡΑ ΦΑΝΗΚΕ

Όταν έγινε η υποχώρηση του Δ.Σ.Ε. και του πληθυσμού στην Αλβανία, υπήρχε όλη η δυνατότητα να ενωθούν οι οικογένειες και να μοιραστούν στις **Λ**αϊκές **Δ**ημοκρατίες. Άρον-άρον οργανώθηκαν αποστολές για τις **Σ**οσιαλιστικές **Χ**ώρες, αλλού ο άνδρας, αλλού η γυναίκα, αλλού τα παιδιά.

Όλοι οι στρατεύσιμοι του Δ.Σ.Ε. στάλθηκαν στη **Σ**οβιετική **Έ**νωση. Οι γυναίκες και τα παιδιά στην Πολωνία, στην Τσεχοσλοβακία, στην Ουγγαρία και στη Ρουμανία. Τους γονείς πολλών παιδιών που είχαν σταλεί νω-

ρίτερα σ' αυτές τις χώρες δεν τους έστειλαν και αυτούς εκεί, αλλά όπως έλαχε ο καταμερισμός. Γι' αυτό και όταν πήγαμε στις **Σ**οσιαλιστικές **Χ**ώρες ήμασταν αλλού οι άνδρες, αλλού οι γυναίκες, αλλού οι γονείς, αλλού τα παιδιά. Καμιά στρατηγική.

Αναρχία, αγραμματοσύνη, έλλειψη σεβασμού προς τον άνθρωπο, απάνθρωπη συμπεριφορά. Αλλά τι να περιμένει κανείς από ηγετικά στελέχη που αναδεικνύονταν από ένα και μόνο στοιχείο. Τον φανατισμό τους στο Κ.Κ.Ε. Οτιδήποτε άλλο ήταν προδοσία με διάφορα ονόματα. Το ίδιο δράμα έζησε και η οικογένειά μου.

ΗΡΘΕ Η ΕΛΕΝΗ ΑΠΟ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ ΤΕΛΟΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΙΣΜΟ ΜΑΣ ΕΙΠΑΜΕ

Εγώ στην Πολωνία από τις αρχές του 1950 μέχρι και τον Αύγ. 1951 και η Ελένη με το παιδί στην Τσεχοσλοβακία. Μπορεί να φανταστεί ο καθένας τι χάος επικρατούσε στο χωρισμό των οικογενειών. Γι' αυτό και πολλοί άνδρες, κυρίως στην Σ.Ε. συζούσαν με Ρωσίδες.

Εδώ ας μου επιτραπεί να αναφερθώ σε ένα γεγονός. Εκεί που δούλευε σ' ένα εργοστάσιο στην Τασκένδη ένας Έλληνας, πρώην μαχητής του Δ.Σ.Ε., γνώρισε μια ελεύθερη γεροντοκόρη Ρωσίδα. Η Ρωσίδα τον κάλεσε, τον πήρε στο σπίτι της. Κοιμηθήκανε το βράδυ μαζί και, όταν το πρωί ξύπνησε η Ρωσίδα, πήγε μπροστά στη φωτογραφία του Στάλιν, την οποία κρατούσαν στα σπίτια τους, όπως οι χριστιανοί την Παναγία ή τον Χριστό στην Ελλάδα, γονάτισε μπροστά στη φωτογραφία και έκανε το σταυρό της λέγοντας: *«SPASHIBA TOBARITS STALIN (Ευχαριστώ, σύντροφε Στάλιν, που έφερες τους Έλληνες εδώ και γνώρισα καλό άνδρα) SPASHIBA».*

Πήρα την Ελένη και το παιδί, αφού μας εφοδίασαν με κρεβάτια, παπλώματα, κουβέρτες και φύγαμε για τη Λιγνίτσα στην οδό RICERSKA N.5, όπου ήταν εγκατεστημένοι ανάπηροι του Δ.Σ.Ε. Από ένα δωμάτιο αναλογούσε στην κάθε οικογένεια. Δύο ελεύθεροι έμεναν σε ένα δωμάτιο.

Βάλαμε το θεμέλιο για το δεύτερο παιδί, έχουμε πια δικό μας κρεβάτι και δίπλα μας το κρεβατάκι του μικρού παιδιού μας, του Θανασάκη. Κάθε μέρα πήγαινα στα αγροτικά νοικοκυριά-Σοφχόζ. Το βράδυ γύριζα στο σπίτι. Τα Σοφχόζ ήταν γύρω από την πόλη Λιγνίτσα.

Πάλι περίμενα μετακίνησή μου στη Βαρσοβία, αλλά οικογενειακώς τώρα πια. Πέντε αξιωματικοί του Δ.Σ.Ε, μετά τη σχολή των «500» προτάθηκαν από τους Πολωνούς προς την καθοδήγηση του Κ.Κ.Ε. να πάμε για σπουδές στην Ανώτατη Στρατιωτική Ακαδημία στη Βαρσοβία. Γι' αυτό ήμουν ενημερωμένος και περίμενα.

Μετά τη σχολή «500» δύο στελέχη, ο Διπλαράκος και ο Θήβος στάλθηκαν για παράνομη δουλειά στην Ελλάδα από το Κ.Κ.Ε. Τους συνέλαβαν οι ελληνικές αρχές και αυτοί «*χαρτί και καλαμάρι*» είπαν για τη σχολή «500». Έφτασε η υπόθεση στον Ο.Η.Ε. και οι Πολωνοί έκλεισαν τη σχολή δεύτερης σειράς και τους απέλυσαν. Αυτή η αιτία ήταν να αλλάξουν γνώμη οι Πολωνοί και να μην μας πάρουν και εμάς στη **Σ**τρατιωτική **Α**καδημία. Μας πρότειναν όμως να πάμε στο Πανεπιστήμιο για μηχανικοί ηλεκτρολόγοι.

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΠΗΓΑΝ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. ΕΓΩ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ «ΝΕΑ ΖΩΗ»

Στα Σοφχόζ έστρωσαν τα πράγματα. Οι Πολωνοί με κατανόηση μας βοηθούσαν. Εγώ ήξερα καλά την πολωνική γλώσσα. Όχι μόνο επέτρεπαν, αλλά και χρήματα έδιναν σε όποιον ήθελε ν' αγοράσει κότες και γίδα. Η ζωή καλυτέρευσε οικονομικά σε όλους στα Σοφχόζ.

Η **Κ**.**Ε** του Κ.Κ.Ε έχοντας υπόψη το Μπούλκες στη Γιουγκοσλαβία που δημιουργήθηκε το 1945 και εξελίχθηκε σε πολύ μεγάλη οικονομική βάση, θέλησε να βρει τον κατάλληλο χώρο στην Πολωνία να φτιάξει το ίδιο πρότυπο με κύριο σκοπό να μαζευτεί το σύνολο των **Π**.**Π** εκεί μέσα, να διατηρηθεί η συνοχή και ο πολιτισμός μας. Τελικά, βρέθηκε ο χώρος στα πολωνοουκρανικά σύνορα. Πέντε ακατοίκητα χωριά με κέντρο το Κροστσένκο, και δημιουργήθηκε το Κολχόζ "ΝΕΑ ΖΩΗ".

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΣΤΑ ΚΟΛΧΟΖ

Ενώ περίμενα για σπουδές στη Βαρσοβία εκείνες τις μέρες, αρχές Οκτ, ένα απόγευμα ξαφνικά ήρθαν στη Λιγνίτσα, στο σπίτι που έμενα, ο Ν. Ζαχαριάδης με τον Θύμιο Μπράτσο. Σταμάτησαν το αυτοκίνητο μπροστά στην είσοδο της οικοδομής και έστειλαν ένα παιδί, αφού διαπίστωσαν ότι μας ήξερε, για να με φωνάξουν να κατεβώ κάτω. Όταν κατέβηκα, ξαφνιάστηκα βλέποντας τον Ζαχαριάδη στο αυτοκίνητο. Ακόμα πιστεύαμε στον «Θεό» Ζαχαριάδη. Και δεν διστάζω να το πω πως ήταν ο μοναδικός στην Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. που φαινόταν σαν το λάδι πάνω στο νερό, σε σχέση με τα άλλα μέλη της Κ.Ε του Κ.Κ.Ε. Ήταν ο παντοδύναμος.

«*Αυτό το περίμενες, Αργύρη;*» μου λέει ο Ζαχαριάδης βγάζοντας το κεφάλι από το παράθυρο του αυτοκινήτου. «*Ελάτε στο σπίτι για καφέ και μια βότκα»,* τους λέω, *«να δείτε τη ζωή μας». «Δεν έχουμε χρόνο»,* μου απα-

ντάει, *«τρέξε πάνω πάρε τα ρούχα σου, αν έχεις και χειμωνιάτικα, και κατέβα αμέσως. Φεύγουμε σε αποστολή»*.

Ανέβηκα τις σκάλες, ανά δύο τα σκαλιά παρά την κουτσαμάρα μου. Λαχανιασμένος μπήκα στο δωμάτιο και λέω στη συντρόφισσά μου: *«Ελένη, εδώ κάτω ήρθε ο Ζαχαριάδης και ζητάει να με πάρει μαζί του». «Ζαχαριάδης;»* είπε και τα ’χασε και αυτή. «*Ο Ζαχαριάδης στο σπίτι μας προσωπικά ήρθε να με πάρει;».* Αναρωτιόμασταν. Ούτε στο όνειρό μας δεν το είχαμε δει. Στα γρήγορα άρπαξα τα ρούχα μου, τότε δεν είχαμε και πολλά, το παλτό μου στο χέρι και φεύγω.

Η Ελένη μαζί με την Αναστασία Πετκανά, που έμενε στο διπλανό δωμάτιο, κρεμάστηκαν στο παράθυρο να δούνε τον Ζαχαριάδη, να βεβαιωθούν.

Όταν μπήκα στο αυτοκίνητο, με βάλανε στη θέση του συνοδηγού. Ένιωσα περηφάνια για την τιμή. Όταν το 1983 πήγα στη Γαλλία, στο Παρίσι είδα ότι στο αυτοκίνητο στη θέση του συνοδηγού κρατούσαν το σκυλί τους. Ο Ζαχαριάδης μου έριξε τη σπόντα: «*Ετοιμάσου ψυχολογικά, Αργύρη, να αντιμετωπίσεις τις δυσκολίες του 1946 στο Γράμμο». «Δεν τις φοβάμαι, ας είναι και χειρότερες»,* του απάντησα. «*Δεν αμφιβάλλουμε*», μου είπε.

«*Κολχόζ φτιάχνουμε για να μαζέψουμε όλον τον κόσμο, Αργύρη. Εκεί θα σε στείλουμε».*

Τράβηξα για το κολχόζ «**Νέα Ζωή**» και οι σύντροφοί μου στη Βαρσοβία με τις οικογένειές τους σπούδασαν, έκαναν καριέρα, έγιναν μηχανικοί, και εγώ συνέχισα να είμαι κλωτσοσκούφι σε κάθε γραμματέα διορισμένο από τα πάνω.

Πολύ αργά έμαθα για το ρητό του Καραϊσκάκη, όταν ο βασιλιάς Όθωνας κάλεσε τους καπεταναίους του ’21 την πρωτοχρονιά να του δώσουν την ευχή τους. Όλοι γράψανε χρόνια πολλά του. Ο Καραϊσκάκης έγραψε: «*Όποιος δουλέβ’ Βασλιάμ’ πρέπ’ του νου’ τ’ να ’χει. Όχι του νου του βασλιά, παρά τον ιδικό του».*

Αν και εγώ το ’ξερα αυτό νωρίτερα, είχα όλες τις προϋποθέσεις να κάνω καριέρα. Έπρεπε να κάνω αυτό που μου πρότεινε ο σύντροφος μου Μαυραντζάς και να τραβήξω το δρόμο μου. Καλά έκανα που δεν τράβηξα το δρόμο της καριέρας. Ο χαρακτήρας μου ήταν, είναι και παραμένει, στη ζωή μου να ’χω περιπέτειες, να βρίσκομαι μέσα στο λαό και να βλέπω όχι μόνο όσους βρίσκονται πάνω από μένα, αλλά και πίσω από μένα.

ΠΑΛΙ «ΧΩΡΙΣΑ» ΑΠΟ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΟΥ

Όσο είχα συνηθίσει τη συζυγική ζωή, και πόσο γλυκά ήταν να κοιμόμαστε στο ίδιο κρεβάτι με τη γυναίκα που πολύ αγαπούσα. Άλλωστε τη γνώρισα «άβγαλτη» κοπέλα στον καιρό της Αντίστασης το ’43-’44. Ήταν αδελφή της Ε. Πάτσιου και ερχόταν μαζί στο κρησφύγετο («γιάφκα») στο σπίτι της μάνας μου, Νάτσαινας στους Αμπελόκηπους. Χωρίσαμε το ’45, όταν έφυγα για το Μπούλκες, με την υπόσχεση ότι θα ξανάρθω και θα παντρευτούμε. Τελικά, ο γάμος μας έγινε μέσα στον Εμφύλιο, χειμώνας ’46-’47 στο χωριό Σπήλαιο. Γάμος πολιτικός βέβαια, (είμαστε πρωτοπόροι σε νέους θεσμούς) με «κουμπάρο-μάρτυρα» τον Γιαννούλη και από τότε μαζί στη ζωή μαζί και στους αγώνες. Τώρα, πάλι μας χώρισαν, με άγνωστο πότε θα ξανανταμωνόμασταν. Ευτυχώς, μόνο δύο μήνες κράτησε ο χωρισμός μας και σμίξαμε το μεσοχείμωνο στο κολχόζ με 30° C βαθμούς κάτω από το μηδέν. Δεν υπολογίσαμε το κρύο, διότι μας ζέσταινε η αγκαλιά και η αγάπη μας. Στη Λιγνίτσα την άφησα στον έκτο μήνα έγκυο, πεσμένο το παιδί χαμηλά στην κοιλιά της και πλάγιαζε στο ειδικό κρεβάτι με το κεφάλι χαμηλότερα από τα πόδια της.

ΤΡΑΒΗΞΕ Η ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΛΧΟΖ

Περίπου είκοσι (20) άτομα με δύο βαγόνια φορτωμένα από το Ζγκορζέλετς στα πολωνογερμανικά σύνορα, για το Κροστσιένκο στα πολωνοουκρανικά σύνορα τριάντα (30) ώρες ταξίδι με το τραίνο.

Το προσωπικό ήταν κυρίως τεχνίτες οικοδομών, μερικοί πεπειραμένοι κτηνοτρόφοι και το διοικητικό προσωπικό, με δύο γεωπόνους.

Φτάσαμε και εγκατασταθήκαμε όλοι στο σχολείο του χωριού Κροστσιένκο. Το μοναδικό κτίριο κτισμένο με τούβλα και χωρισμένο σε αίθουσες διδασκαλίας, είχε ισόγειο και άλλους δύο ορόφους. Χώρος για να φιλοξενήσει σε κρεβάτια εκατό και πλέον άτομα.

Αφού ταχτοποιηθήκαμε, οργανώσαμε τα μαγειρεία και την τραπεζαρία. Αμέσως αρχίσαμε δουλειά. Περάσαμε να καταγράφουμε όλα τα σπίτια στα δύο μεγαλύτερα χωριά Κροστσιένκο και Λέσκοβατς. Επικεφαλής του συνεργείου απογραφής ήταν μηχανικός οικοδομών. Διαλέξαμε τα σπίτια με τις λιγότερες ελλείψεις και αρχίσαμε τις επισκευές, να ετοιμάσουμε στα γρήγορα όσο το δυνατόν περισσότερα σπίτια, ώστε να ’ρθουν οικογένειες μέσα στο Νοέμβρη, καμιά εκατοστή.

Στα δύο χωριά τα σπίτια ήταν ταξινομημένα για κάθε οικογένεια, ανάλογα με τα μέλη που είχε. Σε κάθε χωριό φτιάξαμε μια εστία με τραπε-

ζαρία, να τρώει ο κόσμος από κοινό καζάνι. Μέσα στο μήνα Νοέμβρη ήρθαν περίπου (100) εκατό οικογένειες και εγκαταστάθηκαν στο Κολχόζ.

Αμέσως συγκροτήσαμε επιτροπές και τράβηξαν στα παζάρια να αγοράσουν άλογα και γελάδες. Σκεφτήκαμε να εκμεταλλευτούμε το χειμώνα που ήταν φθηνά τα ζώα για να αγοράσουμε περισσότερα. Το πολωνικό κράτος, μας παραχώρησε (5.000.000) πέντε εκατομμύρια ζλότι, αρκετά λεφτά για αγορές ζώων και ζωοτροφών. Οι αρχές του κράτους μάς συμπαραστάθηκαν πολύ. Μας εφοδίασαν με υλικά οικοδομών, με τρόφιμα, και μας συνιστούσαν να μην βιαζόμαστε στις ενέργειές μας.

Εμείς με την ελληνική νοοτροπία στα βιαστικά να κάνουμε πολλά, αγοράσαμε περισσότερα ζώα σε σχέση με τους χώρους που διαθέταμε. Αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε τις οικοδομές στα σπίτια και φτιάχναμε στάβλους για ζώα. Το κολχόζ γρήγορα διαφημίστηκε στον κόσμο μας και βιάζονταν να ’ρθουν να προλάβουν και άλλοι για την εγκατάστασή τους. Ήρθαν περισσότερες οικογένειες από τα επισκευασμένα σπίτια. Ο χειμώνας βαρύς και τα επισκευασμένα σπίτια δεν έφταναν, και έτσι έμπαινε ο κόσμος σε ανεπισκεύαστα σπίτια.

ΛΑΘΟΣ Η ΒΙΑΣΥΝΗ ΜΑΣ

Καλά μας σύστηναν οι πολωνικές αρχές να μην βιαζόμαστε. Εμείς πήραμε μπρος και, όπως στο μέτωπο, «*αέρα και τους φάγαμε*!». Τρέχαμε μπροστά χωρίς βάση πυρός και, όταν ο εχθρός αντιστεκόταν, τότε κάναμε πίσω εγκαταλείποντας τα πάντα. Έτσι και στο κολχόζ. Άκουσαν ότι όλα θα τα έβρισκαν μέλι-γάλα. Όταν ήρθαν και μπήκαν σε σπίτια χωρίς παράθυρα, χωρίς τζάμια με 30 βαθμούς υπό το μηδέν, τότε μερικοί απογοητεύονταν και θέλανε να γυρίσουν πίσω.

Το πίσω απαγορευόταν αυστηρά. Ο Καρανίκας, γραμματέας της **Κ**ομματικής **Ο**ργάνωσης (**Κ**.**Ο**) του Κ.Κ.Ε. με ανεξέλεγκτη και απεριόριστη εξουσία είχε οργανώσει στα μυστικά ειδικό τμήμα πολιτοφυλακής κάτω από την προσωπική του διεύθυνση. Μερικούς όπλισε στα μυστικά με την πολωνική αστυνομία, δήθεν για προστασία του κολχόζ, και φύλαγαν στο σιδηροδρομικό σταθμό και αλίμονο σ’ όποιον πιάνανε να φεύγει. Τον ξυλοφόρτωναν για να το θυμάται σε όλη του τη ζωή.

Αυτές οι κακές συμπεριφορές και η βιασύνη στη δόμηση της «Νέας Ζωής» είχε σαν αποτέλεσμα να δυσφημιστεί το κολχόζ και να θέλουν πολλοί να φύγουν. Αυτά πρόσφεραν στον ταλαιπωρημένο λαό άνθρωποι σαν τον Καρανίκα και τον Θεοχάρη. Άσχετοι θεωρητικοί του Σοσιαλισμού στο

Δ.Σ.Ε., έλεγαν: «*Όλοι θα πολεμήσετε. Όλοι μας θα δοξαστούμε*». Τώρα στο κολχόζ έλεγαν. «*Όλοι σας θα δουλεύετε. Εμείς θα βολευόμαστε*».

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ - ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕ ΤΟ ΚΟΛΧΟΖ ΤΡΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

Στη βάση του πολωνικού καταστατικού για τα κολχόζ, εμείς προσαρμόσαμε τα άρθρα της λειτουργίας του κολχόζ στις δικές μας συνθήκες και ανάγκες. Κανένας από εμάς δεν διέθετε περιουσία. Οι αποδοχές μας ολοκληρωτικά στηρίζονταν στην εργασία του κάθε εργαζόμενου μέλους του κολχόζ.

Το καταστατικό μας εγκρίθηκε από τις πολωνικές αρχές.

Θα αναφερθώ σε ορισμένα άρθρα του καταστατικού. Όλες οι προοπτικές στο κολχόζ είχαν σχέση με το μεροκάματο, το οποίο ονομάσαμε «*εξοφλητέο*» μεροκάματο.

Η λέξη «*εξοφλητέο*» σημαίνει την ποσότητα των χρημάτων που αναλογούν σε μια συγκεκριμένη δουλειά. Όλες οι δουλειές είχαν νόρμα, π.χ. στην κτηνοτροφία. Ένας κτηνοτρόφος, συντηρούσε 8 αγελάδες, τις τάιζε, καθάριζε, άρμεγε κ.λ.π. Για τις 8 αγελάδες έπαιρνε ένα «*εξοφλητέο*» μεροκάματο. Αν συντηρούσε 12 αγελάδες, έπαιρνε τη μέρα ενάμιση «*εξοφλητέο*» μεροκάματο. Αν τσάπιζε 300 τ.μ. έπαιρνε ενάμιση «*εξοφλητέο*» μεροκάματο.

Για όλους τους κλάδους δουλειάς υπήρχαν νόρμες, για την κτηνοτροφία, για τη γεωργία, για το ξυλουργικό εργοστάσιο. Για κάθε συγκεκριμένη απασχόληση σε κάθε τομέα εργασίας υπήρχε το ποσό του «*εξοφλητέου*» μεροκάματου. Στην αρχή του χρόνου γινόταν ένα πλάνο με ένα κατά προσέγγιση ποσοστό «*εξοφλητέων*» μεροκάματων για κάθε τομέα, και με βάση το αποτέλεσμα στην παραγωγή, καθοριζόταν το ποσό των χρημάτων που θα αναλογούσε στο ένα «*εξοφλητέο*» μεροκάματο τελικά.

Για το διοικητικό προσωπικό, τις λογίστριες, τους αποθηκάριους στα μαγειρεία, στο εστιατόριο, στο τυροκομείο κ.λ.π. υπήρχαν σταθερά μεροκάματα, π.χ. ο πρόεδρος του κολχόζ είχε 1,25 εξοφλητέο μεροκάματο τη μέρα. Ο μπριγαδάρης είχε 1,1 εξοφλητέο μεροκάματο. Ο αρχιλογιστής είχε 1,15 εξοφλητέο μεροκάματο. Όλοι αυτοί σταθερό εξοφλητέο μεροκάματο τη μέρα.

Αυτοί που δούλευαν με νόρμα μπορούσαν να έχουν και ενάμιση και δύο εξοφλητέα μεροκάματα τη μέρα, ή να έχουν λιγότερο από το ένα εξοφλητέο τη μέρα, αν δεν έφταναν τη νόρμα. Έτσι, η ποσότητα των εξοφλη-

τέων μεροκάματων το μήνα, θα εξαρτιόταν από την ποσότητα παραγωγής της εργασίας και όχι από τον αριθμό των ημερών εργασίας.

Με τον προϋπολογισμό στις αρχές του χρόνου καθοριζόταν το εξοφλητέο μεροκάματο, π.χ. 40 ZLOTI (πολωνικό χρήμα). Κάθε μήνα ο εργαζόμενος έπαιρνε προκαταβολή βάση τα εξοφλητέα που είχε το 40% ή 60%. Τα υπόλοιπα έμεναν για εξόφληση στο τέλος του χρόνου.

Αν η χρονιά ήταν καλή, με μεγαλύτερα έσοδα, τότε το εξοφλητέο μεροκάματο θα ήταν αντί για 40 ZLOTI, 45 ZLOTI και ο εργαζόμενος στο τέλος του χρόνου θα έπαιρνε περισσότερα λεφτά. Αν τα έσοδα ήταν λιγότερα θα ’παιρνε κάτω από το προϋπολογισμένο μεροκάματο. Εκτός από τα χρήματα στο τέλος του χρόνου κάθε μέλος του κολχόζ έπαιρνε και προϊόντα της παραγωγής μας.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΚΟΛΧΟΖ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ - ΣΤΑΘΕΡΗ ΑΝΟΔΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ

Κάθε χρόνο γινόταν εκλογή από τη γενική συνέλευση του κολχόζ για πρόεδρο και μέλη των **Δ**ιοικητικών **Σ**υμβούλων. Το **Δ**.**Σ** διόριζε τους μπριγαδήδες (ομαδάρχες σε ομάδα εργαζόμενων σε κάθε τομέα εργασίας, επιστάτες).

Επίσης, υπήρχε το όργανο της **Ε**ξελεγκτικής **Ε**πιτροπής, οργανωμένο λογιστήριο, αποθηκάριοι κ.λ.π.

Το κράτος μάς χορηγούσε κεφάλαια για την ανοικοδόμηση των σπιτιών, για αγορά ζώων, μηχανημάτων κ.λ.π.

Όταν οι Πολωνοί διαπίστωσαν πως το σταθερό κεφάλαιο του κολχόζ μεγαλώνει, μας έδωσαν απόλυτη ελευθερία στο χειρισμό των οικονομικών. Φανερά έβλεπαν οι Πολωνοί πως το κολχόζ δημιούργησε γερές οικονομικές βάσεις και πίστευαν στα δικά μας στοιχεία του χρονιάτικου ισολογισμού που κάνανε.

Οργιάζουν οι επιτήδειοι περί τιτικής προπαγάνδας στο κολχόζ, και φεύγουν πολλοί για τις πόλεις. Ενώ αυτοί που φεύγουν είναι Ρουμελιώτες, Θεσσαλοί, στο σύνολο Έλληνες και κανένας **Σ**λαβο**μ**ακεδόνας (Σ/μ), τους κατηγορούν για «τιτικούς» πράκτορες, για το γεγονός ότι διαλύουν το κολχόζ.

Μετά τη διάλυση της στρατιωτικής σχολής του «500» στάλθηκαν στο κολχόζ ορισμένοι άνθρωποι, νέοι, μαχητές του Δ.Σ.Ε., αξιωματικοί με ηρωική δράση, να δώσουν τις δυνάμεις τους τώρα και στην παραγωγή.

Για την αποστολή των ανθρώπων αυτών ο Καρανίκας, γραμματέας της **Κ**.**Ο** κάλεσε συνεδρίαση της Κ.Ε. και ενημέρωσε το σώμα για τον ερχομό αυτών των ανθρώπων.

Στην εισήγηση ο Καρανίκας μεταξύ άλλων είπε: «*Έρχεται μια αποστολή. Νέοι στο σύνολο τους. Μεταξύ αυτών υπάρχουν και ορισμένα τιτικά στοιχεία και να 'χουμε το νου μας. Αυτό θα είναι το δηλητήριο του διχασμού που βολεύει τους πονηρούς στις θέσεις τους*».

Εγώ ήμουν αντιπρόεδρος του κολχόζ και ήταν φυσικό στον παραγωγικό τομέα να φέρω την υπευθυνότητα. Ζήτησα από τον Καρανίκα να μας πει ποιοι είναι αυτοί οι ύποπτοι Τιτικοί; «*Ονομαστικά, θέλω τα ονόματα*», του λέω.

«*Θα σας αναφέρω δύο μόνον*», λέει ο Καρανίκας. «*Ένα, ο Μπότσης Τάσιος από το Ξινό Νερό Φλώρινας και ο Δημόπουλος Ναούμης από το Εθνικό Φλωρίνης, και οι δύο **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες*».

Μόλις άκουσα αυτά τα ονόματα, τα μαλλιά μου σηκώθηκαν και έπεσε το καπέλο μου. Και τους δύο παραπάνω αγωνιστές τους είχα αρχικά, το 1947, διμοιρίτες στο τάγμα που διοικούσα στο Δ.Σ.Ε και κατοπινά έγιναν διοικητές λόχων και οι δύο. Ήταν από τα σπάνια παλικάρια στο Δ.Σ.Ε.

Σηκώθηκα όρθιος και ζητώ από τον Καρανίκα να μας πει ποιος του έδωσε αυτά τα στοιχεία, να τους ονομάσει εδώ τώρα. Απειλητικά ο Καρανίκας με διατάσσει να καθήσω κάτω. Εγώ σαν το αφηνιασμένο άλογο που δεν σταματάει, ζητάω τον καταδότη, τον συκοφάντη.

Με διακόπτει ο Καρανίκας και απειλεί να με βγάλει από τη συνεδρίαση έξω. Έκανε δύο βήματα προς εμένα και εγώ δύο βήματα προς αυτόν, να πιαστούμε στα χέρια. Μπήκε ανάμεσά μας ο Καραπάνος (παλιό κομματικό στέλεχος, Ηπειρώτης) και απλώνει τα χέρια του να μην πλησιάσει ο ένας τον άλλον.

Σηκώθηκαν και άλλοι να μας χωρίσουν. Πανδαιμόνιο επικράτησε και διαλύθηκε η συνεδρίαση. Με πήραν ο Καραπάνος και ο Πέτρος Ευθυμίου, ο οποίος καταγόταν από το Λέχοβο Φλωρίνης, και με συνόδεψαν μέχρι το σπίτι μου.

ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΜΕΡΑ ΗΡΘΑΝ ΑΠΟ ΤΟ ZGORZELEC

Γραμματέας της κεντρικής καθοδήγησης των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων στην Πολωνία διορίστηκε ο Γεώργης Ραφτόπουλος-Ρουμελιώτης στη θέση του Μπράτσου Θύμιου, με τον οποίο ήμασταν μαζί στη σχολή του «500». Γνωριστήκαμε καλά εκεί και κάναμε παρέα. Ήταν στέλεχος κομματικό με αξιοπρέπεια και σοβαρότητα. Ο Ραφτόπουλος προσωπικά ήρθε στο

κολχόζ για να εξετάσει αυτό το σοβαρό σκάνδαλο, το οποίο μπορούσε να έχει δυσμενείς εξελίξεις για το κολχόζ. Κατεβαίνοντας από το τραίνο ήρθε κατευθείαν στο σπίτι μου, το οποίο ήταν κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό.

Ο Ραφτόπουλος μου είπε ότι έρχεται κατευθείαν σε μένα χωρίς να ’χει συναντήσει κανέναν από την καθοδήγηση του κολχόζ, και θέλει από μένα πρώτα να μάθει για τα γεγονότα.

«*Γνωριζόμαστε καλά Αργύρη, γι’ αυτό και ήρθα πρώτα σε σένα*», μου είπε ο Ραφτόπουλος. «*Τον Καρανίκα τον ξέρω από την Ρούμελη. Ήταν ένας ανύπαρκτος, αλλά εδώ στο εξωτερικό τα κατάφερε. Δεν του είπε κανένας τίποτα για τους συντρόφους Μπάτση και Δημόπουλο, τους οποίους και εγώ, όπως το ξέρεις, τους γνώρισα από εσένα στη σχολή των “500”*».

Στον Ραφτόπουλο εξήγησα ότι εδώ στο κολχόζ πολλοί σύντροφοι στελέχη του Κ.Κ.Ε. κατηγορήθηκαν για Τιτικοί. Όλο το προσωπικό των μηχανημάτων σχεδόν είναι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και μόνο αυτοί συνέβαλαν στην κίνηση των μηχανημάτων και οργώνονται τα χωράφια.

Ο ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΛΕΣΕ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΗΝ Κ.Ε.

Την άλλη μέρα συνήλθε σε συνεδρίαση η **Κ**ομματική **Ε**πιτροπή (Κ.Ε) του κολχόζ. Απευθείας πήρε το λόγο ο Ραφτόπουλος και απευθυνόμενος στους παρόντες είπε: «*Ήρθα επειγόντως για το θέμα που δημιουργήθηκε μεταξύ Καρανίκα και Κοβάτση. Προτού πάρετε το λόγο, σας κάνω την εξής γνωστοποίηση: Κανένας από τα υπεύθυνα όργανα δεν έδωσε κανένα στοιχείο στον σ. Καρανίκα, αλλά ούτε τον εξουσιοδότησε κανένας από την επίσημη καθοδήγηση να δίνει χαρακτηρισμούς, όπως είπε εδώ στη συνεδρίαση σας, και όπως μας πληροφόρησαν θα πιανόσασταν στα χέρια. Και τώρα πάρτε τον λόγο*».

Ο παμπόνηρος Καρανίκας κατάλαβε καλά τα λόγια του Ραφτόπουλου και πήρε πρώτος το λόγο. Δεν υπάρχει τώρα ο Μπράτσος, που κάλυπτε τον Καρανίκα, και ο Γεώργιος Ραφτόπουλος γνωρίζει καλά τον Καρανίκα από το Δ.Σ. στη Ρούμελη.

«*Κανένας από την καθοδήγηση δεν μου είπε για τα ονόματα που ανέφερα για Τιτικούς. Εδώ μου είπαν κάποιοι και ίσως εγώ βιάστηκα*», είπε ο Καρανίκας. Η συνεδρίαση τελείωσε με κάποιο συμβιβασμό, και ο λύκος χορτάτος και το αρνί ολόκληρο.

Την άλλη μέρα ο Ραφτόπουλος συνεργάστηκε με τους Πολωνούς στην **Π**εριφερειακή **Ε**πιτροπή. Όταν γύρισε και επρόκειτο να φύγει μου είπε πως οι Πολωνοί δεν τον θέλουν τον Καρανίκα και ότι έφαγε το ψωμί του, «*αλλά μην το πεις σε κανέναν αυτό*».

Όπως έμαθα από τους Πολωνούς, οι οποίοι με εκτιμούσαν, πείσανε τον Ραφτόπουλο πως ο Καρανίκας ήταν αστοιχείωτος και δεν είχε μάθει ούτε μία λέξη πολωνική. Πήγαινε στις συνεδριάσεις στην **Π**εριφερειακή, φορώντας μια εργατική φόρμα με ανοιχτό στήθος να δείχνει προλετάριος. Αυτά οι Πολωνοί τα αντιπαθούσαν, δηλαδή να βλέπουν καθοδηγητή κακοντυμένο. Τα θεωρούσαν λαϊκισμό.

ΑΝΟΙΞΗ 1952 - ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΥΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΧΟΖ

Από το χειμώνα γίνονταν οι προετοιμασίες για την ανοιξιάτικη σπορά. Σχεδόν όλα τα σπαρτά εκεί στο κολχόζ γινόντουσαν την άνοιξη. Τα περισσότερα στρέμματα σπέρνονταν με κριθάρι, βρώμη, πατάτες, τέφλα για ζωοτροφές, καθώς και ζαχαρότευτλα.

Ο χειμώνας ήταν βαρύς. Τον Μάρτη ακόμα είχε χιόνια σε ανήλια χωράφια. Οι οδηγίες για σπορά δίνονταν από το Υπουργείο Γεωργίας στη Βαρσοβία. Η εντολή ήταν μπαίνοντας ο Μάρτης όλα τα τρακτέρ να βγουν στα χωράφια για σπορά. Αν δεν άρχιζε η σπορά την καθορισμένη ημερομηνία, το Υπουργείο ζητούσε εξηγήσεις για ευθύνες.

Ο πρόεδρος του κολχόζ, ο Αλέκος Έξαρχος, ήταν γεωπόνος. Πολύ πειθαρχημένος στις σοσιαλιστικές εντολές του Υπουργείου, έστειλε στα χωράφια όλα τα μηχανήματα και τρακτέρ, τις σπαρτικές μηχανές, αλλά τα περισσότερα βούλιαξαν, ενώ άλλα γλίστρησαν στους λάκκους και ακινητοποιήθηκαν. Έμειναν τα τρακτέρ στα χωράφια και αναγκαστήκαμε με τα άλογα, δύο και τρία ζευγάρια, με συρματόσχοινα να τραβήξουμε τα τρακτέρ.

Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση ο πρόεδρος πήγε στον Γραμματέα του Κόμματος, στον Καρανίκα, να του αναφέρει πώς έχουν τα πράγματα στα χωράφια. Ο Καρανίκας του έβαλε γερή κατσάδα, ανεδαφική κριτική, λέγοντάς του ότι αυτό είναι σαμποτάζ και θα λογοδοτήσει στο Κόμμα.

«*Μας διέλυσε ο εχθρός*», λέει στον πρόεδρο του κολχόζ ο Καρανίκας.

Όλη τη μέρα και τη νύχτα προσπαθήσαμε να μαζέψουμε τα τρακτέρ τραβώντάς τα με τα άλογα. Την άλλη μέρα από το πρωί επαναλάβαμε τις προσπάθειες για σπορά.

Στον τόπο συγκέντρωσης των μηχανημάτων ήρθαν όλοι οι εργαζόμενοι και περιμέναμε να ’ρθει ο πρόεδρος για να κατανείμει τις δουλειές στα τρακτέρ και τους εργαζόμενους. Πέρασε η ώρα και πρόεδρος δεν υπάρχει. Ψάξαμε στο σπίτι του δεν υπάρχει. Τον ψάχνουμε στα γραφεία, ρωτάμε παντού. Πρόεδρος δεν υπάρχει.

Ξεκινήσαμε να ψάχνουμε στα χωράφια, ειδοποιήσαμε την αστυνομία και το στρατό στα φυλάκια, ψάξαμε όλη την περιοχή, τα πολωνοσοβιετικά σύνορα, πουθενά.

Μέχρι τις μεσημεριανές ώρες δεν βρέθηκε ο πρόεδρος. Όταν ήρθαν οι στρατιώτες με τα εκπαιδευμένα σκυλιά, πήγαν πρώτα στο κρεβάτι που κοιμόταν ο πρόεδρος, μοίρασαν τα σκυλιά και βγήκαν έξω. Προχωράει μπροστά από τον στρατιώτη το σκυλί και τον οδηγεί στο σπίτι, το οποίο ήταν ακατοίκητο εκεί κοντά, μπαίνει το σκυλί στο διάδρομο του σπιτιού και ορθώνεται με τα πόδια του προς το ταβάνι.

Ο στρατιώτης κατάλαβε και ανέβηκε στο ταβάνι και βρήκε τον πρόεδρο, Αλέκο Έξαρχο, πεθαμένο, ζεστό ακόμα. Είχε κόψει τις αρτηρίες πάνω από την παλάμη στο χέρι και από αιμορραγία ξεψύχησε.

Το αίμα του Α. Έξαρχου μπήκε στα θεμέλια του κολχόζ. Θρηνήσαμε όλοι οι κολχόζνικοι για τον άδικο χαμό του προέδρου.

ΝΕΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ

Ο Θύμιος Μπράτσος διορισμένος υπεύθυνος για τους **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες στην Πολωνία έστειλε στο κολχόζ για πρόεδρο τον Αριστείδη Θεοχάρη, κολλητό του, τον οποίο νωρίτερα τον είχε βάλει φοιτητή στη Βαρσοβία.

Στο κολχόζ υπήρχαν άλλοι δύο γεωπόνοι, αλλά και πολλά άλλα στελέχη με αγροτικές γνώσεις. Ο Αριστείδης δεν είχε ιδέα από αγροτιά. Για να σταθεί στο πόστο του και να καλύψει τα λάθη του, καταδίωξε πολλά στελέχη **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες που του ασκούσαν κριτική.

Την πολωνική γλώσσα την είχε μάθει στο πανεπιστήμιο και προσπαθούσε να πείσει τους Πολωνούς ότι οι **Σ/μ** είναι πράκτορες του Τίτου.

Αργά το κατάλαβαν αυτό οι Πολωνοί ότι καταδιώχτηκαν πολλοί **Σ/μ**. Με τον Αριστείδη από τις πρώτες στιγμές συγκρουστήκαμε και με την παρέα του προσπαθούσε να με ενοχοποιήσει για την υποστήριξη των τιτικών.

ΦΕΥΓΩ ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ ΓΙΑ 2 ΧΡΟΝΙΑ

Αφήνω τη γυναίκα μου με δύο παιδιά και ετοιμόγεννη στον όγδοο μήνα για το τρίτο παιδί. Ο πρόεδρος του κολχόζ Αριστείδης και ο **Κ**ομματικός **Γ**ραμματέας Χαριζόπουλος υποσχέθηκαν πως θα φρόντιζαν να γίνουν κάποιες διορθώσεις στο σπίτι και θα την εφοδίαζαν με καύσιμα κ.λ.π.

Έφυγα τον Αύγ. του 1953 και γύρισα τον Αύγ. του 1955. Δύο χρόνια διαρκούσε η πολιτική σχολή της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. στη Ρουμανία, σε μέρος μακριά από κατοικημένες περιοχές, στην παρανομία. Στη σχολή διδάσκονταν πολιτική οικονομία στη βάση του Μαρξισμού-Λενινισμού, κοινωνικά μαθήματα, συνδικαλιστικά κ.α. ειρηνικής φύσης για παράνομη δουλειά στην Ελλάδα.

Η σχολή αυτή μας έδωσε αέρα κοπανιστό από άποψη μόρφωσης. «Μάθαμε» τι είπαν οι Μαρξ, Έγκελς, Λένιν, Στάλιν, Μάο-Τσε Τουνγκ.

ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 1955 ΕΠΕΣΤΡΕΨΑ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ

Όταν επέστρεψα τον Αύγ. του 1955 έπρεπε να κάνω κάποια δουλειά. Όλα τα πόστα ήταν πιασμένα. Πήγα απλός εργάτης, φορτοεκφορτωτής, στο εργοστάσιο ξυλείας, και φόρτωνα βαγόνια ξύλα με άλλους εργάτες μαζί. Δεν διαμαρτυρήθηκα σε κανέναν. Παρά τη μεγάλη αναπηρία μου συνέχιζα αδιαμαρτύρητα να δουλεύω χαμάλικη δουλειά. Να ποιοι καθοδηγούσαν στη βάση σε αυτό το ένδοξο κατά τα άλλα Κ.Κ.Ε. που τόσες θυσίες έδωσε ο λαός της Ελλάδας.

Γι' αυτό αγωνίστηκα στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση 1941-1945; Γι' αυτό έγινε ολοκαύτωμα στο Δ.Σ.Ε. το 1946-1949; Γι' αυτό με στείλανε στη στρατιωτική σχολή του «500» ενάμιση χρόνο; Γι' αυτό με πήρε η Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. δύο χρόνια στην Ανώτερη Κομματική Σχολή; Για να καταλήξω να φορτώνω βαγόνια σανίδια, χαμάλης στο κολχόζ; Έτσι θυσιάζονται τα στελέχη ενός κόμματος, ενός κινήματος, και θέλαμε να νικήσουμε;

Για μένα Θεοχάρης και Χαριζόπουλος αποδείχτηκαν φανατικοί τύραννοι, που είχαν σκοπό να με οδηγήσουν να σπάσω την ζέβλα και να φύγω. Δεν το κατάφεραν αυτό σε μένα, αλλά σε άλλους το κατάφεραν, και αφού τους ανάγκασαν να φύγουν, τους κατηγόρησαν επιπλέον με στοιχεία της μόδας αποκαλώντάς τους τιτικούς πράκτορες.

Μια εξήγηση για το σπάσιμο της ζέβλας! Ένας αγρότης, ταμαχιάρης (μακεδόνικη λέξη: αχόρταγος στη δουλειά) όργωνε στα χωράφια από τα χαράματα μέχρι το πρωί που έβγαινε ο ήλιος και ανέβαινε ψηλά, αυτός συνέχιζε να οργώνει για να τελειώσει το χωράφι. Την ώρα αυτή τα βόδια έπρεπε να πάνε για βοσκή.

Τότε τα βόδια στρίψανε το σβέρκο τους, σπάσανε τις ζέβλες και του φύγανε του ταμαχιάρη αγρότη. Και οι κομμουνιστές διαπαιδαγωγούνται, αδιαμαρτύρητα να αντέχουν, σαν τα βόδια στη δουλειά, αλλά όταν το κακό παραγίνει ο άνθρωπος σπάει τη «ζέβλα» και φεύγει κι ας είναι και κομμουνιστής.

ΜΕ ΠΗΡΑΝ ΟΙ ΠΟΛΩΝΟΙ

Στο σιδηροδρομικό σταθμό που φόρτωνα το βαγόνι με σανίδια τυχαία πέρασε ένας ινστρούκτορας της **Π**εριφερειακής **Ε**πιτροπής (**Π**.**Ε**) του κόμματος και με είδε να φορτώνω σανίδια στο βαγόνι. Ξαφνιάστηκε και μου λέει: «*Εδώ σε κατάντησαν εσένα, χαμάλη σε βάλανε να δουλεύεις; Γι' αυτό σε έστειλε το Κ.Κ.Ε. στην **Κ**ομματική **Σ**χολή*;».

Πήγε σε μια κωμόπολη, το Ουστσίκη, στο πολωνικό κόμμα και είπε πως με είδε. Το άλλο πρωί ο Α' Γραμματέας της **Π**.**Ε** έστειλε αυτοκίνητο στο σπίτι μου και με πήρε για το Ουστσίκη. Τα στελέχη του πολωνικού κόμματος είχαν πολιτισμό και αξιοπρέπεια. Σέβονταν τον άνθρωπο και προπαντός το στέλεχος. «*Σύντροφε Κοβάτση, το κόμμα δεν είναι μηχανή να φτιάχνει στον τόρνο στελέχη, όσα χρειάζεται. Τα στελέχη δημιουργούνται στην πάλη, με κόπους, με αγώνες και δεν θυσιάζονται έτσι όπως σε θυσιάζουν εσένα. Τα γεγονότα του κολχόζ τα ξέρουμε. Αφού έφυγες για την **Κ**ομματική **Σ**χολή εξοντώθηκαν τα καλύτερα στελέχη, Μακεδόνες. Προπαντός οι μηχανικοί στο γκαράζ των μηχανημάτων και οι τρακτερίστες. Όλοι κατηγορήθηκαν για τιτικοί πράκτορες. Ερήμωσαν το κολχόζ από τεχνίτες. Τώρα εσένα βρήκαν να φορτώνεις βαγόνια. Από αύριο είσαι δικός μας εργαζόμενος*», μου λέει ο Γραμματέας της **Π**.**Ε**. Με τους Πολωνούς είχα συνεργαστεί και με γνώριζαν τόσο στην περιφέρεια, στο νομό Ζέσουφ όσο και στην **Κ**.**Ε** του Κόμματος στη Βαρσοβία. Οι σ. Μπεάτους και Κοβάλσκι, μέλη της Κ.Ε του P.Z.P.R., με εκτιμούσαν πολύ.

Μετά από αυτήν την περιπέτεια, αγανακτισμένος για την όλη κατάσταση κάθισα κι έγραψα ένα μακροσκελές γράμμα στον Γραμματέα, σ. Ζαχαριάδη (βλ. στο τέλος ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ), και του εξιστόρησα όλα όσα συνέβαιναν στην καθημερινή ζωή των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων, την απαράδεκτη συμπεριφορά κάποιων συντρόφων, ζητώντας του να παρέμβει για να διορθωθεί η κατάσταση.

ΓΥΡΙΖΩ ΠΙΣΩ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ Ν. Ο. Φ. ΤΕΛΟΣ ΜΑΡΤΗ 1952 - ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ Ν. Ο. Φ. ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΝΤΕΛΗ ΒΑΪΝΑ

Η Κ.Ε του Κ.Κ.Ε. πήρε την απόφαση να οργανώσει συνέδριο του Ν.Ο.Φ., (Ε.Α.Μ.) της μακεδονικής οργάνωσης.

Ήρθαν αντιπρόσωποι από τις άλλες **Λ**αϊκές **Δ**ημοκρατίες των οργανώσεων του Ν.Ο.Φ.-**Σ**λαβο**μ**ακεδόνες. Στο συνέδριο προσωπικά πήρε μέρος

ο Ν. Ζαχαριάδης με τον «ιπποκόμο» του, μέλος της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., Παντελή Βαϊνά, κατοπινά Βοϊνόφ στη Βουλγαρία «Στρατηγός».

Τα κύρια θέματα που θα συζητιούνταν στο Συνέδριο ήταν: 1^{ον}: Η καταδίκη του Τίτο, της Γιουγκοσλαβίας και η αλλαγή του ονόματος της οργάνωσης των Μακεδόνων-**Σ**λαβο**μ**ακεδόνων από Ν.Ο.Φ. σε «Ήλιντεν». Στο συνέδριο αυτό χύθηκε οχετός κατηγοριών εναντίον όλων των πολιτικών στελεχών της οργάνωσης του Ν.Ο.Φ. Την εισήγηση έκανε ο Βαϊνάς, ο οποίος ήταν τοποθετημένος με «κοπτάτσια» από τον Ζαχαριάδη, γραμματέας της οργάνωσης Ν.Ο.Φ. αμέσως μετά την κατάρρευση του Δ.Σ.Ε. Το 1949 στην Αλβανία αφού είχε προηγηθεί η σύλληψη και φυλάκιση όλης της ηγεσίας του Ν.Ο.Φ. αμέσως μετά την κατάρρευση του Δ.Σ.Ε., με την κατηγορία ως «*πράκτορας της τιτικής ηγεσίας*», τον Βαϊνά, τον απάλλαξε από την κρεμάλα που τον περίμενε εξαιτίας της λιποταξίας του από το Λίσετς, όπου εγκατέλειψε την 11^{η} Μεραρχία του Δ.Σ.Ε. με αποτέλεσμα να καταστραφεί η 18^{η} Ταξιαρχία, τα τμήματα του τομέα, πράγμα που βοήθησε τον **Κ**υβερνητικό **Σ**τρατό (Κ.Σ) να καταλάβει εύκολα ολόκληρο το Βίτσι στις 15-8-1949, με συνέπεια τα τμήματα του Δ.Σ.Ε., Βίγλας-Λούντζερ και η 14^{η} ταξιαρχία στη Μπέλα Βόντα να αποκλειστούν στον κάμπο της Πρέσπας στις 14 Αυγ. 1949 και να αποδεκατιστούν, με εκατοντάδες νεκρούς και τραυματίες. Πολλούς αιχμαλώτους και τραυματίες, όπου ο **Κ**.**Σ** τους δολοφονούσε επί τόπου.

Από αυτήν την εγκληματική πράξη απάλλαξε τον Βαϊνά ο Ζαχαριάδης και τον τοποθέτησε αρχηγό των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων, Γραμματέα του Ν.Ο.Φ. Στην ουσία ο Βαϊνάς έγινε υποχείριο, όργανο του Ζαχαριάδη. Στα γεγονότα στην Τασκένδη κάνει αυτοκριτική ο Βαϊνάς για τα θύματά του με ξυλοδαρμούς. Άλλους άφησε ανάπηρους και άλλους έστειλε στις φυλακές και εξορίες. Όλα τα έκανε με εντολή του Ζαχαριάδη, λέει ο Βαϊνάς, στο γράμμα του-αυτοκριτική.

Στην Τασκένδη τον έβαλε ο Ζαχαριάδης. Στο Σινιάτσικο με τον Αμύντα ο Βαϊνάς διέλυσε την 18^{η} Ταξιαρχία τον Μάρτη του 1948. Στη μάχη της Φλώρινας στις 12 Φεβ. που ο Βαϊνάς δεν επέτρεψε να βάλουν τα πυροβόλα του Δ.Σ.Ε. στους αντεπιτιθέμενους του **Κ**.**Σ** για να βοηθήσουν τους εγκλωβισμένους μαχητές του Δ.Σ.Ε., με αποτέλεσμα να κατακρεουργηθούν. Τότε ο Βαϊνάς είπε ότι δεν έβαλε πυρά, διότι θα τους ανακάλυπταν τα αεροπλάνα. Αλλά στο μεγαλύτερο αίσχος της εγκατάλειψης του Λίσετς, στις 12 Αυγ. 1949 ποιος ζήτησε ευθύνες;

Εδώ ταιριάζει το ρητό του σοφού Πολωνού Mickevic «*Όποιος απαλλάσσει τους υπεύθυνους-ενόχους, τιμωρεί τους δικαίους*». Έτσι ο Βαϊνάς, από κατηγορούμενος για εγκλήματα, έγινε κατήγορος από τη θέση πλέον

της εξουσίας σε εκατοντάδες αγωνιστές της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης και του Δ.Σ.Ε., στον ίδιο τον λαό που τον γέννησε, τον ανέθρεψε και τον ανέδειξε σε πόστα, μεγάλα αξιώματα, να τον κατηγορεί για Τιτοϊσμό.

Διαβάστε την επιστολή του-αυτοκριτική και κρίνετέ τον. Μόνο ένας τέτοιος χαρακτήρας θα μπορούσε να γράψει τέτοια επιστολή και να λέει πως ο Ζαχαριάδης τον λέρωσε, τον ενοχοποίησε, τον έμπλεξε, και τον έσυρε στο αντικομματικό όργιο, και στον αφανισμό των συντρόφων του.

Ήταν διοικητής μεραρχίας του Δ.Σ.Ε., ανεξάρτητα που νύχτα τον έκαναν Μέραρχο. Ο Ζαχαριάδης τον έσωσε στο Βίτσι και τον έκανε ηγέτη των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων, μέλος στην Κ.Ε του Κ.Κ.Ε. Όλα τα δέχτηκε τότε. Και αφού ένιωθε τόσο αγέρωχος, γιατί δεν κάθισε δίπλα στους καταβασανισμένους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες που δούλευαν στα σοφχόζ της Πολωνίας, τρώγοντας μόνο βραστή φάβα για να αντιστρέψει το κλίμα κατηγοριών των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων για Τιτικούς και να μπει στο βουλγαρικό στρατό και να κάνει πάλι καριέρα, με όνομα όχι πλέον Παντελής Βαϊνάς, αλλά Βοϊνόφ Πάντο, για να γίνει «στρατηγός» του βουλγαρικού στρατού.

Δεκατρία ολόκληρα χρόνια παιδευόμουν εγώ, ο Αργ. Κοβάτσης, που έσωσα τον Βαϊνά στη μάχη της Κορησσού το 1948, για να τον συναντήσω και δεν τα κατάφερα. Στάθηκα μπροστά του, ασπίδα, όταν η χειροβομβίδα έσκασε στο χέρι του λοχαγού Σούλιου που σκοτώθηκε μπροστά μας.

Στην Τσεχοσλοβακία, στην κομματική συνδιάσκεψη των κομμουνιστών **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων το 1958, τον στήριξα από την επίθεση των συντρόφων της Τασκένδης που τον κατηγόρησαν, δίκαια φυσικά, για δολοφόνο των συντρόφων στην Τασκένδη. Εγώ προσωπικά απευθύνθηκα τότε στους σ. Γκρόζο και Παρτσαλίδη να επέμβουν για να σταματήσει η επίθεση των συντρόφων της Τασκένδης εναντίον του Βαϊνά. Αυτός επί δεκατρία χρόνια αρνιόταν να συναντηθούμε στη Σόφια, διότι ήταν συνταγματάρχης του βουλγαρικού στρατού. Γιατί αργότερα δέχτηκε τον Φλωράκη που επισκέφτηκε την Βουλγαρία; Στις συζητήσεις με τον Τόντορ Ζίφκοβ, προτάθηκε ο Βαϊνάς για το βαθμό του στρατηγού και πράγματι έγινε. Μπράβο στον Χαρίλαο!

Όταν πήγα στη Βουλγαρία με έγκριση της Κ.Ε του Κ.Κ.Ε. για λόγους υγείας, ήμουν συστημένος από τον καθηγητή Σημητσίεβ από την Μελίτη Φλώρινας στο Πανεπιστήμιο στο Βρότσλαβ, ο οποίος ήταν ανιψιός από αδελφό του Γκεώργη Τραϊκόβ, προέδρου της Λ.Δ. της Βουλγαρίας (1964 μέχρι 1971 Πρόεδρος του Προεδρείου της **Λ**αϊκής **Σ**υνέλευσης). Με δέχτηκε με χαρά και μου πρότεινε να πάω στο στρατό με το βαθμό που είχα στο Δ.Σ.Ε. «Τα παιδιά μου όλα θα πάνε σε στρατιωτικές σχολές» μου είπε ο πρόεδρος Γκ. Τραϊκόβ.

Όταν μου ζήτησε να δηλώσω ότι ΕΘΝΙΚΑ ΕΙΜΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΣ του απάντησα: «*Στην Ελλάδα γεννήθηκα, και το Κ.Κ.Ε που από το 1938 έγινα μέλος του μου είπε:* ***Εσείς είσαστε Έλληνες ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΕΣ***». «*ZNACI SI G'RKOMAN*», μου απάντησε ο Τραϊκόβ, που σημαίνει *«Είσαι ελληνόπιστος»*, γιατί δεν προσκύνησα γονατιστός, όπως ο Βαϊνάς.

Στο συνέδριο του Ν.Ο.Φ. ο Βαϊνάς, στην εισήγησή του ξέρασε ανυπόστατες κατηγορίες σε βάρος Μακεδόνων κατηγορώντας τους για τιτικούς πράκτορες. Γεγονός είναι ότι τον καιρό αυτό ο Τίτο καταδικάστηκε από ολόκληρο το σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Και εμείς, μέλη του Κ.Κ.Ε. και οπαδοί, σύσσωμος ο κόσμος, και πρώτα οι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, καταδίκασαν τη στάση και την πολιτική του Τίτο.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ Π. ΒΑΪΝΑ

Ο Π. Βαϊνάς, μέλος της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., αναγνωρισμένος ηγέτης των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων, σημειώνει στο γράμμα του:

Ο Ν. Ζαχαριάδης «...για την επιτυχία των επιδιώξεων του...» χρησιμοποίησε μια σειρά στελέχη και μέλη της Κ.Ε, που είχαν καθαρή την αγωνιστική τους ιστορία, χρησιμοποίησε το προσωπικό τους κύρος και το κύρος ολόκληρης της Κ.Ε. Ο Ζαχαριάδης εκμεταλλεύτηκε την κομματική πειθαρχία, την αφοσίωση και την εμπιστοσύνη των κομμουνιστών προς την καθοδήγηση του κόμματος και στο πρόσωπό του, για να ξεσηκώσει μαζί του την οργάνωση ενάντια στους πολιτικούς αντιπάλους του και να την ξεσηκώσει στην πάλη ενάντια στους συντρόφους αυτούς, χρησιμοποίησε ακόμα και το κύρος του Κ.Κ.Σ.Ε. λέγοντας, πως για ό,τι κάνει έχει την έγκριση και τη σύμφωνη γνώμη του Προεδρείου της Κ.Ε. του, αυτούς που χρησιμοποίησε ο Ζαχαριάδης για την επιτυχία των αντικομματικών του επιδιώξεων, ήμουν κι εγώ. Σήμερα για μένα είναι ολοφάνερο, πως ο Ζαχαριάδης με έριξε στην Κ.Ο.Τ. για να βοηθήσω να ταχθούν στην υπηρεσία του Ζαχαριάδη οι σύντροφοι ***Σ****λαβο****μ****ακεδόνες της Κ.Ο.Τ., για να με λερώσει, να με ενοχοποιήσει, να με μπλέξει κι έτσι να με σέρνει και παραπέρα στο εγκληματικό αντικομματικό του όργιο, στο κυνηγητό και αφανισμό των συντρόφων, που θα είχαν το θάρρος να ορθώσουν το ανάστημά τους στο ανυπόφορο ζαχαριαδικό καθεστώς στο κόμμα.*

Στάλθηκα και εγώ στην Κ.Ο.Τ. προκατειλημμένος, ύστερα από συζητήσεις στη Γραμματεία της Κ.Ε. και με το Ζαχαριάδη, ότι αυτού (στην Τασκένδη σ.σ.) γίνεται φραξιονιστική, αντικομματική δουλειά. Αυτό με οδήγησε και μένα να βλέπω και να κρίνω μονόπλευρα πρόσωπα και πράγματα. Ρίχθηκα και 'γω να συγκεντρώνω στοιχεία, να ψάχνω φραξιονιστές και εχθρούς του κόμματος. Επηρεάστηκα σοβαρά από αδυναμίες και λάθη των συντρόφων

της οργάνωσης, και έτσι δεν είδα το βασικό πολιτικό ζήτημα, τις επιδιώξεις του Ζαχαριάδη στην οργάνωσή σας συγκεκριμένα. Δεν έβλεπα τότε, ότι τα λάθη και οι αδυναμίες, που υπήρχαν σε στελέχη και γενικά στην οργάνωση σας, ξεκινούσαν απ' το ανώμαλο καθεστώς, που επικρατούσε στο κόμμα, απ' το στυλ δουλειάς κ.λ.π. της καθοδήγησης και του ίδιου του Ζαχαριάδη, που άμεσα καθοδηγούσε την Κ.Ο.Τ.

Αυτή είναι η ωμή πραγματικότητα, που με έπεισε απόλυτα, ότι, σαν οπαδός και εφαρμοστής των όσων υπαγόρευσε ο Ζαχαριάδης, δεν εξυπηρετούσα το συμφέρον του κόμματος, όπως νόμιζα, αλλά έχυνα νερό στο μύλο του Ζαχαριάδη, τον βοηθούσα στο αντικομματικό του έργο. Εδώ δεν πρόκειται για μια φτηνή αυτοκριτική. Τα λέω αυτά για να βοηθήσω το κόμμα.

5 του Μάη 1956

Με συντροφικούς χαιρετισμούς

Π. Βαϊνάς

ΛΙΓΑ ΑΚΟΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ

Όταν βγήκαν επιτροπές στα παζάρια και χωριά για αγορά αλόγων και αγελάδων, βρήκαν πολλές κατσίκες πάμφθηνες να πουλιούνται. Μαθεύτηκε στο κολχόζ και όρμησαν πολλοί στα γύρω χωριά και στα παζάρια να αγοράσουν γίδες.

Σπάνια έμενε σπίτι χωρίς γίδια. Οι Πολωνοί τις γίδες τις κρατούσαν στα νοικοκυριά τους αποκλειστικά να τις αρμέγουν και με το γάλα να ταΐζουν τα μικρά γουρουνάκια. Τα πολωνικά νοικοκυριά κρατούσαν κοπάδια γουρούνια γιατί εκεί μόνο το χοιρινό κρέας τρώνε, σπανίως βοδινό.

Εμείς τις γίδες τις παίρναμε για το γάλα και τα κατσικάκια για το κρέας. Όταν το έμαθαν οι Πολωνοί, διαδόθηκε μέχρι τη Βαρσοβία πως οι Έλληνες ταΐζουν τα παιδιά τους με γίδινο γάλα, αλλά επίσης τρώνε και γίδινο κρέας, ανησύχησαν. Οι Πολωνοί το γίδινο κρέας το δίνανε στα σκυλιά, όταν γερνούσε η γίδα ή αρρώσταινε.

Έφτασε ειδική υγειονομική επιτροπή να διαπιστώσει ότι τρώμε γίδινο κρέας και πίνουμε το γάλα. Τους είπαμε πως: «*Ναι, το γάλα είναι καλό για τα παιδιά μας. Με τις γίδες το έχουμε μπόλικο*». Εξέτασαν όλα τα παιδιά για να διαπιστώσουν κάτι στην υγεία των παιδιών. Τίποτα δεν βρήκαν, αλλά μας σύστησαν να μην καταναλώνουμε ούτε γάλα ούτε κρέας γίδινο.

Οι Πολωνοί και το πρόβειο κρέας σπανίως το τρώγανε. Από εμάς μάθανε να τρώνε αρνί και κατσίκι στη σούβλα, εδώ στο Κροστσιένκο. Νοι-

κοκυριό και εγώ έφτιασα. Είχα αγελάδα, γίδα, δύο γουρούνια, και πάρα πολλές κότες που γεννούσαν έξω τα αυγά τους σε θάμνους και χόρτα κοντά στο σπίτι. Κλωσούσαν και έβγαζαν πουλιά και τα φέρνανε στο σπίτι. Ευτυχώς που τα είχαμε αυτά και δεν δυσκόλεψα τη γυναίκα μου και τα παιδιά, στα δύο χρόνια που ήμουν στην **Κ**ομματική **Σ**χολή. Ευτυχώς που ταιριάξαμε στην πίστη προς το Κ.Κ.Ε. και πνίγαμε την ανάγκη της έλλειψης του ενός για τον άλλο.

ΔΟΥΛΕΥΩ ΣΤΟ ΠΟΛΩΝΙΚΟ ΕΝΩΜΕΝΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ (P.Z.P.R ή Π.Ε.Ε.Κ)

Το 1956 με την καθαίρεση του Ζαχαριάδη επικράτησε σάλος ανασυγκρότησης των οργανώσεων των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων (**Π**.**Π**.) και κομματικών οργανώσεων. Όλα ήρθαν τα πάνω κάτω. Στην Πολωνία στην Κεντρική Εξουσία πρόεδρος των **Π**.**Π** στο Βρότσλαβ Πολωνίας, έρχεται ο Περικλής Χουλιάρας, τον οποίο οι πατριώτες του, Μπράτσιος, Καρανίκας, Θεοχάρης τον είχαν καθαιρέσει και τιμωρημένο τον είχαν στείλει στο κολχόζ, να δουλεύει στην οικοδομή κουβαλώντας λάσπη στους μαστόρους, αυτός ο δοξασμένος αγωνιστής της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης συνεργάτης του Άρη Βελουχιώτη.

Στην συνδιάσκεψη εκλέγομαι μέλος του γραφείου της καθοδήγησης των **Π**.**Π** Πολωνίας. Οι Πολωνοί στο Ουστσίκη χάρηκαν πολύ για την εκλογή μου στο συμβούλιο, γεγονός που τους έδινε κάθε δικαίωμα να με προτιμούν για γραμματέα της **Κ**ομματικής **Ο**ργάνωσης στο κολχόζ, αφού εξασφάλισαν τη σύμφωνη γνώμη του Χουλιάρα.

ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ

Για την επιτυχία της συνδιάσκεψης ήρθε προσωπικά ο Χουλιάρας στο κολχόζ. Ήρθαν δύο μέλη της Κ.Ε του P.Z.P.R. από τη Βαρσοβία, οι σ. Μπεάτους και Κοβάλσκη. Τους Πολωνούς τους ενδιέφερε η εκλογή μου για γραμματέα του κολχόζ, διότι είχαν δημιουργηθεί δύο αντίθετα ρεύματα μεταξύ μας με διαφορετικές θέσεις δογμάτων (Ζαχαριαδικών) και αναθεωρητικών που κατέληγαν στη διάλυση του κολχόζ και μοίρασμα της περιουσίας του στα μέλη του κολχόζ.

Από τις συζητήσεις με τους Πολωνούς της επαρχίας, του νομού και της Βαρσοβίας, κατάλαβαν τις θέσεις μου ότι πάση θυσία το κολχόζ πρέπει να ζήσει. Η μεγάλη πλειοψηφία των κολχοζνικών ήταν **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και αυτός ο κόσμος δεν θα έπρεπε να σκορπίσει. Οι Πολωνοί ήταν άκρα

αντίθετοι με τη διάλυση του κολχόζ και γι' αυτό κάνανε το παν για να εκλεγώ από τον κόσμο και όχι να διοριστώ γραμματέας στην **Κ**ομματική **Ο**ργάνωση του κολχόζ. Μετά από την εκλογή μου, με μυστική ψηφοφορία, ως Γραμματέας, οι Πολωνοί με πήραν με κοπτάτσια μέλος της **Π**εριφερειακής **Ε**πιτροπής, μέλος της γραμματείας της Π.Ε. μέλος της Νομαρχιακής στο νομό Ζέσοφ.

Μεγάλη βοήθεια είχα πρώτα από την πλειοψηφία των στελεχών και μελών στο κολχόζ και κυρίως του Α΄ γραμματέα της Π.Ε. Ουστσίκη, γιατί μερικοί Πολωνοί είχαν σχέσεις με την ομάδα των Ζαχαριαδικών και τους υποστήριζαν. Τελικά μπήκε η τάξη στην οργάνωση για την σταθεροποίηση του κολχόζ. Η ομάδα των δογματικών με την καθοδήγηση του Χαριζόπουλου Αντώνη και την συγκατάθεση ορισμένων στην Π.Ε. Πολωνών ζήτησαν να τους δοθεί ένα άλλο χωριό, Στσάνετς ονομαζόταν, στα νότια άκρα του κολχόζ όπου μεταφέρθηκαν και έκαναν ξεχωριστό δικό τους κολχόζ.

Όλοι αυτοί ήταν καμιά εικοσαριά, δεν τους πίεσε κανένας, φρόντισα να 'χουμε σχέσεις, επαφές χωρίς συγκρούσεις μεταξύ μας. Με το πέρασμα του χρόνου οι περισσότεροι επέστρεψαν στο Κροστσιένκο, στο πρώτο κολχόζ με τελική κατάληξη πάλι να ενωθούν μαζί μας.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΚΟΛΧΟΖ ΤΟ 1955

Όταν γύρισα από την κομματική σχολή, μετά από δύο χρόνια στο κολχόζ, βρήκα την κατάσταση εκρηκτική. Ο Θεοχάρης Αριστείδης, αφού κατάφερε εξαπατώντας τους Πολωνούς και του χορηγήθηκε παράσημο για «την ανάπτυξη του κολχόζ», άφησε αντικαταστάτη του για πρόεδρο τον Μήτσο Κολοβό, πατριώτη του Αριστείδη, και με την έγκριση των Πολωνών της Βαρσοβίας ο Αριστείδης πήγε στην Βαρσοβία για σπουδές στο Πανεπιστήμιο.

Ο Αριστείδης αντιλήφθηκε ότι το 1955 στο τέλος της χρονιάς θα έβγαινε στο φανερό η οικονομική κατρακύλα του κολχόζ, καθώς στα χρόνια της διοίκησης από τον Αριστείδη υπήρχαν πλαστοί ισολογισμοί, κλείσιμο της χρονιάς με πλαστά εφόδια και άνοδος του εξοφλητέου μεροκάματου χωρίς αντίκρισμα, παρουσίαση του σταθερού κεφαλαίου του κολχόζ με ψεύτικα στοιχεία κατά πολύ περισσότερο από το πραγματικό, γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα στο τέλος του 1955 οι κολχοζνικοί να φτωχέψουν περισσότερο.

Ο Αριστείδης όμως έφυγε από το κολχόζ σαν ήρωας. Αυτός αντιλήφθηκε και προέβλεψε ότι τα πράγματα στο Κ.Κ.Ε. δεν πήγαιναν καλά και πρόλαβε να εγκαταλείψει το κολχόζ για να μην προλάβουν τα γεγονότα,

που άρχισαν το 1955 και το 1956 ολοκληρώθηκαν στη διάλυση και ανασυγκρότηση των οργανώσεων του Κ.Κ.Ε. στο εξωτερικό. Για το χάος που επικράτησε μέσα στο Κ.Κ.Ε. δεν λογοδότησε κανένας από τους τυράννους, Αριστείδης, Καρανίκας, Χαριζόπουλος και άλλα τσιράκια τους για τα όργια καταδιώξεων και βασανιστηρίων σε πάρα πολλούς αγωνιστές από την Ελλάδα και προπαντός **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες.

Οι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες που χαρακτηρίστηκαν τιτικοί πράκτορες, διαγράφηκαν, εκτοπίστηκαν, δέχτηκαν ξυλοδαρμούς και εξευτελισμούς στις συνελεύσεις. Δεν βγήκε στο φανερό ποιός έφερε τον Αριστείδη Θεοχάρη για πρόεδρο μετά την αυτοκτονία του Αλέκου Έξαρχου, του γεωπόνου. Στο κολχόζ είχαμε άλλους δύο γεωπόνους. Γιατί έφεραν τον Αριστείδη που δεν ήξερε να ξεχωρίσει το σιτάρι από το κριθάρι και δεν σκάμπαζε από γεωργία; Είχε διαβολεμένη πονηριά και πάντοτε τα κατάφερνε να πλέει σαν το λάδι στο νερό. Αργότερα στις συζητήσεις με τους Πολωνούς για τον Αριστείδη, ένας αρκετά γραμματισμένος μου είπε: *«Ένας Έλληνας ξεγελάει τέσσερις Εβραίους. Ένας Εβραίος ξεγελάει έξι Πολωνούς. Πόσους Πολωνούς μπορεί να ξεγελάσει ένας Έλληνας;»* μου είπε ο Πολωνός. Στην Πολωνία αυτό το ρητό το ξέρουν, αλλά ξεγελάστηκαν.

ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 5^{Η} ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ Κ. Ε. ΤΟΥ Κ. Κ. Ε ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955

Προηγήθηκε η 5^{η} Ολομέλεια της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Έφτασαν τα υλικά για να αναλυθούν οι αποφάσεις στις οργανώσεις. Μου τηλεφώνησε η σ. Μπεάτους (BEATOUS) μέλος της Κ.Ε. του Πολωνικού κόμματος (P.Z.P.R.), υπεύθυνη για τους **Π**ολ. **Π**ρόσφυγες από την Ελλάδα στην Πολωνία και μου είπε να μην γίνουν γνωστές οι αποφάσεις της 5^{ης} Ολομέλειας της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. στις οργανώσεις.

Οι αποφάσεις της 5^{ης} Ολομέλειας θα ακυρωθούν και γρήγορα θα ακολουθήσει η 6^{η} Ολομέλεια, μου είπε η Μπεάτους. Από τότε καταλάβαμε πως έπαψε το Κ.Κ.Ε. να ’χει την αυτονομία του, από εδώ και πέρα θα κρίνουν για την πολιτική του Κ.Κ.Ε. στο εξωτερικό -οι σοσιαλιστικές χώρες- οι αντιπρόσωποι των αδελφών σοσιαλιστικών χωρών.

Η 6^{Η} ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. - ΜΑΡΤΙΟΣ 1956

Η 6^{η} Ολομέλεια της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., το σπίτι του Κ.Κ.Ε. το αναποδογύρισε, την σκεπή στη γη και τα θεμέλια στον ουρανό. Τα πάνω κάτω

έφερε. Επικράτησε χάος σε όλες τις οργανώσεις των Π.Π. σε όλη την Πολωνία. Στο κολχόζ επίσης επέδρασε αυτή η αλλαγή λόγω των δυσκολότερων συνθηκών διαβίωσης του κόσμου σε σχέση με αυτών που ζούσαν στις πόλεις. Εκτός αυτού, με την ειδική αστυνόμευση που είχε δημιουργήσει ο Καρανίκας με τον Θεοχάρη σε συνεργασία με τους τρεις τοποθετημένους από την κεντρική καθοδήγηση των Π.Π. στην Πολωνία για αστυνόμευση και επαγρύπνηση με δικαίωμα να συλλαμβάνουν, ανακρίνουν και βασανίζουν στα μυστικά κάθε άνθρωπο που υποψιάζονταν για τιτικό πράκτορα.

Αυτοί ήταν: 1ος ο Φάνης, 2ος ο Γαλάτος, 3ος ο Καρκόρης Βασίλης από την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς, **Σ**λαβο**μ**ακεδόνας. Αυτοί οι τρεις είχαν δικαίωμα να πάνε σε όλους τους τόπους δουλειάς και διαμονής των Π.Π. στην Πολωνία, να συλλαμβάνουν και να ανακρίνουν όποιον ήθελαν.

Στο κολχόζ αρχηγό της ομάδας ασφάλειας τους είχαν τον Β. Πάνο, πατριώτη του Καρανίκα. Όταν ερχόταν στο κολχόζ η Τριάδα της κεντρικής ασφάλειας, έπαιρναν στοιχεία από τον Β. Πάνο, περί δράσεως των τιτικών και αυτοί τους συλλαμβάνανε, πάντοτε τη νύχτα, και σε ειδικό χώρο τους ανακρίνανε.

Ένα τέτοιο περιστατικό που υπέπεσε στην αντίληψη μου ήταν όταν μια νύχτα συνέλαβαν έναν καραγωγέα που δούλευε στο κολχόζ. Τον ονόμαζαν Βάϊο. Τον Βάϊο τον είχαν συλλάβει πολλές φορές και τον πίεσαν να μαρτυρήσει με ποιους άλλους συνεργαζόταν στην τιτική προπαγάνδα.

Ο άνθρωπος αυτός καμία σχέση δεν είχε με το τιτικό θέμα. Το μόνο που ζητούσε ήταν να μην του κόβουν τη νόρμα από την δουλειά που έκανε. Όταν τον συνέλαβαν, ήταν η τρίτη φορά, τον βασάνισαν πολύ χτυπώντας τον. Το πρωί ο Βάϊος έρχεται στο σπίτι μου, καθώς ζούσε μοναχός του, χωρίς οικογένεια, κοντά σε μας, και μου λέει τι του συνέβη. «*Άλλες δύο φορές με πιάσανε και με πίεζαν να τους πω. Με βασάνισαν να μαρτυρήσω ονόματα τιτικών και αφού δεν τους είπα, γιατί δεν ξέρω κανένα τιτικό, με χτύπησαν*», μου είπε ο Βάϊος, δείχνοντάς μου τα σημάδια.

Αγανακτισμένος πηγαίνω στα γραφεία του κολχόζ βρίσκω τον Αριστείδη πρόεδρο και του λέω για το συμβάν. «*Ιδέα δεν έχω*», μου λέει. «*Αυτοί οι τρεις δεν λογοδοτούσαν σε μας*», μου λέει. «*Έ! Τότε θα λογοδοτήσουν σε μένα*», του λέω και νευριασμένος έφυγα. Πήγα και βρήκα τον Β. Καρκόρη, ο οποίος όταν ερχόταν στο κολχόζ έμενε σε δικό του σπίτι στο LESKOVAC- διπλανό χωριό στην επικράτεια του κολχόζ. Με ήξερε καλά ο Καρκόρης από το Βίτσι.

«*Θα σας κόψω τα πόδια και τα χέρια και τους τρεις*», του λέω νευρικά. «*Εσένα δυο φορές θα σου τα κόψω, γιατί συνεργάστηκες σε εγκλήματα βασανισμού των αγωνιστών, για "τιτικούς"*» του λέω.

«*Δεν φταίμε εμείς. Τέτοια στοιχεία μας έδωσε ο Πάνος Β., δικός σας επαγρυπνητής*», μου λέει ο Καρκόρης. «*Ποιος δικός μας; Του Καρανίκα προσωπική ασφάλεια είναι. Όλα γίνονται στα κρυφά από μένα. Τώρα αμέσως πηγαίνω στην Π.Ε. στην επαρχία. Θα σας καταγγείλω για έγκλημα*», του είπα.

«*Το σπουδαίο είναι ότι ήξεραν οι Πολωνοί για τους τρεις επαγρυπνητές και ότι κανένα δικαίωμα δεν έχουν αυτοί να συλλαμβάνουν, να ανακρίνουν, και το έγκλημα να βασανίζουν*» μου λέει ο Α΄ Γραμματέας της Π.Ε. του Π.Ε.Ε.Κ στο Ουτσίκι SERBIN.

Γι' αυτό ήταν επόμενο μετά την 6η Ολομέλεια εδώ στο κολχόζ να οξυνθούν τα πράγματα πολύ περισσότερο. Για την ανάλυση των αποφάσεων της 6ης Ολομέλειας, στην Πολωνία, ήρθαν από την Κ.Ε. ο Μάρκος Βαφειάδης με τον Βαϊνά Παντελή. Ο Βαϊνάς χθες στην κορυφή με τον Ζαχαριάδη και σήμερα πάλι στην κορυφή με τον Μάρκο, ο οποίος θεωρούνταν εξοντωμένος από τον Ζαχαριάδη.

Η Συνδιάσκεψη έγινε στο Βρότσλαβ. Εκεί πήγαν αντιπρόσωποι από όλες τις οργανώσεις των Π.Π. στην Πολωνία. Στην Συνδιάσκεψη συμμετείχα και εγώ και εκλέχτηκα στο νέο καθοδηγητικό όργανο από τους πρώτους, παρά τη λυσσαλέα κατηγορία με γενικόλογα ενάντια των Ζαχαριαδικών, από ορισμένους τύπους σαν τον Ανδριαδάκη.

Το πιο αξιοσημείωτο σε αυτήν τη Συνδιάσκεψη ήταν ότι αυτοί που ήταν καταδικασμένοι και βασανισμένοι επί εξουσίας Ζαχαριάδη, π.χ. Χουλιάρας, Ντράνας κ.ά., με ηρεμία και σεμνότητα έκαναν κριτική, ενώ άλλοι και μερικοί αόρατοι συνεργοί του Ζαχαριάδη ζητούσαν την κεφαλήν επί πίνακι όλων ανεξαιρέτως των Ζαχαριαδικών.

Ένας τέτοιος ήταν και ο διευθυντής της εφημερίδας «ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ», όργανο των **Π**.**Π**. Πολωνίας στο Βρότσλαβ, Ανδριαδάκης. Ο τελευταίος, όταν ανέβηκε στο βήμα, ξέρασε τα έντερα του κατηγορώντας τον Ζαχαριάδη και γενικά άλλους που χρησιμοποιήθηκαν σε υπεύθυνες θέσεις να διωχτούν και να διαλυθούν οι οργανώσεις. Με λίγα λόγια διάλυση του Κ.Κ.Ε.

Ο Ανδριαδάκης από τη θέση του διευθυντή της εφημερίδας με άρθρα άναψε μεγάλες φωτιές με σκοπό να σκοτωθούμε μεταξύ μας, αλλά η ωριμότητα των **Π**.**Π** στην Πολωνία τον απομόνωσαν. Στο κολχόζ ο Ανδριαδάκης έριξε τα βλέμματα του, γιατί εκεί υπήρχε συμπαγής πληθυσμός **Π**.**Π.** και εύκολα θα άναβε τη φωτιά.

Κατάφερε να δημιουργήσει την ομάδα των αναθεωρητών-λιγκβινταριστών για διάλυση του κολχόζ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, να δημιουργηθεί η άλλη Γκρούπα, των δογματιστών «Ζαχαριαδικών» και να αρχίσει το αλληλοφάγωμά μας. Με τη βοήθεια των Πολωνών η κομματική

οργάνωση του κολχόζ αντιμετώπισε και τις δύο τάσεις και απέτρεψε την διάλυση του κολχόζ.

Οι αναθεωρητές πιο εύκολα αντιμετωπίστηκαν και απομονώθηκαν. Οι δογματιστές όμως δημιούργησαν γερό πυρήνα, αμετακίνητοι στις θέσεις τους, καθώς θεωρούσαν τους εαυτούς τους Μαρξιστές-Λενιστές, Κομμουνιστές με πίστη. Κάναμε προσπάθεια με αυτούς τους συντρόφους να διατηρήσουμε τις σχέσεις, αλλά αυτοί οι άνθρωποι πιστοί στην καθοδήγηση υπό τον Χαριζόπουλο, νομίζουν ότι υποστηρίζουν τις κομμουνιστικές ιδέες και πράττουν ό,τι τους πει ο (Σοφός) Γραμματέας, αυτό που πίστευα και εγώ πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο για τον κομ. καθοδηγητή.

Να, γι' αυτό ο δογματισμός στο Κ.Κ.Ε. είναι βαθιά ριζωμένος και όταν φεύγουν τα (καφάσια), τότε φτάνουν στο σπάσιμο της ζέβλας οι κομμουνιστές. Στον κόσμο, σε όλα τα κινήματα και κόμματα υπάρχει κάποιος που έμεινε, ή φωτογραφιζόταν σαν ιδρυτής σαν οδηγητής, μετά τον θάνατό του. Το Κ.Κ.Ε. έχει τέτοιους; Όπως ο Ζαχαριάδης δεν αρνήθηκε, έτσι και άλλοι ηγέτες στο Κ.Κ.Ε., αλλά η κατάληξη τους ήταν όλα τα καλά να ξεχαστούν, και τα κακά να φορτωθούν και να αφανιστούν τέτοιοι ηγέτες.

Η δεύτερη μεγάλη συγκέντρωση μετά το Βρότσλαβ έγινε στο Κολχόζ για την ανάλυση των αποφάσεων της 6ης Ολομέλειας της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Ο Μάρκος Βαφειάδης και ο Παντελής Βαϊνάς, μέλη της καινούργιας Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Ο Μάρκος και μέλος του **Π**ολιτικού **Γ**ραφείου παρόντες στη συνέλευση αυτή. Ο Μάρκος, μετά από χρόνια στην αφάνεια, καταδιωκόμενος ήταν, όπως έλεγε, και εξόριστος από τους Σοβιετικούς. Αλλά διαπιστώθηκε πως οι Σοβιετικοί τον είχαν σε ασφαλή θέση με καλοπέραση.

Είχα ακούσει την ομιλία του Μάρκου στο Βρότσλαβ και αγανάκτησα από το υβρεολόγιο ενάντια στον Ζαχαριάδη, ενώ βρισκόταν εκεί αγκαλιασμένος με τον Βαϊνά χθεσινό «ιπποκόμο» του Ζαχαριάδη. Ο Μάρκος στο Βρότσλαβ, με τα πολλά που είπε, μόνο τον εαυτό του άφησε σαν τον μόνο αλάνθαστο.

Και για μια στιγμή από το βήμα απευθύνεται στους χθεσινούς μαχητές του Δ.Σ.Ε. που ήταν αρχηγός τους με τα λόγια: «*Εγώ έφτιαξα τον Δ.Σ.Ε. και ήρθε ο Ζαχαριάδης και τον διέλυσε»*. Τότε σηκώθηκε ο αείμνηστος Θόδωρος Σιδηρόπουλος (Βόιος) και φωνάζοντας δυνατά είπε: «*Σύντροφε Μάρκο, εσύ δεν έφτιαξες τον Δ.Σ.Ε., διότι στο δικό μας τμήμα πρωτοήρθες το 1946 στο Γράμμο.»*

«*Τον Δ.Σ.Ε. τον έφτιαξαν αυτοί που σήμερα δεν υπάρχουν κοντά μας, σκοτώθηκαν στις μάχες, οι άλλοι που μείναμε χωρίς πόδια και χέρια και οι παρόντες εδώ, αυτοί και όλοι μαζί φτιάσαμε τον Δ.Σ.Ε και εσείς μαζί*» είπε ο Θόδωρος. Ο Μάρκος ήταν αυτός που ώθησε τον Ανδριαδάκη στην εξουσία

μετά την 6η Ολομέλεια, αλλά όπως είναι γνωστό και πάλι ο Μάρκος σύντομα βρέθηκε εκτός εξουσίας στο Κ.Κ.Ε, ξανά.

Στη συνέλευση του κολχόζ ήρθαν ο Μάρκος, ο Βαϊνάς, ο Χουλιάρας, τωρινός πρόεδρος των Π.Π. Πολωνίας, η Beatus, μέλος της Κ.Κ. του πολωνικού κόμματος με αντιπροσωπεία από τη Βαρσοβία. Προβλέφτηκε ότι στο κολχόζ θα ξέσπαζε θύελλα αγανάκτησης από τα πολλά δεινά καταδιώξεων που γίνονταν από τους εκεί τοποθετημένους υπεύθυνους. Ωστόσο, με τη γραμμή που έδωσε ο Μάρκος και την ανοιχτή συγκατάθεση του Βαϊνά, όλα φορτώθηκαν στον Ζαχαριάδη και τη δράση των τιτικών πρακτόρων.

Και σε αυτή τη συνέλευση ο Μάρκος απέδωσε όλα τα δεινά του κόσμου στον Ζαχαριάδη, διότι έφτιαξε το κολχόζ για τόπο εξορίας των κομμουνιστών που δεν συμφωνούσαν με αυτόν. Επιπλέον, εδώ στο κολχόζ έδρασε η τιτική Γκρούπα Κολισιέφσκη, Μητρόφσκη, Κεραμιτζίεβ κ.ά. Τα λόγια αυτά του Μάρκου ήταν καινούργια βόμβα περί στρατοπέδου εξορίας στα κολχόζ, και την αναβίωση της τιτικής προπαγάνδας, αφού τα πράγματα διεθνώς είχαν αλλάξει για τον Τίτο και τη Γιουγκοσλαβία.

Δεν έφτανε το μπουρλότο του Μάρκου, σηκώθηκε στο βήμα και ο Βαϊνάς και συμπληρώνει: «*Σύντροφοι, όπως ο σ. Μάρκος είπε εδώ, σε σας έδρασε η τιτική προπαγάνδα. Ο Κολισιέφσκη, ο Μητρόφσκη κ.ά. επηρεάζουν τους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και τους στρέφουν ενάντια στο Κ.Κ.Ε.».* Μετά τον Βαϊνά μίλησε ο Χουλιάρας, ο οποίος τα πάνδεινα υπέφερε στο κολχόζ μέχρι το 1956, καταδιωκόμενος από τους συμπατριώτες του Μπράτσο, Καρανίκα και Θεοχάρη. Ο Χουλιάρας που είχε κάθε λόγο να σκυλοβρίσει προς κάθε κατεύθυνση τις ενέργειες Ζαχαριάδη, δεν το έκανε. Είπε πως ένα (πρόσωπο) στο κόμμα δεν μπορούσε να κάνει αυτά τα λάθη και τα εγκλήματα. «*Τώρα, αν τα φορτώσουμε όλα στον Ζαχαριάδη, θα απαλλαχτούν όλοι, που στη βάση κάτω, τυραννούσαν τον κόσμο στο όνομα του Ζαχαριάδη. Οι ηθικοί αυτουργοί των εγκλημάτων πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Όσον αφορά το κολχόζ δεν πρέπει να διαλυθεί γιατί θα πεταχτούν στο δρόμο 2.000 άνθρωποι κυρίως **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες. Όσον αφορά τις κατηγορίες που εκτοξεύονται περί τιτικών πρακτόρων, ήταν η τακτική των διοικούντων εδώ στο κολχόζ να δικαιολογήσουν την ανικανότητά τους να διοικήσουν το κολχόζ. Είμαι αυτόπτης μάρτυρας ότι στην Ρούμελη το 80% των μαχητών του Δ.Σ.Ε., από λοχαγό και κάτω, ήταν **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και αυτοί πολεμούσαν στη πρώτη γραμμή, και οι περισσότεροι θυσιάστηκαν εκεί*», κατέληξε ο Χουλιάρας Περικλής στην ομιλία του.

Σωστός σύντροφος, αντικειμενικός, διότι είμαι γνώστης πως από το Βίτσι το 1947 και τους πρώτους μήνες το 1948 στάλθηκαν (5) πέντε τάγματα με τη γενική επιστράτευση των Αμύντα και Κατσάκου σε όλα τα χωριά

στα Κορέστια-Βίτσι» Μίλησα και εγώ, απευθυνόμενος στον Βαϊνά. «*Όχι, σύντροφε Βαϊνά, να λες "όπως είπε και ο σύντροφος Μάρκος", γιατί θα τον παραπλανήσετε και αυτόν όπως νωρίτερα λέγατε "όπως είπε ο σ. Ζαχαριάδης"».*

*«Ευχαριστώ τον σύντροφο Περικλή για τα λόγια που είπε ότι στη Ρούμελη το 80% ήταν **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες αντάρτες. Αυτό το γνωρίζω προσωπικά. Όλοι οι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες καταδίκασαν τον Τίτο και τη Γιουγκοσλαβία. Άδικα κατηγορήθηκαν εδώ για τιτικοί πράκτορες!»*, είπα. Μίλησε η σ. Μπεάτους. Υπεραμύνθηκε την ύπαρξη του κολχόζ και με λίγα λόγια εξήγησε πως ο Ζαχαριάδης και η Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. δημιούργησαν το κολχόζ «*με μοναδικό σκοπό τη συγκέντρωση του κόσμου σας σε έναν τόπο όπου θα δημιουργούνταν οικονομική βάση για να ζήσει ο κόσμος με τα δικά του ήθη και έθιμα, τον πολιτισμό σας, τα σχολεία για τα παιδιά σας στη μητρική γλώσσα*».

Όλα αυτά τα ξέραμε, αλλά για πρώτη φορά βγαίνει από το στόμα της Μπεάτους το μεγάλο μυστικό για το κολχόζ.

*«Το κολχόζ αυτό είχαν αρχικά αποφασίσει (οι Πολωνοί) να γίνει στην Σελεσία στα Πολωνογερμανικά σύνορα, διότι υπήρχαν ακόμα άδεια χωριά από τους Γερμανούς που έφυγαν. Εκεί τα εδάφη ήταν πλούσια για παραγωγή και ανάπτυξη μεγάλης βιοτεχνίας τύπου Μπούλκες (Γιουγκοσλαβία). Αργότερα η Κ.Ε. του P.Z.P.R. άλλαξε γνώμη διότι στα σύνορα με τους Γερμανούς μπορούσαν να δημιουργηθούν προβλήματα ανασφάλειας για τους Έλληνες **Π**. **Π**ρόσφυγες.*

Γι' αυτό μετά υποδείξαμε χώρο στα πολωνοσοβιετικά σύνορα, τα πέντε χωριά που ήταν άδεια. Όταν πήγαν οι Πολωνοί με τον Ζαχαριάδη και είδαν τα χωριά και το έδαφος, είπε στους Πολωνούς ο Ζαχαριάδης πως τα ορεινά και δύσβατα εδάφη δεν εγγυούνται παραγωγή. Οι Πολωνοί για να πείσουν το Ζαχαριάδη του υπέδειξαν τα παρθένα δάση. Θα τα διέθεταν στην εκμετάλλευση του κολχόζ», είπε η Μπεάτους.

Πώς λοιπόν βγήκε το συμπέρασμα ότι το κολχόζ έγινε τόπος εξορίας των αντιφρονούντων; Δυστυχώς οι Έλληνες από τη γέννηση του ελληνικού κράτους μετά από το 1821 δημιούργησαν μια ψυχολογία, όταν νικούσαν στον πόλεμο να φωνάζουν «αέρα» και έτρεχαν μπροστά. Όταν έβρισκαν κάποια αντίσταση και έκαναν πίσω, έφευγαν χωρίς να βλέπουν αν κανείς τους κυνηγάει. Αυτό όχι μόνο στον πόλεμο, αλλά σε κάθε ενέργειά του ο Έλληνας γρήγορα ενθουσιάζεται και γρήγορα απογοητεύεται και πολλές φορές χάνει αυτά που κέρδισε με ενθουσιασμό.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ (Κ.Ο) ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥ ΚΟΛΧΟΖ

Μετά από την 6η Ολομέλεια στο κολχόζ δημιουργήθηκε οργανωμένη ομάδα των δογματιστών, οι οποίοι μέχρι το 1956 ήταν τυφλοί εκτελεστές των εντολών του Καρανίκα και του Θεοχάρη από τις αρχές στο κολχόζ.

Μετά από τον Καρανίκα γραμματέας έγινε ο Βλαχογιώργος, Ρουμελιώτης και πάλι. Το 1954, με την επιμονή των Πολωνών, ήρθε Γραμματέας στο κολχόζ, ενώ προηγούμενα υπηρετούσε ως δημόσιος υπάλληλος στη Διεύθυνση Γεωργίας στην επαρχία. Ο Βλαχογιώργος ήταν αμόρφωτος και τόσα χρόνια δεν είχε μάθει ούτε λέξη πολωνικά, καθώς ακόμα και για απλές συνεννοήσεις με τους πολωνούς χρησιμοποιούσε διερμηνέα. Μετά από τον Βλαχογιώργο, Γραμματέας έγινε ο Χαριζόπουλος Αντώνης (από τα χωριά του Βοΐου).

Όταν ο Χαριζόπουλος έγινε Γραμματέας του κολχόζ με τον Θεοχάρη μαζί ταίριασαν στις απόψεις και τότε ξεφάντωσε η μεγάλη κατασυκοφάντηση περί τιτικών πρακτόρων. Τότε συκοφαντήθηκαν ανοιχτά τα βασικότερα στελέχη κυρίως στα μηχανήματα, οι Μπλάγας Ηλίας, Μπανιτσιώτης Γιώργης, Λιάπτσες, Γάλλιος.

Οι Θεοχάρης-Χαριζόπουλος δημιούργησαν γύρω τους μια γερή ομάδα υποστηρικτών τους. Μετά από το 1956 ο Αριστείδης βρισκόταν στη Βαρσοβία, κρατώντας ωστόσο επαφή με τους οπαδούς του στο κολχόζ. Ο Χαριζόπουλος επανήλθε στη Διεύθυνση Γεωργίας στην επαρχία.

Ο Χαριζόπουλος είχε μεγάλη επιρροή στους Πολωνούς στην επαρχία, ενώ και ο Θεοχάρης στη Βαρσοβία συμβούλευε τους Πολωνούς στην Κ.Ε. που τον γνώριζαν και τον πίστευαν. Είχε καταφέρει να τους πείσει ότι τη διαχείριση του κολχόζ θα πρέπει πάση θυσία να τη δώσουν στα χέρια των δογματιστών, αλλιώς «*το κολχόζ θα το διαλύσουν οι αναθεωρητές*», έλεγαν στους Πολωνούς. Τους έπειθε ότι μόνο αυτή η ομάδα από δογματιστές αποτελεί την εγγύηση για την παραπέρα ύπαρξη του κολχόζ. Γραμματέας της **Κ.Ο** εκλέγομαι εγώ.

Η **Π.Ε** στην επαρχία κάλεσε αχτίφ με τη συνεργασία μου, όπου θα ’παιρναν μέρος τα εκλεγμένα κομματικά στελέχη, καθώς και 3-4 από τους δογματιστές. Όταν πήγαμε στα αχτίφ, είδα ότι οι νόμιμα εκλεγμένοι ήμασταν οχτώ και από την ομάδα των δογματιστών δεκαοχτώ, μεταξύ αυτών και ο Καρανίκας, ο οποίος είχε εγκαταλείψει το κολχόζ και δούλευε στο εμπόριο ως παλιατζής. Όταν τον είδα, ξαφνιάστηκα και ζήτησα συνάντηση με τον Α΄ Γραμματέα της Π.Ε. Serbin. Ο γραμματέας μου είπε πως εν α-

γνοία του ειδοποιήθηκαν όλοι αυτοί. Φυσικά η παρουσία και μόνο του Καρανίκα έδειχνε τη μεγάλη προβοκάτσια στη σύνθεση του αχτίφ.

Οι Πολωνοί ήταν ανήσυχοι για την τύχη του κολχόζ και απέφευγαν ανοιχτά να πάρουν θέση υποστήριξης της μιας ή της άλλης παράταξης. Σεβάστηκα τη γνώμη του Serbin και μείναμε στη συνεδρίαση του αχτίφ. Όλη η συζήτηση περιείχε σωρεία κατηγοριών, με σκοπό να πείσουν τους Πολωνούς να δεχτούν να χωριστεί το κολχόζ σε δύο κομμάτια.

Ευτυχώς που ο Α΄ γραμματέας της Π.Ε. Serbin κατάλαβε τις προθέσεις των επικεφαλής της ομάδας αυτής. Με τον χωρισμό του σε δύο κομμάτια, το κολχόζ θα διαλυόταν.

Τελικά πείστηκαν οι Πολωνοί για τις απόψεις μας και πρότειναν, εφόσον επιμένουν ακόμα σε ξεχωριστό κολχόζ, να τους παραχωρήσουν ένα άλλο χωριό, το Στσάνετς, στα δυτικά άκρα του κολχόζ «Νέα ζωή».

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΟΛΧΟΖ ΣΤΣΑΝΕΤΣ

Κύριος υποκινητής για τη δημιουργία του δεύτερου κολχόζ ήταν ο Καρανίκας. Προσπάθησα να μιλήσω με ορισμένους συντρόφους, που τους θεωρούσα έντιμους, αλλά καθοδηγούμενους από τους Καρανίκα, Λαϊνά, Τζακώστα και Χαριζόπουλο-Θεωρητικό, να μην τους ακολουθήσουν, αλλά δεν πείστηκαν. Έτσι, είκοσι περίπου οικογένειες πήγαν και εγκαταστάθηκαν στο Στσάνετς, ξεκομμένοι από την ομαδική μας ζωή με τις λέσχες, τα σχολεία, τα εστιατόρια, με μηχανήματα, ζώα, επισκευές σπιτιών και άρχισαν να καλλιεργούν τα χέρσα εδάφη, προσπαθώντας πάλι από την αρχή να στήσουν καινούριο νοικοκυριό. Δεν πέρασε ένας χρόνος και ο αρχηγός τους, ο Καρανίκας, τους εγκατέλειψε και γύρισε πίσω στο Κροστσιένκο για να δουλέψει στο εμπόριο και στα μελίσσια.

Το δεύτερο κολχόζ δεν πρόκοψε. Μερικοί γύρισαν πίσω στο Κροστσιένκο και άλλοι φύγανε στο εσωτερικό της Πολωνίας, σε διάφορες πόλεις. Από πολωνικής πλευράς δεν χρησιμοποιήθηκε βία ούτε ζητήθηκαν ευθύνες από τους επικεφαλής της κίνησης για τη δημιουργία του νεότερου κολχόζ, παρά τα μεγάλα έξοδα του πολωνικού κράτους για να τους εγκαταστήσει στο δεύτερο κολχόζ.

Έτσι, στα σιωπηλά, όλοι τους έφυγαν από το Στσάνετς και ήρθαν οι περισσότεροι στο Κροστσιένκο. Σε κανέναν δεν δόθηκε χαρακτηρισμός, όπως εύκολα έδιναν αυτοί όταν ήταν στην εξουσία, ότι τους ώθησε η τιτική προπαγάνδα ή ο ταξικός εχθρός για να κάνουν ζημιά στο κόμμα. Και πάντοτε οι πολωνικές αρχές μας συμβουλεύανε στη συμπεριφορά μας να αποφεύγουμε τους άστοχους χαρακτηρισμούς.

Τους Πολωνούς τους γνώρισα πολύ καλά χάρη στην πολωνική γλώσσα που την είχα μάθει καλά. Είχα τη δυνατότητα να συζητώ για πολλά θέματα με διάφορους ανθρώπους, με εργαζόμενους, επιστήμονες, μορφωμένους, πολιτικούς και στρατιωτικούς, τους οποίους είχαμε στη συνοριακή γραμμή και με τους οποίους συνεργαζόμασταν πολύ φιλικά. **Στα 10 χρόνια παραμονής μου στην Πολωνία** έμαθα να σκέφτομαι και να ενεργώ σαν Ευρωπαίος, περισσότερο να σέβομαι τον άνθρωπο και σαν στέλεχος να μην εξάπτομαι, όταν κάποιος εξέφραζε τη δυσαρέσκεια του με οξύ τρόπο.

Ένα παράδειγμα: Με κάλεσε ο πρόεδρος του δήμου Ουστσίκι Ντόλνε στη συνεδρίαση του **Δ**ημοτικού **Σ**υμβουλίου. Εκεί, όταν συνεδρίαζε το **Δ**.**Σ**, καλούνταν όλοι οι πολίτες, εργάτες, αγρότες, όσοι ήθελαν να παραβρεθούν στη συνεδρίαση. Οι συνεδριάσεις συνήθως γίνονταν τη μέρα του παζαριού ώστε να μπορούν να παρευρίσκονται και οι αγρότες.

Έγινε η εισήγηση και ορισμένοι υπεύθυνοι τομέων δουλειάς απολογούνταν για το έργο τους. Δύο πολωνοί αγρότες στο πίσω μέρος της αίθουσας κάτι μουρμούρισαν, έχοντας πιει και λίγο παραπάνω βότκα.

Σηκώθηκε ένας από τη διεύθυνση του δήμου και απείλησε να τους βγάλει έξω από την αίθουσα. Τότε πετιέται ένας τρίτος πολωνός αγρότης και απευθυνόμενος στους συγκεντρωμένους με δυνατή φωνή λέει: «*Κύριε συναγωνιστή Πρόεδρε, άκουσες τι είπε ο Στασίκος; Να μας βγάλουν εμάς έξω. Εμάς τους αγρότες που παράγουμε ψωμί για τους ανθρώπους και όλα τα ζωντανά και να μείνουν εδώ μέσα αυτοί που παράγουν μόνο ΣΚΑΤΑ στην κοινωνία*». Εννοούσε τους δημοσίους υπαλλήλους. Αμέσως πετάχτηκε ο πρόεδρος Ντούτκεβιτς και λέει: «*Κανένας δεν μπορεί να σας βγάλει έξω, αυτό εδώ είναι δικό σας ΣΠΙΤΙ*». Αν τέτοιο πράγμα γινόταν π.χ. στην Βουλγαρία θα καλούνταν η αστυνομία να τους βγάλει βίαια έξω. Αυτή είναι η διαφορά των Ευρωπαίων Πολωνών, με τους Βαλκάνιους στη συμπεριφορά.

Το 1959-1960 κλονίστηκε η υγεία μου λόγω των τραυμάτων που είχα, αλλά και της γυναίκας μου από την καρδιά της, καθώς δεν ήταν λίγες οι δυσκολίες που πέρασε μονάχη με 4 παιδιά.

Μου σύστησαν οι γιατροί ότι μόνο η αλλαγή του κλίματος θα σώσει τη γυναίκα μου. Απευθύνθηκα στην Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. και ζήτησα να μου εγκρίνουν και να με βοηθήσουν να μετακινηθούμε οικογενειακώς στη Βουλγαρία.

Η Γιουγκοσλαβία είχε ανοίξει τις πόρτες μετά από το 1956 και δεχόταν αυτούς που οι οικογένειές τους είχαν εγκατασταθεί εκεί, από την υποχώρηση του Δ.Σ.Ε. το 1949.

Η Βουλγαρία βλέποντας αυτή την κίνηση της Γιουγκοσλαβίας, έστειλε πράκτορες στην Πολωνία, έχοντας στρατολογήσει προηγουμένως

τον Αργύρη Αργυρόπουλο, **Σ**λαβο**μ**ακεδόνα από τη Λιθιά Καστοριάς. Ο τελευταίος μετά από το 1956 υπήρξε αντιπρόεδρος του συλλόγου των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων Πολωνίας με έδρα στο Βρότσλαβ. Άρχισαν πρώτα να διαλέγουν εθελοντές **Π**.**Π**, **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και Έλληνες, κατά την αρεσκεία τους, τους έδιναν τη βουλγάρικη υπηκοότητα και τους έστελναν στη Βουλγαρία.

Τον Α. Αργυρόπουλο τον είχαμε πιάσει αιχμάλωτο στο Γράμμο το 1947. Ο πατέρας του είχε σκοτεινό παρελθόν, γι' αυτό και αμφισβήτησα την τοποθέτησή του στη θέση του αντιπροέδρου στο σύλλογο των **Π**.**Π**, με δεδομένο μάλιστα ότι ποτέ στο παρελθόν δεν χρησιμοποιήθηκε ως στέλεχος.

Έφυγαν αρκετές οικογένειες για τη Βουλγαρία και εγώ νόμισα πως όλοι φεύγουν με την έγκριση της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Δεν είχε γίνει γνωστό πως ο Αργυρόπουλος τους διάλεγε και τους έστελνε στη Βουλγαρία, αφού πρώτα τους έκανε βουλγάρους υπηκόους. Εγώ, αφού είδα ότι άλλοι φεύγουν για τη Βουλγαρία και εμείς όχι, απευθύνθηκα και πάλι στην Κ.Ε. και ζήτησα το λόγο, για τον οποίο δεν με ειδοποίησαν και εμένα να φύγω για Βουλγαρία. Τελικά, με επέμβαση της Κ.Ε. πήρα την απάντηση να φύγουμε για τη Βουλγαρία χωρίς την υποχρέωση, όπως συνέβη με τους άλλους, να γίνουμε πρώτα Βούλγαροι.

Διαπιστώθηκε αργότερα πως τα κανάλια που άνοιξε ο Αργυρόπουλος δεν τα ήξερε το Κ.Κ.Ε., και όπως διαπιστώθηκε ο Αργυρόπουλος έγινε «Υπάλληλος» της βουλγαρικής πρεσβείας στη Βαρσοβία, στρατολογώντας **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες για λογαριασμό της Βουλγαρίας.

Και εδώ είναι το φαιδρό φαινόμενο. Ο πατέρας του Αργυρόπουλου ήταν φανατικός Γρεκομάνος **Σ**λαβο**μ**ακεδόνας και τον γιο του τον έστειλε εθελοντή στον ελληνικό στρατό αμέσως μετά την απελευθέρωση από την κατοχή το 1945. Τώρα, ο Αργυρόπουλος έγινε επίσημα Βούλγαρος και δουλεύει δραστήρια για την πολιτική της Βουλγαρίας, επιστρατεύοντας Έλληνες **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες και κάνοντάς τους εθνικά Βούλγαρους.

Έχοντας αποκλειστικό σκοπό το χρήμα και την καριέρα ο Αργυρόπουλος οδήγησε εκατοντάδες **Π**.**Π** από την Ελλάδα στην Πολωνία. Στο τέλος οι Βούλγαροι τον πήραν στη Σόφια και τον έκαναν «εξέχοντα» πολιτικό παράγοντα, έμπιστό τους. Τον τοποθέτησαν ελεγκτή στην εφημερίδα των **Π**.**Π** Βουλγαρίας στη Σόφια, αν και είχε γραμματικές γνώσεις δημοτικού στην Ελλάδα. Πράγματα πολύ παράξενα, ωστόσο αληθινά.

Πριν φύγω για τη Βουλγαρία έστειλα αποχαιρετιστήριο γράμμα στην **Κ**.**Ε** στη Βαρσοβία, στην **Π**εριφερειακή του P.Z.P.R, στο Σύλλογο των **Π**.**Π** στο Βρότσλαβ. Τους γνωστοποιούσα τους λόγους για τους οποίους

αναγκάστηκα να πάω στη Βουλγαρία και μόνο με την έγκριση της **Κ**.**Ε** του Κ.Κ.Ε. Τους ευχαρίστησα για τη συνεργασία μας. Από τον σύλλογο των **Π**.**Π**. Πολωνίας, ζήτησα να με απαλλάξουν από μέλος του Συμβουλίου.

Ευχαρίστησα τους Πολωνούς για τη φιλοξενία, τη δυνατότητα που μου δόθηκε να μάθω την πολωνική γλώσσα και να συνεργαστώ μαζί τους και με τη βοήθειά τους να προσφέρω τις δυνάμεις μου στην όσο το δυνατόν καλύτερη αποκατάσταση των **Π**.**Π** από την Ελλάδα στην Λ.Δ. της Πολωνίας. Τους ευχαρίστησα για την αμέριστη βοήθεια, που μας παρείχαν για τη δημιουργία του κολχόζ, το οποίο έδωσε τη δυνατότητα να συγκεντρωθεί ένα μεγάλο μέρος των **Π**.**Π**, κυρίως αγρότες στο σύνολό τους από τις περιοχές του Βίτσι-Γράμμου με τον συμπαγή πληθυσμό της Πρέσπας που ήταν κυρίως **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες. Στους τελευταίους δόθηκε η δυνατότητα να ζήσουν στο κολχόζ με τα ήθη και έθιμα, τον πολιτισμό τους, ενώ τα παιδιά μπορούσαν για πρώτη φορά να μαθαίνουν γράμματα και στη γλώσσα τους.

Σύντροφοι, από τα βάθη της καρδιάς μου σας ευχαριστώ για το μεγάλο διεθνισμό που δείξατε προς εμάς, τους Π.Π. από την Ελλάδα. Πάντοτε θα σας έχω στην καρδιά μου, αξέχαστους φίλους και τη σκέψη μου αυτή θα την μεταφέρω στα παιδιά και τα εγγόνια μου για όσον καιρό είμαι στη ζωή. Αν προλάβω και κατεβώ στην Ελλάδα στον τόπο όπου γεννήθηκα και αγωνίστηκα, θα έχω να πω πολλά για την Πολωνία, καθώς εδώ στο Κροστσιένκο και στο Ουστσίκι Ντόλνε γεννήθηκαν τα τρία παιδιά μου και σας υπόσχομαι πως τα πιστοποιητικά γεννήσεως των παιδιών μου σε κορνίζα θα τα κρατώ στο σπίτι μας όπου και να βρισκόμασταν.

Με συντροφικούς χαιρετισμούς στο Κροστσιένκο, 1-9-1960

ΟΙ ΠΟΛΩΝΟΙ ΘΕΛΗΣΑΝ ΝΑ ΜΕ ΚΡΑΤΗΣΟΥΝ

Μόλις πήραν το γράμμα μου στη Βαρσοβία, ξαφνιάστηκαν. Με πήρε τηλέφωνο ο σ. Kovalski, μέλος της Κ.Ε. του P.Z.P.R. Πάντοτε όταν συναντιόμασταν με τον σ. Κοβάλσκη, μου επαναλάμβανε τις λέξεις: «*MACEDONCICI SPRAVEDLIN NARODS - Οι Μακεδόνες δίκαιος λαός*». Ο σ. Κοβάλσκη με ρώτησε αν στο Κολχόζ είναι δύσκολη η ζωή μου. Συνέχισε λέγοντας πως λόγω της μεγάλης αναπηρίας μου θα με έστελναν σε άλλο μέρος της Πολωνίας, σε δουλειά γραφείου. «*Μην πηγαίνεις στη Βουλγαρία. Εκεί το πολιτικό κλίμα δεν είναι για σένα*».

«Δύο φορές πήγα στην Βουλγαρία, γνώρισα καλά το καθεστώς», είπε ο Κοβάλσκη. Πολλά μου εξήγησε και ο καθηγητής Κόλε Σημητζίεβ, που τον παρακαλούσαν οι Βούλγαροι και δεν πήγαινε, παραμένοντας στην Πο-

λωνία. «*Γιατί να πας εσύ που δεν έχεις κανέναν εκεί και ο χαρακτήρας σου δεν ταιριάζει με τους Βούλγαρους;*». Αυτά και άλλα πολλά μου είπε ο Κοβάλσκη για να με πείσει να μη φύγω από την Πολωνία. Δεν τον άκουσα.

Μόλις έμαθε ο καθηγητής Κ. Σημητζίεβ ότι αποφάσισα τελικά να πάω στη Βουλγαρία, από το Βρότσλαβ ήρθε στο Κροστσιένκο ειδικά για να με ανταμώσει και να μου ζητήσει να μην πάω στη Βουλγαρία, διότι «*ο δικός σου χαρακτήρας είναι ευθύς και ειλικρινής, δεν θα ευδοκιμήσει*», μου λέει ο πολύ αγαπητός μου σύντροφος και φίλος Κ. Σημητζίεβ. «*Ο θείος μου είναι στη Βουλγαρία πρόεδρος "Βασιλιάς" εκεί και δεν πηγαίνω για μόνιμη εγκατάσταση, μόνο για παραθέριση είναι καλή η Βουλγαρία»,* μου λέει. Ούτε αυτός με έπεισε. Τίποτε στη ζωή μου δεν με φόβιζε. «*Από τον πόλεμο είχα μάθει να αντιμετωπίζω κάθε δύσκολη στιγμή και νικούσα, τώρα θα φοβηθώ τις δυσκολίες;*» έλεγα μέσα μου. Γελάστηκα οικτρά. Στη Βουλγαρία μαρτύρησα της μάνας μου το γάλα, από τις 11-9-1960 μέχρι και τον Απρίλη του 1974.

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Κ.Ε. ΤΟΥ P.Z.P.R. ΚΑΙ ΣΤΗΝ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε.

*«Αγαπητοί σύντροφοι με λίγα λόγια θα προσπαθήσω να εκθέσω την άσχημη κατάσταση που έχει δημιουργηθεί τελευταία στην Κ.Ο. στο Κροστσιένκο. Από τις αρχές του 1958 μια ομάδα συντρόφων άρχισε οργανωμένη πάλη ενάντια στην Κ.Ο. του κολχόζ. Η διαφωνία τους είναι στην μη παραδοχή της νέας ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗΣ στο Κ.Κ.Ε. Εκμεταλλευόμενοι ορισμένα λάθη του **Δ**ιοικητικού **Σ**υμβουλίου του κολχόζ κατάφεραν να παρασύρουν στην αντικομματική τους δράση στελέχη της επαρχίας του P.Z.P.R.*

Στέλνουν συνέχεια γράμματα με ψεύτικα και συκοφαντικά στοιχεία για κλεψιές και καταχρήσεις με σκοπό την επέμβαση της παραπάνω καθοδήγησης για επίτευξη του σκοπού τους, που είναι ο διαμελισμός του κολχόζ. Οι άνθρωποι αυτοί που κινούν τη δράση αυτή είναι ο Καρανίκας Π, Μάτσης Γ, Δεμίρης Τ, Μπόγδος Μ, Τζακόστας, Βράζας, Λαϊνάς κλπ. Οι παραπάνω κατάφεραν να παραπλανήσουν ορισμένα μέλη του κόμματος, να τα πάρουν μαζί τους και να τους ωθήσουν να γράφουν ή προσωπικά να πηγαίνουν να καταγγέλλουν λάθη και αδυναμίες.

*Η **Ε**.**Ε** (**Ε**λεγκτική **Ε**πιτροπή) του νομού δεν ήρθε πρώτα στην Κομματική Οργάνωση για να μάθει από το εκλεγμένο όργανο πώς έχει η κατάσταση, αλλά πήγε απευθείας σε αυτούς που κατήγγειλαν και άρχισαν τον έλεγχο παραγωγικής φύσης. Η αρμοδιότητα αυτή ωστόσο ανήκε στην **Ε**λεγκτική **Ε**πιτροπή του κολχόζ και έπρεπε να την συμβουλευτούν.*

*Αφού πήραν στοιχεία μονόπλευρα, αποκλειστικά από τους διαφωνούντες, πήγαν στο Ουστσίκι την άλλη μέρα και κάλεσαν αχτίφ στελεχών καλώντας 20 άτομα από τους διαφωνούντες και 8 από τα νόμιμα εκλεγμένα όργανα της οργάνωσης. Αυτό το θεωρώ σκανδαλώδη επέμβαση από τα πάνω. Το ήθελε ο Αντώνης Χαριζόπουλος, που δουλεύει στην Διεύθυνση Γεωργίας στην επαρχία, ο οποίος είναι άκρα αντίθετος με τη νέα καθοδήγηση στο Κ.Κ.Ε. Κατάφερε να παραπλανήσει τόσο την **Π**εριφερειακή **Ε**πιτροπή όσο και τη **Ν**ομαρχιακή ότι στο κολχόζ οργιάζει η κλεψιά, σημειώνονται πολλές καταχρήσεις, αλλά στην ουσία επρόκειτο για ένα κάρο καυσόξυλα και τέσσερα κιλά πίτουρα που πάρθηκαν ίσως καταχρηστικά. Θα ήταν ωστόσο δυνατόν να καταπιαστεί η **Ε**πιτροπή **Ε**λέγχου με τέτοια μηδαμινά πράγματα και να μην προβλέψει την ουσία του σκοπού τους που στοχεύει στον διαμελισμό του κολχόζ, με σκοπό τελικά την διάλυσή του;*

Το πολύ παράξενο ήταν ότι στο αχτίφ με αυτή τη σύνθεση πρότειναν 4 διαγραφές, 3 προειδοποιήσεις διαγραφής και δύο παρατηρήσεις.

*Πώς είναι δυνατόν να βασιστούμε στη γνώμη των 20 μελών του κόμματος, να παραγκωνίσουμε την **Κ**ομματική **Ε**πιτροπή και το **Δ**ιοικητικό **Σ**υμβούλιο του κολχόζ; Επικεφαλής αυτής της κίνησης εδώ στο κολχόζ είναι ο Καρανίκας Πάνος, ο οποίος στηριζόταν από τον Χαριζόπουλο. Ο τελευταίος ευθύνεται για όργια επί της δικής του εξουσίας στο κολχόζ, και μετά από την απομάκρυνσή του από τη θέση του κομματικού γραμματέα, έφυγε από το κολχόζ, περιφερόμενος στα χωριά ως παλιατζής. Τώρα τον πόνεσε το κολχόζ; Μέσα από αυτά που γράφω πιστεύω να καταλαβαίνετε τη σοβαρότητα της κατάστασης και στο όνομα της συντριπτικής πλειοψηφίας των μελών του κόμματος και όλων των μελών του κολχόζ, σας καλώ να στείλετε σοβαρούς συντρόφους από το P.Z.P.R. και το Κ.Κ.Ε. μαζί για να εξετάσουμε όλα τα προβλήματα. Με γνώμονα τις σκέψεις μας ότι όλοι αυτοί οι σύντροφοι που διαφωνούν, δεν είναι εχθροί, όπως νωρίτερα οι Καρανίκας, Θεοχάρης και Χαριζόπουλος αποκάλεσαν πολλούς συντρόφους.*

Με συντροφικούς χαιρετισμούς
Κροστσιένκο 30 Αυγούστου 1958, Α. Κοβάτσης

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ Κ.Σ. ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΗΛΙΝΤΕΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ ΣΤΗΝ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε.

Τον Αύγ. ήρθα από την Κομματική Σχολή στο κολχόζ για διακοπές. Πολύς κόσμος με επισκέφτηκε στο σπίτι και με αγανάκτηση εξέφραζαν παράπονα για τις διώξεις και τις συκοφαντίες εναντίον τους, χωρίς να έχουν την παραμικρή σχέση με τις κατηγορίες που τους επέρριπταν.

Από τον Θεοχάρη Αριστείδη, πρόεδρο του κολχόζ και τον Χαριζόπουλο Αντώνη, **Κ**ομματικό **Γ**ραμματέα παραπονιούνται πολλοί **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες ότι κατηγορήθηκαν για «τιτικοί πράκτορες», «σαμποταριστές στη δουλειά και την προπαγάνδα», προκειμένου να φύγει ο κόσμος από το κολχόζ. Ο Ηλίας Μπλάγας, μπριγαδέρης στα τρακτέρ, ειδικευμένος σε σχολή μηχανημάτων στην Πολωνία, ικανό διοικητικό στέλεχος στο μηχανοτρακτορικό σταθμό της επαρχίας κατηγορήθηκε για «τιτικός πράκτορας» και εκβιάζοντας τους Πολωνούς τον καθαίρεσαν από υπεύθυνη δουλειά.

Οι Πολωνοί για να αποφύγουν την διατάραξη των σχέσεων με το κολχόζ, πήραν τον Η. Μπλάγα από το κολχόζ και τον στείλανε σε άλλη περιοχή μπριγαδέρη. Προειδοποίησαν όμως τον πρόεδρο και τον γραμματέα. «*Θα ’χετε ζημιές*», είπαν οι Πολωνοί. Στη θέση του Μπλάγα διορίστηκε ο Κρυστάλλης, πατριώτης τους και κολλητός του Θεοχάρη.

Κατηγορήθηκαν για «πράκτορες της τιτικής προπαγάνδας» οι Αντώνης Γάλλιος, Γεώργης Μπανιτσιώτης και Λιάπτσες, όλοι τους ειδικευμένοι στα μηχανήματα και κυρίως στα τρακτέρ, τις σπαρτικές και τις αλωνιστικές μηχανές. Ήταν οι μοναδικοί που συντηρούσαν τα μηχανήματα και χωρίς αυτούς ήταν αδύνατη η σταθεροποίηση του κολχόζ. Χωρίς τους τεχνικούς, τα μηχανήματα δεν κινούνταν.

Τους φόρτωσαν ανυπόστατες κατηγορίες:

1η κατηγορία: Αρνήθηκαν να πάνε να οργώσουν (είχε βρέξει και τα τρακτέρ γλιστρούσαν στη λάσπη).

2η κατηγορία: Πήγαν να θερίσουν και έβρεχε. Όταν γύρισαν στο γκαράζ, κατηγορήθηκαν μηχανικοί και τρακτερίστες για εγκατάλειψη της δουλειάς και σαμποτάζ.

3η κατηγορία: Αλώνιζαν οι μηχανές και αφού τελείωσαν τα δεμένα και στοιβαγμένα σε κούπα ξερά σιτηρά, σταμάτησαν το αλώνισμα, διότι τα άλλα ήταν βρεγμένα από τη βροχή. Πάλι κατηγορήθηκαν για σαμποτάζ και κυρίως ο Αντώνης Γάλλιος, ο οποίος ήταν πιστός στο κόμμα και από τους σπάνιους, συνειδητός και πειθαρχικός στη δουλειά. Για όλους τους παραπάνω συντρόφους το μόνο λάθος τους είναι το γεγονός ότι είναι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες.

4η κατηγορία: Ο Αριστείδης υποχρέωσε έναν τρακτερίστα, Αρλέτο Γιάννη τον λέγανε, έναν ανισόρροπο άνθρωπο να παρακολουθεί τον Γεώργη Μπανιτσιώτη ότι μιλάει κατά τη διάρκεια της δουλειάς και να του τα αναφέρει. Ο τρελός Αρλέτος είπε στον Αριστείδη «*Δώσε μου λεφτά να αγοράσω 10 κότες και ό,τι θέλεις θα το κάνω*». Έτσι, ο Αρλέτος κατήγγειλε στον Αριστείδη ότι σε γλέντι που κάνανε στον τρακτερικό σταθμό άκουσε τον Μπανιτσιώτη να φωνάζει: «*Ντα Ζίβεε Τίτο!» («Ζήτω ο Τίτο»*).

Ο Μπανιτσιώτης ήταν τόσο ειλικρινής και αφελής που μπορούσε ο καθένας να πει τι σκέφτεται, ενώ για όποιον έβλεπε μιλούσε ανοιχτά, το βροντοφώναζε. Ήταν ο μόνος, όπως είδατε που στο συνέδριο του Ν.Ο.Φ. δεν συμφωνούσε να αλλάξει το όνομα ΝΟΦ. Το ’πε φωναχτά. Όσον αφορά τον πρόεδρο του κολχόζ, στις συγκεντρώσεις τον κατηγορούσε για πατριωτισμό και άγνοια της δουλειάς του. Μπορεί ένας πράκτορας να ’χει έτσι ανοιχτό στόμα;

Όλα αυτά και πολλά άλλα μου λέγανε οι σύντροφοι και δυσκολευόμουν να τα πιστέψω. Πήγα και αντάμωσα έναν γείτονα του Μπανιτσιώτη που δούλευαν μαζί στα μηχανήματα και ήταν στο γλέντι που έκαναν οι τρακτερίστες. Ηπειρώτης ήταν, τον λέγαν Μπίλη, πατριώτης του Αρλέτο. Ο Μπίλης μου ζωγράφισε τον Μπανιτσιώτη, όπως τον ήξερα και εγώ.

Αυτό στο οποίο αποσκοπεί ο Αριστείδης θέλοντας να ενοχοποιήσει τον Μπανιτσιώτη είναι να κλείσει το στόμα του. Μας κόψανε την πληρωμή, διότι ξεπεράσαμε τη νόρμα και ο Αριστείδης έδωσε εντολή στο λογιστήριο να πληρωθούμε όχι με τη νόρμα, αλλά με σταθερό μεροκάματο. Ο Μπανιτσιώτης το κατήγγειλε αυτό στους Πολωνούς και θεωρήθηκε παράβαση.

Όσον αφορά το «*Ζήτω ο Τίτο*!» είναι σκευωρία του ανισόρροπου Αρλέτου, ο οποίος, όταν τον ρώτησαν πού τα βρήκε τα λεφτά, είπε ότι ο Αριστείδης του τα έδωσε για να αγοράσει κότες. Αυτά μου λέει ο Μπίλης και με βεβαιώνει ότι αν του ζητηθεί θα τα καταγγείλει όλα. Άδικα κατηγόρησαν τους συντρόφους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες για τιτικούς. Είναι οι καλύτεροι εργαζόμενοι στο κολχόζ.

Ακόμα σας γνωστοποιώ, σύντροφοι, πως εδώ στο κολχόζ στείλανε ορισμένους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες τιμωρημένους από άλλες οργανώσεις που ζούσαν και δούλευαν, για «τιτικούς πράκτορες». Ένας από αυτούς είναι και ο Δουκέτης Μήτσος, **Σ**λαβομακεδόνας δάσκαλος. Εδώ στην Πολωνία έγινε δάσκαλος και δίδασκε στα **Σ**λαβο**μ**ακεδονόπουλα στην παιδούπολη.

Τον Δουκέτη τον υποχρέωσαν να συγκατοικήσει με δύο Πόντιους, κολλητούς του Αριστείδη. Όχι μόνο τον παρακολουθούσαν μέρα και νύχτα, αλλά και του έστηναν προβοκάτσιες για να διαμαρτυρηθεί οπότε και τον χτυπούσαν.

Όταν εγώ τον Αύγ. βρισκόμουν στο σπίτι για διακοπές από τη σχολή, ένα βράδυ άκουσα φωνές έξω από το σπίτι μας να φωνάζει και να κλαίει ένας άνθρωπος. Βγήκα έξω και είδα τον Δουκέτη, τον δάσκαλο. «*Τι συνέβη*;» τον ρωτώ; «*Με σκότωσαν στο ξύλο οι συγκάτοικοί μου*», μου λέει. «*Έλα μέσα*» του λέω. Όταν τον είδα, ήταν πρησμένο το πρόσωπό του από τα χτυπήματα. Τον πήρα μαζί και πήγαμε στο σπίτι όπου έμενε και ήταν πολύ

κοντά στο δικό μας. Τους ρώτησα γιατί το έκαναν αυτό. «*Για να μην μιλάει*» μου απάντησαν, «*είναι τιτικός πράκτορας και να σιωπά*».

Τότε δεν άντεξα και έβαλα τις φωνές απειλώντάς τους. Άκουσαν δύο γείτονες, ο γιατρός Τράντος και ο Θανάσης. Ήρθαν στο σπίτι. Όταν ο γιατρός είδε τον Δουκέτη χτυπημένο, και αυτός με τη σειρά του απείλησε τους δύο μπράβους του Αριστείδη.

Σύντροφοι, καταγγέλλω γεγονότα με αποδείξεις. Όπως γνωρίζετε τον χαρακτήρα μου, δεν μπορώ να μένω αμέτοχος όταν βλέπω βίαιες πράξεις και συκοφαντίες ενάντια σε συντρόφους, τους οποίους γνώρισα στον αγώνα σε δύσκολες στιγμές, αλλά και εδώ στο κολχόζ τους έζησα από τις πρώτες μέρες της δημιουργίας.

Προτείνω να συσταθεί Επιτροπή και να σταλεί ώστε να εξεταστούν αυτά τα ζητήματα και να αποδοθούν ευθύνες.

Κροστσιένκο, 30 Αυγούστου 1954
Αργύρης Κοβάτσης

ΣΤΙΣ 8 ΣΕΠΤ 1960 ΑΝΑΧΩΡΟΥΜΕ ΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Φορτώσαμε όλα τα πράγματα, το νοικοκυριό μας, σε ένα βαγόνι στο σιδηροδρομικό σταθμό στο Κροστσιένκο, που βρισκόταν σε απόσταση περίπου 300 μέτρων από το σπίτι μας. Χρήματα είχαμε αρκετά για να αγοράσουμε ένα σπίτι στη Βουλγαρία, αλλά δεν επιτρεπόταν να τα εξάγουμε. Γι' αυτό αγοράσαμε πολλά πράγματα βιομηχανικά, και κυρίως κουβέρτες μεταξωτές (βιομηχανικό μετάξι).

Η Πολωνία είχε την πιο ανεπτυγμένη υφαντουργεία στην Ευρώπη. Στην πόλη, BIELSKO, υφαίνονταν τα καλύτερα υφάσματα της Αγγλίας. Είχα πληροφορηθεί ότι αυτές οι κουβέρτες είχαν μεγάλη ζήτηση στη Βουλγαρία.

Με το τρένο ταξιδέψαμε οικογενειακώς και στις 8 του Σεπτ. 1960, φτάσαμε στη Σόφια. Ήταν η πιο καταραμένη ημερομηνία της ζωής μου. Στην τσέπη μου κρατούσα το γράμμα του φίλου μας, καθηγητή Κόλε Σημητζίεβ, προς τον θείο του Γκ. Τραϊκόβ. Υποτίθεται πως θα βρίσκαμε συμπαράσταση. Στο σταθμό της Σόφιας μάς περίμενε ο Χρήστος Παπαδόπουλος, από την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς. Μας είχε βαφτίσει το μικρότερο παιδί μας, Χρήστο, στο Κροστσιένκο. Το ότι είχαμε έναν άνθρωπο να μας περιμένει σε μια χώρα τελείως άγνωστη μέχρι τότε για μας, ήταν ένα μικρό φως στο σκοτάδι. Μετακινούμασταν μια εξαμελής οικογένεια, με τέσσερα παιδιά μικρής ηλικίας.

Εγώ και η Ελένη που είχαμε σκληραγωγηθεί στον ένοπλο αγώνα, ακόμα και στο παγκάκι στο πάρκο μπορούσαμε να ξενυχτήσουμε, αλλά τα παιδιά; Αυτό και μόνο μας έβαζε σε σκέψεις.

ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ: 11-9-1960

Μας πήρε από το σταθμό ο Χρ. Παπαδόπουλος στο σπίτι του μπατζανάκη του, Χρήστου Ζαμπόνα, όπου έμενε και αυτός με τη γυναίκα του Μίλκα. Παιδιά δεν είχαν.

Το διαμέρισμα αυτό είχε ένα υπνοδωμάτιο, σαλόνι και κουζίνα. Η οικογένεια του Ζαμπόνα αποτελούνταν από έξι άτομα, δύο του Παπαδόπουλου, πήγαμε και εμείς έξι, γινήκαμε σύνολο (14) δεκατέσσερα άτομα. Στρώσαμε κουβέρτες και κοιμηθήκαμε στρωματσάδα στο πάτωμα. Το πρωί πήγα στα γραφεία της **Έ**νωσης των **Π**. **Π**ροσφύγων για να δηλώσω την παρουσία μας στη Σόφια, καθώς και τη διεύθυνση του σπιτιού όπου εγκαταστάθηκαμε.

Πρόεδρος της Ένωσης ήταν ο Καλιδόπουλος, αντιπρόεδρος ο Πατσατζής και γραμματέας, υπεύθυνος να κρατά τα αρχεία ο Σαμαντούρας Παύλος από την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς. Ο τελευταίος είχε πανεπιστημιακή μόρφωση και γνωριζόμασταν καλά από το Βίτσι. Πρώτη λέξη αντί για το «καλωσόρισες» ο Παύλος μου είπε: «*SIO STORI;» («Τι έκανες που ήρθες;».)* Μου το είπε στο αυτί για να μην ακούσει κανένας.

Ο Παύλος με έγραψε στα βιβλία της Ένωσης και με έστειλε στον πρόεδρο σ. Καλιδόπουλο. Με δέχτηκε με ευγένεια, άκουσε για τα προβλήματα και για το σπίτι όπου κοιμηθήκαμε 14 άτομα. Μου έδωσε λεφτά για φαγητό και για να πληρώσω το βαγόνι με τις αποσκευές. «*Για την τακτοποίησή σας*», μου λέει ο πρόεδρος, «*θα αναλάβει ο αντιπρόεδρος Πατσατζής*».

Σκέφτηκα να χρησιμοποιήσω το μέσον, το γράμμα που είχα από τον Κόλε Σημητζίεβ για τον θείο του Γκ. Τραϊκόβ.

Ο Γκ. Τραϊκόβ ήταν και Γραμματέας του **Α**γροτικού **Κ**όμματος της Βουλγαρίας (γεννήθηκε τον Απρίλιο του 1898). Τον περισσότερο καιρό έμενε στα γραφεία του **Α**γροτικού **Κ**όμματος. Με δέχτηκε ο πρόεδρος, μου πρόσφερε καφέ και αναψυκτικό. Του έδωσα το σημείωμα του ανιψιού του, Κόλε Σημητζίεβ. «*Θέλεις να πας στον στρατό με τον βαθμό που είχες στον Δ.Σ.Ε.*;» με ρώτησε και συνέχισε: «*Έχουμε στον στρατό μας έλληνες αξιωματικούς από τον Δ.Σ.Ε. και τόσα χρόνια στον στρατό δεν μπορούν να μάθουν τη λέξη (MOZIE) Mozie και λένε MOZE (Μπορεί*)». *Εσένα, που ξέρεις τα "Βουλγαρικά" σε χρειαζόμαστε. Πότε θα 'ρθεις να σε στείλω στην αρμόδια*

υπηρεσία να κάνεις τα χαρτιά για υπηκοότητα, να γραφτείς ότι είσαι Βούλγαρος».

«*Σύντροφε πρόεδρε, αυτό το εθνικά Βούλγαρος τώρα πρώτη φορά το ακούω. Υπηκοότητα, ναι, αλλά εθνικά Βούλγαρος το Κ.Κ.Ε. που είμαι μέλος του από το 1938 ποτέ δεν μου είπε»,* του λέω.

«Μα δεν το ξέρεις ότι οι Έλληνες σας αποκαλούν Βούλγαρους»;

*«Εγώ δεν ακούω πώς μας έλεγαν οι φασίστες, άκουγα το Κ.Κ.Ε. που μας έλεγε ότι ήμασταν **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες»,* του λέω.

«ZNACI SI GARKOMAN. (Σημαίνει είστε Ελληνόπιστος), επανέλαβε ο πρόεδρος της Βουλγαρίας.

Προσπάθησε να με πείσει για το «εθνικά Βούλγαρος», διότι όλοι οι Έλληνες αξιωματικοί, για να πάρουν και τον τίτλο «αγωνιστής της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης», δέχτηκαν το «εθνικά Βούλγαρος». Ο πρόεδρος με χαρά με δέχτηκε, με πίκρα με ξεπροβόδισε. Άλλη φορά δεν πήγα. Απόρησα. Τέτοια πράγματα να συμβαίνουν στο κόμμα του Γκ. Δημητρόβ;

Εμείς στο Κ.Κ.Ε. είχαμε μάθει να τραγουδάμε:

Για τον Γ. Δημητρόβ

Μαύρα κοράκια με νύχια γαμψά
Ρίχτηκαν πάνω στην εργατιά
Άγρια κράζουν και κρέας ζητούν
Τον Δημητρόβ στην κρεμάλα να δουν.

Τον Τάνεβ και Ποπόβ
Τον Τέλμαν και άλλους
Προλετάριους αρχηγούς.

Για τον Ν. Ζαχαριάδη

Το μπουντρούμι δεν τον λυγά
Και η σκέψη τρέχει γοργά.
Στους συντρόφους που πολεμούν.
Απ' τα κάτεργα για να βγουν.

Για τους κομμουνιστές αυτά τα τραγούδια ήταν ο εθνικός ύμνος, τα πάτερ υμών.

Πέρασε μια εβδομάδα στο σπίτι του Ζαμπόνα. Κοιμόμασταν σαν σαρδέλες στο πάτωμα και από τα χαράματα παίρναμε τα παιδιά με τη γυναίκα μου και περνούσαμε τη μέρα στο πάρκο. Ευτυχώς είχαμε μαζί μας αρκετές κουβέρτες Πολωνίας, που τις πουλήσαμε με καλό κέρδος, αγοράζοντας με τον τρόπο αυτό καθημερινά όλα τα τρόφιμα για 14 άτομα. Δεν πέρασε μέρα που να μην πάω στα γραφεία να τους παρακαλέσω για την τακτοποίησή μας.

Πέρασαν 15 μέρες και ήρθε το βαγόνι από την Πολωνία με τις αποσκευές. Ευτυχώς ο κουμπάρος μας Χρήστος βρήκε ένα υπόστεγο σε μια μονοκατοικία, από έναν ξάδελφό του που ήταν στη Βουλγαρία από χρόνια.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΠΑΤΣΑΤΖΗΣ ΒΡΗΚΕ ΛΥΣΗ

Με κάλεσε στο γραφείο του και μου λέει βρήκαμε σπίτι στο χωριό Καμπλέσκοβο κοντά στο Μπουργκάς. «*Αφού βρέθηκε σπίτι! Και στου διαβόλου τη μάνα να 'ναι, θα πάμε*», είπα με το νου μου. Τράβηξα να βρω το χωριό Καμπλέσκοβο.

Με είδε ο πρόεδρος του κολχόζ με το ορθοπεδικό παπούτσι και μου λέει: *«Έχουν μυαλό στο κεφάλι τους που σε στέλνουν εδώ; Μόνο τσοπάνους θέλουμε. Εσύ σε αυτά τα κατσάβραχα πού θα βαδίσεις με το σιδερένιο παπούτσι;»*. Φεύγω κακήν κακώς, γυρνάω στη Σόφια και σκέφτομαι τι να κάνω; Να πάω να τον ξεχέσω μέσα στο γραφείο τον παλιάνθρωπο, τον απατεώνα; Κάθισα 24 ώρες στο σπίτι να ηρεμήσω και μετά πήγα στον Βελισσάρη στα γραφεία της Κ.Ε. του βουλγαρικού κόμματος. Είχε το γραφείο του με φρουρά στην πόρτα.

Παρακάλεσα τον φρουρό, πήρε τηλέφωνο τον Βελισσάρη, και μου επιτράπηκε να μπω στο κτίριο.

Με τον Βελισσάρη πολεμήσαμε στο Βίτσι και το Γράμμο, γνωριζόμασταν καλά. Όταν πρώτη φορά με είδε στη Σόφια, μου πρότεινε να στείλει λεφτά στον αδελφό μου στο Παρίσι για να τα δώσει στη Ελλάδα σε κάποιον για βοήθεια των φυλακισμένων κομμουνιστών. «*Δε σου εγγυώμαι ότι θα τα δώσει*» του είπα. *«Τότε, μου λέει, δώσε μου τα στοιχεία, τα δικά σου και της γυναίκας σου και στο όνομά σας αποστολέας, θα στείλω εγώ τα λεφτά.*

Σε περίπτωση που ρωτηθείτε, να βεβαιώσετε ότι εσείς τα στέλνετε», μου είπε ο Βελισσάρης. Με αυτόν τον τρόπο έστειλε πολλές επιταγές σε ανθρώπους στη Θεσσαλονίκη. Ποιος τα 'παιρνε; Ο Βελισσάρης με δέχτηκε και άκουσε πως με σύστησε ο Πατσατζής στο Καμπλέσκοβο. Έκανε τον θυμωμένο προς τον Πατσατζή με την υπόσχεση ότι θα εξετάσει το θέμα.

Όταν με είδε πολύ ταραγμένο, για να αλαφρύνει τον εαυτό του, αλλά και του Πατσατζή, μου ψιθύρισε πως ο Σταύρο Μαρκόβ -μέλος της **Κ**.**Ε** του Β.Κ.Κ.- του είπε ότι ο Αργύρης πρέπει να πάει στην περιφέρεια. Τότε κατάλαβα ότι μου έχουν στήσει κατηγορίες. Ζήτησα από τον Βελισσάρη να πει στον Στ. Μαρκόβ να μου δοθεί άδεια να πάω προς το Πλόβντιβ.

«*Έξω στην επαρχία έχω γνωστούς να ψάξω να βρω σπίτι σε χωριό, αφού έτσι έχουν τα πράγματα*», λέω. Αυτούς τους ενδιέφερε από τη Σόφια να φύγω το γρηγορότερο και γι' αυτό μου δώσανε την άδεια -σαν να ήμουν σε στρατόπεδο- να πάω στην περιοχή του Πλόβντιβ. Πήραμε αράδα τα χωριά ρωτώντας να βρούμε σπίτι.

Τελικά στο χωριό Κούκλεν, 10 χιλιόμετρα από την πόλη, ο Παπαδόπουλος βρήκε χωριανούς του από παλιά εγκαταστημένους εκεί, οι οποίοι ελληνόφερναν, βρήκαν ένα σπίτι στο διπλανό χωριό Μπρέστνικ, ένα δωμάτιο πάνω από το ισόγειο του σπιτιού. Στο ισόγειο έμεναν δύο γέροι, ένας άνδρας και μια γυναίκα.

Γυρίσαμε πίσω στη Σόφια, φορτώσαμε τα πράγματα σε αυτοκίνητοφορτηγό και τραβάμε για το Μπρέστνικ. Έξω από το προαύλιο ξεφορτώσαμε τα πράγματα και περιμέναμε τον γέρο Βούλγαρο να 'ρθει από το χωράφι να μας ανοίξει την πόρτα.

Μόλις ο γέρος έφτασε, κατέβηκε από το γάιδαρό του για να ανοίξει την πόρτα, τα τέσσερα παιδιά μας ρίχτηκαν όλα μαζί, ποιο θα ανέβει πρώτα στον γάιδαρο. Πρώτη φορά έβλεπαν τέτοιο ζώο.

Τα 'χασε ο γέρος και αρνείται να ανοίξει την πόρτα. Άρχισε να φωνάζει «*Πω, πω, θα μου σκοτώσουν τον γάιδαρο τα αγρίμια*», έλεγε προς τα παιδιά. Ο μεγαλύτερος γιος μας, 12 χρονών, έβγαλε από την τσέπη του καραμέλες να δώσει στον γάιδαρο να φάει. Τότε, ο γέρος κατάλαβε ότι τα παιδιά πρώτη φορά βλέπουν γάιδαρο. Ευτυχώς εκείνη τη στιγμή πέρασε από εκεί ένας κοινοτάρχης, άνθρωπος της κοινότητας, και είπε στον γέρο, μάλλον τον διέταξε, «*Άνοιξε αμέσως την πόρτα και άφησε τον κόσμο να βάλει τα πράγματα*».

Ο γέρος φοβήθηκε και με υπόκλιση προς τον κοινοτάρχη είπε: «*Μάλιστ,α μάλιστα Ντρουγκάρ».*

Όπως μάθαμε αργότερα, ο γιος του γέρου ήταν φυλακή. Τον είχαν δικάσει για αντιδραστικό και γι' αυτό ο γέρος έκανε υπόκλιση προς την εξουσία. Μαζευτήκαμε σε ένα δωμάτιο. Δεν χωρούσε τα κρεβάτια. Στρώσαμε μόνο τα στρώματα στο πάτωμα και κοιμόμασταν εκεί.

ΓΥΡΙΖΩ ΛΙΓΟ ΠΙΣΩ ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ

Στο δεκαπενθήμερο της παραμονής μας στη Σόφια καθημερινά πήγαινα στα γραφεία παρακαλώντας να μας βοηθήσουν να εγκατασταθούμε. Μια μέρα μπαίνοντας στο γραφείο υποδοχής του κόσμου, χαιρέτισα τον Π. Σαμαντούρα και έναν λοχαγό του βουλγαρικού στρατού, ο οποίος μόλις με είδε σηκώθηκε από το κάθισμα, στριφογύριζε και με λοξοματιές με κοιτούσε προκλητικά.

«*Ποιος είναι αυτός ο κύριος»,* ρωτώ τον Σαμαντούρα. Το «*κύριος*» στην Βουλγαρία θεωρούνταν βρισιά, καθώς επρόκειτο για καπιταλιστική έκφραση. Έπρεπε να πω «*Ντρουγκάρ – σύντροφε*». Αμέσως σηκώθηκε ο Σαμαντούρας, με πήρε από το χέρι και μου λέει «*Πάμε για καφέ*» και βγήκαμε έξω.

«*Δεν ξέρεις ποιος είναι αυτός; Είναι ο Μανώλης, λοχαγός στο βουλγαρικό στρατό, αλλά Έλληνας από τον Δ.Σ.Ε.*», μου λέει ο Σαμαντούρας. «*Αυτός ο Μανώλης προχθές εδώ στα γραφεία φώναζε: "Ποιος έφερε αυτόν τον κομιτατζή από την Πολωνία για να φτιάξει μακεδονικές οργανώσεις εδώ στη Βουλγαρία; Γιατί του επιτρέπετε να έρχεται εδώ" και πολλά άλλα. Τελικά επενέβη ο Καλιδόπουλος, πρόεδρος του συλλόγου και του απαγόρευσε να μιλάει με τέτοιο ύφος*».

Αυτά μου τα είπε ο Σαμαντούρας, που ήταν γραμματέας της οργάνωσης.

Όσο για μένα ήταν πια φανερό ότι πρόκειται για μεγάλη σκευωρία εναντίον μου. Επίσης, ο Σαμαντούρας μου ψιθύρισε για ένα γράμμα που στάλθηκε απ' την Πολωνία στην Κ.Ε. του βουλγαρικού κόμματος «*Έγραφε για σένα. Ο Βελισσάρης πρέπει να ξέρει, θα προσπαθήσω να μάθω*».

Τελικά βγήκε στη φόρα αυτό το γράμμα, το οποίο έστειλε ο πράκτορας των Βουλγάρων, ο Αργυρόπουλος από την Πολωνία. Με το γράμμα αυτό εφιστούσε την προσοχή των Βουλγάρων ότι είμαι υποστηρικτής των Μακεδόνων κ.λ.π.

Οι Βούλγαροι δεν περίμεναν να διαπιστώσουν τις κατηγορίες, αλλά με άκρα δικτατορική τακτική -δικτατορία του προλεταριάτου- εξόντωσαν καθετί που θεωρούσαν ότι στρέφεται εναντίον τους.

Τον προβοκάτορα Μανώλη δεν έτυχε να τον συναντήσω μετά, αλλά από το Πλόβντιβ έγραψα γράμμα στο Βελισσάρη με το οποίο τον παρακαλούσα να γνωστοποιήσει στον Μάρκοβ τις βρισιές του Μανώλη εναντίον μου. Επίσης, αν ήθελαν να μάθουν τις απόψεις μου για το μακεδονικό, είμαι εδώ και είμαι προετοιμασμένος να τους πω ανοιχτά τις σκέψεις μου. «*Να*

πεις στους συντρόφους Βουλγάρους πως εγώ ποτέ δεν έκανα φραξιονιστική δουλειά στο κόμμα και ούτε θα κάνω. Να 'ναι βέβαιοι πως ανοιχτά θα τους πω τι πιστεύω περί μακεδονικού», έγραψα στον Βελισσάρη.

ΣΤΟ ΜΠΡΕΣΤΝΙΚ ΨΑΧΝΩ ΓΙΑ ΔΟΥΛΕΙΑ

Στο χωριό δουλειά μόνο στη γεωργία υπάρχει. Γνώρισα τον πρόεδρο του συνεταιρισμού και από συζητήσεις δημιουργήθηκαν φιλικές σχέσεις, οπότε κατάλαβαν πως μπορούσα να κάνω και γραφική ή διαχειριστική δουλειά. Τότε ήταν η εποχή που μάζευαν τα σταφύλια, τα οποία αργότερα παρέδιδαν στο εργοστάσιο κρασιών σε διπλανό χωριό, στα τρία χιλιόμετρα προς την πόλη Πλόβντιβ.

Ο πρόεδρος του συνεταιρισμού με τοποθέτησε αντιπρόσωπο του συνεταιρισμού. Ήμουν υπεύθυνος να παραδίνω τα σταφύλια στην επιχείρηση ΒΙΝ-ΠΡΟΜ. Όταν η διεύθυνση της επιχείρησης είδε τη δουλειά μου, μετά το τέλος του τρύγου των σταφυλιών, με προσέλαβαν στη δουλειά στην κρατική επιχείρηση ΒΙΝ-ΠΡΟΜ, με έδρα το Πλόβντιβ της γενικής διεύθυνσης της επιχείρησης.

Από δουλειά είχα τακτοποιηθεί, αλλά από σπίτι όχι. Το ΒΙΝ-ΠΡΟΜ ήταν μια επιχείρηση κολοσσός, με τμήματα σε πολλά χωριά του νομού Πλόβντιβ, όπου γινόταν η επεξεργασία όλων των σταφυλιών του νομού, με εκατοντάδες χιλιάδες τόνους κρασιού.

Γνωριστήκαμε με τον **Γ**ενικό **Δ**ιευθυντή της επιχείρησης, οι ρίζες του οποίου ήταν από τα Γιαννιτσά, απόγονοι του Γκόλτσε Δέλτσεφ. Καλός άνθρωπος, με συμμετοχή στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση στη Βουλγαρία την περίοδο 1941-1945. Μέσα στο Πλόβντιβ είχαν μια επιχείρηση, όπου τα αδύνατα κρασιά τα μετέτρεπαν σε ξύδι. Εκεί διευθυντής ήταν ο Θανάσης Κάκαλοβ, που καταγόταν επίσης από την Ελληνική Μακεδονία.

Όταν γνωριστήκαμε με τον Κάκαλοβ, γινήκαμε φίλοι. Ο Κάκαλοβ μου είπε ότι η επιχείρηση αυτή επρόκειτο να διαλυθεί και ο ίδιος θα έβγαινε σε σύνταξη. «*Θα πω στον διευθυντή να εγκρίνει να 'ρθεις με την οικογένειά σου και να εγκατασταθείς στο γραφείο, που έχω εδώ*», μου είπε ο Κάκαλοβ. Την άλλη μέρα έδωσε την έγκριση ο **Γ**ενικός **Δ**ιευθυντής για να εγκατασταθούμε στο γραφείο της επιχείρησης ξυδιού.

Πήρα φορτηγό και μετέφερα τα πράγματα από το χωριό Μπρέστνικ στο Πλόβντιβ.

Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΩΝ Π. ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Μόλις μαθεύτηκε ότι είχα μετακινηθεί και εγκατασταθεί στο Πλόβντιβ, ο πρόεδρος του συλλόγου των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων από την Ελλάδα, όχι σύντροφος αλλά λυσσασμένος σκύλος, πήρε άλλα δύο μέλη του γραφείου και πήγαν στον **Γ**ενικό **Δ**ιευθυντή της επιχείρησης. Του είπαν να μη επιτρέψει στον Αργ. Κοβάτση να εγκατασταθεί στην πόλη, διότι υπάρχει εντολή του κόμματος να παραμείνει στην περιφέρεια και όχι στην πόλη.

Θωμάς Ρίζος ονομαζόταν ο πρόεδρος των Π.Π. στο Πλόβντιβ. Ο **Γ**. **Δ**ιευθυντής τούς απάντησε πως «*ο Αργ. Κοβάτσης είναι δικός μας εργαζόμενος και εμείς θα κρίνουμε για την εγκατάστασή του. Φυσικά, δεν έχουμε λύσει έτσι το πρόβλημα της κατοικίας, γιατί δεν είναι κατοικία εκεί όπου τον βάλαμε. Να τον συμπεριλάβετε στην κατάσταση, στα σπίτια που σας παραχωρεί ο Δήμος του Πλόβντιβ για τους Π.Π., να λύσετε και το πρόβλημα του σ. Αργ. Κοβάτση».*

Ο διευθυντής ήταν και μέλος του γραφείου πόλης (Δημαρχία) και γνώριζε τα πράγματα όσον αφορά την τακτοποίηση των **Π**.**Π**. Παρά την επιμονή του Θ. Ρίζου, ο Διευθυντής απέρριψε την πρότασή του να μην κατεβώ στην πόλη.

Με την εγκατάστασή μου στο γραφείο της επιχείρησης, ένα δωμάτιο ήταν αλλά είχε βοηθητικούς χώρους για τα πράγματά μας, πήγα στο γραφείο της οργάνωσης των **Π**.**Π** στον Θ. Ρίζο για να με γράψουν στα βιβλία της οργάνωσης. «*Αυτό ποτέ δεν θα γίνει. Για το χωριό ήρθες και στο χωριό θα μείνεις*», μου λέει ο Θ. Ρίζος.

Αργότερα έμαθα πως ο Ρίζος στον Δ.Σ.Ε. δεν είχε πάρει όπλο στο χέρι του.

Ήταν κολλητός του Βελισσάρη και του Πατσατζή και έκανε ό,τι ήθελε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάκουε στις εντολές τους. Παρά το ότι δεν με γράφανε στα χαρτιά τους ως δημότη του Πλόβντιβ, εγώ τακτικά πήγαινα στις συγκεντρώσεις λέγοντας ότι είμαι μέλος του Κ.Κ.Ε. και υπήρξα μέλος του Ρ.Ζ.Ρ.Ρ. Τελικά πήγα στο κόμμα, οπότε αναγκάστηκαν να με δεχτούν.

Όπως στην Πολωνία έτσι και στη Βουλγαρία, αν ήσουν μέλος του Κ.Κ.Ε., αυτομάτως γινόσουν και μέλος του αδελφού κόμματος. Έτσι, επισημοποιήθηκε η εγγραφή μου στο Πλόβντιβ και ως μέλος του Β.Κ.Κ.

Οι Βούλγαροι είχαν σαν αρχή τους, πρώτα να σε επιστρατεύουν στις κατασκοπευτικές υπηρεσίες και μετά να σε δέχονται σε υπεύθυνη δουλειά. Την παραμικρή υπεύθυνη δουλειά που θα αναλάμβανες έπρεπε να ’χεις υπογράψει δήλωση υποταγής των υπηρεσιών τους.

Παρά το ότι υποχρεώθηκαν να με γράψουν στα βιβλία του συλλόγου, για τέσσερα ολόκληρα χρόνια δεν με έγραφαν στις καταστάσεις για να πάρω σπίτι. Εξαμελής οικογένεια με 4 παιδιά μαθητές, κοιμόμασταν κάτω στο πάτωμα, στα στρώματα, διότι κρεβάτια δεν χωρούσε το μοναδικό δωμάτιο που είχαμε.

Περιμένω τη σειρά μου, το κράτος δίνει αντίστοιχα διαμερίσματα για τους **Π**.**Π**. Ωστόσο το απόλυτο δικαίωμα να αποφασίσουν σε ποιον θα δοθεί κάποιο σπίτι το είχε ο Θ. Ρίζος με τους κολλητούς τους. Τέλος, το 1964 αποφασίστηκε να γίνει μεγαλύτερη διανομή σπιτιών για τους Π.Π. Ο Δήμος τούς ζήτησε να δοθούν τα ονόματα των **Π**.**Π**. που έχουν σειρά, καθώς είχαν γίνει παράπονα στις προηγούμενες διανομές. Ο Ρίζος έδωσε την κατάσταση χωρίς το όνομά μου να αναγράφεται πουθενά.

Ένα πρωί έξω από το δωμάτιο-γραφείο της επιχείρησης, όπου μέναμε, η γυναίκα μου, Ελένη, έπλενε τα ρούχα στο προαύλιο της επιχείρησης. Κατά τύχη περνάει ένας σύμβουλος της δημαρχίας, Μπαχτσεβάνσκη λεγόταν, είδε την Ελένη να πλένει έξω τα ρούχα, μπήκε μέσα και τη ρωτάει: «*Πού ζείτε εσείς και ποιοι είστε*;».

Του έδειξε η Ελένη το δωμάτιο με τα στρώματα στο πάτωμα και έξι άτομα με τη σειρά να κοιμόμαστε. «*Έχουμε πολλά έπιπλα και κρεβάτια. Να, εδώ τα έχουμε*», του λέει η Ελένη, «*αλλά δεν χωράνε στο δωμάτιο*. Από την Πολωνία ήρθαμε πριν από 4 χρόνια».

Τότε ο σύμβουλος με αγανάκτηση λέει στην Ελένη: «*Πολλά κρύβουν από εμάς. Να πεις στον άντρα σου μόλις γυρίσει από τη δουλειά να 'ρθει στο γραφείο μου».* Της έδωσε όνομα και διεύθυνση.

Πήγα στο γραφείο του Μπαχτσεβάνσκη και του συστήθηκα ποιος είμαι. «*Κάθισε*» μου λέει, «*σε κατάσταση σαν και τη δική σας δεν υπάρχει άλλη οικογένεια. Αφού είδα το δραματικό φαινόμενο της ζωής σας, πήγα προσωπικά στα γραφεία του Θ. Ρίζου για να δω με τα μάτια μου την κατάσταση με τα ονόματα αυτών που προτάθηκαν να πάρουν διαμερίσματα. Δυστυχώς εσείς δεν είσαστε γραμμένοι. Προειδοποίησα τον Θωμά να κάνει άλλη κατάσταση και στην πρώτη θέση να είναι γραμμένο το όνομά σου. Αν δεν το κάνετε αυτό, τότε δεν θα σας δώσουμε ούτε ένα διαμέρισμα»* είπε στο τέλος ο Μπαχτσεβάνσκη στο Θωμά, όπως μου είπε.

Ο Μπαχτσεβάνσκη ήξερε ότι ο Θωμάς θα διαμαρτυρόταν στο κόμμα για ανάμειξη του Μπαχτσεβάνσκη στα εσωτερικά των **Π**.**Π** και έστειλε **Ε**πιτροπή **Ε**λεγκτών του Δήμου στο σπίτι μας για να ετοιμάσουν έγγραφο πρωτόκολλο με την κατάθεση της ζωής μας στο σπίτι. Το κόμμα κάλεσε τον Μπαχτσεβάνσκη για παρατήρηση, αλλά μόλις τους έδειξε το έγγραφο με τις υπογραφές των ελεγκτών του Δήμου, δεν είπαν τίποτα. Τελικά, στο τέλος

του 1964 μου δόθηκε διαμέρισμα, μεγάλο, με τρία υπνοδωμάτια, κουζίνα και W.C.

ΕΣΤΕΙΛΑ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΠΗΡΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πέρασε αρκετός χρόνος στη Βουλγαρία και σκεφτόμουν πώς να γράψω στη μάνα μου από τη Βουλγαρία γράμμα. Η Βουλγαρία ήταν ο αιώνιος εχθρός της Ελλάδας -ο από βορρά κίνδυνος- εκεί μας θεωρούσαν οι ελληνικές αρχές Βούλγαρους. Τώρα που το παιδί της είναι στη Βουλγαρία και τι δεν είχαν να της πούνε. Είχε όμως στο ενεργητικό της από τα χρόνια της Κατοχής πολλά υπέρ της Ελλάδας. Ακόμα και όταν ήρθε το κομιτάτο στο χωριό μας, η Νάτσαινα –η μάνα μου- με τον Μπομπότα-Γκεώργη Ζησιάδη βγήκαν μπροστά στους κομιτατζήδες και φώναζαν «*Νε, Νέμα Ντα, Βλέζιτε Να Νάσιο Σέλο*» - «*Όχι, όχι δεν θα μπείτε στο χωριό μας*». Όλα αυτά τα ήξερα, αλλά πολύ περισσότερο πίστευα ότι η μάνα μου, πάντοτε στις δύσκολες στιγμές αδιεξόδου, έβρισκε διεξόδους.

Αποφάσισα και της έγραψα το πρώτο γράμμα. Μου απάντησε αμέσως. Κατάλαβα πως η ηρωίδα σε κάθε στιγμή δεν το βάζει κάτω. Μου παραπονέθηκε γιατί άργησα να της γράψω γράμμα. (Παρακάτω σημειώνω το γράμμα της μάνας μου.). Τα δύο αδέλφια της Ράϊνας, κόρης της Μαρίας, είναι στην πόλη Άητος και ο τρίτος αδελφός της ήταν στο στρατό συνταγματάρχης και αποστρατεύτηκε με το βαθμό του υποστράτηγου της σοσιαλιστικής Βουλγαρίας. Νωρίτερα ήταν στέλεχος του Β.Κ.Κ., γραμματέας περιοχής, μεγάλο στέλεχος.

Ποτέ δεν φανταζόμουν να βρω στη Βουλγαρία συγγενείς τέτοιου βαθμού. Πολύ σύντομα τους γνώρισα όλους και ιδιαίτερα τον πρώτο ξάδελφό μου Πασχάλη Πασχάλεβ. Αυτός ζούσε στη Σόφια και ήταν **Γ**ενικός **Δ**ιευθυντής στο **Υ**πουργείο **Γ**εωργίας για τα σιτηρά ολόκληρης της Βουλγαρίας, μεγάλο πόστο.

«*Πήρες τη βουλγαρική υπηκοότητα για να σε πάρω στην δουλειά μου*;», ρώτησε. «*Όχι*», του απάντησα. «*Αύριο εγώ θα σου βγάλω την υπηκοότητα*», μου λέει, ο ξάδελφος μου Πασχάλης. «*Μου ζήτησαν να δηλώσω εθνικά Βούλγαρος*», του λέω. «*Ναι*», μου λέει, «*εδώ σχεδόν όλοι μας είμαστε "Μακεδόνες" στην εξουσία και φυσικά εθνικά Βούλγαροι*».

Μιλήσαμε πολύ και για να με πείσει ότι οι Μακεδόνες είναι Βούλγαροι μου είπε τα εξής: «*Αγαπητέ μου ξάδελφε, σε όλη την ιεραρχία του κόμ-*

ματος και της κυβέρνησης στη Βουλγαρία, το 90% είμαστε Μακεδόνες στην καταγωγή μας, μόνο ο Τόντορ Ζίφκοβ είναι Βούλγαρος.

Αν πούμε ότι δεν είμαστε Βούλγαροι εμείς, τότε Βουλγαρία δεν θα υπάρχει» μου λέει ο ξάδελφος. «*Άκουσε με, ξάδελφε*», του λέω. «*Εμένα το Κ.Κ.Ε. μου είπε ότι είσαι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνας, Έλληνας διότι ζεις στην Ελλάδα. Σαν κομμουνιστής θα κρατήσω τον όρκο του κομμουνιστή στο Μαρξισμό-Λενινισμό*» *μέχρι το θάνατο*. «*Μεγαλύτερο Μαρξιστή-Λενινιστή από τον Γκ. Δημητρόβ γνώρισες άλλον; Εμείς αυτόν πιστεύουμε*», μου λέει ο ξάδελφος.

Τότε του τραγούδησα το τραγούδι για τον Δημητρόβ:

Μαύρα κοράκια με νύχια γαμψά
ρίχτηκαν πάνω στην εργατιά.

Αυτό το τραγούδι που το τραγουδούσαμε οι κομμουνιστές απ' άκρη σ' άκρη της Ελλάδας, δεν το ήξερε ο ξάδελφος. Στο τέλος, δεν τα βρήκαμε εξαιτίας της φράσης «*εθνικά Βούλγαρος*». Με παρακάλεσε, με συμβούλεψε, με αδελφικό ενδιαφέρον να προσαρμοστώ στο εδώ βουλγαρικό περιβάλλον για να λύσω όλα μου τα προβλήματα. Και όχι μόνο αυτό, αλλά για να ζήσουμε πλουσιοπάροχα τόσο εμείς όσο και τα παιδιά μας που θα έχουν σίγουρη προτεραιότητα σε όλα τα σχολεία.

Αλλά αυτός είναι ο Αργύρης που είπε ο Βαϊνάς στον Γούσια στο Βίτσι, για να με περάσει ο τελευταίος για ΑΝΑΡΧΙΚΟ. Αυτός ήταν και αυτός παρέμεινε ο Αργύρης σε όλη του τη ζωή και προπαντός στη Βουλγαρία. Ενώ είχα όλες τις προϋποθέσεις για να ζήσω μέσα σε παλάτια της σοσιαλιστικής Βουλγαρίας, τις κλώτσησα.

Γιατί το έκανα αυτό, όταν άλλοι «καθαρόαιμοι» Έλληνες, Αθηναίοι, Ρουμελιώτες, Θεσσαλοί κ.ά., από την πρώτη στιγμή που πατούσαν το πόδι τους στη Βουλγαρία γινόντουσαν εθνικά Βούλγαροι; Άνθρωποι που όλα τα δέχονταν αρκεί να τη βόλευαν. Δεν ξέρω αν τέτοια περίπτωση θα υπάρξει στον κόσμο. Τον χαρακτηρισμό για τη δικιά μου περίπτωση τον αφήνω στην ιστορία. Αν βρεθεί ποτέ άνθρωπος να τον δώσει.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ ΜΟΥ

Αγαπητό μου παιδί Αργύρη.

Εκεί στη Βουλγαρία εγώ έχω αδελφή, την λένε Μαρία Κάλτσο. Στο χωριό Ζούζαλτσι ήταν παντρεμένη και με τον άντρα της Στέφανο έφυγαν για δουλειά το 1907 στη *Βουλγαρία. Ψάξε να τους βρεις.*

Με το γράμμα που πήρα από τη μάνα μου, σιγουρεύτηκα πως θα βρούμε τα σόγια στη Βουλγαρία και μέσω αυτών ίσως τακτοποιηθούμε.

Πήγα στον **Ε**ρυθρό **Σ**ταυρό στη Βουλγαρία, έδωσα τα στοιχεία και σε 15 ημέρες πήρα ειδοποίηση ότι βρέθηκαν τα σόγια της μάνας μου στην κωμόπολη Αετός, στο Μπουργκάς. Την άλλη μέρα πρωί-πρωί ξυπνήσαμε στην πόλη Πλόβντιβ όπου μέναμε, χτύπησε το κουδούνι και όταν άνοιξα είδα μια γυναίκα πρώτα και έναν άντρα πίσω της, «*ορίστε»* τους είπα. Δεν με κατάλαβαν και επανέλαβα «*ελάτε»*. Νόμιζα πως ήταν Έλληνες, αλλά, με το «*ελάτε»* κατάλαβαν. Και οι Βούλγαροι τη λένε αυτή την λέξη δίνοντάς της το ίδιο νόημα. Η γυναίκα αυτή ήταν η πρώτη ξαδέρφη μου, κόρη της θείας Μαρίας, και την έλεγαν Ράϊνα. Πίσω της, ο άνδρας της, Θόδωρος Γιάντσεβ. Μόλις είδα την ξαδέρφη μου Ράϊνα νόμιζα πως έχω μπροστά μου τη μεγαλύτερη αδελφή μου, την Παρασκευή. Κατάλαβα ότι πρόκειται γι' αυτούς που ψάχνω. «*Εγώ είμαι Αργύρη, της Γιάννας παιδί, ο ξάδελφός σου»,* της λέω. «*Κατάλαβα»*, μου λέει , «*γιατί η μάνα μας μάς έλεγε ότι η μικρότερη αδελφή της λέγεται Γιάννα και αυτή οπωσδήποτε μας ζητάει. Έτσι ξεκινήσαμε νύχτα και μας ξημέρωσε στο Πλόβντιβ».* Ο άντρας της, Θόδωρος Γιάντσεβ, ήταν διευθυντής του μηχανοτρακτερικού σταθμού της περιοχής.

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΜΟΥ

Δεν συμβιβαζόμουν με τις αδικίες, τις κατήγγειλα πάντα ανοιχτά και προπαντός όταν είχα τον φταίχτη μπροστά μου σε κάθε συγκέντρωση και ας ήταν παρών οποιοσδήποτε της καθοδήγησης. Παρά τις πολλές κατραπακιές που έφαγα, δεν άλλαξε ο χαρακτήρας μου. Κόντρα στις δυσκολίες. Ποτέ στη ζωή μου δεν έκανα φραξιονιστική παράνομη δουλειά. Όλα τα έλεγα στη συνέλευση και όχι στο πεζοδρόμιο. Πάντα πυροβολούσα στα ανοιχτά, με λόγια τον αντίπαλο.

Μπροστά στο καθήκον μου δεν υπολόγιζα γυναίκα και παιδιά ούτε και τις συνέπειες που θα είχαν εξ' αιτίας μου. Ας μου επιτραπεί να πω κάτι που μου συνέβη στο Βίτσι με τη γυναίκα μου. Στον Δ.Σ.Ε. έμεινε έγκυος στη σχολή αξιωματικών που ήταν, όταν ανταμώσαμε μια φορά στα κλεφτά.

Ήταν φυσικό, μετά από 5 μήνες εγκυμοσύνης να εγκαταλείψει τη σχολή. Αρνήθηκε να φύγει για το εξωτερικό και έμεινε σαν νοσοκόμα στο Βατοχώρι. Στις 24-6-1948 γέννησε στο Βατοχώρι και μια μπάμπω, αφού την ξεγέννησε, έδεσε το έντερο του ομφαλού του παιδιού. Εγώ βρισκόμουν στο Σινιάτσικο, και μέσω Βατοχωρίου πήγαινα για τον Αϊ Δημήτρη στα αλβανικά σύνορα για Γράμμο, οπότε σταμάτησα για να δω τη γυναίκα μου και το νεογέννητο, Θανασάκη το ονομάσαμε.

Μπήκα στο σπίτι ξαφνικά, αγκαλιές δάκρυα, χαρές με την Ελένη. Αφού ήμασταν τόσο καιρό χωρισμένοι, σαν ανδρόγυνο, το πρώτο που θα

κάναμε ήταν να αγκαλιαστούμε και να κατρακυλήσουμε στο κρεβάτι. Μόλις φτάσαμε στη μεγάλη όρεξη, πλησιάζει η Ελένη το στόμα της στο αυτί μου και μου λέει: «*Αργύρη, πρόσεξε τη ζωή σου. Όλοι μιλούν, λένε ότι είσαι πάντα πρώτος στη μάχη*».

Σαν να με χτύπησε κεραυνός, απότομα σηκώθηκα όρθιος, αν και ήμασταν στην αρχή, άρπαξα το παντελόνι και τα άλλα ρούχα στα βιαστικά, τα φόρεσα και της λέω «*αντίο*». Έξω από την πόρτα είχα δεμένο το άλογο, πήδησα πάνω του και με καλπασμό έφυγα.

Βγήκε στην πόρτα η Ελένη κλαίγοντας, κάτι έλεγε να την συγχωρέσω για αυτά που μου είπε. Αλλά τι κακό μου είπε και της συμπεριφέρθηκα έτσι; Τέτοιος ήμουν. Να μην επηρεάσει η γυναίκα μου το καθήκον.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΤΟΥΣ Π. Π. ΑΠΟ ΠΟΛΩΝΙΑ

Είχε ανοίξει τις πόρτες η Γιουγκοσλαβία για να πάρει όλους τους Π.Π. που είχαν μέλη της οικογένειάς τους με την υποχώρηση του Δ.Σ.Ε από το Βίτσι. Βλέποντας ότι φεύγει κόσμος από την Πολωνία για την πόλη Σκόπια, και κυρίως **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, η Βουλγαρία οργάνωσε μεγάλο δίκτυο σε όλη την Πολωνία να μαζεύει τους **Σ/μ** και διαλεγμένους Έλληνες, που είχαν δικούς τους στη Βουλγαρία, με την προϋπόθεση να δηλώσουν ότι είναι Βούλγαροι.

Όλη αυτή τη δουλειά την είχε αναλάβει το ΣΛΑΒΙΑΝΣΚΙ ΚΟΜΙΤΕΤ-(**Σ**λαβική **Ε**πιτροπή) για τους απανταχού Βουλγάρους.

Στην Πολωνία αυτή τη δουλειά την ανέθεσαν στον Αργύρη Αργυρόπουλο, τον οποίο είχαν πάρει στη Σόφια ένα μήνα στο Σλαβιάνσκι Κομιτέτ, τον προετοίμασαν για το πώς θα δράσει, σε συνεργασία με τη βουλγαρική πρεσβεία στη Βαρσοβία, ώστε να μαζέψουν όσο το δυνατόν περισσότερους Π.Π. από την Ελλάδα στην Λ.Δ. της Πολωνίας - **Σ/μ**.

Προϋποθέσεις για αυτούς που θέλανε να πάνε στη Βουλγαρία ήταν: Να δηλώσουν ότι είναι Βούλγαροι και ότι δέχονται τη βουλγαρική ιθαγένεια. Για τους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, ότι είναι εθνικά Βούλγαροι και το βουλγαρικό κράτος θα τους εξασφάλιζε κατοικία, δουλειά και συντάξεις.

Ξεκινώντας για τη Βουλγαρία ο καθένας είχε την ακριβή διεύθυνση όπου θα παρουσιαζόταν. Είχαν σχεδιάσει να διανείμουν όλο αυτόν τον κόσμο σε ολόκληρη τη Βουλγαρία, από τα βουλγαρορουμανικά σύνορα μέχρι τα βουλγαροελληνικά σύνορα. Στέλνονταν αποκεντρωμένα, από δύο μέχρι πέντε οικογένειες μαζί σε κωμοπόλεις, κυρίως όμως στα χωριά. Το 1962 άρχισε αυτή η δουλειά, το 1963 και το 1964 αποκορυφώθηκε.

Όταν όμως άρχισε να φτάνει ο κόσμος, μεμονωμένες οικογένειες, σε άγνωστο περιβάλλον με άλλα ήθη και έθιμα, άρχισε η δυσαρέσκεια. Ο καθένας έψαχνε να βρει κάποιον να τον βοηθήσει, ώστε να πάει σε μέρος όπου βρίσκονται πολλοί Π.Π. και έχουν συλλόγους. Πήρα δεκάδες γράμματα από ανθρώπους που με γνώριζαν από την Πολωνία και με παρακαλούσαν να τους βοηθήσω.

Δεν ήξεραν ότι εμένα θεοί και δαίμονες με κυνηγούσαν για να μην πάω να ζήσω στην πόλη. Δραματική κατάσταση με τα παράπονά τους και προπαντός όταν πήγαιναν επί τόπου οι αρχές να τους πάρουν τα στοιχεία για να τους δώσουν ιθαγένεια. Τότε συνειδητοποιούσαν ότι θα τους λείψει για πάντα ο τόπος όπου γεννήθηκαν και αγωνίστηκαν γι' αυτό.

Μέσα στα πολλά γράμματα που πήρα ήταν και του Βύρωνα Άψη, από το Εμπόριο Πτολεμαΐδας, τον οποίο στείλανε οικογενειακώς με τρία παιδιά στην πόλη Νικόπολη στα βουλγαρορουμανικά σύνορα, κοντά στον ποταμό Δούναβη. Με τον πατέρα του ήμασταν πολύ φίλοι. Με πήρε και στο τηλέφωνο και μαζί με τη γυναίκα του έκλαιγαν, φώναζαν «*Σώσε μας, Αργύρη. Εδώ θα πεθάνω, σώσε μας*», μου επαναλάμβανε ο Βύρων, ήταν και φιλάσθενος.

Ο Βύρων ήταν αλκοολικός. Στον αλκοολικό όμως δεν έχει μπέσα. Το τρομερότερο λάθος της ζωής μου έκανα, όταν τον έφερα παράνομα στο Πλόβντιβ, στο διαλυμένο εργοστάσιο. Φτιάξαμε παράνομα ένα δωμάτιο και μπήκαν να ζήσουν. Για πολύ καιρό τάιζα την οικογένειά του.

Αυτόν ακριβώς τον μεθύστακα έβαλαν οι Βούλγαροι να επαγρυπνεί εναντίον μου. Αυτόν έβαλαν να στήσει την προβοκάτσια ότι τάχα δεν πληρώθηκε η νταμιτζάνα το κρασί που του έδωσα. Έγινε ψευδομάρτυρας για να με δικάσουν. Του είχαν τάξει διαμέρισμα και του το δώσανε μάλιστα πολύ νωρίτερα σε σχέση με εμένα, εφόσον πλέον τον είχαν πάρει στην υπηρεσία της Ασφάλειας στο Πλόβντιβ.

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. ΚΑΙ Κ.Ε. ΤΟΥ Β.Κ.Κ.

Για το δράμα του σκορπίσματος των **Π**ολ. **Π**ροσφύγων που φθάσανε από την Πολωνία, έγραψα στα δύο κόμματα. Τους έγραφα πως εμείς οι δυτικομακεδόνες παλέψαμε δέκα χρόνια με το όπλο στο χέρι για να διώξουμε τους κατακτητές το 1941-1944 και μετά το Κ.Κ.Ε. μας ξεσήκωσε, αλλά και μας υποχρέωσε να ξαναπάρουμε τα όπλα ενάντια τώρα στην καινούργια σκλαβιά από τους συμμάχους μας.

Τα χρόνια 1946-1949 όλος ο ελληνικός λαός έγινε ολοκαύτωμα στον εμφύλιο πόλεμο και προπαντός οι **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, που επιστρατεύτηκαν

άνδρες, γυναίκες, δίνοντας δεκάδες χιλιάδες θύματα. Οι υπόλοιποι ξεριζώθηκαν από τις εστίες τους και στάλθηκαν στις Λ. Δημοκρατίες, με σκοπό κάποτε να επιστρέψουν στα μέρη μας, στον τόπο όπου γεννήθηκαν και αγωνίστηκαν.

Έμαθα ότι στη συνάντηση των Τοντόρ Ζίφκοβ και Κ. Κολιγιάννη υπογράφτηκε η συγκατάθεση του Κ.Κ.Ε. ότι όσον αφορά τους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, εκπληρώθηκε η επιθυμία τους να ’ρθουν στη Λ. Δ. της Βουλγαρίας, άρα μπορούν να συγχωνευτούν με το βουλγαρικό λαό. Με άλλα λόγια, να γίνουν Βούλγαροι, ενώ ποτέ δεν υπήρξαν.

Καταγγέλλω την πρακτική που εφαρμόζει η βουλγαρική κυβέρνηση να στέλνει μεμονωμένα οικογένειες σε όλη την επικράτεια της Βουλγαρίας, με μοναδικό σκοπό να τους εκβουλγαρίσει, καθώς είναι απομονωμένοι από τους συλλόγους των **Π**.**Π** στις μεγάλες πόλεις και δεν έχουν τη δυνατότητα ν’ αντικατασταθούν.

ΜΕ ΚΑΛΕΣΑΝ ΣΤΟ ΣΛΑΒΙΑΝΣΚΙ ΚΟΜΙΤΕΤ - ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Στη Σόφια με κάλεσαν στο τμήμα της Κ.Ε. του Β.Κ.Κ., το οποίο ονόμαζαν Σλαβιάνσκι Κομιτέτ, που ενδιαφερόταν για τους Βούλγαρους στο εξωτερικό. Ο ξάδελφος μου, Πασχάλης Πασχάλεβ, στρατηγός εν αποστρατεία, με είχε συστήσει στο Σλαβιάνσκι Κομιτέτ και μου είχαν ζητήσει να τους δώσω τα απομνημονεύματά μου από τους αγώνες κατά την περίοδο 1941-1949.

Στην αυτοβιογραφία μου ζητούσαν να γράψω ότι εγώ σαν Βούλγαρος οργάνωσα και καθοδήγησα αυτούς τους αγώνες με σκοπό να συμβάλω και να βοηθήσω στην απελευθέρωση του ελληνικού λαού.

Ωστόσο, αυτή τη φορά αιτία για να με καλέσουν ήταν το γράμμα που είχα στείλει στα κόμματα. Παρόλα αυτά, προσπάθησαν στην αρχή να μην αναφερθούν καθόλου στο γράμμα εμμένοντας στην παράκληση να τους δώσω τα απομνημονεύματα. «*Θα σε πληρώσουμε όσα θέλεις. Επιπλέον, θα σε φέρουμε οικογενειακώς στη Σόφια για να συνεργαστούμε μαζί στο μέλλον*», μου πρότειναν.

Μόλις άκουσα για πληρωμή και συνεργασία, θέριεψε το ένστικτό μου. Με πληρωμή να ξεπουλήσω το είναι μου; Τη συνείδησή μου, τον δεκάχρονο αγώνα με το όπλο στο χέρι, που ποτέ στο όνειρό μου δεν θα φανταζόμουν ότι θα ’χυνα το αίμα μου για κάποιον άλλο σκοπό, παρά μόνο για την Ελλάδα-πατρίδα μου και τους λαούς ολόκληρης της Ελλάδας;

Αυτό ακριβώς μου ζήτησαν να τους πω, ότι δηλαδή προς τιμή της Βουλγαρίας πολέμησα. Μου δόθηκε η ευχέρεια να ξεσπαθώσω ανοιχτά: «*Εγώ που πολέμησα τους τρεις κατακτητές, Ιταλούς, Γερμανούς και Βουλγάρους του βασιλιά Μπόρις, δεν τους πολέμησα σαν Βούλγαρος. Ποτέ δεν πέρασε από το νου μου τέτοιο πράγμα. Το Κ.Κ.Ε. μου είπε ότι εκτός από Έλληνας είμαι και* ***Σ****λαβο****μ****ακεδόνας*».

Με διέκοψαν και ένας ρώτησε: «*Πού έμαθες ότι υπήρξε κάποια συμφωνία Ζίφκοβ και Κολιγιάννη για τους* ***Π.Π****; Αφού τίποτα δεν ειπώθηκε ούτε γράφτηκε;*». «*Ναι*», τους λέω, «*ούτε ειπώθηκε ούτε γράφτηκε, γι' αυτό και εγώ αυτό δεν το είπα σε κανέναν και σαν μέλος του κόμματος απευθύνθηκα στα ανώτερα όργανα των δύο κομμάτων χωρίς να κάνω γνωστό το γράμμα μου αλλού*.

Αν δεν έγινε αυτό, ας μου πούνε ότι δεν έγινε και θα ζητήσω συγνώμη», τους λέω. «*Έχω πολλά γράμματα από πολεμιστές μου, που είναι σκορπισμένοι στα χωριά και θέλουν να πάνε σε κέντρα* ***Π.Π*** *για να διατηρήσουν το status του* ***Π.Π***», τους λέω. «*Είσαι δασκαλεμένος από τον Λάζο Μάλιο*», μου λένε, «*για αυτά όλα που είπες*». «*Ευχαριστώ που το είπατε αυτό, γιατί χωρίς να 'χουμε καμιά επαφή με τον Μάλιο, σας είπε τα ίδια πράγματα. Από εσάς το μαθαίνω*».

Πάντως φιλική ήταν η συζήτηση. Δεν δέχτηκα καμία πίεση ούτε ανοιχτό εκβιασμό. Στον αποχαιρετισμό μού πρότειναν να περνάω από εκεί, όποτε ευκαιρώ.

Για τη συνάντηση Ζίφκοβ-Κολιγιάννη με απόλυτη μυστικότητα, και την υπόσχεσή μου ότι θα το κρατήσω μυστικό, μου το είπε ο Αντώνης Καζάκος (Φλωριάς), έμπιστος και διευθυντής στην Επιχείρηση Εκδοτικό του Β.Κ.Κ. στο Πλόβντιβ, ο οποίος υπήρξε ο διερμηνέας μεταξύ Ζίφκοβ-Κολιγιάννη.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ 12^{Η} ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. (ΦΛΕΒ. 1968)

Στη Λ.Δ. Βουλγαρίας από πλευράς Κ.Κ.Ε. ήταν επιφορτισμένος να παρακολουθεί, να μεταφέρει τη γραμμή του κόμματος και να αναλύει τις αποφάσεις των οργάνων του κόμματος, ο Υφαντής, μέλος του Π.Γ. της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Επί εξουσίας Ζαχαριάδη υπήρξε ο μεγαλύτερος κολλητός του. Τώρα, επί εξουσίας Κολιγιάννη, όχι μόνο έγινε «σιαμαίος αδελφός» με τον Κολιγιάννη, αλλά μετά από την 6^{η} Ολομέλεια ζητούσε ακόμα και τη φιλική εξόντωση των «Ζαχαριαδικών».

Στις συνδιασκέψεις και συνελεύσεις πάντα έλεγε: «*Κανένα συμβιβασμό με τους Ζαχαριαδικούς. Να 'χουμε το νου μας, γιατί αυτοί έχουν για στόχο τον Κώστα Κολιγιάννη, τον Κώστα, σύντροφοι, να φυλάξουμε. Τον Κώστα και μόνο τον Κώστα*», έλεγε με ιδιαίτερη έμφαση.

Όταν έγινε η 17η Ολομέλεια (Δεκ. 1972) και ο Κ. Κολιγιάννης διώχθηκε στην ουσία από το Κ.Κ.Ε., ήρθε ο Υφαντής για να αναλύσει τις αποφάσεις της Ολομέλειας αυτής της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Κύριο θέμα ήταν η καθαίρεση του Κ. Κολιγιάννη από γραμματέας της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Όταν ανέβηκε στο βήμα με τη στραβοκεφαλή που είχε, το κεφάλι του έκλινε προς τον ώμο, και με την αιμοβόρικη έκφραση που τον διέκρινε πάντα, άρχισε την ομιλία του.

«*Σύντροφοι και συντρόφισσες, ο Κ. Κολιγιάννης έφερε πολλά δεινά στο κόμμα. Διέσπασε την Κ.Ε., διέλυσε την κολεκτίβα στην Κ.Ε., μόνος του αποφάσιζε και ενεργούσε, διέταζε χωρίς να σέβεται τη συλλογική καθοδήγηση. Και το σοβαρότερο, σύντροφοι, απομόνωσε το Κ.Κ.Ε. από όλα τα αδελφικά κόμματα*», και άλλα πολλά αποκλειστικά για τον μέχρι χθες «σιαμαίο αδελφό του» και τώρα τον μεγαλύτερο εχθρό του, τον Κ. Κολιγιάννη.

Το τρομερό φαινόμενο σε εκείνη τη συνέλευση ήταν που ορισμένοι παλαιοί κομμουνιστές, «ακροναυπλιώτες» τους λέγανε, και η καταγωγή τους ήταν από την Ξάνθη, σηκώθηκαν όρθιοι, παρέσυραν σχεδόν το σύνολο των παρόντων κομμουνιστών στη συνέλευση και άρχισαν δυνατό χειροκρότημα υπέρ του Υφαντή.

Μετά ο προεδρεύων στη συνέλευση έδωσε το λόγο, «*Όποιος θέλει να μιλήσει*». Πάνω από πέντε λεπτά επικράτησε η σιωπή και ο προεδρεύων κατέληξε να θέσει σε ψηφοφορία την εισήγηση του Υφαντή. Τότε, πήρα το λόγο εγώ και απευθυνόμενος στον Υφαντή και στους παρευρισκόμενους είπα:

«*Σύντροφοι, πρόκειται για μεγάλο αίσχος αυτό που συνέβη στο κόμμα. Σηκωθήκατε και χειροκροτήσατε. Προς τι το χειροκρότημά σας; Γι' αυτά που ο σ. Υφαντής εισηγήθηκε; Χθες μιλούσε για εξόντωση των Ζαχαριαδικών και τα μάτια μας στον Κ. Κολιγιάννη, και σήμερα μας παρουσιάζει τον Κολιγιάννη με αυτά που μας είπε για τις τόσες συμφορές που έφερε στο κόμμα σαν τον μεγαλύτερο δυνάστη, αυταρχικό κ.ά. Αυτή η μεγάλη ντροπή δεν αξίζει μόνο στον Υφαντή τον οποίο ξέραμε από χθες, αλλά αυτή η ντροπή πρέπει να 'ναι και σε όλους που χειροκρότησαν το μεγάλο αίσχος της εισήγησης*».

Δεν άντεξε ο Υφαντής και με διέκοψε, απευθυνόμενος στους παρευρισκόμενους. «*Μην ακούτε τον Αργύρη, είναι φανατικός Ζαχαριαδικός και έκανε στο εξωτερικό, στην Πολωνία και στην Τσεχοσλοβακία στις Ζαχαριαδικές Οργανώσεις και αυτό κάνει και στη Βουλγαρία τώρα*».

Έκανα προσπάθεια να τον προκαλέσω να φέρει στοιχεία για αυτά που λέει. Σηκώθηκαν οι «ακροναυπλιώτες» Ζαχαρόπουλοι, Καραγάπης, Ζαχαρίας και όλοι άρχισαν να φωνάζουν να σταματήσω να μιλώ. Έτσι, ψηφίστηκε «παμψηφεί», όπως πάντα, η 17η Ολομέλεια από τους κομμουνιστές **Π**ολ. **Π**ρόσφυγες στο Πλόβντιβ της Βουλγαρίας.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΜΑΡΞΙΣΤΩΝ-ΛΕΝΙΣΤΩΝ (Μ.Λ)

Μέσα σε αυτό το χάος που δημιουργήθηκε στο Κ.Κ.Ε. μετά την 12η Ολομέλεια, σε κόμματα εξωτερικού, εσωτερικού, Μ.Λ. του Κ.Κ.Ε. επικράτησε πλήρης διάσπαση. Στη Βουλγαρία, παρά την αυστηρή παρακολούθηση των κρατικών αρχών και τα δρακόντεια μέτρα της κρατικής ασφάλειας βρέθηκαν άνθρωποι και ξεκίνησαν να οργανώσουν το Κ.Κ.Ε.-Μ.Λ. Πρώτος ξεκίνησε ο Ασπρίδης με καλή ιστορία στο Δ.Σ.Ε., γνωστός στον κύκλο των Π.Π.

Οι βουλγαρικές αρχές τον απομόνωσαν στην περιφέρεια, μακριά από τα κέντρα. Ο Ασπρίδης δεν πειθάρχησε, πέρασε στην παρανομία και ήρθε και στο Πλόβντιβ κρυφά, μένοντας στο σπίτι του Νίκου Τσολακίδη, ενός παλιού κομμουνιστή. Με τον Τσολακίδη είχα γνωριστεί στο Πλόβντιβ και συνδεθήκαμε φιλικά. Ήταν καλός χαρακτήρας, ευθύς στην έκφρασή του, αντικειμενικός στην σκέψη του, τίμιος αγωνιστής.

Η καταγωγή του ήταν από την Κομοτηνή. Μιλούσαμε πολλές φορές για το κομματικό θέμα. Ο Τσολακίδης ήταν κι αυτός μέλος του Κ.Κ.Ε. και αυτομάτως μέλος του Β.Κ.Κ., όπως όλοι άλλωστε.

Στις συνελεύσεις έκανε δριμύτατη κριτική προπαντός στον Υφαντή, αλλά και στους υπεύθυνους του συλλόγου των Π.Π.

Όταν έφερε και έκρυψε τον Ασπρίδη στο σπίτι του, με φώναξε και εμένα. Πήγα στο σπίτι του νύχτα, όπου και συναντηθήκαμε οχτώ άτομα. Μετά από πρόταση του Ασπρίδη αποφασίστηκε η δημιουργία οργάνωσης Μ.Λ. - Κ.Κ.Ε. Πρότειναν μάλιστα εμένα για γραμματέα της οργάνωσης. Είπα σε όλους τους συντρόφους, του οποίους γνώριζα, ότι θα ήταν τεράστιο λάθος αν κάναμε ξεχωριστή οργάνωση Μ.Λ. **Πρώτον**, θα θεωρηθεί φραξιονιστική ενέργεια, κάτι που στο μαρξισμό δεν επιτρέπεται. **Δεύτερον**, το βουλγαρικό κόμμα θα πάρει μέτρα διαγραφής μας, όπως ορίζει το καταστατικό.

«*Το σωστό είναι να παραμείνουμε μέλη του κόμματος, να παίρνουμε μέρος στις συνελεύσεις και να καταγγέλλουμε τα λάθη. Όχι μόνο δεν δέχομαι να αναλάβω γραμματέας Μ.Λ., αλλά σας συμβουλεύω να σταματήσετε αυτή*

τη δράση», τους είπα. Τελικά, αυτοί έμειναν στις απόψεις τους και εκλέχτηκε γραμματέας της οργάνωσης Μ.Λ. ο Ν. Τσολακίδης.

Πάντως εγώ διαχώρισα τις ευθύνες ως προς τη δράση των Μ.Λ., αλλά η φιλία μας συνεχίστηκε. Στην πρώτη γενική συνέλευση της Κ.Ο. στο Πλόβντιβ, ο Τσολακίδης βγήκε στο βήμα και έκανε γνωστό πως υπάρχει οργάνωση Μ.Λ. - Κ.Κ.Ε. στο Πλόβντιβ. Δήλωσε πως αυτός είναι γραμματέας, και πρόσθεσε πως όσοι το επιθυμούν θα μπορούσαν να πάνε να τον βρουν. Έπεσε κεραυνός εν αιθρία στη συνέλευση με τα λόγια αυτά του Τσολακίδη.

ΕΞΑΦΑΝΙΣΤΗΚΕ Ο ΤΣΟΛΑΚΙΔΗΣ

Μετά από μερικές μέρες ο Ν. Τσολακίδης εξαφανίστηκε από το Πλόβντιβ. Πέρασε μήνας και στα μισά του δεύτερου μήνα πήρα γράμμα του από τη Νικόπολη. Μου έγραφε ότι τον έχουν σε τέλεια απομόνωση χωρίς καμιά επαφή με τον έξω κόσμο και με παρότρυνε να διαμαρτυρηθούμε, ώστε να τον αφήσουν ελεύθερο.

Εγώ χωρίς να πω τίποτα σε κανέναν πήγα μόνος μου στο γραφείο της περιοχής του Β.Κ.Κ. Εκεί τους είπα πως τέτοια μέτρα εκθέτουν τη Βουλγαρία και πως δεν θα έπρεπε να ακούν τους καθοδηγητές τύπου Υφαντή (ακόμα ο Κολιγιάννης ήταν στην εξουσία). Μου συνέστησαν οι Βούλγαροι να μην παρασυρθώ προς αυτήν την κατεύθυνση. Του εξήγησα πως εγώ έκανα και θα κάνω ό,τι μπορώ για να μην υπάρξει φραξιονισμός, αλλά θα πρέπει να τους πείσουμε και όχι να πάρουμε διοικητικά μέτρα εναντίον τους.

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΟ-ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πέρασαν πάνω από δύο μήνες και μου έρχεται δεύτερο γράμμα από τον Ν. Τσολακίδη από τον Λίβανο. Μου έγραφε πως ένα βράδυ πήγε η αστυνομία, τον πήραν από το κελί, τον ξέντυσαν, τον έβαλαν τελείως γυμνό στο μπάνιο και όταν τον βγάλανε του έδωσαν άλλα ρούχα ολοκαίνουρια από κάλτσες και εσώρουχα μέχρι ολόκληρο το κοστούμι.

Χωρίς να του επιτρέψουν να πάρει τίποτα από τα υπάρχοντά του ή από τις τσέπες του, τον πήγαν στη Βάρνα και τον έβαλαν μέσα σε ένα βουλγαρικό εμπορικό πλοίο. Μόλις φθάσανε στη Βηρυτό, τον πετάξανε έξω από το πλοίο στο λιμάνι, όπου και τον εγκατέλειψαν.

Μου έγραψε μία σύσταση, όπου θα μπορούσα να του γράψω. Το γράμμα του το έστειλα μέσω Βουδαπέστης, με έναν γνωστό μου για σιγου-

ριά. Δεν πήρα ποτέ καμιά άλλη απάντηση από τον Ν. Τσολακίδη. Εξαφανίστηκε εκεί, στη Βηρυτό.

Την ίδια τύχη είχε και ένας άλλος σύντροφος **Π**ολ. **Π**ρόσφυγας, ο Δουλγέρης Θεοδόσης. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο τον εξόρισαν οι Βούλγαροι, ωστόσο αυτός βρήκε ιταλικό πλοίο, τον μάζεψαν Ιταλοί ναυτεργάτες και τον κρατούσαν στο πλοίο τους.

ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

Το βουλγαρικό σοσιαλιστικό καθεστώς επί εξουσίας του Τόντορ Ζίφκοβ δεν έμοιαζε με τα καθεστώτα στις άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Ο Ζίφκοβ δεν είχε συμμετοχή στην **Ε**θνική **Α**ντίσταση των Βουλγάρων εναντίον των Γερμανών.

Την Αντίσταση στη Βουλγαρία την οργάνωσε ο Γιούγγοβ, που ήταν μακεδονικής καταγωγής.

Μετά την 9^{η} Σεπτ. 1944 μέσα σε λίγα χρόνια ο Ζίφκοβ κατάφερε να εξουδετερώσει όλους τους οργανωτές του αντάρτικου κινήματος εναντίον των Γερμανών, που ήταν στο σύνολό τους μακεδονικής καταγωγής. Εφάρμοσε τέτοιο σύστημα διοίκησης και παρακολούθησης, σύμφωνα με το οποίο οποιοσδήποτε εκδήλωνε κριτική στην εξουσία του Ζίφκοβ, εξαφανιζόταν από προσώπου γης.

Σπάνια δίκαζε επίσημα αντιπάλους του. Τους εξαφάνιζε με τέτοιο τρόπο που ακόμα και οι πλησιέστεροι συγγενείς και φίλοι του εξαφανισθέντος δεν τολμούσαν να τον αναζητήσουν. Το σύστημα της παρακολούθησης ήταν γενικό. Χωρίς να ξέρει ο ένας με τον άλλο, αλληλοπαρακολουθούνταν.

Έτσι, παρακολουθούνταν και οι φίλοι μεταξύ τους, δίνοντας στοιχεία ο ένας για τον άλλο στην Ασφάλεια. Ο καθένας κρατούσε μυστικό από τον άλλο ό,τι έλεγε στην Ασφάλεια έχοντας την εντύπωση πως είναι ο μοναδικός που έχει βάλει η υπηρεσία να παρακολουθεί τον άλλο.

ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΠΟΛΗΣ ΜΟΥ ΑΠΑΓΟΡΕΥΤΗΚΕ Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ένας γνωστός μαχητής του Δ.Σ.Ε. από το χωριό Τριανταφυλλιά Φλωρίνης, βαριά ανάπηρος και η γυναίκα του επίσης άρρωστη, ήρθε στο σπίτι μου και με παρακάλεσε να τους επισκεφτώ για να δω πώς ζούνε με τα

τρία παιδιά τους. Ζούσαμε στον ίδιο συνοικισμό, όταν ήμασταν στο παλιό εργοστάσιο σε ένα δωμάτιο. Πήγα και τι είδαν τα μάτια μου δεν λέγεται.

Μέσα σε ένα προαύλιο ενός σπιτιού είχαν φτιάξει μια καλύβα με ξύλα, ένα κατά κάποιο τρόπο αντίσκηνο. Από τις δύο πλευρές είχαν βάλει χαρτόνια και επάνω κεραμίδια. Τόσο στην πίσω όσο και στην μπροστινή μεριά υπήρχε πισσόχαρτο.

Αυτοί οι άνθρωποι ήρθαν μοναχοί τους στη Βουλγαρία, με πρόσκληση κάποιου συγγενή τους, και γι' αυτό δεν τους γράφανε στα χαρτιά σαν **Π**ολιτικούς **Π**ρόσφυγες. Πήγα στα γραφεία του Συλλόγου και είπα στον πρόεδρο. Θ. Ρίζο, να πάμε να φωτογραφήσουμε αυτό το δράμα της οικογένειας.

«*Το ξέρουμε, αλλά δεν είναι δικοί μας άνθρωποι*», μου λέει ο Ρίζος. «*Στο δικό μου το τάγμα υπηρετούσε στον Δ.Σ.Ε. και τον ξέρω καλά*». Συζητήσαμε για πολλή ώρα, αλλά ο Ρίζος το δικό του.

Έφυγα και έξω από την πόρτα αντάμωσα τον αντιπρόεδρο του Συλλόγου τον οποίο και παρακάλεσα να δούνε αυτό το πρόβλημα.

Την τρίτη μέρα πήρα ειδοποίηση από το γραφείο του κόμματος της πόλης Πλόβντιβ να πάω στον σύντροφο Λίλοβ για συζήτηση, μαζί με τη γυναίκα μου. Ο Λίλοβ ήταν μέλος της Γραμματείας της Κομ. Οργάνωσης πόλης .

Μπαίνοντας στο γραφείο του, ο σ. Λίλοβ μας υπέδειξε να καθίσουμε. «*Εσείς κάνετε εχθρική δουλειά και διαδίδετε ότι το κράτος έχει σπίτια και δεν δίνει στους αντάρτες του Δ.Σ.Ε*». Του εξήγησα ότι εγώ πήγα προσωπικά στα γραφεία και ανέφερα το γεγονός, το οποίο πραγματικά εκθέτει το βουλγαρικό κράτος στη συγκεκριμένη περίπτωση.

«*Γιατί δεν ζητάς σπίτι για σένα και ενδιαφέρεσαι για άλλους; Αυτό που κάνετε είναι εχθρική προπαγάνδα*», μου επαναλαμβάνει ο γραμματέας Λίλοβ. Την ίδια στιγμή άνοιξε η πόρτα και μπαίνει μέσα στο γραφείο ο Ρίζος. «*Τώρα ακούστε και αυτά που θα πει ο πρόεδρος του Συλλόγου, αυτά που λέτε στον κόσμο*». Ο Ρίζος είπε στο γραμματέα ότι ο Αργύρης μαζί με τη γυναίκα του κατηγορούσαν το βουλγαρικό κράτος για εγκατάλειψη σε άθλιες συνθήκες αυτής της οικογένειας.

Καθόλου δεν θέλησαν να μας ακούσουν και μας σύστησαν να σταματήσουμε να ενδιαφερόμαστε για άλλους. «*Να κοιτάζετε μόνο για τον εαυτό σας, αλλιώς θα πάρουμε μέτρα*», μας προειδοποίησε ο Λίλοβ.

Για να μην γράφω πολλά, παραθέτω όλες τις απαντήσεις της υπηρεσίας διαβατηρίων-Ασφάλειας, με τις οποίες γραπτώς απέρριπταν το αίτημά μου να μου χορηγηθεί βίζα εξόδου και εισόδου στη Βουλγαρία με επιστρο-

φή. Μετά την εξορία του Τσολακίδη άρχισαν να συλλαμβάνουν και άλλους που εκδηλώθηκαν σχετικά με το Μ.Λ.

ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Ζήτησα από τον αδελφό μου που έμενε στο Παρίσι να μου στείλει πληρωμένο εισιτήριο αεροπορικώς με επιστροφή. Άδικος ο κόπος, πάλι δεν μου επέτρεψαν. Πέντε αιτήσεις στη σειρά για χορήγηση διαβατηρίου και βίζας. Πήρα αρνητικές απαντήσεις.

Έτσι αποφάσισα να πάω στη γιουγκοσλαβική πρεσβεία στη Σόφια, αφού είχα στα χέρια μου την αρνητική απάντηση των βουλγαρικών αρχών ότι δεν μου χορηγείται υπηκοότητα βουλγαρική. Η αιτία ήταν ότι δεν δεχόμουν να εγγραφώ ως εθνικά Βούλγαρος, αλλά δεν το γράφανε αυτό.

Πήγα στον γιουγκοσλάβο πρόξενο. Τον λέγανε Κριβοκάπιτς. Του είπα ότι θέλω να πάρω τη γιουγκοσλαβική υπηκοότητα, διότι θέλω να είμαι πολίτης κάποιας χώρας, αφού η Βουλγαρία δεν με δέχεται. Του έδωσα να διαβάσει την άρνηση των Βουλγάρων. Μου ζήτησε όλα τα στοιχεία, πήγε σε διπλανό δωμάτιο και, όταν επέστρεψε μου λέει: «*Άργησες να έρθεις. Μάθαμε πολλά γύρω από το όνομά σου και θα θέλαμε να σε γνωρίσουμε*».

Ο σέρβος πρόξενος ήταν από το Βελιγράδι. Στο Βελιγράδι, η **Ο**μοσπονδιακή **Κ**υβέρνηση ήταν αυτή που αποφάσιζε για χορήγηση υπηκοότητας. Στον πρόξενο είπα να μη ρωτήσουν τα Σκόπια, διότι υπάρχουν άνθρωποι, με τους οποίους συγκρουστήκαμε στα χρόνια του αγώνα την περίοδο 1944-1949. «*Κατάλαβα*», μου λέει ο πρόξενος. «*Τα χαρτιά θα τα στείλω στο Βελιγράδι και αυτό θα μας δώσει την έγκριση*».

Μέσα σε 15 μέρες μας ειδοποίησαν να πάμε να πάρουμε τα διαβατήρια. Μετά από την παραλαβή των διαβατηρίων ρώτησα τον πρόξενο τι θα μπορούσαν να μας κάνουν οι Βούλγαροι στην περίπτωση που θα μάθαιναν. «*Να μην κρύψεις το γεγονός ότι από σήμερα είσαι γιουγκοσλάβος πολίτης και προστατεύεσαι από το γιουγκοσλαβικό κράτος*», μου απάντησε. «*Αμέσως να ζητήσεις να σου επιτραπεί έξοδος και είσοδος στη Βουλγαρία και γι' αυτό να γράψεις και στον πρόεδρο - Ζίφκοβ και την απάντηση να μας την στείλεις*», μου είπε ο πρόξενος. Έγραψα και για άλλη μια φορά μου απάντησαν αρνητικά. Τότε, η γιουγκοσλαβική πρεσβεία με τα νώτα της στο **Υ**πουργείο **Ε**ξωτερικών της Βουλγαρίας ζήτησε τους λόγους που δεν επιτρέπουν στον γιουγκοσλάβο πολίτη Αργ. Κοβάτση να βγει από τη Βουλγαρία.

Η απάντηση του **Υ**πουργείου **Ε**ξωτερικών ήταν: «*Προς την σεβαστή πρεσβεία της Γιουγκοσλαβίας. Δώσαμε εντολή στις αρμόδιες αρχές αμέσως να χορηγηθεί βίζα εξόδου και εισόδου του Αργύρη Κοβάτση*».

Έτσι μαθεύτηκε απ' άκρη σ' άκρη στη Βουλγαρία ότι ο Αργύρης πήρε στη Σόφια γιουγκοσλαβική υπηκοότητα.

ΜΕ ΦΩΝΑΖΟΥΝ ΣΤΟ ΚΟΜΜΑ, ΜΕΤΑ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Όταν έφτασε η είδηση στα γραφεία της οργάνωσης των **Π**. **Π**ροσφύγων Δ.Ο.Μ.Ε στη Σόφια, ο Βελισσάρης σε συνεννόηση με τον Στ. Μαρκόβμέλος της Κ.Ε. του Β.Κ.Κ. ήρθαν στο Πλόβντιβ και με φώναξαν στα γραφεία της οργάνωσης των Π.Π. για να εξετάσουν προσωπικά το θέμα. Ζήτησαν να τους πω ποια ήταν τα κίνητρα έτσι ξαφνικά να πάρω γιουγκοσλαβική υπηκοότητα υπενθυμίζοντάς μου: «*Εσύ που πολέμησες τους Γιουγκοσλάβους το 1949 στο Βίτσι και αρνήθηκες να περάσεις στο έδαφός τους, τώρα δέχτηκες την υπηκοότητα*;».

Απαντώ: 1^{ο} Τους Γιουγκοσλάβους δεν τους πολέμησα ούτε με πολέμησαν στο Βίτσι το 1949. Μου πρότειναν, και μάλιστα με παρακάλεσαν, να περάσω στο έδαφός τους για να αποφύγω μεγάλες απώλειες, αλλά αρνήθηκα να κάνω αυτό που μου πρότειναν, συνεχίζοντας τον αγώνα.

2^{ο} Ζήτησα από τις βουλγαρικές αρχές να πάρω εδώ την υπηκοότητα και πήρα αρνητική απάντηση. Τους έδειξα το χαρτί. Εδώ ζούμε με χαρτιάπολίτη άνευ υπηκοότητας. Με κυνηγάνε θεοί και δαίμονες και δεν βρίσκω καμιά προστασία. Φοβάμαι πως μπορεί να συμβούν και χειρότερα και κανένας δεν θα μας ψάξει. Αποφάσισα να γίνω πολίτης μιας χώρας, συγκεκριμένα της Ο.Σ.Δ.Γ. για να έχω μια νόμιμη πατρίδα για όσο ζούμε στο εξωτερικό. Πετάχτηκε ο Βελισσάρης απευθυνόμενος στον Μάρκο: «*Τα αίτια πρέπει να τα εξετάσουμε σε βάθος, γι' αυτό θα σταματήσουμε τώρα τη συζήτηση και θα βρούμε χρόνο να εξετάσουμε το θέμα του Αργύρη*».

«*Σύντροφε Βελισσάρη», του λέω, «επίτηδες, εσύ και μερικοί του κύκλου σου παριστάνετε το κράτος εν κράτει και κάνετε ό,τι θέλετε χωρίς να απολογείστε σε κανέναν. Κατασυκοφαντείτε όποιον σας κριτικάρει. Τον παραδίδετε στις διωκτικές αρχές, όπως τον Ν. Τσολακίδη*.

Επίσημα σας διαμαρτυρήθηκα και αύριο θα πείτε πως δεν φταίτε εσείς.

Όσον αφορά το γεγονός ότι άλλη φορά θα εξετάσετε σε βάθος το ζήτημά μου, πολύ θα χαρώ. Με την ευκαιρία δηλώνω μπροστά στον σ. Μαρκόβ πως για τον Βελισσάρη δεν μίλησα ανοιχτά. Έχω πολλά ράμματα για τη γούνα σου, σ. Βελισσάρη. Θα τα πούμε σε βάθος οπωσδήποτε». Περίμενα να γίνει

αυτό που είπε ο Βελισσάρης, αλλά αντί για αυτό με παρέδωσαν στο γραφείο του κόμματος της περιοχής Πλόβντιβ για να μην με εξετάσουν.

ΑΚΡΟΑΣΗ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΑΚΡΟΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Στο **Γ**ραφείο **Π**εριοχής εκτός από το θέμα της υπηκοότητας, με κατηγόρησαν ότι παίρνω από την Ελλάδα την εφημερίδα «Αυγή», μια εφημερίδα εχθρική προς το Κ.Κ.Ε. Τους εξήγησα πρώτα για τα θέματα της γιουγκοσλαβικής υπηκοότητας και στη συνέχεια για την εφημερίδα «Αυγή», την οποία πράγματι μου την έστελνε νόμιμα με το ταχυδρομείο η σύνταξη της εφημερίδας. Τους εξήγησα ότι είναι η μόνη εφημερίδα στην Ελλάδα που υποστηρίζει τις αριστερές θέσεις, είναι εφημερίδα της Ε.Δ.Α. και υποστηρίζει θέσεις και του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού, όπως εξήγησα στο γραφείο του Β.Κ.Κ.

Με φωνάξανε στην **Κ**ρατική **Α**σφάλεια και ένας ταγματάρχης χωροφυλακής με ύφος, όπως πάντα έχουν οι χωροφύλακες: «*Ξέρεις πού βρίσκεσαι. Γι' αυτό καλό θα ήταν να τα πεις όλα. Τι έκανες και τι σκέφτεσαι να κάνεις;*». Η περίπτωση αυτή ήταν προτού δοθεί η νότα του γιουγκοσλαβικού προξενείου στο **Υ**πουργείο **Ε**ξωτερικών της Βουλγαρίας.

Σου δώσαμε την απάντηση. Πάλι αρνητική.

Ο ταγματάρχης, όρθιος, βημάτιζε μέσα στο δωμάτιο, φωνάζοντας δυνατά προς εμένα. «*Πες μας πρώτα τους συνεργάτες σου και ποιος σας δίνει εντολές*», μου λέει.

Σηκώθηκα και εγώ όρθιος και του λέω με φωνή πιο δυνατή από τη δική του έτσι που ακούστηκε έξω από το παράθυρο του γραφείου του. «*Αυτό τον βαθμό που έχεις, εγώ τον είχα όταν πολεμούσα τους μονορχοφασίστες ακόμα από το 1947. Νικηθήκαμε και γινήκαμε κλοτσοσκούφι στο εξωτερικό, γιατί αυτοί που κατά τον πόλεμο πίσω στην πατρίδα ήταν ερπετά, εδώ στην ιμιγκράτσια έγιναν οι καθοδηγητές μας, σύντροφε ταγματάρχα*», του λέω.

«*Χαμήλωσε τον τόνο της φωνής σου, γιατί ακούγεσαι μέχρι έξω. Κάθισε*», μου λέει. «*Αν εσύ τον χαμηλώσεις, τότε θα το κάνω και εγώ. Αν συνεχίσεις να φωνάζεις, θα φωνάξω πιο δυνατά*», είπα. «*Ναι*», μου λέει ο ταγματάρχης «*θα μιλήσουμε ήρεμα. Κάθισε στη θέση σου*».

«*Άκουσέ με και μετά χτύπα με*», του λέω. «*Ξέρεις και αρχαία Ελληνικά*», μου λέει.

Του είπα εν συντομία την ιστορία μου τόσο στο κίνημα όσο και στο εξωτερικό, τις στρατιωτικές σχολές στην Πολωνία και τα δύο χρόνια πολιτικής του Κ.Κ.Ε. στη Ρουμανία, καθώς και το γεγονός ότι το κόμμα με είχε

πάντοτε σε υπεύθυνη δουλειά. «Όταν ήρθα στη Βουλγαρία με κατηγόρησαν ότι ήρθα να κάνω **Μ**ακεδονικές **Ο**ργανώσεις. Με κατηγόρησαν ακόμα και για οργανώσεις Ζαχαριαδικών, και για κόμμα Μ.Λ. του Μάο Τσε Τουνγκ. Τίποτα παράνομο δεν έκανα.

Ό,τι είπα, το είπα στις συνελεύσεις, κατήγγειλα τα λάθη τους. Τότε ο ταγματάρχης με ρώτησε: «*Μακεδόνας είσαι;*». «*Γέννημα θρέμμα*», του λέω. «*Στη Σόφια τον Πάσκαλ Πασκάλεβ, υποστράτηγο εν αποστρατεία και τώρα **Γεν**. **Δ**ιευθυντή της **Δ**ιεύθυνσης **Σ**ιτηρών της Βουλγαρίας τον έχω πρώτο ξάδελφο - οι μάνες μας είναι αδελφές*». «*Τότε είσαι Βούλγαρος, γιατί και μένα η καταγωγή μου από τη Μακεδονία είναι*», μου λέει ο ταγματάρχης.

«*Είχα εντολή να σε φωνάξω και να σου πω πως τώρα που πήρες γιουγκοσλαβική υπηκοότητα πρέπει να εγκαταλείψεις τη Βουλγαρία. Να φύγετε οικογενειακώς*». «*Όταν εγώ 7 φορές ζήτησα να φύγω από τη Βουλγαρία, δεν μου το επιτρέψατε. Εσείς μου απαντήσατε από εδώ, ίσως από αυτό το γραφείο, αρνητικά*».

«*Τώρα σας δηλώνω πως δεν φεύγω. Θα φύγω μόνο τότε, όταν μου δώσετε γραπτώς ένα χαρτί ότι είμαι ανεπιθύμητος στη Βουλγαρία και πρέπει μέσα σε ορισμένο χρόνο να εγκαταλείψω τη Βουλγαρία*». «*Σύντροφε Αργύρη, τα πράγματα αλλιώς τα ξέραμε για σένα. Τώρα που σε άκουσα προσωπικά, θα τα μεταφέρω στον διοικητή και ίσως σε φωνάξει ο ίδιος για να ακούσει από το στόμα σου αυτά που είπες εδώ. Αλλιώς τα ξέραμε τα πράγματα, γιατί έτσι μας τα λέγανε για σένα*».

Τότε τον διέκοψα και του λέω: «*Τους επιτρέψατε να γίνουν κράτος εν κράτει, και πιστέψατε τους συκοφάντες, που ήρθαν στην εξουσία εδώ στο εξωτερικό πατώντας πάνω σε πτώματα αγωνιστών, εκμεταλλευόμενοι κυρίως τον τιτικό μπαμπούλα και την ανώμαλη κατάσταση στο Κ.Κ.Ε.*

Διορισμένοι για να φυλάξουν τις θέσεις τους εξόντωναν κάθε σύντροφο που τους κριτικάρει, όπως έκαναν με τον Ν. Τσολακίδη, αφοσιωμένο αγωνιστή, κομμουνιστή. Ουσιαστικά, σ. ταγματάρχη, τα δικά τους εγκλήματα εσείς τα φορτώνεστε και αύριο θα πουν ότι οι Βούλγαροι εξόντωσαν τον Τσολακίδη και άλλους αγωνιστές. Θα σας παρακαλούσα να μου δίνατε την ευκαιρία να μιλήσω προσωπικά με τον σ. διοικητή». Μου το υποσχέθηκε.

ΕΝΤΟΛΗ ΥΦΑΝΤΗ ΝΑ ΜΕ ΔΙΑΓΡΑΨΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΜΜΑ

Ήρθε ο Υφαντής στη Σόφια και με τη συγκατάθεση του Βελισσάρη, πρότειναν στην ηγεσία του Β.Κ.Κ. να διαγραφούμε από το Κ.Κ. οι Αργ. Κοβάτσης και Θόδωρος Βουζούκης, με τις κατηγορίες που κατασκεύασαν:

1^{ον}: Παίρνουμε εφημερίδα «Αυγή» και τη διακινούμε.

2ον: Δεν δώσαμε χρήματα για το 9ο Συνέδριο του Κ.Κ.Ε.

3ον: Κατηγορούμε την καθοδήγηση Κολιγιάννη και τον ίδιο.

Δεν τους ταίριαζε να διαγράψουν εμένα για αυτά, για τα οποία με συκοφάντησαν στους Βούλγαρους. Γι' αυτό κόλλησαν και τον Θ. Βουζούκη, έναν σύντροφο από τις Σέρρες και Π.Π. στη Βουλγαρία, και σκάρωσαν τη διαγραφή μας.

Στις 17 Ιούνη 1972 μας κάλεσαν στα γραφεία του κόμματος του Πλόβντιβ και ο οργανωτικός γραμματέας του κόμματος Μπιξέροβ μας ανακοίνωσε την απόφαση των δύο κομμάτων, Κ.Κ.Ε. και Β.Κ.Ε., ότι μας διαγράφουν από μέλη του κομμουνιστικού κόμματος με τις παραπάνω κατηγορίες.

Το φαιδρό της διαγραφής μας ήταν ότι έγινε εκτός καταστατικού, καθώς παρέκαμψαν τη συζήτηση του θέματος στην Κ.Ο.Β. όπου ανήκαμε. Αντιλαμβάνεστε τι καθεστώς επικρατούσε στο Κ.Κ.Ε. επί Κολιγιάννη. Λίγα λόγια πρόλαβα και είπα στον γραμματέα Μπιξέροβ: «Η Κολιγιάννικη δυναστεία στο Κ.Κ.Ε. θα μείνει η πιο μαύρη κηλίδα στην ιστορία του κόμματος. Εξόντωσε γενιές στελεχών, τόσες που όλες οι δικτατορίες στην Ελλάδα από την ίδρυση του Κ.Κ.Ε. που πέρασαν, δεν μπόρεσαν να δώσουν τέτοιο θανατηφόρο χτύπημα».

Είχα πάρει φόρα, αλλά ο Μπιξέροφ με σταμάτησε, λέγοντας μας πως έχει εντολή να μην γίνει καμία συζήτηση στα κομματικά όργανα για το θέμα αυτό. Όταν η σύζυγος του Θ. Βουζούκη, γυναικείο στέλεχος, έθεσε το θέμα της διαγραφής μας στο κεντρικό όργανο των Π.Π. της Δ.Ο.Μ.Ε. στη Σόφια, της απάντησαν πως η Δ.Ο.Μ.Ε. (**Δ**ημοκρατική **Ο**ργάνωση **Μ**όρφωσης και **Ε**κπολιτισμού **Ε**κπατρισμένων) «*δεν έχει ανάμειξη ούτε συμμετοχή στην υπόθεση*».

«Τέτοιους ουρακοτάγκους καθοδηγητές είχαμε στην ιμιγκράτσια στην Βουλγαρία». Αυτή την απάντηση έδωσαν τα υψηλόβαθμα στελέχη της οργάνωσης από τη Σόφια, ο αλήστου μνήμης Γιάννης Πατσατζής και κάποιος Λάκης.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ 17Η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ Κ.Κ.Ε.

Η 17η Ολομέλεια καθαίρεσε τον Κολιγιάννη από γραμματέα της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. για τις πολλές ευθύνες και τη στραπάτσα στο κόμμα. Οι βούλγαροι καθοδηγητές στο Πλόβντιβ έπεσαν από τον ουρανό, όταν έμαθαν από τον Υφαντή τις κατηγορίες ενάντια στον Κολιγιάννη.

Τότε θυμήθηκαν αυτά που τους είχα πει προηγουμένως για τον Κολιγιάννη, ότι στην ουσία εξόντωσε το Κ.Κ.Ε., και με κάλεσαν στο κόμμα

ζητώντας μου να τους πω με ποιους συνεργάζομαι και ποιος με πληροφόρησε ότι ο Κολιγιάννης θα διώχνονταν από το κόμμα.

Τους εξηγώ πως δεν έχω σχέση ούτε με οργάνωση παράνομη ούτε με φράξια, ούτε κανείς άλλος είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό μου είπε κάτι για τον Κολιγιάννη.

Από τη δικιά μου κομματική πείρα στη ζωή και τα δεινά που έζησα σε βάρος μου και σε βάρος άλλων συντρόφων έβγαλα τα συμπεράσματα και όπως πάντα ήμουν ανοιχτός στο κόμμα. «*Έτσι και αυτή τη φορά σας είπα αυτό που πίστευα*». Επέμεινα ότι ήταν αποκλειστικά δικές μου σκέψεις. Δεν ξέρω αν πείστηκαν. Φαντάζομαι πως θα πίστευαν ότι εγώ έχω φράξια και συνεργάζομαι με άλλους, πράγμα ανύπαρκτο.

ΣΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΛΟΒΝΤΙΒ

Φαίνεται πως τα λόγια που είπα στον ταγματάρχη της χωροφυλακής νωρίτερα έπιασαν τόπο. Όταν πήγα στον διοικητή έπειτα από πρόσκλησή του, μπαίνοντας στο γραφείο του σηκώθηκε από τη θέση του και με καλωσόρισε δίνοντας το χέρι του.

«*Ορίστε, καθίστε, σ. Αργύρη*». Πολλοί Βούλγαροι με φώναζαν Αργύρη. Ο διοικητής χρησιμοποίησε το «*Αργύρης*», όπως ήταν γραμμένο το όνομά μου στην ταυτότητα. Πρόσεξε ότι φορούσα ορθοπεδικό παπούτσι και με ρώτησε: «*Είσαι ανάπηρος;*». «*Αυτό είναι το μεγάλο παράσημο από τον δεκάχρονο ένοπλο αγώνα στην Ελλάδα την περίοδο 1940-1941 μέχρι και το 1949*», είπα. «*Αποτελείς ιστορία*», μου λέει.

«*Ναι, σ. συνταγματάρχη*», του λέω «*ιστορία μεγαλύτερη, με καταδιώξεις εδώ στη Λ.Δ. Βουλγαρίας*». «*Με συντομία θέλω να ακούσω τα παράπονά σου*», μου λέει. Του εξιστόρησα, όπως και νωρίτερα στον ταγματάρχη. «*Βλέπω στην ταυτότητά σου γράφεις Π.Π. από την Ελλάδα-Μακεδονία*» μου λέει. «*Ναι*», του απαντώ. «*Είμαι Έλληνας υπήκοος, μακεδονικής καταγωγής, συγκεκριμένα* ***Σ****λαβο****μ****ακεδόνας, όπως λέει το Κ.Κ.Ε. Οτ Κόστουρ - από Καστοριά*». «*Γνωρίζω ότι η Καστοριά έχει πολλούς Βούλγαρους*», συμπληρώνει ο ταγματάρχης.

«*Βούλγαρους μας λένε οι Αθηναίοι μεγαλοϊδεάτες*», απάντησα. Αφού συζητήσαμε για πολλή ώρα, ο συνταγματάρχης μου λέει: «*Όλα όσα έγιναν σε βάρος σου, ήταν έργο των δικών σας*».

«*Γιατί εσείς, σαν κράτος, εφαρμόσατε τις υποδείξεις και τις καταγγελίες των δικών μας;*». «*Είχαμε και εξακολουθούμε να έχουμε εντολή να μην αναμιγνυόμαστε στα εσωτερικά της οργάνωσής σας. Απλώς δεχόμαστε καταγγελίες και πιστεύουμε ότι προέρχονται από όργανα των* ***Π****ολ.* ***Π****ροσφύγων,*

χωρίς να ξέρουμε για τη διάσπαση που υπήρχε στο Κ.Κ.Ε. Το Β.Κ.Κ. αναγνωρίζει μόνο το νόμιμο Κ.Κ.Ε.», μου λέει (Κ.Κ.Ε. Εξωτερικού).

«*Χωριστήκαμε σε τρία για την ώρα κόμματα: Εξωτερικού Κ.Κ.Ε., Εσωτερικού Κ.Κ.Ε., Μ.Λ.-Κ.Κ.Ε.*» «*Το Β.Κ.Κ. αναγνωρίζει μόνο το Κ.Κ.Ε. Εξωτερικού και όλοι οι άλλοι, των άλλων θέσεων θεωρούνται εχθροί. Φυλακίζονται και εξορίζονται από τις βουλγαρικές αρχές*», λέω.

Με διέκοψε ο συνταγματάρχης και μου είπε να αφήσουμε το γενικό, να το λύσουν άλλοι. «*Το προσωπικό σου ζήτημα να δούμε*», μου λέει. «*Σας είπα αρκετά και το τελευταίο είναι ότι με διώχνετε από τη Βουλγαρία, διότι πήρα γιουγκοσλάβικη υπηκοότητα. Φυσικά και αυτό οι δικοί μας σας το είπαν;*».

Τότε πήρε τον λόγο ο συνταγματάρχης. «*Κανένας δεν σε διώχνει από τη Βουλγαρία και με τη γιουγκοσλαβική υπηκοότητα μπορείς να μείνεις στη Βουλγαρία. (Τι σι Νάς Τσιόβεκ) (Εσύ είσαι δικός μας άνθρωπος)-Δεν φταίμε εμείς για ό,τι έγινε σε βάρος σου και αν εσύ ερχόσουν νωρίτερα εδώ, πολλά πράγματα θα τα προλαβαίναμε*».

Φυσικά κατάλαβα το βάθος στις σκέψεις του αστυνομικού συνταγματάρχη.

Τους χρειαζόταν ένας σαν και εμένα στην υπηρεσία τους. Τον ευχαρίστησα για την αλλαγή της θέσης τους, αλλά του είπα πως όταν οι συνθήκες μου το επιτρέψουν θα έφευγα από τη Βουλγαρία με προορισμό την Ευρώπη, ενώ όταν οι καιροί αλλάξουν θα πήγαινα στην πατρίδα μου για να συνεχίσω τον αγώνα δίπλα στο λαό μας.

Τα τελευταία λόγια που είπα στον συνταγματάρχη είχαν σκοπό να τον κάνουν να πιστέψει στην ειλικρίνειά μου. Άλλωστε από αυτόν θα έπαιρνα τη βίζα εξόδου, όταν θα ήμασταν έτοιμοι οικογενειακώς να εγκαταλείψουμε τη Βουλγαρία με τη βοήθεια του αδελφού μου για το Παρίσι.

Ο ΞΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ ΠΑΣΚΑΛΕΒ-ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΜΕ ΠΕΙΣΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΩ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Μετά από την τελευταία ακρόασή μου στην Ασφάλεια, ο ξάδελφος μου δραστηριοποιήθηκε για να με πείσει να μη φύγω από τη Βουλγαρία. «*Όλα τα δεινά που υπόφερες σου τα έκαναν οι Έλληνες, η δική σας οργάνωση*», μου λέει. «*Πολύ καλά το κατάλαβαν οι αρχές εδώ και τα πράγματα θα αλλάξουν. Πάρε βουλγαρική υπηκοότητα*».

«*Μα το ξέρεις, ξάδελφε, ότι μου αρνήθηκαν και γι' αυτό αναγκάστηκα να πάρω γιουγκοσλαβική, τώρα πάλι να ζητήσω βουλγαρική; Ένα πράγμα κατάλαβα, ξάδελφε, ότι στην Ελλάδα παλαιότερα έλεγαν: Πας μη Έλλην βάρ-*

*βαρος. Τώρα οι Βούλγαροι λένε: Πας μη Βούλγαρος δεν γίνεται αγωνιστής **Ε**θνικής **Α**ντίστασης, εννοώ εθνικά Βούλγαρος.*

Ο διεθνισμός στη Βουλγαρία πέθανε μαζί με τον Γκ. Δημητρόφ. Το Β.Κ.Κ. είναι το πρώτο κόμμα στον κόσμο, το οποίο ίδρυσε ο **Δημητρόφ, ο Ντημήταρ Μπλαγκόεβ** από τη Βασιλειάδα (Ζαγορίτσανη)-Καστοριάς. Μετά τον Μπλαγκόεβ, ο Λένιν ίδρυσε το **Σ**οσιαλιστικό **Κ**όμμα στη Ρωσία. Πίστευα πως ο μαρξισμός στη Βουλγαρία, με βάση τη θεωρία του Μπλαγκόεβ, ήταν πρώτος στον κόσμο. Έχασα πάσα ιδέα για το βουλγαρικό μαρξισμό και διεθνισμό μετά την μπροσούρα του Τόντορ Ζίφκοβ για το Μακεδονικό που λέει πως μόνο Βούλγαροι υπάρχουν και ότι η Οχρίδα είναι η «Κούνια της Βουλγαρίας».

Για άλλη μια φορά μου επανέλαβε ο ξάδελφος πως «*Εδώ στη Βουλγαρία αν το 90% των κρατικών και κομματικών στελεχών πούμε ότι είμαστε Μακεδόνες και όχι Βούλγαροι, δεν θα υπάρχει βουλγαρικό κράτος. Γι' αυτό λέμε ότι είμαστε Βούλγαροι*».

«*Αφού αισθάνεστε έτσι, εγώ, ο επαναστάτης από την κούνια μου, που γνώρισα την καταγωγή μου από μαρξιστική θεωρία, καμία παροχή που μου προσφέρθηκε, καμία δύναμη, ούτε πειστική ούτε βίαιη δεν μπορεί να μου αλλάξει τη μαρξιστική πορεία στη ζωή μου*». Έτσι, χωριστήκαμε και τούτη τη φορά με τον συμπαθέστατο και αγαπητό ξάδελφο Πασκάλ Πασκάλεβ, από δύο αδελφές παιδιά.

ΑΠΟΦΑΣΙΣΑΜΕ ΝΑ ΦΥΓΟΥΜΕ ΑΠΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Με τη Γιουγκοσλαβία, και πιο συγκεκριμένα με τη Μακεδονία, τα Σκόπια, όπου ζούσαν πολλοί αγωνιστές της Ε.Α. ήδη από την περίοδο 1941-1944 και οι οποίοι είχαν διασπασθεί από τον Ε.Λ.Α.Σ. και είχαν ενωθεί με τα μακεδονικά-γιουγκοσλαβικά παρτιζανικά τμήματα, είχα διαφορές και πήρα θέση ενάντια στη διάσπαση του 1944.

Στον Δ.Σ.Ε. οι περισσότεροι από αυτούς που φύγανε το 1944, το 1946 και το 1947 ήρθαν στο Βίτσι και το Γράμμο και πολέμησαν. Πολλοί ήταν αυτοί που χάθηκαν στα βουνά της Ρούμελης, όπου στάλθηκαν για δημιουργία αντάρτικου. Μερικοί όμως από τους ηγέτες της διάσπασης του 1944 έμειναν στα Σκόπια, και μπήκαν στις διάφορες υπηρεσίες του κράτους.

Με τη σύγκρουση Στάλιν-Τίτο το 1948 έγινε ο χωρισμός ανάμεσά μας σε έντονο πολιτικό κλίμα. Η τελευταία μάχη του Δ.Σ.Ε στο Βίτσι στις 14-8-49 και η άρνησή μου να περάσω με τα τμήματα του Δ.Σ.Ε., που διοι-

κούσα, στο γιουγκοσλαβικό έδαφος, ήταν άλλη μια αιτία που ειδικά στα Σκόπια, αν και φανατικός οπαδός του Κ.Κ.Ε., ήμουν ανεπιθύμητος.

ΣΤΟ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ ΣΟΦΙΑΣ

Πήγα στη Σόφια στο γιουγκοσλαβικό προξενείο και ζήτησα από το πρόξενο Κριβοκάπιτς να μου δοθεί η άδεια εγκατάστασής μας στα Σκόπια με ευθύνη των κρατικών αρχών. Γραπτώς έδωσα την αίτησή μου με υπόδειξη του προξένου, την οποία έστειλε στις αρχές των Σκοπίων για να δώσουν την έγκριση παραμονής μας στην πόλη και εξασφάλιση προσωρινής κατοικίας. Σε δεκαπέντε μέρες ήρθε η έγκριση ότι μας δέχονται στη Μακεδονία, στην πόλη Ντέμπαρ, για μόνιμη εγκατάσταση. Πήρα γράμμα από τον πρόξενο ότι πρέπει αυτοπροσώπως να πάω στο προξενείο ώστε να μου δώσει την έγκριση. Πήγα πράγματι στο προξενείο και ο πρόξενος με πήρε σε διπλανό δωμάτιο όπου μου λέει: «*Σε στέλνουν στο Ντέμπαρ, πάνω στα αλβανικά σύνορα. Εγώ που σε γνώρισα και έμαθα καλά ποιος είσαι, δεν θα σε αφήσω να πας στην πόλη Ντέμπαρ*».

Ο πρόξενος ήταν Σέρβος από το Βελιγράδι, αγωνιστής παρτιζάνος από το 1941, κομμουνιστής. «*Πάρε αυτό το χαρτί και το μολύβι και γράψε στα μακεδονικά αυτά που θα σου υπαγορεύσω*».

«*Είμαι πρωτοπόρος αγωνιστής της Ε.Α., και βαριά ανάπηρος. Έχω τέσσερα παιδιά για σπουδές και το Ντέμπαρ δεν προσφέρεται για μένα. Παρακαλώ να εγκρίνετε την παραμονή μου μέσα στην πόλη Σκόπια*». Έγραψα την ημερομηνία και έβαλα την υπογραφή μου.

«*Αυτό το χαρτί άφησέ το σε μένα και εγώ θα γράψω ιδιαίτερο γράμμα στην κυβέρνηση της Μακεδονίας. Στο γράμμα αυτό θα τους λέω πως αν τέτοιους αγωνιστές στέλνετε στο Ντέμπαρ, ποιους κρατάτε στα Σκόπια;*

Αν στείλετε στο Ντέμπαρ τον Αργύρη Κοβάτση (βάσει διαβατηρίου) εκτιθόμαστε και εμείς σαν προξενείο. Αυτά θα τους γράψω, ντρούζιε (σύντροφε) Αργύρη μου», είπε ο πρόξενος. Πέρασαν δύο εβδομάδες και πήρα γράμμα από τον πρόξενο. Μέσα στο φάκελο είχε την απάντηση της κυβέρνησης της Λ.Δ. της Μακεδονίας ότι εγκρίνεται η εγκατάστασή μας στα Σκόπια και μου παραχωρούσαν διαμέρισμα 45 τ.μ., ένα δωμάτιο και κουζίνα για εξαμελή οικογένεια με τέσσερα μεγάλα παιδιά.

Τόσο από την πρώτη όσο και από τη δεύτερη έγκριση έγινε ολοφάνερο πως η Ασφάλεια των Σκοπίων, όπου υπηρετούσαν μερικοί πρωταγωνιστές της διάσπασης του 1944 από της Καστοριάς τα μέρη, ήθελαν την απομόνωσή μου ή να μου δυσκολέψουν τη ζωή.

Εμένα, επειδή ήθελα στα Σκόπια να μείνουμε προσωρινά, ώσπου να φύγουμε στο Παρίσι, δεν με ένοιαζε το μικρό σπίτι.

ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ ΤΟ 1973 ΕΦΤΑΣΕ Η ΕΙΔΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Τον μήνα Απρίλη του 1973 πήγαμε στα Σκόπια. Μας βάλανε σε μια παράγκα ξύλινη από τον σεισμό, με ένα δωμάτιο και κουζίνα κοινή.

Η είδηση του Παρισιού, αντί να μας χαροποιήσει, μας κατακεραύνωσε. Ο αδελφός μου Βαγγέλης χρεοκόπησε, παραβίασε και τους νόμους του κράτους στη Γαλλία και παράνομα εγκατέλειψε το Παρίσι.

Κόπηκε η ελπίδα μας και τώρα θα έπρεπε να προσαρμοστούμε σε τούτο το περιβάλλον, το οποίο γνώριζα εκ των προτέρων ότι ήταν εχθρικό προς εμένα. Από την αρχή μας παρουσιάστηκαν οικονομικές δυσκολίες. Δεν είχαμε οικονομίες από τη Βουλγαρία.

Μας έδιναν 300 δηνάρια το μήνα, τα οποία μόνο για ξερό ψωμί έφταναν. Η ελπίδα που είχα από τον αδελφό μου χάθηκε. Πίστευα ότι ο αδελφός μου έπαιζε με εκατομμύρια. Όταν μετά από δέκα μέρες, φεύγοντας από το Παρίσι, πέρασε από τα Σκόπια για την Ελλάδα έμαθα τα νέα για τη χρεοκοπία του.

«ΤΟ ΖΟΡΙ» ΤΕΧΝΗ ΚΑΤΕΡΓΑΖΕΤΑΙ

Εκεί, στην άκρη της πόλης Σκόπια, στα νεκροταφεία, ήταν κολλημένη η παράγκα, όπου μέναμε. Κάθε μέρα και προπαντός το Σαββατοκύριακο εκατοντάδες κόσμος περνούσε μπροστά από το σπίτι μας για το νεκροταφείο: όλοι στα χέρια κρατούσαν λουλούδια για να τα αφήσουν στους τάφους. Άνοιξη ήταν, πολλά λουλούδια υπήρχαν και στα δάση, αλλά στην χονδρική πολύ φθηνά τα αγοράζαμε και τα πουλούσαμε μπροστά στην πόρτα με κέρδος μέχρι και 200%. Καλό εμπόριο ανακαλύψαμε. Πίσω από το σπίτι μας υπήρχαν πολλά στρέμματα ακαλλιέργητης γης. Σκάψαμε και φυτέψαμε ρασάτι λουλούδια πολλών λογιών. Όλο το καλοκαίρι μέχρι τον χειμώνα πουλούσαμε λουλούδια με πολλά κέρδη. Στο τέλος του 1973 αγοράσαμε και αυτοκίνητο. Κανένας δεν μπορούσε να φανταστεί ότι εμείς είχαμε τόσα έσοδα από τα λουλούδια που πουλούσαμε. Νόμιζαν ότι ο αδελφός μου Βαγγέλης μας χρηματοδοτεί. Αυτήν τη σκέψη σχημάτισαν και οι αρχές και αυτό ήταν καλό. Στα Σκόπια ζούσαν χιλιάδες άνθρωποι από Καστοριά και Φλώρινα. Πρώην μαχητές του δικού μας τμήματος με επισκέπτονταν και στεναχωριόντουσαν, διότι εμείς ζούσαμε στην παράγκα. Οι πολλές φωνές

ότι τον Αργύρη τον άφησαν στην παράγκα φαίνεται πως έφτασαν στις Αρχές της πόλης.

Επειδή γινόταν κάποια απογραφή των αγωνιστών για τη συμμετοχή τους στον αγώνα με βάζανε μάρτυρα ή δήλωναν ότι υπηρετούσαν στα τμήματά μου. Με φώναζαν στο κοινοτικό γραφείο του συνοικισμού και με παρακαλούσαν να βοηθήσω για την τακτοποίηση των αγωνιστών. Ευχαρίστως πήγαινα και καθημερινά επί τρεις ώρες βρισκόμουν στο γραφείο όπου εξετάζονταν υποθέσεις αγωνιστών. Η δουλειά ήταν απλήρωτη. Εκεί γνωριστήκαμε και με συμπεριλάβανε στο γραφείο αγωνιστών της Ε.Α. της τοπικής κοινότητας (ΤΣΑΙΡ).

Στην παράγκα, στο συνοικισμό Σιούτο Ορίζαρι, δίπλα στα νεκροταφεία, δύο χρόνια στο ίδιο διαμέρισμα ζούσαμε δύο οικογένειες μαζί, από ένα δωμάτιο και κοινή κουζίνα. Τον τρίτο χρόνο στην άλλη οικογένεια έδωσαν διαμέρισμα στην πόλη. Τώρα, έχουμε δύο δωμάτια και κουζίνα μοναχοί μας. Παλάτι μάς φαινόταν. Στα μέσα του 1977 εγκρίθηκε να πάμε σε διαμέρισμα 45 τ.μ. μέσα στην πόλη.

Τα 45 τ.μ. είχαν ένα δωμάτιο, κουζίνα και W.C. Τους είπα ότι δεν μας χωράει έξι άτομα το ένα δωμάτιο και καλύτερα είναι να μείνουμε εδώ στην παράγκα.

Συνεχίσαμε τη δουλειά μας με τα λουλούδια με καλά έσοδα και δεν δυσκολευτήκαμε να συντηρούμε και τα τέσσερα παιδιά μας, που σπουδάζανε.

Είχα δημιουργήσει καλές σχέσεις με τις αρχές του συνοικισμού και την τοπική κοινότητα. Δούλευα κοινωνικά στις οργανώσεις για την τακτοποίηση του κόσμου μας από την Ελλάδα που βρισκόταν στα Σκόπια. Προπαντός για συντάξεις και κατοικία.

Ζήτησα με αίτησή μου να γίνω μέλος του Κ.Κ. Γιουγκοσλαβίας. Με το πρόσχημα ότι νωρίτερα ήμουν μέλος στο Κ.Κ.Ε., στο P.Z.P.R. της Πολωνίας, στο Β.Κ.Κ. Δεν γίνομαι δεκτός στο Κ.Κ. Γιουγκοσλαβίας. Πέρασαν μήνες και δεν τους ξαναενόχλησα για το κόμμα. Στο διάστημα αυτό ψηφίστηκε νόμος για τους αγωνιστές της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης1941-1945 και του Δ.Σ.Ε. 1946-1949. Όσοι υπήρξαν διοικητές τμημάτων - λόχου, τάγματος και πάνω, τους δίνανε συμπλήρωμα σύνταξης από 36-μέχρι 56% του ταγματάρχη.

Εμένα μου είχανε αναγνωρίσει την ιδιότητα του **Α**γωνιστή **Ε**θνικής **Α**ντίστασης (Α.Ε.Α.) και το βαθμό ταγματάρχη από την αρχή που ήρθαμε στην Γιουγκοσλαβία. Τώρα όμως τους δόθηκε η ευχέρεια να με φωνάξουν στο ιδιαίτερο γραφείο για πλύση εγκεφάλου - στην **Κ**ρατική **Α**σφάλεια των

Σκοπίων. Ο άνθρωπος που με φώναξε, λεγόταν Κουσμανόβσκη Ναούμ - (Άτσο).

Τηλεφωνικά με ειδοποίησαν και πήγα στα γραφεία της **Κ**εντρικής **Α**σφάλειας.

Ο Κουσμανόβσκη με έναν ακόμα με δέχτηκαν στο γραφείο τους. Τα πρώτα λόγια που μου είπαν ήταν αν θέλω να πάρω την **αύξηση στη σύνταξη 56%.** «*Από εμάς πρέπει πρώτα να περάσεις για να εγκριθεί*». Τους είπα πως εγώ δεν ζήτησα αύξηση της σύνταξης 56%, αλλά από τις αρχές που ήρθα στην Σ.Δ. της Μακεδονίας - Γιουγκοσλαβία με φώναξαν στο γραφείο των **Α**γωνιστών της **Ε**θνικής **Α**ντίστασης Μακεδονίας και μου πήραν τα απαραίτητα στοιχεία, λέγοντάς μου ότι μου ανήκει η τιμητική αυτή σύνταξη, διότι είμαι ένας από τα πρώτα στελέχη του κινήματος στη Μακεδονία του Αιγαίου.

Τότε ο Κουσμανόβσκη μου είπε: «*Τόσα χρόνια πέρασαν και δεν συνεργάστηκες με εμάς. Δεν μας είπες τίποτα για τη ζωή σου στη Βουλγαρία*», κατέληξε. «*Πήγαινε στο σπίτι σου να προετοιμαστείς και να μας τηλεφωνήσεις πότε θα ξανάρθεις*».

ΘΥΜΗΘΗΚΑ ΤΟΝ ΜΙΧΑΛΗ ΚΕΡΑΜΙΤΖΙΕΒ

Όταν πήγα στο σπίτι μου, σκέφτηκα για τα περασμένα χρόνια, από το 1973 μέχρι το 1978 που έζησα στα Σκόπια. Δεκάδες άνθρωποι, φίλοι μου, συμπολεμιστές μου με επισκέφτηκαν στο σπίτι και συζητήσαμε για τα περασμένα και τα τωρινά της πολιτικής κατάστασης. Ωστόσο πάντα ήμουνα επιφυλακτικός. Σε αυτό με βοήθησε ο Μιχάλης Κεραμιτσίεβ. Όταν φτάσαμε στα Σκόπια, την τρίτη μέρα της παραμονής μας, ο Μιχάλης με επισκέφτηκε στο σπίτι μου. Γνωριζόμασταν από τις αρχές του 1947 στον Δ.Σ.Ε. στο Βίτσι. Αργότερα ο Μιχάλης έφυγε από τον **Δ**ημοκρατικό **Σ**τρατό για τα Σκόπια δυσαρεστημένος από την ηγεσία του Δ.Σ. Τα πρώτα λόγια που μου είπε ο Μιχάλης, όταν με καλωσόρισε, ήταν:

«*Αργύρη, σε παραδέχομαι, διότι πολέμησες από την αρχή μέχρι το τέλος στον Δ.Σ. με ηρωισμό στην πρώτη γραμμή του μετώπου. Ίσως τώρα βιάστηκες από την Βουλγαρία να έρθεις εδώ, αλλά αφού ήρθες, καλά έκανες*», κατέληξε ο Μιχάλης. Εγώ μπήκα βαθιά στο νόημα με τα λόγια του. «*Τώρα, εδώ που ήρθες, άκουσε δυο λόγια που θα σου πω. Δεν ξέρω αν ήρθε άλλος νωρίτερα από εμένα να σε καλωσορίσει. Αλλά να ξέρεις, Αργύρη, πως καθημερινά θα έχεις επισκέπτες, φίλους, γνωστούς, συμπολεμιστές.*

Άλλοι από συμπάθεια, από γνωριμία, και άλλοι σταλμένοι για να κάνουν συζήτηση μαζί σου θα σε ρωτάνε για πολλά και διάφορα. Κάθε λέξη που

θα βγαίνει από το στόμα σου θα πηγαίνει γραπτώς στην Ασφάλεια. Να 'χεις το νου σου».

Τον Μιχάλη από αυτή την στιγμή τον θεώρησα σαν τον μοναδικό σύντροφο. Ειλικρινής, με ευθύ χαρακτήρα έθεσε σε κίνδυνο την καριέρα του, καθώς είχε υπεύθυνο πόστο στο κόμμα και την κυβέρνηση της **Σ**.**Δ**. της **Μ**ακεδονίας.

Τις συμβουλές του Μιχάλη τις πήρα σοβαρά υπόψη μου, διότι με είχαν στα αρχεία τους για πιστό στο Κ.Κ.Ε. Αν δεν με φώναζε στην Ασφάλεια ο Κουσμανόβσκη, θα είχα ξεχάσει τις συμβουλές του Μιχάλη, αφού πέντε χρόνια είχαν περάσει και δεν με είχε ενοχλήσει κανένας. Παρά το γεγονός ότι οι επισκέπτες μου με ρωτούσαν πολλά, δεν βρήκαν μάλλον λαβή για να πιαστούν.

Στη Γιουγκοσλαβία δεν υπήρχαν περιοριστικοί όροι, όπως στη Βουλγαρία. Φυσικά η επαγρύπνηση για τη διαφύλαξη της πολιτικής του Τίτο, και προπαντός από το INFORBIRO (**Γ**ραφείο **Π**ληροφοριών) της **Κ**ομμουνιστικής **Δ**ιεθνούς, φυλαγόταν πολύ.

Καμιά εκδήλωση δε γινόταν υπέρ του INFORBIRO. Το γιουγκοσλαβικό κράτος δεν χάριζε σε τέτοια πράγματα.

ΗΡΘΑΝ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ

Αφού πέρασε μήνας και δεν πήγα, όπως μου είπαν στην Ασφάλεια, ήρθε ο Κουσμανόβσκη με τον συνεργάτη του στο σπίτι και σε φιλικό τόνο μου είπαν ότι με θέλουν για λίγο. Με πήραν στο αυτοκίνητο. Πήγαμε στην Ασφάλεια και με έβαλαν σε ένα γραφείο 3x3 με ένα τραπέζι και μία καρέκλα. Μου υπέδειξαν να καθίσω. Από το διπλανό γραφείο, το δικό τους, μου φέρανε μερικές κόλλες για γράψιμο και ένα μολύβι. Ο Κουσμανόβσκη τα έβαλε στο τραπέζι λέγοντάς μου: «Γράψε λεπτομερώς την αποστολή που σου έδωσαν οι Βούλγαροι για να έρθεις εδώ!».

Για μια στιγμή τα πάντα σκοτείνιασαν μπροστά μου, όταν άκουσα αυτά τα λόγια. Συνήλθα στα γρήγορα και τους κοίταξα κατάμουτρα με αγανάκτηση. Έκλεισαν την πόρτα και έφυγαν. Ακούμπησα τους αγκώνες στο τραπέζι και με τις παλάμες των χεριών κρατούσα το σαγόνι και το κεφάλι μου σκυμμένο στο τραπέζι, ακίνητος.

Πέρασαν είκοσι λεπτά και εγώ ακίνητος να παραμένω ακουμπισμένος στο τραπέζι. Άνοιξε η πόρτα και μπήκε μέσα ο Κουσμανόβσκη με θυμωμένο πρόσωπο. Ήταν και ξεροκοκαλλιάρης στο πρόσωπο, βγάζει μια φωνή προς εμένα: «*Ακόμα δεν άρχισες να γράφεις*;». Δεν του απάντησα τίποτα, μόνο γύρισα το κεφάλι μου. Τον κοίταξα και σηκώθηκα. Βημάτισα

βουβός προς την πόρτα. Αυτός άπλωσε το χέρι του και την έκλεισε. Τη στιγμή εκείνη μπήκε ο συνεργάτης του στο δωμάτιο.

Ο Κουσμανόβσκη έχοντας δίπλα του το συνεργάτη του άρχισε να φωνάζει, κυριολεκτικά ούρλιαζε, με έξαλλη νευρικότητα. Τον άφησα να ξεφουσκώσουν τα νεύρα του. Όσο εγώ έμενα βουβός, τόσο περισσότερο λύσσαξε προκαλώντας με να μιλήσω. Έκανα με το χέρι μου να τον παραμερίσω για να πλησιάσω στην πόρτα. Με έπιασαν και οι δύο και μου υπέδειξαν να καθίσω στο κάθισμα.

«*Μίλησε επιτέλους!*», μου λέει ο Κουσμανόβσκη.

Τότε έβγαλα και εγώ μια δυνατή φωνή. «*Αφήστε με να φύγω*». «*Αν δεν γράψεις, από εδώ δεν βγαίνεις*», επαναλαμβάνει ο Κουσμανόβσκη. Αρχίσαμε το μονόλογο και, όταν είδε ότι εγώ όλο και δυνάμωνα τον τόνο, ο Κουσμανόβσκη καταϊδρωμένος από την κακία του παραχώρησε τη θέση του στο συνεργάτη του. Μετά από αυτό επικράτησε κάποια ηρεμία και σε χαμηλό τόνο αρχίσαμε να μιλάμε με το συνεργάτη του Κουσμανόβσκη, ο οποίος κάνει προσπάθεια να με πείσει να φανώ συνεργάσιμος. «*Έτσι θα πάρεις και τη μεγάλη σύνταξη*», μου λέει. Τότε ξεσπάθωσα και τους λέω: «*Εγώ θα φύγω*». «*Πού θα πας*»; με διέκοψαν.

«*Σε όλη την Ευρώπη, αλλά θα προτιμούσα να πάω στον τόπο όπου γεννήθηκα και αγωνίστηκα. Είτε νόμιμα είτε παράνομα εγώ θα πάω στο Μάλι-Μάδι, να πεθάνω εκεί. Αλλά πρώτα θα πάω στο Βελιγράδι να βρω τον πρόξενο Κριβοκάπιτς, που μου έδωσε τη γιουγκοσλαβική υπηκοότητα στη Σόφια. Θα καταγγείλω αυτά που εσείς μου κάνετε*». Τότε έμεινε μόνος του ο συνεργάτης του Κουσμανόβσκη στο δωμάτιο. Προσπάθησε να με ηρεμήσει λέγοντάς μου: «*Πήγαινε τώρα στο σπίτι σου να ηρεμήσεις και άλλη φορά θα τα πούμε*».

«*Άλλη φορά δεν πρόκειται να ανταμώσουμε, εκτός αν με πάρετε δεμένο. Μία πρόταση σας κάνω: ό,τι έγινε μέχρι αυτή τη στιγμή, από την πλευρά μου θα μείνει μέσα σε αυτό το δωμάτιο. Αν με ενοχλήσετε θα αναγκαστώ να καταφύγω στους ανωτέρους να βρω το δίκιο μου. Εσάς άλλοι σας βάλανε να ενεργήσετε έτσι εναντίον μου, και συγκεκριμένα οι λιποτάκτες από τον ένοπλο αγώνα που έκανε ο μακεδονικός λαός από το 1941 μέχρι το 1949 στον δικό μας τόπο*». Ήταν τα τελευταία λόγια που τους είπα και δεν με ξαναενόχλησαν ποτέ.

Μετά από λίγο καιρό πήρα γραπτώς απάντηση ότι δεν μου ανήκει το συμπλήρωμα 56% στη σύνταξη βάσει του άρθρου 8 του νόμου. Αυτό σήμαινε ότι δεν είχα προσφέρει κοινωνική ή άλλη οργανωτική δουλειά μετά την απελευθέρωση στη **Σ**.**Δ**. της **Μ**ακεδονίας. Επρόκειτο για στοιχεία αβάσιμα.

ΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥ ΣΤΟΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ ΤΗΣ Σ.Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τις εγκρίσεις ή απορρίψεις στις αποφάσεις για το συμπλήρωμα της σύνταξης στους αγωνιστές της Ε.Α. τις υπέγραφε ο πρωθυπουργός της Σ.Δ. της Μακεδονίας, Μ.Π. Πόποβ. Έγραψα πολυσέλιδο γράμμα στον πρωθυπουργό εξιστορώντας τους αγώνες μου και τον παρότρυνα να βρει έστω και έναν από αυτούς, στους οποίους έδωσαν 56% αύξηση, στον δικό μου βαθμό και με τη δική μου ιστορία στον αγώνα.

«*Εσείς, σύντροφε πρωθυπουργέ, χωρίς καθόλου να με γνωρίζετε υπογράψατε την πράξη απόρριψης, η οποία συντάχθηκε από τους λιποτάκτες του αγώνα μας, με επικεφαλής τον Β. Αϊάνοβσκη, που βρίσκεται στη θέση του προέδρου της* ***Ε****πιτροπής* ***Κ****ρίσεως των* ***Α****γωνιστών της* ***Μ****ακεδονίας του* ***Αι****γαίου.*

Εγώ αγωνίστηκα για κάποιον σκοπό αλλιώτικο από αυτόν του Β. Αϊάνοβσκι και δεν θα ήθελα να μου δοθεί το 56% για το σκοπό του Αϊάνοβσκη.

Ο Βάγγελ Αϊάνοβσκη καταγόταν από την Έδεσσα. Υπήρξε στέλεχος του Σ.Ν.Ο.Φ., στα χρόνια της Κατοχής, μετά του Ν.Ο.Φ. Το 1944 έπαιξε δραστήριο ρόλο στη διάσπαση στο Βίτσι και στο Καϊμάκτσαλάν στα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Έφυγε για τη Γιουγκοσλαβία επικεφαλής πολλών αγωνιστών από την περιοχή της Έδεσσας και κατατάχτηκε στα μακεδονικά-γιουγκοσλαβικά παρτιζάνικα τμήματα, εγκαταλείποντας τον Ε.Λ.Α.Σ. Στα Σκόπια ο Αϊάνοβσκη θεωρούνταν ένα από τα βασικότερα στελέχη στην εξουσία της ***Σ****.****Δ****. της* ***Μ****ακεδονίας. Ο Αϊάνοβσκη συνέταξε την πρόταση να με απορρίψουν από το συμπλήρωμα του 56% στην σύνταξη και ο πρωθυπουργός Ποπόβ την υπέγραψε.*

Στο πολυσέλιδο γράμμα μου θυμίζω στον πρωθυπουργό Ποπόβ ότι με τον ερχομό μου στη ***Σ****.****Δ****. της* ***Μ****ακεδονίας με φώναξαν και μου έδωσαν δύο παράσημα από το Βελιγράδι, εγκεκριμένα, έχοντας του Τίτο την υπογραφή, στο όνομά μου Αργύρης Κοβάτσης. Το ένα για ανδραγαθία στον πόλεμο και το άλλο για εξαιρετικές υπηρεσίες υπέρ του λαού*».

Καταλήγοντας στο γράμμα μου τόνισα στον πρωθυπουργό πως το γεγονός των δύο παρασήμων και της εθελοντικής απλήρωτης κοινωνικής υπηρεσίας μου στην κοινότητα Τσαϊρ-Σκόπια, ακυρώνει το άρθρο (8) του νόμου για την αρνητική απόφαση. Επομένως θα πρέπει να βρουν άλλο άρθρο και να συντάξουν άλλη εισήγηση.

ΜΕ ΠΑΡΟΤΡΥΝΑΝ ΝΑ ΖΗΤΗΣΩ ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΣΗ

Στην κοινότητα όπου πρόσφερα τις υπηρεσίες μου εθελοντικά με εκτιμούσαν πολύ. Με παρότρυναν να πάω προσωπικά στον πρόεδρο της επιτροπής, Βάγγελ Αϊάνοβσκη και να του παραδώσω γραπτή αναφορά μου για επανεξέταση του θέματος. Φαίνεται πως ήταν υπόδειξη από τα πάνω, καθώς με παρακάλεσε ο πρόεδρος των Αγωνιστών της Κοινότητας να το κάνω αυτό.

Δίπλα από το γραφείο των Αγωνιστών βρίσκεται το γραφείο της **Έ**νωσης **Κ**ομμουνιστών **Γ**ιουγκοσλαβίας - Κ.Κ.Γ. Γραμματέας της κομματικής οργάνωσης της κοινότητας ήταν ο γιος του Β. Αϊάνοβσκη, Γκεώργη. Σκληρός κομματικός και οικογενειακός μηχανισμός. Παντού τα ίδια. Απευθύνθηκα προς τον πρόεδρο των Αγωνιστών, αρνούμενος κάτω από τέτοιες συνθήκες να δεχθώ οτιδήποτε.

Όλες οι προσπάθειές τους ήταν να δώσω λαβή προκειμένου να ακυρώσουν την αρνητική απόφαση. Ωστόσο έπρεπε να έχουν δικιά μου γραπτή αναφορά, όπως την ήθελαν. Κατηγορηματικά αρνήθηκα να υποκύψω μπροστά σε έναν λιποτάκτη, τον οποίο έζησα στον ένοπλο αγώνα. Δύο άλλοι σύντροφοι, ταγματάρχες στον Δ.Σ., οι οποίοι πήραν αρνητική απάντηση, πήγαν και προσκύνησαν τον Αϊάνοβσκη γονυπετείς. Φυσικά ήταν έργο της Ασφάλειας, και έτσι αναίρεσαν την αρνητική απόφαση και δόθηκε το 56% στη σύνταξη.

Τους συντρόφους αυτούς τους γνώριζα, διότι νωρίτερα υπηρετούσαν στο τάγμα μου ως διοικητές λόχων μου και τους έφτυσα κατάμουτρα για την λιποψυχία τους. «*Τέτοιοι ήσασταν και στον Δ.Σ.Ε.*», τους είπα οργισμένος.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Μετά το 1948 ο Τίτο έκανε πολλές μεταρρυθμίσεις στη Γιουγκοσλαβία. Άλλαξε την ονομασία του Κ.Κ.Γ. σε **Έ**νωση **Κ**ομμουνιστών **Γ**ιουγκοσλαβίας. Επέβαλε το αυτοδιαχειριστικό οικονομικό σύστημα. Έκανε ριζική ανασυγκρότηση μέσα στο κόμμα. Μετά το 1948 άνοιξε διάπλατα τις πόρτες του κόμματος στρατολογώντας νέα μέλη, με κύριο κριτήριο των νέων μελών την εχθρική στάση απέναντι στον Στάλιν και τη **Σ**οβιετική **Έ**νωση.

Ως κομματικά και κρατικά στελέχη αναδείχνονταν οι οργανωμένοι στο κόμμα μετά το 1948. Έγιναν διευθυντές επιχειρήσεων, γραμματείς κομματικών οργανώσεων. Ο μεγάλος «μπαμπούλας» της πολιτικής του Τίτο

ήταν ο σταλινισμός. Ακόμα και η παραμικρή εκδήλωση υπέρ του Στάλιν ή της Σ.Ε. διωκόταν με εξορίες, φυλακίσεις, με την κατηγορία: «*Οπαδός του ΙΝΦΟΡΜΠΙΡΟ*».

Την περίοδο αυτή κατάφεραν και εισχώρησε στην κρατική εξουσία το πιο εχθρικό και διεφθαρμένο, καιροσκοπικό στοιχείο, αρκεί να φώναζε: «*Θάνατος στον Στάλιν*».

Προωθήθηκαν στην εξουσία τέτοιοι γραφειοκράτες, τους οποίους ο ίδιος ο Τίτο τους ονόμασε «*τεχνοκράτες-γνώστες της διοίκησης και της οικονομίας*».

Τα αποτελέσματα αυτής της τακτικής δεν άργησαν να αποδειχτούν καταστροφικά για την οικονομία της Γιουγκοσλαβίας. Στο ανεξέλεγκτο αυτοδιαχειριστικό σύστημα ουσιαστικά ο διευθυντής έκανε ό,τι ήθελε. Το κόμμα ήταν ανύπαρκτο, διότι οι πιστοί και παλαιοί κομμουνιστές κατηγορήθηκαν ως σταλινικοί.

Με την αυτοδιαχείριση οι τεχνοκράτες διευθυντές χρεοκόπησαν τα εργοστάσια και οι επιχειρήσεις σημείωσαν τεράστιες απώλειες, εμφάνισαν χρέη, καταχρήσεις κ.ά.

Κανένας νόμος δεν όριζε τις αρμοδιότητες του διευθυντή ούτε ευθύνες του καταλογίζονταν, όσες και να ήταν οι απώλειες και οι ζημίες στην επιχείρηση. Υπήρχαν περιπτώσεις που διευθυντής χρέωσε με εκατομμύρια την επιχείρηση και δεν είχε να πληρώσει τους εργάτες. Η τιμωρία ήταν να τον απομακρύνουν από την χρεοκοπημένη επιχείρηση και να τον διορίσουν σε άλλη πιο παραγωγική, διότι ήταν της απολύτου εμπιστοσύνης, ενώ οι εργάτες διαμαρτύρονταν, καθώς έμεναν απλήρωτοι.

Μπροστά σε αυτή την κατάσταση επικράτησε αναβρασμός στον κόσμο και ο Τίτο βγήκε ανοιχτά και με διάγγελμα προς το λαό καταδίκασε την ανεξέλεγκτη δράση των διευθυντών των επιχειρήσεων καλώντας τους εργάτες να πάρουν τον έλεγχο στα χέρια τους.

Δεν ήταν εύκολο να αλλάξει το καθεστώς, διότι στην εξουσία βρίσκονταν όλοι σχεδόν της γενιάς του 1948 και μετά.

Ο ΤΙΤΟ ΑΛΛΑΞΕ ΤΑΚΤΙΚΗ

Ο παντοδύναμος ηγέτης της Γιουγκοσλαβίας Τίτο αντιλήφθηκε την αρνητική πορεία της οικονομίας. Το 1977 αναδιοργάνωσε τις Κομματικές Οργανώσεις βάσης στις επιχειρήσεις, με σκοπό να αναστρέψει το κλίμα στην οικονομία και να περιορίσει τη δράση των διευθυντικών στελεχών στις επιχειρήσεις.

Το αυτοδιαχειριστικό σύστημα βρισκόταν ολοκληρωτικά στα χέρια των διευθυντών. Όταν κέρδιζε η επιχείρηση, κέρδιζε ο διευθυντής περισσότερα. Όταν έχανε η επιχείρηση, έχανε το κράτος και οι εργαζόμενοι, ενώ καμία ευθύνη δεν έφερε ο διευθυντής. Πολλά εργοστάσια στρατηγικής σημασίας του κράτους, όπως το Φ.Ε.Ν.Η., πτώχευσαν. Το 1980 οι εργάτες δεν μπορούσαν να πληρωθούν. Το σύστημα αυτοδιαχείρισης είχε εξελιχθεί σε σύστημα αυτοδιορισμών και αλληλοδιαδοχών στην εξουσία. Ο Τίτο αρρώστησε, και τότε άρχισε η υπόσκαψη των θεμελίων της **Ο**μόσπονδης **Σ**οσιαλιστικής **Δ**ημοκρατίας της **Γ**ιουγκοσλαβίας μετά το 1980.

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΤΗΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ

Από το 1978 μου γεννήθηκε η σκέψη να φύγω για την Ελλάδα. Μέρα και νύχτα η σκέψη μου στην Ελλάδα βρισκόταν. Από οικονομικής άποψης είχαμε καλά τακτοποιηθεί. Καλές συντάξεις είχαμε, ενώ πήρα και μεγάλη αναπηρική σύνταξη από το ομοσπονδιακό ταμείο Βελιγραδίου ως αγωνιστής της Ε.Α.

Με την παραγωγή και πώληση λουλουδιών επίσης κάναμε λεφτά. Αγοράσαμε την παράγκα και στο ίδιο μέρος κτίσαμε ωραία μονοκατοικία σε μεγάλο οικόπεδο. Το σπίτι μας ήταν 120τ.μ. με υπόγειο 60τ.μ. και άλλες αποθήκες και γκαράζ 60τ.μ.

Αγοράσαμε και δεύτερο αυτοκίνητο. Η ζωή μας ήταν καλή από οικονομικής άποψης. Όλα τα κάναμε με τη δικιά μας εργασία. Ο μοναδικός **Π**ολιτικός **Π**ρόσφυγας από την Ελλάδα, στον οποίο το κράτος δεν έδωσε διαμέρισμα και ούτε ένα δηνάριο, διότι δεν ζήτησα δάνειο, όπως έκαναν πολλοί δικοί μας. Είμαι ο μοναδικός που μόνος μου έλυσα το πρόβλημα της κατοικίας χωρίς τη βοήθεια του κράτους, βασισμένος αποκλειστικά στη δουλειά μας και στη νοικοκυρεμένη διαχείριση που κάναμε.

Δεν με συγκινούσε η καλή, σχετικά, τακτοποίησή μας από οικονομικής άποψης και κατοικίας. Τα παιδιά μας ήταν όλα τακτοποιημένα, με σπίτια και δουλειές σχετικά καλές. Και τα τέσσερα παιδιά μας ήταν παντρεμένα και είχαν το δικό τους νοικοκυριό.

Μέρα και νύχτα σκεφτόμουν να βρω τρόπο να επιστρέψω στην Ελλάδα, στη γενέτειρά μου. Στην Ελλάδα μπορεί να θεωρούνταν δημοκρατική η Καραμανλική εξουσία, διότι δήθεν τους απάλλαξε από την επτάχρονη δικτατορία του Παπαδόπουλου, αλλά στην ουσία, τον Καραμανλή τον έφεραν οι Αμερικάνοι. Οι δικτάτορες της επταετίας είχαν φάει τα ψωμάκια τους,

επομένως για να προλάβουν τυχόν δυσάρεστες εξελίξεις προς αυτούς, οι Αμερικάνοι «ξαναφύτεψαν» την καραμανλική εξουσία για δικό τους συμφέρον στην Ελλάδα.

Όταν πρώτα επισκέφτηκα το ελληνικό προξενείο στα Σκόπια, στα μέσα του 1978 και με δέχτηκε ένας υπάλληλος που ονομαζόταν Βασίλης και καταγόταν από τη Φλώρινα. Ήταν κοντός στο μπόι, αλλά διάβολος με τρανά τσαρούχια. Ήταν ο παντοδύναμος στο προξενείο. Με δέχτηκε με χαμόγελο στα χείλη, αλλά μαύρη κακία στα μάτια και φρύδια. Με πέρασε από ιερά εξέταση. Του είπα ποιος είμαι λεπτομερέστατα. Δεν ήθελα να κάνω τον μετανιωμένο ζητώντας έλεος από τον κοντό πίθηκο και ψυχικά άνθρωπο, καθώς ποτέ δεν προσπάθησα να κρυφτώ πίσω από το δάχτυλό μου σχετικά με το ποιος ήμουν στον δεκάχρονο ένοπλο αγώνα. Ανοιχτά έλεγα ποιος είμαι.

Τελικά μου έφερε δακτυλογραφημένο ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο ρωτούσε ποιος ήταν ο πάππος μου και πού πέθανε. Πού γεννήθηκαν ο πατέρας και η μάνα μου, αν είναι ζωντανοί και πού βρίσκονται, αν πέθαναν πού θάφτηκαν. Λεπτομέρειες για τα αδέλφια μου. Σε πόσες χώρες του «Σιδηρού Παραπετάσματος» έζησα, από πότε μέχρι πότε και πολλά άλλα. Το τελευταίο ερώτημα ήταν πόσες γλώσσες ξέρω και ποιες είναι αυτές. Έγραψα: «*Ελληνικά, Πολωνικά, Τσεχοσλοβάκικα, Ρούσικα, Βουλγάρικα, Γιουγκοσλάβικα*».

Με ξαναρωτάει «*Άλλη γλώσσα;*» και πάλι με ρωτάει «*Εδώ ποια γλώσσα μιλάς;*». «*Τη γλώσσα της Σ.Δ. της Μακεδονίας*» του λέω. «*Πώς τη λένε αυτή την γλώσσα;*», με ρωτάει. «*Μακεδονική*» του απαντώ. «*Ναι*», μου λέει: «*Γράψε ότι ξέρεις τη Μακεδονική γλώσσα*». Τις λέξεις «*Μακεδονική Γλώσσα*» ήθελε να τις γράψω για να χαρακτηρίσει ποιος είμαι. Δεν αντιλήφθηκα τον προβοκάτορα, ότι επέμενε στη λέξη «*Μακεδονική γλώσσα*».

Πέρασα μετά από δεκαπέντε μέρες, όπως μου είπε, προκειμένου να ρωτήσω αν ήρθε απάντηση. «*Ναι*», μου λέει, «*ήρθε. Αρνητική*». «*Δώσε μου το έγγραφο ή αντίγραφο*». «*Δεν δίνουμε γραπτό, μόνο προφορικά απαντούμε*», μου λέει. «*Με την αίτηση ζητούσα επαναπατρισμό. Τώρα να ζητήσω επίσκεψη στην Ελλάδα;*», του λέω. «*Έλα μετά από ένα μήνα*». Η ίδια αρνητική απάντηση και στη δεύτερη αίτησή μου, αυτή τη φορά για επίσκεψη.

Άλλες δύο αιτήσεις, σύνολο τέσσερις φορές, αρνητικές κατά τον κ. Βασίλη μέχρι του τέλους του 1978.

ΜΟΥ ΕΚΟΨΑΝ ΚΑΙ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ ΝΑ ΠΑΡΕΥΡΕΘΩ ΣΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ ΜΟΥ

Στα τέλη Γεν. 1979 πέθανε η μάνα μου στην Ελλάδα, 101 χρονών στο χωριό μου, στους Αμπελόκηπους Καστοριάς Μου έστειλαν τηλεγράφημα από την Καστοριά ότι πέθανε η μάνα μου και ότι θα την κρατήσουν άταφη ώστε να μπορέσω να πάω στην κηδεία της. Υπήρχε κάποια διαταγή πως για κηδεία συγγενούς πρώτου βαθμού επέτρεπαν να πάνε στην Ελλάδα από την Σ.Δ. της Μακεδονίας. Σε μερικούς πράγματι επιτράπηκε. Γι' αυτό και εγώ είπα μέσα μου: «*Χαίρε αγαπημένη μου μάνα. Πεθαμένη θα με φέρεις στην Ελλάδα*». Σκοπός μου ήταν να πατήσω με τα πόδια μου στο χωριό μου.

Την ίδια ημέρα, στις 24 Γεν. 1979, με πολλά χιόνα και κλεισμένους τους δρόμους, τραβήξαμε μέσω Γκόστιβαρ-Κίτσεβο. Αποκλειστήκαμε στα χιόνια και ευτυχώς μας βοήθησε το μηχάνημα που καθάριζε το χιόνι και βγήκαμε προς το Κίτσεβο. Τις πρωινές ώρες φτάσαμε στα σύνορα στο τελωνείο Νίκης της Φλώρινας. Έδωσα το σημείωμα στην αστυνομία, που έλεγε ότι προκειμένου για βίζα αρμόδιο για την παραχώρησή της είναι το τελωνείο.

Ήμασταν τρεις, εγώ η σύζυγος μου η Ελένη και ο μικρότερος γιος μας Χρήστος, που οδηγούσε το αυτοκίνητο. Μας ζήτησαν να καθίσουμε σε ένα ξύλινο κάθισμα, ενώ ένας φρουρός αστυνομικός μας φύλαγε με το αυτόματο. Ο αστυνόμος πήρε τα στοιχεία μας και έστειλε τηλεγράφημα στην Αθήνα για έγκριση βίζας. Από τις 25 του Γεν. όλη τη μέρα, όλη τη νύχτα μέχρι τις 26 Γεν. δεν ήρθε απάντηση από την Αθήνα.

Στις 26 του Γεν. από το πρωί είδα να έρχονται επισκέπτες, ανώτεροι αξιωματικοί της αστυνομίας από τη Φλώρινα. Περνούσαν από μπροστά μας και ξαναπερνούσαν και μας κοίταζαν με περιέργεια. Το παράξενο για μας ήταν ότι εκεί που μας φύλαγε διαδοχικά ένας αστυνομικός, από το πρωί της 26^{ης} του Γεν. ήρθαν 6 φρουροί με αυτόματα στα χέρια και στέκονταν μπροστά μας.

Έσκυψε ο γιος μου, Χρήστος, και ψιθυριστά μου λέει στο αυτί: «*Μπαμπά, για σένα ήρθαν; Τώρα μάθανε ποιος είσαι*;». «*Μην φοβάσαι*» του είπα.

Δοκίμασα να σηκωθώ όρθιος και μόλις έκανα ένα βήμα, άκουσα μια φωνή: «*Κάθισε κάτω»,* μου λέει ένας αστυνομικός. «*Στο W.C θέλω να πάω*», του λέω. Τότε, με πήραν δύο αστυνομικοί και με οδήγησαν στο W.C. Μόλις βγήκα, με οδήγησαν ξανά στο σκαμνί όπου καθόμασταν οι τρεις. Πέρασε το μεσημέρι και της δεύτερης μέρας. Απάντηση δεν ήρθε από την Αθήνα. Αυτή είναι η δημοκρατική αλλαγή, που έφερε ο Καραμανλής στην

Ελλάδα μετά τη δεκάχρονη απουσία του, όταν έφυγε από την Ελλάδα για το Παρίσι σαν λιποτάκτης, με πλαστό διαβατήριο και με το όνομα Τριανταφυλλίδης.

Τώρα, τον έφεραν οι Αμερικάνοι και τον τοποθέτησαν πρωθυπουργό, τον «ευρωσυγχρονισμένο» Καραμανλή. Πώς είναι δυνατό να ξεχάσω την καραμανλική εξουσία, όταν στα Σκόπια μετά το 1974, στο ελληνικό προξενείο κάθε μέρα εκατοντάδες άνθρωποι από την Ελλάδα, που φύγανε με τον εμφύλιο πόλεμο, πήγαιναν και περίμεναν έξω από τα κάγκελα και παρακαλούσαν να τους δεχθούν μέσα κλαίγοντας γυναίκες και άνδρες υπερήλικοι.

Να ’ρθει η σειρά τους, επί εβδομάδες και μήνες περίμεναν, διότι κάθε μέρα δέχονταν 10-15 άτομα, ενώ έξω από τα κάγκελα του προξενείου περίμεναν εκατοντάδες. Με βαρβαρότητα έκλειναν τις σιδερένιες πόρτες με τη λέξη «*Κύριε, ελάτε αύριο».* Πήγαιναν την επόμενη μέρα από τις 4 το πρωί προκειμένου να πιάσουν σειρά. Έφτανε η ώρα 1 το μεσημέρι, όταν άνοιγαν την πόρτα για τους «*ληστοσυμμορίτες»,* όπως μας αποκαλούσαν απροκάλυπτα, και να δεχτούν μόνο καμιά δεκαριά ανθρώπους.

Τώρα, εδώ στα σύνορα που τα πόδια μου πατάνε σε ελληνικό έδαφος, - θυμήθηκα την ιστορία της πάλης του Ηρακλή με τον Ανταίο - ένιωθα δύναμη βαθιά από την ψυχή μου, διότι εδώ ακριβώς στα σύνορα έδωσα την τελευταία μάχη με τους Γερμανούς στις 3 και 4 Νοέμβρη του 1944. Εδώ, στο χώρο αυτό, τρία χρόνια στον εμφύλιο πόλεμο πολεμούσα για την απαλλαγή της Ελλάδας από τη δυναστεία του Γκλύγκσμπουργκ και την αγγλοαμερικανική κατοχή.

Πέρασε το μεσημέρι και της δεύτερης μέρας. Πάνω από τριάντα ώρες καθόμασταν στο ξύλινο σκαμνί σαν να μας είχαν καρφωμένους. Όταν φτάσει το αίμα στο κεφάλι και θολώσει το μυαλό του ανθρώπου από την αγανάκτηση, δεν ξέρει τι κάνει.

Σηκώθηκα απότομα και φώναξα: «*Να ’ρθει ο Διοικητής*». Ήρθε ένας υπαξιωματικός και μου λέει: «*Τι θέλεις;»* «*Τον Διοικητή θέλω»,* φώναξα δυνατά και επαναλάμβανα: «*Τον Διοικητή, τον Διοικητή*». Βούρκωσαν τα μάτια μου και, αφού με είδαν αγριεμένο, άκουσε ο Διοικητής Αστυνόμος μάλλον, από την Ρούμελη καταγόταν, και προσπάθησε να με ηρεμήσει.

«*Ακόμα δεν ήρθε απάντηση από την Αθήνα;»,* τον ρώτησα. Αυτός, αντί να μου πει ναι ή όχι, μου λέει: «Δ*εν ξεχνιούνται τα δικά σας*!». «*Τι εννοείς;»,* του λέω. «*Εσείς σκοτώσατε τον πατέρα μου*!». «*Γι’ αυτό έγινες αξιωματικός της Αστυνομίας; Θέλεις να εκδικηθείς τους δολοφόνους του πατέρα σου; Αν είναι αλήθεια αυτό που λες, τότε πήγαινε και πιάσε τον Φλωράκη, είναι μέσα στο ελληνικό κοινοβούλιο. Αυτός ήταν διοικητής στα τμήματα του*

Δ.Σ.Ε. στη Ρούμελη, εκεί που σκότωσαν τον πατέρα σου!». «*Εγώ πολέμησα στο Γράμμο, στο Βίτσι»,* και του έδειξα τις κορυφές της Μπέλα-Βόντα, την Βίγλα-Λούντζερ και στο Καϊμακτσαλάν. *«Εδώ πολέμησα. Δεν σκότωσα κανέναν εκτός μάχης. Γιατί μας τυραννάς εμάς για τον χαμό του πατέρα σου, κύριε αστυνόμε*;», του είπα

Τότε μου λέει: «*Ήρθε ειδοποίηση από την Καστοριά και μόλις τώρα θάψανε τη μάνα σου. Γι' αυτό δεν χρειάζεται να πάτε*». Ο αστυνόμος ήταν ήρεμος και ολιγόλογος με χαμηλό τόνο συμπεριφοράς. Ένιωσα πως πάνω του είχε ανθρωπιά, αλλά τον δέσμευε το καθήκον του, οι Καραμανλικές εντολές.

«*Κύριε αστυνόμε, ας θάφτηκε η μάνα μου, αν και κακώς, αλλά να, το αυτοκίνητό μου. Δέστε μου τα χέρια, τα πόδια και τα μάτια ακόμα και με συνοδεία αστυνομικών, να πληρώσω τα έξοδα, έχω μάρκα Γερμανίας, να μας πάτε στον τάφο της μάνας μου να ρίξω μια χούφτα χώμα και φέρτε μας πίσω. Μόνο αυτή τη χάρη κάντε μας!»,* του είπα.

«*Δεν έχω αυτό το δικαίωμα*», με συγκίνηση στο πρόσωπό του, μου απάντησε ο αστυνόμος. Τότε ξεσπάθωσα: «*Μην κόβεστε για μεγάλοι χριστιανοί. Δύο εικοσιτετράωρα μας κρατάτε καρφωμένους στο ξύλινο σκαμνί. 90 χιλιόμετρα απέχει η Καστοριά. Η μάνα μου πεθαμένη σε ηλικία 101 χρονών. 30 χρόνια ζούμε μακριά της. Έστω και το στερνό αντίο να έλεγα με αυτή την ηρωίδα που στα χρόνια της Κατοχής την περίοδο 1941-1944, στο σπίτι της φύλαξε δεκάδες καθοδηγητές και αγωνιστές του Κ.Κ.Ε., του Ε.Α.Μ., του Ε.Λ.Α.Σ., της Ε.Π.Ο.Ν.».*

Και πολλά άλλα είπα στον αστυνόμο, ενώ η γυναίκα μου με τραβούσε από το σακάκι να σταματήσω να μιλώ. Πάντως σαν πρόσωπο ο αστυνόμος ήταν ανθρωπιστής. Τόσα που του είπα έσκυψε το κεφάλι κάτω, δεν σήκωσε τα μάτια του να με κοιτάξει κατάμουτρα και στα βουβά γύρισε πίσω στο γραφείο του.

ΑΡΓΑ ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΣΤΙΣ 26 ΓΕΝ. ΜΕ ΘΛΙΨΗ ΚΑΙ ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗ ΤΡΑΒΗΞΑΜΕ ΓΙΑ ΣΚΟΠΙΑ

Δύο μέρες και μία νύχτα μάς κρατούσαν στο τελωνείο Νίκης της Φλώρινας. Αν υπολογίσουμε την απόσταση με την Καστοριά στο διάστημα των 36 ωρών που μας κρατούσαν φρουρούμενους στο τελωνείο, δεκαοχτώ φορές μπορούσαμε να πάμε και να γυρίσουμε στην Καστοριά. Τέτοια εγκλήματα δεν ξεχνιούνται. Γυρίζοντας πίσω κοίταξα όλες τις βουνοκορφές του Βίτσι και ευχήθηκα καλή λευτεριά σε όλο τον κόσμο στην Ελλάδα από

την καινούρια Καραμανλική δυναστεία και την επιστροφή του κόσμου στα Κορέστια και την Πρέσπα.

Τρομερή κακοκαιρία, χιόνια πολλά, κλεισμένος ο δρόμος από το Πρίλεπ, γυρίσαμε πάλι μέσω Κίτσεβο-Γκόστιβαρ. Στο ύψωμα προς το Μαύροβο δύο μέτρα το χιόνι από τις δυο πλευρές του δρόμου σαν να περνούσαμε από γαλαρία τούνελ. Παρά τη μεγάλη δεξιοτεχνία οδήγησης του γιου μας, Χρήστου, το πολύ χιόνι μάς πέταξε στην άκρη του δρόμου. Ακινητοποιηθήκαμε.

Για σένα μάνα και γιαγιά Νάτσαινα, κάναμε αυτή τη θυσία, για να σε δούμε έστω και πεθαμένη για τελευταία φορά, αλλά η βάρβαρη καραμανλική εξουσία δεν μας το επέτρεψε. Όλα αυτά σκεφτόμουν στο δρόμο. Τότε θυμήθηκα και τον στρατιωτικό παπά, όταν ο ελληνικός στρατός υποχωρούσε άτακτα από το αλβανικό μέτωπο και πετούσε τα όπλα, ο παπάς φώναξε: «*Ω, Αθήνα πρώτη χώρα, τι γαϊδούρια θρέφεις τώρα*».

Αυτή την Ελλάδα βλέπω μπροστά μου εγώ, αγωνιστής που με το όπλο στο χέρι για δέκα χρόνια πολέμησα για λευτεριά και δημοκρατία την περίοδο 1940-1949.

ΔΥΝΑΜΩΣΕ ΤΟ ΠΕΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όταν γυρίσαμε στην πόλη Σκόπια, μερικές μέρες πήγαινα να πιάσω σειρά, ώστε να προλάβω να μπω στο προξενείο.

Έτσι όπως καθόμουν στη σειρά, είδα έναν κύριο που έμοιαζε ξένος από το ντύσιμο. «*Μάλλον Έλληνας είναι*», είπα μέσα μου. Ειδοποίησα αυτόν που βρισκόταν μπροστά μου στη σειρά ότι βρίσκομαι πίσω του ώστε να μπορέσω να ξαναγυρίσω. Βγήκα από τη σειρά και πλησίασα τον κύριο αυτόν. «*Ξένος φαίνεσαι*», του λέω στα ελληνικά. «*Ναι. Έλληνας είμαι*», μου απάντησε. «*Εσύ τι είσαι;*», με ρώτησε. «*Καστοριανός, πρώην αντάρτης του Ε.Λ.Α.Σ. και του Δ.Σ.Ε.*», του λέω. «*Κατάλαβα. Ξέρω πολλά για σας*», μου λέει. Τον διέκοψα λέγοντάς του ότι «*Ήμασταν ληστοσυμμορίτες κ.λ.π.;*». «*Όχι, για όνομα του Θεού. Εσείς θυσιαστήκατε για τη λευτεριά της πατρίδας και για μια καλύτερη Ελλάδα*».

«*Είμαι δημοσιογράφος*», μου λέει, «*από την Αθήνα είμαι*». Τότε του εξήγησα ποιος είναι αυτός ο κόσμος, οι εκατοντάδες άνθρωποι κάθε ηλικίας, που περιμένουν στη σειρά για να μπουν στο προξενείο και να ζητήσουν βίζα για την Ελλάδα. Κάθε μέρα δέχονται 10-15 άτομα, διότι τους ζητούσαν να γράψουν και για τον προπάππο τους πού είναι θαμμένος.

«*Ντροπή για την Ελλάδα είναι αυτό το φαινόμενο. Πώς ανέχεστε και δεν βάζετε φωτιά να κάψετε αυτό το κολαστήριο; Αίσχος. Θα τα καταγγείλω*

και εδώ μέσα, αλλά και στην Αθήνα θα τους πω πολλά», μου είπε ο κύριος αυτός. Επειδή είδε ότι πλησίασε ένας αστυνομικός, μου λέει, «*Γεια σου. Φεύγω*».

Και εγώ εγκατέλειψα τη σειρά και έφυγα στο σπίτι. Επέμενα μερικές μέρες για να μπω στο προξενείο τους, να πω για την οδύσσεια που πέρασα στη Νίκη και να διαμαρτυρηθώ. Δεν κατάφερα να μπω και αποφάσισα να αλλάξω τακτική.

ΦΕΥΓΩ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Αν ήταν δυνατόν να έβρισκα κάποιο δρόμο για την Ελλάδα μέσω οποιασδήποτε χώρας του κόσμου, θα τον χρησιμοποιούσα χωρίς να λυπηθώ τα έξοδα στο μέτρο των δυνατοτήτων μου, έστω και με κίνδυνο της ζωής μου.

Φεύγω για το Παρίσι. Είχα εκεί γνωστούς γουναράδες, Καστοριανούς, καθώς και συγγενείς. Πήγα στην ελληνική πρεσβεία στο Παρίσι και με το πρόσχημα ότι η Γιουγκοσλαβία είχε βάλει δασμό στην έξοδο από τη χώρα, ζήτησα να μου δοθεί βίζα για την Ελλάδα από το Παρίσι.

Όταν είδαν ότι το γιουγκοσλαβικό διαβατήριο έγραφε ως παραμονή τα Σκόπια, ο πρόξενος το άφησε στο τραπέζι σαν να τον είχε κάψει καμένο κόκκινο σίδερο στο χέρι. «*Δεν γίνεται*», μου λέει. «*Με το διαβατήριο αυτό μόνο στο προξενείο στα Σκόπια μπορείς να πας να ζητήσεις βίζα*». «*Μα κύριε πρόξενε, εδώ βρίσκομαι στο Παρίσι, και αεροπορικώς θέλω να ταξιδέψω στην Ελλάδα - στην Αθήνα». «Όχι*», μου λέει, *«δεν γίνεται». «Μα ξέρετε, κύριε πρόξενε, για να πάω στα Σκόπια ξανά, πρέπει να πληρώσω πολλά χρήματα για έξοδο από εκεί. Γι' αυτό, σας παρακαλώ, δώστε μου από εδώ βίζα».*

Οι γορίλες της Καραμανλικής εξουσίας, αν και ζούσαν στο Παρίσι, στη Γαλλία, μια χώρα με δημοκρατικές παραδόσεις, γιατί ο Κ. Καραμανλής στη δεκαετία της παραμονής του ως φυγάς από την Ελλάδα στο Παρίσι είχε αλλάξει την φάτσα του, να φαίνεται δημοκρατικός, αλλά οι εντολές της Αθήνας ήταν «*STOP για τους Σουδήτες της Ελλάδας, που ζούνε στα Σκόπια*». Οι εγκέφαλοι της Αθήνας, εννοώ τους φανατικούς δεξιούς εθνικόφρονες, χρησιμοποιούσαν και βία και πολλά χρηματικά ποσά για να διώξουνε μέχρι και τον τελευταίο Μακεδόνα από την Καστοριά, τη Φλώρινα, την Έδεσσα και άλλες πόλεις και θα επέτρεπαν την επιστροφή των διωγμένων «*ληστοσυμμοριτών*», όπως μας έλεγαν;

Ό,τι πιο εθνικιστικό, ακροδεξιό στοιχείο υπήρχε στις υπηρεσίες των Υπουργείων Εσωτερικών και Εξωτερικών, τοποθετούνταν στις πρεσβείες και τα προξενεία στο εξωτερικό. Φεύγω από την πρεσβεία, και μόλις βγήκα

από την εξώπορτα, άρχισα να τραγουδώ: «*Μαύρη μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα. Μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Μαυρογιάννης*». Με άκουγαν οι Γάλλοι και με έβλεπαν και οπωσδήποτε θα 'λεγαν «*Τα έχει χάσει ο άνθρωπος*!».

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΣΤΗ ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ

«*Τώρα*», λέω με το νου μου, «*θα πάω στη Φρανκφούρτη. Εκεί βρίσκεται ο ανηψιός μου από αδελφή, ο Φώτης, πλούσιος γουναράς. Θα 'χει τα μέσα και έτσι θα μου δώσουν βίζα στο ελληνικό προξενείο της Φρανκφούρτης. Δεν απογοητεύομαι και χιλιοστό δεν κάνω πίσω από το σκοπό που έβαλα να γυρίσω στην Ελλάδα*».
Φτάνοντας στη Φρανκφούρτη με περίμενε ο Φώτης και ο Γρηγόρης. Με φιλοξένησαν στο σπίτι τους, με μεγάλη αγάπη και εκτίμηση. Τον Φώτη τον άφησα δυο χρονών παιδί. Μετά την Βάρκιζα το 1944, όταν έφυγα καταδιωκόμενος από το σπίτι μου, και μετά από 35 χρόνια τους ανταμώνω μαζί και τον αδελφό του, Γρηγόρη στη Φρανκφούρτη. Θυσία για μένα έγιναν ο Φώτης και ο Γρηγόρης, της αδελφής μου Λευτερίας παιδιά.

Πήγαμε μαζί με τον Φώτη στο ελληνικό προξενείο της Φρανκφούρτης. Τους γνώριζε καλά όλους ο Φώτης, γιατί ήταν πετυχημένος γουναράς. Με μεγάλη ελπίδα πως θα μου δίνανε την βίζα μπήκαμε στο προξενείο. Όλοι γνώριζαν τον Φώτη, με σύστησε και εμένα, «*Ο θείος μου Αργύρης κ.τ.λ.*».

Μόλις ο πρόξενος πήρε στα χέρια του το διαβατήριο «*Γιουγκοσλαβία, εκδιδόμενο στα Σκόπια*», άρχισε να τρέμει το χέρι του. «*Ωχ*», είπα μέσα μου, «*και εδώ τα ίδια*». Τα ίδια πράγματα με αυτά του Παρισιού μας επανέλαβε ο πρόξενος στην Φρανκφούρτη. «*Μόνο στα Σκόπια, πουθενά αλλού δεν θα πάρεις βίζα για την Ελλάδα*», μου είπε. Δεν ξαφνιάστηκα, αλλά είδα καθαρά πλεόν το καθεστώς της Αθήνας να απλώνεται σε όλο τον πλανήτη της γης. Στις πρεσβείες και τα προξενεία είχε δώσει εντολή: «*Αυτούς εξοντώστε τους».*

Ας είναι καλά τα παιδιά, ο Φώτης και ο Γρηγόρης, που με φιλοξένησαν στην Φρανκφούρτη. Στο γυρισμό μου από εκεί πήγα στο Μόναχο, όπου βρισκόταν η ανηψιά μου Μαριγούλα, κορίτσι της μεγαλύτερης αδελφής μου της Παρασκευής. Δούλευε γουνεργάτρια. Με περίμενε και με φιλοξένησε στο Μόναχο. Μερικές μέρες με κράτησαν και είπα με το νου μου: «*Αφού και στο Μόναχο έχει ελληνικό προξενείο δεν πάω να ζητήσω βίζα;*».

Είχα σιγουρευτεί πλέον ότι δεν θα μου δώσουν, αλλά δεν είχα και τίποτα να χάσω, αν χτυπούσα και τούτη την πόρτα. Ήθελα να δω τους ανθρώπους, αν μοιάζουν οι φάτσες τους με τις αντίστοιχες στο Παρίσι και τη Φρανκφούρτη. Βρε, παντού ίδιες, Καραμανλικής ράτσας άνθρωποι, «*διαλεγμένης ράτσας της Ε.Ρ.Ε. και της Ν.Δ.*», όπως είπε η Ελένη Βλάχου, *«εμείς είμαστε»*. Με την πρώτη ματιά, μόλις τους είπα ποιος είμαι και τι θέλω, με κοιτούσαν σαν εξωγήινο. Δεν περίμενα να μου πουν άλλα από αυτά που άκουσα στο Παρίσι και τη Φρανκφούρτη. Ήρεμος και χαμογελαστός, αφού άκουσα το ευαγγέλιο τους περί «*συμμοριτοκομμουνιστών και εξοντώσεώς τους*», φυσικά με άλλα λόγια, τους λέω «*Μην βλέπετε το εξώφυλλο του διαβατηρίου που είναι κόκκινο. Το κόκκινο χρώμα είναι το χαρούμενο, και στην Ελλάδα υπάρχει, και εγώ από την Ελλάδα κατάγομαι και για την Ελλάδα πολέμησα δέκα χρόνια με το όπλο στο χέρι. Δεν είμαι εξωγήινος, όπως το φαντάζεστε, γεια σας και καλή αντάμωση ή στην Αθήνα ή στα γουναράδικα, όπως είπε η αλεπού στα παιδιά της, όταν τα χώρισε από κοντά της».*

Άνοιξα την πόρτα να φύγω, αλλά ένας μου είπε : «*Κάθισε μην θεωρηθεί ότι σε διώχνουμε. Δεν πειράζει, πες μας και άλλα. Θα σε ακούσουμε»*. Με ένα ξερό «*αντίο*» τους αποχαιρέτησα πάλι. Τους σιχάθηκα βαθιά από την ψυχή μου, αλλά όπως λέει η παροιμία: «*Το αίμα, νερό δεν γίνεται*», διότι είχα ζήσει τέσσερα χρόνια τον αδελφοκτόνο εμφύλιο πόλεμο, όπου οι ξένοι μάς βάλανε να αλληλοσφαχτούμε.

Όταν έπεφτε αιχμάλωτος στρατιώτης στα χέρια μου, τον προστάτευα σαν να ήταν δικός μου μαχητής. Τα πάντα έκανα και τους αντίπαλους τραυματίες να τους σώσω τη ζωή, αλλά και τους εγκαταλελειμμένους νεκρούς τους να τους θάψουμε. Πίστευα πως Ελληνίδες μάνες μάς γέννησαν όλους. Αυτό σκέφτηκα και τώρα στα προξενεία τους. Είμαστε όλοι Έλληνες, και εγώ και αυτοί, αλλά το καθεστώς τούς έκανε γενίτσαρους εναντίον μας με τη θεωρία τους, «*από βορρά ο κίνδυνος*», «*Εαμοβούλγαροι*», «*Κομμουνιστοσυμμορίτες*», και άλλοι παρόμοιοι χαρακτηρισμοί.

ΞΑΝΑΓΥΡΙΣΑ ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ
ΣΚΕΦΤΗΚΑ ΝΑ ΠΑΜΕ ΣΤΗΝ ΚΡΟΑΤΙΑ

Σε όλο το διάστημα του ταξιδιού μου από το Μόναχο μέχρι τα Σκόπια το μυαλό μου έκανε σχέδια. Έψαχνα να βρω το μεγάλο στρατηγικής σημασίας σχέδιο επιχείρησης για να μπω στην Ελλάδα. Αν και μέχρι τη στιγμή εκείνη δεν το είχα καταφέρει, μου ήρθε στο νου ένα ποίημα μέσα στο τραίνο «**Τα αδέλφια δεν χωρίζουν**». «*Τα αδέλφια σχίζουν τα βουνά, δέντρα ξεριζώνουν και πάλι ανταμώνουν».*

Είχα ένα τεφτέρι και έγραφα ό,τι ο νους μου κατέβαζε και ό,τι άκουγα και αντιμετώπιζα καθημερινά. Στη μακρινή διαδρομή -ταξίδι από το Μόναχο- βρήκα άλλη λύση για την επίτευξη του σκοπού μου. Να κάνω μεταδημότευση από την Σ.Δ. της Μακεδονίας σε άλλη Σ.Δ της Γιουγκοσλαβίας. Αυτό το έγραψα στο τεφτέρι μου και κατέστρωσα το σχέδιο επιχείρησης. Αφού μελέτησα καλά το σχέδιο είπα : «*Τώρα θα νικήσω. Θα γκρεμίσω το φρούριο της ελληνικής μισαλλοδοξίας των εθνικοφρόνων της Αθήνας, όχι με πόλεμο και δυναμικά ή τρομοκρατικά μέσα, αλλά μόνο με ειρηνικά και νόμιμα μέσα. Το καλό το παλληκάρι ξέρει και άλλο μονοπάτι».*

Στην Κροατία, στην πόλη Σπλιτ, ζούσε η κόρη μας, Ευγενία, που είχε παντρευτεί με αξιωματικό του **Π**ολεμικού **Ν**αυτικού της Γιουγκοσλαβίας.

Σκέφτηκα να κάνω μεταδημότευση στο Σπλιτ με τη σύζυγό μου, παρά το σοβαρό κίνδυνο που διατρέχαμε να χάσουμε πολλά δικαιώματα και προπαντός τις συντάξεις μας. Αυτό το σχέδιο το έκανα και το έγραψα στο ταξίδι από Μόναχο στα Σκόπια.

Δεν πρόλαβα να εφαρμόσω το σχέδιό μου και στις 15-11-1981 ήρθε τηλεγράφημα από την Καστοριά ότι πέθανε η μεγαλύτερη αδελφή μου, Παρασκευή, στο χωριό Αμπελόκηποι-Καστοριάς.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΛΛΑΞΑΝ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Το ΠΑΣΟΚ ήρθε στην εξουσία στις 18 Οκτ. 1981κατατροπώνοντας τη Ν.Δ. Το ΠΑΣΟΚ άνοιξε καινούργιους ορίζοντες για την Ελλάδα. Τώρα η ελπίδα μας άνοιξε φτερά. Χωρίς την έγκριση του προξενείου στα Σκόπια, γιατί ήταν αργά και ήταν κλειστό, φύγαμε πάλι οι τρεις, εγώ, η σύζυγος μου Ελένη, με οδηγό του αυτοκινήτου τον γιο μας Χρήστο.

Με το που φτάσαμε στο τελωνείο Νίκης-Φλώρινας άλλος αέρας φυσούσε. Διαπίστωσα στο προσωπικό του τελωνείου που ήταν οι ίδιοι σχεδόν, μια νευρικότητα και αμηχανία. Εκεί μας περίμεναν συγγενείς μου από την Καστοριά, οι οποίοι είχαν αφήσει εντολή στο χωριό πως, αν δεν γυρίσουν αυτοί, να μην επιτρέψουν να θαφτεί η αδελφή μου, Παρασκευή.

Η αστυνομία του Άργους Ορεστικού επιμένει να θαφτεί η αδελφή μου λόγω παρέλευσης χρόνου. Δεν επιτρέπεται η παραμονή στο σπίτι. Τότε, πήραν την Παρασκευή πεθαμένη και την μετέφεραν στην εκκλησία του χωριού και είπαν στην αστυνομία «*Εμείς δεν την θάβουμε, αν δεν έλθει ο αδελφός της, Αργύρης. Ελάτε εσείς να την θάψετε*».

Τώρα όμως την εξουσία έχει το ΠΑΣΟΚ στην Ελλάδα και οι βασανιστές του καραμανλικού καθεστώτος σκεπτόταν για τη θέση τους.

Την Παρασκευή, την κράτησαν πεθαμένη για 48 ώρες στην εκκλησία για να ‘ρθει ο αδελφός της, Αργύρης να παρευρεθεί στην κηδεία της.

Στο τελωνείο της Νίκης, παρά το γεγονός ότι ακόμα βρισκόταν το παλιό προσωπικό, δεν μας δυσκόλεψαν πολύ, μόνο μερικές ώρες για τις νόμιμες διαδικασίες. Μας επέτρεψαν να πάμε στο χωριό μου, στους Αμπελόκηπους Καστοριάς, για την ταφή της αδελφής μου. Παρά την πίεση της αστυνομίας του Άργους Ορεστικού να την θάψουν προτού έρθω εγώ στο χωριό μου, δεν έγινε ή ταφή.

Ήρθαμε στο χωριό και με συμπάθεια όλοι οι κάτοικοι σχεδόν με καλωσόρισαν. Άλλοι από εκτίμηση και αγάπη, διότι στα χρόνια της Κατοχής προστάτεψα τους χωριανούς, αλλά και στον εμφύλιο πόλεμο δεν επέτρεψα να γίνει κανένα κακό στο χωριό. Άλλοι όμως που στα χρόνια της δικτατορίας, της Χούντας, έκαναν, απ’ ό,τι άκουσα, όργια στο χωριό και άρπαξαν με «τρόπο» ακίνητα του δημοσίου και ιδιωτικά, πετώντας τον κόσμο από τις περιουσίες τους, βρέθηκαν σε αμηχανία και πανικό και γι’ αυτό μπροστά μου έκαναν τεμενάδες. Μερικοί πορωμένοι «γλείφτες» της δικτατορίας, ξενόφερτοι στο χωριό μας, τα είχαν χάσει με τον ερχομό του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Ήρθαν μπροστά μου και ζητούσαν συγγνώμη, γιατί παρασύρθηκαν άσχημα στο χωριό.

Όταν εγώ εγκατέλειψα το χωριό τον Μάρτη του 1945 μετά την Βάρκιζα το άφησα ενωμένο και 100% με την **Ε**θνική **Α**ντίσταση. Έτσι το θεωρούσα τότε και το θεωρώ ακόμα και τώρα, παρά τα «στραβοπατήματα» που έκαναν μερικοί, με γνώμονα το ατομικό τους συμφέρον.

Όπως πρόβλεπε ο νόμος, δεν κάθισα πολύ στο χωριό. Πήρα όμως την υπόσχεση πως γρήγορα θα ψηφιστεί νόμος για την επιστροφή των **Π**. **Π**ροσφύγων. Ο τότε νομάρχης της Καστοριάς, με μεγάλη συμπάθεια με δέχτηκε και μου υποσχέθηκε πως το ΠΑΣΟΚ θα λύσει το ζήτημα των **Π**. **Π**ροσφύγων. Ακόμα μου πρότεινε να μείνω, καθώς «*Δεν θα επιτρέψουμε σε κανέναν να σε διώξει*», μου λέει ο νομάρχης.

Είχα αφήσει πίσω μου πολλές εκκρεμότητες, οικογενειακές υποχρεώσεις και περιουσιακά στοιχεία και γι’ αυτό αποφάσισα να επιστρέψω στα Σκόπια.

ΜΕΤΑΔΗΜΟΤΕΥΣΑΜΕ ΣΤΗΝ ΚΡΟΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟ ΕΚΕΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

«*Καλός είναι ο αγιασμός του Αϊ Τρύφωνα που κάναν οι παπάδες για τα ποντίκια, αλλά ας πάρω και μια γάτα στο σπίτι για σιγουριά*», είπα μέσα μου. Είχα χάσει κάθε εμπιστοσύνη στις ελληνικές Αρχές και τη συμπεριφο-

ρά τους απέναντί μας. Στην Ελλάδα οι νόμοι γράφονταν στο γόνατο και όταν σηκωνόταν όρθιος ο άνθρωπος, έπεφτε ο νόμος κάτω. Από τη δικτατορία Μεταξά και μετά, μέχρι το 1981, οργίαζε η αυθαιρεσία και η εγκληματικότητα σε βάρος του ντόπιου πληθυσμού της Μακεδονίας.

Παρά την υπόσχεση του νομάρχη, εγώ έβαλα σε εφαρμογή το πιο σίγουρο σχέδιό μου, φαινομενικά να φύγω από την Σ.Δ. της Μακεδονίας. Πήγα στον Δήμο της πόλης Σκόπια και δήλωσα πως εγώ με τη γυναίκα μου πάμε να ζήσουμε στο Σπλιτ της Κροατίας. Δήλωσα τη διεύθυνση της κόρης μας. Μου έδωσαν βεβαίωση διαγραφής από τα Σκόπια και με αυτήν πήγαμε στο Σπλιτ και γραφτήκαμε κάτοικοι της πόλης αυτής. Μας έδωσαν καινούργιες ταυτότητες και διαβατήρια από το Σπλιτ με τη βούλα της Σ.Δ. Κροατίας.

Μόλις πήραμε τα καινούργια ντοκουμέντα στα χέρια μας, αμέσως φεύγω για το Βελιγράδι, στην Ελληνική Πρεσβεία. Παρουσιάζομαι στο εκεί Προξενείο της Πρεσβείας και τους δείχνω τα διαβατήρια και τις ταυτότητες. Από τη συμπεριφορά τους κατάλαβα πως άλλος κόσμος υπάρχει στις προξενικές αρχές, άλλη συμπεριφορά, άλλος ανθρωπισμός, άλλος πολιτισμός της Ελλάδας σε σχέση με τον χθεσινό καραμανλικό.

Μόλις μπήκα στην αίθουσα αναμονής ήρθε ένας νεαρός, περίπου τριαντάρης στην ηλικία και με ρώτησε τι θέλω και ποιος είμαι. Του έδωσα τα διαβατήρια και τις ταυτότητες τόσο τα δικά μου όσο και της γυναίκας μου. Μόλις είδαν «Σπλιτ», με πήρε μέσα στο γραφείο ο γενοιοφόρος νεαρός και μου λέει: «*Και στο Σπλιτ έχουμε δικούς μας ανθρώπους;».* «*Μόνο εγώ, η γυναίκα μου και η κόρη μας*» του λέω. «*Διάβασες το νόμο για τον επαναπατρισμό, των* ***Π****. **Π**ροσφύγων;»* με ρώτησε. «*Οχι*», του απάντησα. *«Έχεις μαζί σου φωτογραφίες;»,* με ρωτάει. *«Ναι», του απαντώ*.

«*Τώρα θα σας δώσω προσωρινά διαβατήρια για την Ελλάδα και με αίτησή σας θα κινηθεί η διαδικασία της επιστροφής και ιθαγένειας»,* μου λέει ο πραγματικός Έλληνας δημοκράτης, που στα 160 χρόνια ύπαρξης του ελληνικού κράτους για πρώτη φορά η Ελλάδα βλέπει άλλη εξουσία πέρα από την προηγούμενη της καταδυνάστευσης. Πήρα τα διαβατήρια και έφυγα. Επέστρεψα στο Σπλιτ με το αίσθημα ότι βρίσκομαι πια μέσα στην Ελλάδα και δεν υπάρχει δύναμη ικανή να αλλάξει αυτή την πραγματικότητα.

Από αυτή τη στιγμή νιώθω πολίτης της Ελλάδας με τόση δύναμη που ούτε θεϊκή δύναμη, κατά την πίστη των χριστιανών, δεν μπορεί να την αλλάξει. «*Νίκησα, κέρδισα και την μάχη και τον πόλεμο»,* είπα μέσα μου.

Η μετακίνησή μας στο Σπλιτ ήταν απλώς γραφειοκρατική, αλλά στην ουσία τίποτε. Από τα περιουσιακά μου στοιχεία ούτε συντάξεις πήρα-

με ούτε γνωστοποίησα αυτή την πράξη μου σε κανένα από το γνωστό μου περιβάλλον ούτε καν στις αρχές της τοπικής κοινότητας.

Μετά την επιστροφή μας στα Σκόπια από το Σπλίτ, όπου διαδώσαμε ότι φιλοξενούμασταν στην κόρη μας, φύγαμε για την Ελλάδα μαζί με τη γυναίκα μου στα μουλωχτά. Δεν είπαμε σε κανέναν τίποτα. Έχουμε στα χέρια μας προσωρινό διαβατήριο ισχύος δύο χρόνων με δικαίωμα παράτασης για άλλα δύο χρόνια, απεριόριστα ταξίδια. Μόλις πήγαμε στην Ελλάδα, ο νομάρχης, τον οποίο γνώρισα νωρίτερα, με χαρά με δέχτηκε και με βάση το προσωρινό διαβατήριο, μέσα σε διάστημα δύο μηνών, με προσωπική παρέμβαση του νομάρχη, μας επέστρεψαν την ελληνική ιθαγένεια.

Πήραμε τις ταυτότητες, αίτηση για εκλογικό βιβλιάριο, καθώς και τα παντοδύναμα ελληνικά διαβατήρια, με τα οποία μπορούσαμε να ταξιδεύουμε ελεύθερα Ελλάδα-Σκόπια, όποτε θέλαμε. Το 1985, τελικά, εγκατασταθήκαμε μόνιμα στην Ελλάδα, στο χωριό μου.

Έτσι τελείωσε η σαρανταπενταετής απουσία μου από το χωριό μου και η περιπετειώδης ζωή μου στον πόλεμο και την ιμιγκράτσια.

Πέτυχα τον στόχο μου χάρη στην πίστη και την επιμονή. Όποιος θυσιάζεται, τελικά νικάει.

Στον πόλεμο είναι αναπόφευκτες οι δυσκολίες και ο κίνδυνος για τη ζωή κάθε ανθρώπου. Στον καιρό της πολιτικής ιμιγκράτσιας (εξορίας) είναι αλλιώς τα πράγματα. Στην ιμιγκράτσια δημιουργούνται τρεις κατηγορίες-ομάδες ανθρώπων.

Η **πρώτη ομάδα** καταφερτζήδων μπαίνουν στον κρατικό μηχανισμό του κράτους όπου βρίσκονται, άλλοι με τα προτερήματα ειδίκευσης, επιστήμονες, τεχνικοί και προπαντός δείχνοντας πίστη στην εξουσία του κράτους, επαγρυπνητές κ.λ.π. μπαίνουν στον κρατικό και κομματικό μηχανισμό, κάνουν καριέρα και ζούνε πλουσιοπάροχα.

Η **δεύτερη ομάδα**, επίσης καταφερτζήδες, αλλά ικανοί ταυτόχρονα για σπεκουλαντική δουλειά. Άσκησαν ελεύθερο εμπόριο και επιχειρησιακή δραστηριότητα, όπου ο νόμος το επέτρεπε και πλούτισαν με τη συνεργασία των υπεύθυνων αρχών σε κάθε τομέα. Μέσω του ρουσφετιού έγιναν επίσης σεβαστοί στην εξουσία, διότι είχαν οικονομική δύναμη.

Η **τρίτη κατηγορία** είναι πιστοί τυφλά στις θεωρίες του Μαρξ, του Έγκελς, του Λένιν, του Στάλιν. Πάση θυσία εμμένουν στη δογματική τους πίστη.

Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν και οι εμμένοντες στα ιδανικά που θυσιάστηκαν και δεν δέχονται την αλλαγή της φυσιογνωμίας τους, ούτε την ιδεολογία τους, ούτε τον πατριωτισμό τους και σε κάθε πρόταση εξαγοράς τους απαντούσαν: «*Πάτε και σεις κι η πίστη σας, επαναστάτες, να χαθείτε.*

Εγώ, επαναστάτης γεννήθηκα και τέτοιος θα πεθάνω». Οι τελευταίοι πλήρωσαν και πληρώνουν ακριβά στα χρόνια της ιμιγκράτσιας.

Όσοι κατάφεραν να βγουν ζωντανοί, να γλυτώσουν από τις συκοφαντίες και τις προβοκάτσιες των ευνοουμένων της εξουσίας, οι περισσότεροι πέθαναν ρακένδυτοι. Πολλοί λίγοι με αφάνταστες δυσκολίες κατάφεραν να πετύχουν τον σκοπό τους με απίστευτους κινδύνους για τη ζωή τους. Ο Ρήγας Φεραίος είπε «*Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή».*

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι κάθε ηλικίας, μετά την υποχώρηση του Δ.Σ.Ε. εγκατέλειψαν τα χωριά τους, τα νοικοκυριά τους και πέρασαν τα σύνορα προς την Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία από τις περιοχές του Γράμμου-Βίτσι.

Άδειασαν όλα τα χωριά στα Κορέστια και τις Πρέσπες. Ο κόσμος αυτός διασκορπίστηκε στην Πολωνία, στην Τσεχοσλοβακία, στη Ρουμανία, στην Ουγγαρία, στη Σοβιετική Ένωση και στη Βουλγαρία. Στη Γιουγκοσλαβία είχαν μείνει από πριν, αλλά τον Αύγ. του 1949 αρκετός ήταν ο κόσμος που πέρασε τα σύνορα.

Μέχρι το 1980 μονοδογματικές κυβερνήσεις της συντηρητικής δεξιάς και των δικτατόρων, επέτρεπαν επιλεκτικά και μεμονωμένα την επιστροφή **Π**.**Π** από τις σοσιαλιστικές χώρες.

Το 1981 όταν για πρώτη φορά εκλέγεται στην Ελλάδα προοδευτική κυβέρνηση, αλλάζουν τα πράγματα και έρχονται τα πάνω κάτω στην πολιτική της χώρας.

Από τα πρώτα διαγγέλματα του ΠΑΣΟΚ ήταν και το διάγγελμα να επιστραφεί η ιθαγένεια σε όλους τους **Π**.**Π**, χωρίς εξαίρεση. Άρχισαν να δημοσιεύονται τα ονόματα ιθαγένειας στην **Ε**φημερίδα της **Κ**υβερνήσεως αυτών που αφαίρεσαν. Το θέμα ξεσήκωσε τη δεξιά, η οποία με επικεφαλής τον Ε. Αβέρωφ επιτέθηκε μέσα στη Βουλή λυσσαλέα ενάντια στην κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου με το επιχείρημα ότι φέρνει πίσω τους «αυτονομιστές κομμουνιστοσυμμορίτες». Η λυσσαλέα αντίδραση της δεξιάς έκανε τον Α. Παπανδρέου να αλλάξει πολιτική στο θέμα των **Π**.**Π**. Διέκοψε τη δημοσίευση ονομάτων για επιστροφή της ιθαγένειας. Άλλαξε το πρώτο διάγγελμα του Δεκέμβρη του 1982 για τον ελεύθερο και άνευ όρων επαναπατρισμό και το χειρότερο και προσβλητικότερο για μια κυβέρνηση που θέλει να θεωρεί ότι διαθέτει σοσιαλιστικό χαρακτήρα έπεσε άθελα στον βα-

θύ λάκκο που της άνοιξε η «αμαρτωλή» δεξιά. Μετά την συκοφαντική εκστρατεία εναντίον του, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έκανε πίσω και οι δυο υπουργοί **Ε**σωτερικών και **Δ**ημόσιας **Τ**άξης, Γεννηματάς και Σκουλαρίκης αντίστοιχα, με νέα διάταξη αλλάζουν τα περί άνευ όρων επιστροφής των Πολιτικών Προσφύγων και λένε ότι : «*Θα επιστρέψουν οι Πολιτικοί Πρόσφυγες του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ».*

Κρίμα για τους δύο υπουργούς με βαθιά δημοκρατικά αισθήματα να πέσουν σε τέτοιο αμάρτημα ρατσιστικής σκέψης.

Το δηλώνω και το βροντοφωνάζω, πως δεν υπήρχε ούτε ένας εκτός ελληνικού γένους που να πολέμησε με τον Δ.Σ.Ε.

Ο χαρακτηρισμός αυτός δίνεται αποκλειστικά στους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, οι οποίοι πολέμησαν και θυσιάστηκαν σε όλους τους πολέμους για την Ελλάδα. Αυτοί στο σύνολο και μαζί με άλλους βορειολλαδίτες σταμάτησαν τον Μουσολίνι στα βουνά της Πίνδου και του Γράμμου και κατατρόπωσαν τους Ιταλούς.

Χωρίς αυτούς οι Ιταλοί σε 12 ώρες θα βρίσκονταν στην Αθήνα στις 28 του Οκτ. το 1940. Αν γιορτάζεται η 28^{η} Οκτ. σαν μεγάλη ιστορική μέρα, σ' αυτούς ανήκει ο μεγαλύτερος ηρωισμός και τώρα τους χαρακτηρίζουν *«Μη ελληνικού γένους».*

Όλες οι αριστερές δυνάμεις στην Ελλάδα και περισσότερο το Κ.Κ.Ε. φέρουν μεγάλη ευθύνη, διότι το θέμα αυτό το αντιμετώπισαν σκοπίμως πολύ χαλαρά χτυπώντας το σαμάρι αντί το γομάρι.

Τους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες, το Κ.Κ.Ε. όχι μόνο τους ξεσήκωσε, αλλά τους υποχρέωσε ακόμα και με την απειλή των όπλων να συμμετέχουν στον εμφύλιο πόλεμο του 1946-1949. Γιατί μετά από τη νομιμοποίηση και την είσοδό του στη Βουλή το Κ.Κ.Ε. στο θέμα αυτό κράτησε σιγήν ιχθύος;

Είναι πολύ λυπηρό για το κατάντημα των ηρώων του Κ.Κ.Ε. με εκατόμβες νεκρών στις δύσκολες περιόδους για την Ελλάδα. Είναι για τους κομμουνιστές που πάντοτε μπήκαν επικεφαλής σε όλους τους εθνικούς αγώνες γα τη λευτεριά της Ελλάδας, να καταντήσουν υποχείρια μιας ηγεσίας που δεν ταίριαζε στην ίδια την ιστορία του Κ.Κ.Ε. Μετά την μεταπολίτευση και τον ερχομό του Κ. Καραμανλή το 1974 στην Ελλάδα, από τη στιγμή που το Κ.Κ.Ε. βρέθηκε στη Βουλή, έγινε *«αλλεργικό»*, λέξη που μου είπε προσωπικά ο Κώστας Τσολάκης (Γιάννος), οργανωτικός Γραμματέας του Κ.Κ.Ε., όταν με κάλεσε στο γραφείο του στον Περισσό μετά τον επαναπατρισμό μου το 1986.

Με τον Κ. Τσολάκη γνωριζόμασταν πολύ καλά στον Δ.Σ.Ε. και αναγνώριζε τις ικανότητές μου ως διοικητή τμημάτων του Δ.Σ.Ε. «*Αλλεργικό το Κ.Κ.Ε. έγινε στους Μακεδόνες*», μου είπε.

Από αυτές τις λέξεις, που μου είπε ο φίλος μου ο Γιάννος, έφτανε να καταλάβω σε τι χέρια ηγεσίας βρίσκεται το ηρωικότερο κόμμα της Ελλάδας.

Οι λέξεις «*μη Ελληνικού γένους»* έθιγαν ολοκληρωτικά την αξιοπρέπεια του ίδιου του Κ.Κ.Ε., και η τότε ηγεσία του Χ. Φλωράκη, μέσα στη Βουλή έπρεπε να αντιδράσει όπως ο ταύρος στο κόκκινο πανί - να ορμήσει στα έδρανα των κυβερνητικών με ξερίζωμα ακόμα της πολυθρόνας τους - για να πείσει τους υπουργούς, Γεννηματά και Σκουλαρίκη, να αποσύρουν την φράση «*μη ελληνικού γένους*».

Το φαινόμενο της συνεργασίας της άκρας δεξιάς με την άκρα αριστερά δεν άργησε και πρακτικά να αποδειχτεί στο σχηματισμό Κυβέρνησης Συνεργασίας Μητσοτάκη – Φλωράκη. Όσο και αν ο Μητσοτάκης έμεινε στο απυρόβλητο και έβαλε τον Τζανετάκη Πρωθυπουργό και ο Φλωράκης δεν έγινε ο ίδιος υπουργός, αλλά έβαλε άλλους, δεν μπορεί να αλλάξει αυτή η πραγματικότητα.

Μετά από όλα αυτά και, ενώ συνεχίζεται η απαγόρευση στους **Σ**λαβο**μ**ακεδόνες Π.Π όχι μόνο να επαναπατριστούν, αλλά ακόμη και να επισκεφτούν τους δικούς τους στην Ελλάδα, το Κ.Κ.Ε. και τα διασπασμένα παρακλάδια του δεν βγάζουν τσιμουδιά στη Βουλή να καταγγείλουν τον πρωτόγνωρο ρατσισμό και τις γκεμπελίστικες εκφράσεις ορισμένων υπερεθνικιστών και εκπροσώπων εκκλησιαστικών κύκλων με οργανώσεις συλλαλητηρίων περί του Σκοπιανού μπαμπούλα έχοντας για άμεσο στόχο την εξόντωση των **Σ**λαβο**μ**ακεδόνων αγωνιστών, για να μην επιστρέψουν στην Ελλάδα.

Όμως η ελληνική πολιτεία έχει βαθιά δημοκρατική και ανθρωπιστική υποχρέωση να δώσει λύση στην πραγματικά ελεύθερη επιστροφή των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων κινούμενη επιτέλους μέσα στα προβλεπόμενα από το ευρωπαϊκό δίκαιο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αγαπητέ αναγνώστη,

Στις γραμμές και σελίδες που προηγήθηκαν, μέσα από την αυτοβιογραφία μου προσπάθησα να φωτίσω πτυχές των ταραγμένων χρόνων της Νεότερης Ιστορίας μας (1940-1987).

Κάνοντας ένα συνοπτικό απολογισμό ζωής θεωρώ ότι σε όλο αυτό το διάστημα οδηγός μου ήταν το καθήκον. Το καθήκον προς την πατρίδα το

1940, το καθήκον προς την τότε κομματική καθοδήγηση και ιδεολογία, το καθήκον προς τους συνανθρώπους και την κοινωνία ύστερα, με πολλές προσωπικές και οικογενειακές περιπέτειες και θυσίες. Στη ζωή μου, όσο μπόρεσα, βοήθησα συνανθρώπους. Αν άθελά μου κάποιους στενοχώρησα, ζητώ την επιείκειά τους.

Διάβασα κάπου μια σοφή κουβέντα: «***Σκοπός της Ζωής σου να είναι μια Ζωή με ΣΚΟΠΟ»*.** Πάντα είχα λοιπόν έναν σκοπό στη ζωή μου. Το καθήκον που ανέφερα παραπάνω. Τουλάχιστον προσπάθησα.

Τέλος, έχοντας ζήσει το δράμα των **Π**ολιτικών **Π**ροσφύγων, έχοντας θάψει τέκνα στα Σκόπια, που δεν πρόλαβαν να λύσουν το ζήτημα της ιθαγένειάς τους απ' τα γρανάζια μιας «άπονης» γραφειοκρατίας, εκφράζω την ευχή, επιτέλους η ελληνική πολιτεία να βρει οριστική λύση στην πραγματικά ελεύθερη επιστροφή των **Π.Π.**, όπως ήταν και η αρχική εξαγγελία του Ανδρέα Παπανδρέου το 1982, αλλά και η εκφρασμένη άποψη της πλειοψηφίας των πολιτικών δυνάμεων, καθώς και των απλών πολιτών ώστε να μπει πραγματικά οριστικό τέλος στα κατάλοιπα του Εμφυλίου.

Κοβάτσης Αργύρης

Αμπελόκηποι Καστοριάς
Σεπτέμβριος 2008

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Για τον Γιώργη Ιατρού - Αναγκαία Σημείωση

Αναφορά στην συνάντησή μας μετά την επιστροφή μου στην Ελλάδα το 1985

Όσα έχω αναφέρει για τον Γιώργο Ιατρού στις σελίδες που προηγούνται, γράφτηκαν σε σημειώσεις και ημερολόγιά μου πριν γυρίσω στην Ελλάδα. Είναι αλήθεια πως για χρόνια είχα πολλά ερωτηματικά για τη στάση του, για τη φυγή του από τα κρησφύγετά μας και την παράδοσή του στις Αρχές στις τελευταίες μέρες του **Δ**ημοκρατικού **Σ**τρατού. Για χρόνια το 'χα βάρος, που ένα τόσο αξιόλογο στέλεχος μάς είχε εγκαταλείψει σε κρίσιμες στιγμές.

Όταν κατάφερα τελικά να έρθω στην Ελλάδα το 1985, για σύντομη επίσκεψη, κάποια μέρα βρεθήκαμε τυχαία και απρόσμενα στον δρόμο στην Καστοριά με τον Γ. Ιατρού. Έπειτα από 36 χρόνια!

Τον κοίταξα, *«Ρε Γιώργη!»* του φώναξα. Με κοίταξε αρχικά με περιέργεια, δεν με γνώρισε, ύστερα τα μάτια του έπαιξαν, με κοίταξε με δέος, σαν να με ντρεπόταν. *«Ρε, Αργύρη; Εσύ είσαι; Γύρισες; Δεν πίστευα στα μάτια μου!»*. Αγκαλιαστήκαμε, με δάκρυα στα μάτια και οι δυο. Ο χρόνος απαλύνει παλιές πληγές και καταλαγιάζει πάθη και παλιές εντάσεις. Πήγαμε κάπου και μείναμε συζητώντας για τα παλιά, για ώρες!

Με έτρωγε μέσα μου να τον ρωτήσω, να μου εξηγήσει. Δεν κρατιόμουν. *«Γιατί ρε Γιώργη; Γιατί μας εγκατέλειψες τότε;»*. Του εξιστόρησα με συντομία τι έγινε λίγο πριν φύγει και τι επακολούθησε. Συνέχισα χωρίς διακοπή. *«Γιώργη, σε όλους μας τότε, αλλά σε μένα πιο πολύ, που ήμουν στρατιωτικά υπεύθυνος του Δ.Σ.Ε. κόστισε πάρα πολύ να νιώθω ότι ο **Π**ολιτικός **Υ**πεύθυνος από την κομματική ηγεσία μας, έφυγε και παραδόθηκε. Ξέρεις ότι από πολλά στελέχη τις τελευταίες μέρες είχα δεχθεί πιεστικές εισηγήσεις για παραπομπή σου σε Ανταρτοδικείο με υποψίες μόνο (είναι φοβισμένος, μάλλον θα λιποτακτήσει, θα μας προδώσει κλπ.) και σε υπερασπίστηκα πολλές φορές. Δεν ήθελα να 'χω τέτοιο βάρος στη συνείδησή μου. Η παραπομπή εκείνη την ταραγμένη περίοδο, το ξέρεις καλά, είχε προδιαγεγραμμένη και την εσχάτη ποινή. Έτσι πρότεινα να σε στείλουμε μια ειδική αποστολή μόνο σου (να παραδώσεις ένα σημείωμα στη μάνα μου, ότι είμαι ζωντανός και γύρισα από το Βίτσι, θυμάσαι;) και να ανιχνεύσεις για κινήσεις στρατιωτικών τμημάτων στην περιοχή και θα βγάζαμε συμπέρασμα. Όταν την άλλη μέρα στο Βογατσικό, μάθαμε ότι παραδόθηκες και ακολούθησαν τα γεγονότα, η σύλληψη και*

φυλάκιση της μάνας μου που εσύ ανέφερες ότι της παρέδωσες σημείωμά μου, η «κατά πρόσωπο» συνάντηση σε αντιπαράθεση με τη μάνα μου στη φυλακή, όπως μου τη διηγήθηκε η ίδια χρόνια μετά που είχε έρθει στη Βουλγαρία, δεν με άφηναν, ρε Γιώργη, περιθώρια για άλλη σκέψη παρά ότι μας είχες προδώσει! Πες μου σε παρακαλώ, εξήγησέ μου!».

Με κοιτούσε τόση ώρα με δακρυσμένα μάτια και μονολογούσε *«Α, ρε Αργύρη, Α, ρε Αργύρη!»*. Τέλος, αποφάσισε να μου μιλήσει. *«Αργύρη, πίστεψέ με, μα το Θεό! Δεν σας πρόδωσα! Χρόνια ολόκληρα το 'χα βάρος μέσα μου. Με βασάνιζε ότι εσύ και οι παλιοί μου σύντροφοι-συναγωνιστές, όπως είχαν έρθει τα πράγματα, μπορεί να με θεωρούσατε προδότη. Δεν σας πρόδωσα!».*

«Ρε Γιώργη, τι μου λες; Η μάνα μου έκανε 6 μήνες φυλακή, εσύ πήγες εκεί με αστυνομική συνοδεία για εξέταση κατ' αντιπαράσταση μαζί της στο κελί της, επιβεβαίωσες μπροστά της ότι της έδωσες σημείωμά μου. Σε φώναξε "Προδότη" και συ δεν έλεγες κουβέντα! Εξήγησέ μου!»

«Αργύρη, έτσι δείχνουν τα γεγονότα. Και σύμφωνα με τα πολιτικά μας πιστεύω η στάση μου όντως δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ορθή πολιτικά. Όμως θέλω να με καταλάβεις. Να δεις την ανθρώπινη πλευρά. Τα ανθρώπινα όριά μου εκείνη την ταραγμένη περίοδο. Οι συνεργάτες σου λες ότι σου έλεγαν ότι ήμουν φοβισμένος, αγχωμένος με τις εξελίξεις. Ναι, είναι αλήθεια, δεν στο κρύβω. Όταν έμαθα ότι έπεσε το Βίτσι που θεωρούσαμε απόρθητο, όταν κοπήκαν οι επαφές μας, όταν εσύ με το τμήμα σου φύγατε από το Βίτσι και δεν ξέραμε πού είστε, αν ζείτε ή σκοτωθήκατε, ένιωσα το άδοξο τέλος! Το μάταιο της συνέχισης του αγώνα. Σκεφτόμουν προσωπικά να αποχωρήσω. Όταν όμως γύρισες τελικά με το τμήμα σου στο Σινιάτσικο, όλοι πανηγυρίσαμε! "Γύρισε ο Αργύρης! Γύρισε ο Αργύρης!" Πήραμε θάρρος. Το ίδιο και εγώ, αναθάρρησα. Είχα τους προβληματισμούς μου, αλλά πραγματικά αναθάρρησα!».

«Και ύστερα; Πες μου, ρε Γιώργη!», τον ρώτησα επιτακτικά. *«Αργύρη, μετά, όταν διάβασα το τηλεγράφημα του Αρχηγείου Δ.Σ.Ε. που σου ανέθετε ουσιαστικά την **Γ**ενική **Α**ρχηγία των υπολειμμάτων του Δ.Σ.Ε. με την εντολή να τους περισυλλέξεις όλους και να τους οδηγήσεις στην Αλβανία, είπα μέσα μου, "Να, ήλθε το τέλος!" Δεν άντεχα άλλο το άγχος. Αποφάσισα να παραδοθώ στις Αρχές. Για να γίνω όμως πιστευτός έπρεπε να δείξω και κάποια δείγματα "συνεργασίας". Δεν ήθελα να σας προδώσω!» - «Κι η μάνα μου, ρε Γιώργη; Στη φυλακή;». «Αργύρη, σου ζητώ συγνώμη. Να 'ξερες πώς ένιωσα μπροστά στη θαρραλέα μάνα σου! Ντράπηκα, δεν είπα κουβέντα, κι ας με είπε προδότη. Διάλεξα το πιο ανώδυνο. Είπα γυναίκα είναι, θα την κρατήσουν λίγο και θα την αφήσουν. Άλλωστε το ότι είχε γιο αντάρτη ήταν γνω-*

στό. Δεν έδωσα καμιά άλλη επιβαρυντική πληροφορία παρά μόνο ένα σημείωμά σου, που της έλεγες: «Μάνα, είμαι καλά, μη στενοχωριέσαι, κλπ». Αυτό δεν ήταν καμιά σοβαρή κατηγορία. Ανέφερα και μια αποθήκη που πλέον δεν την χρησιμοποιούσαμε κάπου στο Κωσταράζι. Καμιά άλλη πληροφορία δεν έδωσα ούτε για το κεντρικό κρησφύγετο, τον ασύρματο αλλά και το κυριότερο για το δρομολόγιό σου προς την Αλβανία. Αφού ήξερα όλες τις λεπτομέρειες, δεν σου φάνηκε περίεργο που δεν σας ενόχλησε κανένας; Κάποιος που ήθελε να σας προδώσει το πρώτο που θα έκανε θα ήταν αυτό. Την άλλη μέρα αρκούσε μια μικρή ενέδρα για να σας πιάσουν όλους, στο ξεκίνημα της πορείας για Αλβανία!».

«Ρε Γιώργη, ναι, αυτό είναι αλήθεια», είπα. *«Μας είχε φανεί περίεργο που δεν είχαμε καμιά έφοδο στο κρησφύγετο στο Σινιάτσικο και ήμασταν σε επιφυλακή, γιατί δεν προλαβαίναμε να αλλάξουμε σχέδια, αφού το πρωί θα φεύγαμε για Αλβανία. Μας στενοχώρησες πολύ, αλλά τα γεγονότα δείχνουν ότι αποχώρησες για προσωπικούς λόγους και όχι με πρόθεση να μας προδώσεις. Αλλά να ξέρεις, έπειτα από τόσα χρόνια, όλα αυτά τα συζητάμε για λόγους ιστορικής αποκατάστασης, χωρίς να 'χει μείνει μέσα μου καμιά κακία. Τόσα που έχουμε περάσει μας έχουν δώσει "απόθεμα κατανόησης" και αποδοχής των συνανθρώπων μας με τα προτερήματα και τα ελαττώματά τους. Όμως ήθελα πολύ αυτή τη συζήτηση, μου έφυγε ένα μεγάλο βάρος, Γιώργη».*

«Αργύρη, και 'γω το ίδιο, χάρηκα που σε βρήκα. Νιώθω και 'γω πιο ήσυχος τώρα! Θα χαρώ να τα λέμε όποτε μπορείς».

Από τότε βρεθήκαμε πολλές φορές. Τον Γιώργη τον είχα από παλιά σε ιδιαίτερη εκτίμηση. Ξεχώριζε από όλα τα άλλα στελέχη της **Π**ολιτικής **Κ**αθοδήγησης. Αν είχε βγει έξω τότε, θα ήταν ψηλά στην κομματική ιεραρχία. Παρά τη φυγή του στο τέλος για τους λόγους που μου εξήγησε, κάνοντας την αυτοκριτική του, ποτέ δεν μετάνιωσα που δεν δέχθηκα τότε παραπομπή του σε δίκη. Θα το 'χα βάρος στη συνείδησή μου. Δεν καταδικάζεις κάποιον επειδή στη δεδομένη συγκυρία δεν άντεξε να γίνει ήρωας στην πρώτη γραμμή. Άλλωστε τώρα που δεν ζει πια, θεωρώ ότι η Ιστορία θα κρίνει θετικά τη συμβολή του, αφού μένοντας στα μετόπισθεν, φάνηκε πολλαπλά ωφέλιμος για τη δημοκρατία και τον τόπο από το δημοσιογραφικό μετερίζι, που χρόνια υπηρέτησε.

Αργύρης Κοβάτσης

Αμπελόκηποι Καστοριάς
Δεκέμβρης 2008

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» Σελίς 5η

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝ ΖΗΤΕΙ ΠΑΤΡΙΔΑ

Ακόμη δεν ευρέθη λύσις δια τον περιπλανώμενον Έλληνα Θεοδόση Δουλγέρη, 43 ετών, ο οποίος είχε δραπετεύσει από την πατρίδα του, την Μακεδονίαν, εις τον κομμουνιστικόν παράδεισον της Βουλγαρίας και εξεδιώχθη από εκεί με τον πλέον ανάλγητον τρόπον, επειδή ήτο «αντιρεβιζιονιστής». Πράγματι, τον παρελθόντα Φεβρουάριον αι βουλγαρικαί αρχαί του αφήρεσαν όλα τα πιστοποιητικά ταυτότητος, τον επεβίβασαν εις εμπορικόν σκάφος και τον μετέφεραν εις Τύνιδα, όπου τον απεβίβασαν κρυφίως. Αι αρχαί της Τυνισίας ηρνήθησαν να τον δεχθούν, όταν παρουσιάσθη εις αυτάς δια να ζητήση άσυλον και, κρυφίως, επίσης, τον επεβίβασαν εις ιταλικόν εμπορικόν σκάφος. Αι ιταλικαί αρχαί δεν ημπορούν να του παράσχουν άσυλον, διότι στερείται εθνικότητος και στοιχείων ταυτότητος και αρνούνται να του επιτρέψουν να πατήση το πόδι του εις την στεριάν. Ο Δουλγέρης ταξιδεύει συνεχώς με το ιταλικόν πλοίον ως φιλοξενούμενος, έχει δε κερδίσει την συμπάθειαν όλου του πληρώματος και χαίρει των πλέον στοργικών περιποιήσεων. Αλλά έως πότε θα διαρκέσει αυτή η κατάστασις; Ο Δουλγέρης δεν είναι δυνατόν να κάμη ουδεμίαν εργασίαν εις το πλοίον, διότι το απαγορεύουν οι ναυτικοί νόμοι – ούτε να καθαρίζη πατάτες.

Το ιταλικόν περιοδικόν «Τέμπο» προτείνει να τον δεχθούν αι ελληνικαί αρχαί, αι οποίαι δεν έχουν ανάγκην διαβατηρίου δια να τον αναγνωρίσουν, και, αφού, έλθη εις την Ελλάδα, να δικασθή κατά τους νόμους. Εις την φωτογραφίαν: Ο Θεοδόσης Δουλγέρης επί του ιταλικού σκάφους Καμπάνια Φέλιξ, το οποίον τον φιλοξενεί μέχρι προ τινών ημερών, κοιτάζει με νοσταλγίαν την στεριάν. Προ τινός, επεβιβάσθη δι' αλλαγήν, εις άλλο σκάφος, το «Τσιττά ντι Συρακούζα», που εκτελεί την γραμμήν Παλέρμου – Ισπανίας.

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» την Κυριακή 26 Ιουλίου 1970, σελίδα 5).

Ο σ. Θεοδόσης Δουλγέρης, δεν είναι «περιπλανώμενος», αλλά και σ' αυτά τα εξοντωτικά μέτρα των Βουλγάρων ρεβιζιονιστών με υπόδειξη του Κολιγιάννη, εκπληρώνει το κομματικό καθήκον του.

Για να πάρει κανείς μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης που αντιμετωπίζουν στην Βουλγαρία οι Έλληνες κομμουνιστές, που με συνέπεια υπερασπίζουν το μαρξισμό-λενινισμό και δεν υποτάσσονται στο ρεβιζιονισμό, φωτοτυπήσαμε την παραπάνω φωτογραφία που οι ρεβιζιονιστές δώσαν το δικαίωμα σ' αυτή τη χουντική εφημερίδα να χαρακτηρίζει «περιπλανόμενους» τους έλληνες λαϊκούς αγωνιστές.

Η κατάσταση αυτή ασφαλώς δεν μπορεί να συνεχιστεί.

Ο κίνδυνος να παραδοθή ο σ. Θεοδόσης Δουλγέρης στη Χούντα είναι άμεσος!

Ας κάνει το χρέος του ο κάθε πατριώτης για την απελευθέρωσή του.

ΠΟΛΕΜΟΣ – ΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΜΑΧΗ – ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ – ΑΠΟΦΑΣΙ-ΣΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΤΕΧΝΗ

του Αργύρη Δημητρίου (Κοβάτση)

Επιστρέφοντας από το Μέτωπο τον Απρίλη του 1941 όπου υπηρετούσα στη «Γραμμή Μεταξά» στο οχυρό Εχίνο Ξάνθης έγραψα τους παρακάτω στίχους αφιερωμένους στη Μάνα μου:

Μάνα εσύ τέτοιον με γέννησες
Να μην δεχτώ ποτέ την Τυραννία
Όπως και εσύ ποτέ δεν προσκύνησες
Τη βάρβαρη Τουρκοκρατία.

Μούστειλες Μάνα στο μέτωπο
Με Ιταλούς και Γερμανούς να πολεμήσω
Να φράξω τον δρόμο στους φασίστες Βούλγαρους
Και με την εντολή σου να τους εσταματήσω.

Πόλεμο έκανα μεγάλο Μάνα
Εκεί στα οχυρά της Γραμμής Μεταξά
Πρώτος εκαλωσόρισα τους Γερμανούς φασίστες
Με το Σεν-Τε-Τειν, όταν έρχονταν με την άμαξα.

Πάντα θυμόμουν αυτά που μούλεγες Μάνα
Τι υποφέρατε στην τούρκικη σκλαβιά
Και έκανα πόλεμο σκληρό
Να μην μας σκλαβώσουν άλλα άγρια θεριά.

Τι κι αν πολέμησα Μάνα
Τρεις μέρες και τρεις νύχτες
Κολλημένος στο πολυβόλο μου
Τους Γερμανούς φασίστες;
Μα η πέμπτη φάλαγγα από πίσω
Μας πρόδωσε μανούλα μου και πια εδώ,
Δεν μπορώ να σταματήσω
Γιατί διαταγή μου δώσανε να υποχωρήσω.

Έτσι μας πιάσανε αιχμάλωτοι Γερμανοί
Εξαιτίας που μας παρέδωσαν οι τρανοί

Και μας βάλανε στο ποτάμι μέσα να δουλεύουμε γυμνοί
Τη γέφυρα να ξαναφτιάξουμε που είχαμε ανατινάξει το πρωί.

Χωρίς να το θέλουμε εμείς
Κανείς από τα φανταράκια
Οι μεγάλοι μας παρέδωσαν στους Γερμανούς
Να καταπιούμε τα φαρμάκια.

Σαράντα μέρες μας εκράτησαν
Αιχμάλωτους πολέμου
Στην Ξάνθη στα συρματοπλέγματά τους
Και μόνο ο λαός μας τάιζε από το υστέρημά του.

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

του Αργύρη Δημητρίου (Κοβάτση)

Η ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Μάνα ο Μακεδονικός Αγώνας σου είχε μάθει
Να κρύψεις το όπλο και τη σπάθη
Και αν εσύ δεν τα χρησιμοποιήσεις
Τους γιους σου να εξουσιοδοτήσεις.

Είσαι ατσαλωμένη μέσα στη φωτιά του αγώνα
Από την επανάσταση του Μακεδονικού ΗΛΙΝΤΕΝ ακόμα
Και δεν λυπήθηκες ποτές κόπους και καημούς,
Περιφρονούσες τις πίκρες, βάσανα κατατρεγμούς.

Επιστρέφοντας από το μέτωπο ακόμα,
Μούδειξες Μάνα ηρωική το δρόμο του αγώνα
Και τα άρματα που είχες εσύ κρυμμένα
Μου τα χάρισες Μανούλα μου εμένα.

Θυμάσαι όταν ήρθανε οι καραμπινιέροι
Εσύ πρώτη φώναξες καημένη
Μην φοβάστε τα σκυλιά,

Εμείς δεν δεχόμαστε σκλαβιά.

Και όταν μας απόλυσαν, μας το εβροντολόγησαν
Τελείωσε για σας ο πόλεμος, στα σπίτια σας να πάτε.

Πολλά ημερόνυχτα συνέχισα πορεία
Να ρθω κοντά σου μάνα μου για να αποφύγω την τυραννία.

Και όταν με πρωτοαντίκρισες, θυμάσαι μάνα πώς με κοίταξες;
Έρχομαι κατά μέτωπο μπροστά σου και ξαφνικά μου φώναξες στάσου!

Σου τόπαν άλλοι φαντάροι πιο νωρίς, πως με είχανε για σκοτωμένο.
Και βυθισμένη μέσα στις σκέψεις σου θολές, με είχες πράγματι χαμένο.

Γι' αυτό Μανούλα μου με κοίταξες πολύ, μήπως η ματιά σου δεν είναι αληθινή.
Όνειρο σου φαινόταν καημένη, γιατί άλλα σου είχαν πει την προηγουμένη.

Διαδόσεις ήταν ως εδώ, παιδί μου ήρθες να σε δω!
Γιατί πάλι την επομένη αγώνας μεγαλύτερος σε περιμένει.
Πρώτη το δρόμο εσύ μου έδειξες
Μάνα με θάρρος την ευχή σου μέδωσες
Να μην δεχτώ προσκύνημα
Ούτε των καταχτητών το δίλημμα.

Και αρχή ακόμα το χίλια εννιακόσια σαράντα ένα
Ήρθε ο Κώτσιος Πάτσιος εις εμένα
Στ΄αυτί μου εψιθύρισε καημένος:
Αργύρη νάσαι έτοιμος και θάρθω επομένως.

Όλοι το ξέρουν Μάνα μου παλιοί και νέοι
Του ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ όλοι οι θαρραλέοι
Πως όχι μόνον μια φορά στην κρυψώνα σου καθόταν
Και κάτω από τη μύτη του εχθρού κρυβόταν.

Πέρασαν από εσένα πολλοί αντιστασιακοί,
Αξέχαστοι αγωνιστές, αντάρτες ηρωικοί.
Θανάσης Πετκανάς, Κώτσιος και Ευγενία, Θεανώ, Χρησούλης, Γρηγόρης, Μιχάλης

Πάτσιου, Λάζος, Τάσος, Γεώργης, Φώτης, Βασίλης, Μιχάλης μέναν κοντά σου.

Πολλές φορές αντίκρισες ευθύς το κομιτάτο
Και με λόγια σταθερά τους έκανες άνω κάτω,
Τους έλεγες: δεν ντρέπεστε εσείς οι προσκυνημένοι!
Και έφευγαν δειλά δειλά και καταφρονεμένοι.

Ήσουν σκληρή και ψύχραιμη βράχος από γρανίτη
Και πάντοτε μου τόλεγες, πίσω μετά τη Νίκη
Ήρθα μετά τη Βάρκιζα και δεν ξαπόστασα ακόμα
Και μούπες Μάνα μου ευθύς, χωρίς το όπλο σου παιδί μου δεν σε χωράει το στρώμα.

Έφυγα μάνα μακριά όπως εσύ μου είπες
Γιατί με τα μάτια σου έβλεπες, πως σκότωναν τους Εαμίτες
Καμιά μάνα δεν θέλει το παιδί της, μακριά απ' το σπιτικό
Καλύτερα όμως μακριά και ζωντανό, παρά στο σπίτι και νεκρό.

Και μούπες να φύγω μακριά στο Μπούλκες
Γιατί μετά τη Βάρκιζα στον τόπο μας πλακώσαν καινούργιες πανούκλες
Και ενώ πολεμήσαμε για λευτεριά
Αλλά ο Εγγλέζοι μας επέβαλαν καινούργια σκλαβιά.

Αργύρης Κοβάτσης Ταγματάρχης ΔΣΕ
Διοικητής Τομέα Βίγλας – Λούτζερ – Βίτσι.

Γιάννα Κοβάτση «Νάτσαινα».
Διατηρούσε τη γιάφκα στο σπίτι της 1941 - 1945
για τα παράνομα στελέχη ΚΚΕ, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ.

Η πρώτη ομάδα ανταρτών πριν περάσει στον Γράμμο.
Από αριστερά προς τα δεξιά: Κοβάτσης Α., Πετκανάς Θ., Γιαννούλης Γ., Κ. Παπαδημητρίου (Γραμ. Κ.Ο. ΚΚΕ Καστοριάς), Μάλλιος Λ., Πούπτης Α., Μπουκοβίνας Κ., Πάσιος Κ.

7 Ιούλη 1946

Αργύρης Κοβάτσης
Στην κομματική- Μαρξιστική σχολή ΚΚΕ
στη Ρουμανία, 1953-1955.

Πετκανάς Θανάσης.
Π.Ε Καπετάνιος , ήταν ο ουσιαστικός αρχηγός της πρώτης ομάδας το 1946 στον Γράμμο.

Στο επιτελείο της 11ης μεραρχίας του ΔΣΕ Βαϊνάς , Πύραυλος, Βασίλκος καλοσωρίζουν τον διοικητή του τομέα Βίγλας-Λούτζερ, Α. Κοβάτση.

Στο σταθμό διοίκησης 11ης μεραρχίας ΔΣΕ 1949 στο Λίσετς Πάτσιος Θωμας, Κοβάτσης Αργύρης, Βενέτης Απόστολος , Βενέτη Θεανώ.

Η οικογένεια Αργύρη Κοβάτση- Ελένη και τα παιδια μας, Θανάσης , Χρήστος , Γιάννης, Ευγενία.

Τα παιδιά μας στη Βουλγαρία. Σπουδάζουν στη βουλγαρική και ελληνική γλώσσα.

Το πολυβολείο στο Βατοχώρι (Βίτσι), όπου γεννήθηκε ο μεγαλύτερος γιος μας, Θανάσης, στις 24.06.1948.
Τα παιδιά επισκέφθηκαν τον χώρο αυτό στις 24.06.1997.

Στο Κολχόζ της Πολωνίας ψήναμε το αρνί την Πρωτομαγιά, σύμφωνα με τα έθιμά μας.

Το σπίτι μας στους Αμπελόκηπους Καστοριάς (1988-1989).

Στην φωτογραφία ο Α. Κοβάτσης στα πυροβόλα λάφυρα του Ελληνικού Στρατού από τον ΔΣΕ στον τομέα Βίγλας. Σήμερα βρίσκονται στην πλατεία της Φλώρινας.

Ο Α. Κοβάτσης στο σπίτι του στο Κολχόζ (Πολωνία).

Ο Αργύρης και η Ελένη με το γιο τους Χρήστο
και τη νύφη τους Βάσκα.

Υψώματα στο Μάλι-Μάδι. Το Σεπτέμβρη 1948 το τάγμα 426 18^{ης} Ταξιαρχίας με διοικητή τον Α. Κοβάτση διέλυσε την 22^{α} Ταξιαρχία του Κυβερνητικού Στρατού.

Φωτογραφία από το χωριό Άνω Μελάς – Στάτιστα στο Βίτσι. Από το σημείο αυτό οδηγήθηκε ο Ε.Σ. στο Λίσετς.

Απ' αυτήν τη χαράδρα το βράδυ της 11ης Αυγούστου διείσδυσε ο Ε.Σ. στο ανατολικό Λίσετς.

Μπέλλα – Βόντα: οι δύο κορυφές οχυρώθηκαν το 1949 από τον ΔΣΕ για άμυνα στο Βίτσι.

Το συνέδριο των Σλαβομακεδόνων στις 4 Απρίλη του 1952 στο Κολχόζ. Μετά ονομάστηκε σε Ήλιντεν παρουσία Ζαχαριάδη και πολλών άλλων.

Στη Βουδαπέστη το 1950 ο Α. Κοβάτσης μαζί με έναν ανιψιό του,
15 χρονών, από την Αυγή Καστοριάς.
Σπούδασε κατόπιν στην Ουγγαρία καθηγητής.
Ήταν ένα από τα παιδιά του Εμφυλίου.